DÜŞÜNSEL

MICHELE BOLDRIN - DAVID K.LEVINE

Entelektüel Tekele Karşı

Türkçesi:Başak Bingöl

*SEL

ENTELEKTÜEL TEKELE KARŞI*

MICHELE BOLDRIN, St. Louis'deki Wahington Üniversitesi'nde ekonomi profesörüdür. Econometric Society ve Londra'daki Ekonomi Politika Araştırmaları Merkezi'yle Madrid'deki Uygulamalı Ekonomi Çalışmaları Vakfı üyesidir. *Econometrica* dergisinin, *Review of Economic Dynamics* dergisinin editörlerinden, *Macroeconomics Dynamics* dergisinin danışmanlarındandır. İnceleme alanları büyüme, inovasyon ve iş çevreleri; kuşaklar arası ve demografik meseleler; kamu politikaları; kurumlar ve sosyal normlardır. Çeşitli dergilerde yayımlanmış makalelerin ve dört kitabın yazarlarındandır.

DAVID K. LEVINE, St. Louis'deki Washington Üniversitesi'nde ekonomi profesörüdür. *Economica* ve *NAJ Economics* dergilerinin editörlerindendir; Ekonomik Dinamikler Topluluğu'nun başkanı ve Econometrik Topluluk'un üyesidir; Ekonomik Araştırma için Ulusal Büro'nun araştırmacılarındandır. *Learning in Games* adlı yapıtın ortak yazarıdır ve başka çalışmalara da katkıda bulunmuştur. İnceleme alanları fikri mülkiyet ve dinamik genel eşitlik modellerinde eşitsiz büyüme; tercihlerin, kurumların ve sosyal normların eşitsiz oluşumu ve oyun teorisinin deneysel ekonomiye uygulanmasıdır.

BAŞAK BİNGÖL, 1980 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Bilkent Üniversitesi İngilizce-Fransızca Mütercim Tercümanlık bölümünde, yüksek lisansını aynı üniversitenin Türk Edebiyatı bölümünde tamamladı. Ankara Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler ve AB konularında lisansüstü çalışmalarda bulundu. Diplomasi ve kültür-sanat alanlarında Türkiye ve ABD'de gazetecilik yaptı. Halen New York'ta Binghamton Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyatı bölümünde doktora çalışmalarını sürdüren Bingöl'ün İngilizce ve Fransızcadan yaptığı, yayımlanmış kitap çevirileri bulunmaktadır.

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85 Faks: (0212) 516 97 26
http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

*SEL YAYINCILIK: 493
DÜŞÜNSEL : 05

ISBN 978-975-570-512-5

ENTELEKTÜEL TEKELE KARŞI

Michele Boldrin, David K. Levine

Türkçesi: Başak Bingöl

Kitabın Özgün Adı:
Against Intellectual Monopoly

© Michele Boldrin ve David K. Levine 2008, Cambridge University Press
© Sel Yayıncılık 2010

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Dizi Editörü: Bilge Sancı - M. Onur Doğan
Editör: Mert Tanaydın
Kapak ve teknik hazırlık: Gülay Tunç
Kapak görseli: Watt'ın buhar makinesi.

Birinci Baskı: Mayıs 2011

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Michele Boldrin - David K. Levine

Entelektüel Tekele Karşı

Türkçesi: Başak Bingöl

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 7

1 Giriş 11

2 Rekabet Ortamında Yaratıcılık 25

3 Rekabet Ortamında İnovasyon 55

4 Fikri Tekelin Kötülüğü 83

5 Disney'deki Şeytan 115

6 Rekabet Nasıl İşler 147

7 Fikri Tekel İçin Savunmalar 177

8 Fikri Tekel İnovasyonu Arttırır mı? 217

9 İlaç Endüstrisi 249

10 Kötü, İyi ve Çirkin 281

Notlar 311

Kaynakça 343

Dizin 365

Teşekkür

Her şeyden önce ailemize minnettarız, Emanuele ve Niccolò, Joyce ve Milena; kitabı yazarken bize katlandıkları; kitabı okudukları ve eleştirdikleri için.

Bu kitapta ifade edilen "fikri mülkiyet" bilgisini ve fikirlerimizi oluşturmakta pek çok insan yardımcı oldu; pek çoğu, şüphesiz, hissiyatımıza ve çıkardığımız sonuçlara itiraz edebilir elbette. Özellikle Nicholas Gruen, Doug Clement, Jim Schmitz, Tim Sullivan ve Scott Parris'e her daim destekleri ve önerileri için müteşekkiriz. Cambridge University Press'teki editörümüz Scott Parris'e karşı, farklı taslakları dikkatlice okuduğu sayısız mesaisi, hatalarımızı ele alırken sergilediği profesyonel yaklaşımı ve sonsuz sabrı için büyük oranda borçlu hissediyoruz kendimizi.

Bazı konularda pek çok insan önerilerde bulundu. Rambus vakası üzerine Preston McAfee'nin tahliline; buhar güzü üzerine Alessandro Nuvolari'nin önerisine; tekerlekli bavul için Ivan P'ng'in örneğine; telif hakları ve pazarlama analizi için Eric Rasumussen'e; telif hakları tarihi için Jean-Laurent Rosenthal'e; ve James Watt anlatımızdaki düzeltileri için George Selgin ve John Turner'a müteşekkiriz.

Pek çok insan örnekler, yorumlar ve göndermelerle katkıda bulundu, özellikle Serguey Braguinski, Tim Erickson, Jack Hirshleifer, Bronwyn Hall, Andrea Moro, G. Moschini, Ed Prescott, Paul Seabright, Malik Shukayev, Robert Solow, William Stepp, Stefano Trento ve Edward Welbourne.

Birlikte http://www.againstmonopoly.org blogunu hazırladığımız mesai arkadaşlarımızdan çok şey öğrendik: John Bennett, Andrea Moro, Michael Perelman, Sheldon Richman ve William Stepp.

Ayrıca Slashdot internet sitesine (http://slashdot.org) ve kitaptaki bazı bölümlerin taslaklarına yaptıkları etraflıca torumlar için katılımcılarına minnettarız. Pek çok insan düşüncelerini, fikirlerini, örneklerini ve yorumlarını paylaştı: Larry Ausubel, David Backur, Kyle Bagwell, Sandip Baliga, Gary Becker, Robert Becker, James Bessen, William Brock, Andres Bucio, Jorge Capapey, V. V. Chari, Perre-Andre Chiappori, Eddie Dekel, Drew Fudenberg, John Gallup, Richard Gilbert, Mike Golosov, Clara Graziano, Dan Hite, Hugo Hopenhayn, Chad Jones, Larry E. Jones, Boyan Jovanovic, Nobu Kiyotaki, Lennart Krantz, Timothy Lee, Jay Lepreau, Bob Lucas, Mike Masnick, Salvatore Modica, Enrico Moretti, Roger Myerson, Paul Romer, Mark Sattherwaite, Rob Shimer, Nancy Stokey, Juan Urrutia Elejalde, Ivan Werning, Freddy Williams, Asher Wolinsky, Curtis Yarvin ve Alejandro Zentn. Öğrencimiz ve araştırma asistanımız Fanchang Huang, tüm taslağı okumuş ve tashihleri düzeltmiş, referansları kontrol etmiş ve başka pek çok hatayı önlemiştir. Müthiş bir iş başardı ve kendisine minnettarız. Aynı şekilde taslağın son okumasını gerçekleştiren Tenea Johnson'a da minnettarız. Eminiz bazı hatalar bulunacaktır ve bu tamamen bizim hatamızdır.

Çalışmanın erken dönemlerinde, Hong Kong Çin Üniversitesi ve Pennsylvania Üniversitesi IER/Laruence Klein Lecture çalışmamızı geniş dinleyici kitlesine sunma imkânları sağladılar, bu katkıları ve sonucunda ortaya çıkan sayısız yorum için müteşekkiriz.

Konferans ve seminerlerimize katılıp bizi sabırla dinleyenlere de müteşekkiriz: Arizona State University, Beijing University, European University Institute, Florence, New York University, Oxford University, Purdue University, SUNY Buffalo, University of California, Los Angeles, Universidad Autónoma, Madrid, Venice International University, University of Wisconsin–Madison ve Wuhan

University ekonomi bölümlerine; Brown University, Carlos III, City University of Hong Kong, Columbia University, Cornell University, Harvard University, Humboldt University of Berlin, Indiana University, Iowa State University, London School of Economics, Northwestern University, Rochester University, Stanford University, Universitat Pompeu Fabra, University of Toulouse, University of Ala-

bama, University of California, Berkeley, University of Chicago, and University of Kansas teorik ve/veya makroekonomik atölyeler; ve Atlanta'daki American Economic Association toplantıları, Carnegie Rochester Conference, Federal Reserve Bank of Dallas'ın küreselleşme üzerine konferansı, Federal Reserve Bank of Richmond, Fundación Urrutia Elejalde Conference, Madrid, Innocenzo Gasparini Institute for Economic Research, Milan, Instituto Tecnológico Autónomo de México, Mexico City, Loyola University, Chicago, Rochester University Wegmans Conference, Society for Economic Dynamics Conference, Paris, World Bank–Pompeu Fabra konferansı ve Yale University's Cowles Commission dahil konferans ve seminerler.

1

Giriş

1764 yılı sonlarında, küçük bir Newcomen buhar makinesini tamir ederken, James Watt'ın aklına birden, buharı genleştirip, ayrı kaplarda yoğunlaştırma fikri geldi. Sonraki birkaç ayı, yeni makinenin modelini imal etmek için, durmaksızın çalışarak geçirdi. 1768 yılında, makinede bir dizi iyileştirme yaptıktan ve yüklü miktarda da borçlandıktan sonra, fikri için patent başvurusunda bulundu. Bu, Watt'ın Ağustos ayında Londra'ya gitmesini gerektirdi. Sonraki altı ayı patenti almak için uğraşarak geçiren Watt'a nihayet ertesi yıl Ocak ayında patent verildi. Ancak 1775 yılına kadar üretim açısından pek bir şey olmadı. O yıl, zengin bir sanayici olan iş ortağı Matthew Boulton'ın da desteğiyle, büyük bir çaba harcayarak, patentinin süresini 1800 yılına dek uzatan bir yasanın parlamentodan geçmesini sağladı. Büyük devlet adamı Edmund Burke, parlamentoda ekonomik özgürlüğü savunan ve gereksiz bir tekel yaratılmasına karşı çıkan, çok güzel bir konuşma yaptı ama işe yaramadı.[1] Watt'ın ortağı Boulton'ın bağlantıları, basit bir ilkeyle alt edilemeyecek denli sağlamdı.

Watt, bir kez patentlerini garanti altına alıp üretime başladıktan sonra, enerjisinin büyük bir bölümünü rakip mucitlerin savuşturulmasına harcadı. 1782 yılında Watt, "krank hareketinde (Matthew) Wasborough tarafından yasal olmayan şekilde kullanılması sonucunda gerekli" hale geldiği için verilen ek bir patent daha aldı.[2] Bundan daha çarpıcısıysa, 1790'larda daha üstün nitelikli Hornblower makinesi üretime girdiğinde, Boulton ve Watt'ın hukukun tüm gücünü kullanarak Jonathan Hornblower'ın üzerine gitmesiydi.[3]

Watt'ın patentlerinin geçerli olduğu süre içinde, Birleşik Krallık her yıl ilave yaklaşık 750 beygirgücü tutarında buhar motoru üretti.

Watt'ın patentlerinin sona ermesinden sonraki otuz yılda ise, yıllık 4000'i aşan bir oranda ilave beygirgücü üretildi. Dahası buhar motorlarının yakıt verimliliği, Watt'ın patentleri süresince çok az değişiklik gösterdi; öte yandan 1810 ile 1835 yılları arasında yakıt verimliliğinin beş kat arttığı hesaplanmaktaydı.[4]

Watt'ın patentlerinin süresi dolduktan sonra, sadece makine üretiminde ve veriminde patlama meydana gelmedi, aynı zamanda buhar gücü, sanayi devriminin itici gücü haline de geldi. Otuz yılı aşkın bir süre içinde, buhar motorlarında değişiklik yapıldı; buharlı tren, buharlı gemi gibi çok önemli inovasyonlar (yenileşim) geliştirildi ve buharlı jeneratörler geniş çaplı kullanılmaya başlandı. Fakat en önemli inovasyon, Watt'ın patentinin stratejik kullanımıyla gelişimi bloke edilen yüksek basınç buhar makinesiydi. 1804 yılı itibariyle, William Bull, Richard Trevithick ve Arthur Woolf gibi isimlerin buhar makinesine ilişkin yaptığı pek çok yenilik de ortaya çıktı. Bu iyileştirmeler daha önce geliştirilmiş olmasına rağmen, Boulton ve Watt'ın patenti sona erinceye dek bekletildiler. Bu mucitlerin hiçbiri Hornblower'ın kaderine maruz kalmayı istememişlerdi.[5]

İşin ironik yanı şu ki Watt patent sistemini, rakiplerini ezmek için sopa gibi kullanırken üstün bir buhar makinesi geliştirmek için kendi çabaları da, rakiplerini uzaklaştırmada işine yarayan aynı patent sistemince engellendi. Özgün Newcomen makinesinin en önemli eksikliği, düzenli bir dönme hareketi sağlamakta yetersiz olmasıydı. En uygun çözüm ise, James Pickard tarafından patenti alındığı için Watt'ın yararlanamadığı, krank ve çarkın birlikte kullanımını içeren yönteme dayanıyordu. Watt, pistonların hareketine yeterli dönüşümü sağlamak üzere değişik denemeler de yaptı ve öyle görünüyor ki Pickard ile aynı sonuca erişti. Fakat patent yüzünden daha az randımanlı olan mekanik düzeneği, "güneş ve gezegen" dişlisini kullanmak zorunda kaldı. Ancak Pickard'ın patentinin sona erdiği 1794 yılında, Boulton ve Watt ekonomik ve teknik olarak daha üstün olan krankı tatbik edebildiler.[6]

Patentlerinin sona ermesinin Watt'ın imparatorluğuna etkisi şaşırtıcı gelebilir. Tahmin edileceği gibi, patent süresi sona erince "Bay Watt'ın prensiplerine göre buhar makineleri üreten birçok işletme

açıldı." Ancak, Watt'ın rakipleri "ilke olarak mükemmellik yerine ucuzluğu hedeflediler." Sonuç olarak, görüyoruz ki, piyasadan silinmek şöyle dursun, "Boulton ve Watt, uzun yıllar fiyatlarını korudular ve daha çok sipariş aldılar."[7]

Aslında, Boulton ve Watt, ancak patentleri sona erdikten sonra gerçekten buhar makinesi üretimine başlayabildiler. Daha önce bütün faaliyetleri yüksek tekel lisans bedellerini tahsile yönelikti. Makine parçalarının çoğunu bağımsız taşeronlar üretiyordu ve Boulton ile Watt sadece müşterilerin parçalarının montajını denetliyordu.

Birçok tarihi kaynak James Watt'ı, sanayi devrimini başlatan büyük bir mucit olarak tanıtmaktadır. Fakat gerçekler başka bir yorumu akla getirmektedir. Watt, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında buhar gücünü geliştirmeye çalışan birçok zeki mucitten biridir. Bu mucitlerin içinden bir adım öne çıktıktan sonra, önde kalmasını sadece olağanüstü buluşuna değil, hukuk sistemini olağanüstü oranda istismar etmesine borçludur. Gerçek şu ki, iş ortağının parlamentoda güçlü bağlantıları olan zengin bir adam olması, küçümsenecek bir avantaj değildi.

Watt'ın patenti, tarihin klasik yorumunun öne sürdüğü gibi onun yaratıcı dehasını tetikleyen çok önemli bir etken miydi? Yoksa Watt'ın hukuk sistemini kullanarak rekabeti engellemesi, sanayi devrimini on veya yirmi yıl geciktirmiş midir? Daha genel konuşursak, "fikri mülkiyet" –patentler ve telif hakları– sistemi, her türlü aksaklığına rağmen, buluş ve yaratıcılığın meyvelerini tatmak için katlanmak zorunda olduğumuz gerekli bir bela mı? Yoksa hükümetlerin tercih ettikleri nedimlerine mutat olarak bahşettikleri bir imtiyaz olarak geçmişten kalan gereksiz bir kötülük mü? Cevabını aradığımız sorular bunlar.

Özellikle Watt örneğinde görülüyor ki, 1769 ve özellikle 1775'de verilen patentler, büyük olasılıkla buhar makinesinin geniş çapta yaygınlaşmasını geciktirmiştir: Patentler sona erinceye kadar inovasyon engellenmiş ve Watt'ın hukuki tekeli sürerken çok az buhar makinesi imal edilmiştir. Patentin süresi dolar dolmaz ortaya çıkan buluşların sayısına bakınca, Watt'ın rakiplerinin kendi buluşlarını beklettikleri anlaşılıyor. Bu bizi şaşırtmamalı, çünkü yeni buhar makineleri

Watt'ınkinden ne kadar iyi olurlarsa olsunlar ayrı kondansatör fikrini kullanmak zorundaydılar. Zira 1775 patenti Boulton ve Watt'a bu fikir üzerinde de bir tekel vermişti, büyük toplumsal ve ekonomik değerdeki pek çok iyileştirme de bu nedenle uygulanamadı. Aynı nedenle 1794'e kadar Boulton ve Watt'ın makineleri olabileceklerinden daha az verimliydiler, çünkü Pickard'ın patenti bir krankı çarkla birleştirme fikrini kullanmaktan ya da geliştirmekten herkesi alıkoyuyordu.

Aynı zamanda Watt'ın mucit olarak yeteneklerinin ziyan olduğu da anlaşılıyor: Onun makinesini geliştirmek ve üretmek için harcadığı zamandan daha çoğunu tekelini kurmak ve sürdürmek için hukuki faaliyetlerde harcadığını görüyoruz. Salt ekonomik bakış açısından ele alındığında, Watt'ın bu kadar uzun süreli bir patente ihtiyacı yoktu. 1783 itibariyle, yani patentin süresinin dolmasından on yedi yıl önce bile, şirketinin hesapları başa baş geliyordu. Aslında, patentlerinin süresi dolduktan sonra bile; rakiplerinin buhar makinesi yapımını öğrenmek için otuz yılları olmasına rağmen, Boulton ve Watt ilk olduklarından piyasadan önemli miktarda prim toplayabilmişlerdi.

Rekabeti bastırmak ve özel imtiyazlar elde etmek için boşa harcanan çaba ekonomistler tarafından rant peşinde koşma olarak adlandırılmaktadır. Tarih ve sağduyu bunun yasal tekelin zehirli meyvesi olduğunu göstermiştir. Watt'ın 1769 patentinin süresini uzatmak için giriştiği çaba, rant arayışının en kötü örneğini oluşturur, çünkü zaten yapılmış olan orijinal buluşa teşvik sağlamak söz konusu olmadığına göre patentin vadesinin uzatılmasına gerek yoktu. Daha da kötüsü, Watt'ın Hornblower ve Wasborough gibi diğer rakiplerinin buluşlarını bastırmak için patenti bir araç olarak kullandığını görüyoruz.

Hornblower'ın makinesi bu duruma en uygun örnek: Birden fazla silindirden oluşan birleşik makine konseptini ortaya koyduğu için Watt'ın makinesinden çok daha üstündü. Patentlerin sona ermesinin ardından buhar makinesinde meydana gelen ilerlemelere temel oluşturan, Watt ve Boulton tasarımı değil Hornblower'ın makinesiydi. Bununla birlikte, Hornblower, Watt'ın ilk modelindeki ayrı kondansatörden yararlandığı için, Boulton ve Watt mahkemede onu engellediler ve buhar makinesinin gelişimini uygulamada durdurdular.

Faydalı bir buluş olan ayrı kondansatör üzerindeki tekel, başka bir faydalı buluşun, birleşik makinenin geliştirilmesini engelleyerek, ekonomik büyümeyi geciktirdi. Yeniliklerin geciktirilmesi klasik bir vakadır ve biz buna fikri mülkiyet verimsizliği (ya da FM verimsizliği) diyeceğiz.

Sonuç olarak, Watt'ın patentinin süresi dolmadan önce buhar makinesinin yayılması yavaştı. Boulton ve Watt, fiyatları yüksek tutarak ve başkalarının daha ucuz ve daha iyi buhar makinesi imal etmelerini engelleyerek, sermaye birikimine mani oldular ve ekonomik büyümeyi yavaşlattılar.

James Watt'ın hikâyesi patent sisteminin yararları konusunda olumsuz bir örnektir, ama az rastlanır bir örnek olmadığını göreceğiz. Tamamen farklı bir amaçla belli bir faaliyette bulunurken, inovatörün aklına nerdeyse tesadüfen yeni bir fikir gelir. Patent bundan yıllar sonra gelir ve yasal ayrıntılar ile, daha çok "servetin dişlilerini yağlamak" için hazır, bol miktarda kaynağın bileşiminin sonucudur. Son olarak, bir kez patent koruyuculuğu elde edildikten sonra, çoğunlukla ekonomik gelişimi engellemek ve rakiplere zarar vermek için bir alet olarak kullanılır.

Sanayi devriminde Watt'ın rolü konusundaki bu görüş alışılmamış görünebilir, ancak hiçbir şekilde yeni ve ilk değildir. Patent sistemini savunan saygın bir akademisyen olan Frederic Scherer, Boulton ve Watt hikâyesini gözden geçirdikten sonra, 1965'te incelemesini şu aydınlatıcı sözlerle sonuçlandırmıştır:

> Patent koruması olmasaydı (...) Boulton ve Watt gerçekte izlemiş oldukları politikadan tamamen farklı bir politika izlemeye zorlanacaklardı. Şirket gelirlerinin çoğu, üretilen makine parçalarının satışından değil makinelerin kullanımından aldıkları lisans bedellerinden oluşuyordu ve eğer patent koruması olmasaydı firma lisans bedeli toplayamayacaktı. Bunun alternatifi ise kâr kaynağı olarak üretim ve servis faaliyetlerini güçlendirmek olacaktı ki bu, 1790'ların sonunda ayrı kondansatöre verilen patentin vadesi yaklaştığında uygulanan politikaydı... 1790'larda Boulton ve Watt'ın patent da-

> valarının ileri teknolojik gelişmeyi doğrudan teşvik etmediği sonucuna varabiliriz... Boulton ve Watt'ın diğer makine üreticilerine ayrı-kondansatör prensibini kullanmaları için lisans vermeyi reddetmeleri gelişmeyi ve yenilikleri açıkça geciktirmiştir.[8]

* * *

Sanayi devrimi çok önceydi. Ancak, "fikri mülkiyet" meselesi çağdaş bir sorundur. Biz bu satırları yazdığımız sırada, yaygın olarak kullanılmakta olan Blackberry mesajlaşma ağı, bir patent anlaşmazlığı nedeniyle, üç yıldır Birleşik Devletler Bölge Hakimi James Spencer tarafından kapatılma tehlikesi altındaydı.[9] Ve Blackberry'nin kendisi de masum değil: 2001 yılında Blackberry, "bir ağ bilgisayarından mobil bir veri iletim cihazına bilgi gönderme" üzerine patentini ihlal ettiği suçlamasıyla Glenayre Electronics aleyhine dava açmıştı.[10]

Benzer bir savaş da telif hakkı üzerinden sürüyor: Napster ağı Temmuz 2000'de, telif hakkına tabi dosyaları paylaştığı için, federal bir hâkim tarafından kapatılmıştı.[11] Her iki taraf da aşırı duygusal davranıyor. Telif karşıtı "bilgi sadece özgür olmak istiyor" sloganı, bazı sivil liberterler tarafından desteklenmektedir. Diğer uçta, büyük müzik ve yazılım şirketleri "fikri" mülkiyet hakkının olmadığı bir dünyada yeni fikirlerin olmayacağını savunmaktadır.

Stephen Manes'in Larry Lessig'e yönelttiği argüman da telif hakları tartışmasındaki sertliği yansıtır:

> Stanford'da hukuk profesörü ve medyanın sevgilisi Lawrence Lessig'e göre, rüşvetçi bir kongre, aşırı güçlü bir medya ve çok pahalı bir hukuk sistemine karşı mücadele etmek için " hareket sokaklarda başlamalıdır". (...) Lessig'in abartılı düşüncesinin aksine, yürürlükteki telif hakları kanununda "adil kullanım" istisnaları o kadar pahalı ki, kes-yapıştırcıların telif hakkına haiz bir ürünle kanunen yapamayacağı tek şey onun büyükçe bir parçasını doğrudan kopyalamaktır.[12]

Elbette Lessig günümüzdeki telif hakları kanunundan hoşlanan biri değildir. Ancak, Stephen Manes'in karşıt tezine rağmen, üreticilerin hakları ile kullanıcıların haklarının dengelenmesi gerektiğine inanır: *Free Culture* [Özgür Kültür] kitabında tekrar tekrar bu dengeden ve onun modern hukukta nasıl kaybolduğundan söz eder.[13]

Lessig gibi pek çok ekonomist yürürlükteki kanuna şüphe ile bakmaktadır: Nobel Ödüllü birkaç ismin de dahil olduğu on yedi saygın ekonomist, Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'ne, telif hakkının süresinin uzatılmasına karşı Lessig'in açtığı davada onu destekleyen bir rapor sundular. Ekonomistler de, Lessig gibi "fikri mülkiyete" bir rol biçmektedir: Hukukçular hakların dengelenmesinden söz ederken; ekonomistler teşvikten bahsetmektedir. İki saygın ekonomistin, Robert Barro ve Xavier Sala-i-Martin'in yazdıkları ders kitabından alıntılarsak: "Eldeki buluşları tüm üreticilere parasız sunmak iyi olabilir, ancak bu uygulama sonraki icatlar için gereken teşviki sağlamaktan uzaktır. Mevcut fikirlerin kullanımındaki kısıtlamalar ile yaratıcı faaliyetlerin getirileri arasında bir takas baş gösterir."[14] Esasen, pek çoğumuz internetten bedava müzik indirebilmenin zevkini çıkarırken, bir yandan da müziğin piyasaya anında bedava dağıtılması durumunda müzisyenin yaşamını nasıl kazanacağı konusunda endişe duyarız.

Telif hakları ve patentler üzerinde şiddetli bir tartışma sürüp giderken, mucitlerin ve yaratıcıların emeklerinin meyvelerini almaları için bir miktar korumaya ihtiyaç olduğu konusunda genel bir mutabakat bulunmaktadır. "Bilgi özgür olmak istiyor" retoriği, kimsenin fikirlerinden kâr etmesine izin verilmemesi anlamına gelir. Buna rağmen, hepimiz için emeğimizin karşılığını almak normalken, mucitlerin ve sanat eserlerinin yaratıcılarının başkalarının yardımıyla yaşamalarını savunan güçlü bir lobi de yoktur.

Tüm duygusallığa rağmen, her iki taraf da "fikri mülkiyet" kanunlarının, yaratıcılığı teşvik etmekle mevcut fikirlerin serbestçe kullanılabilmesi arasında bir denge kurması gerektiği konusunda hemfikir görünüyor. Diğer bir deyişle, her iki taraf da "fikri mülkiyet" haklarının, yenilikleri teşvik eden "gerekli bir bela" olduğu konusunda anlaşıyorlar; anlaşmazlıksa çizginin nereye çizileceği konu-

sunda ortaya çıkıyor. "Fikri mülkiyeti" savunanlar için, güncel tekel kârları ancak yetecek kadar, ona karşı çıkanlar için ise çok yüksektir.

Bizim incelememiz ise her iki taraf açısından farklı sonuçlar ortaya koyuyor. Biz şöyle mantık yürütüyoruz. Herkes bir tekel ister. Kimse kendi müşterileriyle ve taklitçilerle rekabet etmek istemez. Günümüzün patent ve telif hakları, belli fikirlerin üreticilerine bir tekel hakkı sağlamaktadır. Elbette çok az insan karşılıksız bir şey yapar. Yeni emtianın yaratıcıları, eskilerin üreticilerinden farklı değildir, çabalarının karşılığını almak isterler. Ancak, inovatörlerin uğraşlarının karşılığını hak ettikleri tezinden, patent ve telif haklarının, ki bunlar tekeldir, bu kazancın sağlanmasının en iyi ve tek yolu olduğu sonucuna varmak, tehlikeli bir uzun atlayıştır. "Bir patent, birisinin parlak bir ticari fikirle ortaya çıkışının ödüllendirilmesinin *yoludur*"[15] *g*ibi cümlelere iş, hukuk ve ekonomi matbuatında çokça rastlanmaktadır. İleride göreceğimiz gibi inovatörlerin karşılığının verildiği başka birçok yol vardır, hatta bu karşılık daha önemli miktarlarladır ve çoğu toplum açısından, günümüzde patent ve telif hakkının bahşettiği tekel gücünden daha iyidir. Eğer inovatörler patent ve telif hakkı olmadan da ödüllendirilebiliyorsa şunu sormalıyız: "Fikri mülkiyet", inovasyon ve yaratıcılık için, olası zararları telafi etmek için umulan teşviki sağlayabilmekte midir?

Bu kitap hem olanı, hem teoriyi incelemektedir. Bizim ulaştığımız sonuç, yaratıcıların mülkiyet haklarının, "fikri mülkiyet" yokluğunda da çok iyi korunabildiği ve fikri mülkiyetin ne inovasyonu ne de yaratıcılığı artırdığıdır. Patent ve telif hakları gereksiz bir beladır.

* * *

Bu kitap, hukukla değil ekonomi ile ilgili bir kitaptır. Başka bir deyişle, yasanın ne olduğuna değil, nasıl olması gerektiğine ilişkindir. Dosyalarınızı internette paylaşırsanız kendinizi hapiste bulup bulmayacağınız konusu ile ilgiliyseniz, bu kitap size göre değildir. Eğer yasaların internette dosyalarınızı paylaşmanıza engel olmasının iyi bir fikir olup olmadığına kafa yoruyorsanız, bu kitap size uygundur.

Bununla birlikte, bu kitap hukukla ilgili olmasa da, ekonomik meseleleri anlamak için belli bir hukuki altyapıya sahip olmak gerekir. Son yıllarda "fikri mülkiyet" olarak adlandırılanları, özellikle patent ve telif haklarını, ekonomik açıdan inceleyeceğiz. Esasen birçok hukuk sisteminde "fikri mülkiyet", genel olarak üç başlıkta ele alınmaktadır: patentler, telif hakları ve ticari markalar.

Ticari markalar, doğası gereği patent ve telif haklarından farklıdır: Mal, hizmet ve düşünce arz edenleri tanımamıza yarar. Kopyalama, ki telif haklarının ihlali anlamına gelir, markanın güvenirliğinin ihlali anlamına gelen sahtekârlıktan oldukça farklıdır. Piyasa katılımcılarını başkalarının kimliklerini çalmaya veya sahtekârlık yapmaya sevk etmek için bir neden olduğunu sanmıyoruz. Tersine, katılımcıların kendi kimlikleriyle katılmaya teşvik edilmesinde büyük ekonomik avantajlar bulunmaktadır. Intel Corporation'ın "Inside" ibaresinin kullanımı üzerinde bir tekel kurmasına izin vermek gerekir mi diye düşünsek de genel olarak ticari markaların meziyetleri konusunda çok az ekonomik tartışma bulunmaktadır.

Üzerinde odaklanacağımız "fikri mülkiyetin" iki farklı biçimi olan patent ve telif hakları, tartışma ve ihtilaf konusudur. Aralarındaki fark, kapsamlarıyla ilgilidir. Patentler fikirlerin özgül bir uygulamasına verilir, her ne kadar son yıllarda ABD'de özgüllüğün önemi azalmış olsa da. Patentler ilelebet sürmez: Birleşik Devletler'de, üretim tekniklerine ilişkin patentlerde süre yirmi yıl, süslemede on dört yıldır. Patentler nispeten geniş koruma sağlarlar: Yasal olarak hiç kimse, başka birisi bağımsız olarak onu keşfetmiş olsa dahi, patent sahibinin izni olmadan o fikri kullanamaz.[16]

Telif haklarının kapsamıysa daha dardır, belli bir anlatının belli ayrıntılarını korur ancak patentlerde olduğu gibi telif haklarının da kapsamı son yıllarda genişlemektedir. Telif hakları süre olarak da patentten daha uzundur, Berne Konvansiyonu'nu imzalayan pek çok ülkede bu süre, yazarın yaşam süresi artı elli yıl ve ABD'de Sonny Bono Telif Süresi Uzatılmasına Dair Kanun'dan beri yazarın yaşam süresi artı yetmiş yıldır.[17]

Birleşik Devletler'de telif haklarında, patent haklarında olmayan sınırlandırmalar bulunmaktadır. Stephen Manes'in Larry Lessig'e

yaptığı karşı atakta haklı olarak işaret ettiği gibi, adil kullanım hakkı, telif hakkına haiz bir öğeyi satın alan kimseye, onu kullanma, kısmen kopyalarını oluşturma ve yeniden satma hakkını, telif sahibinin isteği doğrultusunda tanır. Ayrıca, belirli türevler izinsiz olarak kullanılabilir: Örneğin parodilere izin verilir, devamlara verilmez.

Patent ve telif haklarının her ikisinde de, ekonomik bakış açısından, iki hukuki bileşen mevcuttur: Fikirlerin kopyalarını satın alıp satma hakkı ve bu kopyaları başkalarının nasıl kullandığını kontrol hakkı. İlk hak üzerinde karşıt görüş yoktur. Telif hakları kanununda, yaratıcıya uygulandığında, bu hak bazen ilk satış hakkı olarak adlandırılmaktadır. Ancak, başkalarının da kendi kopyalarını satma hakkı gibi meşru bir hakkı da kapsamaktadır. Hak sahibinin satıştan sonra da "fikri mülkiyetinin" kullanımını kontrol etmesine imkân veren ikinci hak ise tartışmalıdır. Bu hak bir tekel yaratmaktadır, fikirlerinin patent ve telif hakkı sahibi tarafından istenmeyen şekilde kişi ve kurumlar tarafından kullanmalarını devletin engelleme zorunluluğundan doğan bir tekel.

Fikir üreticilerinin, eserlerinden kâr etmesine karşı çıkan hiçbir yasal iddia duymadık. Fikirler, herhangi bir yasal hakkın bulunmadığı durumda satılabilirken; piyasa en iyi, mülkiyet hakları açıkça tanımlandığı zaman işler. Sadece inovatörlerin mülkiyet haklarını değil, aynı zamanda doğrudan veya dolaylı olarak meşru yollardan bu fikirlerin inovatörden bir kopyasını satın alanların da haklarını korunmalıyız. Birinci hak, inovasyonu teşvik eder; ikincisi ise yayılmasını, uyarlanmasını ve gelişmesini sağlar.

Bununla birlikte, neden yaratıcılar, alıcıların o fikri ya da eseri kullanmalarını kontrol edebilmektedir? Bu yaratıcıların, fikir üzerinde bir tekel kurmalarını sağlar. Biz bu hakka, "fikri tekel" diyerek, kopya alma ve satma hakkının değil, bir fikrin bütün kopyaları üzerindeki bu tekelin tartışmalı olduğunu vurgulamak istiyoruz. Hükümet genel olarak, diğer emtia üreticileri için tekel uygulatmaz. Bunun nedeni, tekelin pek çok sosyal bedeli olduğunun yaygın olarak kabul edilmesidir. Bu bakımdan fikri mülkiyet de farklılık göstermez. Yöneltmek istediğimiz soru, onun aynı zamanda bu bedellerle orantılı sosyal yararlar sağlayıp sağlamadığıdır.

* * *

Birleşik Devletler Anayasası, Kongre'ye "Yazarlara ve mucitlere, sınırlı bir zaman için, yazı ve buluşlarının inhisarı haklarını garanti ederek, ilmin ve pratik sanatların gelişmesini teşvik etme" izni verir.[18] Patent ve telif haklarına, bizim bakış açımız da buna benzer: İlim ve pratik sanatların teşvik edilmesi, yoksulluk gibi derin ekonomik sorunların çözümünden sıkıntı gibi basit kişisel problemlerin çözülmesine kadar etkili, ekonomik refahın önemli bir bileşenidir. Toplumsal bakış açısından ve kurucu babalarımızın bakış açısından bakıldığında, patent ve telif haklarının amacı, çoğunluğun sırtından birkaç kişinin zengin edilmesi değildir. Hiç kimsenin, J. K. Rowling ve Bill Gates'in büyük çapta "fikri mülkiyetle" zenginleştiğinden şüphesi yoktur; onların fikri mülkiyeti savunmaları da şaşırtıcı değildir. Ancak sağduyu ve Birleşik Devletler Anayasası'na göre bu haklar ancak herkese yarar sağlarsa adildir.

Birleşik Devletler Anayasası, yazar ve mucitlere bir münhasır hak, bir tekel verilmesi konusunda sarihtir. Muğlak olan, bu tekelin ilim ve pratik sanatlarda gelişmeyi teşvik edip etmediğidir. ABD Anayasası 1787 yılında yazılmıştır. Telif hakkı ve patent fikri, o tarihte oldukça yeniydi; sadece birkaç ürün için uygulanmıştı ve süreleri kısaydı. Bunu takip eden 219 yılın deneyimleri ışığında şunu sorabiliriz: Tekelin yasal getirileri, gerçekten bilim ve pratik sanatlarda ilerlemeyi hızlandırıyor mu?

Elbette ortak akıl bu soruya müspet cevap verir. Eğer, bir müzisyen müziğini icra eder etmez, herkes bu müziği diğerlerine bedava verirse, müzisyen geçimini nasıl sağlayacak? Neden büyük bir şirket, küçük bir mucide, onun fikrini kolayca almak varken, para ödesin? İnternetsiz bir hayat düşünmek artık zor ve bugün hepimiz jet sosyeteye mensubuz. ABD Anayasası yazıldığından beri yaratıcılığın ve icatların patlama yapması "fikri mülkiyet" hakkının ne kadar yararlı olduğuna delil teşkil etmiyor mu? Patent ve telif haklarının olmadığı bir dünya, yeni müziğin ve muhteşem yeni buluşların yer almadığı, hüzünlü ve soğuk bir dünya olmaz mıydı?

O halde, ortaya koyacağımız ilk soru, fikri mülkiyetin olmadığı bir dünyanın nasıl olacağı sorusudur. Patent ve telif hakları, her zaman bütün fikirler üzerinde tekel güvencesi sağlamamıştır. Öyleyse, inovasyon ve yaratıcılığın arttığını veya boğulduğunu anlamak için, fikirler için yasal korumanın olmadığı zamanları ve o zamanki sanayileri incelemek doğaldır. Örneğin ne internet, ne de jet motoru, tekel hakları elde etmek ümidiyle icat edilmiştir. Esasen, biz normalde, "inovatif tekeli (yenilikçi tekel)" bir oksimoron olarak düşünürüz. Şunu da görmeliyiz, fikirler üzerinde tekel olmadığında, rekabet çok zorlu geçmektedir; bu da inovasyon ve yaratıcılığın artmasıyla sonuçlanır. Patent ve telif haklarının olmadığı bir dünya nasıl olursa olsun, muhteşem yeni müziklerin ve yararlı yeni ilaçların bulunmadığı bir dünya olmayacaktır.

Buraya kadar bizim de genelde tüm ekonomistler gibi tekel ile ilgili kuşkularımız olduğunu anlamışsınızdır. İkinci konumuz telif hakları ve patentlerin neden olduğu çok sayıda toplumsal zararı incelemek olacaktır. James Watt'ın dostu ve hocası olan Adam Smith, tekellerin nasıl daha yüksek fiyat ve daha az erişilebilirlik yarattığını inceleyen ilk ekonomistlerden biridir. Müzik üretimi gibi, bazı durumlarda, bu büyük bir toplumsal kötülük olmayabilir; AIDS ilaçlarının erişilebilirliği gibi durumlarda ise, gerçekten çok büyük bir kötülüktür. Bununla birlikte, ileride göreceğimiz gibi, düşük erişilebilirlik ve yüksek fiyat, tekelin birçok zararından yalnızca birkaçıdır. Bu duruma örnek James Watt vakasıdır. James Watt hukuk sistemini kullanarak rekabeti engelledi ve rakiplerinin yeni ve yararlı gelişmeleri ortaya çıkarmalarına mani oldu. Şunu da görmeliyiz ki, telafi edici piyasa güçleri bulunmadığı için, fikri tekel gibi devlet tarafından uygulanan tekeller özellikle sorunludur.

Tekel kötü olabilir, patent ve telif hakları gibi geleneksel korumaların olmadığı yerde inovasyon artabilir, ama aynı zamanda patent ve telif hakları da bizzat inovasyonu artırmaya hizmet edebilirler. Birleşik Devletler Anayasası'nda öyle olduğu var sayılmaktadır ve daha çok eğlence ve daha çok inovasyonun faydaları, bu tekellerin zararlarından çok fazladır. Elbette patent ve telif haklarının yarattığı tekel bıktırıcı olabilir – fakat bu büyük filmler, büyük arabalar ve grip aşı-

sına sahip olmanın bedeli ise, çoğumuz buna katlanmaya hazırız. Bu, çoğu patent ve telif haklarını destekleyen ekonomistin aldığı geleneksel pozisyondur, en azından ilkesel olarak. Bir kısmının düşüncesine göre, eğer inovasyon olacaksa, fikri tekel önlenemez bir kötülüktür; diğerleri ise inovasyon ve yaratıcılığın teşviki için, en azından mütevazı bir fikri tekelin bulunması gerektiğini savunur. Üçüncü konumuz, fikri tekeli savunan teorik tartışmaları ve aynı zamanda fikri tekelin yaratıcı faaliyeti beslemektense ona zarar verebileceğini savunan karşı düşünceleri incelemek olacak.

Fikri tekelin iki yanı keskin bir kılıç olarak görülmesi çok önemlidir. Başarının ödülü devlet tekeli ise, elbette inovatif faaliyetin mükâfatı daha büyüktür. Fakat tekeller, aynı zamanda yaratıcılığın maliyetini yükseltir. Uç bir örnek vermek gerekirse, maliyeti 218 dolar olan bir filmde, müzik hakları için 400.000 dolar ödenmek zorunda kalınmıştı.[19] İleride ayrıntılı olarak ele alacağımız gibi teorik tartışmalar tek başına bize fikri tekelin yaratıcılığı artırıp azaltmadığı konusunda fikir veremez.

Son tahlilde, "fikri mülkiyet" için tek gerekçe, onun –*de facto* ve büyük miktarda– inovasyon ve yaratıcılığı artırdığı olabilir. Son 219 yıl, bize ne öğretmiştir? Son konumuz fikri tekel ve inovasyon hakkındaki kanıtların incelenmesi olacaktır. Fikri tekelin daha çok inovasyon ve yaratıcılığa yol açtığı gerçek midir? Verileri incelediğimizde buna dair bir kanıt bulunmuyor. Ne de biz bu sonuca ulaşan ilk ekonomistleriz.1958'de daha önceki gerçekleri inceleyen, tanınmış ekonomist Fritz Machlup şöyle yazmıştı: "Ekonomik sonuçlarla ilgili elimizdeki bilgilere göre, bir patent sistemi kurulmasını önermek, sorumsuzluk olacaktır."[20]

Fikri tekelin, inovasyonu ve yaratıcılığı artırmakta istenilen etkiyi yarattığına dair bir kanıt olmadığına göre, hiçbir yararı yoktur. O halde, toplumun fikri tekelin zararlarını yararları ile dengelemesine gerek yoktur. Bu da bizi nihai sonuca götürür: Fikri mülkiyet gereksiz bir beladır.

Yorumlar

Georgia Üniversitesi Terry Ticaret Okulu'ndan George Selgin ve John Turner'a, James Watt'ın hikâyesini aktarışımıza ilişkin bu bölümün önceki sürümlerinde ve 2003 Lawrence R. Klein konuşmamızda yer alan bazı olgusal hatalar ve belirsizlikler konusunda bizi uyardıkları şükran borçluyuz. Yakın zamanda yazdıkları bir makalede Selgin ve Turner, gerçekleri yorumlayışımızı ele alıyor ve onlara göre James Watt'ı ilk fikri tekelci örnek olarak görmemizle çelişen bazı yeni olgular ekliyorlar. Selgin ve Turner tarafından alıntılanan referanslarda da açıkça görüleceği gibi Sanayi Devriminin pek çok öğrencisi bizim görüşümüzü paylaşıyor, ya da daha doğru şekilde söylemek gerekirse biz onların görüşlerini paylaşıyoruz.[21]

Selgin ve Turner'ın iddiaları ve gerçekleri Boulton ve Watt konusunda ortaya attığımız konulara hitap etmiyor. Örneğin "Watt sans patent" (Patentsiz Watt) konusundaki varsayımsal tartışmalarını ele alalım. Boulton ve Watt'ın patentilerinden hoşnut oldukları, patentlerini istedikleri ve onlar için savaştıkları aşikâr; patentleri olmaksızın iflas edeceklerini ve dünyanın patentleri olmadan paralanacağını iddia ettikleri de açıkça görülüyor. Bizim söylemek istediğimiz şey ise başka: Patent olmaksızın fırsat maliyetlerini telafi edecek yeterli parayı kazanabilirler miydi? Selgin ve Turner'ın sundukları da dahil tüm kanıtlar, böyle olacağını gösteriyor. Esasen bizim davamızı da daha inandırıcı kılıyorlar: Scherer'den[22] alıntılarsak, ikinci patentin süresi dolduktan on yedi yıl önce bile Boulton ve Watt'ın hesapları başa baş gidiyordu. Ekonomi dilinde başa baş gitmek demek, fırsat maliyetinizin ödendiği ve sermayenizin riske göre ayarlanmış beklenen sermaye getirisini karşıladığı anlamına geliyor ve Frank Scherer de önemli bir ekonomisttir. Bundan sonra Boulton ve Watt ne kadar kâr ederlerse etsinler, bu tamamıyla tekel gücünden kaynaklanan ek getiridir ve ekonomik olarak da fırsat maliyetlerini ödemelerine gerek olmadığı anlamına gelir. Yani, hepimiz, en azından son on yedi yılda, patentin işe yarar bir ekonomik amaca hizmet etmediği konusunda hemfikiriz; yani patent zararlıydı çünkü tekel tahrifatı yaratıyordu.

2

Rekabet Ortamında Yaratıcılık

Bu kitabın asıl çıkarımı fikri tekelin, yani patentlerin, telif haklarının ve kısıtlayıcı lisans anlaşmalarının gereksiz olduğudur. Daima radikal fikirler ileri süren teorisyenlere karşı dikkatli olmak gerekir, çoğu fikir kötü ve çoğu teori yanlıştır. Bu kitap, yine de kafası karışıklar ve kafa karıştırıcı hayallerden oluşan uzun listeye bir katkı olabilir.

O halde, biz öncelikle ve ehemmiyetle sizi, fikirlerimizin gerçekler ve pratiklerden oluşmuş sağlam temellere dayandığına ikna etmeliyiz. Çoğu inovasyon, fikri tekel faydası olmadan ortaya çıkmıştır. Esasen, bugünkü fikri tekel sistemi yeni bir üründür, yürürlükteki sistemin bazı bölümlerinin sadece birkaç yıllık olmasına rağmen tahrip edici etkileri dramatiktir ve şimdiden görülebilir.

O halde ütopya bahçeleri değil ama fikri tekelin olmadığı ve gelişen piyasalarla tanımlanan pratik deneyimin verimli tarlaları, bu ve sonraki bölümün konusunu oluşturur.

Yazılım

Gerçekler, etrafımızda bulunmalarına rağmen, yanlış gözlüklerle baktığımız için, genellikle görünmezlerdir. Masanızdaki bilgisayara yakından bakın. Bir fare, bir klavye ve ekranınızda kelime işlemciler, tablolar, anlık mesajlaşma, ağ tarayıcı gibi üst üste binmiş, değişik pencereler görürsünüz ve bunlar vasıtasıyla çok çeşitli konularda geniş bilgiye ulaşabilirsiniz. İkinci Dünya Savaşı sonunda, yani altmış küsur yıl önce, bilgisayar yoktu; işlemesini sağlayan yazılım da yoktu elbette. Çok az sayıda endüstride yazılım endüstrisinde olduğu kadar

kapsamlı inovasyon ortaya çıkmıştır ve çok az teknoloji yaşamımızı bu denli değiştirmiştir. Bu endüstride, buluşların hiçbirinin fikri tekel korumasıyla ortaya çıkmadığını öğrenmek sizi şaşırtır mı? Rekabet ortamında inovasyonun arttığı gizli dünyaya yolculuğumuz buradan başlıyor, yazılım endüstrisinden.

Bugün, Amazon'un Barnes and Noble'ı patent ihlali nedeniyle dava ettiğini ve IBM tarafından da aynı nedenle dava edildiğini okuyor ve gülmeli mi ağlamalı mı bilemiyoruz. Microsoft'un Windows yerine GNU/Linux kullanırsak bizi patent ihlali nedeniyle dava edebileceğini ima ettiğini görüyoruz.[1] Hiçbir endüstri, yazılım endüstrisi kadar fikri tekel ile sarılmış görünmüyor. Fakat bu hep böyle değildi. Demek ki, son yirmi yılda, yazılım endüstrisi, usulen seçilen Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi tarafından yasalaştırılan muazzam hukuki değişikliklerden "yarar sağladı". Aslında,1981'deki Yüksek Mahkeme'nin *Diamond vs. Diehr* davası kararından önce, yazılıma patent almak hiç mümkün değildi ve günümüzde, farenin her tıklamasına patent verme çılgınlığı, yazılım patentlerinin, 1994 Federal Bölge Temyiz Mahkemesi'nde görülen Alappat hakkındaki davanın ardından genişlemesinden kaynaklanıyor.

Bu hukuki mevzuat, yazılım inovasyonunda bir patlama meydana getirdi mi? Amazon daha önce sözünü ettiğimiz gibi Barnes and Noble'ı " tek tık" ile internette alışveriş yapma konusunda dava etti. Bu buluşun ne kadar zor ve yenilikçi olduğunu sorgulanabilir, böylece de bir hayali düşman gibi görülebilir. "Tek tık" işleminin meziyetleri ne olursa olsun, hepimizin önemli ve yenlikçi olduklarına itiraz etmeyeceğimiz pek çok yazılım buluşu mevcuttur şüphesiz. Grafik kullanıcı arayüzü, düğme ve ikon gibi parçacıklar, derleyiciler, çeviriciler, bağlantılı listeler, nesneye yönelik programlar, veritabanları, arama algoritmaları, yazı karakteri görünümleri, kelime işlemci, bilgisayar dilleri – en basit güncel programa girmek için gereken tüm bu süreç ve metotlardan oluşan devasa bir düzen söz konusu. Bu inovasyonlar sadece zor ve önemli değil, aynı zamanda tek tık, ya da bu mesele özelinde iki tık, çalışmaları için elzemdir ve kullanılmaktadır.

Basit bir nedenden ötürü, bu önemli buluşlardan hiçbirini yazılım inovasyonuna verilen patentlerin sonucu olarak görmeyiz. Bu mühim

buluşların her biri 1981 öncesinde ve patent korumasından yararlanmadan ortaya çıktı. Sadece bu kadarla kalmaz; bilgisayar programlarının her şeyini tescil etmiş olsalardı, ki yeni sisteme göre zorunlu olarak edeceklerdi, bırakın çoğalmalarını, yazılım endüstrisindeki gelişme asla vuku bulmayacaktı. Bill Gates, ki radikal komünist veya ütopist olduğu söylenemez, "keşke insanlar, bugünkü fikirlerin büyük kısmı icat edildiğinde nasıl patent verileceği bilinseydi, ve patent sistemi uygulansaydı, bugün bu endüstrinin tamamen durmuş olacağını anlasalardı"[2] der.

Yazılım inovasyonunda hiç rolü olmayan sadece patentler değildir, telif hakkı da bu konuda az rol oynamıştır. Bilgisayar programlarının çoğunlukla telifli olmalarına rağmen, kişisel bilgisayarların ilk dönemlerinde, telif hakkına fazla riayet edilmez ya da uygulanmazdı. Tüketiciler programları satın alıp lisans sözleşmelerini ihlal ederek, onları değişik bilgisayarlarda kullanıyorlardı. İnsanlar program satın alıp sattılar ve var olan programlardaki her şeyi, modülleri ve fikirleri kullanarak yeni programlar yarattılar. Telif hakkı, yazılımın diğer yayıncılar tarafından geniş çaplı kopyalanmasını sınırlandırmış olsa da, bugün olduğu gibi sert yöntemlerle uygulanmıyordu.

Yazılım endüstrisi, bu kitabın alt temalarından biri için başlıca örneği teşkil eder. Fikri tekel, inovasyonun nedeni değil, daha çok onun istenmeyen bir sonucudur. Fikirlerle ve yaratıcılıkla dolu genç ve dinamik bir endüstride, fikri tekel yararlı bir rol oynamaz. Fikirler tükendiğinde, hele yeni rakipler yepyeni fikirlerle ortaya çıktıklarında, işte bu fikirleri kalmayanlar, işlerindeki eski kârlarını koruyabilmek için devlet müdahalesine –ve fikri "mülkiyete"– gözlerini çevirirler.

Microsoft'un yazılımlarının "korsan" kullanımını önleme çabalarını incelersek, ilk zamanlardaki yaratıcı günlerinde, "fikri mülkiyetlerini" korumak için çok az hukuki ve teknik mesai harcadıklarını görürüz. Şimdi ise, yirmi birinci yüzyılda, zaman ve enerjilerini kopyalamayı engellemek için kullanıyorlar. Oysa Microsoft'un son beş hatta on yıldaki işletim sistemlerini veya kelime işlem yayımlarını karşılaştırırsak, pek fazla inovasyon izine rastlayamayız. 1994'ten bu yana Microsoft'un en önemli inovasyonu nedir? Kuşkusuz, ağ tarayıcısı, Internet Explorer. Fakat ağ tarayıcıyı kim icat etti? Microsoft

değil; küçük bir yaratıcı rakip grup ki daha sonra Microsoft fikri onlardan aldı ve temel kodların çoğunu ele geçirdi: Tarayıcının ilk ucuz versiyonu olan, NCSA Mosaic, Mart 1993'de çıktı, halbuki Microsoft Internet Explorer 1.0'ı 1995'in Ağustos ayında kullanıma sundu.[3]

Eğer Mosaic'in yaratıcılarında Microsoft'un mali kaynakları olsaydı ve Amazon'un bir-tık konseptine patent alması beklentisiyle "ağ tarayıcısı fikrine" patent almayı başarsalardı, son on yılın ekonomik ve toplumsal tarihinin nasıl yeniden yazılacağını bir düşünsenize. "Fikri mülkiyet" doktrininin bu şekilde uygulanması, hepimiz için daha iyi bir hizmet olmaz mıydı?

Açık Kaynak Yazılım

Telif hakları ve patentlerin gereksiz olduğuna ve yazılım endüstrisinde rekabetin inovasyonu artırdığına en iyi kanıt, bu endüstrinin hem telif hakkı hem de patent olmak üzere fikri tekel haklarından feragat eden yenilikçi ve büyümekte olan bir kanadı bulunduğu gerçeğidir. Rekabet ortamında yaratıcılığın en çarpıcı örneği açık kaynak yazılım hareketidir. Yazılım genel olarak, çoğu durumda satmak isteyenleri, rakiplerinin kopyalamasına izin vermeye zorlayarak telif hakkının karşıtı olan bir lisans ile sunulur. Bu "copyleft" sözleşmesi, yazılım üreticilerinin fikri tekeli önlemek ve serbest rekabet koşulları altında iş görmek için gönüllü olarak girdikleri bir taahhüttür.[4]

Firmaların ve bireylerin gönüllü olarak kendilerini ona maruz bırakmaları, rekabetin faydalarının bir göstergesidir. Nasıl olur da, gönüllü olarak bir tekelden vazgeçmek, bir şirket veya kişinin ekonomik çıkarlarına uygun olur diye soracaksınız. Bunun cevabı, müşterilere çok büyük bir güven sağlamasıdır. Örneğin, olası müşterilerinin bir şirketin uzun vadeli geleceğini göz önüne alacakları gerçeğinden hareketle, yazılım piyasasına yeni girenler pazarlarını sınırlı bulabilirler. Alıcılar, tek yasal tedarikçilerinin ortadan kaybolabileceğini düşünerek patentli yazılıma mahkûm olmak istemezler. Malum nedenlerden ötürü, firmalar ve kişiler gelecekteki rekabetten yararlanabilecekleri bir yerden yazılım almayı tercih edebilirler. Bazı durumlarda piyasada ilk olmanın getirdiği kazanç yeterince yüksektir ve piyasaya girebilmek için ilerideki bir tekel hakkından gönüllü olarak vazgeçmeye değer.

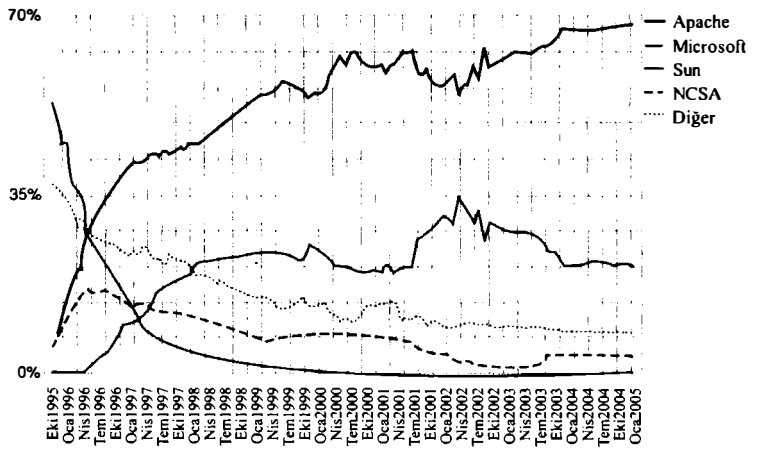
Açık kaynak yazılımı konusunda şaşırtıcı gerçek, bizim yanlış gözlüklerimizin çoğunlukla görmemizi engellediği gerçek, ne kadar yaygın olduğudur. Bugün ağı taradıysanız, büyük olasılıkla açık kaynak yazılım kullandınız. Kendinizi muhtemelen, "Windows kullanıcısı" ya da "Mac kullanıcısı" olarak düşünebilirsiniz, fakat şurası gerçektir ki siz aynı zamanda bir "Linux kullanıcısınız": Google'ı her kullanışınızda, isteğiniz Linus Torvalds tarafından yazılan açık kaynak yazılımı ile işlem yapar.

Windows ve Mac dışında üç tane daha yaygın olarak kullanılan çalışma ortamı vardır: Solaris, Linux ve FreeBSD. Tümü açık kaynaktır, Mac kodunun büyük bir kısmı da öyledir. Sunucu piyasasında Google, istisna teşkil etmez – Linux işletim sisteminin pazar payı %30 dur.[5] Linux'u sadece Google kullanmakla kalmaz – yaygın olarak kullanılan TiVo dijital video kayıt cihazları da kullanır. Masaüstü bilgisayarlarda bile Linux'un, Mac'ten daha popüler olmaya başladığı tahmin edilmektedir.

İnternette bulduğunuz bilgilerin çoğu, örneğin Washington'daki siyasilerin entrikalarını okuduğunuz eğlenceli blog, veritabanında depolanmıştır. Altı adet büyük veritabanı vardır: Oracle, DB2, SQL Sunucu, Sybase, MySQL ve PostgreSQL. Bunlardan iki tanesi açık kaynaktır ve okuduğunuz blog büyük ihtimalle açık kaynak PHP betik dili ile birlikte MySQL açık kaynak veritabanını kullanmaktadır. Bu arada MySQL, özel, ticari bir şirket tarafından geliştirilmiş ve desteklenmiştir, betik dili PHP de aynı şekilde geliştirilmiştir. Ayrıca, PHP son zamanlarda dünya çapında ağda (world wide web), açık kaynak Perl dilini betik dil olarak kullanmaya başlamıştır. Ayrıca yine dünyanın her yerinde çok kullanılan yazım dilinden dördü olan Lua, Python, Ruby ve Tcl de açık kaynaktır. Sadece Microsoft ASP dili fikri mülkiyet hakkına tabidir.

İnternete ücretsiz yazılım hâkimdir. Webde görüntülediğiniz herhangi bir şey –ki ne olduğunu sormaya çekiniyoruz– bir ağ sunucusu tarafından sunulmuştur. Netcraft düzenli olarak web sitelerini tarayarak hangi ağ sunucusunu kullandıklarını araştırmaktadır. Aralık 2004'te, İnternette bulduğu 58.194.836 web sitesini taradı ve ücretsiz ağ sunucusu Apache'nin %68,43, Microsoft'un %20,86 ve Sun'ın

sadece %3,14 pazar payı olduğunu ortaya çıkardı. Apache'nin pazar payı büyüyor, tüm diğerlerininki ise düşüyor. Öyleyse tekrar edelim, eğer bugün webi kullandıysanız, açık kaynak yazılım kullanmış olduğunuz nerdeyse kesin.[6]

Masaüstünde bile, açık kaynak kullanımı daralmıyor, yayılıyor. Beş yıl önce, iki ana masaüstü kelime-işlemci paketi vardı, Word ve WordPerfect. Bugün, Microsoft'a, kelime işlemciyi de içeren bir ofis yazılım paketi konusundaki tek rakip, açık kaynak program olan OpenOffice.

Binlerce üretken ve çok iyi ücret alan programcı, tüketicilere ve diğer geliştiricilere ücretsiz olarak dağıtılan yazılım ürünlerini üretmeyi ve pazarlamayı gönüllü olarak tercih ederler. Bu, kuşkusuz insanı, telif hakları ve patentler olmadan BT (Bilişim Teknolojisi) devriminin ortaya çıkmayacağı ve yıllar içinde öleceği şeklindeki yaygın bir varsayımı sorgulamaya sevk etmeli.

Yazılım piyasası, rekabet ortamında ve fikri tekel olmadan, neden bu kadar iyi işledi? Ücretsiz yazılım lisanslarının geniş çaplı kullanımı, rekabetin ortak faydasını açığa çıkardı. Açık kaynak yazılım, bilgisayar programlarının derlendiği alt kaynak kodunu erişilebilir hale getirir. Richard Stallman ve diğerlerinin öncülük ettikleri özgür

yazılım hareketi, özel önem taşır. Özgür yazılım sadece açık kaynak değildir, GNU Genel Kamu Lisansı gibi bir lisansla salınır. Genel Kamu Lisansı (GKL) değişikliklere ve dağıtıma izin verir ama bu değişikliklerin kaynak kodu aynı lisans altında olmak kaydıyla. Burada "free" kelimesi, "freedom"daki (özgürlük) gibi anlaşılmalıdır "bedava bira anlamında" değil.* Özgür yazılım genellikle ücretsiz dağıtılmasına rağmen, ayırt edici özelliği, kullanıcının yazılımı kullanma özgürlüğüdür, satıldığı fiyat değil. Özgür yazılım lisansı, katkıda bulunmak isteyenlerin de katkılarının serbestçe erişilebilir olacağına dair taahhüt olarak, kullanıcıların da kaynak kodlarına, eğer isterlerse gelecekte de erişebilmelerine garanti olarak hizmet görür.

Bu özgür yazılım lisansları, çoğu açık kaynak yazılımının, gevşek biçimde örgütlenmiş, her biri kodun küçük parçalarına katkıda bulunan ve her biri bilgi ve fikirlerin paylaşımından faydalanan, kalabalık bir grup programcı tarafından yazılmasına izin verir. Bütün fikirlerin ve kodların açık olacağının taahhüt edilmesi nedeniyle, her katılımcı birey meslektaşlarının yaptıkları ilerlemeden fayda sağlamayı umar ve bu nedenle fikir ve kodları paylaşmak için güçlü bir teşvik söz konusudur. Bununla beraber, "resmi" ekibin üyesi olmayan bireyler de sık sık fikir ve uzmanlık katkısında bulunurlar ve onların da, verdikleri bilgi ile ortaya çıkan inovasyondan, yararlanmaları sağlanır.

Bir Washington muhafazakâr düşünce kuruluşu mensubunun, Alexis de Tocqueville Enstitüsü Başkanı Ken Brown gibi, hür teşebbüs sisteminin büyük yararlarını çok iyi anlayan, ama nasıl çalıştığını fazla anlamayan, "ışık saçan" aydınların, GKL gibi kamu lisanslarına karşı olması çarpıcıdır.[7] Öyle görünüyor ki, Brown bu özel kuruluşun, devlet sosyalizminin bir şekli olduğunu düşünüyor. Hür teşebbüse ve kapitalizme aykırı olan telif hakları ve patentler gibi fikri tekeli ortadan kaldırmak veya yeniden düzenlemek için yeterli nedenler bulunmasına rağmen, hür teşebbüsü ve rekabetçi piyasaları güçlendiren,

* Özgür kelimesinin İngilizce karşılığı "free" aynı zamanda bedava anlamına gelmektedir. O yüzden İngilizce "free as in freedom, not free as in beer" (özgürlükteki özgür, bedava bira değil) şiarıyla buradaki özgürün bedava anlamında olmadığı belirtilmektedir. (ç.n.)

GKL gibi "copyleft" anlaşmaları muhafaza etmek için de güçlü nedenler vardır.

Açık kaynak yazılımın başarısı, normal şartlarda tekrarlanamayacak, tuhaf bir mucize değildir. Tam tersine, gelişen ve büyüyen endüstrilerde sürekli yinelenen bir düzendir. İlerleyen sayfalarda 150 yıl önce İngiltere'de vuku bulan bir olay hakkında bilgi edineceğiz: onsuz Sanayi Devrimi olduğu şeyin ancak bir gölgesi olacağı, Cornish buhar motorunun gelişimi. Rekabetçi inovasyonların bir ansiklopedisini hazırlamaya ne yazık ki vaktimiz yok. Amerikan otomobil endüstrisinin buna benzer harikalarından, İsviçre ve Alman kimya endüstrisinden, dünya çapındaki oksijen fırınlarında çelik üretiminden, İtalyan tekstil ve moda endüstrilerinden, İsviçre saat endüstrisinden, Avrupa ve California'nın şarap çiftliklerinden, Çek ve Venedik cam sanayilerinden ve benzeri pek çok şeyden söz edebiliriz.[8]

"Korsan" Yazılım

Bir yazılım üreticisinin, örneğin Microsoft'un, telif hakları koruması olmadan kâr edebileceği fikri daima insanları şaşırtır. Telif hakları koruması olmayınca, "korsanlar" piyasaya girip, ucuz kopyalarını satarak, Microsoft'un işini elinden almaz mı diye bir soru akla gelebilir. Bu piyasaların nasıl işlediği konusunda ilginç bir teori olsa da, gerçeklerle desteklenmez.

Yeniden açık kaynak yazılıma ve Linux bilgisayar işletim sistemine dönelim. Açık kaynak olduğu için, Linux ticari olarak yeniden satılabilir, fakat sadece kaynak koduna, ilk programa yapılan değişikleri de kapsayacak şekilde, özgürce erişilebilirse. Örneğin, Red Hat, modifiye ve kişiye özel, kolay kurulum ve diğer faydalı özellikleri olan bir Linux sistemini satan bir şirkettir. Red Hat, alttaki Linux sistemini ücretsiz elde etmesine rağmen, Red Hat'ın bireyselleştirme ve testler için yaptığı masraflar pahalıdır. Red Hat, internette 10 Temmuz 2002'de aktarılan fiyatları kullanarak, sistemini kapsayan bir paket için 59,95 $ ücret aldı. Linux sistemi üzerinde oluşturulduğu için, Red Hat kendi koduna da rakiplerin özgür erişimini sağlamak zorundadır. Sonuç olarak, isteyen herkes kendi "Red Hat" sistemini

satabilir. Aslında, tam olarak bunu yapan en az iki şirket vardı, HCI Design ve Linux Emporium. Örneğin, 10 Temmuz 2002'de, HCI Design, Red Hat Linux 7.2'yi, Red Hat'in üçte biri fiyatına,16 dolara piyasaya sundu. Linuxemporium.co.uk internet sitesi de aynı fiyatı teklif etti.

O halde Red Hat nasıl piyasada kalıyor? Öncelikle, Red Hat'ın, HCI Design ve Linux Emporium'un sattığı 16 dolarlık paketten çok daha fazla sayıda 59,95 dolarlık paket sattığı görülüyor. Ayrıca, Red Hat büyük ve tanınmış bir şirketken diğer ikisini ne kimse tanıyor ne de onlar Red Hat için tehlikeli bir pazar tehdidi oluşturuyorlardı.[9] Bu nasıl olabiliyordu? Daha doğrusu nasıl olmayabiliyordu? Hiç düzgün çalışan bir yazılım kullandınız mı? Satın aldığınız yazılımla ilgili bir sorun olduğunda ve satıcıyı yardım için aramak zorunda kaldığınızda, kimi aramayı tercih ederdiniz: Programı yazanları mı, onu kopyalayanları mı?

Hikâye henüz bitmedi, lütfen bize sabır gösterin. Bir kitabın bir bölümünü yazmak için yıllar harcamak yüksek verimliliğin kanıtı değildir, fakat bir tesellimiz var. 24 Aralık 2006'da geri dönüp bu üç firmaya ne olduğunu görmek için internete baktık. O tarih itibariyle üçü de varlığını sürdürüyordu ve oyuna çok sayıda başka firma da katılmıştı. Uzun yıllar bütün yenilikleri amansızca "korsanlığa" maruz kaldıktan sonra, Red Hat hâlâ pazarda liderdir, dünya çapında ofis ağına sahiptir, çok miktarda Linux-tabanlı yazılım ürünleri satmakta, bir yandan da birçoğunu ücretsiz olarak bağışlamakta ve cirosu yukarı fırlamaktadır. HCI Design, piyasadaki ilk yasal "korsan" olmasına rağmen pek başarılı görünmüyor; hâlâ piyasada fakat çok az ürün satıyor ve Linux-tabanlı ürünler raflarından inmiş. Linux Emporium ise daha ilginç bir süreç geçirdi. Adını ChyGwyn olarak değiştirdikten veya onun tarafından ele geçirildikten sonra, tekrar işe orijinal ismiyle geri döndü ve yükselmekte. Aslında yeni bir işkoluna öncülük etmiştir: Pozitif fiyatla orijinal şirketlerden ücretsiz indirilebilen yazılım satmakta ve "uzmanlık bilgisi olanlar için birinci sınıf" yazılım sattığını iddia etmektedir. Rekabetçi piyasaların gücü ve yaratıcılığı bazen bizi bile şaşırtıyor!

Telif Hakkına Tabi Olanlar: Kitaplar, Haberler, Filmler ve Müzik

Telif hakkı geleneksel olarak edebi eserler ve gazetelerden müzik ve filmlere kadar uzanan medya için kullanılmaktadır. Disney gibi büyük medya şirketleri, Amerika Müzik Endüstrisi Birliği (Recording Industry Association of America – RIAA) ve Amerika Film Endüstrisi Birliği (Motion Picture Association of America – MPAA) gibi endüstri birlikleri, "fikri mülkleri" üzerinde gittikçe daha fazla kontrol istemi ile bağırıp çağırmaktadırlar. Bu durumda telif haklarının zayıf olduğu yerlerde ve zamanda yaratıcı faaliyetin düşük ve sanatçıların yoksul olduğunu sanabilirsiniz. Gerçeğe bundan daha uzak bir şey olmadığını söylemeye gerek yok.

Kurmaca ve Edebiyat

İnsanlar, telif hakları ve patentler olmaksızın da fikirlerin ödüllendirilebileceği düşüncesini anlamakta güçlük çekerler. Telif hakkı olmadığı takdirde bir roman yazarı nasıl para kazanacak? Gerçekleri düşünün.

19. yüzyılda Birleşik Devletler'de kitaplarını satan İngiliz yazarlarla başlayın. "19. Yüzyılda Birleşik Devletler'de herkes, yabancı bir yayını yeniden basmakta özgürdü"[10] ve bunu yasal olarak satılan bir kitabı satın alıp yazara hiçbir şey ödemeden yapabiliyorlardı. Bu, eserleri Birleşik.Devletler'de yaygın olarak satılan diğer İngiliz yazarlarla birlikte Charles Dickens'da da hayal kırıklığı yaratmıştı ve "yine de Amerikan yayıncıları İngiliz yazarlarla anlaşmayı kârlı buluyorlardı. 1876-78 Komisyonundan önceki deliller, İngiliz yazarların, orada telif hakları olmadığı halde Amerikan yayıncıların sattığı kitaplarından, İngiltere'deki kendi telif ücretlerinden daha fazla kazanç sağladığını göstermektedir."[11] Kısaca, telif hakkı olmadan da yazarlar para kazanmıştır, hatta bazen telif hakkı bulunduğu zamandan daha fazla.[12]

Bu nasıl oluyordu? Şimdi olduğu gibi o zaman da kitaplara, özellikle iyi kitaplara büyük bir talep vardı. İngiliz yazarlar kitapları Britanya'da yayımlanmadan önce, yeni kitaplarının el yazmalarını

Amerikalı yayıncılara satıyorlardı. El yazmasını satın alan Amerikalı yayıncı, daha sonraki ucuz kopyaları engellemek için, o özel romanı mümkün olduğunca çok sayıda ve en kısa zamanda piyasaya sürmek için her türlü saike sahipti. Bu oldukça düşük fiyatlarda toplu basıma yol açtı. İngiliz yazarların Amerikan yayıncılardan aldığı ön ödeme miktarı Birleşik Krallık'ta yıllar içinde toplayabildikleri telif tutarını çoğunlukla geçiyordu. Görüldüğü gibi, bu dönemde Birleşik Devletler'in pazarı büyüklük olarak Birleşik Krallık pazarı ile boy ölçüşmekteydi.[13]

Daha geniş bir çerçeveden bakarsak, telif hakkı koruması bulunmayışı ve böylece Birleşik Devletler yayıncılarının İngiliz yazarların eserlerini "korsan" olarak yayımlayabilmesi, Birleşik Devletler halkı için, önemli bir zararı olmadan, büyük toplumsal değeri olan bir ekonomik politikaydı. Diğer deliller ve 1876-78 Komisyon raporlarının da teyit ettiği gibi İngiliz yazarlara da önemli bir zararı yoktu. Bu politika, Birleşik Devletler'de sadece büyük ve başarılı bir iş kolu olarak yayıncılığın kurulup hızla büyümesine yol açmamış, aynı zamanda ve daha önemlisi büyük kitapların ucuz baskılarını piyasaya vererek, Amerikan halkının okuryazarlığını artırmış ve kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. Örneğin: Dickens'ın *A Christmas Carol* eseri Birleşik Devletler'de altı sente satılırken, İngiltere'de yaklaşık iki dolar elli sente satılmaktaydı. Okuma yazmadaki bu çarpıcı artış, muhtemelen on dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru çok sayıda Amerikalı yazar ve bilim adamının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

On dokuzuncu yüzyılın telif anlaşmalarının modern çağ ile ne ilgisi olabilir? İngiltere'den Birleşik Devletler'e yelkenli gemilerle gönderilen kitaplar, artık internet üzerinden neredeyse ışık hızıyla nakledilebilmektedir. Ayrıca, veriler bazı İngiliz yazarlara Amerikalı yayıncıların İngiltere'de kazandıklarından daha fazla para ödediklerini gösteriyor olsa da, yaratıcı emeklerini tatmin edecek kadar para alıp almadıklarını ve kaç kişi olduklarını sorgulayabiliriz. Telif hakkı olmazsa bugün bir yazara ne olur?

Bu sorunun cevabı kolay verilemez çünkü bugün hemen hemen her yazılı metin, yazarı öyle istese de istemese de telif hakkına tabidir. Ancak bir önemli istisna var: Birleşik Devletler Hükümeti tarafından

yayımlanan belgeler. İyi ki çok satanlar ve kurmaca eserler değil diye düşünebilirsiniz. Fakat bazı resmi belgelerin çok satan olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum bizim açık açık şu soruyu sormamıza imkân verir: Telif hakkı olmadan ne kadar kazanılabilir? Cevap bizi şaşırttığı gibi sizi de şaşırtabilir.

Son yılların en önemli çok satan hükümet belgesi şu korkutucu başlığı taşımaktadır: *Birleşik Devletlere Karşı Terörist Saldırılar Üzerine Ulusal Komisyonun Nihai Raporu*, daha iyi bilinen adıyla *9/11 Komisyon Raporu*.[14] Rapor 22 Temmuz 2004 Perşembe öğleden sonra yayımlandı. O zaman, hükümete ait bir web sitesinden serbestçe indirilebilmekteydi. W. W. Norton tarafından raporun basılı metni eş zamanlı olarak kitapçılarda satışa sunuldu. Norton hükümetle ilginç bir anlaşma yaptı.

> 81 yaşındaki yayıncı, geçmiş Mayıs ayında 9/11 Komisyonu ile alışılmadık bir anlaşma yaptı: Norton raporu, resmi olarak yayımlandığı anda, el kitabı şeklinde basıp dağıtmayı kabul etti... Norton yayın hakları için para ödemedi, ancak hızla basıp dağıtarak faturayı ödedi; komisyon sızmaları önlemek için mümkün olan son ana kadar metni teslim etmedi. Şirket bunun ne kadara mal olduğunu, tam olarak ne zaman raporu aldığını açıklamayacaktı. Fakat hızlı dağıtılan baskılar daima daha pahalıya mal olur ve Norton'ın kâr etmesini zorlaştırır.
>
> Ayrıca, komisyon ve Norton, Mayısta 568 sayfalık cildin satış fiyatının 10$ gibi düşük bir fiyat olması konusunda anlaşmaya vardılar ki bu da yayıncının giderlerini telafi edebilmesini zorlaştırır. (Amazon.com kopyaları halen 8$ artı nakliye bedeline satmaktayken, Washington, D.C.'deki Devlet Basımevi kitapçısını ziyaret edenler onun versiyonunu 8,50$ karşılığında satın alabiliyorlar.) Komisyonun internet sitesi de rekabete katılıyor ve raporun ücretsiz indirilebilen bir kopyasını sunuyor. Ve Norton aynı zamanda her 9/11 kurbanının ailesine bir ücretsiz nüsha vermeyi taahhüt etmişti.[15]

Norton oldukça kötü bir iş anlaşması yapmış gibi görünebilir; insan diğer yayıncıların hükümetin zeki müzakerecileri tarafından istismar edilmedikleri için kendilerini tebrik ettiklerini düşünüyor. Fakat gerçekte Norton'ın rakiplerinin anlaşmayı kıskandıkları ortaya çıkıyor. Özellikle bir rakip –*New York Times*– anlaşmayı kulağa çok da kötü gelmeyen, "gökten düşen kazanç"[16] olarak yorumlamış.

Açıkçası, Norton'ın devletten aldığı, ilk basım hakkı ve başlıkta *resmi* kelimesini kullanma hakkıydı. Almadığı ise alışılmış telif hakkıydı – kitabı münhasıran basma hakkı. Birleşik Devletler resmi belgesi olduğu için, yayımlanır yayımlanmaz diğer kişiler ve daha önemlisi diğer yayınevleri satın alma veya kopyaları indirme ve ek kopyalar yapıp Norton ile direk rekabet içinde, istedikleri fiyatlara elektronik ya da basılı olarak yeniden satma hakkına sahipti. Başka bir deyişle, kitabın 22 Temmuz'daki sürümünden sonra, pazar geleneksel rekabetçi pazar oldu. Ve Norton ile rekabet etme hakkı tamamen varsayımsal bir hak değildi. Diğer bir yayıncı olan St. Martin's, *New York Times* ile işbirliği yaparak, Norton'dan yaklaşık iki hafta sonra, Ağustos başlarında raporun kendi versiyonlarını piyasaya sürdüler ve bu sadece tümüyle resmi raporu değil, ayrıca *New York Times* muhabirlerinin makale ve analizlerini de kapsıyordu. Norton baskısı gibi bu da çok satan oldu.[17] Ayrıca internetten 6,9 milyon kopya (yasal olarak) indirildiği hesaplandı. Kısacası, rekabet oldukça sertti.

Bu sert rekabete rağmen, deliller Norton'ın kâr edebildiğini gösteriyor. Ne yazık ki, eğer ilk baskı hakkı teklife koyulsaydı, "yazara" ne kadar ön ödeme yapacaklardı bilemiyoruz. Fakat sonrasında ne kadar kazandıkları hakkında bir fikrimiz var. İlk olarak, Norton'ın 1,1 milyon nüsha sattığını ve St. Martin's'den 1 ila 1,5 dolar fazlaya sattığını biliyoruz.[18] Diğer yayıncılar aynı zamanda Norton'ın her nüshadan 1 dolar kâr ettiğini hesaplamışlar. St. Martin's'in para kaybetmemek için bir kitabı nasıl fiyatlandıracağını bildiğini varsayarsak, Norton'ın bu durumda en az bir milyon dolar kazandığını düşünebiliriz. Aynı zamanda hükümetle yaptıkları kontratta "kârlarını" hayır işlerine bağışlamalarının istendiğini ve gerçekten de "acil yardım çalışmalarına ve terörün önlenmesi çalışmalarına destek için 600.000 dolar bağışladıklarını" biliyoruz.[19] Hollywood film endüstrisi, tü-

müyle, bütün tarihi boyunca yaratıcı muhasebe kullanarak, kârını inkâr ettiği için, Norton'ın da açıkladığı 600.000 dolardan biraz daha fazla kazandığını düşünürsek mazur görülebiliriz.

Bu kitabın son baskısını yayına hazırlamak için gözden geçirmemizin birkaç yıl sürdüğünden söz etmiştik. Bu gecikme belki bizim kitap yazarı olarak şöhretimizi olumsuz etkiledi, ama ilk baskı ile düzeltilmiş baskı arasında geçen yaklaşık üç yıl, bizim bazı sert varsayımlarımızın gerçeklerle test edilmesine imkân verdi. Daha yeni, *9/11 Komisyon Raporu*'na benzeyen ikinci bir doğal deney meydana geldi. Baker-Hamilton Komisyonu olarak da bilinen Irak Çalışma Grubu,15 Mart 2006'da Birleşik Devletler Kongresi tarafından atandı. Görevi Birleşik Devletler öncülüğündeki saldırı ve ardından gelen işgalden sonra Irak'taki durumu çift yönlü olarak değerlendirmek ve oradaki dramatik durumun düzeltilmesi için politikalar önermekti.

Birleşik Devletler Barış Enstitüsü (United States Institute of Peace – USIP), Irak Çalışma Grubu'na destek verdi ve nihai rapor 6 Aralık 2004'de enstitünün internet sitesinde ücretsiz indirilmek üzere yayımlandı. Random House'ın bir bölümü olan Vintage Books, aynı raporu basıp aynı gün bütün dünyada kitapçılarda ve internet sitelerinde satışa sundu. Vintage Books'un, ücretsiz indirilebilmesinden önce metni almak için ne kadar ödediğini öğrenemedik ama bu rakam muhtemelen sıfır değildi. Unutmayın rapor telif hakkına tabi değil ve herhangi bir yayıncı Vintage'a bir peni bile ödemeden basabilir, ki muhtemelen basacaktır, ve para kazanabilir. İnterneti taradık ve kitap 9 ila 11 dolar arasında fiyatlarda bulunabiliyor. Bu da onu hemen Amazon'un çok satanlar listesinde ilk 25'e sokuyor ve 25 Aralık 2006'da (veri aldığımız son gün) elindeki bütün kitaplar içinde Amazon "kitaplar" kategorisinde toplam satışlar içinde bu kitabı 191. olarak derecelendirdi. Herkesin otuz saniyede UISP'nin sitesinden ve diğer internet sitelerinden ücretsiz olarak indirebileceği bir belge için hiç de fena değil.[20]

O halde, bu gerçekler telif hakkına tabi olmayan bir roman için ne anlama gelmektedir? İnternetten ücretsiz indirmeler de dâhil olmak üzere, dolaşımda 8 milyon kopya olduğu görülen ve karton kapaklı olan *9/11 Komisyon Raporu*'yla karşılaştırırsak, *Harry Potter ve Melez Prens*'in ciltli ilk baskısının 10,8 milyon olduğu bildiril-

mişti.[21] Demek ki gerçekçi olarak şu sonuca varabiliriz: Eğer J. K. Rowling kitabını telif hakkı geliri olmadan yayımlamış olsaydı, kitabını mantıken birkaç milyon dolar veya daha fazlasına bir yayınevine satabilirdi. Bu elbette günümüzdeki telif hakkı sistemine göre kazanacağından oldukça düşük bir miktar. Fakat daha önceki mesleği olan yarı-zamanlı Fransızca öğretmenliği göz önünde tutulursa, bu miktarın da büyük edebi eserler yaratmak için ona yeterli teşviki sağlaması mümkün.[22]

Habercilik

İnternette haberlerin dağıtımı müzik dağıtımı ile ilginç bir tezat oluşturur. RIAA akla gelen her türlü resmi (bazı durumlarda gayri resmi) stratejiyi kullanarak müziği internetten çıkarmak isterken habercilik endüstrisi interneti benimsemiştir. Çoğu büyük haber ajansı haber metinlerinin, en fazla ücretsiz kayıt karşılığında görüntülenebileceği bir internet sitesine sahiptir. Haber metinlerinin kopyalanmasına engel olmak bir yana çoğu web sitesi sizi "bu metnin kopyasını bir arkadaşınıza e-posta ile göndermeye" davet eder. Esasen internette haberlere ulaşmak o kadar kolay ki, sadece diğer kişilerin yazdığı haber metinlerine bağlantı yaparak bütün bir gazete yaratmak mümkündür. Böyle bir "gazeteye" örnek Matt Drudge tarafından çalıştırılan ve tamamen başka sitelerdeki metinlere bağlantılardan oluşan internet sitesidir. Buna rağmen haber toplamaya özendirici nedenler ortadan kalkmamıştır. Fikri mülkiyet tekelcilerinin vaazlarına göre bu mümkün olmamalı: Sudan'dan haber geçmek şahsen oraya gitme maliyetini getirir, fakat aynı haberi kopyalamak mümkün olduğu kadar ucuzdur. O halde neden yüksek ücretlerle çalışan gazeteciler Sudan'a haber yapmaya gidiyorlar?

Gerçek şu ki internet ortaya çıkmadan önce, habercilik endüstrisi, aynı konularda haber toplamak ve yazmak üzere muhabirler çalıştıran yüzlerce haber kuruluşu ile zaten oldukça rekabetçi bir yapıya sahipti. Telif hakları hiçbir zaman fazla bir koruma sağlamadı ve bu endüstride haber metinlerinin kopyalanması her zaman rastlanan bir olgu: Helikopteri ile araba takibini ilk gerçekleştiren girişimci muhabir, münhasıran, bölge üzerinden helikopter uçurma hakkı ile ödüllendi-

rilmez. Telif hakları belli sözcükleri korur ama haberin kendisini korumaz ve "AP Pakistan hükümetinin Osama Bin Laden'i yakaladığını bildirdi" biçiminde yeni haberler tamamen yasal olup hiçbir şekilde telif hakkı ihlali değildir. Habercilik endüstrisi uzun zamandır gelişmekte, kârlı ve rekabetçi olduğundan internetin ortaya çıkışı sadece birkaç beceriksizi korkutmuştur.

Halen herkes bir tekel istiyor ve habercilik endüstrisinin açgözlülüğe karşı bağışıklığı yok. Yeni teknolojiler ve yaratıcı rakiplerin ortaya çıkması, halen geçerli olan telif hakları mevzuatını, özellikle karşı koyulması güç bir tekel gücünü korumak veya kazanmak için kullanmaya teşvik ediyor. Esasen ülkeler arası çapraz bir karşılaştırmadan edinilen izlenime göre, bir ülkenin habercilik sanayii ne kadar az rekabetçi ve yetersiz ise, yeni girişimlere karşı tekel koruması talebi de o kadar fazla olur. Örneğin, çok az sayıda, yaklaşık beş civarında yayıncının bulunduğu İspanya, ulusal pazarın büyük kısmını bunlardan bir tanesiyle kontrol ediyor, Grupo Prisa: 1982'den beri her sosyalist hükümetin minnettar sevgilisidir ve tartışmasız lider rolünü oynamaktadır. 2002'de dört büyük İspanyol yayın şirketi, haber dağıtımı endüstrisinde eksiksiz bir tekelleşmeyi getiren bir endüstri karteli yaratmak için lobi faaliyetine başladı. Bu aynı şirketlerin sahip ve işleticisi olduğu ve her tür medyada haber dağıtımını kontrol etme hakkına ve görevine sahip ulusal bir ajansı Gedeprensa'yı yaratarak sağlanabilirdi. Haberler lisanslıydı, "kullanılan" her haberden, müzik tekellerinin bir bestenin çalındığı her yerde aldığı lisans ücretine benzer şekilde "kullanıcı ücreti" alınıyordu. Lobici grup tarafından ortaya atılan plana göre bu ücret toplama, internetten fotokopi dergi ve gazete kupürlerine ve büyük kuruluşların kendi kullanımları için dağıtılan haber özetlerine dek geniş bir alanı kapsıyordu.

Nasıl olup da Gedeprensa girişimi planını destekleyen tekellerin, haberleri kontrol etmeyi ve münhasıran mülkiyet hakkı sağlamayı planladıkları bizim hayal gücümüzü zorluyor ama bu öneri gerçek. Tekel olmayı bekleyenler için kötü haber geldi ve 12 Mayıs 2004'de İspanyol Tribunal de Defensa de la Competencia (İspanya Rekabet Mahkemesi) Gedeprensa projesinde yetkilendirmeyi kesin bir dille reddetti. Gönül isterdi ki Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi de

Eldred vs Ashcroft davasını yönetirken ilelebet süren bir tekelin sadece sınırlı bir zaman dayanacağını görüp ekonominin temeli ile ilgili aynı anlayışı ve piyasa rekabetini korumak ve sosyal refahı artırmak konusunda aynı duyarlılığı gösterseydi. Ne yazık ki yapmadı.[23]

Telif hakkının hiç olmadığı bir ekonomide habercilik endüstrisi nasıl işleyecek? Elbette yerel gazeteler artık Associated Press ve Reuters haberleri için ruhsat almaya ihtiyaç duymayacaklar. Büyük olasılıkla büyük haber servisleri haberi diğerlerinden bir saat önce ele geçirmeye çok önem veren sabırsız ve istekli müşterilere satacaklar. Reuters'ın çok sabırsız müşterileri arasında *Washington Post* ve *New York Times*'ı ve belki de *Reuters* haber metninin kopyalarını birkaç saat gecikme ve oldukça düşük fiyata veren öteki "haber çoğaltıcılarını" sayabiliriz. Teknolojiye, kopyalama hızına ve haber için pazarın katmanlarına bakarak, üçüncü veya dördüncü seviyede Reuters haber çoğaltıcıları ortaya çıkabilir diyebiliriz.

Bu size Uzay Yolu hikâyesi gibi gelmiyorsa, finansal ve diğer birçok değerli haber pazarında zaten çok benzer bir düzenlemenin bulunduğundandır. Burada, çok sabırsız müşteriler Bloomberg, Moodys ve Reuters'dan gerçek zaman haberleri ve alıntılar için yüksek ücretler ödüyorlar. Haberler ve kotalar internet sitelerinden kablolu televizyonlara, ulusal gazetelere vs. akar ve genellikle bir tam gün sonra New York Borsası (NYSE) kotaları dünyanın her yerindeki gazetelerde yayımlanır. Esasen, yatmadan önce Yahoo'nun, Reuters'ın veya CNN'in internet sitesini tıklayın. Ne görürsünüz? Ertesi gün sevdiğiniz gazetede okuyacağınız makalelerin içindekileri görürsünüz. Finans haberlerinin tek farkı şu: "Normal haberler" için halk daha sabırlıdır ve bu durumdan dolayı gazetelerde yayımlanmadan önce Reuters veya CNN *online* haberler için sizden yüksek ücretler alamaz. O zaman Reuters ve CNN, reklamlardan topladıkları gelirlerle veya diğer profesyonel haber kuruluşlarından aldıkları küçük ücretlerle yetinmek zorundadır. Buna rağmen, haberler toplanmakta, yazılmakta ve dağıtılmaktadır ve öyle görünüyor ki gazeteciler bu rekabetçi endüstride aldıkları ücretleri, yaratıcı çabalarının karşılığı olarak yeterli bulmaktadırlar.

Çok para ödenen yazar, parlak taklitçiler ve ara yerde aptalca dikilen ve para kaybeden yayıncılar hakkında sık tekrarlanan sorulara da aynı düşünceleri uygulayabiliriz: Yayıncı aptalca dikilmeyi bırakacak ve akıllanacak. Bu, yazar emeğine karşı sadece mütevazı bir para alabilir anlamına gelmez – örneğin, Stephen King eğer sadece toplam olarak eserini 19,95 dolara satabilecekse, son büyük romanını yazmak için haftalarını ve hafta sonlarını harcamayabilir. Fakat daha önce gördüğümüz gibi, *9/11 Komisyon Raporu* ile ilgili deliller gösteriyor ki, bundan çok daha yüksek bir rakam söz konusu olacaktır.

Modern Amerikan Gazetesi

Haberlerin günümüzde dağıtıldığı biçimin kendisi rekabetçi inovasyonun zaferidir. İnovasyon, Eylül 1833'de New York'da günlük bir gazete olan *Sun*'ı, diğer gazeteler beş veya altı sente satılırken bir sente düşürmeye başaran Benjamin Day'e aittir.[24] Onun düşük fiyatı iki basit buluştan ileri geldi: Abonelik sistemine bağlı kalmak yerine birçok reklam topladı ve gazetesi köşe başlarında çocuk ordusu tarafından satıldı.

Günümüz jargonunda bunlara "yenilikçi iş yöntemleri" deniyor ve patenti alınabiliyor. Amerikan gazetecilik sektörünün ve milyonlarca gazete okurunun şansına, bunlar 1833'de patent altına alınamıyordu ve Day'in yeniliği New York City de dâhil olmak üzere tüm ülkeye ateş gibi yayıldı. Taklitçilerinin rekabetine rağmen Day, Birleşik Devletler'de en önemli yayıncılardan biri oldu ve 1840 itibariyle *Sun* ve doğrudan rakibi olan *Herald* en popüler günlük gazetelerdi.

Day'in yenilikleri oldukça pahalıya mal olduğunu belirtmeli, çünkü gazetenin tüm dağıtım zincirini değiştirmek ve reklam alabilmek için tamamen yeni bir satış gücü kurmak ve eğitmek zorundaydı. Aynı zamanda onu taklit etmek de sadece görünüşte kolaydı: Fikir çok basit olmasına rağmen onu uygulamak o kadar ucuz değildi. Aşağı yukarı *Sun*'ın başlangıçta yapmak zorunda kaldığı aynı masrafları yapmayı gerektiriyordu.

Bu noktada elbette, Bill Gates adayları "ve işte burası sizin fikri mülkiyet karşıtı duruşunuzun anti-ekonomik faaliyet olduğunu gösteren yer!" diye düşünecektir, öte yandan daha önce aktardığımız söz-

lerinden anladığımız kadarıyla muhtemelen Bill Gates'in kendisi böyle düşünmez. Gördüğünüz gibi, fikri mülkiyet koruması olmayınca cesur mucitler pahalı yeni buluşlar deneyecekler; asalak taklitçilerse oturup deneylerin sonuçlanmasını bekleyecek ve sadece başarılı olanları taklit edeceklerdir. Böylece, RIAA'nın bize anti-korsan internet sitelerinde hatırlattığı gibi, "Hırsızlar [...] direk tepeye gider ve altını çalar"[25] ve müzik şirketini batırır.

Bu savunma parlak bir fikir gibi görünebilir ve onu ilk duyduğunuzda hemen "ne kadar sağduyulu" diyebilirsiniz – fakat bir dakika bekleyin, ticari açıdan mantıklı olmadığını fark edeceksiniz. Sadece kazananları seçmek demek, onun kazanıp kazanmayacağını bekleyip görmek demektir. O halde deneyin: Lider olduğuna emin olduktan sonra liderleri taklit ederek bir yere varmaya çalışın. Zavallı pop yıldızını, şarkılarının bir numara olduğuna emin olduktan sonra bestelerinin korsanını çalarak mahvetmeyi deneyin! Affedersiniz ama "bir numara olmak" demek " milyonlarca satmak" anlamına gelir diye biliyorduk. Reel sanayide kazananlar zaten kazandıktan sonra ve onlara büyük kârlar etmeleri, pozisyonlarını kurup sağlamlaştırmaları için, dünya kadar zaman bıraktıktan sonra –ve büyük olasılıkla siz parlak taklitçilere pazarda fazla yer bırakmadan– kazananlarla rekabet etmeyi deneyin.

Telif Haklarından Önceki Dünya

Film ve haberler, yazılım kodlarından bahsetmeyelim bile, oldukça yeni ürünlerdir. Müzik ve edebiyat medeniyetin doğuşuna dek uzanır ve en az üç bin yıldır müzik eserleri ve edebi eserler çoğu toplumda, herhangi bir telif hakkı koruması olmadan, hatta açıkça yasak olduğu halde yaratılmıştır. Çoğunuz için Katolik dogma *virginitas antes partum*, doğum öncesi bakirelik, nasıl anlaşılmaz bir mucize ise, "Tekel hakkı yoksa buluş ve yenilik de yok" diyen ekonomik ve yasal teoriler için bu basit gerçek de öyledir.[26] Telif hakkının yaratıcılık üzerinde gerçek etkisini görmek için biraz tarihe bakalım. Telif hakları değişik Avrupa ülkelerinde matbaanın icadının hemen arkasından ortaya çıktı. Telif hakları, yazarın kazancını kopyacılara karşı korumak için veya yaratıcılığı teşvik etmek için değil, devlet sansürünü sağlamak üzere başladı. Kraliyet ve dini güçler kendilerine, neyin basılabilip

neyin basılmayacağına karar verme hakkını verdiler. Böylece, kopyalama hakkı ve güçlülerin uygun gördüklerini basma ve okuma hakkı, güçlülerin vatandaşlara verdiği bir ödündü; Galileo'nun yargılanması da, Roma'da Papa tarafından gerçekleştirilen telif hakkı uygulamasından başka bir şey değildi.

Daha sonraları, çoğunlukla da on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında, yayılmaya paralel olarak telif hakları ödünü de, kraliyet patentleri gibi aynı amaçla, vergi toplama aracı olarak kullanılmaya başlandı. Telif hakkını satmak, aynen patent satmak gibi, kraliyet gücüne rüşvet karşılığında birisine tekel gücü vermek demekti. Birleşik Krallık'ta basım yayım üzerinde sanal bir tekele sahip Stationers Şirketi'nin yaratılması böyle bir uygulamanın belki de en bilinen örneğidir. Ne Birleşik Krallık'ta, ne de aynı yasaları uygulayan Venedik Cumhuriyeti gibi diğer Avrupa ülkelerinde, bu uygulamanın edebi yaratıcılığa ve okuma yazmanın yayılmasına katkısı olduğuna dair bir delile rastlanmıştır.

İngiltere'de 1710'da yürürlüğe giren Anne Yasası, sansür işleviyle modern anlamda edebi ürünün bireysel mülkiyetini ayıran ilk yasal mevzuattır. Buna göre yazarlara veya el yazmasını yasal olarak satın alanlara on dört yıl süreyle münhasıran yayın hakkı tanımaktaydı. Rakama dikkat edin: On dört, bugünkü gibi yazarın yaşam süresi artı yetmiş beş yıl değil. William Shakespeare eserlerini bu on dört yıl olmaksızın yazacak teşviki bulmuştu ama 1710'dan sonra bir Shakespeare daha çıkmadı.

İngiltere'de telif haklarının tamamıyla yasalaşması ve diğer Avrupa ülkelerine yayılması iniş çıkışlı tartışmalarla nerdeyse bir asır sürdü.[27] Fransız Devrimi günlerinde, sanat eserleri, edebi eserler ve müziğin krallık ruhsatı olmadan, onları istedikleri gibi satıp yeniden üretebilecek olan yaratanlarına ait olduğu fikri, *propriété littéraire,* edebi ve sanatsal mülkiyeti etiketi altında popüler oldu. *Propriété littéraire* için yapılan mücadele, bir tekel elde etme mücadelesi değil, bunun yerine sarayın fikirler ve ifadeleri üzerindeki çirkin tekelini ortadan kaldırma talebiydi. Telif haklarının bulunmadığı on sekizinci yüzyıl Fransa'sında, yayıncılık ile ilgili geleneksel düzenlemeler de ilgi çekici. Kitaplar sık sık ve hızla basılıyordu. Lisans ücreti yoktu

ve yazarlar avans alıyorlardı. Birçok küçük firma tek bir kitap basmak üzere kurulmuştu. Kısacası kitaplar yayımlanıyor, yazarların parası ödeniyor ve bütün bunlar telif hakkı avantajı olmadan yapılıyordu.

Bu bölümün ilk sayfalarında, 1790'da Birleşik Devletler'de edebi telif hakkının özel bir şeklinin nasıl ortaya çıktığından ve yabancı yazarlar için telif hakkı koruması olmamasının ülke çapındaki okuma yazma oranını nasıl olumlu yönde etkilediğinden söz etmiştik. Almanya'da, 1870 İngiliz modeline göre düzenlenmiş düzgün bir telif hakları yasasını yürürlüğe koyan, tekel dostu Otto von Bismarck'tır: Goethe ve Schiller, Kant ve Hegel ondan yararlanmamıştır.1866'da ilk uluslararası telif hakları anlaşması Bern Konferansı'nda imzalandıktan sonradır ki Batı dünyasında, telif haklarında tek tip uygulama ortaya çıkmıştır.

Edebiyat ve edebi eserler pazarı, asırlar boyu telif hakları yokken ortaya çıktı ve gelişti. "Büyük edebiyat" denilen ve dünyanın her yerinde üniversitelerde öğretilen ve çalışma yapılan eserlerin çoğu, telif hakları ücreti olarak bir sent bile almayan yazarlarca yazılmıştır. Demek ki, telif hakları olmadan üretilen birçok eserin ticari kalitesi yeterince yüksekmiş ki, kendisi fikri tekel şampiyonu olan Disney, kamu malı olan bu yapıtlardan muazzam şekilde yararlanmıştır. Büyük Disney yapımları, *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*, *Uyuyan Güzel*, *Pinokyo* ve *Küçük Hiawatha* elbette kamu malından alınmıştır. Disney'in, sahip olduğu tekelci bakış açısıyla bunları geri vermeye istekli olmaması doğaldır. Bununla beraber, fikri tekel olmaksızın bu büyük eserler yaratılamazdı biçimindeki ekonomik tez, gerçeklerin tersini göstermesi nedeniyle zayıflamıştır.

Napster Ne Kadar Yeni?

Güneşin altındaki her şeyin yeni olduğunu düşünmek insana cazip gelir. Örneğin, Napster olayı gerçekten yenidir ve yeni yasalara ve düzenlemelere ihtiyaç duyuyor ve elbette müzik endüstrisi yaygın şekilde kopyalanırsa ayakta kalamaz. Yoksa kalabilir mi?

On dokuzuncu yüzyıla girerken, müzik endüstrisi bugün alıştığımızdan farklıydı. Ne CD'ler, ne kitlesel konserler, ne de radyo ve televizyon vardı. Gelirin asıl kısmı, tüm dünyada ve geniş çapta süren,

basılı nota satışından geliyordu. Örneğin yalnız İngiltere'de yıllık yirmi milyon nüsha nota basıldığını öğreniyoruz. Bu işi yürüten firmalar, bugün olduğu gibi çokuluslu değildi, fakat Milano'daki Casa Ricordi gibi aile şirketleriydi ve buna rağmen aynı zamanda yabancı ülkelere de ulaşmayı başarıyorlardı. Galiba, bu "büyükler" birbirleriyle gayet iyi anlaşıyorlardı. Kayıtlara göre, ortalama bir baskı İngiltere'de on dört peniye satılıyordu. Ve iki değişiklik sonucunda korsanlık ortaya çıktı: Fotolitografinin gelişimi ve talebin onlarca kat artmasına yol açan "piyano tutkusu." "Korsan" baskıların ise, her biri iki peniye satılırdı.[28]

Tabii "ruhsatlı" yayıncılar "korsanlara" karşı tekel güçlerini korumakta çok zorlandılar, uygulama giderleri çoktu ve ucuz müzik talebi yüksek olup denetlemesi zordu. Müzik yayıncıları, "korsan" kopyaları ele geçirip imha etmek için, "korsan" evlerine baskınlar düzenleyerek karşı koymaya çalıştılar. Bu sistematik ve illegal, gizli bir "vur ve yok et" savaşı başlattı, ki bu da 1902'de yeni telif hakları yasasının kabul edilmesine yol açtı. Bu yasa telif hakları ihlalini ceza kanunlarının konusu haline getirdi ve uygulamayla polisi görevlendirdi, ki o zamana kadar sadece medeni kanunla korunuyordu.

Yandaki *South Park* dizisinde, dosya paylaşan çocukları tutuklamak üzere eve baskın yapan "telif hakları polisi" tasviri günümüzdeki durumun abartılmış biçimidir. Halbuki yirminci yüzyılın başlarında ruhsatlı yayıncıların vurucu mangaları, notaların "korsan" kopyalarının bulunduğu depoları gerçekten tamamen yakmışlardı – böylece belki de *South Park* bize, Kongre'nin şimdi izlediği yolda devam ederse ne olabileceğini hatırlatabilir.

En azından notalar konusunda, polis kampanyası işe yaramadı. Birkaç ay sonra, polis merkezleri, üzerinde çeşitli müzik parçalarının notaları yazılı olan tonlarca kâğıtla doldu. Polis, fiili yasadışı müzik korsanları ordusunu mahkemeye götüremeyince, kendisi telif hakları yasasını uygulamayı bıraktı.

Nihai sonuç? Tekel hakları ve sınırlı satış stratejisi konusunda hassas, "normal" müzik üreticileri ile düşük fiyatlarla çok yüksek sayılarda basıp dağıtan müzik "korsanları" arasındaki savaş bir süre devam etti. Nihayet 1905'de, "korsanların" kralı James Frederick Willett, kirli işlerden mahkûm edildi. Müzik kuruluşlarından birinin lideri, aynı zamanda baskınları icat eden adam, Francis, Day &Hunter'ın yeni altı penilik müzik serilerini başlattı. Pahalı nota baskıları asla geri gelmedi.[29]

Film ve Müzik Endüstrisinin Doğuşu

MPAA'nın fazla sözünü etmediği bir gerçek, Hollywood film endüstrisinin, fikri mülkiyet hakkının ağır elinden kaçan korsanlar tarafından kurulduğudur.[30] Uzun yıllar süren karşılıklı mücadele sonunda, 1908'de film ve sinema filmi teçhizatı üreten başlıca firmalar –Edison Film Yapım Şirketi ve Biograph Şirketi de dâhil olmak üzere– Sinema Filmleri Patent Şirketi (Motion Pictures Patent Company-MPPC) biçiminde bir kartel oluşturdular. Bu vasıtayla, bütün film yapımcılarından, dağıtımcılarından ve sinema sahiplerinden lisans ücretleri talep ettiler. Lisans ücreti ödemeyi reddeden "bağımsız" film yapımcılarını takibata aldılar. 1909'da MPPC'nin bir yan kuruluşu olan General Film Company, ruhsatsız şirketlerin teçhizatına el koydu ve faaliyetini durdurdu.

Yasal savaşlardan ve ruhsat ücretlerinden kurtulmak için, bağımsızlar New York'tan California'ya göç ettiler.

> California, Fox ve Paramount gibi film yapımcıları için, Edison'dan yeterince uzaktı ve oraya giderek, yasa korkusu olmadan onun buluşlarını korsan olarak kullanabilirlerdi. Hollywood hızla büyüdü ve federal yasa yavaş yavaş batıya da yayıldı. Fakat patentler, onları ellerinde bulunduranlara gerçekten on yedi yıllık (o sırada) "sınırlı" bir tekel hakkı verdikleri için, yeterli federal polis müdürü ortaya çıkana kadar zaten patentlerin süresi de dolmuştu. Kısmen Edison'ın yaratıcı mülkiyetinin korsanlığı yapılarak yeni bir endüstri kuruldu.[31]

Yaklaşık olarak aynı dönemde, plak kayıt endüstrisi de aynı türden bir "korsanlık" sonucu büyüdü. Esasen, MPCC'ye tüm film yapımcılarından ruhsat ücreti alma hakkı veren 1909 mevzuatı, aynı zamanda plaklara yasal lisans getirerek müzik endüstrisini de düzenlemeye başladı. Bu şekilde Kongre, parçalarının icrası üzerinde tekel hakkını bütünüyle kullanmak isteyen bestecilerle, meslekleri son yirmi veya otuz yılda rekabetle ve hızla büyüyen şarkıcılar arasında bir uzlaşma sağladı. Edison'un ilk kalay yaldızlı gramofonunun patent aldığı 1878 ile The Columbia Phonograph Company'nin pedalla çalışan gramofonu piyasaya sürdüğü 1889 yılları arasında, ticari amaçla satılmak üzere müzik kaydı yapmak mümkün oldu. Henry Fourneaux'nun prototipinden sonra piyanoların geliştirilmesi de büyük ölçüde müzik kayıt işini kolaylaştırdı, o olmasaydı pahalı bir orkestraya ihtiyaç duyulacaktı. Bestecilerin, notalarının basımı ve halk performansı üzerinde münhasıran kontrol hakkına sahip olmakla birlikte, daha önce bunlar mevcut olmadığından müzik kayıtları üzerinde belirgin bir kontrol hakları yoktu. Bu durum 1909'da, Kongre telif haklarını, plak kayıtlarını da içine alacak şekilde genişletip, bir yandan da yasal ruhsatlandırma getirdiğinde sona erdi; müzik kayıt endüstrisi tamamen bestelerin "korsan" olarak plaklara kaydedilmesi nedeniyle büyüdü.

Bu birbirine paralel ve çağdaş hikâyeler, ironik olarak, "fikri mülkiyet haklarının" uygulanması için veya buna karşı gelişen mücadeleyi

yönlendiren ilkeler konusunda bir şeyler öğretmektedir. Okuyucular, Thomas Edison'ın bu dönemde, aslında çitin iki tarafında da oturduğunu şimdiye dek fark etmişlerdir. Sinema filmlerine gelince, filmlerin kaydı ve gösterilmesi için kullanılan başlıca araçlar üzerinde güçlü patentlere sahip olduğu için Edison, "fikri mülkiyetin" sıkı bir şekilde uygulanmasına taraftar olmalıydı. Fakat aynı zamanda, müzik kayıt endüstrisindeki çıkarları telif haklarının genişletilmesiyle çelişiyordu. Bestecilerin tekel gücünün gevşetilmesiyle kolaylaşan, piyasada daha ucuza ve daha fazla plak bulunması, Edison'ın gramofonuna olan talebi açıkça artırmıştı.

Şifresiz Satışlara Karşı Şifreli Satışlar

Kitap, kayıtlı müzik ve sinema filmi endüstrileri, müziğin kullanıcılar arası ağ üzerinden (P2P Ağı) ücretsiz verildiği Napster deneyiminden ağır bir şekilde etkilenmiştir. Bundan dolayı bu endüstriler, ürünlerini şifrelemek için büyük gayret gösterdiler ve hükümetin şifreleme programlarını zorunlu tutması için kulis yaptılar. Örneğin, Milenyum Dijital Telif Hakkı Kanunu (DMCA), telif hakkını korumak için kullanılan şifreleme programlarının geriye doğru mühendisliğini federal suç kapsamına alır. Rekabetçi piyasalar söz konusu olunca, Napster deneyi aldatıcıdır; Napster benzeri sitelerde dağıtılan ürün, ticari üründen yalnızca daha ucuz değil, aynı zamanda daha iyidir. Standart MP3 formatında şifresiz bir şarkı, kolayca ve derhal çalınıp başka cihazlara aktarılabilir. Büyük markaların seçilen formatındaki müzik zorlukla ve çok az sayıda cihazla çalınabilir. O halde, Napster'da müzik deneyimi, telif hakkının olmadığı bir pazarın performansı hakkında soru sormaya yol açar: Normal fiyatla satılan iyi bir ürün yaygın olarak ücretsiz dağıtılır mı?

Kitap endüstrisinde bu soruya cevap vermemizi sağlayacak oldukça çok kanıt var, çünkü çoğu yayıncı elektronik baskıları sadece şifreli verirken, çok azı şifresiz baskı satıyor. Üstelik çoğu kitap artık makineden makineye ağlarda mevcut ve bunu engellemek için bazı yazarlar tarafından açılmış davalar bulunuyor. Bu durumda, şifresiz elektronik kitapların makineden makineye ağlarda anında ücretsiz olarak görüneceklerinden az satılmasını bekleriz, bunun yanında şif-

reli kitaplar daha iyi satılır, çünkü "korsanlığa" maruz kalmazlar. İlginçtir ki veriler tamamıyla tersini gösterir.

Fictionwise.com vakası özellikle öğretici bir deney, çünkü yayıncı ve yazara bağlı olarak bazı kitapları şifreli, bazılarını ise şifresiz satıyorlar. Şifreli kitaplar genellikle tanınmış yazarların kitaplarıdır. Örneğin, 1 Eylül 2002'de veri topladığımız zaman, alıcılar tarafından en beğenilen kitap şifreli bir kitaptı. Her iki tür kitap da benzer fiyata satılıyor – bir roman yaklaşık beş dolar. Öte yandan fictionwise.com bazı satış verileri sunmakta: O anda en çok satan 25 kitabı ve son altı ayın en çok satan 25'ini listeler. Rastgele seçilmiş bir tarih olan 1 Eylül 2002'de hiçbir şifreli e-kitap çok satan listesinde yoktu. Neredeyse üç yıl sonra, 10 Ağustos 2005'de –sakın gülmeyin, çünkü bizim kitabı revize etmemiz biraz zaman aldı– durum biraz şifreli kitaplar lehine değişmişti, fakat çok fazla değil. Aynı kategorilerle bakıldığında şimdi piyasada şifreli ve şifresiz oranının yaklaşık yüzde elli-elli olduğunu gözlüyoruz. İlginç olan, fiyatlar aynı gibi görünüyor ve bu ya şifresiz kitapların şifrelilerden oldukça iyi olduğunu ya da "korsanlığın" yasal ürünlere olan talebe etkisinin çok az olduğuna işaret etmektedir.

Fictionwise'ın ortaya çıkışından önceki veriler aynı hikâyeyi anlatır. O sırada şifreli e-kitaplar için, büyük yayınevlerini de kapsayan, birçok satış yeri vardı oysa şifresiz e-kitapların sadece bir satış yer vardı: Baen. Aşağıda, yazar Eric Flint'ın, diğer şifreli e-kitap şirketleri ile karşılaştırıldığında, şifresiz elektronik baskıların başarısı üzerine raporu görülüyor.

> Elektronik baskılar, bildiğim kadarıyla diğer elektronik satışlarda olmadığı kadar, bana yüklü miktarda telif ücreti ödemektedir. Bugüne kadar, 2000 yılı için Baen Kitapları'ndan yaklaşık 2.140 dolarlık elektronik lisans bedeli aldım... Bu miktar elbette benim kâğıt baskılardan aldığım telif ücretinden oldukça düşük, ama çok da az olduğu söylenemez. Bildiğim her elektronik satış noktası telif hakkını –eğer veriyorsa– iki rakamlı miktarlarla verir. Arkadaşım Dave Drake, Baen dışında basılan en çok kazanan kitabının, bir dönemde ona kâğıt

> baskılar için 36.000 dolar lisans bedeli ve 28 dolar da elektronik baskıdan kazandırdığını açıklamama izin verdi. Ve bu elektronik (şifreli) olarak yayımlanan başarılı bir kitap için tipik bir rakam.[32]

İlginçtir ki, Gnutella makineden makineye ağında 1 Eylül 2002'de ve birtakım daha sonraki aramalarda, anahtar kelime olarak "e-kitap" aramasında Baen tarafından elektronik ortama verilen birkaç kitap görünüyor. Fakat bunlar Baen'in ücretsiz olarak verdiği kitapların yasal baskıları, hiçbiri sattıkları kitaplar değil.

Nihayet, şu sonuca varmamak zor: Müzik endüstrisinin müşterileri ile arasının iyi olmamasının, "yasal" ürünün kalitesinin düşüklüğü ile birleşmesi, MP3'lerin yaygın bir şekilde kullanılmasına yol açtı ve bunun için yalnızca bireysel zaman ve bant genişliğine ihtiyaç vardı. Kaliteli ürünlerin makul bir fiyatla satılması durumunda, onu makineden makineye ağda pazarlamak için çok çaba olduğu görülmüyor – o kadar ki şifresiz ürün şifreli üründen daha çok satıyor.

Pornografi

Telif hakkı olmasaydı, eğlence endüstrisi nasıl olurdu? Örnek olarak telif hakkının çok da önemli olmadığı bir sektörü inceleyebiliriz. Pornografi endüstrisi, ismen telif hakları ile korunmasına rağmen, diğer endüstrilerin aldığı toplumsal desteğe sahip değildir, o nedenle bu endüstri fikri tekelini korumak için yasal sistemden yararlanmaya ağırlık vermez. Hong Kong'ta baskınlar sonucu FBI polisinin yasal olmayan DVD'ler ele geçirdiğini okuduğumuzda, *The Sound of Music*'in yasal olmayan kopyalarını ele geçirmişler gibi gelir bize, *Debbie Does Dallas* filminin yasal olmayan kopyalarını değil, halbuki bu ikincinin "korsan" kopyalarının yaygın olarak satıldığını tahmin edebiliriz.

Toplumsal olarak onay görmemesine rağmen, pornografi endüstrisi de yasal sinema filmleri ve ses kayıtlarına benzer. Bir porno filmini veya dergisini yapmak ve dağıtmak, teknik ve ekonomik olarak porno olmayan bir film veya dergi yapmaktan farklı değildir, böylece telif hakları olmadan "yasal" endüstrilerin nasıl işleyeceğini anlamamıza oldukça yardımcı olur. Daha önceki dönemlerde, film ve gösterişli dergilerin ek yüküyle pornografi endüstrisi meşru bir endüstri

gibi işlemekteydi. Öte yandan, bu endüstrinin önemsiz yasal statüsü bu alanda rekabeti engellemek için telif hakkı yasalarının kullanımını zorlaştırıyordu; böylece teknoloji değiştikçe pornografi küçük çaplı üreticilerin rekabetiyle bir tür küçük ev endüstrisi haline geldi. Belki de telif hakları olmaksızın, meşru endüstrinin aynı modeli benimsemeye zorlanacağını kestirmek çok da zor değil, bu nedenle pornografinin endüstrisinin bu aşamasını telif hakkı olmayan bir tür meşru endüstri olarak görebiliriz.

1960'larda, Birleşik Devletler'de yasal pornografi endüstrisi yaygınlaştığında, yayın giderleri yüksekti ve endüstriye birkaç büyük dev tahakküm etmekteydi; bunların önde gelenleri *Playboy* ve *Penthouse* idi. Ancak "meşru" endüstriden farklı olarak, bu büyük tekeller, hukuk sistemi güdümü yoluyla, telif hakları kanununu istismar ederek ya da siyasi kayırmacılıkla, yeni girişlere engel olamazlar. Bunun sonucunda da bu endüstri, yeni girişlerin sık ve yeniliklerin çok olduğu bir endüstri oldu. Buna rağmen, pornografik materyalin yeniden üretim ve dağıtım teknolojisi, bol resimli dergiler ve pornografi sinemaları zincirinde dolaşımından ibaret olduğu sürece, rekabet ve taklit azdı ve büyük müesseseler tekel güçlerini tamamen ellerinde tutarak büyük kârlar kazandılar.

1980'ler boyunca ve sonrasında 1990larda daha büyük hızla, videolar gibi teknolojiler ve internet piyasaya çıktı ve hızla benimsendi. Aslında, pornografik materyalin çoğaltılması ve dağıtımının, 1994-1999 yılları arasında internetteki patlamanın nedenlerinden biri olduğu konusu tartışmaya değer. Dünyanın her yerindeki binlerce pornografik internet sitesi, çoğunlukla başlangıçtaki asıl üreticilerin taklitçileridir ve çoğunlukla telif haklarını ve lisans sınırlandırmalarını ihlal ederler. *Online* pornografi siteleri video ile canlı yayın ve ücretli abonelikten, fırlayan ilanlardan (*pop-up*) elektronik faturalamaya kadar yeni teknolojileri ilk kullananlar arasındadırlar. Onların cesur denemeleri pornoyu *online* endüstrilerin en kârlılarından biri yapmıştır ve fikirleri diğer "meşru" firmalara yayılmış ve birçok başarılı ve oldukça değerli taklidin kaynağı olmuştur.

Fikri tekel, inovasyon için gerekli bir zaruret olsaydı, tarif ettiğimiz şartların porno endüstrisini ticari olarak durma noktasına getir-

mesi, yenilikleri durdurması ve tüketicilere sunulan pornografik materyalin miktarını azaltması gerektiğine dikkatinizi çekeriz. Ama hepimiz biliyoruz ki tam tersi oldu. Kopyalama ve görsel materyalin yeniden dağıtımındaki masrafların çok büyük ölçüde düşmesi, makineden makineye ağların ortaya çıkması, ne tüketicilere arz edilen yeni pornografi miktarında azalma meydana getirmiştir (aslında oldukça artırmıştır), ne de kalite düşmesiyle ilgili şikâyetlere neden olmuştur. Oysa daha önce endüstriye hükmeden tekeller üzerinde tamamıyla ters etki yapmıştır - *Penthouse* 11. bölüm koruması için başvurmuş ve *Playboy* ve *Hustler*'ın kârlılığı ve pazar payı dramatik olarak düşmüştür. Biz bu bölümü yazdığımız zaman, Mart 2004'de Hong Kong'a bir ziyaret sırasında, yerel gazeteler *Penthouse*'un Asya baskısının kapatıldığını bildirdi, ancak gazete satan dükkânlar pornografik materyalle dolup taşıyordu ve hepsi zayıflayan tekellerin rekabetçi taklitçilerinden geliyordu.[33]

Pornografik film ve eğlence endüstrisini, meşru mukabili ile karşılaştırdığımızda, daha yenilikçi, yeni ürünler yaratan ve yeni teknolojileri daha hızlı uygulayan ve dağıtım masraflarının azalmasıyla daha düşük fiyatlarda daha fazla üretim ile daha çeşitli ürünün olduğu bir endüstri ile karşılaşırız. Aynı zamanda birçok küçük üretici ile ve ülke çapında veya bütün dünyada hiçbir büyük firmanın hâkim olmadığı ve fiyatları manipüle edemediği bir endüstri buluruz. Amerikan filmleri ve müziği ile sömürgeleşmekten takıntılı biçimde korkan Avrupalı aydınlar ve politikacılar not etsinler: Sizin savunduğunuz gibi telif hakları korumasının güçlendirilmesi, sizi bir miktar avro daha zengin ama kültürel olarak da daha fazla sömürge yapar.

Son olarak, pornografi endüstrisi, "starların", aktris ya da aktör olsun, yönetmen olsun, iyi para kazandığı bir endüstridir ama tekelci muadillerinin starlarının masal gibi servetlerini kazanmaktan çok uzaktır. Bulgulara göre, porno yıldızları çok daha fazla film yapıyorlar ve normal yıldızların kazandıklarının onda veya yüzde birini kazanıyorlar. Diğer bir deyişle daha çok çalışıp daha az kazanıyorlar. Bu korunmayan bir endüstrinin "kötü" bir özelliği olarak görünebilir, fakat sosyal açıdan öyle olması gerekmez. Gerçekte bu daha fazla ve daha ucuz porno filmin piyasada bulunduğu gerçeğinin diğer yüzü-

dür. Porno film yıldızları "fırsat ücreti" –belirli beceriler için belirli piyasa şartlarında en iyi alternatif iş için alabilecekleri ücreti gösteren ekonomik terim– kazanmaya açıkça "meşru" film endüstrisi yıldızlarından daha yakındır.

Piyasaların ve endüstrilerin, üretim güçlerinin, yani emek ve sermayenin, fırsat masraflarından fazla kazanmayacak ama mal ve hizmet üretecek şekilde düzenlenmesi, toplumsal olarak arzulanan politikanın amaçlaması gerekendir. Eldeki bilgiler esas alındığında, Sharon Stone veya Brat Pitt'in –Tera Patrick ve Rocco Siffredi'den farklı olarak– telif hakları yasalarının izin verdiği kadarıyla film başına on milyonlarca dolar kazanmıyor olsalar, Hollywood'u bırakıp daha kârlı işlere sahip olma ihtimallerini inkâr edemeyiz. Yine de, meşru aktör ve artistin eğer fikri tekel koruması kaldırılırsa film endüstrisinden ayrılıp ayrılmayacaklarını merak etmekten kendimizi alıkoyamıyoruz. Meşru endüstrideki büyük firma ve oyuncuların böyle bir sonuçtan korkması doğaldır, fakat meşru veya değil bu ürünlerin alıcılarının korkmasına elbette sebep yoktur.

Yorumlar

Maalesef henüz hiç kimse rekabetçi inovasyon üzerine tarihi bir kitap yazmadı, fakat bu alanda yazılan herhangi bir kaynak taraması ve yazı, iki bin yıl boyunca fikri tekel koruması olmadan kaç tane buluşun olduğuna dair okuyucuya bir fikir verebilir.

3

Rekabet Ortamında İnovasyon

Telif haklarının yokluğunda yaratıcılığın nasıl çılgın adımlarla geliştiğini gösteren çok sayıda örnek görmüştük. Kuşkusuz, insanlar hikâye, müzik ve sinema filmleri ve hatta haber yaratmaktan hoşlanır. O yüzden, belki de telif haklarının çok önemli bir şey olmadığına, hatta o kadar iyi bir fikir olmadığına karar verebilirsiniz. Fikri hakların yarattığı tekel olmayınca can sıkıntısından azade hayatlar yaşayacağımızı ümit edebiliriz, fakat ekonomik büyüme ve refahın itici gücü olan buluşlar ne olacak? Patent yasasının olumlu gücü olmaksızın, bütün makinelerden, ilaçlardan ve çevremizdeki fikirlerden yararlanabilecek miyiz? Patentleri ortadan kaldırarak refah ve gelişmemizin temelini tehlikeye atabilir miyiz? Aslında, bulgular, şahane makinelerin, ilaçların ve fikirlerin icat edilmesi için patent teşvikine ihtiyaç olmadığını göstermektedir. Tam tersine, patent yasası inovasyonların kaynağı değil, fakat daha çok zamanla onu dizginleyen, istenmeyen bir sonuçtur.

Bilgisayar yazılım endüstrisine önceden bakmıştık: Esasen başlangıcında ve en yaratıcı dönemlerinde hem telif haklarından, hem patentlerden bağımsızdı. Yaratıcılık yavaşladıkça, konsolidasyon meydana geldi ve birkaç büyük tekelci ortaya çıktı (özellikle biri), önce telif hakkı talebi, sonra da patent talebi arttı. Günümüzde telif hakları ve patentler, hem tekelleşen hem çok az yenilik yapabilen yazılım endüstrisinin merkezinde bulunmaktadır.[1] İnovasyon ve yaratıcılık, fikri mülkiyet korumasının arkasına saklanmakta zorlanan rekabetçi takımdan gelir. Ne Google, ne YouTube ne de Skype patent tavuğunun altın yumurtası değildir ve aslında rekabetçi avantajlarını sürdürmek için patentleri kullanmazlar. Aksine, eğer Netscape, tara-

yıcı fikrini patent altına almayı başarsaydı, ki bugün olsa bunu yapabilirdi, Microsoft, Netscape'i taklit etmekte ve yakalamakta zorlanırdı. Gerçek şu: Patentlerin bize modern yazılım vermesinin en büyük rolü katışıksız fantezi oldu.

Şimdi yazılım ile ilgili hikâyenin tek örnek olmadığını göreceğiz. Çoğu başarılı endüstri de aynı aşamalardan geçmiştir: Yeni inovasyonların ve daha iyi ve ucuz malların piyasaya aktığı öncü aşamada "fikri mülkiyet" hiçbir rol oynamaz. Sonra, yaratıcı hazne kuruyunca, "fikri mülkiyetin" sağladığı ganimet için umutsuz mücadele başlar. Bu durum otomotivden elektriğe, kimya ve ilaçtan tekstil ve bilgisayara her yerleşik endüstride geçerli olduğundan ve bu tür endüstrilerin doğru düzgün tarihlerinde her yönüyle belgelenmiş olduğundan, bu en geleneksel ve ekonomik olarak da önemli sektörleri inceleyerek okurları sıkmayacağız. Onun yerine, tezlerimizin geçerli olma şansının az olduğu yerlere bakma konusundaki tuhaf geleneğimizi koruyarak, daha alışılmamış ve daha az bariz olan endüstrilere, örneğin taklidin ucuz olduğu vahşi bir rekabetin hüküm sürdüğü endüstrilere bakarak tezimizi anlatmaya çalışacağız.

Patentin Olmadığı Dünya

Tarihsel olarak çok az fikir ve yenilik, devlet tarafından korunan tekelle ödüllendirilmiştir. Venedikliler, 1474'de *"accutissimi Ingegni, apti ad excogitar et trouar varij Ingegnosi artificij"*[2]*, sınırlı patent koruması yürürlüğe koymalarına rağmen, bu istisnai hükümdü ve başka devletlerden özellikle becerikli zanaatkârları ve tüccarları çekmeyi amaçlıyordu. Bu, bir buçuk asır boyunca, kralların, prenseslerin ve dukaların devletin ekonomik canlılığını geliştirmek ya da çoğunlukla kendi ceplerini doldurmak için münhasır imtiyazlar vermesi şeklinde sürdü.

Modern ilk patent kanununu, *Statute of Monopolies (*Tekel Kanunu) şeklinde çok doğru bir adlandırmayla, 1623'de İngiliz Parla-

* Bu şehirde, hâkimiyetimiz altındaki bölgede şimdiye dek yapılmamış dahice bir buluş yapan her kişiye (ç.n.).

mentosu çıkarmıştır. "Fikri mülkiyet" hüsnü tabirinin henüz kullanılmadığı dönemlerde inovatörlere mülkiyet hakkı değil, bir tekel hakkı verildiğini kimse sorgulamadı. Ayrıca, Parlamento'nun kabul ettiği yasa yeni bir tekel yaratmadı. Bu kanun, tekeli monarşiden (o sırada Kral 1. James) alıp, mucide takdim etti. Bu temel gerçek Birleşik Krallık'ın ekonomik gelişimine ilişkin tartışmalarda çoğunlukla gözden kaçmıştır. Yasa çıkmadan önce, tekelleri satma konusunda kraliyet gücü (yeni ya da eski ürünler üzerindeki tekeli, mesela tuz tekelini düşünün) tamamen kontrolsüzdü ve kullanımı da kraliyet gelirlerini arttırmayı amaçlıyordu. İnovatörlerin ya da daha genel olarak girişimcilerin ekonomik saikleri, patent mektubu yayınlarken kimsenin umurunda değildi.

Böylece Kraliyetin o zamana kadar kullandığı kamulaştırmanın süper tekelci gücü ve rastgele tekel verilmesi, gerçek mucitlerin Parlemento'dan aldığı daha hafif olan geçici tekelle yer değiştirdi. Bu elbette özel mülkiyet haklarında ilerleme ve özel ekonomik girişime teşvik demektir. Dahası, "hukuka aykırı olmamaları ya da ülkedeki ticari malların fiyatlarını arttırarak devlete zarar vermemeleri ya da ticarete dokunmamaları ya da genel olarak uygunsuz olmamaları"[3] sıkı şartıyla gerçek buluşlarla sınırlandığından (tuz tekelini unutun), patent korumasının sağlanabileceği ya da sağlanacağı ürünlerin yelpazesi de büyük ölçüde daraltıldı. Son ama bir o kadar da önemli olarak:

> Herhangi bir Kişiye ya da Kişilere, Siyasi Organlara ya da Kuruluşlara her kime olursa olsun, Satın Alma, Satma, Yapma, Çalışma ya da bu çerçevede herhangi bir şekilde Kullanmak için ... ya da başka bir Tekel, Güç, Özgürlük ya da Yetki için ... şimdiye kadar verilen veya yapılan ya da bundan sonra yapılacak veya verilecek tüm Tekeller ve Komisyonlar, Hibeler, Lisanslar, Şartlar ve Mektuplar Patenti, hepsi bu ülkenin yasalarına aykırıdır ve bu nedenle tamamıyla geçersiz ve etkisizdir ve kullanıma ya da uygulamaya koyulamaz.[4]

Bugünkü tabirle, Tekel Kanunu İngiliz ekonomisinin, kişisel mülkiyet haklarının güçlendirilmesi, monarşi gücünün azalması ve patent verme için kısıtlayıcı hatta mevcut standartlarda oldukça kısıtlayıcı

ölçütlerle birlikte gelen devasa boyutta liberalleşmesi ya da fiyat serbestisine karşılık gelmektedir. On yedinci yüzyılda patent imtiyazları verilmesinin, İngiltere'de daha sonra Sanayi Devrimi'ni teşvik ettiğine dair sık rastlanan iddialar karşısında, bu tarihi gerçekler akılda tutmaya değer. Çoğunlukla inandığımız gibi kanun, fikri rekabeti fikri tekel ile değiştirmedi, fakat müphem bir devlet tekelini belirli bir kişi tekeliyle değiştirdi. İkincisi birincisinden daha az zararlıdır çünkü inovatöre hem koruma hem teşvik sağlar, oysaki daha önceleri kralın mutlak yetkisi ve yaygın tekelden başka bir şey yoktu.

Tekel Kanunu patent kavramını tanımladı ve şu şartlarda on dört yıllık bir tekel süresine izin verdi: "Hukuka aykırı olmamalı ve de içerde fiyatları yükselterek ülkeye zarar vermemeli veya ticarete zarar vermemeli veya genel olarak uygunsuz olmamalı." 1710'da, *Statute of Anne* (Kraliçe Anne Kanunu) telif haklarını da beraberinde getirerek yasayı genişletti ve tadil etti. Bu resmi yasalar yürürlüğe girene kadar, patentler ve telif hakları ya hiç yoktu ya da ekonomik imtiyazların satışı ile devlet zorbalığı şeklinde kullanıldı; ya da Galileo ve Avrupa'da diğer âlimlerin öğrenmek zorunda kaldıkları gibi, âlim ve filozofları taciz aracı olarak kullanıldı. İngiliz patent sistemi, olabildiğince Sanayi Devrimi'nin başlamasına yardımcı olduysa da bu kanunların; devletin, gelişigüzel inovasyonu bloke etme veya tekelleştirme gücüne sınırlar getirmesi önemlidir.

1623-4 ve 1710 İngiliz yasalarındaki yeniliklerden sonra, Avrupa'nın geri kalanı bu uygulamaya daha sonra yavaş yavaş başladı: İyi veya kötü, fikirlerin aktarımı zaman alır. 1791'de Fransa'da bir patent yasası yürürlüğe girdi; herhangi bir incelemeye gerek olmadığı prensibine dayandığı için, çoğunlukla birçok kopya, değişiklik vs ile icatların sicilinden öte bir şey olmadı. Patent almak aynı zamanda çok pahalıydı ve mucit buluşunu başka bir ülkede tescil ettirmeye çalışırsa bu hükümsüz oluyordu. Bütün bunların sonucu olarak, Fransız sistemi 1844'de ıslah edilene kadar fazla tekel hakkı getirmemişti.

Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya gibi ülkelerin oldukça kapsamlı "fikri mülkiyet yasaları" yürürlüğe koymaya başlaması, on dokuzuncu yüzyıl sonu ile yirminci yüzyıl başlangıcında oldu. Bu ülkelerde o zamana kadar inovasyon, hukukun üstünlüğü ve fikirlerin

mülkiyeti yaygınlaşmıştı ve "fikri mülkiyet" kanunlarının yasalaşması devletin keyfi gücünü sınırlamaktan daha çok, özel tekeller yarattı. Almanya, ilk kez inceleme zorunluluğu getiren kapsamlı bir patent yasası çıkardı, ama sadece 1877 yılında. Yine de Alman patent yasası çoğu kez ürünlere verilmiyordu, yöntemlerle sınırlıydı ve özellikle kimyasal ürünler çok sonralara kadar patente tabi olmadı. Önemli bazı ülkeler İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar direndiler, örneğin İsviçre ve Hollanda ve daha az derecede İtalya.

Birleşik Devletler'e gelince, "fikri mülkiyet" kanunlarının yürürlüğe girmesi 1790'da Patent Yasası ile başladı ve gitgide genişleyerek daha çok iş alanına yayıldı. İlk Birleşik Devletler patenti, 1790'da Philadelphialı Samuel Hopkins'e sabun yapımında kullanılan bir temizleme formülü olan "potas ve potasyum karbonat yapımı" için verildi. O zamandan beri patent yasasının tatbiki, yeni endüstriler ve buluş alanları birbiri ardına eklendikçe, düzenli bir şekilde arttı. Mahkeme içtihatları gitgide daha çok patent sahibi lehine çıktıkça, patent süreleri de uzadı. Bu eğilimde az sayıda ve geçici değişiklik oldu, onlar da ya yeniden anti-tröst çabaların sonucuydu ya da Birinci ve özellikle İkinci Dünya Savaşı gibi ulusal olağanüstü durumlarla bağlantılıydı. Tek başına bu gerçek bile açıklayıcı ve dikkate değerdir; buna göre patentlerin bir araştırma alanında veya tüm endüstride kullanılabilir ya da kullanılamaz olmaları, hiçbir zaman yasama organının kendiliğinden, bilgiye dayalı, iyi düşünülmüş bir kararı sonucu belirlenmez. Mahkeme kararlarının küçük, yasal değişiklerle birleştirilmesi yoluyla kısım kısım ve daima tekelleşmeye, pardon korunmaya "ihtiyaç" duyan endüstrinin "ricası" üzerine belirlenir. Bir gelişmiş endüstriden diğerine zamanla patent verilebilirliğin, yeni buluşlar için enerjisini kaybetmiş ve yeni geleceklerden ve yabancılardan çok korkan aday tekelcilerin lobileri sonucunda nasıl büyüdüğünün büyüleyici bir ekonomi politik dökümünü kodlamak için başka bir kitap yazmak gerekir. Pek çok tarihi dönem (1870'ler ve özellikle 1970 ile 80'ler), yavaş üretkenlik büyümesinin patentlenebilirliğin çapını arttırdığı izlenimini veriyor. Zira hükümetin her üç kanadı da daha çok rekabet etmek yerine tekel gücünü artırarak karlarını korumaya çalışan görevdeki firmaların baskısına boyun eğiyor.

Ancak önemli gerçek şu ki, aşağıdaki belirtilen sıra ne Birleşik Devletler'de ne de dünyanın başka bir yerinde izlenmemiştir. Yasama, "patent koruması X alanında yapılan buluşları kapsayacak şekilde genişletilmiştir" şeklinde, X'in henüz gelişmemiş bir ekonomik faaliyeti temsil ettiği, kanun taslağını onayladı. Aradan birkaç ay, yıl, hatta on yıl geçti, X alanında buluşlar dolup taştı ve yeni, yenilikçi ve yükselen bir endüstriye döndü. Aslında patent verilebilirlik, daima endüstri ortaya çıkıp kendi kendine olgunluğa eriştikten sonra geldi. Çalışmamız konusunda şüpheleri olan bir okura borçlu olduğumuz daha güçlü bir sınav da şudur: Herhangi biri mevcut patent yasalarının korumasından kaynaklanan yeni bir endüstrinin doğduğundan bahsedilebilir mi? Bahsedemeyiz, şüphe içindeki okur da bahsedemez. İlginç bir tesadüf değil mi?

Son yirmi beş veya otuz yıldır, özellikle Birleşik Devletler'de ve her zamanki gibi hemen arkasından Avrupa Birliği'nde, "her şey patentlenebilmelidir" trendi ortaya çıktı. Birleşik Devletler'de bile, ticari faaliyetler ve menkul kıymetler 1998'den önce patente tabi değildi; yazılım kodları ise 1981'e kadar patente tabi değildi. Dünyanın geri kalanında, çoğu yerde hâlâ da değildir.

Patent yasalarını uygulayan ülke ve sektörleri üstünkörü incelediğimizde bile açıkça görüldüğü gibi, "fikri mülkiyet" koruması olmadan doğup büyüyen endüstri listesi nerdeyse sınırsızdır. 1990'lara kadar hizmetler patent kapsamına alınmadı ve o zaman için de bu sadece Birleşik Devletler'de ve bazı sektörlerde gerçekleşti. Kimya endüstrisi başlangıçta fikri tekel hükümlerinden kısmen etkilenirken, makine ve metalürji endüstrileri patent yasalarının en geniş şekilde uygulandığı endüstriler oldu. İtalya'da farmasötik ürünler ve süreçler 1978 yılına dek patente tabi değildi; aynı durum İsviçre'de 1954'e kadar üretim süreçleri, 1977'ye kadar ise ürünler için geçerliydi. Zirai tohumlar ve bitki türleri 1970'e kadar Birleşik Devletler'de patente tabi değildi, hâlâ da dünyanın pek çok yerinde değildir. Matematikten fiziğe (ve hatta ekonomiye, ama artık finans değil) bütün "temel bilimler" hiçbir zaman patente tabi olmamıştır ya da olamamıştır. Sayısı hızla artan gözlemcinin endişe ile en azından Birleşik Devletler'de patentlerde "akıntıya karşı gidiş" eğiliminin; temel araştırmaları, özel-

likle biyolojik ve yaşam bilimlerindeki araştırma sonuçlarını ciddi olarak etkilediğine işaret etseler de patentleşemezler.

Bu gerçeklerin farkına varan ekonomistler yalnız biz değiliz: George Stigler, 1956'da rekabet ortamında artan inovasyon örneklerini sıralamaktadır:

> Yeni endüstride böyle engeller yokken (patentler ve girişte diğer suni kısıtlamalar), çok büyük belirsizliklere rağmen istekli bir yeni firma ordusu vardı. Bunlar arasında otomobilleri, donmuş gıdaları, değişik elektrik alet ve teçhizatı, petrol arıtmayı, akkor lambaları, radyoyu ve (söylendiğine göre) uranyum madenciliğini sayabiliriz.[5]

Posta siparişi işinde ayrıntıları veriyor:

> Başarılı rekabetçi inovatörün kazanımları –ve büyük kazanımlar– olabilir. Örneğin, posta ile ticaret Birleşik Devletler'de kırsal ve küçük şehir topluluklarda perakende satışlar üzerinde büyük etki yapan bir inovasyondur. Ve sanırım inovatörler, 1872'de ilk toptan mal mağazasını açan Aaron Montgomery Ward ve endüstriye on dört yıl sonra giren Richard Sears'dır. Sears kısa sürede şirketini müthiş ticari yetenekleriyle hâkim bir konuma getirdi ve mütevazı bir servete sahip oldu ve ortağı Rosenwald ise mütevazı olmayan bir servet elde etti. Hiçbir zaman geleneksel tekelci uygulamalar yoktu ve her zaman endüstri içinde ve diğer endüstriler içinde mükemmele yakın yedek (örneğin süpermarketler, yerel tüccarlar) rakipler vardı, yani büyük firmaların fiyat belirleyici gücü azdı.[6]

Perakende ve dağıtım sektörlerinde kalarak, bu sektöre 1955'den beri Ray Kroc'un *fast-food franchise* (daha çok Mc Donald's olarak biliniyor), 24 saat açık bakkallar, eve teslim hazır yiyecek, şehir dışı alışveriş merkezi, her şeyin(kahveden, kuaföre) *franchise*'ı, UPS dağıtım sisteminde çeşitli aşamalar, FedEx ve DHL kargo ile elbette *online* ticaret gibi modern inovasyonları ekleyebiliriz. Yani son yarım yüz-

yıldaki perakende ve dağıtım sektöründe büyük ve kalıcı etki yapmış inovasyonların hiçbiri patentlerin varlığına bağlı değildir.

Ancak bunların tümü, basmakalıp değilse bile, oldukça bariz örnekler. Daha az aşikâr, fakat yine de inovasyonun bilinen bir biçimi ise göçtür. Birleşik Devletler'e gelen ilk İngiliz, Flemenk, İrlandalı veya Somalili göçmen, uçağın mucidinden daha az yenilikçi değildi ve göçmenler fikri mülkiyet ihtiyacı duymadan sürekli yeni ülkeler ve iş olanakları keşfediyorlardı. Aslında göç ve yeni toplumların oluşması hem insan uygarlığının gelişiminde rekabetçi inovasyonun oynadığı asli role ait prototipik bir örnek oluşturur, hem de ileri doğru her büyük rekabetçi atılımın ardından daima ve neredeyse hiç şaşmadan tekelci güçlerin devreye girdiğine dair gerçeği bize hatırlatır.

İlk göçmen büyük güçlüklere katlanır: Okyanusu veya çölü veya sıradağları geçmek zorundadır. Aynı zamanda büyük bir başarısızlık riski ile karşı karşıyadır, orada onu neyin beklediğini ve yaşam koşullarının nasıl olacağını kim bilebilir ki? Sonradan takip edenler için bedel daha az ve az risklidir – başarısızlık riski sadece başarısız olanların yolundan gidilirse bulunur. İlk yerleşimcileri takip edenler daha önceden yeni toprakların onları iyi karşılayacağını ve verimli olduğunu bilirler – ve yeni gelenleri, iş olanakları ve yerel yasalar ve adetler hakkında bilgilendirecek öncü göçmenler bulunmaktadır. Yine de "ilk yerleşimcilerin" "sermaye" ve "siyasi nüfuz" ya da her ikisiyle de bağları, ilk olmanın hâlâ çok büyük avantaj sağladığını teyit etmektedir.

Ne yazık ki, tıpkı öbür endüstrilerde olduğu gibi, yıllar geçtikten sonra ve göçmenler için yeni imkânlar azalınca, ilk girenler tekelci koruma için baskı yapmaya başlarlar ve genellikle başarılı olurlar. Bu şekildeki göçmen endüstrisinde rant yaratıcı mevzuata, biz göçmenlik ve vatandaşlık kısıtlamaları ya da kotaları diyoruz. Ekonomistler, bu kısıtlamaların ilk girenler için kâr sağladığından şüpheli olsalar da, yeni göçmenlerin rekabetinden korunma oldukça aranan bir olgudur.

Göç tarihi, aynı zamanda inovasyon hakkında daha kapsamlı mesajlar da taşır. Serbest giriş ve sınırsız takipçiler en başarılı deneyimler olarak görülürken, göç üzerinde tekelci sınırlamalar, sıklıkla bunu iz-

leyen düşük ekonomik performans ile ilişkilendirilir. Bunun bir örneği Orta ve Güney Amerika'ya Portekiz ve İspanyol yerleşimi ile Kuzey Amerika'ya İngilizlerin yerleşmesindeki birbirine zıt deneyimdir. İlki siyaset tarafından kayırılan küçük bir grup maceracı ile sınırlıyken, ikincisi Püritenler gibi politik olarak rağbet edilmeyen gruplara bile açıktı. Ekonomik sonuçlar yeterli kanıt oluşturmaktadır.

Benzer şekilde, başarılı yeni endüstriler hemen hemen sabit bir biçimde taklit ve kıyasıya rekabetle beraber giden inovasyonların ürünüdür. Bunun yanında birçok potansiyel başarı daha başında, ilk inovatörlerin lehine tekelci düzenlemeler sonucunda engellenmiştir. Aynı zamanda şu da bir gerçektir ki, bir ülke ne kadar oturmuş ve ekonomik olarak başarılı ise göçlere tekelci kısıtlamalar getirilmesi için ortaya çıkan iç baskı o kadar güçlüdür. Böylece ve aynı zamanda endüstrinin yaşam süresinin sonunda, bu zengin, oturmuş ve teknolojik olarak atıl firmalar, politikacılara ve düzenleyici mercilere lobi yaparak satın alınan tekelci sınırlamaların ortaya çıkış zeminini hazırlarlar.

Sanayi Devrimi ve Buhar Makinesi

Sanayi Devrimi'nin meydana geldiği zamanın (1750 ile 1850 arasında bir zamanda olduğu söylenir) ve meydana geldiği yerin (İngiltere) nedeninin, o zamanda ve o yerde, patentlerle mucitlere tekel gücü verilmesinin parlak düşünceli yöneticiler tarafından ilk kez uygulamaya sokulması olduğuna dair yaygın bir kanı vardır. O zamanın mucit-girişimci prototipi olarak James Watt'ın örnek oluşturan hikâyesi, buluş ve büyümeyi teşvik eden araçlar olarak patentlerin sihirli rolünü teyit etmek için anlatılır sık sık. Giriş bölümünde işaret ettiğimiz gibi bunun gerçekle ilgisi yoktur.

Boulton ve Watt şirketinin fiyat politikası tekelci fiyat politikasının klasik bir örneğidir: Onlar buhar makinesini imal etmek için gerekli materyalin fiyatının dışında, Newcomen makinesi ile karşılaştırıldığında kendi makinelerinde sağladıkları yakıt tasarrufunun üçte birine eşit pay tahsil ediyorlardı. Bu düzenin iki önemli noktasına dikkat edelim: Fiyat farklılıklarına meydan verir ve patent koruması sa-

yesinde başka hiçbir teknolojik gelişme olmayacağı varsayımına dayanır. Sadece Watt makinesinin Newcomen makinesinden daha az kömür kullanabileceği fikrinden hareketle, artık hiçbir teknolojik gelişmenin olamayacağını farz eder. Fiyat ayrımcılığına izin verir çünkü zamanın taşımacılık teknolojisi düşünüldüğünde, kömürün ve atların fiyatı, ki Newcomen motorunun alternatifi atlardı, bölgeden bölgeye önemli ölçüde değişmektedir. Sadece Watt makinesinin Newcomen'den daha az kömür kullanabileceği düşüncesine bağlı olarak teknolojik gelişmenin boğulacağını varsayar. O yüzden Boulton ve Watt'ın onlarınkinden veya hiç değilse Newcomen makinesinden üstün olan bir makineyi tanıtmaya çalışan Jonathan Hornblower gibi mucitlere karşı mücadele ederek zamanlarının çoğunu mahkemede geçirmelerine şaşırmamak gerekir. Aynı zamanda bakır ve kalay çıkarılan ve kömürün pahalı olduğu Cornwall bölgesinde bazı madencilerin makineyi korsan olarak imal ettikleri gerçeği de okuyucularımızı şaşırtmayacaktır. Bu da doğal olarak Boulton ve Watt ile hukuki ihtilaf getirdi ve 1799'da iki tekelcinin sembolik zaferiyle sonuçlandı. Sembolik, çünkü patentlerinin süresi bir yıl sonra doldu.

Gerçi burada bizi ilgilendiren olay, Boulton ve Watt patentlerinin son bulmasından sonraki inovasyon hızı ve yapısında yatar. 1811'de, Boulton ve Watt patentlerinin süresi sona erdikten sonra, "bir grup maden [...] işletmecisi her makinenin belli başlı teknolojik özelliklerini, çalışma usullerini ve performansını bildiren aylık bir dergi çıkarmaya karar verdiler."[7] Amaçlarının, en iyi uygulama tekniklerinin hızla tespiti ve yayılması ve birkaç maden mühendisi arasında bir rekabet havası yaratmak olduğunu ilan ettiler. Yayın girişimi 1904'e dek devam etti.

Bir yıl sonra 1812'de ve aynı bölgede, "Cornish" tipi denilen, ilk yüksek basınçlı makine Richard Trevithick tarafından imal edildi. İşin garibi, Trevithick yüksek basınçlı makinesine patent almadı ve isteyen herkesin onu taklit etmesine izin verdi.[8] Onun makinesi de Watt'ınki kadar verimliydi, fakat geliştirilmeye daha uygundu. Bu durum, farklı firmaların Cornish makinesinin orijinal tasarımında küçük ve aşamalı değişikler yaptığı, uzun ve son derece başarılı rekabetçi-işbirlikçi inovasyon dönemini tetikledi. Böyle değişikler ne

patente tabi oldu ne de gizlendi, böylece Cornwall bölgesindeki diğer firmalar arasında hızla yayıldı ve aynı zamanda rakiplerin yeni iyileştirmeler yapmalarına müsaade etti, hatta onları buna zorladı.

Tekel karşısında, rekabetin toplumsal değerinin ölçüsü olarak şu gerçekleri göz önüne alalım. Buhar makinelerinin hizmeti (kömür verimlerinin temel ölçüsü) yirmi beş yıllık Boulton ve Watt tekeli (1775-1800) sürerken sabit kalmıştı, 1810-1835 döneminde ise yaklaşık beş kat arttı.

Comish makinesini geliştirmek için verilen başarılı ortak çaba, rekabetçi piyasanın dehasını gösterir. Kömür madenciliğindeki belirsizlik nedeniyle, az sayıda yatırımcı, her biri geniş bir maden kesitinde hisse sahibi olarak, karşılıklı sigorta işine giriştiler. Halka açık şirketlerdeki hissedarlarda olduğu gibi bu, her yatırımcı, hangi belirli firma veya mühendis yaparsa yapsın, inovasyondan yarar sağlayacak anlamına gelmekteydi. Ve aslında mühendislerin iş sözleşmeleri de bu saikleri yansıtıyordu. Mühendislere belirli madenler, makineleri geliştirmeleri için, sonuçları yayınlayacakları düşüncesiyle sözleşme ile iş veriyorlardı. Yatırımcılar her inovasyondan tüm madenlere kazanç sağlatırken, mühendisler buluşlarının tekel hakkından sözleşme ile feragat ettikleri için ücret olarak ve inovasyonlarının propagandası sonucu reklam değeri olarak kazanç sağlıyorlardı. Aslında, bu on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki rekabetçi-işbirlikçi madencilik makinesi geliştirme sistemi, birçok yönden günümüzdeki açık kaynak yazılım sistemine benzemektedir.[9]

Eğer önyargı ile gölgelenmiş gözlüklerle bakmazsak, Sanayi Devrimi dönemi, patentlerin bir yandan ekonomik gelişmeyi engellerken, sahiplerini de ender olarak zenginleştirdiklerine dair ve aynı zamanda patentler olmadan, serbest rekabet sayesinde büyük zenginliklerin ve hatta daha büyük ekonomik gelişmelerin sağlandığına dair örneklerle dolu bir depodur. Birçok kıssa içinde Eli Whitney'in hikâyesi özellikle öğreticidir. 1765'de, Westborough, Massachusetts'de doğan Whitney, 1792'de Yale Koleji'nden mezun oldu. Ertesi yıl pamuk tohumunu kısa elyaf pamuk lifinden otomatik olarak ayıran bir çırçır makinesi tasarladı ve imal etti. İngiltere'nin kömür madenleri bölgesinde Watt'ın makinesinin olduğu gibi, çırçır makinesi de Birleşik

Devletler'in güneyinde çok değerliydi ve orada güneyin pamuğunu ilk kez kârlı bir ürün haline getirdi. James Watt gibi onun da bir iş ortağı, Phineas Miller vardı ve ikisi Boulton ve Watt'ınkinden farklı olmayan tekelci bir fiyatlandırma sistemi belirlediler. Makinelerini Georgia'da ve güneyde kuracak ve çiftçilerden çırçır için ücret alacaklardı. Bu ücret ayni olarak ödenip kazancın beşte ikisine tekabül ediyordu. Çiftçilerin bu fiyatlandırma sisteminden hoşlanmamaları şaşırtıcı değil ve bunun sonucunda çiftçiler makineyi "korsan" olarak taklit etmeye başladılar. Whitney ve Miller çırçır makinesinin patent haklarını uygulatmak için çok zaman ve para harcadılar, çok az başarı elde ettiler. 1794 ve 1807 yılları arasında güneye gittiler ve gördükleri herkesi mahkemeye verdiler, fakat bu zorlu çabalarının sonucundan tatmin olmadılar. Bu arada, yine "korsanlık" sayesinde güneyin pamuk rekoltesi arttı ve çırçır sektörü sağlıklı adımlarla büyüdü.

İronik olarak, Eli Whitney sonunda zengin bir adam oldu ama tekelleşme çabaları sayesinde değil de, fakat rekabetçi piyasanın kerameti sayesinde.1798'de makine ile silah üretmek için değişebilir parçalar ve standart üretim fikrini geliştirerek yeni bir yol icat etti. Muhtemelen dersini aldığından bu kez patent koruması için uğraşma zahmetine girmedi, fakat bunun yerine New Haven yakınındaki Whitneyville'de bir dükkan açtı. Burada silahlarını üretip Birleşik Devletler Ordusu'na sattı. Yani, çırçır makinesi tekelcisi olarak değil de, daha çok rekabetçi silah üreticisi olarak, Whitney sonunda zengin oldu.

Tarım

Ekonomik gelişmenin rekabetin ürünü olduğu fikrine ekonomistlerin yaklaşımı çeşitlilik gösterir. Teorik kesime ait olanlar, salt ekonomik kuram ve mantık meseleleri ile ilgilidirler, çabucak söylenenlere katılma ve sonra da sonucu basit görüp seminerin kalan kısmından sıkılma eğilimindedirler. İnovasyon, ekonomik büyüme ve endüstriyel örgütlenme alanında çalışan uzmanlar, tekelleşme olmadan inovasyon olmaz şeklindeki alışılmış düşünce ile yoğrulduklarından, nedenini açıkça bilmeseler de tersinin asla doğru olmayacağından genellikle emindirler. Oysaki tarım ekonomisi uzmanları ne sıkılarak ne

de öfke ile davranırlar. Teorinin efsaneleri ile yoğrulmayan, fakat tarımdaki inovasyonların gerçek dünyasında pişmiş bu ekonomistler, 1970'lerin başına kadar hayvan ve bitki türleri inovasyonunun, fikri mülkiyet koruması açısından pek bir şey olmadan geliştiğine işaret ediyorlar. Bitki ıslahçıları yeni bir bitki türü geliştirdiklerinde, onun ilk tohumlarını çiftçilere oldukça yüksek fiyatlarla satılıyorlardı. Çiftçiler sonrasında bu tohumları yeniden üretip pazarda satmakta ve ilk üreticilerle rekabet etmekte özgürdü. İlk üreticiler onları, diyelim ki şu kadar kile kırmızı buğdayın, patentini aldıkları parlak kırmızı buğday varyetesinin illegal kopyası olduğu için mahkemeye vermediler.[10]

Tarımsal alandaki inovasyonun büyük kısmı bitki ve hayvanlar çevresinde gelişir. Birleşik Devletler patent yasasının ne 1793'deki orijinal, ne de 1952'deki revize edilmiş hali, hayvan ya da sebze olsun farklı yaşam biçimlerine, patent verme olasılığından söz etmiyordu. On dokuzuncu yüzyılın büyük bölümünde sorun çıkmadı, fakat 1889'da Birleşik Devletler Patent Komiserliği çam ağaçlarının iğne yapraklarında tespit edilen bir lifi kapsayan patent başvurusunu reddedince patentleme aleyhine bir emsal oluştu. Komiserlik, yeni bulunan bir yaşam biçiminin patentlenmesinin, o yaşam biçiminin daha sonra bulunacak bütün kopyalarına da tekel hakkı (ve fiilen mülkiyeti) verilmesi anlamına geldiğine haklı olarak işaret etti. Bu durum onlara, bize de olduğu gibi "saçma ve imkânsız" göründü.

Bununla beraber, tarımın hikâyesi de aynen diğer endüstrilerde olduğu gibi, aynı zamanda fikir olarak iflas etmiş kişilerin eski fikirleri için koruma aramasının hikâyesidir. Mendel kanununun ekonomik potansiyelinin keşfi (Gregor Mendel'in, kanununun bütün uygulamalarına patent almayı başardığı bir dünya düşünün, ki bu artık imkânsız değil) 1889 doktrinini yıkmak için uzun süren bir çabayı başlattı. Ülkenin üreticileri tarafından yaratılıp finanse edilen Bitki Patentlerinde Ulusal Komite, öncekinin aksine, prensip olarak "yeni" bir bitki veya hayvanın tam olarak tanımlanabilir olduğunu ve onun "yaratılması"nın yeni bir mekanik aletin icat edilmesiyle eşdeğer olduğunu savunan yoğun bir lobi faaliyetinin lideriydi. Önemli bir detaya dikkat edin: Kongre'den tekel koruması almak için geçen yıllar boyunca, bitki ve hayvan yetiştirme endüstrisi tam olarak serpilmiş

ve rekabet koşulları altında, fikri tekel koruması olmadan büyümekteydi. Esasen, o kadar zenginleşti ki, ekonomik gücü ve Kongre'yi ve kamuoyunu etkileme yeteneği de arttığı için sonunda kanunu değiştirmeyi başardı.

Bir kez daha, sözünü ettiğimiz aynı şablonla karşı karşıyayız. Yenilikçi ve dinamik endüstriler ortaya çıkar, çünkü fikri tekel yoktur veya kolayca devre dışı bırakılabilir. Hızla büyürler, çünkü rekabet ve taklit, firmaların yenilik yapmasına yol açar ve onları buna zorlar, çünkü aksi takdirde yok olurlar. Aslında, ilk evrelerde, tarımsal alanda inovatörler, kullanımını yaygınlaştırmak için, müşterilerini, tohumları kopyalamaya ve yeniden üretmeye teşvik ediyorlardı. Ancak, endüstri güçlenip daha ileri inovasyonlar için imkânlar azalınca, içerdekiler için tekel korumasının değeri yükselir ve lobi faaliyetleri katlanarak artar ve maalesef çoğunlukla başarılı olurlar.

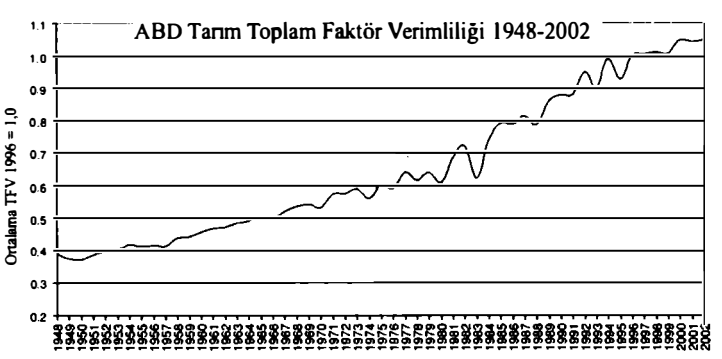
Bitki ve hayvan yetiştirme ve ıslah endüstrisinde ilk kısmi zafer, Büyük Buhran sırasında, 1930 Bitki Patent Kanunu ile kazanıldı. Zafer sadece kısmiydi, çünkü uygulanabilirlik sorunları nedeniyle, patentler sadece eşeysiz olarak üretilebilen bitkilere veriliyordu. Açık bir dille soğan ve eşeyli olarak üretilenleri dışarıda bırakıyordu. Bu ürünler için zamanın bilimsel bilgileri, patentlenebilir bir buluşun aynısının üretilebilmesi için belirgin olarak açımlama zorunluluğunu getiren patent yasasının gereğini yerine getirmek için yeterli değildi.

Okuyucunun kolayca tahmin edebileceği gibi, bu sınırlama lobi faaliyetlerine büyük katkısı olan Amerikan Tohum Ticaret Birliği'ni memnun etmedi. Yararlı bir emsal olmasına rağmen 1930 kanunu çok zayıftı ve sadece birkaç bitkiyi kapsıyordu; bu yüzden yetiştiricilere gerçekte arzu ettikleri geniş tekel gücünü sağlamadı. Bu zayıflık, tarımsal inovasyonlar büyük bir hızla devam ederken, 1950'lerin başlarına kadar sadece 911 bitki patenti verildiği gerçeğiyle ortaya çıktı. Bu arada potansiyel tekelcilerin lobi faaliyetleri de bitmedi; aksine çeteye yeni güçlü çıkar gruplarının katılmasıyla iyice arttı. DNA şifresinin keşfi ve bunu takiben biyoloji mühendisliğindeki gelişme, nihayet tam koruma isteyen tekelcinin imdadına yetişti.

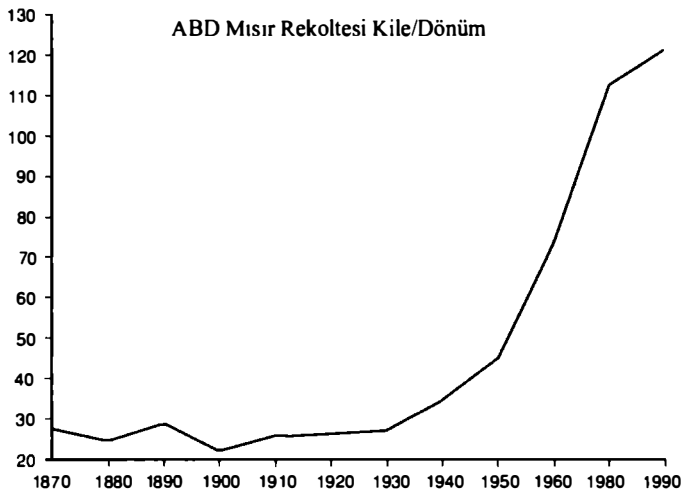
Özetlersek: (1) 1930'dan önce sadece zirai alanda kullanılan mekanik ve kimyasal buluşlar patentlenebiliyordu. (2) 1930'da Bitki Pa-

tent Kanunu (PPA) eşeysiz üreyen bitkilere patent koruması sağladı. (3) 1970'de Bitki Çeşitlerini Koruma Yasası (PVPA) bu korumayı eşeyli üreyen bitkileri kapsayacak şekilde genişletti. (4) 1980 ile 1987 arasında patent koruması biyoteknoloji ürünlerini kapsayacak şekilde genişletildi. İnsan, "fikri mülkiyet" korumasında bu ilerlemenin sonucunda faydalı inovasyonda dramatik bir hızlanma bekliyor, en azından 1970'lerden beri.

Faydalı inovasyonun ölçülerinden birine ekonomistler Toplam Faktör Verimliliği (Total Factor Productivity - TFP) adını verirler. Belirli girdilerden (örneğin emek ve toprak), ne kadar ürün (örneğin yiyecek) alındığını gösterir. O halde tarım sektöründe, TFP'nin büyüme hızının bütün bu ilave patentlenebilirliğe paralel olarak artmasını bekleriz. Tarihi veriler bunun böyle olmadığını gösterir: Birleşik Devletler'de tarımsal TFP, İkinci Dünya Savaşı sonundan beri oldukça sabit bir hızla büyümektedir.[11] Daha kesin olarak söylemek gerekirse, 1948 ile 1970 arasındaki ortalama büyüme oranı, 1970 ile 1992 arasındaki oranla esasen aynıdır, yani yaklaşık yüzde elli, ve ondan sonra da büyük oranda yavaşlamış gibi görünmektedir. TFP'deki dalgalanmalar, elbette cismen artmıştır, ki bu pek de iyi bir şey olmamakla birlikte yorumlaması da güçtür. Kimileri bunu söylemek için çok erken olduğunu savunuyor; bu bizim anlamakta ve tartışmakta güçlük çektiğimiz bir görüş. Eğer 30 yıl arttırılmış "fikri mülkiyet" korumasının topluma yararlarını göstermeye başlaması için yeteri kadar uzun bir süre değilse, o zaman neden patentleri tartışalım.

Fakat, belki de tarımsal TFP, tarımda genişletilmiş patentlenebilirliğin etkisini ortaya çıkarmak için çok geniş bir verimlilik ölçüsüdür. Tarımda inovasyonun gelişimini göstermek için bitkilerin belirli bir türüne odaklanmak istenilebilir, örneğin bu durumda yaygın ve önemli bir ürün olan mısırın incelenmesi yararlı olabilir. Aşağıdaki şekilde Birleşik Devletler mısır rekoltesini on yıllık ortalamalar olarak gösteriyoruz.[12]

1930'lara kadar verim çok farklılık göstermez – bunun inovasyon yokluğu ile ilgisi yoktur. Fakat esas olarak tarım batıya, daha elverişsiz iklim ve topraklara kaydığı için, bu durum ürün verimini sürdürmek için sürekli inovasyona gerek olması ile ilgilidir. Ekili arazi sabitleşirken, 1930'lardan başlayarak ve özellikle 1950'lerde ürün verimleri çok yükseldi. Bu yükselmenin altında yatan temel inovasyonlar, ağır gübrelemeye daha iyi cevap veren geliştirilmiş melez varyetelerin ortaya çıkmasıdır.

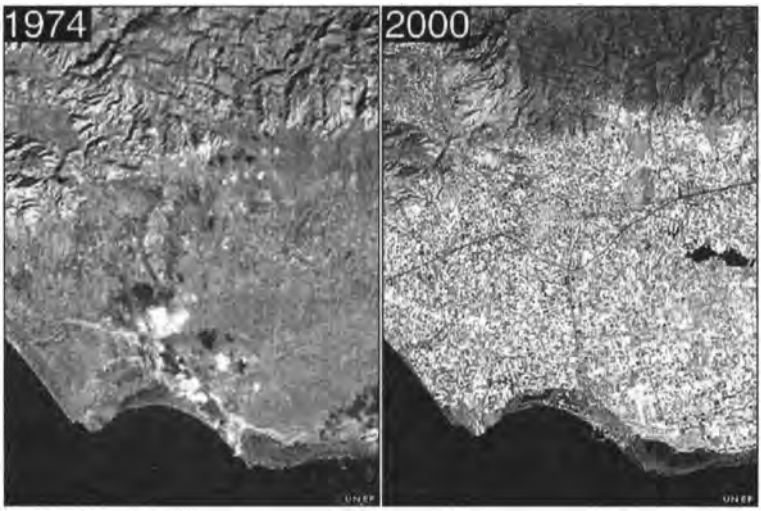
Burada farkına varılması gereken kilit nokta şudur: Verimde en yüksek büyüme, bitki yaşamında patentin imkânsız ve seyrek olduğu zamanlarda meydana gelmiştir ve açıkçası mısır eşeysiz üremediği için, patent uygulanmamıştır. Aslında mısır melezlerinde patentler DNA'ya

dayalı araştırmalar başladıktan sonra yaygınlaşmıştır. Pioneer-Hi-Bred International mısırda böyle bir patentin, şekilde bildirilen verim artışı ortaya çıktıktan daha sonra, 1974'de verildiğini gösteriyor.[13] Mısır varyetelerinin patentlenmesinde büyük artış 1974-84 döneminde, esasen ürün veriminde devrim oldukça ilerledikten sonra ortaya çıktı.

İspanyol Hortalezas'ı ve İtalyan Maglioni'si

1960'ların başında İspanya, Almería'da ileri teknoloji sera meyve ve sebze kültürünün başlaması ("hortalezas"), yirmi yıl sonra Birleşik Devletler'de, California'da 286 model mikroişlemcinin geliştirilmesi kadar önemli bir ekonomik inovasyondur. Bu, çok sayıda adsız çiftçinin gayretleriyle ve yarattıkları veya uyguladıkları iş yöntemleri ve üretim tekniklerinde hiçbir patent koruması olmadan başarıldı.

1963'de, Almería öyle yoksul bir çöl arazisiydi ki Sergio Leone oraya İtalyan western filmlerini çekmeye gitti. Arazi Arizona ve

Yukarıdaki NASA uydu görüntüleri Almería'yı mucizeden önce ve sonra göstermektedir.[14]

Güney Utah'dan daha az ıssız değildi – fakat bölge o kadar yoksuldu ki orada film yapmak çok daha ucuzdu. Kısa süre sonra, ilk sera, basit ve ucuza mal olmuş çardak benzeri yapı, Almería mucizesini doğurdu. Bu inovasyonun sonuçları o kadar büyük ki sonuçlar uzaydan bile görülebilir: Aşağıdaki NASA uydusunun görüntüleri Almería'yı mucize öncesi ve sonrasında göstermektedir.[15] Bir resim gerçekten de bin sözcükten değerlidir: Rekabet ortamında inovasyonun insanların ekonomik koşullarını kısa zamanda nasıl geliştirdiğini bundan daha iyi gösterecek bir şey düşünemiyoruz.

Görünürde olmasa bile benzer derecede şaşırtıcı bir devrim de yaklaşık olarak aynı zamanlarda İtalya'daki Treviso dolaylarında meydana geldi. Benetton ailesi üyeleri "boyanmaya hazır" kazak (*maglione*) üretim yöntemini ve imtiyazlı bayilik (*franchise*) tekniklerini uygulamaya başlayarak yirmi yılda giyim sektörünün büyük bölümünü değişime uğrattı.[16] Hem orijinal üretim yöntemi hem de pazarlama ve dağıtım yöntemleri, önce aynı bölgedeki rakipleri sonra her tür uzak yerlerdeki rakipler tarafından hemen taklit edildi ve geliştirildi. Dünyanın her yerinden çok sayıda müşteri çeken dev Zara ve H&M mağazaları, Benetton'un Kuzeydoğu İtalya'nın yoksul bir bölgesinde kırk yıl önce başlattığı inovasyonla birlikte taklit işleminin son basamağıdır.

Bu ekonomik inovasyonların her biri pahalıydı, "fikri mülkiyet" yokken ortaya çıkmıştı ve çabucak taklit edildiler ve bu gerçekler nedeniyle, sözü edilen inovasyonlar, yalnız orijinal yaratıcılarına servet kazandırmakla kalmadı, aynı zamanda bu coğrafi bölgelerde ve ilk inovasyonu besleyen sektörlerde geniş çaplı ekonomik değişimlere yol açtı. Almería ve Treviso örneklerinde, inovasyonla birlikte taklit işlemi o kadar derin ve devamlıydı ki, öbür sektörlere sıçradı ve verimlilikte sürekli bir artışa neden oldu ve birkaç on yılda iki nispeten az gelişmiş bölgeyi, İspanya ve İtalya'nın en zengin bölgelerinden bazıları haline getirdi. Esasen, inovasyonun toplumsal değeri, hızla yayıldığı zaman en yüksek seviyeye çıkar ve rekabeti teşvik ederek, daha sonraki inovasyon dalgalarını tetikler. Bugünkü mevzuat bunu engellemek için şekillenmiş görünüyor, böylece inovatif faaliyetin toplumsal değerini büyük ölçüde azaltıyor.

Mali Piyasalar

İçtihat kavramını duyarsanız, muhtemelen kürtaj ve mahremiyet gibi tartışmalı alanlar aklınıza gelir. Fakat hukuk sisteminde, yasama tarafından gözden geçirilmeden veya onaylanmadan, yargıçlar tarafından yapılan en büyük değişikler patent yasaları alanında meydana gelmiştir. Patent korumasının bilgisayar yazılımını kapsayacak şekilde genişletilmesi bunun bir örneğidir, diğeri ise menkul değerlerin patentlenmesi. 1998'den önce, yatırım bankaları ve menkul kıymetler satan diğer firmalar "fikri mülkiyet" "kârı" olmadan çalıştı. 1998'den önce menkul kıymetlerde inovasyon hızı Tufano tarafından belgelenmiştir.[17] Tufano, yeni çıkarılan menkul değerlerin yaklaşık %20'sinin inovatif yapıda olduğunu ölçümlemiştir. 20 yıllık bir dönemde 1.836 yeni menkul kıymeti içeren bir listeyi aktarır:

> (Bu liste) sadece şirket hisselerini kapsadığı için finansal inovasyon miktarını oldukça düşük gösterir. Borsa yatırım türevlerini, borsa dışında tezgâh üstü hisse senetleri türevlerini (kredi türevleri, öz sermaye takasları, hava türevleri ve egzotik tezgâh üstü piyasalar gibi), yeni sigorta sözleşmelerini (alternatif risk transfer sözleşmeleri veya şartlı öz sermaye sözleşmesi gibi) ve yeni yatırım yönetimi ürünlerini (folioFN veya borsa yatırım fonu gibi) tüm bu müthiş inovasyonları dışarıda bırakır.[18]

Bu piyasanın üç özelliği dikkate değer. İlki, menkul değerler endüstrisinde inovasyonun oldukça pahalı olmasıdır, çünkü yeni kıymetleri yaratanlar ekonomi, matematik ve teorik fizikte doktora dereceli ve yüksek ücretle çalışan bireylerdir. İkincisi finansal inovasyonlar hemen rakipler tarafından taklit edilirler. Üçüncü ise, ilk olmanın belirgin avantajı vardır ve inovatör uzun dönemde bile pazar payının %50-60'ını elinde bulundurur. 1980'lerde yatırım bankalarına dair popüler basında yer alan bilgiler, mesela Lewis'ın net olarak çizdiği tablo, fikri tekel hiç olmadığı halde inovasyonun yaygın olduğunu belgeler. İyi ya da kötü, ama daha çok da ilki, yatırım bankacılığının 1970'lerin sonundan 1990'ların sonuna kadar korkunç bir şekilde bü-

yüdüğünün ve bütün ulusa ekonomik büyüme sağladığının ve milyonlarca tüketicinin refah düzeyini yükselttiğinin hepimiz farkındayız. Ve bütün bunlar tamamen fikri tekelin yokluğunda olmuştur.

Ne yazık ki hikâye şimdi sonlanmıştır. Daha 23 Temmuz 1998'de, *State Street Bank &Trust Co. vs Signature Financal Group, Inc* davasında, Birleşik Devletler Federal Temyiz Mahkemesi Signature'a merkeze bağlı alıcılara finansal hizmetler için veri işlem sistemi konfigürasyonuna patent verme kararı verdi. Bu karardan önce iş yapma yöntemleri ve matematiksel algoritmalar patentlenemiyordu. Bu karardan sonra en azından bilgisayar kodunda temsil edildiği kadarıyla iş yöntemleri ve algoritmalar patenlenebilir hale geldi ve artık özellikle menkul kıymetleri patentlemek mümkün, şimdi on binlerce patentli "mali buluş" var. Yargısal aktivizmin bu olağanüstü eylemi ile mahkemeler devlet tarafından verilen tekel hakkını gelişen piyasalara, menkul kıymetler gibi inovasyonun ve rekabetin yıllarca el ele olduğu piyasaları da içine alacak şekilde genişletti. Bu eğilim değişirse, on yıl gibi bir sürede Birleşik Devletler'de menkul kıymetler endüstrisini inceleyen ekonomistlerin "verimlilik yavaşlaması" üzerine kafa yoracaklarını ve buna neyin sebep olduğunu merak edeceklerini tahmin ediyoruz. Mali ve bankacılık sektöründe patentlerin yürürlüğe girmesinden sekiz yıl sonra bugün, mülkiyet haklarının yeniden tahsisinin, yeni bir inovasyon dalgası ve görülmemiş bir ekonomik büyümeye yol açtığına dair bir belirti yoktur.

Tasarım

Tarihi ve pratik nedenlerden dolayı, ne moda tasarımı ne de genel olarak tasarım (mimari, mobilya, aydınlatma ve diğerleri) patent ve telif hakları ile etkili biçimde korunmadı, daha doğrusu yakın zamana kadar korunmamıştı. Elbette, tasarım patentleri var ve dikkatle ve titizlikle hacimli büyük kılavuz kitaplarda tarif edilir ve tasarım patenti başvurusu için, her ay Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi'ne (USPTO) yüzlerce dosya sunulur. Ancak, günlük hayatta açıkça görüleceği gibi, tasarımda taklit Sahra çölündeki kum kadar yaygındır.

Genel tasarım anlayışları, hatta gayet özel ve belirli olanlar fiilen patentlenebilir değildir. Bir yandan, faydalı bir nesnenin tasarımının pek çok özelliği faydacılık kaygısıyla yönlenir, diğer yandan çok basit dekoratif değişiklik bile belli bir "tasarımı" orijinalinden farklı yapmaya yeter. Bunun anlamı hemen hemen şudur: Araba şirketleri arabalarının şekil ve stilinde; mimar ve mühendisler, üniversite binalarını saymazsak, bina ve köprülerde birbirlerini, mobilyacılar birbirlerinin yatak, kanepe ve sehpalarını taklit eder; lamba imalatçıları ise sürekli Artemide'nin Tizio modelinde yeni bir varyasyonla ortaya çıkarlar, bütün kadın terzileri Chanel'in taklitçileridir ve bu liste böylece uzar.

Tasarım sadece bir palto veya kanepede neler olduğuyla sınırlı değil, etrafında gittikçe daha fazla sert rekabetin ortaya çıktığı bir etken. Rasgele bir gözlemcinin bile, her üç-altı ayda giyim ve aksesuar endüstrisinde meydana gelen muazzam inovasyonu görmemesi mümkün değildir. Birkaç üst düzey tasarımcı, önce varlıklıların uygulayacakları standartları oluşturmak için yarışırlar, hemen sonra çok zengin olmayanlar için seri üretim yapanlar tarafından geniş çapta taklit edilirler.[19] Buradaki "hemen sonra" gerçekten hemen sonra anlamına

gelir. Şimdi dünya çapında bir fenomen haline gelen İspanyol giyim firması Zara (ve onun birçok taklitçisi), üst seviyedeki müşteriler için yaratılan bir tasarımın, üç ile altı ay arasında değişen bir gecikme ile toptancı pazara getirilebildiğini gösterir. Buna rağmen hâlâ orijinal inovotörler, inovasyona ve zenginleşmeye devam ederler.

İnovasyon hızı, suni fikri tekelin yokluğu ve moda tasarım sektöründeki inovasyon kolaylığı, Kal Raustiala ve Chris Sprigman tarafından belgelenmiştir. Yeniden tekrarlayalım, bir resim bin sözcüğe bedeldir. Resimde okunması zor olan STEAL reklamının metni şöyle: Hem kendi fiyatını hem SPLURGE fiyatının reklamını yapıyor. Örneğin bu trençkotun SPLURGE fiyatı 1565 dolarken STEAL fiyatı 159 dolar.

Benzer şekilde, güzel sanatlarda, bireysel çalışmalar telif hakları ile korunabilmesine rağmen, yöntemler, teknikler, tarzlar ve "kavramlar" patentlenemez. Varnedoe, modern görsel sanatlardaki –aynı zamanda ortaya çıkan sınırsız taklidin– muazzam yaratıcı faaliyeti (ki hepsi fikri tekel yokluğunda gerçekleşti) apaçık belgeler.[20] Perspektif kullanımı konusunda bir kısım sanatçılar tarafından geniş çaplı deneme ve taklide maruz kalması konusundaki düşünceleri sadece bir örnektir. Nihayet, günümüzün güzel sanatlarının küçük kardeşi olan reklam ve pazarlamanın müthiş gelişimini düşünün. Onun ekonomik etkisi geleneksel güzel sanatlar sektöründen, geçen yüzyılda sınırlar gittikçe daha bulanık hale gelmiş olmasına rağmen, on veya yüz kat fazladır ve aynı zamanda bu sektörde, ne patentler ne telif hakları etkili bir rol oynar. Yine de nerdeyse kesin olan bir şey varsa, o da inovasyon ve değişikliğin başlıca etken olduğu bir ekonomik faaliyet alanından bahsedeceksek, reklamcılığın onun baş adayı olduğudur.

Spor

Kamu kuruluşlarının toplumsal değerini incelerken sorulması gereken faydalı bir soru, aynı kuruluşların özel sektörde kullanılıp kullanılmadığıdır. Mesela, devlet bürokrasisinin yetersiz olduğu düşünülür genel olarak. Buna rağmen, örneğin çok rekabetçi bilişim teknolojisinde IBM'in dâhili bürokratik yapısının korunduğunu ve hatta

yıllar geçtikçe genişlediğini gözlüyoruz. Bu yüzden bürokrasilerin bazı toplumsal olarak arzu edilen amaçları olabileceği sonucuna varmamız gerekir.

Aynı soruyu fikri tekel için de sorabiliriz. Eğer fikri tekel devlet sektöründe inovasyonu teşvik edici olarak iyi bir fikirse, özel sektörde de bu amaçla mı kullanılır? İstisnai vaka spor ligleridir. Bu ligler genel olarak bütün bir spor dalında ve oynandığı kurallar üzerinde hemen hemen mutlak bir güce sahiptir; aynı zamanda ticari bölümü de tamamen kontrol ederler ve ürünlerine talebi artıran her şeyden yararlanmakta ısrar ederler. İnovasyon sporda da önemlidir, yüksek atlamada Fosbury Flop tekniği gibi inovasyonlar ile basketboldaki üçgen hücum, ve elbette her yıl ortaya konan bir çok yeni amerikan futbolu oyunu; performans artırır ve daha çok tüketici tatmini sağlar. Aslında, spor liglerinin, kendi sporlarında inovasyon ile ilgili pozisyonları; ekonomistler tarafından alternatif ekonomik kuruluşları değerlendirmek için davet edilen hayırsever sosyal planlama uzmanının pozisyonundan farklı değildir.

Spor liglerinin, kârı masraflarından fazla olan her inovasyonu teşvik etmeye istekli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, aynı zamanda eğer kârlı bulurlarsa, özel bir fikri mülkiyet sistemi uygulama pozisyonundadırlar. Yani, örneğin Ulusal Futbol Liginin, yeni bir futbol oyunu için, belli bir süre boyunca antrenöre veya oyunun mucidine tekelci haklar vermesine engel olacak hiçbir şey yoktur. Bildiğimiz kadarıyla hiçbir spor liginin böyle bir şey yapmamış olması dikkat çekicidir. Belli ki, sporda inovasyonun rekabetçi yönü, toplumsal amaca hizmet eder ve tekel gücü armağan edilmesi şeklinde ekstra bir teşvik faydalı bir amaca hizmet etmez.

Her zamanki gibi, rekabetin bu zaferinin ironik bir dipnotu vardır: Birleşik Devletler'de şimdi, bazı adli analistler, devletin spor hareketlerine patent uygulaması gerektiğini savunuyorlar.[21]

Patent Yokluğunda Kârlar

Patentleme oranı yüksektir ve tarihsel standartlarla büyümektedir. Yılda Birleşik Devletler'de tescil edilen toplam patent sayısı %78

oranında artarak 1983 ile 1995 arasında 118.834 olmuştur, daha sonra 2003'de 187.015 ile doruğa çıkmış ve elimizde verisi bulunan son yıl olan 2005'de biraz düşerek 157.717 olmuştur. Miktar olarak daha az belirgin olsa da aynı durum Avrupa Birliği ve Japonya için de söz konusudur. Buna rağmen, işletmelerin patentleri, yenilik yapma kararlarında önemli bir faktör olarak değerlendirmedikleri görülür. AR-GE araştırma direktörlerinin iki araştırmasında bu durum açıkça ortaya çıkar. Bunun ilki 1987'de "Yale araştırması", ikincisi ise 2000'de yapılan "Carnegie araştırması"dır.[22] Biz daha yeni ve ayrıntılı olan Carnegie araştırmasına odaklanacağız, fakat aynı sonuçlar daha önceki Yale araştırmasından da çıkıyor.

Carnegie araştırmasında, 2000'de, ürün inovasyonu için 1.118 şirketten ve yöntem inovasyonu için 1.087 firmadan cevap alındığı rapor edilmektedir. Şirketlere bir inovasyonun getirilerini temellük etmek için belirli yöntemlerin etkili olup olmadığı sorulmuştu. Aşağıdaki tablo belirli bir tekniğin etkili olduğunu belirten şirketlerin oranını gösterir. Parantez içindeki rakamlar sırasıyla ilaç endüstrisi ve tıbbi cihaz endüstrilerine tekabül eden rakamlardır: Bu iki endüstri en yüksek oranda, patentlerin etkili olduğunu bildiren endüstrilerdir.

	Ürün	İşlem.
Gizlilik	% 51,00 (% 53,57, % 50,97)	% 50,59 (% 68,13, % 49,24)
Teslimat Süresi	% 52,76 (% 50,10, % 58,06)	% 38,43 (% 35,52, % 45,15)
Tamamlayıcı İmalat	% 45,61 (% 49,39, % 49,25)	% 43,00 (% 44,17, % 49,55)
Tamamlayıcı Satış/Hizmet	% 42,74 (% 33,37, % 52,51)	% 30,73 (% 25,21, % 32,12)
Patentler	% 34,83 (% 50,20, % 54,70)	% 23,30 (% 36,15, % 34,02)
Diğer Yasal	% 20,71 (% 20,82, % 29,03)	% 15,39 (% 16,04, % 22,27)

En çarpıcı gerçek, patentleri de kapsayan yasal araçların, rantları temellük etmekte en az etkili yöntem olarak görüldüğüdür. Cevap verenlerin sadece üçte biri patentlerin etkili olduğunu hissetmektedir. Gizlilik, teslim tarihi –ilk olmanın avantajı– ve tamamlayıcı üretim en etkili faktörler olarak değerlendiriliyor. Aslında, ürün örneğinde, ilk olma temellükün en etkili aracı olarak düşünülüyor. Patentlerin nispeten büyük önemi olduğunu bildiren iki istisna endüstri, ilaç ve

tıbbi cihaz endüstrisidir. Esasen bu iki endüstri ve özellikle ilaç endüstrisi, patentin niçin gerekli olduğuna dair örnek olarak gösterilir. Fakat bu endüstrilerde bile cevap verenlerin yaklaşık yarısı, patentlerin temellük için etkili bir araç olduğunu belirtiyor. Diğer bir çarpıcı sonuç, teslim tarihi, tamamlayıcı üretim ve gizlilik gibi diğer araçlar, diğer endüstrilerde olduğu gibi eşit olarak etkili görülmektedir. Bu yüzden, bu endüstrilerde patentler daha etkili görülürken, yasal olmayan araçlar, rantların temellükünde hâlâ oldukça etkilidir.

Patent Havuzları

Spor liglerinin dışında, "fikri mülkiyetten" gönüllü olarak feragat eden özel şirketlere daha önemli ve yaygın bir örnek daha vardır. Bunlar patent havuzları olarak bilinir.[23] Bir patent havuzu, genel olarak aynı endüstri içinde bir miktar işletmenin patentleri paylaşmak üzere yaptıkları bir anlaşmadır. Bazen, havuz oluşturulduğunda az sayıda patenti olan firmanın çok patenti olan firmaya, bir miktar ödeme yapması söz konusu olmakla beraber, havuz çalışmaya başladıktan sonra şirketler arasında patentler için bir ödeme olmaz. Havuzdaki herhangi firma tarafından alınan herhangi bir patent, havuzdaki diğer bir şirket tarafından serbestçe kullanılabilir. Bazı durumlarda patent havuzları çapraz lisans anlaşması şeklini alır ve bu anlaşmaya göre, şirketlerin otomatik olarak belli kategorilerdeki bütün patentlerin çapraz lisanslanmasını kabul ettikleri anlamına gelir.

Bu düzenlemelerin görünürdeki komünist özelliğine (içerdeki grup için hiçbir "fikri mülkiyet "söz konusu değil) rağmen, patent havuzları yaygın olarak kullanılmıştır.

> Birleşik Devletler'de, bazı endüstrilerde, "kolektif buluş" süreci, patent havuzları yoluyla uygulanmıştır. Bazı vakalarda bloke edici patentlerin varlığı nedeniyle inovasyonun yavaşladığı dönemlerden sonra, patent havuzlarının yaratılmış olmasına dikkat ediniz. 1870'lerde Bessemer çelik üreticileri fabrika tasarım ve performansında, Bessemer Birliği (Bessemer çeliği üretiminde zorunlu patentlerin kontrolünü elinde tutan patent havuzu)

vasıtasıyla, bilgi paylaşmaya karar verdiler. Bu patent havuzunun yaratılmasını, bu endüstrinin "saf" patent sistemi rejiminde inovatif performans yetersizliği teşvik etmiştir. Bu dönemde, zaruri patentlerin farklı firmalar tarafından kontrolü, neredeyse çözümsüz bir teknolojik çıkmaz yaratmıştır. Patent blokajları üzerine benzer endişeler, demiryolu sektöründe çalışan firmaları da aynı çareye başvurarak, yarı otomatik çapraz lisans ve bilgi paylaşımı gerçekleştirmelerine yol açmıştır.[24]

Patent havuzları, günümüzde, Uluslararası Telekomunükasyon Biriliği ve Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü gibi, tanınmış standart koyucu kuruluşlar için genellikle zorunludur. Büyük mikroişlemci firmalar, IBM, Intel, Xerox ve Hewlett-Packard gibi firmalar, çok kapsamlı bir şekilde çapraz lisanslama yaparlar. MPEG-2 film standardı ve DVD teknolojisinin diğer elemanlarını da kapsayan önemli bilgisayar teknolojileri patent havuzunun parçasıdırlar.

Büyük firmaların çapraz lisanslama ve patent havuzları yoluyla, genel olarak patent korumasından gönüllü olarak feragat etmeye istekli oldukları gerçeği karşısında, neden patentlerin ortadan kaldırılması gerektiğini merak edebilirsiniz. Maalesef, patent havuzları havuzdaki patentlerin zararlı etkilerini ortadan kaldırmakla beraber, dışarıdakileri dışarıda bırakır. Bir endüstride faaliyet gösteren firmalar patent havuzuna sahip olsalar bile, o zaman yeni girecek bir firmanın durumu iç açıcı değildir gerçekten. O halde patent havuzları, patentlerin çok da iyi bir fikir olmadığı ve rekabetin birçok yararı olduğu konusunda iyi bir gösterge olsalar bile, ne yazık ki devlet zoruyla yaratılan tekellerin çok önemli zararlarını (bir endüstriye girmenin engellenmesi) ortadan kaldırmazlar.

Aslında, ılımlı bir şekilde rekabet eden yerleşik bir grup sanayicinin oluşturduğu endüstrilerde patent havuzlarının yaygın olması, iki önemli şeyin de kanıtıdır aynı zamanda. İlk olarak, patentler bireysel şirketlerin sabit icat giderlerini telafi etmek için gerekli değildir. İkincisi, patentler tekel oluşturmak ve potansiyel rakiplerin girişini engellemek için güçlü araçlardır.

Yorumlar

Teknoloji tarihi ile ilgili en iyi ve nispeten özlü araştırma Derry ve Williams'da bulunur.[25] Daha kolay ulaşmanın yolu her zamanki gibi Wikipedia'ya "*history of technology*" anahtar sözcüklerini girmektir. İngiltere'de on sekizinci yüzyılın sonunda patent ve yaptırımı olmasaydı Sanayi Devrimi'nin en azından daha geç olacağı şeklinde ki klasik görüşün hikâyesi North'un kitabında bulunmaktadır.[26] Bu görüşün güncel ve dengeli bir aktarımı Gregory Clark'ın, aynı zamanda başka referanslar da yapan, kitabında yer alır.[27] Bu iddianın güncel konulara aşırı bir uygulaması, Sanayi Devrimi'nin Afrika'yı atlamasının nedeninin Afrika'nın Avrupa'nın patent sisteminin benimsememesi olduğunu iddia eden Afrika için BM Ekonomik Komisyonu raporudur.[28]

Meraklı okuyucu patent kanunlarının tarihçesi üzerinde daha kapsamlı bilgi edinmek istiyorsa, Wikipedia'nın *Statute of Monopolies* bölümü, uzmanlaşmış literatür dışındaki en iyi ve özgür başlama noktasıdır. Endüstrilerin yaşam süreleri üzerine teknik literatür çok geniştir, buna rağmen sadece birkaç yazar bir yanda teknolojik inovasyonun derecesi ile rekabet arasındaki ilişkiye ve diğer yanda modası geçme ve tekelci sınırlama talebi arasındaki ilişkiye önem vermiş görünüyor. Braguinsky, Gabdrakhmanov ve Ohyama[29] tarafından yazılan bir makale, patentler ve dinamiklerini açıklamak için yaşlanan endüstrilerin rant arayışına işaret eden önceki yazarlara atıfları da içeren muhteşem ve güncel bir istisnadır.

4

Fikri Tekelin Kötülüğü

Şimdiye kadar en azından bazılarınızı fikri tekel yokluğunda çok sayıda inovasyon olduğuna, olmaya devam ettiğine ve olacağına ikna ettiğimizi umuyoruz. Bunu başlangıç noktası olarak alıyoruz, çünkü rekabetçi piyasaların inovatörlerin karşılığını verme yeteneği konusunda yaygın olan güvensizlik, fikri tekelin olmadığı durumda işleyen bir serbest pazar ekonomisini düşünmeyi engeller.

Patent ve telif haklarının tamamen yokluğunda, inovatörlerin önemli miktarda paralar kazanabileceklerini, kazanmış olduklarını ve kazanmaya devam ettiklerini tespit ettikten sonra, bir sonraki kuşku ise bu paranın yeterli olup olmadığıdır. Bu, yenilik yapmamayı tercih eden potansiyel inovatörler ve faaliyetlerinde fikri tekelden yararlanan tüm inovatörler için cevabı açık olan bir sorudur. Çünkü bir inovatörün genel olarak fikri tekel varlığında, fikri tekel olmadığı durumda kazanacağından daha çok kazandığı bir gerçektir, o halde rekabet ortamındaki kazançlar yeterli olmayabilir ve bazı toplumsal yönden yararlı inovasyonlar rekabet ortamında ortaya çıkmayabilir. Bu, prensip olarak devletin bu piyasa başarısızlığını düzeltmek üzere müdahalesine meydan verir. Fikri tekel hakkı tanımak bu müdahalenin biçimlerinden biridir. Maalesef, en zararlı olanıdır da.

Ekonomistler ve saygın vatandaşlar tekele aynı şekilde kuşkuyla bakarlar. Bunun birçok haklı nedeni vardır. Tekel olgusunun klasik ekonomik analizi refah üçgenine vurgu yapar: Tekellerin yüksek fiyatla mal satmak için suni kıtlık yaratmalarından dolayı verimlilik kaybı. Daha güncel ekonomik analizde x-verimsizliği vurgulanır, tekeller verimli olmayan ve çok pahalı üretim yöntemleri kullanır. Ekonomi politikası literatürü, tekellerin özellikle devlet zoruyla uygula-

nan tekelin rantçı özelliğini ve diğer herkesin aleyhine bazı kişilere özel haklar sağlayarak politik sistemi tahrip ettiğini vurgular.

Tekeller konusunda ihtiyatlı olmayı gerektiren diğer bir nedense tekellerin, zenginliği toplumun geri kalan kısmından kendilerine aktarmaları için yeni girişleri engellemek zorunda olmalarıdır. Bunu başarmanın en kolay yolu inovasyonu boğmaktır. Bu, verimlilik artışını bloke ederek genel refahı azaltır. Görünmez biçimde işlediği için farklı, muhtemelen sosyal verimsizliğin daha önceki üç türünden daha zararlı bir kaynağıdır: Microsoft inovasyonu önlemekte başarılı olmasaydı, yazılım endüstrisinde kim bilir ne kadar inovasyon ve verimlilik artışı meydana gelecekti. Bu verimsizlik biçimi açıkça patentler ve telif haklarının getirdiği türden tekel gücüne özgüdür. "Mucitlerinden" biri olarak, onu "fikri mülkiyet verimsizliği" (FM-verimsizliği) olarak adlandıracak ve birkaç önemli örnekle nasıl işlediğini açıklayacağız. FM-verimsizliğinin niye ortaya çıktığı konusundaki teori basittir: Her kârını çoğaltmak isteyen girişimci gibi tekeller de tekel kârlarını korumak için hukuki ve teknik olarak mümkün olan her şeyi yapmaya istekli ve muktedirdirler.

Bu kitapta ileri sayfalarda, yaratıcı yıkım yoluyla dinamik verimlilik modeli olan Schumpeter modelinden söz edeceğiz. Schumpeter, yeni girenlerin inovasyon yapıp rakiplerini geride bırakmaları ve tekelleşmeleri, sonra onların yerini yenilerinin alması sonucu sürekli bir inovasyon akışını hayal eder. Bu teoride yeni girenler daha sonra elde edecekleri muazzam tekel kârlarına sahip olmak dürtüsüyle, deli gibi inovasyon yapmaya çalışır. Bizim basit gözlemlerimize göre aynı belirtiler, tekellerin de muazzam tekel kârlarını korumak için deli gibi çalışacaklarını gösteriyor. İçerde yarışanlarla dışarıdakiler arasında küçük bir fark vardır, birinciler daha büyük, daha zengin ve daha güçlüdür, daha çok bağlantıları vardır. David çok eskiden kazanmış olabilir, fakat Gaoliath bugünlerde daha sık kazanmaya meyillidir. İşte FM-verimsizliği budur.

Ekonomide güncel eğilim refah üçgeninin büyük olmadığı yolundadır, inovasyon örneğinde ise bu her zaman doğru değildir. AIDS ilaçları örneği hem teoriyi, hem de olası kayıpları açıklar. AIDS ilaçları, üretimi nispeten ucuz olan ilaçlardır. Üretimi o kadar ucuzdur ki

Afrika'da kurtarılan hayatlar olarak faydaları üretim maliyetlerini kat kat aşar. Fakat büyük ilaç firmaları, Batı ülkelerindeki satışlardan çok büyük kârlar elde etmek için üretim maliyetleri üzerinden o kadar büyük primler tahsil ederler ki, Afrika ülkelerinin ve Afrikalıların bunu satın almaya güçleri yetmez. Birleşik Devletler'de ve Avrupa'da ürünlerini daha yüksek fiyatlarla satmak için suni kıtlık yaratırlar, Afrika'yı AIDS ilaçlarından yoksun bırakırlar. "Fikri tekel" ve uluslararası serbest "ticaret" anlaşmaları yoluyla, aynı zamanda bu ilaçların üretiminde olası rakiplerinin (ya da taklitçilerinin) Afrika ve Latin Amerika pazarına girmesini engellerler. Refah üçgeni politikasından toplumun mutlak kaybı gerçektir ve çok büyüktür. Kısacası fikri mülkiyet verimsizliği dünya ölçeğinde iş başındadır.

Dikkatli okuyucu bu teze karşı şunu düşünebilir: "AIDS ilaçları icat edilmiş oldukları için şimdi ucuz olabilir, fakat ilaç şirketleri, icat edilmeleri için harcadıkları büyük miktarlarda parayı geri almak zorunda. Eğer yeterince yüksek fiyata satmazlarsa, zarar edecekler ve AIDS'e karşı mücadelede araştırma yapmayı bırakacaklar." Bu düşünce teorik olarak doğrudur, fakat aslında o kadar sağlam bir tez değildir. Bu bölümde ana konumuzdan sapmamak için şimdilik doğruluğunu kabul edecek, dikkatli bir tartışmayı ilaç araştırmalarını konu alan sondan bir önceki bölüme erteleyeceğiz. Şimdilik iki uyarı yeterlidir. Önceki cümlede "yeterli" anahtar sözcüktür, ama ne kadar kâr "yeterli" kâra tekabül eder? İkinci uyarı, fiyat farklılıkları ile ilgili olduğu için biraz daha uzun olduğundan, onu bundan sonraki paragrafta inceleyeceğiz.

AIDS ilaçları örneği tekelin diğer bir özelliğini göz önüne serer: Farklı fiyat uygulaması arzusu. Yani, rekabet edenler herkese aynı fiyatı uygularlar, tekeller ise ürüne daha çok ihtiyaç duyanlardan daha fazla fiyat koparmaya çalışır. Ekonomistler, çoğu kez bunun iyi bir şey olduğunu savunurlar, çünkü fiyat farklılıkları olmayan tekel, olandan daha da kötüdür. Fiyat farkının, az değerli müşterinin, yani normal şartlarda tekelin satış yapmayacağı müşterinin, o malı satın almasına imkân verdiğini savunurlar. Göreceli olarak bakıldığında, tekelcilerin fiyat ayrımcılığı yapmadığı bir dünyaya göre, bu doğru bir ifadedir. AIDS ilaçları örneğinde, etkili fiyat farklılığı uygulaması,

ilaç firmalarının zengin Batılılara sattıkları fiyatı düşürmeden, fakir Afrikalılara daha ucuz fiyata satmalarına imkân verir. İlaçlar için fiyat farklılığı uygulamasının daha başarılı bir örneği, zengin Amerikalılar için yüksek fiyat uygulamasına karşı yoksul Kanadalılara daha düşük fiyat uygulamasıdır.

Bununla beraber, farklı fiyat uygulaması, pratik olarak hem zor hem de pahalıdır. Tecrübe, bir ürüne yüksek değer atfeden ve ona yüksek fiyat ödemeye istekli olan tüketicileri bulmak kolayken, sadece malı almaya istekli ve düşük fiyatla alabilecek olan tüketicilere tekellerin düşük fiyatlarda fazla satış yapmadıklarını göstermektedir. Ekonomik teori buna ilişkin iki neden sunar: İsimsiz pazarlarda, tekelci hangi müşterinin ürününe daha çok hangisinin daha az değer verdiğini kestirmekte zorlanır. Zira az değer veren şans tanındığında çok değer veriyormuş gibi yapar. Daha anlaşılır olan ikinci nedense, bazı tüketicilere düşük fiyatla satmanın rekabet yaratacağıdır. Düşük fiyatla satın alıp ortalama bir fiyatla tekrar satmak şeklinde bir teşvik yaratır ve bu da tekelin değerli müşteriler için yüksek fiyatlarını kırmasına neden olur. Kanada ve Birleşik Devletler örneğinde, Kanadalılar için daha düşük fiyat, Kanada'dan Birleşik Devletler'e ilaç ihraç etmek için çok canlı bir gri pazar yarattı öyle ki, ucuz Kanada ilaçlarını ithal etme hakkını, Birleşik Devletler hukukunda bir yandan yerleştirme bir yandan tamamen yasadışı yapma gayretleri ortaya çıktı.

AIDS ilaçları örneğinde, ilaç sanayicileri Afrika'ya büyük bir indirimle ilaç satmazlar, çünkü ucuz Afrika ilacını tekrar Batı piyasasına satan paralel bir pazar oluşmasından ve fiyatlarını kırmasından endişe duyarlar. İlaç sanayicilerinin ağıtlarının kafanızı karıştırmasına izin vermeyin. Afrika pazarına düşük fiyatla mal satarak zarar edecekleri ve bunu telafi etmek için Birleşik Devletler ve Avrupa pazarında elde edecekleri kârlara müthiş ihtiyaç duyacakları doğru değildir. Çünkü büyük miktarlarda AIDS ilacı üretmenin maliyeti son derece düşüktür, ilaç sanayi Afrika pazarına düşük fiyatla satarak yine de kâr etmektedirler. Problemleri Afrika dışındaki piyasadaki tekel kârlarını kaybetmektir. Aslında bu örnek son derece geneldir, fikri tekeller çoğu zaman fiyat farklılığı uygulamazlar çünkü böyle yaparlarsa kendi müşterilerinden rakip yaratırlar.

Etkin fiyat farklılığı uygulaması pahalıdır ve bu bedel safi kayıp demektir. Örneğin, müzik üreticileri Dijital Haklar Yönetimini (Digital Rights Management – DRM) severler çünkü o, onların fiyat farkı uygulamasına imkân verir. DVD'lerin ülke kodlarının olmasının nedeni örneğin, bir ülkede ucuza satılan DVD'nin yüksek fiyatla satıldığı başka bir ülkede tekrar satılmasını önlemektir. Fakat DRM'nin etkisi ürünün kullanışlılığını azaltmaktır. MP3 karaborsasının yasal elektronik satışlarla tehdit edilmemesinin nedenlerinden biri korumasız MP3'ün, DRM korumalı yasal ürüne göre üstün bir ürün olmasıdır. Benzer şekilde, bilgisayar yazılımı üreticileri fiyat farklılığı sağlamak için arızalı ürünler satarak daha kârlı şirket pazarını korumaya çalışır. Tekeller özellikle fikri tekeller tarafından fiyat farkı uygulanmasının bir sonucu, onların suni olarak belli pazarlarda ürünlerinin kalitesini düşürerek diğer daha kârlı piyasalarda rekabeti önlemeleridir.[1]

Demek ki tekelin birçok kötü sonucu bulunmaktadır. Bu bölümde bir dizi örneği inceleyerek patent örneğindeki korkunç sorunlardan birkaçını belgeleyeceğiz. Telif hakları (ya da haksızlığı) ile ilgili problemleri ise bir sonraki bölümde tartışacağız.

Patentin Maliyeti

1990'ların ikinci yarısı Birleşik Devletler'de ve aynı zamanda Avrupa'da tescil edilen patent sayısında olağanüstü bir artışa şahit oldu. Birleşik Devletler'de yıllık patent başvurusu 1960'larda 90.000 civarında dalgalanırken1990'ların sonu itibarı ile üç kattan daha fazla artarak 345.000'e ulaştı. Tam dört yılda, 1997 ile 2001 arasında, patent başvuruları %50 gibi çok büyük bir oranda artarak patlama yaptı.[2] Patent başvurusundaki bu patlamanın radyoaktif artıklarının bir kısmı, Amerikan Barolar Birliği'nin fikri mülkiyet bölümüne kayıt olan üye sayısının 5.500'den 22.000'e yükselmesidir.[3]

Patentlerin refah ve inovasyon doğurduğu doğruysa, patentlemedeki bu patlamanın büyük bir teknolojik gelişme ile aynı zamanda olmasını bekleyebiliriz. Ama elbette, böyle olmadı. Teknolojik gelişmenin alışılmış ölçüsü, toplam faktör verimliliğinde artıştır; belirli

bir girdi kombinasyonu ile bunu daha iyi kullanarak ne kadar ilave randıman alındığını gösterir. Yüksek toplam faktör verimliliği, örneğin aynı emeği ve metal ve plastik gibi diğer faktörleri kullanarak daha çok sayıda ve daha iyi arabalar üretilmesi demektir. Toplam faktör verimliliği büyüme hızları, son elli yıl boyunca güçlü bir artış eğilimi göstermedi. 1950'lerde ve 1960'ların başlarında artmış, sonra 1960 sonlarından 1980 sonlarına ve hatta 1990 başlarına kadar düşmüştür ve sonra 1995-2001 döneminde hafifçe düzelmiştir. 2001 durgunluğundan sonra, aynı ölçüler uzun vadeli ortalamalarında büyümeye devam ettiler. Daha ayrıntılı toplam faktör verimliliği ölçümleri, 1960'lı yılların sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar verimlilik yavaşlamasının bizim yanlış ölçümümüz olduğunu gösterse de, öte yandan 1990'ların toplam faktör verimliliğindeki iyileşme ya hiç gerçekleşmedi ya da tamamen bilgi teknolojilerinin geniş çapta benimsenmesinden kaynaklandı. Bu sonuncusu, ikinci ve üçüncü bölümlerde de belgelediğimiz gibi, patentlerin varlığına çok az şey borçlu.

Benzer bulgular, patentlerin verimlilikte gerçek gelişmeler olması için iyi bir önlem olduğunu iddialarına hiçe sayan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) tüm üyelerine uygulanabilir. Eğer iyi bir önlem olsalardı toplam faktör verimliliğinin büyük oranda yükselmesi gerekirdi ve büyüme oranının, patent sayılarındaki artışla paralellik sağlaması gerekirdi. İkisi de olmadı.

Patent Çalılığı

Patent sayısındaki muazzam artışın bir kısmı, patentlerin var olan patentlere karşı kendilerini savunmak için, yeni patentler doğurmaları sonucudur. Aşağıdaki ifade Oracle firmasının kıdemli başkan yardımcısı Jerry Baker'dan alınmıştır:

> Mühendislerimiz ve patent danışmanlarımız bana günümüzde, mevcut olan çok sayıda geniş patent hakkını ihlal etmeden, karmaşık bir yazılım ürünü geliştirmenin hemen hemen imkânsız olduğunu bildirdiler. (...) Bir savunma stratejisi olarak Oracle, kendisini patent ihlali ile itham edebilecek diğer firmalarla Oracle arasında

> çapraz lisanslama için en iyi imkânı sağlayacak patentleri seçip başvurarak kendini korumaya büyük para ve çaba harcadı. Eğer davacı aynı zamanda bir yazılım geliştirici ve pazarlamacı ise bekleyen patent başvurularımızı çapraz lisanslama için kullanabilmeyi ve işimizin değişmeden kalmasını sağlamayı umuyoruz.[4]

Uzmanlar ve hukukçular buna "patent çalılıklarında seyretmek" diyorlar ve kârlı yeni bir mesleği saymazsak bütün literatür son on beş yılda bunun etrafından fışkırmıştır. Altında yatan fikir basit fakat aynı zamanda korkutucudur. Birleşik Devletler Patent Ofisi'nin yarım yamalak ehliyetli bir avukat ile herkese patent verme politikası sayesinde ve biraz önce bahsettiğimiz gibi, fikri mülkiyet hakları avukatlarının sayısı dört kat artmıştır, binlerce kişi ve şirket tamamen farklı türden yazılım yazma teknikleri ve kod satırı patentine sahiptir.[5] Rakamlar, akıllara durgunluk verici düzeydedir, özellikle de bilgi teknolojileri ve yazılım sektörlerinde: Nokia, on iki bin patent üzerine kuruludur; Micrsoft, her ay zaten yirmi binin üzerinde olan patent dağına bin patent daha eklemektedir.[6] Bunun sonucu olarak, başkasının sahip olduğu patenti ihlal etmeden yeni bir yazılım geliştirmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. O halde bir yazılım inovatörü, bazı yazılım bileşenleri üzerinde patent sahibi olan firma ve bireylerin hukuki faaliyetlerine hazır olmalıdır. Bu tehditlerle baş etmenin bir yolu, yenilikçi firmanın sahip olduğu başka bir patent ihlalinden dolayı davacıyı mahkemeye getirme karşı tehdididir.

Okurlarımız, büyük şirketlerin bu patentlerin çoğunun hem toplumsal bir israf ve sayıları keyfi olarak gerçek inovasyonlarla ilgisi olmayan hukuki araçlarla arttırılabilir ve azaltılabilir olduğu için, aynı zamanda suni birer hukuki araç olduklarını aslında bildiklerine ilişkin, daha çok kanıta ihtiyaç duyuyorlar mı? O zaman buyurun: Intel'den Bruce Sewell şöyle demiş: "10.000 patentimiz var, bu çok sayıda patent anlamına geliyor. 10.000 yerine 1.000 patentimiz olsaydı bundan daha çok memnun olur muydum? Evet, dünyanın kalan kısmı da aynı şeyi yapsaydı olurdum."[7] John Kelly, (IBM'in "fikri mülkiyet" stratejisi direktörü) şunları söylüyor: "3.000 patentimiz olmasına rağmen, (Amerika'da patentler yılda bir veriliyor), eğer bunu

yapmak zorunda kalsaydık, bu sayıyı 10.000'e çıkartabilirdim."[8] Dahası, Microsoft nasıl bu patent oyununun içine girdi? Açıklaması şöyle:

> 2003 yılında, Bill Gates... fikri mülkiyet etrafında pek çok sorunla karşılaştı. İlk olarak, şirket patent ihlali yaptığı için daha çok dava edildiğini ve tazminat olarak milyonlarca dolar ödediğini fark etti. İkinci olarak, tröst karşıtı düzenleyiciler, Microsoft'u farklı sistemlerin birlikte çalışabilmesi için teknolojisini rakiplerine açmaya zorluyordu. Üçüncü olarak, şirket, işletim sistemindeki ve masaüstü yazılımdaki tekelinin zamanla açık kaynak alternatifleri nedeniyle yıpranacağını fark etti ve o süreci geciktirmek istedi. Son olarak da, Microsoft, AR-GE çalışmalarına yılda yaklaşık beş milyon dolar ayırıyordu ve bu gideri karşılamak için gelir sağlamak istiyordu.[9]

Bu fıkra gibi delil, sabit verilerle de desteklenmektedir. Lanjouw ve Lerner, 252 patent davasını kapsayan bir örneği incelediler. Verilerinin, ön ihtiyati tedbirden affedilme olanağının patent davalarında yıkıcı bir silah olduğuna dair hipotezi desteklediğini gördüler.[10]

Bu durum binlerce pahalı nükleer silahı "savunma amaçlı" olarak bulundurduğumuz soğuk savaş durumuna benzer. Burada da firmalar savunma patentleri elde etmek ve elde tutmak için çok büyük miktarlarda para harcıyorlar. Bu da, toplumsal olarak aynı derecede kötü (çünkü birçok kaynak hiçbir şekilde kullanılmaması gereken silahları üretmek için harcanıyor) öte yandan soğuk savaştaki "karşılıklı kesinleşmiş yıkım tehdidinden" çok daha çılgınca bir denge yaratıyor. O zaman, en azından kendimizi, bizim yaratmadığımız gerçek ve dış bir komünist tehditten koruyorduk. Şimdiki savunma patentleri dengesinde ise refahımıza dışardan bir tehdit yok; tehdit tamamen yanlış yasalar yaparak kendi yarattığımız bir tehdittir.

Kısaca, savunma patentleri için yapılan büyük harcamalar tamamen "fikri mülkiyet" mevzuatımızın ürünüdür. Fikri tekel hakkı tanınması ve mahkemelerle patent ofisinin gittikçe daha çirkin taleplere izin vermesi nedeniyle, her türlü ve her şekilde rantçı için, sadece

inovatif şirketlere şantaj yapmak ve onların yaratıcı faaliyetinden rant sağlamak amacıyla patent elde ederek kaynakları israf etme konusunda büyük bir teşvik oluştu. Küçük işletmelerden patent tazminatları toplamak için kurulmuş olan bir firma olan Panip IP, LLC, bu duruma örnek gösterilebilir.[11] Ellerindeki iki patentin önerilen yorumunu düşünelim:[12]

- US Patent No 5.576.951: Satış yapmak için video ekranında resimli veya metinsel bilgi kullanmak
- US Patent No 6.289.319: Otomatik finansal işlemleri yürütmek için telefon hattı veya video ekranı vasıtasıyla bilgi almak

Şirketin bu geniş kapsamlı faaliyetlerin hiçbirine önemli bir katkısı olmadığı açık, fakat inovasyon yapmamış olmaları, çok sayıda küçük firmayı patent ihlali ile itham eden davalarla tehdit etmesine engel olmuyor. Genellikle lisans ücretini yeterince düşük tutuyorlar ki, ücreti ödemek mahkemeye gitmekten daha ucuza gelsin.

Çoğu zaman, özellikle biyoteknoloji ve yazılım endüstrilerinde, küçük firmalar için patentlerin iyi bir şey olduğu savunulur.[13] Patent olmazsa küçük firmaların herhangi bir pazarlık gücünden yoksun olacakları ve daha büyük yükümlülere meydan okuyamayacakları söylenir. Bu düşünce biçimi iki nedenle hatalıdır. Birincisi, en açık karşıt gerçeği hesaba bile katmaz: Ortada patent olmasaydı kaç yeni firma endüstriye girer ve inovasyon yapardı, yani eğer hâkim firmalar mümkün olan her şeyde patent sahibi olup girişi engellememiş olsalardı, kaç yeni firma girerdi? Patent ormanında ufacık bir boş bölüm bulan küçük firma için, kullanmak veya üretmek istedikleri her şeyin zaten patentlendiği fakat lisanslanmadığı gerçeği nedeniyle kaç tane küçük firma dışarıda kalmıştır?

İkincisi, küçük firmalar için patentin iyi olduğunu savunan kişiler, patent sistemi nedeniyle bu sektörlerdeki küçük firmaların, sadece büyük yükümlü tarafından satın alınmak amacıyla tek-fikir üzerine kurulmaya zorlandığı gerçeğini görmezler. Başka bir deyişle, patent çalılığının bulunması tekelci ile rekabet etmemeyi, fakat yeni bir patent aracılığıyla mümkün olan en yüksek fiyatla onu besleyecek değerli bir şey bulmayı ve sonra yoldan çekilmeyi özendirir. Bu, büyük tekeller tarafından iyi bir fiyata satın alınmayı başarabilen birkaç şan-

slı girişimci için gayet kârlı olabilir, fakat bizim toplum olarak arzu etmemiz gereken ekonomik sistem değildir. Bu, kalitesiz ürünlere yüksek fiyat ödenen tekelleşmiş bir dünyada yaşayan tüketiciler için olduğu gibi, piyasaya girip rekabet edemeyecek ortalama potansiyel girişimci için de açıkça görülüyor ki iyi değildir. FM-verimsizliği iş başında.

Kendi endüstrisinde en küçük bir rekabetçi giriş olasılığını önlemek için veya bütün küçük firmaları uzakta tutmak için değilse, Microsoft neden her yıl binlerce patent başvurusu yapsın ve örneğin No 20.050.160.457, *Otomatik Özet Oluşturmak için Açıklayıcı Programlama* gibi patentlere başvurmak için para harcasın? Pardon, bu büyük inovasyonun ne hakkında olduğunu size anlatmadık, işte resmi özet:[14]

> Ses ve görüntü programlama içeriği, içerik sağlayıcıdan alıcıya ve üst veri de üst veri sağlayıcıdan alıcıya ulaşır hale getirilmiştir. Üst veri, programlama içeriğine tekabül eder ve programlama içeriğinin her bir parçası için, parçanın içeriğin heyecan verici bir parçası olma olasılığının işaretini belirler. Bir uygulamada, üst veriler beysbol programı parçalarının heyecan verici olma olasılığını kapsar ve beysbol programını hem uyarıcı konuşmaların hem de beysbol vuruşlarının ses verilerinin analiz edilmesiyle oluşur. Üst veri beysbol programı için bir özet oluşturmakta kullanılabilir.

Ne yazık ki, siyasi ve adli tutumlar patent kullanımını tekelcilerin aleti haline getirmiştir. Patentlerin kullanım yaygınlığında, zaman zaman dalgalanmalar meydana gelmiştir; ancak fikri tekel taraftarları daha önce hiçbir zaman politik ve adli arenada ve kamusal söylemde bu kadar güçlü olmamıştır. Buna rağmen, 1970'lerin sonunda antitröst davalar açılıp tekellerin aleyhine kazanıldı ve ancak 1997'de, Adalet Bakanlığı, anti-tröst ihlallerde "fikri mülkiyet" haklarının olası rolünden söz etmeye başladı. Özel firmalar da, yığınla kullanılmamış buluşlar (örneğin *Xerox vs. 3 Com)* üzerinde oturan büyük tekeller aleyhine dava açtılar.[15] Günümüzde, ne yazık ki devlet kurumları diğer insanların emeklerinin meyvelerini kendine mal edenlere ve onun yarattığı savunma patentlerine karşı mücadeleyi bırakmıştır.[16]

Carnegie Araştırması, önceki bölümde tartıştığımız inovasyon yapma güdüsünü sorgulamasının yanı sıra, aşağıdaki tablonun da gösterdiği gibi firmaların neden patent almayı tercih ettiğini veya etmediğini inceledi.[17] Patentlerin firmalar arası müzakerelerde ve sıkı pazarlıklarda kullanılmasının, karmaşık endüstrilerde basit endüstrilerde olduğundan (çok aşırı miktarda olmasa da) daha fazla olduğu görülüyor.

	Ürün	Süreç
Performans ölçümü	% 5,75	% 5,04
Lisanslama gelirleri	% 28,27	% 23,25
Müzakerelerde kullanım	% 47,38	% 39,96
Davaları önleme	% 58,77	% 46,50
Kopyaları önleme	% 95,81	% 77,61
Bloke etme	% 81,81	% 63,58
İtibar artışı	% 47,91	% 34,03

Tabloyu incelersek, kopyalamayı önleme veya rakipleri bloke etmede %88 gibi bir toplam oran görürüz ki bunun tercümesi genel hatlarıyla "bir tekel olmaktır". Müzakerelerde ve davaları önlemek için kullanılan patent oranı da %53'tür ve o da genel olarak "savurgan rantçılık" biçiminde tercüme edilebilir. Bu çaba inovasyona yöneltilmez, fakat hukuki bir araç veya pazarlık aracı olarak kullanılır. Fikri mülkiyet tekeli lehindeki standart teorilere göre patentlerin ekonomik değer taşıyan kullanımları olan performans ölçümü ve lisanslama gelirleri ise, sadece %17 gibi küçük bir orandır. Daha önce de öne sürdüğümüz gibi, lisanslardan gelen gelirin büyük bölümü boşa harcanan tekel gücünden kaynaklanmaktadır; Carnegie'nin araştırması patentlerin ekonomik değer taşıyan kullanımlarının sadece %6 olduğunu göstermektedir.

Patent sisteminin hukuki amaçlarla istismarının başka belirtileri de vardır. *Polaroid vs. Kodak* patent ihlali davasındaki anlaşma çoğunlukla savunma amaçlı patentlerin değeri hakkında önemli bir işaret olarak değerlendirildi.[18] Bu anlaşmadan toplumun ne kazandığı belli değil, çünkü bütün yaptığı nispeten önemli bir tüketici pazarında tekeli geri getirmek, gelişmekte olan bir firmayı, Kodak'ı neredeyse

iflasa sürüklemekti. Havadan aldığı bu tazminatla Polaroid ne yeni inovasyon ne de yeni istihdam ya da yeni değer yarattı; sadece avukatlarını, yöneticilerini ve az da olsa hissedarlarını zenginleştirdi. Aşağıda, IBM'den Roger Smith'in benzer cümlelerini görüyoruz:

> IBM patent portföyü bize çapraz lisanslama yoluyla yapmak istediğimizi yapma özgürlüğü verir ve hızlı bir inovasyon için anahtar olan başkalarının buluşlarına ulaşmamızı sağlar. IBM için kullanma hakkı, elinde tuttuğu 9.000 aktif patentinden aldığı ücretlerden çok daha değerlidir. Bu değer doğrudan hesaplanamaz, fakat harç gelirlerinden elde edilen kazançtan kat kat fazladır, belki on kat fazla.[19]

Bu sözler patentlerin sadece "büyükler" arasında bir ticaret aracı olduğunu kanıtlıyor. Yenilikçi bir rekabetçi piyasa yerine, daha önceki bölümde tartıştığımız patent havuzu etrafında yapılanan patentlerle oligopol bir piyasa vardır. Patentlerin çapraz lisanslama şeklinde kullanılması sadece endüstride mevcut firmalar arasında zararsız bir paylaşım değildir. Patentler, Bessen'in işaret ettiği gibi, patent çalılığında seyretmek için iyi araçlar da değildir. Onlar aynı zamanda yeni firmaların endüstriye girmesini engellemek için mükemmel araçlardır. Savunma patentleri portföyüne sahip olmayan ve patent havuzuna iştirak etmeyen yeni firmalar mevcut oligopol ile hukuken rekabet edemeyeceklerini görürler.

Patentlerin Rekabeti Engellemek İçin Kullanılması

Her şeyden önce, patentler ve daha genel olarak "fikri mülkiyet" doğası gereği rekabeti önlemeyi hedefler, çünkü ana hedefi, diğerinin aynı şeyi biraz daha ucuza veya daha kaliteli olarak üretmek suretiyle inovatörle rekabet etmesini önlemektir. Önemsiz olmasına ve durmadan tekrarlayarak sizi bıktırmamıza rağmen, bunu akılda tutmakta yarar var. Şimdi de patentlerin stratejik olarak rekabeti engellemekte kullanıldığı daha az bariz yollara bakalım.[20]

İşletme derslerinde veya iş idaresi ders kitaplarında çokça reklamı yapılan, çapraz lisanslama, patent havuzu ve genel olarak patentlerin girişi bloke etmek için ve gizli anlaşmaları çoğaltmak için kullanıla-

bileceği fikri, firmaların gözünden kaçmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anti-tröst yasaların uygulamasının artmasını takiben; kimya ve petrokimya endüstrileri, patent yasasının gizli anlaşmaları ve girişleri engellemek için yasal bir yöntem olarak kullanılmasına öncülük ettiler. Örnek sayısı çok ve genel prensip oldukça aşikâr olduğu için, burada kısa tutacağız. İşte bir örnek:

> Mesela, hem Amerikan Telefon ve Telgraf ve General Elektrik, önemli patentlerin süresinin dolmasından dolayı rekabet baskısının artması nedeniyle, firma içi laboratuvarlarını genişletti... Patentler aynı zamanda bazı firmaların, anti-tröst yasasını ihlal etmeden piyasa güçlerini muhafaza etmelerini sağladı. Federal hükümetin GE aleyhine açtığı anti-tröst davası sonucundaki, 1911 muvafakat kararnamesi, patent lisanslama düzenine fazla dokunmadı; firmaya lisansları ile üretilen lambaların satış kayıt ve şartlarını düzenlemede büyük ölçüde serbestlik tanıyarak, Birleşik Devletler elektrik lambası pazarında etkili bir kartel olarak kalmasına izin verdi... Patent lisanslama, GE ve DuPont'un iki savaş arasındaki kimya ve elektrik teçhizat endüstrilerinde uluslararası kartellere katılımı için temel oluşturdu. Bu uluslararası pazar paylaşma anlaşmalarında Birleşik Devletler katılımcıları, uluslararası anlaşmaları, patent lisanslama planları olarak düzenlerken çok zorluk çektiler; çünkü patentlerin ticari olarak kullanımında tekelci lisans düzenlemelerinin ve sınırlandırmalarının Birleşik Devletler anti-tröst yasalarını ihlal etmemesi gerekiyordu.[21]

Son yıllarda patentlerin rakipleri engellemek amacıyla kullanımının genişletilmesi için inovatif gayretler olmuştur. Örneğin, şu örnekle karşılaştık:

> Federal bir ticaret acentesi, Fuji Foto Film Şirketi tarafından üretilmiş ve kullanıldıktan sonra atılmış fotoğraf makinelerini yeniden imal ederek marka ismi kullanmadan indirimli olarak satan bir New Jersey firmasına,

> 13 milyon dolar yaptırım uygulayabilir. Fuji dün, Uluslararası Ticaret Komisyonu'nun, kullanılmış Fuji fotoğraf makinelerini alıp, onları tekrar satmak üzere tamir eden Jazz Foto Şirketi'nin Fuji'nin patent haklarını ihlal ettiğine karar verdiğini bildirdi. Acente, Jazz'ın 1999 'daki durdurma ve yaptırım uygulayacağı emrini ihlal ederek Ağustos 2001'den beri 25 milyondan fazla kamera sattığını söyledi. Merkezi Tokyo'da bulunan Fuji yeniden imal edilmiş kameralara karşı yedi yıldır mücadele ediyor. Jazz atılabilen fotoğraf makinelerinin kullanılmış iskeletini alarak yeni film ve batarya koyarak onları satıyor. Jazz'ın kurucusu Jack Benun, firmanın temyize gideceğini söyledi. "İki plastik parçanın geri dönüştürülmesinin bu kadar uzun bir dava olması inanılmaz," diyor Bay Benun. "Tüketici bundan yararlanıyor. Fiyatlar gittikçe düştü. Ve geri dönüştürme iyi bir program. Fuji'deki arkadaşlar bundan hoşlanmıyor," diye de ekliyor.[22]

Yine örnekler çok sayıda ve sonsuza kadar gidebiliriz, o halde özellikle önemli bir tane ile bitirelim. Bu bölümün ilerideki sayfalarında, Wright kardeşlerin patentlerini kullanarak Birleşik Devletler uçak sanayinin ortaya çıkmasını nasıl engellemeye çalıştığından söz edeceğiz. İlginçtir ki, bu davranış biçimi devam etti. 1972'de Birleşik Devletler hükümeti, uçak sanayisini, patent havuzlarını ve çapraz lisanslamayı sürekli yeni girişleri engellemek için kullanması nedeniyle anti-tröst ihlaliyle suçladı. FM-verimsizliği tam formunda.

Tohumlar, Hayvanlar ve Genler

Patent yasasında son bir "inovasyon", patentlenebilir "fikir" çeşitlerindeki büyük artıştır. Bunun bir örneği bitki ve hayvanların patentlenmesidir. Daha evvel tarım sektöründe ve her türlü patent korumasının tamamen yokluğunda, 1970'lere dek, inovasyonların nasıl sık ve çok sayıda olduğunu incelemiştik. Kısaca, tarım yaklaşık on iki bin yıldır, hiçbir fikri mülkiyet koruması olmadan gelişmiştir. Bu yüz yirmi asır boyunca, tarımda verimlilik katlanarak artmış ve

gittikçe büyüyen dünya nüfusunu beslemek mümkün olmuştur. Ve neden sonra yaklaşık otuz beş yıl önce, Birleşik Devletler Kongresi buna müdahale etti.

Birleşik Devletler'in 1970'deki Bitki Türlerini Korumaya Dair Kanunu (PVPA), tarım sektöründe tamamıyla tekelleşmenin ilk adımıydı; tekelleşme önce Birleşik Devletler'de, sonra Avrupa Birliği'nde, en son da dünyanın diğer bölgelerinde gerçekleşti. Bununla eşeyli üretilen bitki ve hayvan türlerinin korunması için sınırlı bir patente izin veriliyordu. Ne yazık ki, potansiyel tekelcilerin karnı hiçbir zaman doymuyordu. Tam koruma, 16 Haziran 1980 tarihli, *Chakrabarty vs. Diomond* davasını yürüten Yüksek Mahkeme kararı ile geldi.[23] Dava, General Elektrik'te çalışan bir biyokimyacı olan Doktor Ananda Chakrabarty tarafından biyomühendisliği yapılmış, su yüzeyindeki yağı kullanan bir bakterinin patentlenebilirliği ile ilgiliydi. Karar patent yasasını, doğadaki geliştirilmiş veya geliştirilebilir her türlü canlı ve cansız şeyi tam patent koruması altına alarak genişletti. Tabuta son çiviyse, 1985'de Birleşik Devletler Patent Ofisi İtiraz Bürosu, eşeyli yayılan tohumlar, bitkiler ve kültür dokular faydalı patent ile korunabilir şeklinde karar verdiğinde çakıldı. Ne yazık ki, bu kanunun inovasyon için pek az şey yapmış olduğunu görüyoruz:

> PVPA, buğday türlerinin geliştirilmesi için kamu harcamalarının artmasına katkıda bulunmuşa benziyor, fakat buğday tarımında özel sektör yatırımları artmışa benzemiyor. Ayrıca, ekonometrik analizler PVPA'nın deneysel veya ticari buğday veriminde herhangi bir artışa neden olmadığını gösteriyor. Ancak Birleşik Devletler'de, özel cinslerin ekildiği arazi dönümünde buğdayın payı artarak, 1970'deki %3'den 1990'lardaki %30'a yükselmiştir. Bu bulgular PVPA'nın aslında bir pazarlama aracı olarak hizmet ettiğine işaret etmektedir.[24]

Bu, küreselleşme karşıtı, yeşil bir grubun uç düşüncesi değildir. Hayır, PVPA olarak bilinen ve serbest rekabetin bu mezar taşının sosyoekonomik etkisini analiz eden bir yığın tarım ekonomistinin oybirliğiyle ulaştığı sonuçtur. "Koruma" sözcüğü en ironik olandır, çünkü birkaç, ne yazık ki çoğu Birleşik Devletler'de üslenmiş, tekelci

çokuluslu şirketin elinde bu kanun, bitki türlerinin korunmasına karşı tek başına en tehlikeli araç haline gelmiştir. Kitabın sonuna kadar bu konu üzerinde konuşabiliriz, çünkü bu konu sadece az gelişmiş ülkelerde yüzlerce milyon çiftçinin geleceği için değil, fakat hepimiz için, gelişmiş ülkelerde yaşayan çoğu çiftçi olmayan kişiler için de azami önem taşır. Yine de bu, bizi bu bölümün konusu olan FM-verimsizliği konusundan uzaklaştıracağından bu noktada bırakalım.

Ekonomik gelişim konusuna geri dönelim. Hem Birleşik Devletler hem Avrupa'da tarım sektörü, ulusal gelirin küçük bir bölümü oluşturur, ülkeye göre %3 ile %10 arasında değişir. Önceki bölümde belgelemiş olduğumuz gibi, patent korumasındaki müthiş artışın, Birleşik Devletler tarım sektöründe toplam faktör verimliliğinin büyüme hızında kayda değer bir artışa neden olduğuna dair bulgu görülmemiştir. Fakat fikri mülkiyet verimsizliğinin kamçıları ulusal sınırların ötesine uzanır. Yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde ulusal gelirde tarımın payı, Birleşik Devletler'inkinden on kat büyüktür ve gelecekteki gelişiminde stratejik rolü mutlak surette çok önemlidir. Bu ülkelerde tarımsal patentler öldürücü bir darbedir, çünkü derhal iki yönden zarar vermeyi başarır. Tarımsal patentler, bir yandan yeni tohumları ve hayvan türlerini yasaklarcasına pahalılaştırarak yoksul ülkelerdeki çiftçileri, küresel tarım pazarında rekabet edemez hale getirir. Bunun neden zengin çiftçilerdense daha çok fakir çiftçileri etkilediği merak uyandırabilir ama cevap basittir: Kredi kısıtlamaları. Yeni tohumlar geleneksel tohumlara oranla daha verimlidir ama aynı zamanda satın alınabilmeleri için daha yüksek düzeyde bir yatırım cephesi gereklidir. Verimli tohumların ilk alımlarını finanse edemedikleri için fakir çiftçiler daha az verimli tohum kullanırlar. Bu da demektir ki, ürünlerini ne kâr ne zarar etmeden satabildikleri fiyat yüksektir ve bu onları rekabet dışı bırakır. Diğer yandan, tarımsal patentler asırlardır kamu malı olan tohum ve türleri tekelleştirerek aynı küçük çiftçilerin sermayesini çalar.

Ekonomik gelişmenin ve özellikle tarımsal gelişmenin tarihi, bir taklit tarihidir: Takipçiler öncünün en gelişmiş tekniklerini taklit ettikleri için gelişimi yakalarlar. Lider ülkelerdeki küçük bir grup şirketin, bütün dünyada tarımsal inovasyonları tekelleştirerek taklidi

önlemesi ve yasaklaması durumunda, ileri tekniklerin ve geliştirilmiş tohumların uygulanması gecikir ya da bütünüyle engellenir. Ayrıca, bu küçük tekelci şirketler grubu kurnazlıkla ve haksızca, yavaş yavaş ama kesin olarak birçok gelişmekte olan ülkenin "tarımsal refahına" el koymaktadır. Nasıl mı? Orada asırlardır yetiştirilip seçilmiş olan geleneksel tohum ve bitkileri alıp onları az ya da çok uygun bir şekilde genetik olarak ıslah ederek ve geliştirerek, sonra da mümkün olan en kapsamlı patenti kaparak... Islah edilmiş türler genellikle daha güçlüdür veya orijinal türe göre daha çok randıman verir, bu yüzden orijinal türün yerini oldukça hızlı biçimde alır. Bu yeterince hızlı şekilde meydana gelmezse, bir yığın "fikri mülkiyet" avukatının ve Birleşik Devletler hükümetinin "diplomatik" ağırlığı ile desteklenerek, orijinal türler üzerinde mülkiyet hakkı iddia etmek için geniş kapsamlı patent kullanılır.

Bu satırlar kulağınıza, akıl hastaları ve piyasa karşıtı (fakat telif haklarıyla korunan) züppelerin, patentli California Chardonnay şaraplarını yudumlarken Paris sanat galerilerinde savundukları çokuluslu komplo teorilerinden biri gibi gelebilir. Bazı hikâyeler elbette abartılıdır, ama çoğu gerçektir ve belgelerle kanıtlanmıştır. Bu örneklerden biri Basmati pirincidir.

> Dünyanın yiyecek stoklarını kimin kontrol edeceği mücadelesi, Hindistan hükümetinin, dünyaca ünlü basmati pirincine patent almış bir Amerikan şirketi aleyhine Birleşik Devletler'de dava açarak meydan okumasıyla kızışmıştır. Bununla, ilk kez gelişmekte olan bir ülkenin hükümetinin bir Amerikan şirketinin patent alma girişimine ve dolayısıyla o ürünün kampanyalarda "yeşil altına hücum" olarak bahsedilen temel gıda ve mahsul olarak üretimini kontrol etmesine karşı savaş açtığı düşünülüyor. Hoş kokulu tadı için aranan Basmati pirinci, yüzyıllar boyunca Hint çiftçiler tarafından geliştirilmiştir, fakat Teksaslı şirket RiceTec, Amerikan uzun taneli pirinciyle Basmati pirincinin melez cinsine patent aldı. RiceTec'e patent, kokusu, pişirirken uzaması ve beyazlığı üzerinden verildi. Buna karşın, geçen hafta Hindis-

> tan hükümeti Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi'ne 50.000 sayfalık bilimsel bulgular sunarak, en kaliteli Basmati pirinci türlerinin zaten bu özelliklere sahip olduğu konusunda ısrar etti. Birleşik Devletler Patent Ofisi dilekçeyi kabul etti ve patentin hukuken geçerliğini yeniden incelemeyi kabul etti. Sadece Birleşik Devletler'de verilen patent RiceTec'e Kuzey Amerika'da basmati pirinci üretimini kontrol gücü verir. Bu pirinci yetiştirmek için çiftçiler ücret ödemek zorundadırlar ve ertesi yılın mahsulünü yetiştirmek için tohumlarını ekmelerine izin verilmez. Hindistan kendi çiftçilerinin Birleşik Devletler'e ihracatının büyük ölçüde zarar göreceğinden korkmaktadır. 1998'de yaklaşık 600.000 ton basmati pirinci ihraç etmişlerdi.[25]

Amerikan fikri emperyalizminin diğer hayret verici örneği, çok da şaşırtıcı değil, Irak'ta:

> Irak'taki Amerikalı yönetici Paul Bremer, Irak fikri mülkiyet hakları yasasını "güncel uluslararası standartlara uygun koruma sağlaması için" güncelleştirdi. Güncellenmiş yasa 2002'de Iraklı çiftçilerin %97'sinin ve baştan sona bütün uygarlıkların binlerce yıldır uyguladıkları standart çiftçilik uygulaması olan, ertesi yılın hasadı için tohum alıkoymak uygulamasını şimdi yasadışı hale getirdi. Bunun yerine çiftçiler Amerikan şirketlerinden genetiği değiştirilmiş tohumlar için yıllık lisans almak zorundalar. Bu genetiği değiştirilmiş tohumlar, tipik olarak Iraklılar gibi doğal çiftçilerin binlerce neslinin geliştirdiği ve bir nevi tarımsal 'açık kaynak' gibi serbestçe paylaşılan fikri mülkiyetten dönüştürülmüştür. Kanundaki diğer teknolojik fikri mülkiyet şartları Irak'ı, Amerikan fikri mülkiyet ekonomisine daha ileri derecede entegre eder.[26]

Lenin gibi eski komünistler tekelci sermayenin savaşa neden olduğunu, çünkü emperyalist devletin yeni pazarlar elde etmeye ve ekonomik kaynakları ele geçirmeye ihtiyaç duyduğunu savunmuşlardı.

Bu argüman, bir savaş teorisi olarak ve sosyalizm lehinde bir argüman olarak aptalcadır. Öte yandan rantçı tekelcilerin varlığı ne kapitalizme ne demokrasiye yarar ve onların avukatları, aptalca siyasetler uygulamak suretiyle, aptalca teorileri fakir halkın yabancılaşmış yığınlarına mantıklı gösterir.

Yıkıcı İlerleme

Tasarım

"Her şey patentlenebilir" virüsü, mimari tasarım işini de vurmuş görünüyor. Birleşik Devletler Federal Temyiz Mahkemesi federal hâkimleri, hiçbir zaman şurada burada küçük bir tekel gücü tahsis ederek "geliştiremedikleri" yenilikçi rekabetçi bir endüstri görmemiştir ve hâkim tarafından yapılan yasanın dayatma yeteneğinde hiçbir adli sınır tanımazlar. Elbette, fikri "mülkiyetinin" başka birinin ticari başarıları ile ihlal edildiğini iddia eden herkesin lehine karar vermeye daima hazır görünürler. Ne yazık ki onların kibirleri daha alt mahkemelere de nüfuz etti.

Dolayısıyla aynen belirttiğimiz gibi 10 Ağustos 2005'de Yargıç Michael B. Mukasey, David M. Child'ın 2003'de New York'taki Sıfır Noktası'nda dikilecek Özgürlük Kulesi tasarımı ile, 1999'da mimarlık öğrencisi Thomas Shine'ın projesi arasında yeterli benzerliğin bulunduğuna ve öğrencinin mimara dava açabileceğine karar verdi.[27] Mukasey gözlemcilerin "Özgürlük Kulesi'nin burgu şekli ve dalgalı elmas biçimli önyüzünün, Olimpik Kule'ye (Yale Mimarlık Okulu'ndaki öğrencinin projesi) büyük ölçüde benzediğini ve bu yüzden telif hakkına tabi bir sanatsal ifadenin uygun olmayan biçimde kendine mal edildiğini düşünebileceklerine" karar verdi. Bunu dikkate almayın, zira o aynı zamanda "bazı sıradan gözlemcilerin iki kuleyi çok fazla benzer bulmamasının mümkün hatta büyük ihtimal" olduğuna, dolayısıyla Child'ın, en son Özgürlük Kulesi projesinin burada tartışılan sözde "diagrid" (diagonal gridli) tasarımı kullanmayacağına (eğer Chicago'da yaşıyorsanız bunu John Hancock binasında görebilirsiniz) işaret ediyor. "1990'ların sonlarında, yani Shine'ın Yale'de

olduğu yıllarda, büyük bir sanal burgulu kule projeleri dalgasının olduğunu" da dikkate almayın.[28]

Düşünün bir kere, aynı hukuki mantık, örneğin, Barselona'da Altın Meydanı özgürlük motiflerine veya Roma ve Floransa'nın Rönesans binalarına veya Dorik sütunlarına veya herhangi bir sütun tasarımına uygulansa ne olur! Venedik şehrinin veya Mısır hükümetinin Las Vegas otellerini, Venedik ve Mısır'da benzer binaları taklit ettikleri için mahkemeye verdiğini hayal edin veya aynı şekilde Paris'in, çünkü şimdi Eiffel Kulesi'nin de taklidi var. Napoli ve Cote d'Azur'da on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl Akdeniz tipi villaların sahipleri, Hollywood "yıldızlarına" içinde yaşadıkları orijinal villaları bariz bir şekilde taklit ettikleri için, sadece telif hakkından doğan tekel rantı ile orada yaşamaya güçleri yettiğinden dolayı dava açtıklarını düşünün! Ne *hoş* olurdu. Başka bir rekabetçi endüstriyi, patent avukatlarının, dava avukatlarının ve üretilmesinde hiçbir katkıları olmadan pastadan pay kapmaya çalışan tüm rantçıların ellerine düşürecek başka bir adli dava uydurmak yerine bu noktada sağduyunun hâkim olması gerekiyor.

Yazılım

Daha önce, yazılım endüstrisinin, hem de uzun zaman boyunca, patent korumasından özgür olduğunu gözlemiştik. Uzun yıllar devam eden serbest rekabet geleneği ve fikri tekel yokluğu, 1981'de Yüksek Mahkeme'nin *Diamond vs. Diehr* davası kararı ile çatırdamaya başladı ve ABD Patent ve Marka Ofisi'nin 1996'da yayımladığı, bilgisayar programlarını tamamen ve açıkça patentlenebilir hale getiren yeni inceleme kılavuzu ile tamamen çöktü. Yazılım endüstrisinin mülkiyet hakkı rejiminde bu değişiklik nispeten hızlı gelişti; o nedenle, patent tayin ediciler ve onların verimliliğe etkilerinde rekabet hipotezini test etmek için ilginç bir örnek vaka oluşturur. Bessen ve Hunt, yazılım endüstrisinde mikro ekonomik bulguların dikkatli bir ekonometrik analizinden sonra, üç enteresan sonuca varır. İlk olarak, yazılım patentlenmesinde hukuki standartlardaki değişme, patent masraflarının artırılması için güçlü bir dürtüydü. Esasen bu durum, daha önce bu bölümde belirttiğimiz patent sayısındaki çarpıcı artışın

başlıca nedenlerinden biri olabilir. Söylediğimiz gibi ABD ekonomisinde patent sayısının artışına, toplam faktör verimliliğinde veya etkin inovasyonda ve verimlilik açısından diğer herhangi bir ekonomik ölçüde gözle görülür bir artış eşlik etmemiş veya arkasından böyle bir artış yaşanmamıştır. Bessen ve Hunt'ın ikinci buluşu bu tezi destekler ve güçlendirir:

> Böylece, bizim analizimiz 1990'lardaki teşvik hipotezine kesin bir şekilde karşı çıkıyor gibi görünüyor. 1980'lerin başında patentleme standartları henüz oldukça yüksekken yazılım patentleri AR-GE çalışmalarını tamamlayıcı olabilir, fakat 1990'larda AR-GE'nin yerine geçmiştir. Düzenleyici değişimler patentleme miktarını artırmıştır, fakat aynı zamanda daha düşük AR-GE ortaya çıkarmıştır. Çok sayıda patent, gevşek standartlar ve düşük patentleme masraflarının daha çok AR-GE getireceği şeklindeki naif iddiayı reddedebiliriz.[29]

Patentlemenin AR-GE'nin yerini alarak inovasyonu düşürdüğü sonucuna özellikle dikkat edin. Yazarların hesabına göre, yeni yazılım için patent koruması olmasaydı, yazılım endüstrisinde yenilikçi faaliyet %15 daha yüksek olacaktı. En sonuncusu ve bize göre en ilginç olanı, Bessen ve Hunt'ın gevşek patentleme ölçütleri ve patent ihlalleri iddialarını kabul etmeye daha meyilli bir adli sistemin, yenilikçi faaliyeti olumsuz olarak etkilediği kanallardan birinin, inovasyonların dönüş riskini artırmak olduğuna işaret etmeleri. Hewlett-Packard'ın hukuk müşaviri ve yöneticisi Stephen P. Fox, "hem kendi patentlerini uygulama kabiliyeti, hem de başkalarının aniden yükselen ihlal iddialarına maruz kalmayı engelleme yeteneği açısından, yasal haklar konusunda yaygın olan belirsizliğin" altını çizer ve "bu belirsizliğin inovasyon yatırımı kararlarının etrafındaki riskleri yükselttiğini" vurgular.[30]

Kodak'ın eski hukuk müşaviri, Cecil D. Quillen'e göre:

> Eğer belirsizlikler sizin ürünlerinizin başkalarının patentinden farklı ve temiz olduğuna emin olamadığınız şeklinde ise, onları ticarileştiremezsiniz veya eğer bunu yaparsanız ilave riski telafi etmek için daha yüksek bir

kâr gerekecektir. Ve bu AR-GE yapmayacaksınız manasına gelebilir, dolayısıyla düşük (veya sıfır) dönüşlü ürünlere yol açacaktır.[31]

Sualtı Patentler

En kötü patent istismar yöntemi sualtı patentlerdir. Son zamanlara kadar patent süresi patentin verildiği andan itibaren başlıyordu; bundan önce patentin varlığı gizlidir ve dosyada değişiklik yaparak sürekli olarak patent tescilini geciktirmek mümkündür. Patent süresi veriliş tarihi ile başlamasına rağmen, önceki durum ve patentin geçerliliği sunuş tarihinden itibaren ölçülür. Bu nedenle sualtı patent, geniş bir fikir üzerine, bir gün lazım olabilir diye müracaat edilen, kullanılmayan patenttir. Başvuru gizlidir (bu yüzden sualtı denilir) ve başvuru süreci gerçek bir inovatör çıkıp da fikri faydalı hale getirecek zaman ve emek yatırımı yapıncaya kadar uzatılır. O zaman değişiklik yapma süreci durdurulur ve patent tescil edilir ve sualtı, lisans ücreti talebiyle yüzeye çıkar.

Bu tür yasal şantajın öncüsü 1895'de "yol makinesi" fikrine patent alan George Selden'dir. Önce 1879'da bir patent için başvurdu ve tescilini on altı yıl her türlü yasal yolu kullanarak geciktirdi. Bu, Amerikan otomotiv endüstrisi gelişmekteyken ve yol makinesi teknolojisi yaygın olarak uygulanıp ilerlemekteyken meydana geldi. Selden'in 549.160 numaralı patenti bir kez tescil edildikten sonra, ABD'de satılan her otomobilin satış değeri üzerinden %1,25 lisans ücreti hak etti. Selden'ın tekel gücü Amerikan otomobil endüstrisi üzerinde dramatik bir etki yarattı; endüstrinin fiilen Selden'ın patentini aldığı zamana göre daha oligopol bir yapı altında yeniden örgütlenmesine yol açtı. Stuart Graham'ın doktora tezinden şunları öğreniyoruz:

> Selden 549.160 sıralı patentini 1899'da, 10.000 dolar ve her lisans ücretinin %20'si karşılığında bir konsorsiyuma satmıştı. Selden'ın patentini başlangıçta bir tehdit olarak görmüş olan ilk üreticiler patentin çevresinde bir kartel oluşturdular; sınırlı üye ile Selden patenti altında üretim lisansı ile Lisanslı Otomobil Üreticileri Birliği'ni kurdular.[32]

O halde, eğer neden ABD otomobil endüstrisinin bu kadar hızla bildiğimiz ve nefret ettiğimiz oligopole dönüştüğünü merak ediyorsanız, kökleri kötü "fikri mülkiyet" mevzuatında ve onun yarattığı fikri tekelde yatmaktadır.

Daha yakın bir zamanda, yapay görme "fikrine" ve buna bağlı veri tanıma tekniklerine patent almış olan Jerome Lemelson bu şüpheli sıralamada Selden ile eşleştirilebilir. Lemelson'ın sualtı patentlerinin, patente ilk başvurusundan 18-39 yıl sonra açtığı davalarla, öncelikle Motorola ve Ford gibi büyük nihai kullanıcıları dava ederek, 1,5 milyar dolar topladığı hesaplanmaktadır. Fikri mülkiyet verimsizliğine örnek olmasa bile, Lemelson örneği ve daha az bilinen yüzlerce örnek, patent sistemimizin, acayip ve toplumsal olarak yararsız sonuçları olarak gösterilmeye değer örneklerdir.

Jerome Lemelson hiç şüphesiz bir dahiydi ve hayatını icatlar yapmaya adamıştı. İnternette gezinen ve onun dehasını ilan eden yüzlerce sitede kariyerini okuyan herkes, Lemelson'ın düzinelerce enteresan aygıt ve fikir icat ederek patentini aldığını fark eder. Sorun, onun onları sadece "güya" icat ettiğindedir, öyle ki patent başvuruları yüzlerce sayfa olmasına rağmen işe yarar bilgi oldukça jenerik olup içerdikleri fikrin kullanışlı aygıtlara yol açacağı şüphelidir. İcat ettiği fikir ve aygıtların çoğu hiçbir zaman pazara çıkmamış, çıkanlar ise başkaları tarafından geliştirilmiştir, bilebildiğimiz kadarıyla da orijinal patentli fikirden yararlanmaksızın. Lemelson patentlerini ya bu iş hattıyla ilgilenen üreticilere satarak, ya da başka bir yerde başka birisi, çoğu zaman Lemelson'ın keşfinden ve patentinden habersiz, bir şekilde Lemelson'ın önceden var olan patentiyle ilişkili faydalı bir alet üretince, onlara dava açarak avunuyordu. Burada asıl mesele çoğunlukla tartışıldığı gibi Lemelson'ın iddialarının iyi niyetli olup olmadığı değildir. Önemli olan, toplumsal refah için değer taşıyan fikirlerin kopyaları, yani üretilen ve insanların kullandığı mal ve hizmet şeklinde maddeleşmiş olan fikirlerdir. Bu yüzden Lemelson'ın toplumsal refaha katkısı küçüktür, hatta kendileri buluş yapıp onu tüketicilere yararlı eşya ve hizmet üretmek için kullanan firmalara en az 1,5 milyar dolara mal olduğu için, katkısı olumsuzdur.[33]

Sualtı patentler özellikle kötü bir problemdir çünkü dava açılıncaya kadar, gelişme maliyeti batmış olduğundan sualtı patentin, inovatöre kendi maliyetini karşılamasını sağlaması için bile bir neden yoktur. En son patent süresinin 17 yıldan 20 yıla çıkmasıyla sürenin tescil tarihinden değil başvuru tarihinden başlaması sualtı patentleri zorlaştırdı. Fakat Rambus davasının gösterdiği gibi sualtı patentler hâlâ önemli bir toplumsal sorundur.

Rambus "fabrikasız" bir hafıza çipi üreticisidir. Yani aslında çip üretmezler, onları tasarlarlar ve fiili üretimi çip üretmek için büyük pahalı "fabrikalara" sahip olan diğer şirketlere devrederler. Daha yakın zamanda ise Rambus, kendi tasarımı çok başaralı olmayınca, yeni bir iş şekline döndü: Başarılı tasarımları olan diğer çip yapıcılardan lisans ücretleri toplamaya başladı. 1990 başlarında Rambus, hafıza çipiyle ilişkili birkaç fikre patent aldı. Bunlardan en önemlisi, zamanlamayı kontrol için on-çip faz kilitlemeli döngü (PLL) devresini dahil etme "fikriydi". PLL devresinin zamanlama kontrolü için zaten işlem çiplerinde yaygın olarak kullanıldığını belirtmeliyiz.

Sonra ne oldu, Federal Ticaret Komisyonu'na göre klasik bir sualtı örneği:

> Rambus'ın rekabet karşıtı planı, Elektronik Cihazlar Mühendislik Konseyi (JEDEC) olarak bilinen bir endüstri standart koyucu örgütün çalışmalarına, Rambus'ın ilişkili standartlarda sonunda uygulanmak üzere teklif edilen belirli teknolojileri içeren bir patent ve birkaç bekleyen patent başvurusu geliştirmeye uğraştığını ve aslında bu patentlere sahip olduğunu haberdar etmeden, katılmaktı. Bu bilgiyi saklayarak, JEDEC'in çalışma kurallarını ve prosedürü ihlal ederek ve diğer kötü niyetli, aldatıcı tavırlarla Rambus, bilerek JEDEC'i hiçbir ilişkili fikri mülkiyet hakkına sahip olmadığına dair maddeten yanlış bir izlenime sürükledi. Rambus'ın rekabet karşıtı planı, bundan öte aynı teknolojiler üzerine patent haklarını tamamlayıp, bir kez standartlar yaygın olarak DRAM (Dinamik Rastgele Erişimli Bellek) endüstrisinde uygulanmaya başlayınca, bu patentleri stan-

dartlara uygun hafıza ürünleri üreten dünya çapındaki şirketlere karşı kullandı.[34]

Bir endüstri standardının korsanlığı ilk anda çok kârlıdır ve toplumsal yönden de bedeli çok ağırdır. Bilgisayar devreleri için genel olarak birçok benzer tasarım var ve çoğu kez uyumluluk, belirli bir uygulamadan daha önemlidir. Eğer, yine de, bir standarda karşı uygulandıktan sonra, bir "fikri mülkiyet" davası açılabiliyorsa, davacı ortaya çıkan "ağ dışsallıklarında" bedava dolaşabilir, çünkü farklı bir standarda çevirmek çok pahalıdır.

Rambus davasında, Federal Ticaret Komisyonu Rambus'ı sahtekârlıkla suçladı. Daha alt bir mahkeme Rambus'ın hileli davranışta bulunduğuna karar vermiş olsa da, hemen arkasından temyiz mahkemesi kararı bozdu. Şimdi bütün hafıza çipi yapıcılar ve onların kullanıcıları Rambus'a "fikri tekel vergisi" ödemek zorundadır; vergilendirilen hafıza çiplerinin tasarımına katkısı asılsız olan Rambus'a.

Patent istismarının bir göstergesi, patent sahibi tarafından hiç kullanılmayan veya lisanslanmayan patentlerdir. Böyle patentler kullanışlı fikirleri temsil etmezler fakat bir tür balık avlama seferlerdir, başka birinin orijinal patent ile yeterince alakalı, ki lisans ücreti toplanabilsin, ticari olarak faydalı bir üretime zaman ve emek harcaması umudunu temsil eder. Gerçekte, tescil olmuş patentlerin %40 ila %90'ının patent sahibi tarafından kullanılmadığı veya lisanslanmadığı tahmin ediliyor. Spesifik bir örnek: 1991'de, bir mahkemenin Minolta'nın, Honeywell'in otofokus fotoğraf makinesi patentini ihlal ettiğine karar vermesinden sonra Minolta, Honeywell'e hasar tazminatı olarak 127,5 milyon dolar ödemeye mahkûm edildi. Ancak, aynı zamanda Honeywell'in aslında fikri kullanmadığı da sabit bulunmuştu.[35]

Dilbert Faktörü

Tekelin birçok bedeli vardır. Toplumsal refahın kaybı ve rantçılık gibi bazıları ekonomistler tarafından geniş olarak incelenmiştir. Daha az bilinen bedel ise bütün inövatörler ve yöneticilerin, ekonomik teoride genellikle varsayıldığı gibi akıllı ve yetenekli bireyler olmadığı gerçeğidir. İnovasyon tarihi, tekel kârlarını en üst düzeye çıkarmak bir yana asgariye yakını almayı başaran inövatörlerle doludur.

Oyunda bütün kartlara sahip olmayan mucitlere bir istisna Wright kardeşlerin örneğidir. Uçağın geliştirilmesine oldukça mütevazı katkılarına rağmen, 1902'de hemen hemen uçağa benzer her şeyi kapsayan (onlara göre) bir patent almayı başardılar. Başvuru, çok daha önce işleme koyulmuştu, yani bu demekti ki Mart 1903 ile Mayıs 1906 arasında bir uçak yapabilmeye ya da başkalarına yapmayı öğretmeye muktedirlerdi, ama bunu yapmadılar. Dahası patent çıktıktan sonra bile, uçağı geliştirip, değerini artırıp satarak yasal tekellerinden yararlanmak yerine, onu gizleyerek yıllarca olası müşterilere bile göstermeyi reddettiler. Ancak, kendi uçaklarını satmak için en ufak bir çaba göstermeyi reddederken, Glenn Curtis gibi diğerlerinin de uçak satmasını önlemek için yasal faaliyetlerde olağanüstü gayret gösterdiler. Uçak gelişiminin ciddi olarak yaklaşık 1907'de başladığı Fransa'da, Wright kardeşlerin hukuki nüfuzunun olmaması havacılık tarihi için bir şanstı.[36]

Bu konuda başka bir örnek aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere'de meydana geldi. O sırada Badische Kimya Şirketi bütün tekstil boyama yöntemlerini kapsayan bir patente sahipti. Levinstein ve Şirketi aynı ürünü veren yeni ve daha üstün bir yöntem geliştirdi. Badische dava açtı ve bir yasaklama emri çıkartarak Levinstein'ın eski ürünü elde etmek için yeni yöntem kullanmasını engelledi. Badische kendi işinde bu hukuk zaferinden yararlanarak yeni ve üstün bir yöntem ortaya koydu mu? Hayır, aslında Badische görünüşe göre yeni yöntemin nasıl çalıştığını çözebilmiş değildi, o nedenle ondan yararlanamadı. Öte yandan Levinstein, patentin yürürlükte olmadığı Hollanda'ya taşındı. Badische daha şanssızdı çünkü Levinstein'ın rekabeti, sonunda onu ortadan kaldırdı.[37]

Dar görüşlülüğün sadece Birinci Dünya Savaşı öncesi iş adamları arasında yaygın olduğu şeklinde bir ders çıkarılmasın diye dikkatinizi günümüzdeki kayıt endüstrisine çekiyoruz. Çünkü ne de olsa bugün, o kadar dar görüşlü olmayan iş adamları olduğunu biliyoruz. Film endüstrisinde tek önemli inovasyon videoteyp olmuştur; bugün bütün endüstri gelirinin %45'i kayıtlı müzik satışından gelmektedir, videoteyp geldikten sonra yeni video kayıt cihazlarının hepsi şu temel fi-

kirden gelişmiştir: Filmleri kaydet, evde seyredilebilsin. İlk çıktığında bu yeni lüks teknolojiyi kucaklamak şöyle dursun, film endüstrisi uzun ve pahalı bir yasal mücadele sürdürmüştür. Sony Betamax'ı çıkardıktan kısa süre sonra, Universal ve Disney şirketleri dava açtılar. Şanslılar ki mahkeme 1979'da aleyhlerine karar verdi. Sonuna kadar aptallığını sürdürmekte kararlı olan Universal kararı temyiz etti ve 1981'de ilk kararı geçersiz kılan temyiz mahkemesi kararı ile "ödüllendirildi." Hukuk sisteminin daha da hızlı davranmasının ardından ABD Yüksek Mahkemesi 1984'de nihayet temyiz mahkemesi kararını tersine çevirerek ilk mahkeme gibi "zaman kaydırmanın" yani sonra izlemek üzere bir programı kaydetmenin adil kullanım teşkil ettiğine karar verdi.

Müzik endüstrisi de, RIAA vasıtası ile bir dizi yasal yanlışlıkla uğraştı. 1998'de RIAA küçük ve pek tanınmayan bir firma olan Diamond Multimedia Systems'e dava açtı. Suçu neydi? O zaman pek bilinmeyen sıkıştırılmış bir formatta, MP3 formatta, müzik çalan portatif bir elektronik cihaz satışına girişmişti. RIAA davayı kaybetmekle kalmadı fakat beraberinde gelen reklam, formatın tüketiciler arasında yaygınlaşmasında önemli bir etken oldu. Gazeteler davaya büyük yer verdiklerinden, müzik meraklıları bilgisayarlarına koşup eski kullanışsız CD'lerini kullanışlı MP3 koleksiyonlarına çevirdiler.[38]

CD'lerin geniş çapta MP3'e dönüşümü, RIAA'nın acıklı hikâyesindeki bir sonraki bölümden de büyük ölçüde sorumludur: Bilgisayardan bilgisayara ağ. Müzik severler, Napster'ın 1999'da ortaya çıkması ve özellikle geniş bant bağlantının gelişmesiyle MP3 formatındaki şarkıların internette uygun bir şekilde paylaşılabileceğini keşfettiler. RIAA avukatları Napster'a dava açtı. Dava, bu teknolojinin yaygınlaşmasını engellemekte çok az, reklamını yapmakta ise son derece başarılı oldu. Mahkeme dosyaları bu sırada Napster'ın 500.000'den az kullanıcısı olduğunu gösteriyor. Napster, 2000 ortalarına kadar, dava üzerinden büyük popülerlik kazanması sonucu dünya üzerinde neredeyse 38 milyon kullanıcıya eriştiğini bildirdi. 2001 itibariyle RIAA temyize gitti ve Napster aleyhine alınan ihtiyati tedbir, sonunda ağın kapanmasına neden oldu. 2002 itibariyle Napster iflasını ilan

etti.[39] Kapanma o kadar etkili oldu ki, şimdi sadece ABD'de, bilgisayardan bilgisayara ağları kullanarak dosya paylaşan 40 milyonun üzerinde kişi var.[40]

"Tekelci olmak", herhalde uyuşturucu kullanmak ya da garip bir dini tarikata üye olmaya benziyor. Kârlı fırsatların ne olduğu ve serbest piyasanın nasıl çalıştığı konusunda bütünüyle algının kaybolmasına yol açıyor gibi görünüyor. Galiba, tekelciler para kazanmanın tek bir yolunu idrak edebiliyorlar, o da tüketicileri ve rakipleri zorla vazgeçirmek veya kapattırmak. Dahası, geçmiş hataların daha büyük çapta ve daha büyük saçmalıkla tekrarlanması anlamına geliyor. Google Print Projesi üzerinden süren tartışmaları düşünün, şimdi Google Kitap Arama adı ile yeniden etiketlendi ve sonraki bölümde özetleyeceğimiz yasal engelleri aşmak için mücadele ediyor. Yazarlar Birliği iki yıl önce bir dava açarak onu durdurmaya çalıştı; davada Google, adil kullanımı ihlal ve telif haklarına tecavüz etmekle itham ediliyor. Hukuk davalarının, toplam finansmanı üzerindeki hayli yıkıcı etkisini önlemeye çalışan Google (ki son zamanlarda çok zengin bir şirket haline geldi), her türlü aşırı isteğe boyun eğerek Kitap Arama ürününü buna göre değiştirdi. Onu 2004 ve 2006'da kullanmış olan herkes farkı görebilir. İlk Google Print bibliyografik araştırma için harika bir araçtı ve birçok faydalı kitabı satın almamızı sağlıyordu; şimdiki Google Kitap Arama, en hafif tabiriyle, toplumsal değeri ve revaç düzeyi belirsiz, hadım edilmiş ve hayal kırıklığı yaratan bir program.

Bu durumda, Google Print ne yapmayı planlamıştı? Dünya çapında, bir kısım büyük üniversite kütüphanesindeki bütün kitapları tarayarak içeriklerini her zamanki "Google-stilinde", internet yoluyla insanların araştırmasına sunmayı planladı. Bir öğe araştırılıp sonuç bulunduktan sonra, Google Print kullanıcının, bu öğeden bahsedildiği veya atıfta bulunulduğu, taranmış kitaplardan bir ya da iki paragrafı, bazen bir kaç sayfayı görmesini sağlar. Aynı zamanda kullanıcıyı kitabın kolayca satın alınabileceği çeşitli sitelere bağlar.

Hepsi bu. Kütüphaneye gidip Dilbert Faktörü ile ilgili kitapları bulmak için saatler harcamak yerine, sadece http://books.google.com'a "Dilbert Faktörü" ibaresini girebilir ve düzinelerce ilginç kitapta o

konunun tartışıldığını görebilirsiniz.[41] Örneğin, Scott Adams'ın *When Did Ignorance Become a Point of View* [Cehalet Ne Zaman Bir Görüş Açısı Oldu] gibi eğlenceli metinler bulabilir ve aynı sayfada bağlantılı bir çok *online* kitapevinin birinden, bizim şu anda yaptığımız gibi, onu satın alabilirsiniz. Neden satın aldık? Kısmen Yazarlar Sendikası'na, kitabımızın neden olacağı çok büyük gelir kaybını telafi etmek için, kısmen de Adams'ın, güçlü ülkelerin başkanlarının, muazzam askeri güçlerini kullanırken kendi halklarına karşı sorumlu olmalarını sağlamak için önerdiği yeni yol birimizin ilgisini çektiği için. Ya da Dilbert Faktörünün anlaşılmasına katkıda bulunmanın birden fazla yolu olduğuna ikna olmamız için bir sayfası yeterli olan Bhuvan Unhelkar'ın *After the 2YK Fireworks* [2YK Fişeklerinden Sonra] gibi kötü bir kitaba para harcamayı önlemek için. Son olarak, Google Kitap Arama'da, "Yazarlar Sendikasını" arayarak, bütün öğleden sonrayı tonlarca ilginç kitabı tarayarak geçirebilir ve bir zamanlar toplumun, Disney'in yalakası olmayan akıllı insanlar tarafından idare edildiğini görebilirsiniz.

Kitapların hem reklamının hem alışverişinin yapıldığı daha iyi bir yol düşünülemez. Bu hizmet, hem yazarlara hem yayıncılara tamamen bedava olarak sunuluyor. Buna rağmen, tekelci körlükte, sinema filmi endüstrisinin onları geçmesine izin vermek istemeyen Yazarlar Sendikası Google'a dava açtı ve onu yayıncıların lobisi izledi.[42]

Tekelin insanları son derece yeteneksiz ve diğerlerine karşı düşman yaptığını düşünmek için bir nedenimiz yok. O halde okur merak edebilir: Neden yeteneksiz tekelciler mesela yeteneksiz hamburgercilerden daha tehlikelidir? Basitçe söylemek gerekirse, rekabet yeteneksizleri söker atar. Bunun ötesinde, Jensen eşitsizliği olarak bilinen nispeten basit matematiksel sonuç, bir endüstride şirketlerin onda birinin yeteneksiz biri tarafından yönetilmesinin, endüstrinin geri kalanı için kısa süreli bir eğlence olduğunu fakat on endüstriden birinin yeteneksiz birisi tarafından yönetilmesinin sosyal bir felaket olduğunu gösterir.

Patentleme Hataları

> Bir adam "etini kesmek için bıçağını ve onu tutmak için çatalını kullanma hakkına sahiptir; bir patent sahibi ikisinin kullanımını aynı konuda birleştirme hakkını elinden alabilir mi?" – Thomas Jefferson[43]

Özel sektörün boşa zaman harcama üzerine bir tekeli yoktur. Devlet bürokratları ise yetersizlikleri ile bilinir. Birleşik Devletler Patent Ofisi de bu duruma istisna teşkil etmez. Onların ehliyetsizlikleri patent alma maliyetini artırır fakat bu küçük bir etkidir ve belki de kötü değil, iyi bir şeydir. Aynı zamanda, değerinden kuşku duyulan patentler verirler. Yasal karine, aksi ispatlanmadıkça bir patenti, meşru kabul ettiğinden; bu durum, onu şantaj için veya diğer amaçlarla kullanabilecek patent sahibine önemli bir avantaj sağlar. Ayrıca bazı kötü patentler geri çevrilebileceğinden, açıktan stratejik olarak, birçok kötü patent için birkaçının kabul edilmesi umuduyla başvuru yapılır. Birleşik Devletler Patent Ofisi'nin son yıllarda patent almaya uygun gördüğü bazı fikirlerden örnekler aşağıdadır.[44]

- ABD Patent No 6.080.436: 2.500° F ile 4.500° F arasında çalışan bir tost makinesiyle ekmek kızartma
- ABD Patent No 6.004.596: ezilmiş, kabuksuz yer fıstığı yağı ve jöle sandviç
- ABD Patent No 5.616.089: "Golfçunun deliğe sokma vuruşunun hızını ve yönünü esas olarak, hakim olan atıcı eliyle kontrol ederken, diğer eliyle golf sopasını sabit tutması şeklindeki deliğe sokma vuruşu yöntemi."
- ABD Patent No 6.368.227: "Bir salıncakta sallanma yöntemi gösteriliyor; buna göre oldukça yatay bir ağaç dalından sarkan iki zincirden oluşan standart salıncakta bir kullanıcı, önce bir zinciri sonra diğerini çekerek yandan yana harekete sebep olur."
- ABD Patent No 6.219.045, Worlds.com basın bülteninden: "Ölçeklendirilebilir 3D sunucu teknolojisi için Birleşik Devletler Patent Ofisi (patent vermiştir.) Şirket patentin, son zamanlarda kullanılmakta olan, çok-kullanılıcılı oyunlara,

e-ticaret, web tasarın, internetin reklam ve eğlence alanlarına uygulanabileceğine inanmaktadır."[45] Bu ilginç bir itiraf, yeni bir şey icat edeceğine Worlds.com'un zaten yaygın olarak kullanılan bir şeyi patentlendirdiğini açık ediyor.

- ABD Patent No 6.025.810: "Bu buluş bir enerji naklini alır, onu normal zaman ve mekânda göndermek yerine başka yönde bir delik açarak enerji iletimi hızının, ışık hızını aştığı bir yerden enerjiyi gönderir." Patent veren görevlinin ayna imgesi şimdiden kullanımda: Muhtemelen çalışmayacak patent içeriği.

Yorumlar

Bu bölüm, çok daha uzundu ve patent sisteminin çığırından çıktığına dair pek çok örnekle doluydu. Bu örneklerin çoğunu çıkartmaya karar verdik, zira okurların genel durumu anlamak için korku filmlerine boğulmalarına ihtiyaçlarının olmadığını düşündük. Çıkartılan örneklerden ikisi, özellikle eğlenceli ve içimizden biri en azından ona ilişkin iki kısa örnek sunmaktan kendini alamadı. Son örneklerden biri kahvaltıda çeşitli tahılları sütle karıştırarak yeme fikrini içeriyor.[46] İkincisiyse daha eski ve karışık bir örnek: patentlerin kullanımları ve istismarının klasik ulaşım aracı olan bisikletin gelişimini nasıl etkilediğine ilişkin.[47]

5

Disney'deki Şeytan

Tekelin birçok kötülüğü ve özellikle de FM-verimsizliği adını verdiğimiz kötülük nedeniyle, patentlerin ekonomik refahımızı tehdit ettiğini savunmuştuk. Telif hakları daha az tehdit edici görünmektedir. Nedensiz olarak birkaç aktörün, şarkıcının veya kitap yazarının zenginleştirilmesi, bir tekelcinin AIDS'e karşı haplardan yeteri kadar üretmediği için milyonlarca insanın ölüme terk edilmesi kadar kötü değildir. Telif hakları endüstrisinin kendisi de ekonomik olarak küçüktür. Film ve müzik kayıt endüstrisinin tamamı IBM şirketinden daha az sayıda çalışana sahiptir. Telif hakları ile bağlantılı endüstrilerde tüm istihdamı düşünürsek, metal eşya imalatı ve nakliyat teçhizatı üreten endüstrilerin daha fazla işçi çalıştırdıklarını görürüz, "telif hakları" endüstrisi ekonomik önem açısından mobilya endüstrisi ile eş değerdedir.[1]

Önemli yönlerden telif hakları patentlerden daha az tehlikelidir. Telif hakkının ömrü oldukça uzun olmasına rağmen, tarihsel olarak bakıldığında kapsamı dar olmuştur: İlke olarak, fikirlerin kendileri değil ifadeleri bu kapsama girmiştir. Yine ilkesel olarak, bu, yeni fikirlerin üretim aşamalarına ve fikirlerin ifade edilmesine, patentlerin sağladığı korumadan daha az zararlıdır. Elbette, uygulamada, eğer bir Harry Potter benzeri bir kitap yazmak istersem, yani çocuk büyücüler hakkında bir kitap, bunu yapmakta özgürüm. Öte yandan, zaman içinde, telif hakkı kapsam olarak genişledi: Harry Potter serisinin devamını yazmakta özgür değilim. Bazı açılardan, telif hakkı rekabeti arttırır, benzer ama farklı eserlerin üretilmesini destekler. Ancak toplumsal bir açıdan bakıldığında, mevcut eserleri iyileştirmek pek çok yeni eser yaratmaktan daha iyi olabilir.

Buna rağmen, kuyruğun köpeği sallaması klasik durumu söz konusudur ve telif hakları endüstrisi bizim özgürlüğümüzü ve kültürümüzü tehdit etmeyi başarır. Telif hakları da en az patentler kadar verimsiz, aşağılayıcı ve adaletsizdir. Patentler kadar verimsizdir çünkü hem teori hem tarihi gerçekler ve günümüzün verileri açıkça göstermektedir ki, telif hakları tamamen ve derhal ortadan kaldırılacak olsa sanatsal ve kültürel üretimde minicik bir kaybımız bile olmayacak. Telif hakları patentlerden daha aşağılayıcıdır, çünkü Disney Şirketi sürekli olarak telif haklarının geriye dönük olarak genişletilmesi konusunda bastırarak, Birleşik Devletler Anayasası'nın patent ve telif haklarına "sınırlı bir zaman" için izin vermesiyle alay eder, Miki Fare alayı. Patentler kadar adaletsizdir, çünkü telif haklarıyla korunan medya yıldızlarının servetleri, ürünlerinin utanç verici kalitesi ve AIDS ilaçları ile ilgili olarak ilaç tekellerine karşı mücadele gibi davalara verdikleri destek karşısında adeta feryat etmektedir.

Sonsuz Telif Hakkı

Biz, Birleşik Devletler yayıncılık endüstrisini bıraktığımızda, ABD'li yazarlar için kısıtlı telif hakkına rağmen gelişen rekabetçi bir ortam söz konusuydu. Her zaman olduğu gibi ilk inövatörler şişman, atıl tekelcilere dönüştüğünde hikâye hazin bir biçime büründü

> Doğudaki daha eski Amerikan yayınevleri, özellikle orta batı eyaletlerinde büyüyen ve giderlerini düşürüp yine de daha geniş pazarlara ulaşan yeni nesil kitlesel bulvar basını yayıncılığı karşısında kârlarının erimeye başladığını görünce, 1880'lerde politik dengelerde önemli bir değişim meydana geldi. Bu meydan okuma karşısında eski yayınevleri, iş stratejilerini ve fikri mülkiyet hakkında düşüncelerini yeniden şekillendirdiler. Eski yayınevleri kendilerinin, Birleşik Devletler'de hukuki durumu geçerli olan yabancı yazarlarla münhasıran anlaşmalar yapmak için, genç nesilden daha uygun pozisyonda olduklarını fark ettiler. 1886'da Avrupa'da Bern Anlaşması'nın imzalanması, en azından İngiltere ile

> uluslararası bir anlaşmaya Amerika'nın katılmasının avantajını kabul eden Harper's ve Scribner gibi büyük yayınevlerinin görüşlerindeki değişmeyi hızlandırdı. Muhterem Isaac Funk'ın dâhil olduğu Amerikan teologları, "ulusal edebi korsanlık günahının" (onun korsan "İsa'nın Hayatı" üzerinden servet yapmasını sağlayan) yedinci emrin ihlali olduğu görüşünden artık vazgeçtiler. Ve sesleri Kongre'nin tabanında yankılandı. Kongre, Bern Anlaşmasını, Amerikan hukukunun yazarların tabii haklarını tanımadığı gerekçesiyle imzalamamış olmasına rağmen, 1891'de İngiltere ile uluslararası karşılıklı telif hakları koruması anlaşmasını nihayet imzaladı.[2]

Bu telif haklarında bitmez tükenmez genişlemenin ve artışın başlangıcıydı. Tekelciler, 1909'da, Birleşik Devletler Telif Hakları Yasası'nda yapılan önemli bir diğer revizyon ile halkı daha fazla cendereye aldı. Bu değişiklik, telif hakkı ile korunan kategorilerin kapsamını her türlü yazılı şeyi içine alacak şekilde genişletti. Koruma süresi 1831'e kadar on dört yıl ve bir on dört yıllık uzatma hakkı boyunca geçerliyken, yirmi sekiz yıla uzatıldı ve on dört yıllık bir ek süre daha tanınmıştı. 1909 yasası yenileme halindeki süreyi de yirmi sekiz yıl olarak belirlemişti. Telif hakları korumasının süresi bugün, kiralanan eserler için 95 yıl, diğerleri için yazarın yaşam süresi artı 70 yıldır. Telif hakları süresindeki bu müthiş artışa ek olarak, son yıllarda medyadaki lobiciler telif hakları ihlallerinde verilen cezaların muazzam şekilde artırılmasını başardılar, şimdi bu cezalar medeni suç olduğu gibi cezai bir suçtur. Ek yasalar çıkması için de ayrıca uğraşılmaktadırlar, bunlar genel amaçlı bilgisayar cihazlarında donanım korumasından (bunu biz yanlış politika olarak tanımlayacağız) büyük medya şirketlerinin yasal sorumluluk taşımadan bilgisayarlara korsan olarak girmesine izin verilmesine (bu da suç teşkil eden delilik olarak tanımlanabilir) kadar geniş bir alanı kapsamaktadır.

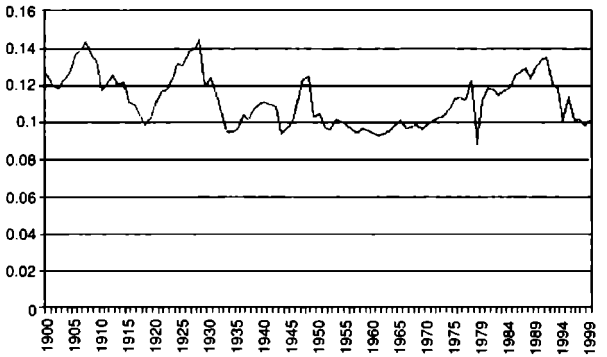
Tartışmamıza telif haklarının 1909 revizyonunun ne kadar iyi işlediğini sormakla başlayabiliriz. Bu revizyon Birleşik Devletler'de kitap ve diğer telif hakkına tabi ürünlerin üretim hızını artırdı mı? Öyle görünüyor ki, hayır. Ülke çapında okuma yazma oranındaki

genel artıştan ve telif hakkına tabi olabilecek öğelerin sayısındaki büyümeden (örneğin, şimdi yazılım ürünleri telif hakkına haiz) soyutlansa dahi, 1909 Telif Hakları Yasası'nı takip eden kırk yılda, kayıt/nüfus oranındaki artış çok küçüktür.[3]

Yıl	Kayıt/Nüfus
1900	% 0,13
1925	% 0,14
1950	% 0,14

Bu istisna mıdır? Hayır, değildir. Scherer'in on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda klasik müziğe dair çalışması telif hakkı uygulamasının klasik müzik bestecilerinin verimini artırmadığını, belki de düşürdüğünü göstermişti. Üstelik 1919'dan başlayarak telif hakkı süresi sürekli olarak uzatılmıştır. Yüzyılın sonunda bu süre yirmi sekiz yıldı ve bir on dört yıl daha uzatabilme imkânı vardı. 1998'deki Sony Bono/Mickey Mouse Yasası'ndan önce, kiralanan eserler için 75 yıl, diğerleri için yazarın yaşam süresi artı 50 yıldı, son büyük uzatma 1976'da onaylanmıştı. Böylece telif hakkı koruma süresi yüzyıl boyunca hemen hemen ikiye katlandı. Eğer bu yaklaşık olarak ikiye katlanmış koruma süresi, daha fazla edebi eser üretilmesini teşvik etmiş olsaydı, kayıtlı edebi eserlerin kişi başına düşen miktarının yükselmesini beklerdik. Aşağıda, Birleşik Devletler'de geçen yüzyıl kayda geçmiş, kişi başına düşen edebi telif hakkına dair grafik görülüyor.[4] Demek ki uzatılmış telif hakkı süresinin, uzun vadede yaratıcılığı çok büyük bir hızla artıracağını savunan teorinin işlemediği durumda ekonomik teori işler. Bu muhtelif telif hakkı süresi uzatmaları edebi eserlerin üretiminde bir artışa neden olmamıştır.

Büyük medya şirketleri kendi "mülklerini" kuvvetle savunurken, sizinkini sürekli gasp ediyor. En son telif hakkı uzatması, 1998'de, Sony Bono Telif Hakları Süresi Uzatma Kanunu (CTEA), tarihteki en büyük gasptı. Bu önemli yasal düzenleme yeni ürünlerde telif hakkı süresini 20 yıl uzatmakla kalmadı, fakat aynı zamanda mevcut eserler için de süreyi geriye dönük olarak uzattı. Hızlı bir yasal mü-

dahaleyle telif hakkı %40 gibi yüksek bir oranda arttı. Şimdi, herhangi bir normal ekonomik faaliyeti düşünün, mesela gündelik çalışmanız için harcadığınız emeği; emeğinizin parasal karşılığı bir gecede %40 artsaydı ne olacağını düşünmeye çalışın. İddia ediyoruz ki, daha çok çalışacaktınız ve şirketiniz masanızda bir verimlilik patlamasına şahit olacaktı. Son yedi yılda, kimse ABD'de sanatsal ve kültürel üretimde bir patlama fark etti mi? Sanatçılar, yazarlar ve müzisyenler, Telif Hakkı Süresi Uzatma Yasası'nın muhteşem kazançlarından yararlanmak için dünyanın her yerinden akın halinde ABD'ye göç etmeye başladılar mı? Eğer bu şaşırtıcı gelişme meydana geldiyse, hem yaygın medyanın hem de yeraltı medyasının, onu kaçırmış olması gariptir.

Nasıl olur da telif hakkı süresinde %40 gibi bir uzatma, sanatsal üretimde sıfır etki yapabilir? Cevap basittir ve belki siz de bulmuşsunuzdur: Bu ilave yıllar yazarın hayatında gelecek bir zamanı ifade eder, bu nedenle yazar için ekonomik değeri çok düşüktür. Aslında, aralarında Nobellilerin de olduğu birkaç ekonomist tarafından yapılan dikkatli bir hesaplama gösteriyor ki, hayattaki yazarlar söz konusu olduğunda, bu fazladan yıllar bekledikleri kazançlarının %0,33 gibi yüksek bir oranda artışına denktir. Açıkladıkları gibi:

> CTEA ile eklenen yirmi yılın, çok uzak bir gelecekte bir kısım kazançlar sağladığı için, şimdiki değeri çok düşüktür. Mesela, farz edelim ki bir yazar bir kitap ya-

zıyor ve otuz küsur yıl daha fazla yaşıyor. Bu durumda, CTEA'dan önceki telif hakkı rejiminde, yazar veya vekili seksen yıl telif ücreti alacaktı. Eğer faiz oranı %7 olsa, seksen yıllık telif ücretinin her dolar için şimdiki değeri 0,0045 dolar olacaktı. CTEA'ya göre aynı yazar yüz yıl telif ücreti alacak. Telif ücretinin her doları yüzyıl sonrası için şimdiki değer ile 0,0012 dolar olacak. Bu örnekte CTEA'ya göre, toplam ilave kazancın bugünkü değeri seksen bir yıl değerinden yüz yıla kadar aradaki yılların geliri toplanarak hesaplanabilir. Eserin sabit bir getirisi olduğunu ve faiz oranının tekrar %7 olduğunu varsayalım. Bu durumda, seksen birden yüze toplam faiz, birden seksene kadar olan yılların şimdiki değerinin %0,33'üdür. Yani bu varsayımlarla, CTEA ile yazara sağlanan ek kazanç, yirmi yıl ilave olmadan önceki kazancı ile karşılaştırıldığında, şimdiki değer üzerinden %0,33'lük bir artıştır.[5]

O halde sorulacak soru şudur: Sanatçının gelirini %0,33 artıran bir kanun hakkında bütün bu yaygara niye? Bütün başarı bu ise yasa çıkarmakla uğraşmaya ne gerek var? Ve Avrupa ülkeleri neden, son zamanlarda telif hakkı süresini elli yıldan doksan yıla uzatmak konusunda benzer bir teklifi tartışıyorlar? Bütün bu sıkıntıyı birisini zengin etmek için çekmek zorundayız, öyle mi? Hayattaki sanatçılar ve telif hakkına tabi eserlerin tüketicileri bu ihsandan faydalanmayacaklarına göre, *Qui prodest?**

Eğer siz sadece, hayatta olan bir sanatçı veya yaratıcı iseniz, bu ilave yıllar sizin için çok uzak bir gelecektedir. Fakat çok kârlı bir karakterin veya bir şarkının; ya da şimdi ölmüş olan büyük bir artistin uzun uzun zaman önce yarattığı bir filmin telif haklarını elinde tutan, büyük bir medya kuruluşu olduğunuzu düşünün. Söz konusu eser alışmış olduğunuz bir bahşiş olarak, size on yıllarca büyük miktarlarda telif ücreti getirecek. Ama telif hakkı bir kez sona erince, dolarların akışı duracak; yöneticiler için şirketin verimli ve kârlı

* Kim kazanacak? (ç.n.)

olduğuna ve kendilerinin aldıkları süperstar ücretlerinin ve hissedarların onaylamaya alıştıkları ikramiyenin her bir sentini hak eden çok yaratıcı profesyoneller olduklarına ikna etmek zor olacak. Telif hakkı bir kez son buldu mu, bu süperstar yöneticiler yeni müzik, film ve komik karakterler yaratmaya çalışmak zorunda bile kalabilirler. O yüzden, bu muazzam dolar akışının bir kısmını Birleşik Devletler Kongresi'ne lobi yapmak için yatırmak, mükemmel bir yatırım.

Hem ekonomik mantık, hem Birleşik Devletler Anayasası telif hakkını, edebi ve diğer telif hakkına tabi eserlerin yaratılmasını özendirecek kerteye kadar teşvik eder; bu çeşit tekliflerin rant peşinde oldukları son derece açıktır. Daha önce yaratılmış eserler için telif hakkı süresinin uzatılması, onların yaratılması için teşvik olamaz. Bu yasal düzenlemenin amacı, kuşkusuz yaratıcılığı artırmak değildir. Anlamı şudur: Zor kazandığınız para ile satın aldığınız ve telif hakkı sona erince doğrudan edinebileceğiniz bütün kitaplar, müzik ve filmler, bunun yerine büyük medya kuruluşları tarafından gasp edilmiştir.

Birleşik Devletler Anayasası, telif hakkına sınırlı bir süre için izin verir, o da sadece bilimin ve pratik sanatların gelişmesini teşvik etmek şartıyla ve bu geriye dönük olarak uzatma açıkça bu şartların her ikisini de ihlal eder. Telif hakkı uzatma yasası kabul edildikten sonra, mahkemeye bu anayasal zeminde itiraz edildi (*Eldred vs Ashcroft davası)*. Bazılarını şaşırtan şey, Anayasa'nın sözcük anlamını ciddiye aldıklarını söyleyen hâkimler sınırlı bir zamanın aslında sınırsız bir zaman olduğuna karar verdi. Dava sırasında, telif hakkını uzatmanın toplumsal bedeline ilişkin de bilgiler ortaya çıktı.

> Bazı rakamlar bu değişikliği bağlam içine koyacak. 1923 ve 1942 yılları arasında, yaklaşık 3.350.000 telif hakkı kaydı vardı. Bunun yaklaşık 425.000'i (%13) yenilenmiştir. Kongre Araştırma Servisi, bunların sadece %18'inin veya 77.000 telif hakkının, telif ücreti kazanmaya devam edebilecek, ayakta kalabilen eserlerden oluştuğunu hesaplamıştır. Kalıcı eserlerin bir bölümünden, kitap, müzik, filmlerden gelen yıllık telif ücreti, Kongre Araştırma Servisi'nin tahminine göre, CTEA nedeniyle 317.000.000 dolardır. Halk, yaklaşık 50.000

> kalıcı eser için yıllık 317 milyon dolar telif ücreti ödemek zorunda, ayrıca bunların ve sadece ilk yirmi yılda kamuya mal olacak diğer 375.000 yaratıcı eserin faydalarından mahrum bırakılıyor. (Bugün, oranlar daha da büyük önem kazanır, çünkü %85'in üzerinde, kamu malına dönüşen telif hakkına tabi eserler için yenileme şartı yoktur. Şimdiki yasaya göre 3,35 milyon eser 77 bin eseri korumak için bloke edilecek.)[6]

Kongre oturumlarında, geriye dönük telif hakkı uzatması için yapılan tartışmaların çoğu, Gershwin gibi büyük sanatçıların torunlarının, büyükbabalarının eserlerini işportada satmaktan başka yolla para kazanma yeteneği olmadığı çizgisinde gerçekleşti.[7] Sunulan tek fikir tartışması, telif hakkına tabi eserlerin olmayanlara göre piyasada daha fazla bulunacağına dairdi. Teorik bakış açısından bu tuhaf bir tez, çünkü tekeller bir malın piyasada bolca bulunmasından kâr etmezler.

Telif Hakları Süresi Uzatma Kanunu etrafındaki tartışmalarda da çok sayıda garip tez ileri sürüldü. Sık kullanılan bir sav, ABD medyasının ve eğlence endüstrisinin, ulusal parlamentolarında böyle bir uzatmayı geçirmiş veya geçirmek üzere olan Avrupa ülkelerindeki medya ve eğlence sektörü ile (aynı şirketlerin Atlantik Okyanusu'nun iki yanını da tekelleştirdiği gerçeğini dikkate almayın) baş edebilmesi için bu uzatmaya ihtiyaç olduğu şeklindeydi. Bu tez birçok nedenle tuhaftır, fakat bunların arasında bir neden öne çıkar: Sekiz yıl sonra aynı medya tekelcileri Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu nezdinde, telif hakkı korumasını 50 yıldan 95 yıla uzatmak için, ABD mevzuatı ile baş edebilmek amacıyla yoğun bir lobi yürütüyorlar!

Konudan saptığımız için bizi affedin ve telif hakkına tabi eserlerin, piyasada olmayanlardan daha yaygın olarak bulunabileceği tezini savunan teorik tartışmaya geri dönelim. Kendimizi teori ile sınırlandırmak için bir neden yok. *Tarzan*'ın tanınmış yazarı, Edgar Rice Burroughs, daha az bilinen birkaç ucuz roman serisi yazdı. Yazıldığı tarihe göre bazısı telif hakkına tabi bazısı değil, o yüzden hangisinin daha çok bulunabileceğini saptayabiliriz. Aşağıdaki veriler 3 Eylül 2002'de alınmıştır ve bu veriler, telif hakkı dışına çıkmış bir eserin, daha çok ve birçok biçimde bulunabileceğini açıkça göstermektedir.[8]

Bizim Burroughs'u seçmemizin nedeninin, kendi görüş açımıza uyan birkaç örnekten biri olması olduğu şeklinde, doğal bir şüphe aklınıza gelirse, sizi intemetin gücünden faydalanmaya, aynı deneyi kendi tercih ettiğiniz "tarafsız" (telif hakkı süresi ile ilgili) yazarla tekrarlamaya davet ediyoruz. Eğer telif hakkı uzatma teorisine uygun tek bir yazar bulursanız bize haber verin. Telif hakkı taraftarı lobinin aksine, biz gerçeklere oldukça önem veririz.

Telif Hakkı Dışındaki Mars Serisi	Telif Hakkı Altındaki Mars Serisi	Telif Hakkı Altındaki Venus Serisi
#1 Mars'ın Prensesi (1912) Amazon.com'da e-kopya, orijinal dergi versiyonu, resimli HTML versiyonu mevcut.	*#6 Mars'ın Dehası* (1928) Baskısı Yok.	*#1 Venüs'ün Korsanları* (1934) Amazon'da mevcut.
#2 Mars'ın Tanrıları (1914) Amazon.com'da e-kopya, orijinal dergi versiyonu, resimli HTML versiyonu mevcut.	*#7 Mars'ın Savaşçıları* (1930) Baskısı Yok.	*#2 Venüs'te Kayıp* (1935) Baskısı Yok.
#3 Mars'ın Kumandanları (1918) Amazon.com'da e-kopya, orijinal dergi versiyonu, resimli HTML versiyonu mevcut.	*#8 Mars'ın Kılıçları* (1936) Baskısı Yok.	*#3 Venüslü Carson* (1939) Baskısı Yok.
#4 Venüs'ten Koçaş (1946) Baskısı Yok.	*#9 Mars'ın Sentetik Adamları* (1940) Baskısı Yok.	*# 4 Thuvia, Mars'ın Hizmetçisi* (1920) Amazon.com'da e-kopya.
#5 Venüs'ün Büyücüsü (1963) Baskısı Yok.	*#10 Gothollu Llana* (1948) Baskısı Yok.	*# 5 Mars'ın Satranççıları* (1922) Amazon.com'da e-kopya.

Neden telif hakkı dışındaki eski edebi eserler ve müzik eserleri, aşağı yukarı aynı kalite ve eskilikteki hâlâ telif hakkına tabi eserlerden daha fazla bulunur? Bu FM-verimsizliğine dair bir örnek olup, neden daha önce CTEA'nın "tarihteki en büyük toprak gaspı" olduğunu vurguladığımızı açıklar. Bunun altında yatan ekonomik mekanizmayı anlamak için, sadece şu soruyu sormak yeterli: Neden Disney ve büyük medya kuruluşu lobisi CTEA'yı bu kadar hararetle savunuyordu? Cevap basit: Çünkü *birkaç çok başarılı* eserin telif hakkı sona ermek üzereydi.

Geçtiğimiz elli yıl boyunca üretilmiş ve zamanında tek başına büyük bir başarı kazanmış, sonra en çok satılan listesinde gözden kaybolmuş ve şimdi baskısı olmayan ve satın alınması mümkün ol-

mayan on binlerce kitap, film ve müzik eserlerini yeniden yayımlamanın elbette yararı yoktu. Bu yaratıcılık ürünlerinin birçoğu değerli sanatsal parçalar olup onlara az fakat müstakil bir talep vardır, bu da medya devlerine göre "kâr" etmek için çok küçüktür. Küçük yayıncılar ve müzik şirketleri için bunlar çekici bir ürün olabilir, yeni eserler için bir ilham bulabilecek yeni yazar ve yaratıcılar için değerli girdiler olabilir, fakat Disney Şirketi'nin tercihlerine göre çabaya veya yeniden yayımlanmaya değmezler. Daha da kötüsü, bu başlıkların önemli bir bölümünün yeniden yayımlanması, aynı medya devlerinin yoğun bir şekilde pazarladığı yeni ürünlere "yer bırakmaz." Bu yüzden, CTEA uzatması sayesinde, bu on binlerce başlık, onları ilk önce ele geçiren firmalar tarafından telif hakkına tabi olarak tutulacak, fakat halk için ulaşılabilir olmayacak. Bu etki, telif hakkı sahibi ile temas kurmanın zor veya imkânsız olduğu, fakat uzatma dolayısıyla hâlâ yasal olarak telif hakkına haiz olan, yetim eserler olgusuyla tamamlanır. Tekelciler kârlarını arzı sınırlayarak maksimize ederler, ekonomiye giriş dersi bize, sanat eserlerinin arzını sınırlamanın bir yolunun da, verili bir zamanda piyasada, çok sayıda eşdeğer *western* filmi, macera romanı, komedi, senfonik parçaların olmaması olduğunu öğretir.

Orada FM-verimsizliği ve devasa toprak gaspı karşımıza çıkar. Yasanın işleme biçimi nedeniyle, telif hakkı uzatması sadece Disney Şirketi'nin önemsediği, seçilmiş birkaç başlığa değil, *erga omnes* (ya da "herkese eşit") uygulanmalıdır. O halde birkaç daima gözde olan eserin –sayısı en fazla üç yüz ve belki birkaç düzine fazla– telif hakkı korumasını devam ettirmek için, insan yaratıcılığının ortaya koyduğu on binlerce eser rehin alınmış ve halktan esirgenmiştir.

Durun bir saniye, küçük bir yayınevi, niş pazar için klasikleri yayımlayarak para kazanabiliyorsa, neden büyüklerin bunu yapmayacağını savunuyorsunuz, diye sorabilirsiniz. Cevap: Çünkü büyük yayıncı için basılmamış klasik basılmış klasikten daha değerlidir! Altmış yıllık casus romanının ucuz karton kapaklı versiyonu, yeni bir casus romanının pahalı ciltli versiyonuna olan talebi belli derecede azaltır. O nedenle, eski casus romanının, mesela Eldred versiyonunun taşıdığı değer, aynı romanın, mesela Random House baskısından daha

azdır. Random House haklarını satmak için 100 dolar talep edecek, Eldred sadece 90 dolar ödeyebilecek ve böylece ne kâr ne zarar edilecek. Sonuç: Eski casus romanı basılmadan kalacak. Daha açık söylemek gerekirse: Tekelci fidyeciler, rehin aldıktan sonra, Kongre ve Yüksek Mahkeme'nin yardımı ile son elli yılın bütün sanat eserlerini serbest bırakmak için bizden, yani halktan çok yüksek fidye talep ediyorlar. Bilimin ve pratik sanatların gelişimini teşvik etmekten bahsediyoruz bir de!

Müzik Ekonomisi

RIAA, teknolojik değişikliğin, endüstriyi öldüren "korsanlığı" engellemek için devlet müdahalesini zorunlu hale getirdiğine dair, beyaz kitaptan videoya kadar araçlarla bir propaganda yürütüyor. Elbette müzisyenler yarattıkları eserlerden kâr etmeliler. Fakat mevcut sistemde telif hakkı tekelinden gelen para müzisyenlere mi gider, yoksa aracı ya da kapıcı rolünü oynayan yedi büyük yapımcıya mı gider? Bir müzisyen olan Courtney Love şöyle söylüyor:

> Bu hikâye, teklif alım sonucu, %20 telif ücreti oranı ve bir milyon dolar avans ile büyük bir anlaşma yapan müzik grubu hakkındadır. (Ne olursa olsun şimdiye kadar hiçbir grup teklifle %20 telif hakkı almadı)... Albümlerini kaydetmek için yarım milyon harcarlar. Bu, gruba 500.000 dolar bırakır. %20 komisyon olarak yöneticilerine 100.000 dolar öderler. Avukat ve menajerlerinin her birine 25.000 dolar öderler. Geriye dört grup üyesine aralarında paylaşmak üzere 350.000 dolar kalır. 170.000 dolar vergilere düşünce geriye 180.000 dolar kalır. Bu da kişi başı 45.000 dolar demektir. Bu 45.000 dolar, plak piyasaya verilinceye kadar bir yıllık geçim içindir. Plak gözde olur ve bir milyon satar. Böylece grup iki single ve iki video çıkarır. İki video bir milyon dolara mal olur ve video üretim giderinin %50'si grubun telif haklarından telafi edilir. Grup tur desteğinden 200.000 dolar alır, bu %100 telafi edilebilir. Plak şirketi

> bağımsız radyo tanıtımı için 300.000 dolar harcar, bu gruba fatura edilir. Baştaki milyon dolarlık avans da telafi edilebilir olduğu için, plak şirketine 2 milyon dolar borçlanılır. Eğer bütün plaklar indirim ve plak kulübü olmadan tamamen satılırsa,% 20telif hakkı plak başına 2 dolara tekabül ettiğinden müzik grubu, telif üceti olarak 2 milyon dolar kazanır.[9]

Burada anlatılan hikâye önemlidir. Modern internet dağıtımı ve dizüstü bilgisayarların "kayıt stüdyolarında" müzik üretiminin maliyeti düşüktür. Bu yüzden tekel kârları ile telafi edilecek güya büyük sabit gider, müziğin üretim ve dağıtımının gerçek ekonomik maliyetinden ileri gelmez, modern teknoloji ile sabit gider, eski maliyetinin sadece bir kısmıdır. Tekel kârları ile telafi edilmesi gereken büyük sabit maliyet, telif hakkı sisteminin ta kendisinden ve onun üzerinde gelişen büyük tekellerin varlığından ileri gelir. Günümüz tekelleşmiş müziğin karşılaştığı, yasal temsilci ve pazarlama masrafları oradan gelir ve tüketicilere geçer.

Bu hikâyenin içinde saklı bir başka önemli gerçek daha var, hepimizin aslında zaten bildiğimiz, ama çoğu kez unutulan bir gerçek: Bu örnekte "başarılı" profesyonel müzisyenler CD satışlarından yılda sadece 45 bin dolar kazanıyor, yani çalışmalarının fikri tekelle korunan o bölümünden. Muhtemelen fikri tekelle korunmayan canlı konserlerden de bir o kadar ya da biraz daha fazla kazanıyor ve ondan da kâr etmiyorlar. Yaratıcı faaliyet ortaya çıkıp düşük bir ücretle ödüllendirilirse, fikri tekelin ortaya çıkma ihtimali zayıftır. Belli ki, rock orkestrası müzisyenleri, müziklerini icra etmek ve kaydetmek için mültimilyon dolarlık anlaşmalar beklentisinde değiller. Ayrıca, yıllık 100-150 bin dolar arasında değişen beklenilen gayrisafi gelirleri yeterli bulduklarından, demek ki müzik icrasının fırsat maliyeti başka bir uğraşla karşılaştırıldığında o kadar da yüksek değil. Bu da, fikri tekel davasını büyük ölçüde zayıflatmaktadır.

Aslında modern bilgisayarlar sayesinde çok sayıda yaratıcı yenilikçiler var; bunlar belki bir müzik aleti çalmak için fiziksel ve eğitim şartlarına sahip değiller, hatta nota okumayı bilmezler, fakat evdeki bilgisayarlarında çok az bir masrafla, modifikasyon yapabilir, yayım-

lanmaya hazırlayabilir ve yeni büyük müziği yaratabilirler. Bu harika, yeni inovatif müziğin böyle sel gibi akmasına en büyük engel, eğer şimdiye kadar zaten tahmin etmediyseniz, telif hakları sisteminin ta kendisidir. Büyük yeni müziği o eski muhteşem müzikleri değiştirerek yaratamıyoruz, çünkü bütün o eski muhteşem müzikler en az 22. yüzyıla kadar telif hakkı koruması altında. Eğer bugün telif hakkı sistemini ortadan kaldıracak olsak, eminiz ki bunun en önemli etkisi, mevcut müziğin nicelik ve niteliğinde çok büyük artış olacaktır.

Bol miktarda bireysel yaratıcılık örneği vardır. Örneğin telif hakkı yasasının bireysel yaratıcılığa etkisine dair hayret verici bir örnek *Tarnation* (Lanet) filminin hikâyesidir:

> Yönetmen Jonathan Caouette'in güçlü belgesel otobiyografik filmi *Tarnation*, Cannes Film Festivali'nin sürpriz gözde filmlerinden biri oldu – yapım maliyeti sadece 218 dolar (124 sterlin) olmasına rağmen. *Tarnation* Cannes'da ikinci kez gösterildiğinde, yönetmen, editör ve başrol oyuncusu olan Caouette ayağa kalktı... Annesi şok tedavisi gören, 31 yaşında Teksaslı bir çocuk olan Caouette, evlatlık olarak verildiği ailede kötü muamele ile karşılaşır ve "tedavi" sonrası annesinin daha da kötüye gittiğini görür. 11 yaşında kendini ve ailesini filme çekmeye başlar ve kaçış olarak film fantezileri yaratır. *Tarnation* için, dokunaklı ve rahatsız bir öz-portre oluşturmak üzere evindeki çekimleri birbirine ekleyerek film metrajını oluşturur. Ve basit bir montaj yazılımını evindeki bilgisayarda kullanarak, Hollywood'un bombası *Truva* filminin maliyetinin kırıntısı kadar maliyetle bütün bunları yapar. [...] Filmin konusu kadar ilgi çeken bütçesine gelince, Caouette videokasetlere bütün bu yıllarda ödediği miktarın artı bir takım melek kanadının toplamı oluşturduğunu belirtti. Fakat bir duygu durumunu veya dönemi tasvir etmek için kullandığı müzik ve videokliplerin telif hakları ödenince toplam giderin 400.000 dolara (230.000 sterlin) yükseleceğini söyledi.[10]

Evet, doğru okudunuz. Caouette'in filmi, eğer kullandığı kısa klipler için telif hakkı ücretlerini ödememiş olsaydı, bin kez daha ucuza mal olacaktı.

Bu bizi RIAA ve bütün bu "fikri mülkiyet" tartışmasının ne hakkında olduğu konusuna getirir. Bu, insanın kendi emeğinin meyvesi üzerindeki hakkına ilişkin değildir. Yaratmaya, inovasyona veya geliştirmeye teşvik etme hakkında değildir. İş yapmanın mevcut yolunun devamını sağlamak "hakkına" ilişkindir. Bununla Robert Heinlein'ın kutgusal yargısına katılıyoruz:

> Bu ülkede, bazı grupların kafalarında, bazı kimseler veya şirketler yıllarca devletten kâr etmişlerse, değişen şartlara rağmen ve halkın çıkarlarına aykırı olsa bile, hükümet ve mahkemelerin bu kârların sürdürülmesini sağlamakla görevli olduklarına dair bir fikir oluşmuştur. Bu acayip doktrin, kanunla veya teamüllerle desteklenmemektedir. Ne bireyler ne de şirketler mahkemeye gelip tarihin saatini durdurmasını veya geriye almasını isteme hakkına sahiptir.[11]

Telif haklarının yarattığı iş modeli, sadece verimsiz ve adaletsiz olmakla kalmıaz, aynı zamanda yozlaşmıştır da. Her endüstrinin skandalları olması doğaldır ve rekabetçi firmalar her zaman melekler tarafından yönetilmez. Gerçek şu ki, tekel gücü kötü alışkanlıklar doğurur, ancak, rüşvet hiçbir yerde müzik endüstrisinde olduğu kadar, zorunlu ve salgın halinde değildir. *Payola*'yı duymuşsunuzdur, "pay" ve "Pianola" sözcüklerinin birleştirilerek kısaltılmışı. Müzik seçkilerinin radyoda çalınması karşılığında yapılan nakit veya hediye şeklindeki alışılmış ödemeye denir. Mahkemeye getirilen ilk *payola* davası, geçmişe, Mayıs 1960 tarihine gider. Diskjokey Alan Freed, bazı ezgileri çalması için 2.500 dolar kabul etmekle itham edilmiş, para cezasına çarptırılıp serbest bırakılmıştı. Kırk beş yıl sonra artık mesele, önemsiz radyo diskjokeyleri ve sembolik para cezaları değil. 26 Temmuz 2005'te New York Başsavcısı (sonra New York eyaletinin seçilmiş valisi olacak) Eliot Spitzer, Sony BMG'yi meşhur etmek istediği besteleri geniş ve sistematik bir şekilde çalması için radyo istasyonlarına rüşvet vermekle suçladı. Sony BMG'nin on milyon dolar

ödemeyi kabul ettiği anlaşılıyor. "Ortak tekelci *payola*" nasıl işler? İşte Spitzer'in, Sony BMG iddianamesinden oldukça önce, internete postalanmış bir tarif.

> Yasaların boşlukları vardır. Bundan yararlanmanın en yeni yolu bir şarkıya reklam yapmaktır. İşte bir örnek: DJ, "Şimdi, Arista Plakları tarafından sunulan Avril Lavigne'den Don't Tell Me" gibi bir anons yapar. Bu anons parası ödenmiş şarkıyı bir reklam haline getirir ve dolayısıyla teknik olarak *payola*'ya karşı hiçbir yasa ihlal edilmemiş olur. Mayısta tam bir hafta boyunca, Nashville'de WQZQ FM bu şarkıyı 109 kez çaldı. Tek bir Pazar günü, WQZQ bu şarkıyı 18 kez çaldı, yayınlar arasında sadece 11 dakikalık birkaç ara vardı. San Diego rock istasyonu KBZT'nin program direktörü Garett Michaels şöyle demişti: "Esas olarak radyo istasyonları bir müziği onun iyi olduğuna inandıkları için çalmıyorlar. Çalıyorlar çünkü onu çalmak için para alıyorlar." Bu apaçık *payola*dır. *Los Angeles Times*'dan Jeff Leeds'in bir makalesine göre, beş büyük plak şirketinden tümünün en azından satış programlarında biraz amatörce davrandıklarını, tek bir şarkının reklam ücreti olarak 60.000 dolar kadar ödediklerini ekonomik kaynaklar bildirmiştir... Gerçekten hiçbir şey değişmedi. Şarkınızın radyoda çalınmasını istiyorsanız parayı sökülecekseniz, üstelik çok parayı. Eğer ödemeyi durdurursanız, şarkınız listeden çıkacak... Plak ve radyo endüstrisinin bizi kızdıran başka bir ahlaksız âdeti var. Sanatçıları sömürür ve hayranları dolandırır, fakat bunun ötesinde bir israftır, özellikle de tanıtımın aynı şekilde işe yarayan, hatta daha çok işe yarayan ve bedava başka bir yöntemi varken: Dosya paylaşımı ağları. Bugünün gençliği gibi söylersek: Radyo eskidi ve battı, dosya paylaşımı yeni moda.[12]

Dijital Milenyum Telif Hakları Kanunu

Büyük medya kuruluşlarının son rezaleti, 1998'deki Dijital Milenyum Telif Hakkı Kanunu'dur (DMCA).[13] Bu büyük medya kuruluşlarının, her zamanki gibi, oldukları yerde dikilmek için iki misli koşmak zorunda olduklarını iddia ettikleri yoğun bir lobi sonucunda ortaya çıkmıştır ve yirmi yıl önce hiçbir kazanç elde etmedikleri dijital medya benzersiz bir şekilde korsanlığa açıktır.

DMCA'nin en saldırgan yanı 1201. bölümdür, tuzağa karşı şartı. Bu tersine mühendisliği, telif hakkına tabi materyalin şifresinin çözümünü veya bunu mümkün kılan araçların dağıtımını adli suç haline getirir. 27 Temmuz 2001'de Rus şifreci Dmitri Sklyarov, tartışmalı olarak, DMCA ile hapsedilen ilk kişi olma şerefine nail oldu. Adobe'un Acrobat elektronik kitap formatındaki yazılım zaaflarını anlattığı semineri verirken tutuklandı. Sklyarov, nihayet 17 Aralık 2002'de beraat etti.

DMCA'nın ifade özgürlüğü üzerinde ve yazılım araştırmalarında caydırıcı etkisi oldu. Elektronik Sınır Vakfı, Edward Felten ve onun Princeton araştırma ekibinin karşılaştığı olayı aktarıyor:

> Eylül 2000'de, Güvenli Dijital Müzik İnisiyatifi (Secure Digital Music Initiative – SDMI) olarak bilinen bir mülti endüstriyel grup, dijital müziği korumak amacıyla belirli dijital damgalama teknolojilerini bozmaları için ehil teknoloji uzmanlarına genel bir çağrı yayımladı. Princeton'dan Profesör Edward Felten ve Princeton, Rice ve Xerox'tan bir araştırma ekibi çağrıyı kabul etti ve filigranları ortadan kaldırmayı başardı.
>
> Ekip, sonuçları akademik bir konferansta sunmaya çalışırken, SDMI'nın temsilcileri, DMCA'ya göre sorumluluklarını hatırlatarak araştırmacıları tehdit etti. Tehdit mektubu aynı zamanda araştırmacıların işverenlerine ve konferansı organize edenlere de gönderildi. Hukuk danışmanlarıyla uzun tartışmaların sonucunda araştırmacılar bildirilerini konferanstan istemeden geri çektiler. Tehdit, sonunda geri alındı ve araştırmanın bir

bölümü bir sonraki konferansta sunuldu, tabii araştırmacılar dava açtıktan sonra.

Bu kötü deneyi yaşayan araştırmacılardan en az biri bu alanda daha ileri araştırma yapmaktan vazgeçti.[14]

Elektronik Sınır Vakfı, en çok kirli çamaşırlarının ortaya serilmesini istemeyen şirketlerin çeşitli özel kişi ve kuruluşlara karşı kötü niyetli DMCA tehditlerini listelemeye devam etmektedir. DMCA'nın yaygın bir kullanımı, ürünlerde güvenlik hatalarını ortaya çıkaran araştırmacıları tehdit etmektir. Diğer dikkate değer bir kullanımı ise mürekkep püskürtmeli yazıcı üreticilerinin DMCA'yı, uyumlu yedek kartuş yapan rakiplerini tehdit etmek için kullanmasıdır.

DMCA'nın bir diğer kötü özelliği "takedown" (sökme) bildirimidir. DMCA, müşterileri telif hakkına tabi materyal postalayan, İnternet servis sağlayıcılar (İSS'ler) için güvenli bir liman yaratır. Ama bu güvenli liman şartına hak kazanmak için İSS'ler, "takedown" bildirimlere, yani söz konusu telif hakkına tabi materyal üzerinde telif hakkı bildiren kişilerin iddialarına riayet etmek zorundadır. Söylemeye gerek yok böyle bir şart çok rahatlıkla istismar edilebilir ve ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı etki yapar. Mesela, Elektronik Sınır Vakfı'ndan şunu öğreniyoruz:

> Scientology Kilisesi, uzun zamandır, eleştirmenlerini taciz etmek ve susturmak için telif hakları yasasını kullanmakla itham ediliyor. Kilise, eleştirmenlerin konuşmalarını kaldırmak için DMCA yasasını kullanmanın kolaylığını keşfetti. Popüler bir arama motoru olan Google'a karşı, Kiliseyi eleştiren belirli internet siteleri hakkında dizininde bilgi bulundurmaya son vermesi için korkutmak amacıyla DMCA iddiaları ileri sürdü.[15]

DMCA, aynı zamanda büyük medya kuruluşlarının mahkeme kâtibinin yüzeysel bir göz atmasıyla celpnameler çıkarılmasına meydan verir. Bu celpnameler, telif hakkına tabi materyali, bilgisayardan bilgisayara ağlarda erişilebilir yapmakla suçlanan kişileri tespit etmekte kullanılmıştır ve RIAA tarafından 13 yaşındakiler ve büyükanneleri aleyhine açılmış olan son zamanlardaki çeşitli davalara temel teşkil etmektedir. Söylemek yersiz, bu tip bir celpname de kolayca kötüye

kullanılabilir: Bir pornografi sitesi celpname şartını müşterilerinin kimliğini öğrenmek için ve onlara bu yolla şantaj yapmak için kullandı.

Son olarak, Grokster davası var. MGM'nin başını çektiği birkaç eğlence şirketi, geniş bir yelpazedeki yazılım ürünlerinin üreticilerine karşı bir dava açtı. Aralarında en önemlisi, bilgisayardan bilgisayara yazılımı her türlü, ve elbette müzik ve video dosyalarını da içeren, dosya paylaşımı için yaygın olarak kullanılan Grokster'di. MGM ve suç ortakları, Grokster tarafından kullanılan yazılımın yasadışı bir şey yapmak için kullanıldığını iddia ettiler ve bundan Grokster'in doğrudan olarak sorumlu tutulması gerektiğini savundular. Bu savın otomobil endüstrisine uygulandığını düşünün. Ford araba üretir, arabalar bazen banka soygununda kullanılır ve daha çok rastlanan durum, sarhoş veya içkili iken araba kullanılır. Her ikisi ve araba kullanılırken yapılan başka faaliyetler de hukuk dışı olduğundan, Ford bu suçlardan sorumlu tutulmalıdır. Mahkemeler kararlarında niyete oldukça önem verirler; bilgisayardan bilgisayara yazılım üreticileri yasadışı kullanımı teşvik mi etmektedir? Tabii aynı soruyu otomobiller için de gündeme getirebiliriz. Birleşik Devletlerde azami hız limiti saatte 75 mildir. Bu duruma göre bundan daha hızlı araba imal etmenin tek nedeni, kanunu ihlal etmek olmalı. O halde hız limiti her aşıldığında, araba üreticileri cezalandırılmalı mıdır? Çok amaçlı bir aletin dağıtıcısını, aletin son kullanıcıları tarafından işlenen ihlallerden sorumlu tutmak, inovasyon ve refah için son derece tehlikelidir.

Mart 2005'e kadar, MGM ve işbirlikçilerin bizim mahkeme sistemimizde çok şansları yoktu ama maalesef o zaman Yüksek Mahkememiz devreye girdi ve şimdi her şey biraz farklı görünüyor. Gerçekleri kısaca ve açıkça özetleyen Wikipedia'dan alıntılayalım:

> Nisan 2003'de, Los Angeles federal mahkeme yargıcı Stephen Wilson, Grokster ve Streamcast lehine karar verdi [...]ve Amerikan Kayıt Endüstrisi Birliği (RIAA) ve Sinema Filmleri Endüstrisi Birliği (MPPA) aleyhine karar verdi ve dosya paylaşım yazılımının yasadışı olmadığına karar verdi. 20 Ağustos 2003'de, karara RIAA ve MPPA itiraz ettiler. 17 Ağustos 2004'de, 9. Birleşik

> Devletler Temyiz Mahkemesi Grokster'i destekleyen kısmi bir karar çıkardı: "Bu başvuru bilgisayardan bilgisayara dosya paylaşım bilgisayar ağ yazılımı dağıtıcılarının, aslen ya da vekâleten kullanıcılarının telif hakkı ihlallerinden sorumlu olup olmadığı sorusunu ortaya koyar. Bu dava ile ortaya çıkan şartlar altında, davalıların iştirakçi olarak ve vekâleten telif hakları ihlalinden sorumlu olmadığı sonucuna vardık, bölge mahkemesinin kısmi özet kararını onaylıyoruz."
>
> Aralık 2004'de, Yüksek Mahkeme davayı görmeye karar verdi. [...] MGM ve Grokster davasında sözlü savunmalar 29 Mart 2005 ve Haziran 2005'de yapıldı ve mahkeme oybirliği ile Grokster'e esasen bu karar tarihi öncesindeki faaliyetleri için ihlal davası açılabilir şeklinde karar verdi.[16]

Dikkat edin, Yüksek Mahkeme'nin yazılımının kullanılmasından sorumlu tutulduğuna değil, Grokster'e dava açılabileceğine karar vermesi küçük bir detay değildir. Bu davada kararın yasal ayrıntıları, birbiriyle gayet ilintili ve yoruma açık. Nitekim bir yorum şu şekilde: Yüksek Mahkeme'nin son hüküm olarak inovatif yazılım üreticilerinin aleyhine ve büyük tekellerin lehinde karar vermesi çok ileri gitmektedir. Tam olarak, her iki taraf da bir özet karar istiyordu. MGM ve onunla hareket edenler, Yüksek Mahkeme'den bilgisayardan bilgisayara uygulamanın Sony Betamax davasının önceki kararı ile korunmadığını söylemesini istiyorlardı. Grokster ve diğer bilgisayardan bilgisayara üreticileri ise diğer yanda, yasal olarak paylaşılacak dosyalar bulunduğu için yazılım üreten şirketler yasal olarak dağıtılan ürünlerinin yasadışı kullanımından sorumlu olamaz şeklinde bir özet karar istiyorlardı. Bizim için, tahmin edeceğiniz gibi, sadece ikincisi akla uygun bir pozisyondur; fakat bu başka bir hikâye. Yüksek Mahkeme her iki isteği de yerine getirmedi, bunun yerine şu kararı verdi: "Bir aygıtı telif hakkına tecavüz etmek amacıyla, açıkça ifade ederek ya da ihlali beslemek için buna uygun başka adımlar atarak ihlali besleyecek şekilde tanıtımla dağıtanın, üçüncü taraflar tarafından yapılan ihlalden sorumlu olduğuna karar verdik."[17]

Bunun anlamı şudur, eğer daha alt bir mahkemede Grokster ve diğer yazılım üreticilerinin ürünlerinin dağıtımını, yasa ihlallerini beslemek niyeti ile yaptıklarını ispat edebilirseniz, o zaman onlar sorumludur. Meseleyi bu şekilde koyunca Yüksek Mahkeme kararı mantıklı ve dengeli geliyor. Ama ne yazık ki hukuk hiçbir zaman böyle işlemez. Bir medya girişimcisi ve Dallas Mavericks basketbol takımının sahibi olan Mark Cuban sorunu şöyle özetliyor:

> Eğer liseli girişimciler, teknoloji konusunda çalışan bir hukuk şirketinden; teknolojinin müzik işine darbe vurabileceğine dair hâkimi inandıracak bir bakış açısı sunabildikleri için büyük müzik ve film şirketlerinin onları dava etmeyeceklerine dair bir uygunluk görüşü almak zorunda kalırlarsa bu kötü bir gün olacak. Amerikan şirketleri, ABD dijital inovasyonlarını ve buluşlarını, onları RIAA'dan korumak için denizaşırı ülkelere götürüp, önemli işlerini kendileri ile birlikte oraya taşıdıkları zaman acı bir gün olacak... RIAA'nın inovasyonlar hakkında, HER SEFERİNDE, yanılıp onları kendi endüstrisine bir tehdit olarak görmesinin önemi yok. Onların hukukçulara herkesten çok para verebilmeleri önemli. Böyle olmamalı. O halde bu blogun gerçek sebebi şudur: EFF (Elektronik Sınır Vakfı) ve diğerlerinin bana gelerek MGM'ye karşı yasal işleri finanse etmemi istediklerini herkesin bilmesini istedim. Evet dedim. Onlara ihtiyaç duydukları parayı verecektim. Şimdi gerçek anlatılmış oldu. Bu dava, teknoloji şirketlerine karşı büyük içerik şirketlerinin değil, bu bana karşı, Marc Cuban ve benim küçük içerik şirketime karşı büyük içerik şirketlerinin davası. Bu bizim gelecekteki inovasyonları rekabet için kullanma yeteneğimize karşısındaki onların mahkemeleri bizim rekabet etme yeteneğimizi ortadan kaldırmak için kullanma yetenekleri hakkındadır. Bu kadar basit.[18]

Kitabın bu bölümünü ilk yazışımız üzerinden biraz zaman geçti. Kasım 2006'da http://www.grokster.com/ URL'sini ziyaret ettiğimizde, şimdi feshedilmiş şirketin mezar taşında şu metni bulduk:

> Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi oy birliği ile, bu servisi telif hakkına tabi materyalin ticareti için kullanmanın yasadışı olduğuna karar verdi. Resmi olmayan bilgisayardan bilgisayara servisi telif hakkına tabi sinema filmi ve müzik dosyalarını kopyalamak için kullanmak yasadışıdır ve telif hakkı sahiplerince takibata uğrar. Müzik ve filmleri indirmek için yasal servisler vardır. Bu servis onlardan biri değildir.
>
> İNTERNET PROTOKOL ADRESİNİZ 70.238.155.121 VE KAYDEDİLMİŞTİR. Yakalanmayacağınızı düşünmeyin. İsimsiz değilsiniz.
>
> Bu arada, lütfen www.respectcopyrights.com ve www.musicunited.org sitelerini telif hakkına dair daha fazla bilgi için ziyaret edin.

Korkunç, değil mi? Ve evet, Wikipedia'nın Grokster ile ilgili girişi de güncellenmiş. Şimdi şöyle yazıyor:

> Grokster Ltd., Nevis, Batı Hint Adaları'nda bulunan özel bir yazılım şirketiydi ve onun ana ürünü olan ve Microsoft Windows işletim sistemi ile çalışan bilgisayarlar için bilgisayardan bilgisayara dosya paylaşım programı aleyhinde karar veren Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi kararı ile kapatıldı. Ürün görünüş ve dokunuş olarak Sharman Networks tarafından pazarlanan Kazaa ile benzerdi. [...] Ana sayfasındaki bir notta bir ABD Yüksek Mahkemesi kararı var: Telif hakkına tabi materyali kopyalamak için kullandığı "resmi olmayan bilgisayardan bilgisayara servisi kullanmak yasa dışıdır" ve yasal indirme servisleri mevcut olup "bu onlardan biri değildir." Site aynı zamanda ziyaretçinin IP (İnternet Protokol) adresinin kaydedildiğini söylüyor ama sizi korkutmak için. Şirket kısa zamanda "yasal" bir servis kurmayı umduğunu söylüyor ve yeni bir URL (özgün kaynak adresi) veriyor: www.grokster3g.com.[19]

İlginç bir deneyim yaşayın, bu URL'yi deneyin...

İfade Özgürlüğü

DMCA sadece ekonomik refaha ve yaratıcılığa değil, özgürlüğümüze de bir tehdittir. Bunu en iyi örneği son dönemdeki Diebold davasıdır. Diebold, şimdi çeşitli yerel seçimlerde, eyalet seçimlerinde ve ulusal seçimlerde kullanılan, bilgisayarlı oy verme makinesini yapar. Maalesef, şirketin kendi belgelerinden görülüyor ki, bu makineler güvenilir değil ve kolayca ele geçirilebilir. Bu belgeler dışarıya sızdı ve internette çeşitli sitelere gönderildi. Bunu kabul etmek ve güvenlik sorununu düzeltmek yerine Diebold, suç oluşturan "telif haklı" materyali internetten kaldırtmak çabası içinde kaldırma (*takedown*) bildirimleri göndermeyi tercih etti. Oy verme makinelerindeki sahtekârlık kuşkusu kadar hiçbir şeyin siyasi tartışmaların merkezinde olması düşünülemez. Bu tartışmayı telif hakkı bağlamında engellemek korkutucu.

Bu, klişe ve abartılı gelebilir -- "aşırı solcu kolej bebelerinin" bir çeşit aşırı tepkisel propagandası gibi görünebilir. İşte size bu tonda, sızmış olan belgeler hakkında ve Diebold ve DMCA'nın gelecek nesillere, ABD Anayasası'ndaki ilk değişikliği öğretmemize nasıl hizmet ettiğine dair bir kolej hikâyesi:

> Geçen sonbaharda, Swarthmore'da bir grup yurttaşlık bilincine sahip öğrenciye, ülkedeki elektronik oy verme makinelerinin en büyük üreticisi olan Diebold Election Systems'den 15.000 e-posta ve –muhtemelen sızmış veya çalınmış– notlar ulaştı. Notlar şirketin yazılımındaki hatalarla ilgili işverenlerin samimi tartışmalarını ve bilgisayar ağının *hacker*lardan korunmada zayıf olduğunu ortaya koyuyordu. 2000 yılındaki kaotik başkanlık seçiminin ışığında, Swarthmore öğrencileri bu bilginin halktan saklanmaması gerektiğine karar verdiler. Daniel Ellsbergs gibi şöhret peşindekilerin sözde Pentagon Belgeleri ile yapmış olduğu gibi, dosyaları internete verdiler ve bu davranışı elektronik bir uyarı olarak ilan ettiler. Ne yazık ki, öğrencilerin bu davranışı 1998 Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası'na (DMCA)

> aykırı düştü. [...] Yasaya göre, mağdur taraf (mesela Diebold) bir internet servis sağlayıcısını, abonesinin internet sitesi içeriği üzerinden dava açmakla tehdit edebilir, servis sağlayıcı sorumluluktan, bu materyali çıkararak kurtulabilir. Sadece dava tehdidi bile çoğu servis sağlayıcısını boyun eğdirmeye yeterli olduğundan, yasa özel şahıslara *online* yayınlanan bilgi üzerinde Swarthmore öğrencilerinin öğrenecek oldukları gibi etkili bir şekilde veto gücü verir.
>
> Öğrenciler notları internete verdikten kısa süre sonra Diebold, Swarthmore'a öğrencileri telif hakkı ihlali ile suçlayan mektuplar gönderdi ve bu materyalin kolejin servis sunucusundaki öğrencilerin *web* sayfasından çıkarılmasını istedi. Swathmore buna uydu.[20]

Hikâye burada bitmedi ama o kadar da kötü şekilde sonlanmadı. Tartışma bir süre devam etti. Swarthmore öğrencileri pes etmediler ve hem Diebold'a hem Swarthmore'a karşı kahramanca mücadele ettiler. Diebold ve çok ilerici edebiyat kolejleri hakkında yeteri kadar kötü bir şöhret yaratmayı başardılar. Diebold geri adım atmak zoruna kaldı ve telif hakkı ihlali nedeniyle dava açmamaya söz verdi. Sonunda notlar internetten kalktı.

İyi sonuçlanan her şey iyi midir? Akıllı adam ayı işaret ettiği zaman, aptal adam parmağa bakar.

Politik Hatadan Yanlış Politikaya: Şifreleme Zorunluluğu

Telif hakkının geriye dönük olarak uzatılması gibi bazı politikalar kötü politikalardır, çünkü toplumsal bedeli buna karşılık gelen yarardan fazladır. Diğer bazı politikaların ise, olası faydaları, olası zararlarından defalarca daha düşüktür. Biz bu tür politikaları sadece kötü politika değil, yanlış politika olarak nitelendiriyoruz. Kısaca, belirsizlik karşısında, yanılma sonucu olası kayıpların, doğru yapmaktan ileri gelen olası kazançlarla mantıklı bir ilişki içinde olması önemlidir; eğer bu olmazsa politik hata yapma riskini göze almakla kalmı-

yor, gerçek bir yanlış politika uygulayarak risk alıyorsunuz demektir. Daha iyi anlamak için Irak'ı düşünün.

Telif hakkı olan materyalin "korsanlığını" önlemek için devletin bilgisayar üreticilerine özel bir çip yerleştirme zorunluluğu getirmesi konusundaki öneriler çok yanlış bir politikanın ürünüdür. Böyle bir çip bazen, bu etki için sürekli yasa teklifi veren North Carolina (bazısı Disney derdi) Demokrat Parti Senatörü Fritz Hollings'in onuruna "Fritz çipi" olarak anılır. Dijital müzik ve film endüstrisini korumaya çalışmak için tüm bilgisayar endüstrisinin güvenliğini tehdit etmenin iyi bir fikir olmadığı ortaya çıkıyor. Dediğimiz gibi, bu yanlış bir politika.

Bu çabalara bir çeşni de son yasa tekliflerinden birinin, Tüketici Genişbant ve Dijital Televizyon Teşvik Yasası'nın girişinde katılıyor: "Dijital içeriği korumak ve geniş bandı teşvik etmek ve aynı zamanda dijital televizyona geçişi teşvik etmek ve diğer amaçlar için, federal düzenlemeler ile yürürlüğe konulup uygulanacak olan teknolojik koruma önlemlerinin, özel sektör için geliştirilmesini sağlayarak, belli aygıtlarda eyaletler arası ticareti düzenlemek için YASA TASARISI."[21] Kuyruğun köpeği sallamasını konuşalım: Tüm bilgisayar endüstrisi, görünüşe bakılırsa, geniş bant televizyonun teşviki için tehdit edilecek. En azından YASA TASARISI ne hakkında olduğunu açıkça itiraf etmektedir, çünkü tüketiciler içerik sunucuların, kendi istedikleri biçimde ortam içeriğini çalmaları için gerekli olan cihaza para vermek istemezler, YASA TASARISI kısaca onları buna zorlayacak. Asıl nokta bu cihazlar reklamı yapıldığı gibi çalışmayabilmelerinde veya daha kötüsü bozuk olabilmelerinde ve bilgisayarların veri kaybetmesine neden olabilmelerinde. Böyle bir arıza sonucu ortaya çıkan kayıp ile "korunmakta" olan telif hakkına sahip içeriğin değeri arasında akla uygun bir ilişki yoktur.

Şimdiye dek teklif edilen çeşitli yasa tasarılarında birçok saçma ayrıntılar bulunmaktadır ve bunlara daha sonraki yasama çabaları ile yenileri eklenecektir. Biz bugünkü telif hakkı mevzuatının, özellikle de süre uzunluğunun akla uygun olduğunu düşünmüyoruz; düşünsek bile genel amaçlı bilgi işlem cihazlarında kopya korumasının kanuni yaptırımla sağlanması akla uygun mudur?

Teypler ve DVD oynatıcılar ortam içeriğini çalmak/oynatmak için tek amaçlı cihazlardır. Kopya koruması yoluyla ortaya çıkacak zarar çoğunlukla korunması gereken materyalin değeri ile sınırlıdır. Yani, bozuk DVD oynatıcıların yarattığı zarar, DVD'lerin ekonomik değeri ile sınırlıdır. Karşılaştırma yaparsak, kopya koruması dolayısıyla bilgi işlem cihazları genel amacına uygun olarak çalışamazsa, zarar en azından bilgisayarların ekonomik değerine ve hafızalarında bulunan verilerin değerine, ki bu korunması beklenen materyalin değerini kat kat aşan bir değerdir, potansiyel olarak eşittir.

"Fikri mülkiyetin" bilgisayar endüstrisi karşısındaki önemi hakkında fikir edinmek için bazı rakamlar verelim. RIAA'ya göre, 1998'de Birleşik Devletler'de, bütün CD'lerin, canlı konserler, müzik videoları ve DVD'lerin tümünün değeri 13,72 milyar dolardı.[22] Gelir İdaresi İstatistik kurumuna göre 1998'de bilgisayar donanımı ve yazılımını da içeren bilgisayar ve elektronik ürünlerin ticari makbuzları 560,27 milyar dolardı. Diğer bir deyişle, bilgisayar endüstrisi "telif hakları" endüstrisinin 40 katı bir ekonomik değere sahip. Esasen sadece 2000'de IBM'in tüm dünyadaki satışları 88 milyar dolardı, ABD "telif hakkı" pazarının altı katından fazla.

Bununla birlikte, müzik pazarında gelirlerin müzik çalarların değerine dair akla uygun bir gösterge olmasına rağmen, bozuk bilgisayarlar nedeniyle oluşan olası veri kaybının endüstrinin gelirlerini büyük ölçüde aşabileceğine dikkatinizi çekelim. Bir müzik CD'sinin başka materyal taşıması çok zor ve dolayısıyla ekonomik değeri, içindeki müziğin değerine eşittir. Bir PC (kişisel bilgisayar) ise, işyerindeki anabilgisayarı saymazsak, yüzlerce ve hatta on binlerce saatlik değerli emeğin ürünlerini depolar – kişisel kayıtlar, programlar, iş hesapları, kişisel yazılım vs. Eğer bir PC bozulursa, örneğin sabit diski bir kopya koruma aygıtının bozukluğu nedeniyle silinirse, bu binlerce saatlik emeğin değeri yok olur. Büyük bir şirketin ana bilgisayarının birkaç saat veya birkaç gün bozuk olduğunu düşünün. Milyonlarca dolar değerinde bilgisayar hizmeti kaybolacak. Akılda tutulması gereken böylesi bir karşılaştırmadır. Bütün bilgisayarlarımıza kopya koruma cihazları yerleştirilmeye zorlanması her birimizi, müşteri veya iş dünyası, aynı şekilde sürekli böyle bir kayıp tehdidi altında yaşatır.

Teklif edilen yasal düzenleme ile tekelci haklarının korunması amaçlanan müzik ve sinema endüstrileri, kesinlikle böyle bir felaket sonucunda oluşan zararımızı telafi etmek istemeyecekler veya telafi edemeyeceklerdir.

Şimdi, aynı zamanda "Dijital Hak Yönetimi" olarak veya (Digital Rights Management –DRM) olarak bilinen kopya koruması fikrini daha ayrıntılı olarak inceleyelim. Koruma programının bir türü, ortamın basit olarak korunuyor diye etiketlenmesi ve tavsiye niteliğinde olup, meşru çalıcıların kopyalanan materyali çalmayı reddettikleri programdır. Dijital ses bantları için yasal zorunluluk olan Seri Kopyalama Yönetimi (Serial Copy Management – SCM) sistemi, bu tür programlara örnektir, daha güncel bir örnek ise televizyonlar için "yayın bayrağıdır." Tavsiye edilen programları yerleştirmek kolaydır fakat yasal zorunluluk olmadığı için etkisizdir, çünkü tavsiye üzerine yazılım ve donanım almak için bir neden yoktur.

İkinci tip program ise içeriği şifreler, sadece bağlantılı algoritmaları ve şifre anahtarlarını tanıyan yazılımlar şifreyi çözebilir. Buna örnek DVD şifresidir. Şifre kırılıncaya kadar DVD'yi uygun bir DVD oynatıcı olmadan çalıştırmak mümkün değildir. Şifreleme programlarının etkili olması için yasal zorlama gerekmez: Medya şirketleri, kendilerinin izin verdiği bir oynatıcı/çalıcı olmadan çalışmayacak bir formatta materyal sunmak durumundadırlar. Şifreli materyal aynı zamanda belirli bir bilgisayara veya cihaza bağlanabilir. Örneğin, Windows XP'de durum böyledir. Böylece şifreli materyalin ticareti bile dikkatle tasarlanmış bir program ile engellenebilir. Aynı zamanda DMCA ile bu şifrelerin kırılmasının zaten yasadışı olduğunu hatırlatalım.

Şifreleme programları video oyunları için yaygın olarak kullanılır. Oynatmak için sadece konsola uygun özel bir yazılım (oyunları üreten aynı firma tarafından üretilir ve pazarlanır) gerektirirler. Böyle bir oyunu satın aldığınızda özel bir ilave alete girmeden onu oynatmanızın mümkün olmadığınızı bilirsiniz. Video oyunları pazarı yasal zorunluluk olmadan iyi işler. Video oyunlarını, konsolu da satın alacak kadar sevenler alırlar, sevmeyenler almaz. Bazıları konsola sahip olmadan veya satın almayı düşünmeden video oyunlarını satın alır.

Belli ki oyunları oynamak için arkadaş veya tanıdıklarından makine ödünç almayı düşünmektedirler. Federal hükümet pazara girip video oyunu alan herkesi aynı zamanda onu oynatmak için cihaz da almaya zorlamalı mıdır? Hepimiz bugünkü düzenlemeye alıştığımız ve onun iyi çalıştığını anladığımız için, bu anlamsız görünebilir. Öyle görülüyor ki devletin düzenleyeceği bunun gibi anlamsız olasılıkların sonu yok. Mesela, dijital ses bantları (DAT) çok iyi satılmıyor; öyleyse neden federal hükümet bir CD çalar alan herkesin aynı zamanda bir DAT kaydedici satın almasını zorunlu kılan bir yasa çıkarmıyor?

Bir kopya koruma programının yasal olarak zorlanması hakkında önemli bir gerçek, isteseler de istemeseler de herkesin bedele katlanmasıdır. Mesela, genel amaçlı bilgisayarların, anabilgisayarlar ve süper bilgisayarlar da dâhil büyük kısmını iş dünyası kullanır. Birçok işverenin, çalışanlarının telifhaklı filmleri seyrederek işyerinde vakit geçirmeleri için, isteyerek bilgisayarlara pahalı ve güvenilmez cihazlar satın alacağını kimse düşünemez. Onları buna zorlamak ekonomik olarak saçmalıktır.

Şifreleme programları, yasal zorlama olmamasına rağmen, yaygın ve son derece olağandır. Aslında bazısı bize o kadar tanıdık gelir ki kullandığımızın farkına bile varmayız. Örneğin çoğu rock grubu İngilizce şarkı söyler ve İngilizcenin ana dil olmadığı ülkelerde şarkı sözlerini anlamak için insanlar belli bir bedel karşılığında İngilizce öğrenmek zorundadırlar. Bununla beraber, mesela Fransız hükümeti İngilizce sözlü müzik satın alan Fransız tüketicilerin zorunlu bir TOEFL testinden geçmesi için yasa çıkarmaz. Onlar, eğer vatandaşları sadece müzik dinlemekten ve bozuk İngilizce ile şarkıyı mırıldanmaktan mutlu iseler, buna izin verilmesi gerektiğini anlayacak kadar akıllılar.

Bu kitabın yazarlarının da içinde bulunduğu akademik ekonomistler, aynı zamanda telifli materyalin üreticisidir ve aslında, bir şifre programı uygularlar. Araştırma makalelerimizi jargonla yazar ve çok miktarda matematiksel sembol ve formül kullanırız. Bu şifreleme çok etkilidir ve araştırmamızın içeriğine sadece matematiksel kodları kırmak için gerekli beceriyi elde etmek üzere yeterli kaynak ayırmayı isteyecek kişiler erişebilir. Aslında, bu beceriler (genel olarak), sadece

akademik ekonomistlerin hizmetlerini satın alarak elde edilebilir; bu da ekonomi alanında bir doktora programına kayıt olup başarı ile tamamlamak anlamına gelir. Elbette biz, eğer federal hükümet, bir ekonomi kitabı veya dergisi satın alan veya (neden olmasın?) bir akademik siteden bir araştırma indiren herkese ekonomi biliminde doktora yapmayı zorunlu tutmaya karar verirse memnun oluruz. Yine de, biz bunun ulusal çıkarlara uygun olacağından çok şüpheliyiz. Ne yazık ki, Amerikan Ekonomi Birliği henüz müzik ve video endüstrisi kadar güçlü bir lobi değil ve herhangi bir yardımsever kongre üyesinin böyle şüpheli bir mevzuatı teklif etme ihtimali yoktur.

Şifreleme programlarının yasal koruma olmadan çok iyi çalıştığı gerçeğine rağmen, tekelci doğal olarak, programın yasal olarak zorunlu tutulmasını tercih eder. Diğer şekilde cihazların bedeli yüzünden kârları azalır. Ancak, cihazın bedeli müzik ve film üretimi için toplumsal bedelin bir parçasıdır. Cihaz olmadan müzik üretilemez. Böylece, cihazın alımını zorunlu tutarak, tüketicileri vergilendirerek tekelcileri sübvanse ederiz. Tüketiciler cihazın bedelini ödemek zorundadır ve yine de tekelciye satın aldığı müziğin bütün değerini öder. Zorunlu cihaz, tüketiciden tekelciye bir transfer sonucunda ortaya çıkar. Bu yeniden dağılım ile ilgili bir etkidir. Bu yeniden dağılım, tekelcinin müziği satabildiği fiyatı değiştirerek, aynı zamanda bir ekonomik verimsizliğe sebep olur: Müzik şimdi çok pahalıdır ve tekelcinin onu aşırı miktarda üretmek için bir saiki vardır.

Birkaç şarkıyı aşırı üretmek veya şifreleme cihazının bedelini sübvanse ederek tekelciyi aşırı şekilde ödüllendirmek küçük bir mesele gibi görünebilir. Ancak bir cihazın zorunlu tutulmasının toplumsal bedeli, sadece çok şarkı yapıldığı gerçeği değildir. Şaka bir yana, toplumsal olarak cihazı satın almaya uygun olmayan tüketiciler cihazın bedeline katlanmaya zorlanırlar. Toplumsal bedel çok büyük olabilir: Genel amaçlı bilgi işlem cihazları için koruma zorunluluğu meselesinde, biz bunun bilgisayarlar için tüm işyeri pazarını içine aldığını düşünürüz. Karşılaştırırsak, cihazı zorunlu tutmanın sosyal bedeli ne olursa olsun sosyal yararı sabittir. Olası yarar ("telif hakkı" endüstrisini korumak) olası bedele göre gayet küçük olduğu için (40 kat büyük olan bilişim teknolojisi tahrip etmek), bir içerik koruyucu

programın yasal olarak zorunlu tutulmasını sadece bir politika hatası değil, yanlış politika olarak tanımlayacağız.

Şifreleme programları bile kırılabilir. Bunun bir örneği, meşru fakat dikkatsizce hazırlanmış bir yazılım şifre anahtarlarını ortaya çıkardığı zaman kırılan DVD şifreleridir. Video oyunları oynatıcılarında kullanılan şifre programları da genellikle kırılır. Bazen "mod çip" denilen özel donanım eklenti cihazları, fiziki olarak şifreyi çözmek için kullanılır. Başka durumlarda yazılım hataları cihaza korsanlık yoluyla ulaşılması için istismar edilir. Bu durum, iki önemli gerçeği işaret eder: İlk olarak hiçbir şifre ebediyen mükemmel çalışmaz. İkincisi, şifrenin eninde sonunda kırılmasına rağmen video oyunları üretilip kârlı bir şekilde satılmaya devam eder. Video oyunları üreticileri onu ne kadar sevmese de, işleri "mod çipler" tarafından tehdit edilmez.

DMCA ile olduğu gibi şifreleme programları da yasal olarak korunmalı mı? DMCA'nın büyük bedelleri ve arada sırada şifrelerin kırılmasının telif hakkı endüstrisine nadiren bir tehdit oluşturması gerçeği, korunmaması gerektiğine kanıttır. Daha kötüsü, şifre programlarının kırılmasına karşı gerçekten tek etkili yasal koruma, yazılımın izinsiz olarak şifreli materyali incelemesinin bile acımasız bir yasal yaptırımla engellenmesidir.

İzinsiz bir yazılımın şifreli bir materyale bakmasının engellenmesi, İnternet üzerinden iletildiği ve sabit disklerde depolandığı verili iken nasıl mümkün olacak? Tabii ki, çok kolay olmayacak. En azından işletim sistemlerinin tamamen yeni baştan yazılımını ve sadece "meşru" işletim sistemlerini yükleyebilen bilgisayarları gerektirecek. Çünkü işletim sistemi, yüklenen her programı kontrol etmek zorunda kalacak ve şifreli veriyi görmek için programın meşru olduğundan emin olması gerekecek. Microsoft Xbox böyle bir programı kullanır. Böyle bir programı yerleştirmenin zorluğu, Microsoft'un Xbox donanımına yerleştirdiği programın başarıyla kırıldığı ve bazı bilinen kusurları bulunduğu gerçeğinde görülebilir. Gerçek şu ki insanlar bilgisayarlarına *hacker*ler tarafından girilmesini ve virüs saldırısına uğramayı istememelerine rağmen, henüz kimse saldırıya karşı bağışıklı bir işletim sistemi üretmedi. Ulusal Güvenlik Teşkilatı kadar yüksek

bir makam, güvenlik sistemi üzerine çalışıyor. Elde edilen başarı şu gerçekle ölçülebilir: Şimdi yalnız devlet işlerinde güvenli kullanımı sağlamak için, internete hiçbir şekilde bağlı olmayan yeni bir ağ kullanımını öneriyorlar.

Eğer donanım ve yazılımla birlikte, bilgisayar kullanıcısının isteyerek işbirliği yapması durumunda, sahibinin korunmasını istediği içerik yeterince korunamıyorsa, o zaman bilgisayar sahibinin korunmasını istemediği bir bilgisayarda içerik koruyucu medya şirketinin ne gibi şansı olabilir? Aslında, bu olay bütün kopya koruma programlarının teknik zayıflığına dek uzanır; bir noktada müşteri müziği duymak isteyecek veya videoyu seyretmek isteyecek. İnsanoğlunun duyup görebildiğini, teknoloji kaydedebilir. Bu durumda arkadan ne gelecek? Mikrofonlar için zorunlu kopya koruması mı? Bir mikrofon özel bir telif hakkı filigranı algılarsa yasak materyali kaydetmeyi ret mi edecek? Yani bu durumda eğer komşumuz yan tarafta yüksek sesli telif haklı müzik çalıyorsa, ev filmleri yapamayacak mıyız?

Kayda değer başka problemler de var. Mesela, istihbarat servisinden polise kadar devlet kurumlarının şifreleri kırma yeteneğine sahip olmaları gerekecek. Bu kurumların yolsuzluğa meyilli olduklarını düşünmek saçma. Daha doğrusu, güvenlik en zayıf halkaya karşı olmalı. Birçok kopya koruma programında en zayıf halka insandır: Korumayı atlatmak için birisine rüşvet vermek çok kolaydır ve internete sızan yeni piyasaya çıkmış (veya çıkmamış) filmlerin kaynağı çoğunlukla bu olmuştur. İnsan hatası daha genel bir sorundur. Yazılım istenen amaca ulaşmakta başarılı olmayabilir. DVD şifreleme programı yazılım yazılırken bir insan hatasından dolayı kırılmıştı. Xbox da Microsoft tarafından yetki ve ruhsat verilen bir oyundaki yanlış yüzünden kırılmıştı.

Sonuç olarak, yasal olarak zorunlu olan bir sistemin istismar edilmesi son derece yüksek ihtimaldir. Şimdiye dek büyük şirketler tüketici mahremiyeti gibi kaygılara fazla rağbet etmediler ve insanların kredi kartı numaraları ve sosyal güvenlik kartları gibi ikinci derece bilgi parçalarını istemeyerek ele verdiler.

Rant Arayışı ve Vergiler

Fikri tekelcilerin kendi faturalarını devlete ve halka ödetmek için birçok hileleri vardır. Hâlâ medya endüstrisinin tamah ve cüretkârlığı sizi şaşırtıyorsa, aşağıdaki bilgiyi arz ediyoruz. Kanada, CD-R ve CD-RW gibi boş ortamlar için bir vergi koydu ve vergi tahsilatını telif hakkı sahiplerine, bu ortamlara kopyalanan materyalin tahmini telif hakkı olarak ödemek üzere kullandı. 2006 yılının sonuna doğru bu mevzuat İspanya'da da kabul edildi, bazı Avrupa ülkelerinde ise beklemede.

1 Ocak 2001'de Kanada Telif Hakkı Kurulu vergiyi disk başına 5,2 sentten 21 sente çıkardı. Toronto'da bulunan kurulun sözcüsü Brian Cheter, yeni tarifeyi sanatçıları korumak için önemli bir tedbir olarak takdim etti. "Korsanlık" ve müziğin bilgisayardan bilgisayara değiş tokuşu sonucu oluşan kayıpları telafi etmek için ön tedbir olarak tanıttı. Ahlaksızlığa bakın: "Zorla" tekel rantı almak için, CD'ler gibi kopya müzik depo etmekten başka birçok fonksiyonu olan genel amaçlı bir kalemi vergilendiriyorsunuz. Toptan satın alınan diskler, her biri (vergisiz) 60 sente mal olduğu için vergi oldukça yüksektir. Ve şimdi cürete bakın: Müzik üreticileri, "korsanlık" sonucu kayıplarını telafi etmek için vergi gelirini toplamalarına rağmen, Kanada'da müzik indirmeyi engellemeye çalışıyorlar.[23]

6

Rekabet Nasıl İşler

Mülkiyet iyi bir şeydir. Evlere, araziye, otomobillere, patates ve kahveye sahip olmak zenginliğimize ve mutluluğumuza katkıda bulunur. Mülkiyet beraberinde haklar getirir: Benim mülkümü benim iznim olmadan alamazsınız, ama eğer istersem ben onu size satabilirim. Bu, üretmeye, biriktirmeye ve ticaret yapmaya teşvik eder. Zimbabve gibi mülkiyetin hükümet zoru ve hırsızlıkla keyfi olarak kişilerin elinden alındığı ülkelerde, üretmek ve değerli mülk elde etmek için bir neden yoktur. Bunun sonucunda geniş çaplı bir yoksulluk ve hatta kıtlık ortaya çıkar.[1] Mülkümüzü satma imkânı yoksa mal ve hizmet üretiminde uzmanlaşmak için sebep de azdır; karşılıklı fayda sağlayan ticaret de mümkün değildir.

Michael Novak'ın savunduğu gibi, eğer otomobiller ve patates için mülkiyet iyi bir şeyse, aynı zamanda fikirler için de iyi bir şey olması gerekmez mi? Novak gibi fikri tekel savunucuları, telif hakkı ve patent yasası ile kutsanan "fikri mülkiyet" ve basit anlamda mülkiyet hakları arasında bir bağlantı olduğunu iddia etmeyi uygun görmüşlerdir.[2] Basit anlamda mülkiyet iyi bir şeydir ve bu otomobillerle patates için olduğu kadar fikirler için de doğrudur. Bir toprak parçasının basit mülkiyeti, mülk sahibine onu geliştirip kârlı bir şekilde satma imkânı verir. Bir toprak parçasına sahip olmak bütün toprakları kontrol etmekle aynı şey değildir: Birçok başka insan da aynı zamanda toprak sahibidir ve bu nedenle onlar da izin almadan topraklarını geliştirme hakkına sahiptir. Basit mülkiyet bir fikrin kopyalarına uygulandığı zaman aynı hakları kapsar. Bir fikrin kopyasına sahipseniz onunla, aynı fikrin kopyalarına sahip olan başka kişilerin kendi

kopyaları ile veya onun türevleri ile istediklerini yapmalarına engel olmadan, istediğinizi yapabilirsiniz. Bu basit anlamda mülkiyetin birisine, hem toprak parçaları üzerinde hem bir fikrin kopyaları üzerinde yapmaya olanak verdiği şeydir ve fikri mülkiyetin bir fikrin kopyaları ile yapmaya imkân verdiği şeylerden oldukça farklıdır. Fikri mülkiyet başka kişilere sahip oldukları kopyayı nasıl kullanabilecekleri, daha çok da nasıl kullanamayacaklarını anlatarak fikri tekelleştirme "hakkıdır." Daha önceki bölümlerde incelediğimiz bütün inovatif endüstrilerde inovasyon ve refaha yol açan şey, fikirlerin kopyalarını satın alma, satma ve geliştirme hakkı idi, kullanılmalarını yasaklama değil.

Rekabet iyi bir şeydir. Bu nedenle Ulusal Basketbol Ligi (NBA) ve Tour de France bu kadar popüler ve bu yüzden her yıl bölümler arası basketbol oyunlarında her şeyimizi ortaya koyuyoruz. Rekabet sadece eğlenceli değil, aynı zamanda yararlıdır. Tarih, pratik deneyim, sağduyu ve ekonomi teorisi, tümü ekonomik rekabetin insanoğlunun ortaya attığı en iyi fikirlerden bir tanesi olduğu konusunda birleşir. Aynı amaç için bir grup insan yarışınca başka şekilde mümkün olmayan büyük şeyler olur. Her şey daha hızlı, daha ucuz ve daha iyi yapılır; bir yükü kaldırmak için veya susuzluğu gidermek için yeni yöntemler bulunur; sade vatandaş sevdiği birçok şeyi eskisinden ucuza alabilecek duruma gelir. Sosyalizmin çürümüş bir duvar gibi sonunda çökmesinin nedeni budur, çünkü halkının rekabet etmesine izin vermedi ve bunun sonucunda sadece ekonomik yaşamlarını sefilleştirmekle kalmadı, kalplerini ve ruhlarını da boğdu.

Çoğu ekonomist, genel olarak mülkiyet ve rekabetin iyi olduğunu savunur, fakat sadece George Stigler gibi birkaçı, cep telefonu ve muz üretimi için rekabet yararlı ise, aynı şekilde fikirler ve kopyalarının üretimi için de yararlı olması gerektiğini savunmuştur.[3] Biz ikinci gruptaki ekonomistlerle aynı düşüncedeyiz: Gerçekten öyledir. Bu bölümde fikir piyasasında rekabetin nasıl işlediğini ve neden yararlı olduğunu inceleyeceğiz. Dile bağlı kalacağız ve ekonomistlerin pek hoşlandıkları matematik işaretlerini pek kullanmamaya çalışacağız. Cesur ve meraklı olanlar istedikleri bütün matematiği sondaki notlarda listelenen referanslarda bulabilir.

Patentlerin ve aynı şekilde telif haklarının olmadığı 19. yüzyıl sonlarındaki İsviçre ve Hollanda benzeri bir dünya hayal edeceğiz. Ekonomik açıdan değerli bir fikir akıllarına geldiğinde, girişimciler kendilerini çılgın gibi patent ofisine koşturmaktan kurtarabilirler ve avukatlara verecekleri para ile kârlı bir yatırım yapabilirler ve yeni icat ettikleri şeyi tüketicilere satma işine girişebilirler. 2. ve 3. bölümlerde patentlerin ve telif haklarının yokluğunda, inovasyonun sadece çok fedakâr insanlar tarafından yapılan kâr getirmeyen bir girişim anlamına gelmediğine dair bol miktarda örnek görmüştük. Burada, bunun ekonomi teorisine göre bile neden böyle olması gerektiğini göreceğiz.

Fikir Ağacının Meyveleri

Bir inovatör yeni bir ürün için yeni bir fikirle ortaya çıkınca, satmak için onun kopyalarını yapar ve çorapları nasıl onun malı ise bu kopyalar da onun malıdır. Fikirlerin satışı kopyalarla ilgilidir, fikirlerin sadece kopyaları satılabilir. Hatta "fikrimi" satmak kendimi satmaktan daha zordur. Patentlerin varlığında, bir mucit bir fikrin münhasır haklarını sattığı zaman, satılan şey fikrin bir kopyasına ek olarak mucidin kendi fikrini kullanmasını önleme hakkıdır (bu hakkı alıcı elde eder). Başka bir seçenek olarak eğer mucit fikrinin kullanımını lisanslarsa, satılan sadece fikrin kopyalarıdır ve bu kopyaların sahiplerine onlarla ne yapacağını söyleme hakkı mucitte kalır. Ya fikirlerimin kopyalarını içeren nesneleri satarım (kitaplar, CD'ler, kullanım kılavuzları, düşük belli pantolonlar, çok amaçlı aygıtlar vs.) veya fikrimi başkalarına doğrudan öğretir ve bunun için ücret alırım. Her şekilde fikrimin kopyalarını satıyor olurum. İlk durumda fikirler nesnelerin içinde, ikinci durumda öğrettiğim insanların kafalarında bulunur. Bir kitap yazıp yüz bin kopya bastırdığım zaman, satmaya çalıştığım şey fikrimin yüz bin kopyasıdır.

Ben fikrimin bir kopyasını –örneğin bu şahane kitabın bir kopyasını–size bir kere isteyerek satınca, siz kopyanın sahibi olursunuz ve ben fikrimi, bastırdığım ve satmadığım diğer bütün kopyalarla beraber muhafaza ederim. "Fikri mülkiyet" yokluğunda, siz benim fikrimin

kopyası ile –benden aldığınız kitapla– istediğinizi yapabilirsiniz, aynı şekilde dün başkasından aldığınız buz öğütücü ile istediğinizi yapabildiğiniz gibi. Fikri mülkiyet olmasa, günümüzdeki dünyada yasal olarak yapamayacağınız şeyleri yapabilirsiniz: Zamanınızı ve kaynaklarınızı satın aldığınız kitabın yeni kopyalarını yapmak için harcayabilirsiniz. Eğer kitabın başlığını ve yazarın adını değiştirir veya başka şekilde sahtekârlık yaparsanız, bu intihal olur – ki biz buna karşıyız. Fakat kapağı değiştirirseniz, kâğıdın kalitesini, puntoları, dağıtım zincirini veya orijinal metni açık ve dürüst bir şekilde taşıyan ortamı değiştirirseniz ve hatta metni orijinal katkıyı açık açık belirterek değiştirirseniz, telif hakkı olmadığı zaman hiçbir mülkiyet hakkı ihlal edilmeyecektir. Elbette bunu yapmaya niyetliyseniz, sizin kopyalarınız benim satmaya çalıştığım kopyalarla ve muhtemelen kitabın diğer alıcılarının üretmeye karar verdiği kopyalarla rekabet edecek.

Bu nedenle inovatörler zarar ederler mi? Belki, ama bunun bile doğru olmadığı durumlar vardır. İyi olan şu ki, çoğu durumda inovatörlerin kaybettiğinden daha fazlasını herkes kazanır. İyi ekonomik yasalar ve kurumlar birkaç şanslı insanı süper zengin yapmak için tasarlanmaz, ortalama tüketiciyi daha iyi duruma getirmek için tasarlanır. Fikri mülkiyetin olmadığı bir dünyanın üç istenen özelliğini bu noktada belirtmek gerekir:

- Tüketicilerin elinde bulunan kopyaların sayısı daha çok, fiyatları daha düşüktür, bu şekilde tüketicilerin durumu daha iyi olur.
- İlk inovatör bu durumda da çok para kazanır.
- Bir veya çok sayıda inovatör olsa da piyasa işler ve toplumsal olarak faydalı olan eşzamanlı inovasyon mümkün olur.

Bütün müşterilerinin rekabeti karşısında bir inovatör nasıl çok para kazanabilir? Bu kitabı ele alın. Sonraki bütün kopyaların doğal olarak kaynağı olan ilk metne biz sahibiz. Bizim ilk metnimiz, o halde, ayakkabı fabrikası gibi bir sermaye malıdır ve onun rekabet fiyatı ileride doğuracağı kârı yansıtır. Bir yayıncı kitabı bizden satın aldığı zaman, ödemeyi istediği fiyat, kopyalarını yapabileceği ve bu kopyaları yine onun kopyalarını yapabilecek kişilere satabileceği gerçeğini yansıtır. Telif hakkı yok olduğunda bir yayıncı bize ne kadar

ödemek ister? Bu bizim daha evvel kaç yayıncıya bunu satmış olabileceğimiz ve onların kitabın kaç kopyasını piyasaya verebileceği beklentilerine ve elbette pazarın potansiyel büyüklüğüne dair bazı hesaplara bağlı olacaktır. Bazen yayıncıların beklentileri çok iyimser olur ve bu zararlara yol açar, kimi zaman da çok kötümser olur ve fazla kâra yol açar. Eğer "kitap" kelimesini ve "metin" kelimesini, "bitkiler" ve "tohumlar" kelimeleri ile değiştirirsek patent ortaya çıkmadan önce tarımsal ürünler için piyasanın nasıl çalıştığına dair resmi elde edebiliriz. Eğer bu kelimeleri oldukları yerde bırakırsak, yaklaşık 1890'a kadar İngiliz yazarlarının kitaplarının metni için ABD pazarının nasıl çalıştığını görebiliriz.

O halde, yayıncılar arasında rekabetin daha düşük piyasa fiyatı ile sonuçlanacağı doğruysa da, onların bize rağmen veya bizim onlara rağmen kâr sağlayacağımız doğru değildir. Aynı şey kitabın başka bir alıcısı için de doğrudur, yasal olarak aldığı kopyayı kullanarak başka kopyalar yapma işine girmeye karar vermeli midir? Bizim kitabımızı satmaktan beklediğiniz kâr, siz ve diğer müşteriler, orijinal yazarlar olan bize kitabın sizin için piyasa değerini yansıtan fiyatı ödemek için rekabet ederken, sıfıra yaklaşacak. Metnimizin birçok kopyasını yaparak doğrudan size satmak veya metnimizi bir yayıncıya satmak arasında, en azından kitapların yeniden basımı ve dağıtımı piyasasında az çok rekabet olduğu sürece, ekonomik olarak bir fark yoktur. Biz metnimizin sahibiyiz ve mülkiyetin standart tanımı içinde ve telif hakkı yasasının tamamen yokluğunda metnimizi piyasanın kaldırabileceği herhangi bir fiyattan satabiliriz. Eğer potansiyel okuyucular varsa ve kopyaların yeniden basım ve dağıtımı pahalı ise, bizim metnimiz pozitif bir fiyat getirecek, Wolfgang Amadeus Mozart veya Ludwig van Beethoven'ın telif hakkına tabi olmayan orijinal bestelerinin on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda Avrupa'da rekabetçi piyasalarda büyük paralar getirmesine benzer şekilde.

Bir fikrin ilk kopyası inovatörlere aittir ve bu ilk kopyalar bir ağacın kökü gibidir; ağacın kökünden nasıl bütün dallar çıkarsa, diğer bütün kopyalar da bu ilk kopyadan çıkar. Bu yüzden, özel mülkiyet ve rekabet devam ettiği zaman ve fikri mülkiyet yokluğunda, rekabet fikrin şimdi veya gelecekteki satış fiyatını düşürür. Ancak, bütün ra-

kipler fikri orijinal inovatörden dolaysız ve dolaylı olarak almak için para ödemek zorunda olduğundan, orijinal metin tek gerekli girdi olduğu zaman, fikrin kopyalarının üretiminden doğan tüm kârları ilk inovatörler toplar. Orijinal metnin yanında diğer girdiler gerektiği zaman, mucit toplam kârdan pay alır. İkinci duruma açıkça daha sık rastlandığından, özellikle ne zaman bu kârların rekabetçi yenilikçi fikrini uygulamak konusunda motive etmeye yetecek büyüklükte veya bunun aksi olduğunu anlamak için, bu durumu dikkatli bir şekilde ele almalıyız.

Ekonomistler bir mübadeleden toplumun net kârını "toplumsal artık değer" olarak adlandırırlar. Fikri mülkiyet olduğu zaman inovatör yarattığı artık değerden pay alır; fikri tekel yokluğunda inovatör daha küçük bir pay alır ki bu inovasyonun rekabet değeridir. Bu rekabet değeri inovatörün yaratıcılığının maliyetini telafi etmeye yeterli ise, kaynakların dağıtımı verimlidir ve böylece ne çok az ne de çok fazla inovasyon ortaya çıkar ve toplumsal artık değer maksimize olur. Çeşitli rekabetçi mekanizmalar ile bir inovatöre düşen özel değerin toplumsal artık değerle arttığı matematiksel olarak gösterilebilir; daha iyi aygıtların mucitleri daha çok para kazanır. Bu durum, toplumsal artık değer arttıkça, toplumsal artık değerden inovatöre düşen pay küçüldüğü zaman bile doğrudur.

Dikkat edin toplumsal artık değerden pay dedik, tüm artık değer değil. Birçok uzmanın tekrar tekrar yinelediklerinin tersine, bunda korkulacak bir şey yok; fikri tekel altında bile inovatörler inovasyonun yarattığı toplumsal artık değerin yüzde yüzünden az pay alırlar, geri kalanı tüketicilere gider. Rekabet ortamında, tüketiciler veya taklitçiler bir inovasyonun ürettiği toplumsal artı değerin bir parçasını alırlar ve bu parça ilk durumdakinden oldukça büyüktür. İlk inovatör dışında bunların payına düşen toplumsal artık değere bilim adamları "telafi edilmemiş taşmalar" jargonunu kullanırlar. Bununla beraber, bu taşmalarda yanlış bir şey yoktur. Bu rekabetçi piyasalar üreticilerin dışındakilerin de toplumsal artık değerden pay almasına izin verir; en azından toplumsal bakış açısından bu, rekabetçi piyasaların gerçekten en önemli özelliklerinden biridir ve pek başarılı olmayanlar için de kapitalizmi iyi bir sistem yapan budur. Ekonomik verimliliğin

amacı tekelcileri mümkün olduğu kadar zengin yapmak değildir, aslında neredeyse bunun aksidir. Ekonomik verimliliğin amacı hepimizin mümkün olduğu kadar iyi durumda olmasını sağlamaktır. Bunu başarmak için üreticilerin maliyetlerinin telafi edilebilmeleri gerekir ve böylece en iyi yaptıkları şeyi yapmaya ekonomik saik sağlanır. Fakat onlara bundan daha fazlası gerekmez. Eğer, rekabetçi bir piyasada fikrin orijinal kopyasını satarak ve böylece daha sonraki kopyaların çıkacağı ağaç kökünü yerine koyarak, inovatör fırsat maliyetini kazanırsa, yani en iyi bildiği ikinci işi yaptığı zaman kazanacağı para kadar veya daha fazlasını kazanırsa, o zaman yeterli inovasyon başarılmıştır ve hepimiz mutlu olmalıyız.

Şimdiye kadar resmedilen ve birkaç bölümde bölünemezlik elmasını yiyinceye kadar ve oradan suçlanacak bir yılan bile olmaksızın dışarı atılıncaya kadar dolaştığımız Cennet Bahçesi, ekonomik değeri olan fikirlerin kopyalarıdır ve aynı somut fikrin birçok kopyası, senin, benim, kardeşim Jake'in, Wilson Pickett'in kopyası olabileceği ana prensibinden doğar. Fikirlerin kopyaları daima sınırlıdır ve onları çoğaltmak pahalıdır, bu nedenle değerlidir ve bu nedenle her türlü mülkiyete uygulanan koruma onlara da uygulanmalıdır. İzinsiz sahibinden alınmamalı ve sahibi yasal olarak onu satma hakkına sahip olmalı. Bu normal düzeyde korumayı sağlamak için telif hakları ve patentlere gerek yoktur. Telif hakları ve patentler fazladan –ve gereksiz– bir haktır, başka insanlara yasal olarak satın aldıkları kopyalarla ne yapamayacaklarını anlatırlar. Eğer fikirler olağanüstü fikri mülkiyet korumasına değil, olağan mülkiyet korumasına tabi olurlarsa, insanlar değerli fikirlerle ortaya çıkıp, diğer insanlara satmak için kopyalarını yaparlar mı? Elbette yaparlar! Tam söylediğimiz ve daha da önemlisi, 2. ve 3. bölümlerdeki sayısız örneğin kanıtladığı gibi, insanlar rekabetçi mülkiyet hakkı rejiminde fikirlerin kopyalarını satarak çok para kazanabilirler. Gerçekte, çoğu piyasanın böyle çalışmış olduğunu ve hâlâ böyle işlediğini, bu piyasalarda iş gören insanların son hızla yeni fikirler yarattığını ve onları asırlardır kârla sattıklarını daha önce görmüştük.

Bir fikrin bir ağacın kökleri olduğu imgesi, sadece bir mecaz olmaktan öte bir şeydir; daha önce bitkiler ve hayvanlar için pazarın

asırlarca burada tarif edilen prensiplere göre çalıştığını görmüştük. Rakip üreticiler yeni türlerin ilk örneklerini maliyetlerinden çok fazla olan fiyatlara satabilmişlerdir, çünkü bu numuneler takdimlerinden hemen sonra sınırlı miktarda tedarik edilebilirler. Bu şekilde, rekabetçi tarımsal inovatörler yeni bitki ve hayvanların sonraki kullanıcılarına tahakkuk edecek, gelecekteki bütün kârlardan önemli bir pay kaparlar. Bazen tahılın yeni varyetesi özellikle bereketli çıkar ve bundan ötürü inovatör daha sonra onu teorik fiyattan "indirimli" olarak satmış olduğunu öğrenir. Başka bir sefer domatesin yeni varyetesi böceklere karşı, ıslahçısının ve müşterilerinin beklediği kadar dirençli çıkmayabilir ve o zaman teorik fiyat üzerinde, "değerinden fazlaya" satmış olur. Bununla beraber, üretici pazarına giriş değiştirilmediği sürece, üreticilerin diğer aynı şekilde riskli işkolları ile benzer, ortalama bir kâr yapmaları beklenir.

Tezimizin ortalama kâr yönünü ekonomik muhakemeye alışkın olmayanlar anlamazlar ve rekabetçi inovasyon teorisine anlaşılır fakat yanlış bir eleştiri getirirler. İşte onun "büyük aygırın dölleri" sürümü:

> Boldrin-Levine araştırması yaratıcılık ürünü eserlerin kopyaları hakkında benzer bir tez ortaya koyar. Aynı araştırma, bir eseri ilk satın alanlar bu eserin kopyalanmasından gelen değeri ele geçirecekleri için ilk kopyaya ödeyecekleri miktarın yüksek olduğunu ileri sürer. Böylece telif hakkına gerek yoktur. Seabiscuit'in sahipleri atlarının yetiştirme değerini çıkarmak için bir telif hakkına gerek duymadılar. Eğer Seabiscuit adlı at telif hakkına ihtiyaç duymuyorsa, o zaman Seabiscuit kitabı için neden biz telif hakkına gerek duyuyoruz? Tahminim şu ki yayıncı Ballantine Books, Seabiscuit'in bir kazanan mı yoksa kaybeden mi olacağını önceden göremedi. Kitap bu belirsizlik çözülmeden önce kopyalanmaya hazırdı. Kopya koruması olmasaydı başka yayıncı, Ballantine'nin bütün kitap listesini çıkarmasını bekleyebilirdi, nasıl sattıklarını gözlemleyebilir ve sonra sadece popüler olan başlıkları seçerek çoğaltabilirdi. Aksine atın sahibi, atın diğerleri için kopyalanır

olması için önce atın kalitesinin kabul edilmesini bekleyebilir. Atlar için Boldrin-Levine mekanizmasının nasıl çalıştığını anladım, fakat kitaplar için nasıl çalıştığını anlamakta zorlandım.[4]

Dikkat edin, ucuz bir taklidi çıkarmadan önce Ballantine'nin *Seabiscuit* kitabının kopyaları ile pazarı doyurmasını beklemek sizinkini değil, Ballantine'nin hazinesini parayla dolduran bir iş stratejisidir. Bu noktayı daha ayrıntılı olarak bu bölümdeki "Değeri Belli Olmayan Fikirler" başlığı altında inceleyeceğiz. Ancak, onu multimilyoner yapan telif hakkı koruması bile Bay Costner'ı her birkaç yılda bir, muazzam düşüşler yaşamaktan alıkoymaya yetmiyor gibi görünüyor.

Çoğu eleştirmen, rekabet ortamında bir inovatöre düşen toplumsal artık değerin, her durumda onun fırsat maliyetini karşılayıp karşılayamayacağını hesaplamanın teorik değil fakat deneysel bir mesele olduğu gerçeğini kaçırıyor. Bizatihi teori, bir patent sahibinin payına düşen toplumsal değerin, onun inovasyon maliyetini karşılamaya yeteceğini de garanti etmez. Her iki mekanizma, rekabetçi veya tekelci, inovatörlerin toplumsal artık değerden pay almasına cevaz verir, bu inovasyon yapmanın maliyetinden az veya çok olabilir. Tekelci mekanizma ile tahakkuk eden pay rekabetçi mekanizma ile olandan fazladır, fakat tekel bunu 4. ve 5. bölümlerde belgelenen, istenmeyen kötülükleri ortaya çıkararak başarır. Bu kötülükler tekelin sağladığı ilave inovasyon karşısında tartılmalıdır ve 8. ve 9. bölümlerde bu yapılacaktır. Bu ve bir sonraki bölümde teorik meselelerle devam edeceğiz, çünkü eleştirmenler rekabetçi endüstrilerin çalışma şeklinden habersiz görünüyorlar. Birinci meselemiz yenilikçi hangi kanallardan toplumsal artık değerden pay aldığı ve böylece maliyet sabit olduğu zaman pozitif rant kazandığı üzerinedir.

Sabit Giderler ve Rekabet

Efsanevi mucit yeni bir ürünle, bir işi yapmanın farklı bir yoluyla, yeni bir roman biçimiyle ve daha başka birçok şeyle ortaya çıkmak için çok zaman ve kaynak harcar. Buluş bir kez tamamlandıktan sonra, onun kopyalarının üretimi herkesin düşük bir bedelle yapabi-

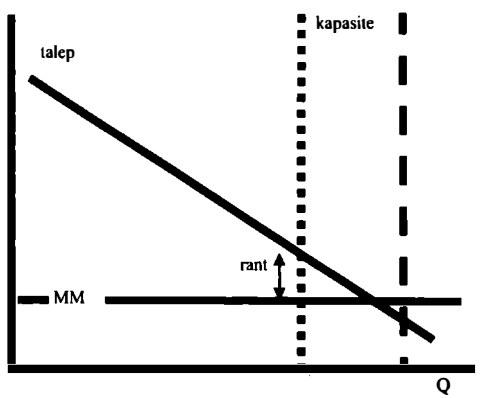
leceği basit bir iştir. Bu mitsel tanımlamanın inovasyonların çok küçük bir kısmından başkasına muhtemelen uygulanmayacağı gerçeğini bir yana bırakırsak; bizi kuşatan faydalı şeylerin çoğu Prometheusçu bir hayal gücünün büyük bir atılımının ürünü değil, binlerce normal insanın yaptığı bir dizi mütevazı ve çoğunlukla önemsenmeyen basit ilerlemenin sonucudur. Efsanevi durumda, rekabet, buluşu yeniden üretimin küçük olan maliyeti üzerinden satmaya zorlar, inovatörün buluşunun çok büyük olan ilk maliyetini telafi etmesine imkân vermez. Bu durum, birçok kişinin inovasyonların rekabetçi piyasalarda ticaret için uygun olmadığını düşünmesine yol açmıştır.

Bu güçlü bir argümandır, o kadar güçlü ki aslında bütün endüstrilere uygulanması gerekir. Örneğin ayakkabı endüstrisini ele alın. Ayakkabı üreten bir fabrika pahalıdır. Bir kez fabrika inşa edildikten sonra, ayakkabıların her bir çifti nispeten düşük maliyetle daha ucuza üretilebilir. Eğer iki ayakkabı fabrikası inşa edilirse, onlar arasındaki rekabet, fiyatı bir çift ayakkabının maliyet fiyatına düşürecek ve fabrika sahiplerine fabrikayı inşa etmiş olmalarının karşılığı olarak hiçbir şey bırakmayacak. O halde neden ayakkabıyı ekonomik varlıklar içinde rekabetçi piyasalara da uygun olmayan özel bir iktisadi varlık olarak ele almıyoruz? Neden ayakkabı üreticilerine, ayakkabı satın alanların ve satanların hayatları üzerinde özel haklar tanıyan özel ayakkabı yasaları yok? Benzin ve diğer endüstriler için de aynı şey söylenebilir: Bir benzin rafinerisi kesinlikle çok pahalı bir fabrikadır. Bir rafineri kurmak, bir kez kurulduktan sonra bir galon benzin üretmekten kat be kat pahalıya mal olur, buna rağmen petrol ve rafineri endüstrisinin açık rekabetle yönetilmesi fikri bizi rahatsız etmez.

Ayakkabı ve petrolde rekabetin bariz ve iyi bir şey olduğu konusunda emin olmamızdaki sebep nedir? Bir fabrika sınırsız sayıda ayakkabı üretemez ve petrol rafinerileri de sınırlı bir kapasiteye sahiptir. Eğer ayakkabı fabrikası küçükse, yani piyasa büyüklüğüne göreyse, sadece az sayıda ayakkabı üretecek ve tüketiciler mevcut sınırlı sayıda ayakkabının marjinal maliyetinin üzerinde bir fiyat ödemeye razı olacaklar.

Ayakkabı üretimi konusunda hikâyemizi ekonomistlerin pek sevdikleri arz talep şeması ile açıklayabiliriz. Yatay eksende, Q değeri

ile kaç çift ayakkabı satıldığını gösteriyoruz. Dikey eksende, P ile fiyatı ve ayakkabının maliyetini gösteriyoruz. MM olarak işaretlenen sarı çizginin yüksekliği ekonomistlerin marjinal maliyet dedikleri değerdir. Bu terim ayakkabı fabrikası kurulduktan sonraki bir çift ayakkabının maliyetini anlatır. Fakat fabrika sadece belirli sayıda çift ayakkabı üretebilir. Bu sınırlı sayı, fabrikanın veya benzer ayakkabılardan üreten çok sayıda firma varsa tüm endüstrinin kapasitesini gösterir, biz bunu noktalı ve kesikli çizgilerle, sırasıyla düşük ve yüksek kapasite olarak gösteriyoruz. Tüketicilerin ayakkabıya para ödeme konusundaki istekliliği talebi gösterir ve biz bunu aşağı doğru eğik çizgi ile gösteriyoruz. Tüketiciler ne kadar çok ayakkabı satın alırlarsa, ilave ayakkabılar için para ödemeye o kadar az istekli olacaklar ve dolayısıyla talep eğrisi aşağıya doğru inecek. Önce yüksek kapasiteli fabrika ile ilgili durumu inceleyelim: Kesikli düşey çizgi. Rekabet ortamında, şu meşhur sonuca varacağız: Rakipler, taleple temsil edilen ayakkabı fiyatı marjinal maliyete düşünceye kadar ayakkabı üretmeye devam edecekler. Ekonomi bilimi jargonunda, rekabet dengesi alttaki arz ile üstteki talep eğrisinin kesiştiği noktadır. Her çift ayakkabı bir çift ayakkabının marjinal maliyetine satıldığı için, fabrika sahibi hiçbir kâr elde etmeyecek ve dolayısıyla fabrikaya ödemesi için hiçbir şey kalmayacaktır. En başından böyle olacağının farkına vararak hiçbir fabrika tesis etmeyecekler ve hepimiz çıplak ayakla dolaşacağız.

Kapasite Kısıtlamaları Diyagramı

Eğer ayakkabı üreticileri sadece çok yüksek kapasiteli fabrika kuracak kadar akılsızlarsa veya o kadar çok sayıda fabrika tesis ederler ve toplam endüstri kapasitesi de daima kesikli dikey çizgide olursa, bu hikâyenin sonu olacaktır. Bunun yerine noktalı dikey çizgi ile temsil edilen düşük kapasiteli fabrikayı düşünün. Daha iyisi, noktalı dikey çizginin normal büyüklükte fabrikaların toplanmasıyla elde edilen toplam arza tekabül ettiğini düşünün. Artık fiyatı marjinal maliyete düşürecek kadar ayakkabı arzı mümkün değildir. Rekabet dengesi şimdi noktalı dikey çizginin aşağıya doğru eğik talep çizgisiyle kesiştiği noktadadır. Fiyat marjinal maliyetten fazladır. Fiyat ile marjinal maliyet arasındaki farka rekabetçi rant denir.[5] Bu miktar ayakkabı üreticileri tarafından fabrikalarını kurma maliyetini karşılamak üzere kullanılabilir. Ve aslında, fabrika kurma yarışında, ayakkabı üreticileri rekabetçi rantlarının fabrika kurma maliyetini karşılayacağı kapasitede fabrika kurarlar. Bu Adam Smith'in gizli elidir: Tam olarak doğru sayıda fabrika kurulur ve toplumsal artık değer maksimize olur.

Ayakkabılar için doğru olan, fikirler için de doğrudur. Artık, tıpkı sınırlı büyüklükte bir fabrikada sonsuz sayıda ayakkabı üretmek mümkün olmadığı gibi, dünyayı bir anda bir fikrin kopyaları ile doldurmak da mümkün değildir. Çünkü fikirlerin kopyaları daima sınırlıdır ve ayakkabılar gibi daima pozitif fiyat gerektirirler.

Yeni bir endüstri kadar sınırlı kapasitenin bu denli önemli olduğu başka bir yer yoktur. İlk girenler sermayelerinin fırsat maliyeti üzerinden ve üstünde büyük rantlar kazanırlar; fiyatları aşağıya, marjinal maliyete düşürecek üretim kapasitesine erişilinceye kadar da, oldukça uzun bir zaman bu durum sürer. Büyük başlangıç rantları inovatörlerin inovasyon yapmalarını sağlayan havuç, yani ödüldür; kopyacıların gelme tehdidi ise rantlar tamamen yok oluncaya kadar kapasite artışını zorlayan sopa, yani cezadır. Yeni gelenler sadece öncüyü tekrarlamakla kalmayacak, muhtemelen fiyatları kırarak veya ürünü ıslah ederek veya her ikisini de yaparak ondan daha iyi olmaya çalışacaktır. Öncü de onların gelmesini önlemek ve rantlarının düşmesine engel olmak için aynı şeyleri yapacaktır. Bu, gündelik konuşmada ekonomik rekabet adını verdiğimiz şeydir. Yeni ürünleri hızla geliştirerek

ve fiyatları ucuzlatarak hepimizi bu arada daha iyi duruma getiren bu rekabetçi sürecin ta kendisidir.

Rekabetçi süreç zamanla kapasiteyi artırır ve rekabetçi rantları azaltır, fakat sıfıra indirmez. Bu durum hem ayakkabı hem fikir endüstrisi için geçerlidir. Son gelenin bile, pahalı bir fabrika kurması gerekinceye kadar, ayakkabı fiyatı üzerinde bir rant kazanıp fabrikanın maliyetini karşılamak zorundadır. Aynı şekilde bir inovatörle rekabet etmeye çalışan taklitçi için bile, bir fikri taklit etmek ve onun kopyalarını yapmak sabit bir maliyet gerektirdiği sürece, pazar fiyatı ile yeniden üretimin marjinal maliyeti arasında pozitif bir mesafe kalacaktır. Rantlar uzun bir süre kazanılacağı için ve inovatörlerin kazandıkları rantlar taklitçilerinkinden genel olarak çok yüksek olduğu için, Aspirin, Coca Cola ve Tide'ın pazar payları aslında hâlâ çok yüksektir.

Konu ile mesleki yönden ilgili okuyucular için bir gözlem. Yukarıdaki grafikte, hiçbir şey ekonomistlerin sabit marjinal maliyet dedikleri değeri temsil eden MC eğrisinin düz yatay bir çizgi olması gerçeğine bağlı değildir. Belli bir kapasite için marjinal maliyetin artmakta olduğunu, yani gri MC çizgisinin eğiminin yukarı doğru olduğunu düşünün. Söylediğimiz her şey hâlâ geçerlidir ve noktalı düşey çizgi, talebi temsil eden çizgiyi MC eğrisinden *önce* kestiği sürece, rekabetçi rantlar hâlâ oradadır. Önemli olan toplam kurulu gücün pazarın büyüklüğüne, yani talebe oranla çok büyük olmamasıdır. Bir sonraki fasılda, "bölünemezlik" başlığı altında, bu durumun olmadığı ve başlangıç üretim kapasitesinin çok büyük olduğu durumu inceleyeceğiz.

İnovasyon özellikle iyi olduğu ve kopyalama özellikle kolay olduğu zaman, birçok insan inovatörü taklit edecektir. Yeni endüstrilerde bu olayın defalarca tekrarlandığını görmüştük: Çok sayıda insan hızla girmekte, çok fazla kapasite tesis edilmekte ve bazı firmalar, çoğunlukla en az verimli olanları, gerçek dünyada zarar adı verilen negatif rantlar kazanmakta ve endüstriden çıkmaktadır. Bir endüstrinin gelişmesindeki bu evreye ekonomistler "silkeleme" (*shakeout*) adını verirler. Silkeleme ayakkabı piyasasında ve elmaşekeri pazarında da meydana gelir, o halde fikirlerin kopyalarına ait rekabetçi

piyasada da meydana gelmesini bekleriz. Rekabetçi fikir piyasasında en son silkelemenin ne zaman meydana geldiğini anımsayabilirsiniz: 2000-l'deki "dot-com" şirketlerin iflası. Uçuş biletleri satışından mali portföyünüzü yönetmeye kadar işlerinizi yaparken interneti kullanmak, birisinin, belki de Al Gore'un sahip olduğu büyük bir inovatif fikirdi. Hepimiz için bir şans olarak henüz patente tabi değildi ve bir kez dot-com işletme yaratıldıktan sonra diğer girişimciler bu fikri kopya etmeye başladılar ve başka dot-com şirketler kuruldu. Bu bir patlamaydı ve bunu kriz takip etti, sonra son yıllarda daha istikrarlı fakat hâlâ hızlı bir büyümeye şahit olduk. Bu patlama ve arkasından gelen silkeleme olmasaydı verimli bir dot-com sektörüne sahip olmayacaktık, aynı şekilde fikri tekel orada kendine yer bulsaydı yine ona sahip olmayacaktık.

Firmaları verimsiz olan ve çıkmaya zorlanan girişimciler bunu duymaktan memnun olmasalar da, silkelemeler iyi ve toplumsal olarak değerli vakalardır. Kötü tasarlanmış veya verimsiz firmaların kapanmaya zorlanması üzücüdür, ama rekabet bir gala yemeği değildir[6] ve verimsiz firmalardan kurtulmak ve verimli olanların serpilmesine yol açmak tam da rekabetin başarması beklenen şeydir. Bunun ayakkabı endüstrisi için iyi olduğu konusunda hemfikiriz. Aynı zamanda fikir endüstrisi için de iyidir. Unutmuş olabiliriz, grafik ekranda simgeleri işlemeye dayanan grafiksel kullanıcı arayüzü icat eden Microsoft veya Apple değil, Xerox idi. Buna rağmen Microsoft'un orijinal inovatörleri taklit edip daha da geliştirmesinin toplumsal bakımdan faydalı olduğu konusunda hepimiz aynı düşünceyi paylaşırız. Olgunlaşmış endüstriler sonunda, aşağı yukarı doğru miktarda üretim kapasitesinin, marjinal şirket tarafından kazanılan rantların sabit giderlerini karşılayacak kadar kapasitenin olduğu ve rekabetçi denge adını verdiğimiz durumun hüküm sürdüğü bir çeşit uzun süreli dengeye ulaşırlar. Kuşkusuz, başka bir inovatör yeni bir tür ayakkabı ile ortaya çıkıp, sakin denge gölüne adım atarak, bütün ilerlemenin kaynağı olan, toplumsal olarak faydalı rekabetçi inovasyon dalgaları yaratıncaya dek.

Bölünemezlik

Ayakkabılar ile fikirler arasında kurduğumuz analoji şimdiye dek işimize yaradı; bu nedenle şimdi onu bırakıp ayakkabıların ekonomisi ile fikirlerin ekonomisi arasındaki kritik farkı ortaya koymanın zamanı geldi. Bir inovatörün bir rant kazanacağı gerçeği, bazı fikirlerin rekabet ortamında üretileceği anlamına gelir. Fakat toplumsal yönden değerli her fikrin üretileceği manasını taşımaz: Bölünemezlik ağacının meyvelerini yemek bize rekabetçi inovasyonun sınırlarını gösterecektir.

Tekrar ayakkabı fabrikası örneğini ele alalım. Standart rekabet teorisi sadece ayakkabı fabrikalarının kurulacağını ileri sürmekle kalmaz, toplumsal bakımdan istenen miktarda ayakkabı fabrikası üretileceğini de iddia eder. Bunun nedeni ayakkabı fabrikalarının oldukça bölünebilir olmasıdır: Daha büyük veya daha küçük ayakkabı fabrikası inşa edebiliriz. İlk fabrikayı kuran, ne kadar büyüklükte bir fabrika kuracağına karar verirken, fabrikanın sabit kapasitesinden gelen rantların fabrikayı kurma maliyetinden daha az olacağı büyüklükte bir fabrika kurmayacaktır. Başka ayakkabı fabrikaları kuran taklitçilerin rekabetiyle karşılaşan fabrikatör, az bir kapasite artışı sonucu gelen rantlar kapasite ilavesinin maliyetinin üzerinde olduğu sürece, fabrikanın büyüklüğünü artırmak isteyecektir. Bu tam olarak toplumsal artık değerin maksimize edildiği durumdur ve bu nedenle ekonomistler ayakkabı fabrikası sahiplerinin devlet tekeliyle ödüllendirilmelerini savunmazlar. Bu memnuniyet verici durum inovasyonlar için her zaman geçerli olmayabilir.

Ayakkabı fabrikalarının aksine, asgari kapasite ile bile çok kısa zamanda yapılabilen bir kitabın kopyaları o kadar çok olabilir ki pazarı doyurur ve fiyatları nerdeyse marjinal maliyete yaklaştırır. (Bulguların böyle olmadığını gösterdiğini belirtelim.) Fiyat ve marjinal maliyet arasında oluşan fark o kadar küçük olabilir ki, kopya sayısı ile çarpıldığında yetersiz bir rant sonucu verir. Rant yetersizdir çünkü diyelim kitap çok karmaşıktır ve tamamlanması uzun süre almıştır. Kapasite fazlalığı ve yüksek sabit maliyet bileşimini, tamamlanmış bir kitabın yerine geçecek küçük bir kitap üreterek telafi etmenin yolu

yoktur, bu pek şahit olabileceğimiz bir şey değildir. İnovasyon sürecinde bölünemezliğin varlığı ve bu bölünemezliğin, pazarın büyüklüğüne oranla büyük olabileceği gerçeği, rekabet ortamında inovasyon için anahtar rolde bir gerçektir.

Çoğu fikirler bölünebilir değildir ve bir fikrin ilk örneği ile ortaya çıkmanın maliyetinin, bu fikrin kopyalarının pazarının büyüklüğü ile karşılaştırıldığında, oldukça yüksek olduğu durumlar vardır. Başka bir deyişle, inovatörün yerleştirmek zorunda olduğu kapasite o kadar büyüktür ki, mal için talep belirli ise, bu zat muhtemelen marjinal maliyet üzerinde bir rant kazanmayacaktır. Bu durumda mantıklı bir inovatör ilk sabit maliyeti geri alamayacağını anlar ve hiç başlamaz. Belirli bir talep için, bu iki anomali –büyük minimum kapasite ve büyük sabit maliyet– bir araya gelince rekabetçi piyasalar uygun biçimde işlemez. Fikri tekel konusundaki iktisadi tartışmanın merkezi budur: Bir tekelcinin gerçekleştirdiği ilave kâr, bazen, toplumsal olarak arzu edilen ve dizginsiz bir rekabetle üretilmesi mümkün olmayan inovasyonlara yol açabilir. Daha açık söylersek, teorik bir argüman olarak doğrudur ve biz onu inkar etmeyi düşünmüyoruz. Aslında, bizim burada veya başka yerde teklif ettiğimiz aynı modelin özel bir durumudur. Büyük başlangıç kapasitesi ve küçük pazar büyüklüğü durumu doğmayacağını söylemiyoruz, sadece bu durum tek olası durum olmaktan uzaktır. Gerçek dünyada hangisinin daha sık görüldüğü ampirik bir problemdir, teorik değil. Rekabetçi inovasyon teorisi hem minimum büyüklüğün küçük ve bölünemezliğin ilintisiz olduğu, ve ilintili olduğu durumu kabul eder.

Bölünemezlik ilintili pratik bir sorun mudur? Daha önce gördüğümüz ve daha sonra da göreceğimiz gibi, eldeki deliller öyle olmadığını gösteriyor. Dikkat edin, hem teorik hem gerçek olarak, ekonomi büyüdükçe bölünemezliğin ekonomik ilintisi azalmaya devam eder. Böylece, ekonomik gelişme rekabetçi inovasyonu gitgide daha kolay hale getirir, ve fikri tekel için ekonomik gerekçe zaman geçtikçe hafifler ve ekonomi büyür.

İşbirliği Avantajı

Büyük gelişmeler çoğunlukla birçok küçük inovasyondan inşa edilir. İnovatörler, bilgiyi paylaştıkları ve bu şekilde diğer inovatörlerin, kendi yaptıkları gelişmelerden faydalanmalarını sağladıklarında inovasyon süreci büyük ölçüde artar. Çünkü rekabet ortamında tüm rakipler taklit edebileceğinden ve böylece başka birisinin inovasyonundan faydalanabileceğinden bilgi paylaşımının teşviki güçlüdür. Bilgiyi paylaşarak, inovatör rakiplerinin daha ileri inovasyon yapma şansını artırır; ve rekabet ortamında orijinal inavatör meslektaşlarının gerçekleştirmesine yardımcı olduğu inovasyondan yarar sağlamayı umar.[7]

Bilgi paylaşımı için teşvik, özellikle endüstrinin ilk evrelerinde, inovasyonunun hızlı ve şiddetli olduğu evrede güçlüdür. Bu ilk evrelerde, kapasite kısıtlamaları bağlayıcıdır, böylece rakiplerin maliyet indirgemesi endüstri fiyatını düşürmez, çünkü bu durum tamamen tüketicilerin bir romana veya ender bir mala para ödeme istekliliği ile belirlenir. İnovatör doğru bir şekilde, bilgiyi paylaşarak hiçbir şey kaybetmeyeceğini, fakat rakiplerinden birinin teknolojisini sırasıyla geliştirip kendi maliyetini düşürmesinden yarar sağlayabileceğini görür. Kendi maliyetini düşürmenin veya ürününü geliştirmenin ekonomik kazancı, kapasite sınırlamaları bağlayıcı olduğu zaman o kadar büyüktür ki tekel fiyatından gelen kazançları kolaylıkla küçültür. Sadece endüstri olgunlaştığı zaman, maliyet indirgeme veya ürün geliştirme inovasyonlarının ortaya çıkması zordur ve artık üretim kapasitesi, tekel karlarıyla ilişkili olan talep üzerinde bir baskı oluşturmaz. Kısaca, bu nedenle genç, yaratıcı ve dinamik endüstrilerdeki firmalar nadiren patent ve telif haklarına bel bağlarken, durgun, verimsiz ve demode endüstriler her türlü fikri mülkiyet koruması için ölesiye lobi yaparlar.

İşbirliği avantajı tezine çoğunlukla şöyle karşı çıkılır:

> Bir şirketin inovasyon için hiçbir şey harcamak istemediğini farz edin. Bu şirket inovasyona para harcayan diğer şirketler ile aynı miktarda ilerlemeye [...] sahip olur. Böylece hisse senetlerine daha iyi kâr dağıtır.

> Akıllı hissedarlar endüstriler arası portföy çeşitlendirmesini buna göre yaparlar, fakat endüstri içinde özellikle bu firma üzerinde dururlar. Veya isterseniz, bir akıllı borsa oyuncusu tarif edildiği gibi davranan , [...] firmalardan birinin kontrolünü ele geçirir, onun AR-GE bütçesini sıfıra indirir, kârlarını artırır, hisselerin yükselmesini sağlar ve satarak vurgunu vurur.[8]

Problem şu ki AR-GE'ye para harcama zahmetine girmeyenler "inovasyona para harcayan şirketler ile aynı miktarda ilerlemeye [...]" sahip olmazlar. İşbirliğine katılanlar faydalanır, seyirciler faydalanmaz. Linux çekirdek programcılarının yoğun çalışmalarının sizin bilgisayar işletim programı yazma bilginize ne kadar faydası dokundu? Başka şirketlerin AR-GE çalışmalarının sonucunu elde edip "serbest" olarak kullanmak için siz de kendi AR-GE çalışmalarınızı yapsanız iyi olur. Eğer yapmazsanız endüstrinin geri kalanının ürettiği teknik bilgi sürecini anlamanız mümkün olmayacaktır. Böylece, aynı zamanda, diğer endüstri katılımcıları siz anlamadığınızda yardıma koşmayacaklardır.

İlk Hamle Avantajı

Rekabetçi rant, rekabet koşullarında bir inovatörün kazanmayı bekleyeceği asgari miktardır. İnovatör başlangıçta fikri bilen tek kişi olduğu için, ilk hamle avantajından kâr etmek için birçok yol vardır. Teknoloji transferi ve bilgi maliyeti üzerine çok sayıda kitap yazıp fikirlerin özgürce iletilmesini savunan ekonomistler olgusu kadar dikkate değer başka bir olgu da, ilk olmanın stratejik avantajları üzerine kitaplar yazarken inovatörlerin ilk hamle avantajları olmadığına inanan ekonomistler olgusudur. Bu stratejik avantajlar iyi bir şekilde belgelenmiştir: Fudenberg ve Tirole'ın oyun teorisi üzerine metni bir örnektir.[9] Rudyard Kipling'inki çok açık olmayan bir örnektir:

> Biliyordum –Byfleet'in gemisine teklif
> verdiğimizde ne geliyor biliyordum
> Demirle uğraşıp durdular: Çeliği emrettim!
> Çelik ve ilk genişleme. Değdi diyorum değdi.

Dokuz natlık şileplerle gelip uzun dönemli
ticareti yakaladığımızda!
Ve bana nasıl yaptığımı sordular,
onlara Kutsal Kitabı verdim,
"Lambanı öyle tut ki yanındaki de biraz görsün!"
Gördükleri her şeyi kopyaladılar,
fakat benim aklımı kopyalayamadılar,
Onları ter içinde ve bir buçuk yılı
çalarlarken arkada bıraktım.[10]

İlk hamle avantajının en göze çarpan sonuçları, ise, başka yerde bulunabilir. Bu durum önce Jack Hirshleifer tarafından yapılan gözlemle ortaya çıktı: İnovatör ilk elden bilgi sayesinde inovasyonun sosyal değerinin çok çok üstünde kazanmayı başarabilir.[11] Hirshleifer'in argümanını anlamak için son inovasyonlardan, şimdi Segway adı verilen ve şehir ulaşımında devrim yaratacağı söylenen, ve bu ihtimal dışı kehanetin gerçekten doğru olduğu kabul edilen, Ginger aracını ele alın. Mucit Dean Kamen bu bilgiden nasıl yararlanabilir? Aracın geliştirilmesinde sadece Dean Kamen'in bileceği bir nokta vardı: Şehir ulaşımında yakında devrim olacak ve otomobil yakında demode olacak. Kendini patentlere boğacağına veya yapmış olduğu gibi bilgisini girişimci kapitalistlere satacağına, kullanabileceği bütün fonları kullanarak ve mümkün olan en yüksek miktarda borçlanarak fiyatları düşen otomobil hisseleri satıyor olabilirdi. O zaman aracı kendi geliştirmek yerine, projeyi *New York Times*'e postalayabilirdi. Proje yayınlanır yayınlanmaz, hisse senedi sahibi halk doğal olarak otomobil endüstrisinin sona ermek üzere olduğunu fark edecek ve otomobil hisselerinin fiyatı dibe vuracaktı. Bunu önceden görmüş olan Dean Kamen, projesi yayınlanmadan önce otomobil hisselerini açığa satmış olduğu için doğal olarak vurgunu vuracaktı.

Dean Kamen girişimci kapitalistlere nasıl göstermiş olursa olsun, elbette fiiliyatta Segway ulaşım endüstrisinde devrim yaratmadı, ne de bu ihtimal içindeydi ve hisseleri açıktan satmak riskli bir öneri olacaktı. (Geriye bakılınca başka nedenlerle iyi bir karar olmasına rağmen.) Bu ne de olsa, George Soros'un parasının çoğunu kazandığı

yoldur: 1992'de İngiliz Sterlinini açıktan satmak – yalnız Soros'un öngörüsü doğruydu. Fakat icat etmek genel olarak riskli bir pozisyondur ve değersiz bir fikre sahip olan fikri tekelcinin işleri genel olarak çok iyi gitmez. Aslında, patent koruması ile bile, Dean Kamen inovasyonu nedeniyle aşırı zengin olmadı.

İlk hamle yapan olmanın daha belirgin ve sık rastlanan avantajları vardır. Birincil avantaj bir ürünün ters mühendisliği zaman alması ve para gerektirmesidir. Yani, bu kitap ile ilgili yukarıda anlatılan örnekte, telif hakkı olmasaydı size bir kopya satar satmaz sizinle derhal rekabet içinde olurduk. Ama bizimle rekabet etmeye başlamanız için bir basımeviniz ve dağıtım zincirinizin olması gerekirdi, Cambridge Üniversitesi Matbaası ile rekabet edebilirsiniz ve bu işler oldukça pahalıya mal olur. Gene de, siz başka bir üniversite matbaası olsanız, bu kitabın bir kopyasını satın alarak, telif hakkının olmadığı bir dünyada, onun kopyalarını yapmak üzere daha ucuz bir anlaşma yapmanız mümkündür. Daha önceden resmi belgeler örneğinde görmüş olduğumuz gibi bu elbette kitap yazmanın bütün kârını almaz. Önemli değil, kitaplar, müzik ve videoların tersine mühendisliği nispeten ucuzdur, bundan dolayı rekabetçi çözüm başka yerdedir. Nerede olduğu, 1870'lerde Amerikan yayıncıların ne yaptıklarına bakarak –piyasayı kitabın birçok ucuz kopyası ile doldurarak, böylece ucuz taklitçilerin en ucuzu hariç herkesin yaşamasını imkânsız hale getirerek– veya yukarıdaki farazi şemaya geri dönerek kolayca öğrenilebilir. İnovatör üretime çok büyük bir kapasite ile başlarsa, kalan rekabetçi rantı ilk inovatör için bile çok küçük olur, o kadar küçük ki genel olarak, taklit etmek kârlı olmaz.

Çoğu gerçek örnekte, yeniden üretim ve tersine mühendislik kısa vadede aslında pahalıdır. Kitaplar, müzik, video ve telif hakkına tabi öğeler şifrelenebilir, şifre programlarını kırmak zaman alır ve para gerektirir. Yeni ürünlerin, yeni süreçleri söylememize gerek bile yok, genel olarak, tersine mühendislikleri pahalıdır. Ayrıca, uzmanlık inovatörlük ile birlikte olunca, rakiplerden uzun süre üretimin içinde bulunmuş olduğundan, önemli bir piyasa değerine sahiptir. Patentleri sona erdikten sonra Boulton ve Watt'ın durumu bu konuya örnektir, fakat birçok başka örnek de vardır, mesela patentli ilaçlar jenerik ra-

kiplerinden patentlerin süresinin dolmasından sonra uzun bir süre, yüksek miktarda prim hak etmeye devam etmektedir. Kısaca, yasal koruma faydası olmadan bile, inovatör elbette kısa süreli bir tekel hakkına sahip olacaktır ve ayrıca şöhret ve tüketici sadakati gibi güçlerin onun lehine çalışmasına bel bağlayabilir.

Fakat bodrumunda çalışan zavallı mucit, acımasız büyük şirketler karşısında nasıl kâr edecek? Sermayesinin olmamasını fırsat bilerek onun fikrini çalıp üretime kendileri koymayacaklar mı? Burada *American Economic Review*'daki[12] bir makalede Anton ve Yao tarafından, mucidin bundan nasıl kaçınabileceğini açıklayan akıllıca bir plana başvuracağız. Ginger/Segway aracı örneğine geri dönersek, Dean Kamen otomobil şirketlerinden birine, mesela Ford'a gidip projeyi onlara parasız gösterebilirdi. O zaman, Ford Motor Şirketi'nde yüksek bir hisse karşılığında, rakiplerinden projeyi gizleyeceğine dair söz verecekti. Bu ekonomistlerin teşvik edici mekanizma dedikleri, bilginlerin ise kazan-kazan dediği durumu yaratır. Sır büyük bir değer taşıyacaktır, çünkü Ford ilk hamle avantajından faydalanacaktır. Dean Kamen, Ford'dan icadının toplam değerinden az istediği sürece, Ford seve seve bunu öder, çünkü mucit sırrı rakiplerine söyleyecek olsa tekel karını kaybeder. Diğer yandan, Dean Kamen Ford hissesini paylaştığı için sırrı diğer şirketlere açıklamayacaktır, çünkü bu onun hissesinin değerini düşürür. Başka konuya geçmeden belirtelim, bu argüman rekabetin hem toplum hem mucitler için iki kez iyi olduğunu göstermektedir. İlki yukarıda belirtilen nedenledir. İkinci olarak, Dean Kamen'in tehdidi sadece ve sadece Ford'un araba üretimi alanında en az bir rakibi olması durumunda anlam taşıyacağından. Araba üretiminde rekabet yokluğu durumunda, ılımlı bir inovatörün tek araba üreticisi ile daha az pazarlık gücü olacaktı. Bu yüzden düstur şudur: İnovatörler arasında, fakat aynı zamanda araba ve ayakkabı gibi çok inovatif olmayan eski malların üreticileri arasında, rekabeti güçlendir.

İlk Hamle Avantajını Sayısallaştırmak

İlk hamle avantajının ne kadar güçlü olduğu, kârların kopyalamanın zor olduğu yerlerden mi, yoksa çabucak kâr edilen yerlerden mi kazanıldığına bağlıdır. İlk hamle avantajı güçlü olduğu zaman, koruma

için ekonomik gerekçe zayıftır, çünkü en değerli ürünler fikri tekel yokluğunda yaratılacaktır. Yazarlar Loncası ve RIAA gibi kayıt endüstrisi adına konuşan, MPAA gibi film endüstrisi adına konuşan lobiciler, fikri tekellerinin korunma ihtiyacı konusunda oldukça ısrarcı olmuşlardır. O halde bu endüstrilerde ilk hamle avantajının ne kadar güçlü olduğuna bir göz atmaya değer.

Filmler söz konusu olduğunda, 1970'lerin ortalarında VCR (videokaset kaydı) çıkmadan önce film gelirlerinin çoğunluğu normal gösterimden, küçük bir kısmı televizyondaki yeniden gösterimden geliyordu. Kârın büyük bölümü ise genel olarak birkaç haftadan bir aya kadar süren ilk gösterilerde kazanılır. İlk gösterimi takiben genellikle ikinci bir gösterim gelir, ilki bittikten sonra bir veya iki ay sürer. İkinci gösterimde göze çarpan özellik bilet fiyatlarının ilkinden oldukça düşük olmasıdır. Mesela, 2002'de Chicago'daki bilet fiyatlarını internette incelediğimizde, ortalama olarak ilk gösterimde bilet fiyatının 9$, ve ortalama ikinci gösterim biletinin fiyatının ise yaklaşık 3$ olduğunu gördük. Sinemaseverler açısından bu yüksek oranda sabırsızlık, kesin olarak fikri tekel için gerekçenin zayıf olduğu çevre tipidir – özellikle telif hakkı olmasa bile, gösterimler elbette kapasite ile (bu durumda koltuk sayısı) sınırlı olduğu için.

Aynı zamanda, hızlı teslim ücretlerini inceleyerek erken teslim için ödeme istekliliğini hesaplayabiliriz. 1 Ekim 2002 'de, örneğin Amazon.com 3-7 günde teslim edilen her kitap için 0,99$, iki günde teslim edilen her kitap için 1,99$ ve bir günde teslim edilen kitap için 2,99$ ücret tahsil etti. O halde en azından bazı tüketiciler kitaba 24 saat önce sahip olmak için 1$ fazladan ödemeye istekliler. Bu elbet önemli bir ilk hamle avantajıdır.

Aslında, ön ödeme kazançlarının karakteristik olarak kitaplar için en önemlisi olduğunu görüyoruz. Eric Flint, "alışılmış tecrübelerin kitap ticaretinin %80'ininde kurgusal kitapların ilk üç ayda satıldığını gösterdiğini," belirtir.[13] David Drake ile beraber yazdığı kendi romanı *Oblique Approach* için başka şeyler yanında şu verileri bildirir:

Telif Hakkı Dönemi	Satışlar
Temmuz-Aralık 1998	30.431
Ocak-Haziran 1999	5.546
Temmuz-Aralık 1999	835
Ocak-Haziran 2000	795

Daha geniş bir temel olan kurgu roman üzerinde bizim kendi verilerimiz, ilk dört aydan sonra satışın yaklaşık altıda bire düştüğünü gösteriyor.[14] Kitap endüstrisi, en azından karton kapaklı kitaplar için, üretimin maliyetinin oldukça düşük olduğu bir endüstridir. Flint "ortalama bir karton kapaklı kitabın geleneksel olarak yaklaşık 15.000 kopya satıldığını" bildirir. Kitap başına 2$ telif ücretinden toplam 30.000$ yapar, bu da daha geniş veritabanı ile uyumludur.

Kayıtlı müzik örneğinde doğal bir deneyden faydalanacağız. 1999'dan önce kayıtlı müzik, telif hakları yasası ve teknoloji ile etkin bir şekilde korunmaktaydı. Bilgisayarların CD'leri kopyalayıp MP3 formatına çevirme yeteneği ve Mayıs 1999'da Napster eşler arası ağın ortaya çıkması, müzik için telif haklarını etkili şekilde ortadan kaldırdı – o kadar ki fikri tekelin tamamıyla ortadan kaldırılmasına şimdi kimi zaman "Napsterizasyon" deniliyor. Napsterizasyonun CD satışlarına etkisi, Teksas Üniversitesinde Stan Liebowitz tarafından incelenmiştir. Liebowitz'e göre Nepsterizasyonun CD satışlarına 2001 sonlarına kadar çok az etkisi olmuş veya hiçbir etkisi olmamıştır. 2002'de CD satışlarında 2001'de başlayan düşüş keskinleşmiştir ve Liebowitz uzun vadede satışların %20 oranında düşeceğini hesaplamaktadır.[15]

Tamamlayıcı Satışlar

Özellikle yaratıcılık gerektiren ürünlerde, başka bir ilk hamle avantajı, az bulunan orijinallerin, imzalı kopyaların ve ilk versiyonların çok bulunan versiyonlara göre güçlü bir şekilde tercih edilmesidir. Bu durum belgelenmiştir. Bu olgunun en çarpıcı örneği belki de Los Angeles'te Getty Sanat Müzesi'dir. Getty Müzesi astronomik fiyatlarla, çok sayıda meşhur sanat eserinin çok iyi taklitlerini satın aldı.

Bu taklitler oldukça iyiydi ve müze uzmanları onların orijinal olduğuna inandılar. Ancak, başka ince ayrıntılar ve özel bilimsel deneyler bu eserlerin aslında sahte olduğunu gösterdi. Elbet fonksiyonel açıdan eserler değişmemişti; seyirciler açısından tablo hâlâ tam olarak aynı görünüyordu. Fakat eserlerin bir kez orijinal olmadığı ortaya konulduktan sonra, piyasa fiyatları kat be kat dibe vurur. Aynı şekilde, en fazla etiketi olup olmaması ile orijinalinden ayrılabilen, bir kısım moda ürünlerinin izinli kopyaları orijinalden çok aşağı bir fiyata satılır. O halde sanat eserleri son zamanlarda telif haklarıyla korunabilirken, korunmaya gerek olduğunu savunmak zor.

Orijinallerin veya imzalı ya da el yazılı kopyaların vs. tercih edilmesi daha genel bir olgunun çok özel bir örneğidir, tamamlayıcı satışlar olgusunun. Yani, bir eser, bazı piyasalarda çok kıt değilken, bazılarında ise oldukça kıttır ve inovatör, inovatör olma nedeniyle genel olarak, doğrudan fikriyle bağlantılı olmayan hizmetleri için bir prim elde edebilir. Bunun çok sayıda örneği vardır. Elektronik kopyaların fiyatı ne olursa olsun, müzikte canlı performanslar seyrek olarak kalacak. İlk gösterim kârları maliyeti karşılamaya yettiği sürece, internet üzerinden kaç kopyası bedava verilirse verisin, film yapılmaya devam edecek. İlk ciltli kopyaların satışı üretim masraflarını karşılamaya yettiği sürece, kitaplar basılmaya devam edecek. Söyleşi programlarına katılarak yazarlar ve mucitler çok para kazanabilirler. Hatta meşhur bir yazar tarafından imzalanan tişört bile, büyük bir edebi eser yaratırken, yazarın emeğinin fırsat maliyetini karşılamaya yetebilir –şaşırtıcı ama, küçük komik *online* bant karikatürler parasız verilip tişört halinde satıldığı kârlı bir iş modeli bulundu.

İspanyol futbol takımı Real Madrid "galaktik" oyuncularının ücretlerini karşılamak için (Beckham, Owens, Raul, Ronaldo, Zidane) onların isim ve numaralarını taşıyan giyecekler sattığında defalarca ispatlamış olduğu gibi, büyük edebi eserlerden daha sıradan faaliyetler de tamamlayıcı satışlar ile çok para kazanmaya yetebilir. Yıldız oldukları yıllarda, İspanya veya Avrupa'da hiçbir önemli karşılaşmayı kazanmamış olmaları bile önemli değil: İnovatörler olarak dünya futbol arenasında, çok sayıda taklitçiler olsa da, çok büyük paralar kazandılar.

Bunların hepsinin içinde en büyük tamamlayıcı satış ise elbette reklam satışıdır. Bir ürünün bedava verilmesine rağmen kâr elde edilebileceği konusunda şüpheleri olanlar radyo ve televizyon endüstrisinin tarihine baksalar iyi olur. Var olduğu kırk yıl boyunca ürününü bedava vermekten başka bir seçeneği olmayan bir endüstriden kaç kişi inanılmaz derecede zengin oldu? Elbette, telif hakları olmayınca, insanların ürünü reklamları çıkarttıktan sonra kolayca yeniden dağıtacağı savunuluyor. Şifre gibi teknik araçların olmadığı durumda bu mümkün olabilir. Fakat tabii ki yaratıcıyı hikâyenin ayrılmaz bir parçası olarak reklamı kullanmaktan kimse alıkoyamaz. Filmlere ve televizyona ürün yerleştirme oldukça yaygındır. Eğer başka reklam olasılıkları ortadan kalkarsa, bunlar onların yerine daha fazla değer kazanır. Bunun kitaplar gibi başka eserlere uzanmaması için bir neden yoktur. Eski günlerde, Ludovico Ariosto'nun *Orlando Furioso* adlı eserinde örneği verildiği gibi, yazılı eserlerin oldukça büyük kısmı bir çeşit reklam içerir.

> Göze ilk çarpan yazıt orada,
> Lucretia Borgia'nın şöhretini anlatır uzun uzun,
> Roma cazibe ve masumiyet açısından onu
> Daha önce onun ismini taşıyan
> eşin üzerine yerleştirmeli.[16]

Ian Fleming, ajanını Colt marka bir silah ile donattığı için şirketten para almazken, kitaplar popüler olduktan sonra tabii ki James Bond silahını açık artırmayla satışa çıkararak para kazanabilirdi. Aslında Bond filmleri (bu filmlerde 0.38 Colt Police Positive kullanmadı) tam da bunu yapmış görünüyor.[17]

Benzer bir tamamlayıcı satış olasılığı patentlenebilir fikirler piyasasında da ortaya çıkar. Mucit doğal olarak buluşu ile ilgili fikirlerde özel bir uzmanlık kazanmıştır. Fikrini kullanmak isteyenler tarafından danışman olarak ona büyük bir talep olacaktır. Watt patenti olmasaydı bile, buhar makinesi üreticilerinin ona büyük bir talebi olmayacak mıydı? Olacaktı ve 1798'e kadar olan da buydu; buhar makinesi imal etmek isteyenlere mühendislik danışmanlığı yaptı. Esasen Boulton ve Watt'ın patenti tümüyle başkalarının buhar makinelerinin montajını yapmasını engellemek içindi, zira her durumda zaten par-

çalar bağımsız şirketler tarafından üretilmekteydi. Transmeta, Linus Torvalds'ı, eğer o Linux projesini başlatmasa ve ilk sürümünü yazmamış olsaydı, büyük bir ücret ödeyerek işe alır mıydı? Yaratığı şeyi bedava vermesine ve şöhretinden yararlanmak istemediği açıkça belli olmasına rağmen, örneğin ortalıkta görünmemesine rağmen, Torvalds bugün gene de bir milyoner.

Eninde sonunda hiçbir ekonomik çalışma ilk hamle avantajının yüzeyini çizmenin ötesinde bir şey yapamaz: O sadece akademik ekonomistlerin özel bir avantajlarının olmadığı bir alan olan insan yaratıcılığı ile sınırlıdır. Örneğin, tefrika ve diziler yoluyla, hatta bir sonuç olarak inovasyon gerektiren piyango biletleri satarak, önceden şartlı siparişi şart yerine gelinceye kadar emanete alarak kâr edilebilir. Tarihte geriye bakarsak, bölünmezliklerin bir sorun yarattığı piyasalarda, girişimciler tarafından uygulanmış dâhice yöntemler görürüz. Ortaçağda konvoylara olan ihtiyaç, tüccarlar için önemli bir bölünemezlik yaratmıştı ve bu sorun şartlı anlaşmalar kullanmak suretiyle çözülmüştü. Modern zamanlarda, Asyalı göçmenler (ve diğerleri), küçük lotarya kulüpleri yaratarak küçük bir işe başlamak için gereken asgari yatırım sorununu çözdüler.

Değeri Belirsiz Fikirler

Amerikan Sinema Filmleri Birliği'nin önceki başkanı Jack Valenti gibi fikri mülkiyet taraftarları, birçok inovasyonun riskli olduğu gerçeğinden çok huzursuz oldu. Ne de olsa, rakiplerin "sizin" eserinizi "çalmalarına" izin verilmesi zaten yeterince kötüdür. Fakat orijinal proje riskli ise, sadece başarılı olmanız durumunda "çalacaklardır": 1987 yapımı *Ishtar* gibi büyük fiyasko yapımların internet üzerinden çok az sayıda yasadışı kopyaları dağıtıldı. Daha önce başka yerde böyle bir argümanın çok az pratik anlam taşıdığından söz etmiştik: Bir filmin veya kitabın büyük bir başarı mı yoksa fiyasko mu olduğunu anlamanın tek yolu vardır ve de bu daima olay gerçekleştikten sonra anlaşılır. Eğer bir şey "büyük başarı" olarak etiketlendiyse, zaten o zamana kadar çok sayıda kopyasının satıldığı anlamına gelir

ve dolayısıyla orijinal yaratıcısına çok para kazandırır. Yani her şey bittikten sonra bir taklitçinin gelip yerden birkaç kırıntı toplaması fazla bir şey fark ettirmez.

Her halükarda, yeni bir ürün piyasaya sürüldüğünde, gerçek piyasa başarısına dair büyük ölçüde belirsizlik taşır. Belirsizliğin varlığı fikir sektöründe rekabet açısından ne anlam ifade eder? İlk yatırım gerçekleştikten sonra, bazıları büyük ölçüde başarılı iken, bazı fikirlerin hiç piyasa değerinin olmadığı veya az değeri olduğu ortaya çıkarsa, bu durum fark yaratır mı? Hayır, yaratmaz: Yalnızca kâr hesaplanırken "cebir" değişir. Bir inovasyon üretmenin belirli bir maliyeti olduğunu düşünün, buna C diyelim. Pek çok taklidin olduğu rekabet ortamında kazanılan miktara q diyelim. İnovasyonun toplumsal değerine v diyelim. Belirsizlik yoksa $C<q$ olduğu zaman inovasyona girişilir. Bununla beraber, proje sadece p olasılığı ile başarılı olursa, riskten kaçınmayı soyutlarsak, kazanılması beklenen miktar sadece pq olur. O halde inovasyona girişmek ve karlı olması için şart, fikri tekel olmadan $C<pq$ olur. Şimdi tekelci hakkında düşünelim. Fikrin ilk kopyasını yaratmak için aynı sabit maliyet verilmişse, tekelci karı Q ise, inovasyon $C<pQ$ olduğu sürece olur. Doğal olarak başarı olasılığı ne kadar düşükse, inovasyonun olma ihtimali o kadar azdır, rekabet ortamı ya da tekel fark etmez. Tabiî ki inovasyonun toplumsal değeri pv'dir ve p, $C>pv$ olacak kadar küçük ise, toplumsal bakımdan inovasyonun olmaması daha iyi olur.

Kısaca, bir inovasyon için belirsizlik onun olma olasılığına dair çok özel hesapları değiştirir. Bu fikri tekel olsa da olmasa da doğrudur. Fakat temel rekabetçi inovasyon teorisi, belirsizlikten dolayı değişmez – belirsiz bir sonuç daha az bir rant kazanmaya veya daha yüksek maliyete eşittir.

Taklidin Toplumsal Değeri

Taklit büyük bir şeydir. İnsanlığın şimdiye dek geliştirdiği en güçlü teknolojilerden biridir: *Homo sapiens* dışındaki diğer canlıların taklit yoluyla fiilen ne dereceye kadar öğrenebileceğine dair bir tar-

tışma vardır. Taklit içgüdümüz, bir milenyumdur gerçekleştirdiği mucizelere rağmen, inovasyon ve fikirlerle ilgilenen literatürde çok olumsuz eleştiri almıştır. Biz bu görüşü paylaşmıyoruz, çünkü taklit ekonomik gelişme için güçlü bir araçtır.

Aslında açık olması gerekir ki, basit özel mülkiyet haklarına ve şahsi mülkiyete saygılı taklit edimleri günlük yaşamda bizim için yararlı olan rekabetçi piyasaların ana bileşenleridir. Taklit, ters mühendisliği gerektirebilir veya gerektirmeyebilir; çoğu zaman gerektirir çünkü ona bakmadan ve içindeki bileşenlerini incelemeden bir ürünü taklit etmek oldukça zordur. Fakat taklit ters mühendislik ile sınırlı değildir, o sürünün önüne atlamayı gerektirir ve onu özellikle değerli yapan budur.

Bir yandan, taklit üretim kapasitesini artırmamıza izin veren bir teknolojidir. Taklitçiler fikrin bir veya daha fazla kopyasını satın alıp sonra taklit ederek üretim kapasitesini artırırken, inovatörler üretim kapasitesini doğrudan artırabilirler. Bu yüzden taklit daima bir yatırım gerektirir: Sadece fikrin bir kopyasını satın almak zorunda değilsiniz (ve eğer bunu inovasyon ortaya çıktıktan hemen sonra yapmayı denerseniz, oldukça pahalıya mal olabilir), fakat aynı zamanda taklit sürecini götürmek için zaman ve diğer kaynakların yatırımı da gerekir. Taklit sürecinin ürünü, fazladan bir üretim kapasitesidir. Endüstri kapasitesi, fikirlerin kopyalarını, marjinal maliyetten yüksek bir fiyata satarak rant kazanılabilecek kadar düşük olduğu sürece, insanlar kapasiteyi artırmak için yatırım yapacaklar. Bu tür yatırımların gerçekleştirilmesi için taklit başlıca yoldur.

Diğer yandan, taklit daha ileri inovasyona yol açan bir teknolojidir. Taklit ettiğiniz zaman girdiler olarak fikrin bir kopyasını, piyasada mevcut çeşitli standart girdileri ve kendi becerilerinizi alırsınız; çıktı olarak fikrin üretim kapasitesini elde edersiniz. Bunu yaparsınız, çünkü mümkün olduğu kadar büyük bir rekabetçi rant toplamaya çalışırsınız: Fikrin kopyasını orijinal inovatörün sattığından biraz daha iyi ve daha ucuz yapmak, rantlarınızı artırmanın bir yoludur. Aslında, rantlarınızı artırmanın çok güçlü bir yoludur: Rekabetin özüdür. O halde, sonuç olarak, birçok iyi taklitçi ile nitelenebilecek taklit, rekabetin elzem bir parçasından başka bir şey değildir.

Fikri tekel büyük ölçüde taklide karşıdır. Bir tekelci için en kötü olasılık tekeli kaybetmektir. Eğer bir taklitçi ürünü geliştirir veya onu daha ucuza mal etmeyi öğrenirse, daha önceki lisanslama anlaşmaları ne olursa olsun, rakibiniz üste çıkmıştır ve tekelinize bir tehdittir. Daha akla uygun olan patentlerin yasal yaptırımları ile diğer fikri tekel biçimleri ile ilk elden taklidi önlemektir.

7

Fikri Tekel İçin Savunmalar

Başlangıçta, rekabet ve inovasyonun ele ele gitmiş olduğu ve hâlâ gitmeye devam ettiği birçok başarılı endüstri üzerinde odaklandık. Sonra, patent veya telif hakkı biçiminde fikri tekelin bizzat varlığının neden olduğu toplumsal kötülükleri belgeledik. 6. bölümde bizzat yenilikçi rekabetçi endüstrilerin varlığını, evrimini ve bu aynı endüstriler bir kez olgunlaşıp hantallaştıktan sonra fikri tekele nasıl ihtiyaç duyduklarını açıklayabilecek bir teorik çatı ortaya koyduk. Ancak aynı zamanda, rekabetçi inovasyonları açıklayan bu teorik çatının toplumsal değeri olan inovasyonların rekabet ortamında gerçekleşmeyebileceğini de öngördüğünü öğrendik. Bu, fikri tekelin toplam inovasyonu artırabileceği şeklindeki teorik olasılığı ortada bırakır. Eğer fikri mülkiyet rekabetten çok daha fazla inovasyona neden oluyorsa, 4. ve 5. bölümde belgelediğimiz birçok bedele rağmen, bu dikkate değer bir sistem olabilir. Bu yüzden, konu daha ayrıntılı incelemeye değer. Biz bunu iki adımda yapacağız. Bu bölümde –6. bölümde daha önce tartışılan bölünemezlik hariç– fikri tekelin varlığını savunmak için ileri sürülen nedenleri inceleyeceğiz. 8. bölümde de patentlerin ve telif haklarının toplumsal yaratıcılık ve inovasyon hızını ne dereceye kadar artırdığını göstereceğiz.

Fikri tekel lehinde savlar ileri süren çok sayıda kişi olduğunun pekâlâ farkındayız. Çoğunlukla, bu kişiler, diğer her şey eşit olduğunda, neden fikri tekelin daha çok yaratıcılık ve inovasyon doğuracağına dair mantıken doğru nedenler sunarlar. Ne de olsa tekel sahip olunması iyi bir şeydir, inovasyon sonucunda karşılık olarak bir tekel elde etme beklentisi, diğer her şey eşitse, inovasyon yapmak için daha büyük bir teşvik oluşturur. Fakat bir argümanın mantıken doğru ol-

ması onun hareket tarzı olarak pratik önemi olduğu anlamına gelmez.

Otomobiller ve hava kirliliği sorununu düşünün. Arabamı kullandığım zaman, egzozumdan çıkan zehrin sizin sağlığınıza verdiği zararı karşılamak zorunda değilim. O yüzden insanlar toplumsal açıdan uygun olandan daha fazla araba kullanırlar ve bu nedenle hava kirliliği oranı yüksektir. Ekonomistler buna olumsuz dışsallık derler ve hepimiz bunun bir sorun olduğunda birleşiriz. Muhafazakâr ekonomistler bile genel olarak bir çeşit devlet müdahalesinin gerekli olduğunu kabul ederler.

Araba kirliliğine karşı şu çözümü öneriyoruz: Devlet bize münhasıran otomobil satma hakkı vermeli. Elbette bir tekelci olarak, otomobillerden yüksek fiyat almak için ısrar edeceğiz; daha az otomobil satılacak; daha az araba kullanılacak ve böylece daha az kirlilik olacak. Bu durumun bizi oldukça zenginleştireceği meselesi konumuzun dışında; bu politikanın tek amacı hava kirliliğini azaltmak. Şüphesiz bu mantıken doğru; fakat şimdiye kadar hiç kimsenin bunu hava kirliliği sorununa iyi bir çözüm olarak önerme cüretini gösterdiğini sanmıyoruz.

Eğer birisi bu mantığı izleyerek ciddi bir öneri yapacak olsa, biz rahatlıkla bu "çözümün" daha önce gerçekten denendiğini belirtebilirdik. Doğu Avrupa'daki eski komünist devletlerde her ülke, otomobil üretimi üzerinde gerçek bir devlet tekeline sahipti. Teorinin öngördüğü gibi bu, otomobillerin pahalı olmasına sebep oldu; daha az otomobil satıldı ve daha az araba kullanıldı. Ancak, bunun sonuncunda gerçekten hava kirliliğinin azalıp azalmadığı o kadar açık değil. Ne yazık ki, Doğu Avrupa tekelleri tarafından üretilen otomobiller o kadar berbat bir kalitedeydi ki aldıkları her kilometrede rekabetçi Batıda kullanılan otomobillerden çok daha fazla hava kirliliği yarattılar. Ve mutlak güçlerine rağmen, Doğu Avrupa'nın tekelleri Batıya göre daha fazla kişi başına hava kirliliği ürettiler.

Fikri mülkiyet lehindeki tezler genellikle benzer çeşniye sahiptir. Mantıken doğru olabilirler, fakat sağduyuya aykırı olma eğilimi taşırlar. Ed Felten bunun için "pizzahakkı" testi adını verdiği deneyi uygulamayı önerir. Pizzahakkı, münhasıran pizza satma hakkı, yani tekel hakkıdır ve pizzahakkı tekeline sahibinden lisans almadan pizza

yapmayı veya satmayı kanunen yasaklar.[1] Bunun çok gözü pek bir politika olduğunu ve kimin pizza yapıp satabileceğine piyasanın karar vermesi gerektiğini hepimiz kabul ederiz. Pizzahakkı testi, fikri tekel lehine bir argümanı değerlendirirken, eğer argümanınız aynı zamanda pizzahakkı için de aynı ölçüde iyi bir argüman oluşturuyorsa, o zaman argümanınızın hatalı olduğunu söyler; çünkü çok fazla şey kanıtlamış olur. Argümanınız ne olursa olsun, pizzaya uygulanmaması daha iyi olacaktır.

Fikri tekeli savunan argümanlarda üç özellik göze çarpar. İlk olarak, tüm diğer koşullar hiçbir zaman eşit değildir. Bir fikri tekel sistemi, inovasyon yapan bir kişinin fikrini satarak kazandığı parayı büyük oranda artırabilir; fakat aynı zamanda bu fikri üretmenin maliyetini de artırır. İnovasyon yapan, kendi fikrini yaratırken diğer tekelcilere fikirlerini kullanmak için daha çok para ödemek zorunda kalır. Sistem aynı zamanda başka türlü maliyetler yaratır; inovasyon yapanlar mevcut patentleri ihlal etmediklerinden emin olmak için pahalı patent araştırmaları yapmak zorundadır ve avukatların kazandığı büyük miktarlardaki ücretler ve mahkeme giderleri bir fikri tekel sistemini işletme maliyetinin parçalarıdır. Bütün bu giderler nedeniyle bir fikri tekel sistemi pekâlâ rekabetçi sistemden daha az inovasyona yol açabilir. İkinci olarak, tekel genel olarak inovasyona dost görülmez; Doğu Avrupa'daki devlet tekelleri birçok örnek içindeki en uç örnekleri teşkil eder. Öyleyse tekeller yaratmanın, gerçekten inovasyonu artırmanın iyi bir yolu olup olmadığını düşünebiliriz. Sonuncusu, en önemli noktayı teşkil eder. Eğer fikri tekel iyi bir fikirse, bunun nedeni inovasyonu *artırması olmalıdır* –dökümünü yaptığımız bütün masraflar veriliyken– inovasyonu rekabetçi sistemin çok çok üzerinde artırması gerekir. Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, bulgulara baktığımızda böyle olduğuna dair hiçbir kanıt göremeyiz.

Verilere ve tarihi gerçeklere dönmeden önce okuyucularımızın dikkatini birkaç teorik tartışmaya daha çekmek isteriz. Fikri tekelin neden toplumsal yönden değerli bir kurum olduğunu açıklayan birçok teoriyi, (6. bölümde tartışılan "büyük bölünmezlikle birlikte küçük talep" teorisi hariç) eleştirel olarak araştırmak göründüğü gibi zaman kaybı olmayabilir. Bu araştırma üç amaca hizmet eder. İlki, lobici

grupların genellikle kullandıkları yanlış savları çürütmek, gerçeği ortaya dökmek ve herkesin fikri tekelin "bariz olarak" veya "mantıken" iyi bir şey olmadığını anlamasını sağlamaktır. Patent ve telif haklarının herhangi bir sosyal amaca hizmet edip etmediğini saptamak için toplanması gereken verilere ve incelenmesi gereken deneysel bulgulara işaret etmekse ikinci amaçtır. Üçüncü olarak, fikri tekeli destekleyen çoğu teorinin neden karışık olduğunu anlamak, fikri mülkiyet sisteminin işleyişini "geliştirmeyi" amaçlayan ve bu teoriler üzerine inşa edilen politikalara engel olmak amacıyla faydalıdır.

Özel Mülkiyet ve Kamu Malları

Fikri tekel lehindeki alışılmış bir argüman, bir fikre sahip olmanın ev, araba ve diğer özel mülkiyet biçimlerine sahip olmaktan farklı olmadığıdır. Elbette biz (fikri tekele karşı olan herkes değilse de) özel mülkiyetin iyi bir şey olabileceğini kabul ediyoruz. Arazi ve evlerle ilgili özel mülkiyet olmadığı zaman ne sorunlar çıkacağına bir örnek olarak, daha önce Zimbabve'deki duruma işaret etmiştik. Bunu daha ayrıntılı görelim:

> Buckle, "geçen Cumartesi sabahı, Wind isminde eski bir asker, yanındaki bir grup genç adamla çiftliğime geldi. Kiracılarıma ve onların küçük çocuklarına çiftliği ve şimdi onun olduğunu söylediği evi terk etmek için iki gün müddet tanıdı. Wind daha sonra yola çıkıp komşularıma ve sonra kulübelerinde yaşayan aileye sözlü bir tahliye emri verdi," dedi. "Bu tahliye emirlerinin hepsi kesindi ve şiddet içeren tehditlerle desteklenmişti. Tehditlerden biri dört yaşındaki sağır çocuğu silaj kuyusuna atmaktı. Wind ve adamları sonra bu çiftliklerde yaşayan ve çalışan bütün insanların evlerine gittiler. Bütün adamlarla kadınlar ve çocukların dışarı çıkması emredildi. Wind benim çiftliğimdeki dükkânı kapattı ve artık onun olduğunu söyledi. Bir çiftlikteki bütün mandıra sığırlarının ve diğer çiftlikteki tavukların, artık onun olduğu için yerinde kalmasını emretti."[2]

Zimbabve'de yıllardır uygulanan özel mülkün toplu biçimde kamulaştırılmasının sonuçları nelerdir? *Zimbabwe Independent*'tan aşağıdaki haber, insanların, her an eşkıya tarafından gasp edilebileceğini düşünerek topraklarında çalışma şevklerinin kırılması sonucu ortaya çıkan ekonomik tahribatı gösterir:

> GSMH % 11,5 Düşecek
>
> Geçen hafta yayımlanan istatistikler gerçek GMSH'nin 2000'de %5, 2001'de %7,5 ve 2002'de %11,9 düştüğünü gösteriyor. Bu yıl %11,5 gibi daha büyük bir düşüş olacağı öngörülmektedir.[3]

O zaman şu sonuç çıkarılabilir: Sadece toprağa münhasıran sahip olmak, onu işlemek ve geliştirmek için bir teşvik oluyorsa, aynı şekilde fikirleri geliştirmek için gerekli teşviki sağlamak üzere, onlara da münhasıran sahip olma hakkı verilmesi gerekmez mi? Ne yazık ki, fikir ve toprak arasındaki bu analoji iyi bir benzetme değildir.

Münhasıran araba satma hakkını göz önüne alın. Hukuki açıdan devletin bana bir mülkiyet hakkı olarak bu hakkı vermesinin önünde hiçbir engel yoktur. Her tür mülkiyet gibi bu hakkı satabilir veya lisanslandırabilirim. General Motors ve Ford'a ücret karşılığında araba satma yetkisini verebilirim. Münhasır özel satış hakkını Donald Trump'a satabilirim. Bir araba satın alan herkesin tek tek ben arabamı caddeden aşağı sürdüğüm her seferinde yoldan çekilmeyi kabul ettiği özel bir anlaşma yaratabilirim. Bu elbette berbat bir fikir, fakat tekel olarak araba ve toprak satma hakkı arasındaki analoji, fikir mülkiyeti ile toprak mülkiyeti arasındaki analojiden farklı değildir.

O halde tüm mülkiyetler eşit değildir. Rekabete yol açan iyi mülkiyet vardır, toprak ve araba mülkiyeti bunlardandır. Tekele yol açan kötü mülkiyet vardır, fikir mülkiyeti böyledir. İkisi arasındaki farkı görmek zor değildir: Bana tek başıma araba satış hakkı verilmesi, alıcılar üzerinde bana bir mülkiyet hakkı sağlar. Yani, bana müşterilere başka birisiyle iş yapamayacaklarını söyleme hakkını verir. Ekonomistler bunun çok kötü bir fikir olduğu konusunda birleşirler. Bir zamanlar *The Economist* bile öyle düşünüyordu:

> Patent verilmesi "tamahkârlığı alevlendirir", sahtekârlığı tahrik eder, insanları halka vergi koyma imkânı

> veren planlar arkasında koşmak üzere kamçılar, mucitler arasında anlaşmazlıklar ve kavgalar doğurur, sonu gelmez davaları tahrik eder... Bu sonuçları ortaya çıkaran hukuk prensibi adil olamaz.[4]

Bunlar, sonraki bir buçuk yüzyıl boyunca öğrenmiş olduğumuz gibi, tamamıyla fikri "mülkiyetin" etkilerdir.

Fikirler konusunda önemli bir kafa karışıklığı da soyut bir fikir ile onun somut kopyası arasındaki farka ilişkindir.[5] Soyut bir fikre sahip olmak bu fikrin bütün kopyalarını kontrol etme hakkına sahip olmanız anlamına gelir; bir fikrin bir kopyasına sahip olmak ise o fikrin sadece kopyasını kontrol edebilirsiniz demektir. Biz ikinciden yanayız, birinci türdeki gibi bir mülkiyet hakkından yana değil. Bir dairenin alanının geometrik fikri ile Piccadilly Alanı aynı şey değildir ve buradan ikinciye sahip olmak iyi bir şey ise birinciye de sahip olmak iyidir anlamı çıkmaz. Bunun Eflatun'un haklı, George Berkeley'in haksız olduğunu savunan veya yumurta mı yani fikir mi yoksa onun uygulaması yani tavuk mu önce gelir gibi metafizik bir kaçamak cevabı yoktur. Tam tersine bu fark pratik, ekonomik olarak uygun ve sadece sağduyuya ilişkindir.

Mesela, anti-yerçekimi fikrini ele alın. Yerçekiminin nasıl tersine çevrileceğini bulduğunuzu hayal edin. Bu soyut fikrin somutlaşmış hâli artık sizin kafanızda mevcuttur. Bunun ekonomik değeri vardır: Onu uçan daireler yapmak için kullanabilir veya Mars'a seyahat etmekle ilgilenen diğer insanlara öğretebilirsiniz. Ekonomik bakış açısından sizin anti-yerçekimi hakkında bilginiz, oturduğunuz sandalye kadar özel bir maldır. Esasen sizin anti-yerçekimi kopyanız sandalyeden bile özeldir. Eğer fikrinizi yazmadan veya kimseye anlatmadan ölürseniz, anti-yerçekimi fikriniz hiç düşünülmemiş gibi olur, diğer yandan sandalyeniz muhtemelen siz öldükten sonra uzun süre daha varlığını sürdürecektir. Öte yandan, eğer fikrinizi bana iletirseniz, o zaman anti-yerçekimi fikrinin bana ait kopyası sizin kopyanızdan tamamen bağımsız bir mevcudiyete yol açar. Bana anti-yerçekiminin nasıl işlediğini öğretmeniz; sizin fikriniz, sizin zamanınız ve benim zamanım vasıtasıyla ürün olarak benim anti-yerçekimi bilgimin üretildiği bir üretim sürecidir. Eğer siz ölürseniz, benim anti-yerçekimi

fikri kopyam var olmaya devam edecek ve en az siz hayatta olsaydınız olacağı kadar yararlı olacaktır. O yüzden benim anti-yerçekimi fikri kopyam, ekonomik değere sahiptir. Aynı şekilde, sizin anti-yerçekimi fikri kopyanız da ekonomik değere sahiptir.

Aksine, soyut maddileşmemiş fikirler hiçbir değere sahip değildir. Borges, *Babil Kütüphanesi* başlıklı kısa hikâyesinde bu durumu açıklar. "Kütüphanenin bütün kitaplara sahip olduğu ilan edildiği zaman, ilk etki aşırı mutluluktu." Fakat tabiî ki ekonomik değere sahip olanlar fikirlerin cisimleşmiş kopyalarıdır, onların soyut varlığı değil, öyleyse "Doğal olarak, bu oransız mutluluğu aşırı bir hüzün takip etti. Bir altıgendeki bir rafta kesinlikle kıymetli kitaplar bulunduğu ve bu kitapların erişilemez olduğu neredeyse katlanılamaz gçrünüyordu."[6] Bir kişi veya bir eşyada henüz somutlaşmamış soyut fikirler Babil Kütüphanesi'ndeki kitaplar gibidir, erişilebilir olmadığı için toplumsal olarak yararsızdır. Benim anti-yerçekimine dair fiili bilgim veya anti-yerçekimini açıklayan bir ders kitabı ekonomik değere sahiptir, diğer yandan soyut fikir hiçbir değere sahip değildir.

Bizim kolayca tutuşabilen bir korkuluk yapmak için gerçekdışı örnekler uydurduğumuz sanılabilir. Kesinlikle değil. Aşağıdaki, John Harrison'ın 1714-1773 yılları arasındaki destansı öykünün, saatlerinin ve Boylam Komitesi ödülünün teorik anlamlarına dair tartışmayı bir düşünün:

> Parlamento'nun istediği şey bilgiydi. Onda bulunan şey ise dört saatti, hepsi farklı saatler. Harrison'ın saatlerini heyetin beklediği astronomi ile ilgili algoritmalar ile karşılaştırın. Aslında böyle bir algoritma somutlaşmıştı. Sözde ay yöntemi, boylamı ifade etmek için ay ile yıldızlar arası mesafeye ait gözlemleri kullanırdı. Ay yöntemi, safi kamu yararı özelliğine sahipti: İlkin gözlemleri boylama bağlayan hesap cetvellerini, sayısız hesaplar da dâhil, derlemek pahalıydı, fakat bir kez yapıldıktan sonra, herkes bu hesap cetvellerine sahip olmak için ek bir maliyet karşılığında şablonları kullanabiliyordu. Bilgi, rakibi olmayan şeydi.[7]

Öyle miydi? Bir "*nonrival*" yani rakibi olmayan, saf kamusal bir mal, birbirimize engel olmadan hepimiz aynı bilgiyi kullanabiliriz anlamına gelir. Burada hangi bilgi "*nonrival*", yani rakibi olmayan idi? Elbette saatler değil, hesapları somutlaştıran hesap cetvelleri de değil. Eğer sizin saatinizi veya hesap cetvellerinizi alırsam, bu sizin aynı şeyi kullanmanızı zorlaştırır. Hesap cetvellerinin saati yapmak için bir şablonla birlikte zamanla kamusallaştırıldığı doğrudur. Ancak bu Parlamento tarafından düzenlenen ve Boylam Komitesi tarafından verilen ödülün sonucudur. 10.000 pound değerindeki ödül karşılığında veya ödülün Harrison'a verilmesi zaman aldığı için en azından ödül vaadi karşılığında, cetveller "kamuya satılmıştır." Ödül olmasaydı Harrison büyük olasılıkla bu cetvelleri, bütün özel işlemler arasında en yaygın olan mala karşılık para ile kaptanlara ve gemi sahiplerine satacaktı. Kullanılabilir bilgiyi edinmek için alıcılar, tabloları ve şablonu anlamak için astronomi yasalarını ve cebir ve saat yapımı vs. konusunda yeterli bilgiyi öğrenmek ve ayrıca cetvellerinin sahibine yani somutlaşmış bilginin sahibine istenen parayı ödemek zorundaydılar.

Bu hikâye bize kullanılabilir bilgiyi üretmek ve kopyalarını elde etmek için gerçek kaynakların harcanması gibi geliyor: Kamu yararı nerede gizlenmiştir? "*Kullanılabilir*" rakip olmayan bilgi var olmamıştır. Harrison AR-GE yatırımını tamamladıktan sonra sadece iki şey meydana gelmiştir: (1) onun kafasında, cetvellerinde ve şablonlarında şekillenen deniz kronometreleri hakkında yeni kullanılabilir bilginin ilk kopyası, (2) Harrison'ın ilk AR-GE yatırımı için ödemek zorunda kaldığı miktardan çok az birim maliyeti ile bunun gibi kullanılabilir bilginin kopyalarını üreten bir "kopyalama" teknolojisi. Bu örnek 6. bölümde tanımladığımız rekabetçi inovasyonun teorik modeline tamamen uymaktadır. Alıntılanan metnin tezinin aksine, burada veya başka yerde kesinlikle hiçbir kamu yararı veya ekonomik olarak kullanılabilir, rakip olmayan (*nonrival*) bilgi bulunmamaktadır.

Bunun mülkiyetle ne ilgisi vardır? Pek çok açıdan ilgilidir: Kullanılabilir bilgi tamamen mucidin kontrol ettiği nesnelerde somutlaştığı için ve yine mucidin kontrol ettiği bir üretim süreci vasıtasıyla

yeniden üretilebilir olduğu için, somut nesnelerde gerçekleşen basit mülkiyet, rekabetçi rantlar vasıtasıyla yenilikçinin değeri temellük etmesine yeterlidir. Başka haklara ihtiyaç yoktur, özellikle de patentler ile sağlanan tekelci haklara.

Arazi ve araba gibi basit mülkiyet, yeni sahibine irtifak hakkı veya taahhütler gibi sınırlamalar getiren anlaşmalarla satılabilir veya geçici olarak kullanıcıya bir takım sınırlamalarla kiralanabilir. Bunun, o fikrin kullanıcılarına sınırlamalar getiren soyut bir fikir sahibinden ne gibi bir farkı vardır? Belirttiğimiz gibi, rekabeti geliştiren iyi mülkiyet ve tekele yol açan kötü mülkiyet vardır. Genel olarak hukuk ikisini, sözleşme yazılırken ayırır. Eğer arazimin bir kısmını satarsam ve sığırımın yakındaki çaya gitmek üzere arazinizden geçmesine izin veren bir irtifak hakkı oluşturursam, hukuk bunu benim için meşru bir menfaat olarak tanır ve böyle bir sözleşme kolayca uygulanabilir, çünkü rekabete mani hiçbir yanı yoktur. Bir araba üreticisi başkasına bir parçayı satar ve bu parça ile üretilen her arabanın çok yüksek fiyata satılmasını şart koşarsa, bu rekabeti değil de tekeli teşvik ettiği için sadece uygulanamaz olmakla kalmayacak, anti-tröst yasasını ihlal edecek ve belki de çok yüksek bir para cezası ile sonuçlanacaktır. Sığıra araziyi geçme izni veren irtifak hakkı iyidir çünkü fazladan bir ekonomik değer yaratmaya, sığır yetiştirmeye hizmet eder. Yasal olarak elde edilmiş bir kitabın kopyalarının yapılmasının yasaklanması ilave ekonomik değer yaratmayı kolaylaştırmamakla kalmaz aslında onu engeller de. Fikirlerin kopyaları üzerindeki mülkiyet iyi mülkiyet olup rekabeti geliştirir. Fikirlerin soyut kopyaları üzerindeki mülkiyetse kötü mülkiyet olup tekele yol açar.

"Fikri mülkiyet her mülkiyet gibidir" argümanının, hukukçular ve politikacılardan ziyade ekonomistler arasında yaygın olan daha karışık bir versiyonu var. Buna göre, fikri tekel olmayınca fikirlerin rakibi yoktur ve böylece bir fikrin ilk kopyası üretilir üretilmez kamusal mal haline gelir. Bir kişinin tüketimi diğerlerinin onu kullanma imkânını sınırlamıyorsa bir mal rakip olmayan mal (*nonrival good*) veya kamusal maldır. Örneğin, ulusal savunma kamusal bir maldır. Ülkemin korunmasından benim sağladığım yarar sizin aynı şeyden yararlanma imkânınızı sınırlamaz, o halde ulusal savunma kamusal

bir maldır. Diğer bir deyişle, ulusal savunma kamusal bir maldır çünkü hepimiz ondan eşit şekilde yararlanırız. Ekonomistler kamusal malların tedariki için bir çeşit devlet müdahalesinin gerekli olduğunda birleşirler: Siz benim kamusal mala katkımdan yararlanacağınız için, sizin benim katkımla bedava geçinme eğiliminiz ve benim de az katkıda bulunma eğilimim vardır. Buna bazen, ortak malların trajedisi adı verilir, bir şeye müştereken sahip olunup şahsen yararlanıldığında, herkes katkıda bulunmadan tüketmeye çalışır. Fikirlerin de kamusal savunma veya Capri'de günbatımının güzelliği gibi ortak olduğu iddia ediliyor; sizin temel kalkülüs kuramını kullanmanız benim onu kullanmamı hiçbir şekilde engellemez. Fikirlerin ortak malların trajedisinden mustarip olmaya eğilimli olduğu iddia ediliyor, herkesin ortak havuza hiçbir katkıda bulunmadan ortak fikirleri kullanmaya çalıştığı savunuluyor. Ancak bu mantık yürütme şekli, fikirlerin günbatımlarının aksine "dışlanabilir" olduğu, yani eğer istemezsek başkaları ile fikir paylaşmak zorunda olmadığımız anlamına gelir. O halde bedavacılar problemini, fikirleri fikri tekel ile "koruyarak" çözebiliriz.

Bunun anlamlı olması için, fikirlerin kamusal mal olduğu iddiası soyut fikirlere atıfta bulunmalıdır, çünkü sadece soyut fikirler rakip olmayan maldır. Mülkiyete tabi olacak ilgili ekonomik varlıkların soyut fikirler değil de fikirlerin kopyaları olduğunu bir kez kabul ettikten sonra fikri mülkiyet konusuna bakış açımız değişir. Elbette fikirlerin kopyaları hem rakip olabilir hem de dışlanabilirdir, kamusal mal değildir. Bunu doğru yere yerleştirirsek, benim kendi fincanımdan kahve içiyor olmamın sizin kendi kahve fincanınızı kullanmanızı etkilemeyeceği açıktır. Bu gerçekten yola çıkarak hiç kimse kahvenin "rakip olmayan" veya "kamusal" mal olduğunu ve kahve piyasasında özel yasalar ve sübvansiyon gerektiğini ileri sürmeyecektir. Fincan kahveler için yasal koruma olduğu doğrudur, yani benim iznim olmadan benim kahvemi içerseniz bu hırsızlığa girer ve medeni hukuka ve ceza hukukuna göre çeşitli biçimlerde cezalandırılabilirsiniz. Ekonomistler bu iyi mülkiyet haklarını, emek ürünlerini emniyete almak ve değerli varlıkların korumasını teşvik etmek gibi alışılmış tarzda değerlendirirler. Fakat dikkat edin fikrinizin kopyası için bir fincan

kahve için olduğundan daha az yasal koruma gereklidir, ben sizin kahvenizi tehditle veya sizin bakmadığınız anda nispeten kolay bir şekilde çalabilirim, fakat sizin fiili yardımınız olmadan fikrinizi öğrenemem. Aslında, gerekli yasal koruma –telif hakkı veya patent yasalarının durumu ne olursa olsun– sahip olduğumuz (veya ABD Devletler hukukunda yeni gelişmelere göre belki de sahip olmadığımız) yasal fiziksel işkence veya cebre maruz olmama hakkından daha fazla değildir. Ne olursa olsun, fikri mülkiyete, sizin kime, hangi şartlarda ve hangi fiyat ile fikrinizin kopyalarını devredeceğinizi belirlemek hakkınız bakımından ciddi bir itiraz yoktur.

Bütün bunlar bizi fikri mülkiyet yasasının aslında ne hakkında olduğu noktasına getirir: Diğer mülkiyet tipleriyle benzerlik kurularak sıklıkla gizlenmiş bir gerçeklik. Fikri mülkiyet yasası fikrinizin size ait kopyasını kontrol etme hakkınıza dair bir hak değildir, biraz önce işaret etmiş olduğumuz gibi büyük ölçüde korumaya ihtiyaç göstermeyen bir haktır. Fikri mülkiyet hakkı, gerçekte benim fikrimin size ait olan kopyasını benim kontrol etme hakkımdır.

Yeniden Zimbabve örneğine dönersek, Wind'in Buckle'ın çiftliğine el koymak yerine Buckle'a ait bir miktar kullanılmayan araziyi satın aldığını farz edin. Eğer o zaman bu arazide kendi çiftliğini kurmuş olsaydı, Buckle'ın ürün seçimini ve çiftçilik yöntemlerini taklit ederek onunla rekabete girseydi, Buckle bundan pek hoşlanmayabilirdi. Fakat biz bu durumda Wind'in davranışını tarif etmek için *korsan* gibi aşağılayıcı sözcükleri hemen hemen hiç kullanmayacaktık. Oysa bu fikri tekel taraftarlarının tam olarak yaptığı şeydir. Sizden sizin fikrinizin bir kopyasını satın alırsam ve onu çoğaltır veya geliştirirsem, sizinle rekabete girerim. Bundan pek hoşlanmayabilirsiniz, fakat hâlâ size belirlediğiniz fiyat için benim ödediğim paranın yanı sıra serbestçe kullanabileceğiniz veya satabileceğiniz veya dilediğinizi yapabileceğiniz fikrinizin kendi orijinal kopyasına sahipsiniz.

O halde özetlersek: Ekonomik değeri olan şey fikirlerin kopyalarıdır. Fikirlerin kopyaları da her tür mülkiyete sağlanan olağan korumaya sahip olmalıdır. İzinsiz alınmamalı ve sahibi yasal olarak satma hakkına sahip olmalıdır. Bununla beraber, patent ve telif hakkı şeklindeki fikri mülkiyet, bu anlamdaki mülkiyet haklarına ilişkin değil-

dir. Fikirlerin diğer kişilere ait kopyalarını kontrol etme hakkı hakkındadır ve bununla bir fikrin bütün kopyaları üzerinde yasal bir tekel oluşturur. Bu gerçeği görünür kıldığı için, biz alışılmış olan *fikri mülkiyet* terimi yerine *fikri tekel* terimini kullanmayı tercih ediyoruz.

Fikri Tekel için Ekonomik Argümanlar

Bizim de aralarında bulunduğumuz ekonomistler, fikir üretenlerin bilgi dağarcığımıza katkılarının karşılığını almalarının önemli olduğunu düşünürler.[8] Ekonomi biliminin literatürü, genel olarak fikri mülkiyetin istenmeyen fikri tekele yol açtığını kabul ederken aynı zamanda bunun iyi bir şey olabileceğini de savunur, çünkü yeni fikirlerin yaratıcıları başka şekilde yeterli derecede emeklerinin karşılığını alamazlar ve bu, ek telafi sağlamanın bir yoludur. Jean Tirole'ün deyişiyle, Schumpeter'in meseleyi koyduğu gibi "Eğer birisi firmaların AR-GE çalışmalarını üstlenmeleri için teşvik etmek istiyorsa, tekellerin yaratılmasını gerekli bir kötülük olarak kabul etmesi gerekir."[9] Bu görüş geçmişte olduğu gibi bugün de ekonomistler arasında yaygındır. Robert Barro ve Xavier Sala-i-Martin en son ders kitaplarında şunları savunuyor:

> Araştırmayı motive etmek için, başarılı inovatörlerin emeklerinin karşılığı verilmek zorundadır. Temel sorun yeni bir fikrin veya tasarımın yaratılmasıdır, ki bu pahalıdır... Mevcut buluşların bütün üreticiler için serbestçe erişilebilir yapılması yeterlidir, fakat bu uygulama daha ileri buluşlar için ön teşvikleri sağlamakta başarılı olmaz. Mevcut fikirlerin kullanılmasındaki sınırlandırmalar ile yaratıcı faaliyetin ödülleri arasında bir takas ortaya çıkar.[10]

Sabit Maliyet ve Sabit Marjinal Maliyet

O halde fikri tekel için ekonomik savunma fikri, tekel olmadan fikirlerin üretilmesi için bir teşvik olmayacağı şeklindedir. Geleneksel mantık, sabit maliyet ve değişmez marjinal maliyet mantığıdır. İnovasyonun maliyeti sabit bir maliyettir, fikirlerin üretilmesi pahalıdır.

Bir kez icat edildikten sonra, fikirler değişmez bir marjinal maliyet ile dağıtılırlar. Ekonomiye Giriş dersinde öğrendiğimiz gibi mükemmel rekabet, fiyatları marjinal maliyete doğru zorlar ve böylece kârlar sıfıra doğru zorlanır. Bu, fikri üretmenin sabit maliyeti telafi edilemez anlamına gelir. Dolayısıyla fikri tekel olmayınca hiçbir inovasyon olmaz.

İnovasyon için tekelin gerekli olduğu fikri, tekelci rekabetin genel denge modellerinden patent ve patent yarışlarının mikro modellerine dek çok çeşitli ekonomik modeller için temel oluşturur. Orijinal teorik tartışmanın taslağı İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Alwyn Young tarafından çizilmiş ve savaştan sonra ayrıntılı olarak Joseph Schumpeter tarafından geliştirilmiştir. Rekabetçi piyasaların doğası gereği inovasyonları kullanmak konusunda yeteneksiz olduğu fikri, ilk kez Kenneth Arrow ve daha sonra Karl Shell'in 1960 başlarında ve ortalarında yayımlanan yazılarında ele alınmıştır. 1980'lerin ikinci yarısında Robert Lucas, Paul Romer ve birçok takipçisi bu görüş açısını ekonomik gelişme problemine uygulamak üzere yeni analitik araçlar kullanmışlar ve bugün yeni büyüme teorisi olarak bilinen bir teori yaratmışlardır.

Mantıksal savunmanın sadece marjinal maliyet gerçekten sabit olduğu durumda geçerli olduğu ve marjinal maliyetin arttığı daha sık rastlanan durumda başarısız olduğu şeklindeki, muhtemelen çok teorik gözlemi bir yana bırakırsak, sabit maliyet artı değişmez marjinal maliyet argümanı iki ayrı boyutta daha başarısız olur. İlki, teorik açıdan, mükemmel rekabet, malların marjinal maliyetten fiyatlandırılmasını sadece kapasite kısıtlamaları olmadığı durumda zorlar ve daha önce uzun uzadıya tartışmış olduğumuz gibi, kapasite kısıtlamaları ile yaratılan rantlar, diğer ilk hamle avantajları ile birlikte inovasyonun artmasına yol açabilir; hatta yol açar. Marjinal maliyette fiyatlandırma uzun dönemde bir tahmindir ve sadece bir kez, kapasite kısıtlamaları artık bağlayıcı olmadığı zaman geçerlidir. Üretim kapasitesinin daima maliyetsiz ve anında ortaya çıktığı varsayımı üzerinde bir ekonomik büyüme teorisi kurmak, en azından hâlâ kıtlığın hüküm sürdüğü bir dünyada riskli bir teşebbüs olarak görünüyor. İkincisi, fiilen çoğu endüstride ve çoğu inovasyon için kısa dönemde

önemli olan para kazanmaktır; uzun dönemde ise sizin inovasyonunuz belki yeni bir inovasyona yol açmış dahi olabilir. Teorinin yönelimini uzun dönem dengesinde odaklamak ve kapasite kısıtlamaları bağlayıcı olduğu zaman kısa dönem dinamiklerini incelemeyi baypas etmek, biçimsel olarak şık fakat ne yazık ki pratik olarak pek de işe yaramayan bir model ortaya çıkarır. "Keynesci" para ekonomisinden hiç hoşlanmamamıza rağmen, J. M. Keynes'in "uzun dönemde hepimiz ölmüşüzdür" deyişi yeni büyüme teorisine uygun görünüyor.

Yeni büyüme teorisinin teorik temellerinin zayıf olmasının başka ve önemli bir nedeni daha var. Bu teorinin ana unsurlarından biri, bir taklitçinin girmesinden sonra fiyatın maliyete doğru indirgeneceği ve orijinal inovasyona para ödemek için kâr kalmayacağı varsayımına dayanır. Bir an durup düşünürsek, taklidin herhangi bir maliyeti olsa taklidin olmayacağını ve inovatörün mutlak bir tekel elde edeceğini görürüz. Çünkü taklitçiler piyasaya girecek olurlarsa sabit taklit maliyetini kaybedeceklerini çok iyi bilirler. Yani, fikri mülkiyet olmayınca, hiçbir inovasyon olmayacağı iddiasını ciddiye alırsak, bunun fikri mülkiyet olmayınca taklit olmayacak anlamına geldiği sonucuna da varırız, bu da ilk argümanı zayıflatır.[11]

Açıkçası, yeni büyüme teorisinde taklidin aslında maliyetsiz olduğu varsayılmaktadır. Şaşırtıcı ama bu onların tezini kurtarmaya yetmez. Çünkü bu durumda kâr olmadığı için taklitçiler isteksizdir. Yani inovatörlerin tekel kârları aldığı ve taklitçilerin piyasaya girmeyi tercih etmedikleri çok iyi bir denge vardır. Ve aynı zamanda –oldukça inanılmaz– taklitçilerin isteksiz olmalarına rağmen, piyasaya gireceği korkusuyla inovasyonun olmadığı bir denge vardır. Her nedense biz bunu tamamen unutuyoruz, yeni büyüme teorisi geleneğinde çalışan bilim adamları en az inandırıcı varsayımlar altında en az inandırıcı dengeyi alırlar ve ona gerçek hayatta mutlak bir gerçekmiş gibi muamele ederler.

Fiyatlanmamış Taşma Dışsallıkları

Sabit maliyet artı değişmez marjinal maliyet temasındaki varyasyon, fikirlerin fiyatlanmamış taşma dışsallıklara tabi olduklarıdır; tekerlekli el arabası örneği ile kolayca açıklanan, basit bir fikri gizleyen

teknik jargon. Tekerlekli el arabası icat edildikten sonra, onu etraftaki kumu, toprağı ve gübreyi taşıyarak verimli bir şekilde kullanmak için, görünecek şekilde kullanmak gerekir. Yani yoldan geçen herhangi biri onu kullanılırken görecek; tekerlekli el arabası fikrini bedavaya alacak ve eve koşarak kendi tekerlekli el arabasını yapacak. Böylece, tekerlekli el arabasına ilişkin değerli bilgi, mucidinin izni olmaksızın ve ona para ödemeksizin aktarılmış olacak.

Bir kısım değerli inovasyonların tekerlekli el arabası örneğindeki gibi olduğunu inkâr etmenin bir anlamı yok; bu durumlarda taklit nispeten ucuzdur ve daha önemlisi orijinal inovatörden fikrin bir kopyası satın alınmak zorunda kalınmaksızın taklit etmek mümkündür. Diğer kişilerin ne yaptıklarına bakmak ve incelemek iyi bir taklit için yeterli ise ve inovatöre, bakma eyleminin sonucunda çok az bir karşılık düşerse, bu durumda fiyatlanmamış bir dışsallık bulunduğunu söyleriz. Bu tür örnekler olduğunu kabul ettikten sonra üç soru önem kazanır: İlk olarak, ne kadar yaygın oldukları? Yani: Kaç buluş tekerlek gibidir? İkinci olarak, tekerlek gibi olan buluşlarda dışsallık, eğer fikri tekel olmasaydı orijinal inovatörün asla tekerleği icat etmeyeceği kadar büyük müdür? Üçüncü ve son olarak, fikri tekel bu olası verimsizliği çözmenin toplumsal olarak akıllıca bir yolu mudur?

Young, Schumpeter, Arrow ve onların daha yeni takipçileri çoğu fikrin tekerlekli el arabası fikri gibi olduğuna ve serbestçe, bedava yayıldıkları konusunda ikna olmuş durumdadırlar. Ancak, Meksikalı arkadaşlarımız Mayaların tekerlekleri olduğunu, fakat kısmen dini nedenlerle ve kısmen kısa dönemde onları yararsız yapan engebeli arazi yüzünden, onları çocuk oyuncaklarında, takvimlerde ve diğer törenlerde kullandıklarını, fakat asla at arabalarında veya pratik amaçlarla kullanmadıklarını hatırlatıyorlar. Tarım "fikrinin" Bereketli Hilal'den yılda bir kilometrelik şaşırtıcı bir hızla yayıldığını öğreniyoruz. Hâlâ İtalya sınırları içinde veya bir arkadaşımızın ısrarla ve makul bir şekilde savunduğu gibi Nepal'in sınırları içinde kalan espresso kahveyi uygun bir şekilde yapma yeteneğini burada belirtmemize zaten gerek yok. Bunlar, fikirlerin birçok ekonomi teorisyeninin teorileştirdiği kadar hızlı bir şekilde yayıldığından kuşku duymamıza neden olur.

Bu sıraladıklarımız tuhaf örnekler gibi görünebilir. Fakat aslında öyle değil, çünkü bu örnekler en azından ilke olarak "bakarak öğrenilebildiği" için hızla ve bedava yayılması gereken fikirlerdir. Neden Çin'in içlerinde veya İtalya'nın çoğu yerinde hâlâ insanlar kablosuz internet kullanmaz? Çoğu teknolojinin o kadar hızlı yayılmaması sürpriz değildir, çünkü bunlar birikmesi zor olan çok miktarda insani ve fiziksel sermayeye ihtiyaç duyarlar. Fakat neden ABD'de bile çok yaygın değillerdir, neden çoğu Avrupa evlerinde mutfak lavabolarında çöp öğütücü yoktur? Çok yavaş yayılan "bedava" fikirlere ait binlerce örnek taklit, dışsallıkların sözde yaygınlığına dair ciddi kuşkulara yol açar. Neden ekonomistlerin fikri tekelin gereksiz bir kötülük olduğunu kabul etmesi çok zaman alıyor?

Bu dışsallıkların bir çeşit sübvansiyon olmadığı takdirde inovatörlerin şevkinin kırılacağı kadar büyük olup olmadığına dair ikinci soruya gelince, buna verilen cevap "evet" gibi görünüyor, ama hiçbir delil göz önüne alınmıyor. Tekelin ödüllendirmenin en iyi yolu olup olmadığına dair üçüncü soru da ciddi olarak incelenmiş görünmüyor. Örneğin, Arrow ikinci sorunun cevabının açıkça "evet, dışsallık büyük" şeklinde olduğunu düşündü ve sonra araştırma ve inovasyon için kamusal destek çözümü teklifi gibi alternatifleri göz önüne almaksızın devam edip, böylece üçüncü soruya olumsuz cevap verdi. Bunlar gerçekten, büyük sabırla yöneltilmesi gereken karmaşık sorular ve hızlı, hazır cevapları yok. Dışsallığın ne kadar yaygın olduğuna ilişkin birinci soruyu ve dışsallığın ne kadar büyük olduğuna dair ikinci soruyu burada yönelteceğiz. Ama geçici olarak doğru politikanın ne olması gerektiğine dair üçüncü soru son bölümde yöneltilecek.

Taklitçi Dışsallık

Taklidin spordan iş dünyasına, danstan giyime, araba kullanmaktan şarkı söylemeye her yerde olduğu elbette doğrudur. Gerçekte taklit, rekabetçi davranışın ve her tür sosyal etkileşimin merkezinde yer alır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sabit maliyet ile sabit marjinal maliyet argümanının çok güçlü bir argüman olmasına ve her şeye uygulanabilmesine benzer şekilde, taklit de o kadar yaygındır ki adeta

her yerdedir. Bu özelliği ile üreticilerin birbirini taklit ettiği her piyasada fiyatlanmamış dışsallıkları görmek ve böylece bütün ekonomik faaliyetlere bir çeşit tekel gücü vermek gerekir. Restoranlar, kahveler, atletler, emlakçılar, araba satıcıları ve hatta tuğla döşeyiciler birbirini taklit eder. Ama bu işleri yapan firmalara, teknik bir tekel gücü ya da diğeri üzerinde tekel gücü vermeyi fazla cesur buluruz. Bu, taklidin fiyatlanmamış dışsallıklar ile eşit görülmesinin, bizi bütün sığırların gri görüneceği karanlık bir geceye götüreceğini gösterir.

Bir kez keşfedildikten sonra fikirlerin herkes tarafından bedava taklit edilebileceği görüşü, yaygın olmasına rağmen gerçek olmaktan uzaktır. Bazen bir fikir hiç maliyetsiz elde edilebilse de fikirlerin aktarılması genellikle zordur ve bunun kaynakları sınırlıdır. Aynı zamanda kolej profesörü olan ve aktarımları basit ve ucuz olmadığı için eski fikirleri öğreterek iyi bir para kazanan bir grup ekonomistin bilimsel çalışmalarında başka görüşler ileri sürmeleri ironiktir. Çoğu zaman taklit çaba gerektirir ve daha da önemlisi taklit, orijinal yenilikçiden bazı ürünlerin veya bazı öğrenim hizmetlerinin satın alınmasını gerektirir. Bu çoğu taşmanın fiyatlandırılmış olduğu anlamına gelir.

Fikirler bir kişiden diğerine geçtiği için, bilgi taşmalarının gerçekleşmesine rağmen neden birçok durumda fiyatlanmadıklarını anlamak zordur. Sırrı ortaya koymadan fikrin kullanılamadığı tekerlekli el arabası gibi örneklerin bulunmasına rağmen bu tür fikirler nispeten az sayıdadır. Kitaplar, müzik, oyunlar, filmler ve sanat gibi telif hakkına tabi eserler için fiyatlanmamış taşmalar çok az rol oynar. Bir kitap, bir CD veya bir sanat eseri kullanılmadan önce satın alınmak zorundadır ve yaratıcı kendi eserini, sırrını ayrıntılı olarak kamuya göstermeden evinin özelinde kullanmakta özgürdür. Filmler veya oyunlar da aynı şekildedir. Hepsinde eser "sır" açıklanmadan önce fiilen satın alınmalıdır.

Tekerlekli el arabası gibi patentlenebilir fikirler örneğinde, fiyatlanmamış taşmalar fikri daha anlaşılabilir. Ancak bunun pratik önemi olduğuna inanmak için bir neden yoktur. Aslında, tekerlekli el arabasının modern bir örneği var: Travelpro, sapı içeri çekilebilir tekerlekli bavul. Elbette böyle bir fikir hem kullanışlı hem de gizli olamaz ve

bir kez tekerlekli bavul satın alırsanız, bir tane de kendiniz için nasıl yapacağınızı anlamak zor değildir. Söylemeye gerek yok, Travelpro hemen taklit edildi ve hatta o kadar çabuk edildi ki Travelpro'yu hiç duymamış olabilirsiniz. Bununla birlikte onlar buluşları üzerinde bir fikri tekel ele geçirememelerine rağmen yenilik yapmayı faydalı buldular. Bugün hâlâ kârlı bir iş yapıyorlar, "425.000 Uçuş Ekibi Üyesi Dünya Çapında Travelpro Bagajını Seçti"[12] diyorlar.

Fiyatlanmamış Taşmaları Ölçmek

Fikirlerin parasız elde edilebilirliğine dair yaygın inanç, bazen verilerin ve tarihsel belgelerin iyi incelenmemesinden kaynaklanır, fakat daha çok yaygın bir bilişsel önyargının sonucudur. Her gün o kadar çok fikre atıf yapıldığına rastlıyoruz ve fikirlerin etkileri ile sarılmışız durumdayız ki, daha doğrusu o kadar çok fikirle topa tutuluyoruz ki, çoğu zaman bu fikirlerin hepsini biliyormuşuz veya bilebilirmişiz ve eğer istersek hepsini kullanabilirmişiz gibi hissederiz. Fakat bu, yedi yaşındaki çocuğumuz bize harika cep telefonumuzdaki çipin *gerçekten* nasıl çalıştığına dair bir açıklama istediği zaman gördüğümüz gibi, yalnızca sahte bir yanılsamadır. Çoğu fikri duymuş olabiliriz, hatta onlar hakkında bilgi edinebileceğimiz bir el kitabı veya bize o konuyu öğretecek uzmanı nerede bulabileceğimizi bilebiliriz, fakat onları üretken ekonomik kullanıma koyabilmekten çok uzağız. Mesela, şu meşhur $E=mc^2$ fikrini ele alın. Bu genel olarak bilinen bir formüldür, birçok insan bu formülü aktarabilir. Fakat aslında ne anlama geldiğini kaç kişi bilir veya onu üretken bir kullanıma koyabilir? Mesela, bizim onunla ne yapılacağı hakkında bir fikrimiz yok.

Çoğu üretken fikir özellikle günümüzde, ama elbette en azından Rönesans'tan beri de, tekerlekli el arabasından veya tekerlekli bavuldan çok daha karmaşık ve daha az aşikârdır. Bir kişi yeni bir ilacın formülünü hapa bakarak öğrenmez. Ve formül bir kimya laboratuvarında keşfedilebilirken, üretim süreci keşfedilemeyebilir. Milyarlarca kişi milyarlarca litre Coca Cola içmiştir, fakat formül hâlâ iyi korunmuş bir sırdır. Bu kitapta düzenbazlığı saptanan James Watt'ın icat ettiği buhar makinesini bile kopyalamak kolay değildi: Takdim edil-

mesinden yirmi veya otuz yıl sonra hâlâ alıcılar makineyi kurmak ve çalıştırmak için Bay Watt'ın ve asistanlarının uzmanlığına ihtiyaç duyuyorlardı. Daha önemlisi, Honda ve Toyota Birleşik Devletler pazarına girdikten nerdeyse kırk yıl sonra, GM ve Ford (Fiat ve Rover'ı söylemeye bile gerek yok) aynı kalitede, güvenilirlikte ve yakıt verimliliğinde araba üretmeyi hâlâ başaramıyorlar. Milyonlarca kitap dünyadaki milyonlarca kişiye on yıllardır *tortelloni di zucca* tarifini verir, fakat üzülerek bildiriyoruz ki Mantua ve Modena arasındaki bölgede yapılanlar, ikimizden birinin kayınvalidesinin her yıl 24 Aralık'ta pişirdiğini saymazsak, başka yerlerdekilerle kıyaslanamaz.

Şimdiye dek konu açıklığa kavuşmuş olmalı: Üretken fikirlerin dünyasına baktığımız zaman ekonomik olarak değerli inovasyonlar içinde taşma dışsallıklarına dair az sayıda görünür kanıt vardır. Bu ekonomi bilimi literatüründe varsayım için az gerekçe verildiğine dair gerçeği kuşkulu hale getirir. Taşma teorisinin savunulması konusunda şeytanın avukatlığını yaparsak, bir firmadan diğerine giden ve yanlarında ticari sırları götüren çalışanlar en muhtemel günahkârlar olarak görünecektir. Ancak Gary Becker'ın zekice gözlemlediği gibi: "İnovasyon ortaya koyan firmaların sırlara vakıf olan çalışanlarına teklif götürülerek rakipleri tarafından bilgi paylaşımına zorlandığı söyleniyor. Bu çok alışılmış bir uygulama olabilir ve ancak eğer çalışanlar sırlar hakkında satılabilir bilgiye erişmekten fayda sağlarsa, normalden daha ucuza çalışmaya istekli olacaktır."[13] Çırakların günlüklerinden bir bölümün akademik kalitesinin yeni profesörlerin maaşlarının fiyatlandırılmasına yansımasına kadar birçok destekleyici kanıt Becker'ın gözlemini ilginç hale getirir.

Fiyatlanmamış taşmalar fikrinin ampirik gerekçesi çoğunlukla yığılma (*agglomeration*) kavramından geliyor gibi görünür: Benzer firmalar "havadaki fikirler" şeklindeki pozitif dışsallıklardan yararlanmak için bir araya toplanırlar. Fakat taşmalar fiyatlanmış olsa bile, yakın firmalardan bilgi transferinin uzaktakilerden daha ucuz olması şartıyla, firmaların yakına yerleşme eğiliminde olduklarına dikkat edin. Silikon Vadisi, çalışanlar tezgâhın arkasında değerli fikirlere kulak misafiri oldukları için mi, firmaların birbiriyle sözleşmelerle daha kolay etkileşimini sağladığı için mi bu şekilde kurulur? Şüphe-

siz, büyük fiyatlanmamış taşmaların inovasyon yapan firmalar arasında meydana geleceği fikrini destekleyen bulgular çok azdır. Ellison ve Glaeser[14] en dikkatli analizi sundular; yığılmanın taşmalardan ileri geldiğine dair çok az kanıt buldular. Diğer çalışmaların sonucunda da güya çok görülen fiyatlanmamış taşmalar hakkında daha zayıf bulgular ortaya çıktı veya hiç çıkmadı. Mesela, Acemoğlu ve Angrist[15] Birleşik Devletler'de eyalet düzeyinde ortalama eğitim dışsallıklarını ölçer ve önemli dışsallıklar hakkında bir kanıt bulamaz. Ciccone ve Peri, firmaların bulunduğu alanda verimliliğin ortalama işgücü şeklindeki insan sermayesi ile artıp artmadığını test etmek için yerel emek piyasasını incelerler ve verileri hipotezi çürütür.[16] Castiglionesi ve Ornaghi, İspanyol üretici firmalara dair verilerin bulunduğu büyük tabloda dışsal etkileri ararlar ve bir şey bulamadıkları sonucuna varırlar.[17] Silikon Vadisi'nden Almeria'daki seralara kadar, endüstriyel yığılma hakkındaki kişisel anlatılara dayalı bulgular firmaların bilgisel ve teknolojik taşmaları, çalışanların ücretlerinde fiyatlandırdığını gösterir.

Eğer fiyatlanmamış taşmalar gerçekten önemli ise fikirlerin aktarımı o kadar ucuz olmalı ki fikrin esasını iletmek için sırf gözlem yeterli olmalı. Buradaki bulgular bunun son derece aksini gösteriyor: Teknoloji transferinde fikirlerin aktarımının zor ve pahalı olduğunu –inovatörün etkin yardımı ile bile– güçlü bir şekilde gösteren geniş bir literatür vardır. Teknoloji dağılımına dair bazı örnekler bu konuyu aydınlatır.

Teknoloji dağılımına ilişkin bilinen en eski örneklerden biri, neolitik dönemde tarımın yayılmasıdır. Cavalli-Sforza ve diğerlerinin çalışmaları, binlerce yıl boyunca tarımın ortalama yayılma hızının, yılda yaklaşık bir kilometre olduğunu belgelemiştir. O dönemde tek ulaşım aracı olan yürüme, fikirleri yılda binlerce kilometreye taşıyabilirdi, böylece fikirlerin maddeten bir yerden diğerine taşınma hızı ile bir fikrin fiilen aktarımı ve faydalı olma hızı arasında bin kat fark vardır.[18]

Tarımın yavaş dağılımının kısmi nedeni, ürün ırklarının yerel şartlara uyarlanma ihtiyacıydı, sadece "tarım fikrini almak" gereği değil. Fakat fikirlerin yerel şartlara uyarlanması çoğu fikirler için önemlidir. İngilizce basılan kitapların, örneğin, Çin'de çok büyük değeri yoktur.

Başka bir yerde savunduğumuz gibi genel olarak tekel değil, fakat rekabet yayılmayı hızlandıran işbirliği avantajını sağlar. Eğer Çin'de telif hakları yürürlükte olup İngilizce kitaplar kolayca Çinceye korsan olarak çevrilmeseydi, bu çevirilerin piyasada bulunma hızını artıracak mıydı?

Diğer iyi bir örnek on yedinci yüzyılda ipek üretimiyle ilgili:

> 1607'de Vittorio Zonca, Padova'da *Nuovo Teatro di Machine et Edificii* adlı kitabını yayımladı. Kitap çeşitli aygıtların oymabaskıları yanında büyük bir fabrikada su gücüyle çalışan karmaşık bir ipek atma makinesinin tarifini içermekteydi. Zonca'nın kitabı 1621'de ikinci, 1656'da üçüncü baskısını yaptı... G. N. Clark, Zonca'nın kitabının ilk baskısının 1620 gibi erken bir tarihte Bodleian Kütüphanesi'nin açık erişim raflarında bulunduğunu gösterdi.[19]

Bir ipek fabrikasının projesi kolayca ulaşılabilir olmasına rağmen, ancak yüz yıl sonra "İngilizler ipek atmak için bir değirmen yapmayı başardılar." Bu tam da "John Lombe, İtalya'da iki yıllık endüstriyel casusluk süresinde makineyi çok sık gördükten ve kendini bütün icadın ve bütün parçalarının ve hareketlerinin ustası haline getirdikten" hemen sonra meydana geldi.[20]

Geçmişteki diğer örnekler aynı zamanda bilgi aktarımındaki zorlukları gösterir. Teknolojiler ve buluşlar hakkında bilgi edinmek için göç eden bireylerle ilgili birçok örnek vardır. Tersaneleri işletmeyi öğrenmek, sarkaçlı saat yapmak, yün yapmak için Hollanda'ya taşınırdınız. Top atmayı öğrenmek için İngiltere'ye taşınırdınız. Gözlük yapmak veya cam işlemek için Venedik'e taşınırdınız.

Gerçekte, bilgi öyle somutlaşmıştı ki sanatçılara rüşvet verilirdi ve bazen ustalıklarına ihtiyaç duyulan bir yere kaçırılırdılar:

> Bergskollegium tarafından 1660'larda İsveç demir ustalarının göçlerine dair bir araştırma gösterdi ki, Nykoping'den denize açılan bir grup işçi İsveç'in başka bir kısmına götürüldüklerine inanıyordu. Bunun yerine onlar Lubeck'e ve oradan da Hamburg'a ve sonunda

Colbert'in İsveç modeli bir demir sanayii başlatmaya kararlı olduğu Fransa'ya götürüldüler.[21]

Yine bilginin yavaş yayılmasına dair başka bir örnek de çift taraflı defter tutmaktır. Bu 13. yüzyılın sonunda Toscana'da icat edilmişti ve 14. yüzyılda Venedik'te yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Ama Kuzey Avrupa'nın Hansa Birliği içindeki şehirlere 16. yüzyıla kadar ulaşmadı.

Bununla birlikte, fikirlerin aktarımındaki zorluklara örnek bulmak için Ortaçağa bakmak zorunda değiliz. *The Economist,* 22 Aralık 2001'deki sayısında "bir fincan mükemmel" espresso kahve "arayışı" konusunda hoş bir makale yayımladı. Makalenin anlatmak istediği konu yıllardır yapılıyor olmasına ve bilinen formülün görünüşteki basitliğine rağmen, İtalya dışındaki çoğu baristanın iyi bir espresso yapma konusunda en ufak fikrinin bulunmadığıydı. Özellikle ilginç olan şey ise, bilginin espresso makinelerinde, farklı çekirdek kahvelerde, farklı insanlarda somutlaşmasıdır.

Sonuç olarak, başlangıç noktamıza geri dönmemize ve bir kez daha çok hafif fiyatlanmamış taşma dışsallıkların günlük hayatımızın bir parçası olduğunu tekrarlamamıza izin verin. Örneğin, çok şık giyimli bir bayan ikimizden birinin yanından geçtiği zaman, bayanın ona hayranlık duyulmasından bir yararı olduğuna inanmak için bir neden olmasa da, bay bundan yararlanır. Çünkü şık giyinmiş bayan erkek hayranlarından para alamaz, bu bir fiyatlanmamış taşma dışsallığıdır. Bildiğimiz kadarıyla, bu özel dışsallığı veya günlük hayatta rastladığımız benzeri küçük dışsallıkları çözme işinin devlet tekeline verilmesini öneren herhangi bir kamu politikası ortaya konulmamıştır.

Gizlilik ve Patentler

Patent yasası lehinde yaygın bir argüman da patent almak için buluşunuzun sırrını açıklamanız gerektiğidir.[22] Patent yasaları ticari sırlara karşı bir çare midir? İnovasyon sırrını açıklamak karşılığında yasal bir tekel sunulması, uzun dönemde inovasyonları daha yaygın şekilde ulaşılabilir yapmanın yollarından birisidir. Bununla birlikte, bazı ekonomistlerin işaret ettiği gibi, genel olarak bu tez geçerli değildir.

Her inovasyonun, farklılık gösteren belli bir süre gizli tutulabildiğini ve patent koruma süresinin yirmi yıl olduğunu düşünün. O zaman inovatör, sırrı yirmi yıldan uzun süre saklayabileceği durumlarda gizliliği tercih ederken, sırrın sadece yirmi yıldan az bir süre saklanabileceği durumlarda patent korumasını seçecektir. Bu durumda patent korumasının toplumsal açıdan zararlı bir etkisi vardır. Yirmi yıldan uzun süre saklanabilen sırlar yine mümkün olan en uzun süre muhafaza edilirken, patent olmadan daha kısa süre için tekelleşebilecek olanlar bu durumda yirmi yıl için tekelleşirler. Esasen, düzenleyici sistemin buluşu açıklamayı zorunlu kıldığı ilaç sanayi hariç, ticari sır patentten daha önemlidir. AR-GE laboratuvarları ve şirket yöneticileri ile yapılan anketler tekrar tekrar aynı sonucu verir ve patentlerin karların temellük etmesinde sadece %23-35 oranında etkili rol oynadığına işaret eder. Buna karşılık, %51 ticari sırrın etkili olduğunu savunur.[23]

Genel olarak patent yasaları ticari sırları etkilememekle beraber, sırları daha az ulaşılır hale getirmek için gerçek kaynakları genişletmenin mümkün olduğu durumlarda, inovatör gizlilik yoluyla şahsi rant arayışı ve patentler yoluyla kamusal rant arayışı arasında gerçek bir takasla karşılaşır. Bu, aynı zamanda telif hakkı konusunda da geçerlidir, çünkü kamusal olarak yürürlüğe konan telif hakkı, çoğaltmayı sınırlandırmak için getirilen şifreleme ve dijital haklar yönetimi gibi toplumsal olarak arzu edilmeyen yöntemlere olası bir alternatiftir. Ekonomi biliminde bu alışverişe dair literatür çok azdır.[24]

Ele alınması gereken bir konu da rakip firma inançlarını değiştiren bilginin, bilgiyi açıklayan firmanın lehine nasıl işleyebileceğidir. Okuna-Fujiwara, Postlewaite ve Suzumura, yenilikçilerin sırlarını açıklamak veya saklamak için stratejik nedenleri olabileceği gerçeğine odaklanırlar: Sırları açıklayarak rakiplerini sırası gelince kendilerinin de faydalanacağı AR-GE yapmaya teşvik ederler.[25] Ponce, 25 mevcut patent yasası ile bir sır ifşa edilerek rakibin fikri patentlemesinin engellenmesi olasılığını ele alır.[26] Boldrin ve Levine, yasal bir tekel kullanma seçeneği olmayan bir inovatörün üretim kapasitesine patent alabilecek bir inovatörden daha az yatırım yapacağını gösterirler, çünkü sır ortaya çıktıktan sonra düşük kapasite, kârlılığı artırır.[27]

Ancak, gizliliği azaltması istenen patentler tam tersi bir sonuç doğurabilirler. Eğer endüstrinin yaşam döngüsünde erken dönemde taklit mümkünse, bir inovatörün patent almasına neden yoktur, çünkü endüstri kapasitesi zaten düşük olduğundan kapasiteyi kısıtlamak için sebep yoktur. Bu nedenle, yasal tekel seçeneği bulunan bir inovatör, patentinden faydalanıncaya kadar taklit olmamasını garantilemek için, bu seçeneği olmayana göre gizliliğe daha çok eğilim gösterir. Bunun aksine, rekabet ortamında alenen küçük ara adımlar atmak için nedenler olduğuna işaret etmiştik. Bu şekilde rakipler, orijinal inovatörün faydalanacağı ek gelişmeler yapmak için teşvik edilir. Bu şekilde değil de bir patent için yarış varsa, rakibin yarışı kazanmasına engel olmak için ara sonuçları gizli tutma eğilimi vardır.

Aslında, gizlilik ve yasal tekelin birbirine alternatif değil, birbirini tamamlayıcısı olduğuna dair çok delil vardır. Telif hakkına rağmen, kitap, müzik ve film üreticileri, dijital haklar yönetimi ile saldırganca eserlerini şifrelemeye giriştiler, sadece DVD'leri şifrelemekle kalmadılar, çoğu CD oynatıcısı ile uyumlu olmayan ve bazı durumlarda bilgisayara hasar veren yöntemler kullanarak CD'leri şifrelemeye kadar işi vardırdılar.

Yasal tekel olasılığının AR-GE miktarında olmasa bile, AR-GE istikametinde bir etkisi olduğuna dair bulgular vardır. Moser tarafından 19. yüzyılda patentlerin var olduğu veya var olmadığı ülkelerle ilgili yapılan yeni bir araştırma, patentin olmadığı ülkelerin daha az inovasyon yapmadığını, fakat inovasyonların, gizliliğin nispeten kolay korunabildiği gıda işleme ve bilimsel araçlar gibi alanlara yöneltildiğini göstermiştir. Moser'ın çalışmasında vurguladığı gibi, bu inovasyonların diğerlerine göre toplumsal yönden daha az veya çok istenilir olduğunu söylemek zordur.[28]

Yasal tekelin gizlilikle yer değiştirmesi, inovasyonun istikametinde bazı etkiler yapabilirken, bunun önemli sırları açığa çıkarabileceğine ve diğer inovatörlerin onlara kolayca ulaşmalarını sağlayacağına inanmak için çok az neden vardır. Çoğu inovasyon için önemli olan ayrıntılardır, patent başvuruları için zorunlu olan, oldukça muğlak tanımlar değildir. Örneğin, tartışmalı Amozon.com bir-tık patentini, 5.960.411 numaralı ABD patentini ele alalım. Asıl fikir oldukça

basit ve bilgisayarla bir-tık alışverişinin gerçekleştirilebileceği birçok yol var. Her bir yol, usta bir programcı tarafından az bir zaman ve çaba ile kodlanabilir. Kaydetmeniz için, buluşun patent başvuruşundaki ayrıntılı tanımı şöyle:

> Bu buluş, bir müşteri/sunucu çevresinde tek bir işlemle sipariş vermek için bir yöntem ve sistem temin eder. Bu buluşun tek işlem sipariş sistemi, bir siparişi vermek için gerekli işlem sayısını azaltır ve müşteri sistemi ile sunucu sistemi arasında iletilen hassas bilgi miktarını düşürür. Sunucu sistemler, bir tek simge ile her müşteri sistemi için tek bir müşteri tanımlayıcısı tayin eder. Sunucu sistem aynı zamanda çeşitli olası müşteriler için müşteriye özel sipariş bilgisi depolar. Müşteriye özel sipariş bilgisi müşteri tarafından daha önce verilen bir siparişten elde edilebilir. Sunucu sistem bir sipariş vermek için bu müşteri sistemini kullanan alıcının her müşteri tanımlayıcısını eşler. Sunucu sistem bu müşteri sistemini kullanarak en son sipariş veren alıcının müşteri tanımlayıcılarını da eşleyebilir. Bir alıcı sipariş vermek isterse, alıcı müşteri tanımlayıcısı ile birlikte sipariş edilen kalemi tanımlayacak bilgi için istekte bulunmak üzere müşteri sistemini kullanır. Sunucu sistem, müşteri sistemi için müşteri tanımlayıcısının bir alıcı ile eşlenip eşlenmediğini belirler. Eğer eşlenirse, sunucu sistem bu alıcı için bu müşteri sisteminde tek işlemli siparişin mümkün olup olmadığını belirler. Bu mümkünse, sunucu sistem istenen bilgiyi, (örneğin, bir *web* sayfası yoluyla) bu kalemi sipariş etmek için tek işlem işareti ile birlikte müşteri bilgisayar sistemine gönderir. Tek işlemli sipariş mümkün kılındığında istediği kalemi sipariş etmek için alıcının sadece tek bir işlem yapması yeterlidir (örneğin farenin düğmesini tıklamak). Alıcı, bu tek işlemi yaptığında müşteri sistemi bunu sunucu sisteme bildirir. O zaman sunucu sistemi bu müşteri tanımlayıcı kalem siparişi bilgisi ile eşlenen alıcıya ait,

> alıcıya özel sipariş bilgisini ekleyerek (örneğin, ürün tanımlayıcı ve miktar) siparişi tamamlar. Böylece, bir kez bir kalemin tanımı görüntülendikten sonra, alıcının bu kalemi satın almak üzere sipariş etmek için tek bir işlem yapması gerekir. Aynı zamanda, müşteri tanımlayıcı sunucu sistemde daha önce depolanmış, müşteriye özgü sipariş bilgisini tanıdığı için, internet veya diğer bir iletişim ortamı vasıtası ile hassas bilginin iletilmesine ihtiyaç yoktur.[29]

Görüleceği üzere, ifşa edilen "sır", eğer bir sır varsa, alıcının bir tek tıkla satın almasını seyretmekten daha az öğretici. Bir bilgisayar programcısına fiilen yarayacak bilgi –mesela

Amazon tarafından kullanılan özel bir uygulamanın kaynak kodu– patentin bir parçası olarak verilmiyor. Ayrıca bunun verilmesi gerekli de değil. Aslında, bir-tık işleminin fiili uygulaması, monte edilmesi için büyük miktarda insan sermayesi ve uzmanlaşmış çalışma zamanı gerektiren alt bileşen ve birimlerden oluşan karmaşık bir sistemden oluşur. Patentte ortaya konulan jenerik fikrin anlaşılması ve kopyalanması kolay olup uygulamada yararı olan bir şey değildir. Faydalı fikirler ne patentlerde ifşa edilir ne de kalıntılarından yeniden icat edilmeden taklit edilmesi kolaydır. Bu da Amozon'un doğrudan rakiplerinin yanında (ne de olsa kitaplar internette satılan tek şey değil), eğer 5.960.411 numaralı ABD patenti onları fiilen engellememiş olsaydı, birçok insanın herkesin yararına yapacağı şeydi. Tabii ki tek bir düğmeyi tıklayarak alışveriş üzerinde Amazon'a bir tekel vermenin toplumsal bedeli patent başvurusunda ortaya konan bilginin toplumsal yararı ile biraz da olsa telafi edilir.

Schumpeterci İyi Tekel

Ekonomi biliminde aslen temel bir görüş olmamakla birlikte, Schumpeterci görüş şimdi çoğu muhitte ortodoks bir görüş olmaya yaklaşmıştır.[30] Schumpeter, tekeli kapitalizmin nihai başarısı olarak kutsar. Schumpeter, fikri mülkiyet sahiplerinin tekelci olduğu bir dünyada, rekabetin yaratıcı yıkım süreci yoluyla uygulanan dinamik bir

süreç olduğunu savunur. Bu fikir bugün hâlâ yaygındır; örneğin, Aghion ve Howitt 1992'de Schumpeterci fikirler üzerine inşa edilen biçimsel bir model geliştirdi. Temel ilke şuydu: Rekabet piyasada değildir; piyasa içindir. Bu teorisyenlere göre, belirli bir zamanda durağan verimlilik sağladığı için rekabet iyi iken, uzun dönemde tekel iyidir çünkü dinamik verimlilik, yani inovasyon meydana getirir. İnovatif lider bir süre bütün piyasaya hâkim olur, fakat etkili inovasyon tehdidi, hâkim firmaları inovasyon yapmaya devam etmeye ve tekelleşen piyasaları fiilen yarışılabilir hale getirmeye devam etmeye zorlar. Burada düşünce, etkili inovasyonların sık olduğu ve tekelin sadece geçici olduğudur. Sadece olası rakipler kadar veya onlardan daha hızlı inovasyon yapan tekelciler ayakta kalabilir, çünkü sistem çok yüksek hızda inovasyon yaratma kabiliyetindedir.

Bunun nasıl meydana gelebileceğine dair bir örnek Evans ve Schmalensee tarafından verilmiştir.[31] Bu tekelci konumun "sık görülen korunmasına" dair dört örneği incelerler. (1) Microsoft Word, 1990'da kelime işlemcide lider olan WordPerfect'i 1997'de geçer; (2) Microsoft Excel, hesap çizelgelerinde 1988'de lider olan Lotus 1-2-3'ü 1997 yılında geçer; (3) Quicken, bireysel yatırımda 1989'da lider olan Managing Your Money'yi 1996 itibariyle geçmiştir; (4) QuarkXPress, masaüstü yayıncılıkta 1990'da lider olan Adobe Pagemaker'ı 1997 itibariyle geçmiştir.

Ancak bu verilerle ilgili olarak fark edilmesi gereken üç özellik var.

- Başlangıçtaki dört liderden ikisine büyük tekel Microsoft yetişmiştir ve ondan sonra ("sonra" on yıl önceydi) artık bir daha öne geçme olmamıştır. İlk liderlere yetişip geçildikten sonra, bunlar fiilen veya hukuken tekelci olmaktan uzaktır.
- İlk sıranın el değiştirmesi 7 yıl alır, görebildiğimiz kadarıyla ikinciliğin el değiştirmesi için sonsuz zaman geçmelidir.
- Dinamik rekabete ait ya yazılım endüstrisinde veya başka yerde bildirilen örnekler, yeni bir endüstrinin fikri mülkiyet korumasının az olduğu ve taklit ve rekabetin çok olduğu ilk evrelerine aittir. Eğer hesap çizelgesi patentlenmiş olsaydı, Lotus 1-2-3 Excel tarafından geçilebilir miydi?

Israrla tekrarladığımız gibi, bir kez endüstri olgunlaştıktan ve fikri mülkiyet hakları elde edildikten sonra tekeller çok uzun süreli olmaya meyleder. En son ne zaman birisi film ve müzik endüstrisinde Hollywood stüdyolarını veya Beş Büyüğü geçebildi? Birisinin AT&T'nin karşısına çıkıp onun tekelini bir anti-tröst eylemle sona erdirip telekomünikasyon endüstrisini özgürleştirmesi için ne kadar bekleyeceğiz? Daha genel olarak, okuyucudan aşağıdaki zihni egzersizi yapmasını rica ediyoruz: Yenilikçilerin tekelciyi sık sık yerinden ettiği ve sonra onun da tekelci olup yine başka bir yenilikçi tarafından devrildiği Schumpeterci modelin işlediği kaç endüstriden söz edebilir?

Temel Schumpeterci argüman, tekellerin bir kez kurulduktan sonra, kendilerinin rekabet tarafından ortadan kaldırılmasına izin vermek yerine, genel olarak rant arayışı içinde oldukları gerçeğinden habersiz görünüyor. Tekeller devletin piyasa durumunu korumaları için büyüklüklerini ve siyasi güçlerini kullanırlar. Örneğin, patentlerinin süresinin uzatılması için mücadele eden ilaç firmalarının lobicilere para harcaması Schumpeterci tabloya nasıl oturur?

Schumpeter'in tezleri kırk veya elli yıl önce yaygın olarak ve tamamıyla endüstriyel örgütlenme ve büyüme literatürü içinde yorumlanmış olmasına rağmen, Birleşik Devletler ekonomisinde tekelleşmiş sektörlerin inovasyon yapmadığı ve hantallaştığı 1960'lar ve 1970'lerin katı gerçekleri tarafından süpürülüp gitmiştir. Bu sırada büyüme ve inovasyon küçük çaplı firmalardan akıyor ve birçok kişi "küçük güzeldir" fikrinde birleşiyordu. Şansımıza veya o dönemin mahkemelerine şükredelim ki Apple ve IBM 1970'lerde bireysel bilgisayarları ve önemli parçalarını patentlemeyi düşünemezdi bile. Bireysel bilgisayar donanım endüstrisinin serpilmesi ve IBM ve Apple'ın hâkim şirketler olarak sonunda yerini kaybetmesi, üretim metodu ve çok önemli bileşenleri için patent koruması olmayışından kaynaklanır. Schumpeterci prensipler olan yanıltıcı yıkıcı inovasyon ve patent iyidir ilkelerinin öngöreceğinin tam tersi. Ne yazık ki, bu tür ilkeler "fikri mülkiyet inovasyon için iyidir" örtüsü altında yeniden güçlendi. Her zaman olduğu gibi, güneşin altında hiçbir şey yeni değil, en azından ekonomik safsatalar alanında. Schumpeter'in kendisi bile itiraf ediyor: "Her yeri istila etmiş kartel sistemi bütün ge-

lişmeyi sabote edebilir düşüncesi kadar, aynı sistemin mükemmel bir rekabetin gerçekleştireceği düşünülen gelişmeyi daha küçük toplumsal ve kişisel bedeller karşılığında gerçekleştirebileceği düşüncesi de akla uygundur."[32]

Fikir Ekonomisi

Ekonomik bir bileşen olarak fikirlerin gittikçe önem kazandığı sık sık ileri sürülür. Uzmanlar ve akademisyenler yeni ekonomi, ağırlıksız ekonomi , küresel bilgi ekonomisi vs. hakkında aynı şekilde teori oluştururlar. İnsanlar yaratıcı faaliyetlerde ve fikir alışverişinde bulunurken, makinelerin kendilerini yeniden üretmenin yanında her türlü maddi varlıkları ve hizmetleri ürettiği bir dünya imajı ortaya atarlar. Bu büyüleyici görünmesine rağmen her ütopya gibi çoğu kez bir boş umuttur. Karl Marx'ın *Grundrisse* eserini okuyan herkes oradaki komünizm tasvirinin bir fikir ekonomisi ile örtüştüğünü görecektir.[33] Soru şudur: Bu ütopya bahçelerine seyahat etmek için ne çeşit kurumsal düzenlemeler savunulur ve bu bahçelerin çiçekleri savunucularının söylediği kadar büyüleyici midir?

Şüphelerimiz fikir ekonomisinin hayalci vaizlerinin daima aynı zamanda fikri tekelin sadık bir destekçisi olmasından, hatta onu fikri tekel yasalarından daha güçlü ve sıkı savunmalarından kaynaklanıyor. Bu, sonunda telif hakkı ve patentlerin ve onların gerektirdiği özgürlük kaybının her yere yayıldığı bir duruma erişeceğimizi ima ediyor olabilir. Ya da bir şekilde kapitalizmden, bireysel girişimlerimizden kâr sağlamaya çalışmadığımız, fakat hepimizin bir çeşit kamu yararı için veya bir gün kamu yararına dönüşme umuduyla, hatta belki kendi yararımız için çalışmayı kabul ettiği, bir çeşit sosyalist dünyaya geçeceğimizi ima ediyor gibi görünüyor.

Bu "modern" perspektifin bir örneği, DeLong ve Froomkin'in yaptığı "Adam Smith'in piyasa sisteminin savunmasının yapısökümü"nde bulunabilir.[34] Onların tezini özetlersek, insanları bir fikrin kullanımından dışlamak zordur, çünkü dijital verilerin kopyalanması çok kolaydır ve her halükârda dijital mallar rakipsizdir, yani kopyaları çok ucuz olduğu için toplumsal bakımdan denenmesi iyi bir fikir değildir. Daha

sonra, dijital malların değerinin tüketici için klasik varlıklardan daha az belli olduğunu savunurlar. Bu analizden yoğun bir piyasa başarısızlığı yaşadığımız ve çare aradığımız sonucunu çıkarırlar.

Dijital malların tüketicinin iyi bilgilendirilmediği karmaşık mallar olmasının nedeni, bize kanıtlanmış bir gerçekten ziyade bir tez gibi geliyor. Bir video oyununun veya cep telefonu hizmetinin günümüzdeki BMW'den neden daha karmaşık olduğunu doğrusu bilmiyoruz. Dijital bir kitap normal bir kitaptan daha mı karmaşıktır? MP3 formatındaki müzik bir CD'den daha mı karmaşıktır? Victoria's Secret'tan *online* iç çamaşırı satın almak bir katalogdan telefonla almaktan daha mı risklidir? Somut örnekler üzerine düşünmeye başlayınca, dijital malların normal mallara göre fazladan karmaşıklığının boş bir retorik olduğunu fark etmek kolaydır. Çocuklarımız on dokuz veya on beş yaşında iken, hiçbiri *online* dijital veya dijital olmayan mal satın almakta güçlük çekmedi. Esasen bunu yakındaki alışveriş merkezine gitmekten çok daha kolay ve iyi bir şekilde yaptılar, çünkü her şey bir yana, henüz şehirde araba kullanmaya izinleri yoktu. Düzgün şekilde paketlenmiş malların üzerindeki kâğıtta talimatları okudukları kadar kolay bir şekilde *online* talimatları okuyabiliyor görünüyorlardı.

Dijital verilerin kopyalanmasının çok kolay olduğu meselesine gelince, teknolojik değişimin –internet devriminin– kopyalamanın ve fikirleri yaymanın maliyetini rekabetçi rantların artık önem taşımadığı dereceye kadar düşürdüğü gerçek midir?

Kapasitenin zamanla genişlediği dinamik bir dünyada, Boldrin ve Levine veya Quah[35] tarafından incelenen dünyada, fikirler herkese açık olabilir. Fakat bunun olması için zaman geçmesi gerekir ve arada geçen zamanda fikirler pozitif fiyata satılır ve rantlar orijinal inovatöre gider. Teknolojik değişimin bu rantlara ne gibi etkisi vardır? Rekabetçi rantlar sıfıra düşer ve böylece güçlendirilmiş fikri tekel olmazsa fikir üretimi durur mu?

Öncelikle, patentlenebilir fikirler için bu tartışmanın büyük ölçüde anlamsız olduğuna dikkatinizi çekelim. Bir proje taslağının veya mühendislik çiziminin aktarılması için gereken zaman, posta ile gönderilmesinin alacağı birkaç güne karşı e-mail ile gönderilmesinin aldığı

birkaç saniyelik zaman arasındaki farkta değil, fakat alıcının onu okuyup teknik özelliklerini anlaması için geçen sürede yatar. Aslında birçok patentlenebilir fikir için, yeniden dağıtımın maliyeti zamanla artabilir. Elbette bir tekerleğin nasıl yapılacağı fikrinin iletilmesi bir atom bombasının nasıl yapılacağı fikrine göre daha kolaydır. Esas olarak buluşlar internette bir şey satın almak için "tek tık" fikri gibi basit fikirlerden, çizgisel programlama sorunları için Karmarkar algoritmasına kadar değişiklik gösterir. Basit fikirlerin aktarılması kolaydır, fakat aynı şekilde yaratılmaları da kolaydır. Karmaşık fikirlerin yaratılması pahalıdır ama aynı zamanda aktarılması da zordur. Bu nedenle az bulunur ve uzun süre için yüksek bir prim hak ederler. Her iki durumda da, fikirlerin üretilmesinin maliyeti ve rekabetçi rantlar orantılıdır. Bazı fikirler fikri tekel olmadan üretilemezken, bazıları üretilebilir.

Telif hakkına tabi olabilen eserler örneğinde, teknolojik değişimin –bilgisayarlar ve internet– kopyalama maliyetini büyük ölçüde düşürdüğü ve böylece fikirlerin hemen sıfır fiyata mübadele edildiği klasik düşünce uygundur. Ancak, önemli olan rekabetçi ranta oranla maliyettir. Eğer internet gerçekten rekabetçi rantları düşürüyorsa, aynı bilgisayar teknolojisinin telif hakkı verilebilir eserlerin maliyetini de düşürdüğünü akılda tutmak gerekir. Örneğin, müziği ele alın. On yıl önce milyon dolarlık stüdyo donanımı gerektiren müzik düzenleme olanakları, şimdi bin dolarlık bilgisayar donanımı yatırımı gerektirir. İnternet piyasayı müzik ve filmlerle doldurmadan çok önce, yazarlar evde kendi bilgisayarlarında bir kitap yazmaktan daha zor olmayan bir şekilde film yaratabilecekler. Oyuncuların, sinematografların, film yapımının yüksek maliyetine katkısı olan tüm insanların yardımı olmadan bunu başarabilecekler.[36]

Ayrıca, gelişmekte olan iletim ve kopyalama teknolojisi inovatörün kazandığı rekabetçi rantları azaltmaktan ziyade arttırabilir. Yani, rekabetçi dengede bir fikrin yaratıcısı o anlık değeri üzerinden fikrin doğurduğu bütün gelir üzerinde hak iddia edebilir. Fiyatın sıfıra düşmesinin gelirin sıfıra düşmesi anlamına gelip gelmeyeceği talebin esnekliğine bağlıdır. Sonsuz kere sıfırın matematiği bazen karışıktır ve bu da onlardan biridir. Eğer, gerçekte talep esnek ise o zaman sıfıra

düşen fiyat (birçok birim daha satılmış olduğu için) gelirin sonsuza doğru artmasına neden olur. O halde, bu durumda, gelişmiş kopyalama teknolojisi rekabetçi inovatöre düşen rantları düşürmeyecek, arttıracaktır.

Küresel Ekonomi

Gitgide artan serbest ticaret, birçok Asya ülkesinin ekonomisinin büyümesi ve nakliye maliyetlerinin düşmesi, ekonomik istikrarımız için tehlikeli bir karışım oluşturur şeklindeki bir tez ile sık sık karşılaşırız. Özellikle, fikirlerimiz ve ürünlerimizin gitgide haksızca kopyalandığı ve bunun ciddi bir devlet müdahalesi gerektirdiği iddia edilir. Diğer bir deyişle, küreselleşme inovatörlerimiz için risklidir, fikri mülkiyet korumasını güçlendirmemiz ve diğer ülkeleri de aynısını yapmaya zorlamamız gerekir. Serbest pazar ve serbest ticaretin ekonomik refahımız için bir tehdit olduğu ve Adam Smith ve Ricardo'nun rekabet ve nispi avantajların bizi daha iyi duruma getireceğine dair görüşlerine inanmanın büyük saflık olduğunu ve elbette bu karmaşık ve küreselleşmiş ekonomiye uygulanabilir olmadığı da söyleniyor.

Gerçekte, ekonomi genişledikçe, Adam Smith ve Ricardo, De-Long ve Froomkin'in savunduğu gibi geçersiz olmaktan çok uzak olup tam tersine her zamankinden daha geçerlidir. Fikri tekel için gerekçe kaybolur gider ve fikirlerin ve eserlerin ticaretini yaparak hayatımızı kazanabileceğimiz –devlet tarafından uygulanan fikri tekel müdahalesinin olmadığı– bir gelecek umut edebiliriz. Pazar büyüdükçe, hem rekabetçi rantlar hem de ilk hamle avantajından gelen kârlar genel olarak aynı oranda artacaktır. Bu, ekonomik açıdan en faydalı fikirlerin fikri tekel olmadan bile üretileceği anlamına gelir.

Artan pazar büyüklüğünün sonuçları, bizim ikimizin ve başka araştırmacıların yapmış olduğu teknik çalışmalarda geniş ölçüde tartışılmıştır. Önce sağduyunun gösterdiği önemli bir gerçeğe dikkat edelim: Hindistan ve Çin piyasaları, mesela ABD ve Avrupa Birliği'nde üretilmiş müzik veya ilaçlara açılırsa, ne kadar "korsanlık" olursa olsun bu pazarların en azından bir kısmı "meşru" üreticilere gidecektir. Hindistan ve Çin ticarete açılmadan önce, aynı üreticilerin daha küçük

pazarlardaki satışlardan gelen gelirlerle inovasyonlarının sabit maliyetlerini yakalamış olmaları gerekir. Bu yüzden, yeni pazarların mesela %10'unu (mümkün olmayacak kadar küçük bir rakam) alsak bile, bu hâlâ küreselleşme olmasaydı görüleceğinden çok daha fazla gelir, dolayısıyla da daha fazla kâr demektir. Tek başına bu bile, küreselleşmenin daha güçlü fikri tekel yasalarına gereksinim ile eşitlenmesinin tamamen mevcut tekellerin rantçı propagandası olduğunu gösterir.

Belki daha zekice, fakat konuyla aynı derecede ilişkili ikinci bir argüman daha var. Pazarın büyüklüğü arttıkça, iki şey meydana gelir. Zaten üretmekte olduğunuz fikirler veya her durumda üretmiş olacağınız fikirler için daha çok müşteri eklenir. Bunlara iyi fikirler diyelim, çünkü küçük bir pazarda bile kârlı olacak kadar iyi fikirlerdir. Aynı zamanda, oyuna katılan yeni kişilerden gelen ek fikirler de erişilir hale gelir. Bunlara da marjinal fikirler diyelim, çünkü eğer iyi fikir olsalardı pazar küçük olsa bile ortaya çıkacaklardı. O halde, fikri mülkiyet korumasını azaltmak, iyi fikirlerin tüm tüketicileri için tekel çarpıklıklarını da azaltır. Daha büyük bir pazarda daha fazla sayıda müşteri bütün bu iyi fikirlerin faydalarından ve erişilebilirliğinden daha büyük ölçüde yararlanır. İkinci olarak, fikri mülkiyet korumasını azaltmak, marjinal fikirlerin pazarda yer bulmasını zorlaştırır. Fakat büyük bir pazarda, bu marjinal fikirlerden daha çoğu her halükarda üretilecektir, çünkü onların icat edilmesinin maliyetini ödeyecek daha fazla sayıda tüketici bulunur.

O halde sonuç şudur: Pazar büyüdükçe, fikri tekel korumasını azaltmak suretiyle, normal şartlarda olabileceğinden daha az sayıda marjinal fikir elde etme karşılığında, iyi fikirlerden daha fazla yarar sağlayabilirsiniz. Pazarı genişletmek sadece birkaç yeni kişinin girmesi olsaydı, eğer birkaç dolar daha fazla kazanabilmek için birçok değerli "marjinal" fikir üretilecek olsaydı, belki o zaman fikri mülkiyet korumasının düşürülmesi o kadar iyi bir fikir olmayabilirdi. Oysa Hindistan ve Çin'i pazarınıza eklemeye çalışın, sonra da bize bunun size birkaç kişi kazandırdığını bize söyleyin. Eğer bunların üreticileri birkaç dolar fazla kazanmış olsalardı dünyanın büyük marjinal fikirlerle dolacağını düşünüyorsanız, o zaman buyurun ve Çin ve Hindistan ile ancak bizim gittikçe artan fikri mülkiyet şartlarımızı

kabul etmelerinden sonra ticaret yapmamız için ısrar edin. Verilere baktık, teoriye baktık, sonra yeniden verilere baktık; Çin ve Hindistan'da çok insan olduğunu keşfettik. Bu ekstra birkaç doları yapmadığı için üretilmeyen büyük marjinal fikirlerin en hafif tabirle oldukça seyrek olduğunu keşfettik. Buradan, pazar büyüklüğü arttıkça daha az fikri tekel koruması ile daha iyi durumda olacağımız sonucuna vardık, bunun tersi sonuca değil.

Daha fazla teknik analizi esas aldığımızda, toplam tekel çarpıklığını azaltırken bazı ek marjinal fikirlerin yaratılmasını mümkün kılan basit bir kuralın şu olduğunu savunuyoruz: Patent ve telif hakkı süresini pazar ölçeğiyle orantılı olarak kısaltmak.[37] Bu basit kurala göre pazar %4 büyürse, koruma süresi %1 kısaltılmalıdır.

Mesela Dünya Ticaret Örgütü örneğini alalım. G7 ülkeleri dünya gayrisafi hasılasının üçte ikisine sahiptir. Dünyanın geri kalan üçte birini eklemek pazarın büyüklüğünü %50 artıracaktır. Dünya Ticaret Örgütü'nde fikri mülkiyet değişimlerini, G7'deki korumayı dünyanın geri kalanına yaymak olarak düşünürsek, bu, koruma süresinde on ikide bir azalma demektir. Benzer şekilde, dünya ekonomisi büyüdükçe, telif hakkı ve patent süreleri kısaltılmalıdır. Eğer dünya ekonomisi yılda %2 oranında büyürse, bizim basit kuralımız, koruma süresini yılda %0,5 oranında kısaltmayı gerektirir. Dünya ekonomisi bir süredir yılda yaklaşık %4-5 büyüdüğü için, koruma süreleri yılda yaklaşık %1 küçülmelidir. Ne yazık ki, telif hakkı durumunda, süreler ters yönde hareket etmektedir; dünya gayrisafi hasılası yaklaşık yüz kat büyürken, koruma süresi yaklaşık dört kat büyümektedir. Bu yüzden yirminci yüzyılın başında 28 yıl olan telif hakkı süresi toplumsal olarak en uygunu ise, şimdiki süre yaklaşık bir yıl olmalıdır, şimdiki yaklaşık 100 yıllık süre değil!

Geleneksel bilgelik oldukça farklıdır. Hal Varian'ın söylediği gibi: "Bilgi mallarının göze çarpan özeliklerinden biri, büyük sabit üretim maliyetine sahip olmaları ve farklı küçük kopyalama maliyetine sahip olmalarıdır. Maliyete dayalı fiyatlandırma bu bağlamda pek anlam taşımaz; değere dayalı fiyatlandırma çok daha uygundur."[38] Aslında teknolojik değişim birçok eser için sabit maliyeti düşürüyor, özellikle müzik ve filmlerde ve değere dayalı fiyatlandırma burada daha yük-

sek ve dolayısıyla daha çarpık bir fiyat demektir. Ekonomi genişledikçe, bu fiyat çarpıklıklarına gerek yoktur ve fikri tekelin de sonunda komünizm gibi tarih çöplüğüne gideceğini ümit edebiliriz.

Kamusal Mülkiyet ve Ortak Mallar

Parlak mitleri ezmek için tokmağımızı kullanmayı hemen hemen tamamladık; fakat bu mitlerden, yasalarla ilgili bilim adamları, daha çok hukuk ve ekonomi bilimi geleneğinde çalışanlar arasında oldukça popüler olan bir tanesi hâlâ ayaktadır. Bu kamusal mülkiyete ait fikirlerin ortak kullanılan otlaklar gibi olduğu mitidir. Bu nedenle kamusal mülkiyetin tıkanıklık ve aşırı kullanıma maruz kaldığı ve mevcut eserleri "muhafaza etmek" için uygun teşviki sağlamak üzere fikri mülkiyet haklarının gerekli olduğu iddia edilir.

Basit mülkiyet hakları için nedenlerden biri, gerçekten tıkanıklık ve aşırı kullanımı önlemektir. Örneğin, eğer bir otlak kamusal ise, otlayan sürümün sizin sürünüzün otlaması için kalan ot üzerindeki olumsuz etkisini hesaba katmam. Yollar kamusal olduğu için benim araba kullanmamım sizin işe gitmenizi zorlaştıracağını göz önüne almam. Okyanus kamusal olduğu için, balık avlarsam size daha az balık kalacağını düşünmem. Bu "ortak alanların trajedisidir" ve otlak, yol veya okyanus her biri aşırı kullanılacaktır anlamına gelir.

Fikirlere dair kamusal mülkiyet de kamu malı gibi midir? Kamusal mülkiyetteki bir fikri kullanmam sizin onu kullanma kudretinizi olumsuz olarak etkiler mi? Sağduyu buna elbette şöyle cevap verir: Fikri mülkiyet için aşırı otlatılma söz konusu olamaz, çünkü fikri mülkiyet kullanılarak yok edilemez, hatta eksiltilemez. Bir eser bir kez yaratıldıktan sonra fikri içeriği sonsuz defa çoğaltılabilir.[39] Benim bir fikri kullanabilirliğim sizin onu daha az kullanabileceğiniz anlamına gelmez. Aslında faydalı bir fikre ne kadar çok insan vakıf olursa refahın o kadar artacağı açıktır. Buna karşın daha fazla koyun belirli yüzölçümündeki aynı otlakta otlamaya çalışırsa toplam üretim kapasitesi artmaz.

Görüldüğü kadarıyla Kongre ve Yüksek Mahkeme aynı fikirde değil ve son zamanlarda Landas ve Posner, Karjala'dan yukarıda alın-

tıladığımız cümleyi reddederek şunu iddia ediyor: "Telif hakkı verilebilir eserler için 'aşırı otlama' sorununun kabul edilmesi gecikti."[40] Gerçekte gecikmedi, çünkü böyle bir sorunu gösteren tutarlı bir teori ve kanıt yok.

Aşırı kullanım iddiası, sizin çayırınızda sığırlarımı otlatırsam sizin sığırlarınıza kalan otu azaltırım, aynı şekilde bir fikrin kopyalarını satarak aynı fikrin satışının sizin için kârlılığını azaltırım düşüncesine dayanır. Önce sığır ve ot arasındaki analojinin onu ileri süren kişiler tarafından bile bozulmuş olduğuna dikkat edelim: Analojinin gerektirdiği gibi, bir fikrin bana ait kopyalarını satarsam aynı fikrin veya başka bir fikrin aynı şekilde, sizin için bulunurluğunu azaltırım diye fikir yürütmüyorlar. Bunun yerine, aynı düşüncenin başka kopyalarını satarak sizin karlılığınızı azalttığımı iddia ederler ve dolayısıyla aldatmaca yaparlar. Bunu görmek için, azalan kârlılık iddiasının yiyecek örneğine uygulandığını düşünün. Eğer benim restoranım Ricardo'ya doyurucu bir yemek satarsa, onun caddenin karşısında sizin restoranınıza gidip başka yemek satın alması pek mümkün değildir, fakat bu sizin Ricardo'ya yemek satmanıza engel değildir. Fikirler için de aynı şey geçerlidir. Eğer Ricardo'ya *İncil*'imin bir kopyasını satarsam, sizin kendi *İncil*'inizin kopyalarını yapmanıza engel olmam, fakat kârınızı azaltırım, çünkü Ricardo sizden onu satın almayacaktır. Buna karşın, denizden balık alarak sadece sizin müşterilerinizi almakla kalmıyorum aynı zamanda ekonomik olarak faydalı bir malı ve hizmeti alıyorum.

Ekonomistler birinciye parasal dışsallık, ikinciye de teknolojik dışsallık adını verirler. Parasal dışsallıklar iyi bir şeydir. Müşteri çalmaya teşvik etmek rekabetçi sistemin normal ve etkin bir şekilde işlemesi için elzemdir. Teknolojik dışsallıklar ise kötüdür çünkü aşırı kullanıma yol açarlar. Böylece, kamusal alanda fikirler yalnızca kamusal alanda oldukları ve onların kopyalarını yapan insanlar dolaylı olarak teknolojik dışsallığa yol açtıkları için ortak bir havuzdaki balıklar gibidir. Öyle midir?

Fikirleri içine alan dışsallıkların ne olabileceğine dair değerli birkaç örnek vardır. Landes ve Posner, Miki Fare için endişelenirler: "Eğer telif hakkı süresi dolduğu için herkes Miki Fare'yi bir kitapta, filmde, şarkıda kullanmakta serbest olursa, bu karakterin değeri dibe

vurabilir."[41] Kimin için değer? Dibe vuran Miki Fare'nin toplumsal değeri olamaz, çünkü bu ne kadar çok insana erişirse o kadar artar. Miki Fare karakterinin kopyalarının piyasa fiyatıdır dibe vuran. Normal olarak bu, çıktıdaki bir artışın toplumsal bakımdan iyi olan etkisidir. Sonra, "halkın hızla Miki Fareden bıkacağını" iddia ederler.[42] Fakat bu aslında çıktının artmasının basit bir sonucudur. Eğer bir öğünde büyük bir miktar yemek yersem daha az aç olurum; bir yemeğin benim için değeri azalır ve restoranlara çok para ödemek istemem. Burada hiçbir dışsallık yoktur: Bir maldan ne kadar çok tüketilirse, insanlar ondan o kadar çok bıkar. Orada bir dışsallık olması için benim kamusal mülkiyetteki Miki Fare kopyalarını kullanmamdan, sizin bıkmanızın söz konusu olması gerekir. Bu da en basit tabirle imkânsızdır.

Landes ve Posner, Disney pazarlaması hakkındaki bir kitaptan alıntılamaya devam ederler:

> Aşırılığı önlemek için, Disney, karakter portföyünü dikkatle yönetir. Kitaplarındaki yüzlerce karakter emekliliklerinden kurtulup ortaya çıkmayı beklemektedir... Disney karakterlerine çok iyi bakmaktadır ve onları çok ortaya çıkarmadığı için markaların ömrünün uzatmaktadır... Paranın değerinin düşmesini önlemektedir.[43]

Elbette bu tam olarak bir tekelciden beklediğimiz davranıştır. Eğer Disney'e yiyecek üzerinde bir tekel verilseydi, yiyeceklere de iyi bakacaklarından eminiz. Belki de hepimizi açlık sınırında bırakırlardı. Bu Disney için iyi olurdu, çünkü hepimiz yiyecek için çok para ödemeye istekli olurduk. Fakat geride kalanlarımız için kayıplar, Disney'in kazancını kat kat aşardı. Miki Fare'nin Amerikan yiyeceklerinin elzem bir parçası olmadığını bilmek insanı ne de olsa rahatlatıyor.

Landes ve Posner, aynı zamanda Miki Fare "imajının bazı yazarlar onu Kazanova, bazıları kedi eti, bazıları hayvan hakları savunucusu olarak ve yine bazıları Mini'nin boynuzlu kocası olarak tasvir ettiklerinden, bulanıklaşabileceği hatta kirlenebileceği" için endişelenmektedir.[44] Günlük dilde bir şeye iltifat için "Miki Fare" denmiyor. İnsan, Miki Fare'nin şöhretinin olduğundan daha fazla nasıl kirlenebilir diye merak ediyor. Ne olursa olsun, önemli olanın Miki Fare fik-

rinin kopyaları olduğunu aklınızda tutun. Eğer Miki Fare kamusal mülkiyete düşerse, birisi Miki Fare fikrinin kendi kopyasını kullanarak, mesela Miki Fare'nin rol aldığı bir pornografi filmi yapabilir. Fakat bu milyonlarca altı yaş çocuğunun kafasındaki Miki Fare fikrinin kopyalarını kirletebilir mi? Bunun nasıl olacağını görmek zordur, çünkü o yaştaki çocukların porno film izlemelerine izin verilmez. Muhtemelen filmi seyreden insanlar Miki Fare'nin bu şekilde tasvirinden faydalanan insanlardır. Onların öyle yapması başka birisinin kendi Miki Fare imgesinden zevk almasına ne şekilde engel olabilir?

Daha zararlı olan bir fikir ise orada fikri mülkiyetin bulunmamasının fikirlerin yaratılması için yeterli teşviği sağlamayacağıdır. Örneğin:

> Bir film stüdyosunun renkli versiyonunu yapmak istediği telif hakkı süresi dolmuş eski bir filmi ele alın... Renkli versiyonun promosyonu, yakın bir ikame olan, siyah beyaz versiyon için talebi artırabilir... Stüdyo renklendirmeye karar vermek için siyah beyaz versiyona olan talebi hesaba katmalıdır.[45]

Fakat bütün rekabetçi piyasalarda üreticiler endüstriyi geliştirmek için bir dürtüye sahip değildir. Bağımsız buğday üreticileri buğdayın, balıkçılar balığın sağlığa yararlarını tanıtmaya çok fazla gerek duymazlar. Bu nedenle süt, hububat ve balık için tanıtıcı kampanyalar, endüstrinin tümünü içine alan örgütler tarafından yürütülür, bağımsız firmalar tarafından değil. Eski filmler, kitaplar ve müzik için sorunun neden diğer rekabetçi piyasalardakilerden nitelik ve nicelik olarak farklı olduğunu anlamak zordur. Buna rağmen, hiç kimse gayet doğru olarak, yetersiz promosyon "sorununu" çözmek için buğday ve balık tekellerine ihtiyaç olduğunu savunmuyor.

Rekabetçi endüstrilerdeki tanıtım faaliyetleri üzerinde kısaca düşünmeye değer. Mesela balığın faydaları hakkındaki bilgiler tüketiciler için elbette yararlıdır, aynı derecede eminiz ki hiçbir balıkçı bu bilgiyi sağlamaya gerek duymaz. Bu piyasa başarısızlığının bir şekli midir? Hayır; özel mülkiyet ekonomisinde tüketiciler faydalı bilgiyi elde etmek için para ödemek zorundadırlar, bu bilgiler üreticiler tarafından bedava sağlanmaz. Ve aynı zamanda; doktorlar, sağlık da-

nışmanları magazin yayıncılarına öderler, hepsi de bu tip bilgiyi bir ücret karşılığında sağlarlar. Rekabetçi piyasaların yeterli ürün bilgisi sağlamadığına dair kanıt yoktur. Daha çok tekel durumunda, ürünün değeri çoğu tüketiciden ziyade tekelciye gittiği için tüketici bilgi elde etmek için uğraşmaya gerek duymaz. Diğer yandan tekelcinin tüketicinin onu elde ettiğini görmek için pek çok nedeni vardır. O yüzden bilgi sağlanması konusunda (işte promosyon), rekabetçi ve rekabetçi olmayan piyasalarda farklı düzenlemeler bekleriz. Birincisinde tüketici öder ve rekabetçi de tedarikçi bilgi üretir. İkincisinde firmalar bilgi tedarikini sübvanse ederler. Elbette, rekabetçi tedarikçinin tersine tekelci, doğru bilgi sağlaması için neden görmez. Disney'in ne kadar gerçek olursa olsun, yeni Miki Fare filmi gerçekten kötü bir film ve bunun yerine eski Miki Fare filmini seyretmeliyiz şeklinde bir reklam yaptığını görmek zordur.

8

Fikri Tekel İnovasyonu Arttırır mı?

Şimdiye dek tartıştıklarımız inovasyon ekonomisini dikkatli gözleyenler için baştan sona inanılmaz görünmeyebilir. Teori bir yana, sonunda ne göstermiş olduk? Fikri tekel olmadan başarılı inovasyonlar çok olağandı ve hâlâ da öyle. Ve fikri tekelin ekonomik özgürlüğün ve genel refahın önemli oranda düşmesine neden olduğu belgelerle gösterilmiştir. Bununla beraber, rekabetçi inovasyon teorisini açıklarken aynı zamanda mükemmel rekabet koşulları altında, toplumsal bakımdan istenen, bazı inovasyonların ortaya çıkmayacağını da kabul ettik. Çünkü yeni fikrin ilk kopyasının sunulmasında veya yeni fikrin uygulamasında söz konusu olan bölünemezlik, pazarın büyüklüğüne oranla çok büyüktür. Durum böyle olunca tekel gücü meşru inovatörün toplumsal yönden değerli malları ortaya koyması için gerekli teşviki yaratabilir. Ve bunların toplum için değeri, belgelemiş olduğumuz toplumsal kayıpları gölgede bırakabilir. Aslında, standart teori doğru olsaydı ve fikri mülkiyetin olmadığı bir dünyada inovatörler inovasyon yapmaktan vazgeçselerdi, patent ve telif haklarından gelen kazançlar bu kayıpları küçültecekti. Belirttiğimiz gibi, ne yazık ki, standart teori kendi içinde bile tutarlı değil ve öngörüleri ikinci ve üçüncü bölümlerde dile getirilen gerçekler tarafından tamamen boşa çıkarılır.

Buna rağmen önceki bölümde fikri tekeli, bilimsel temelde temize çıkarmak için ortaya koyulan her türlü teorik gerekçeye karşı fikirlerimizi savunurken, inovasyonun sabit maliyetinin rekabetçi rantlar tarafından ödenemeyecek kadar büyük olduğu durumların hiçbir zaman mümkün olmayacağını söylemekten kaçındık. Bunu teorik

açıdan savunmadık, çünkü teori açısından sabit maliyetler neredeyse hiçbir şeyin icat edilemeyeceği kadar büyük olabilir. Böylece biz teorik olarak fikri tekelin günün sonunda rekabetten daha iyi olabileceği olasılığını itiraf etmiş oluyoruz. Ama fikri tekel gerçekten rekabete göre daha büyük bir inovasyona yol açar mı?

Teorik bakış açısından bunun cevabı net değildir. Fikri tekel, uzun dönemde inovasyon yapanlara artmakta olan gelirler sağlar, fakat aynı zamanda inovasyonun maliyetini de arttırır. İnovasyonlar genel olarak mevcut inovasyonlar üzerine inşa edilir. Fikri bir tekele sahipse her inovatör bireysel olarak inovasyondan daha fazla gelir sağlarken aynı zamanda bu inovasyon için daha büyük bir maliyetle karşılaşır. Hak sahibi mevcut inovasyonlar için mevcut tekellere paralarını tamamen ödemek zorundadır. Gerçekte her yeni inovasyonda çok sayıda önceki fikirlerin kullanıldığı uç bir örnekte, fikri tekelin varlığı inovasyonu durma noktasına getirebilir.[1]

Ayrıca fikri tekel, sahiplerine rakipleri vazgeçirecek hâkim bir pozisyon sağlar ve bu şekilde ilerlemek için inovasyon yapma ihtiyaçlarını azaltır. Bu kısmen inovasyonların var olan inovasyonlar üzerine inşa edildiği gerçeğinden ileri gelir; böylece tekelci, rakipleri için yeni inovasyonları çok pahalı hale getirmek adına yüksek fiyatları kullanabilir. Bu, kısmen de olsa tekelcilerin geliştirilmiş veya yeni ürünle girenlerin getirdikleri vasıtasıyla düşük "eşleştirme" fiyatı ile karşılaşmalarından ileri gelir. Her iki örnekte de önemli olanın cesaret kırıcı etki olduğuna dikkatinizi çekelim. Bu daha az yarışılabilirlik ve dolayısıyla daha az yenilikçi çaba anlamına gelir.

Dahası, teorik incelemeler, fikri tekelin güçlendirilmesinin inovasyon üzerine etkisinin her zaman aynı olmadığını öne sürer. Örneğin kısa dönemde, patentlere izin veren yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesinden hemen sonra inovasyondan gelen kazanç artarken inovasyonun da artmasını bekleriz, fakat gelecekte birçok fikir patentlenineye kadar bir süre maliyetler artmayacaktır. İlginç olan, teorik bir bakış açısından, kısa dönemde patentlerin ortaya çıkmasının daha fazla inovasyona neden olması ve bir süre yerinde durduktan sonra, inovasyon maliyetini düşürerek patentlerin ortadan kalkmasıyla da inovasyonun aynı şekilde artması mümkündür.

Batı toplumlarının uzun dönem deneyimlerinin altında benzer bir paradoks yatmaktadır. Douglass North ve takipçileri başta olmak üzere bazı ekonomi tarihçileri, Sanayi Devrimi ile ilişkilendirdiğimiz inovasyondaki ve verimlilikteki büyük artışa, mucitlerin haklarını koruyucu yollar bulunmasının ve onların buluşlarından kâr etmelerine izin verilmesinin yol açtığını savunurlar.[2] Bu yolların tam merkezinde mucitlere patent verilmesi ve bunun parlamento veya mahkemeler tarafından desteklenmesi yatar. Mülkiyet ve sözleşmelerin kraliyet ve asiller tarafından kötüye kullanıldığı on yedinci yüzyıl öncesinde Avrupa'daki çok zayıf şekilde tanımlanmış sözleşmeli haklarla karşılaştırıldığında, bireylere yaratıcı çabalarının meyveleri üzerinde geçici fakat iyi tanımlanmış bir tekel izni verilmesi kuşkusuz ileri bir adımdır. Tekelci mülkiyet bile zengin ve güçlünün bunlara rastgele el koyduğu bir sistemden çok daha iyidir. Bununla birlikte bu durum bizim yaygın ve gittikçe büyüyen tekelci hakların, iyi tanımlanmış rekabetçi mülkiyet hakları kadar toplumsal bakımdan yararlı olmadığı şeklindeki iddiamızla çatışmaz.

Başka bir deyişle, yaklaşık dört yüzyıl önce Batı toplumları ortaçağ sonrası mutlakiyetçi rejimlerden kurtuldukça, patentlerin kurumsallaşması girişimciliği ve serbest piyasa ilişkilerini öne çıkaran mülkiyet hakları sisteminin yaratılması yolunda ileri bir adımı oluşturdu. Aynı mantıkla, patentlerin ve sonucunda ortaya çıkan çarpık tekelci hakların yürürlükten kaldırılması, benzer şekilde bu kez girişimci çabanın ve serbest rekabetin artmasına neden olabilir.

Teori, aynı özellikleri kullanarak düşük fikri mülkiyet koruması-nın olduğu küçük ülkelerin, fikri mülkiyet koruması arttırıldıktan sonra, fikri mülkiyetle bağlantılı yatırımların akışında büyük bir artış görüleceğini, çünkü bu ülkelerin, fikri tekelin daha az korunduğu ülkelerden gelen yatırımları kapacaklarını öne sürer. Ne yazık ki bu yatırımları kapacakları meselesi salt kuramsal bir olasılığın ötesine geçmiş görünüyor. Belirgin olmayan nokta ise her ülkenin aynı derecede fikri mülkiyet koruması benimsemesi durumunda sonucun ne olacağıdır. Ülkelerin sürekli olarak kendi fikri tekel korumalarını arttırarak fikri mülkiyet bağlantılı yatırımları çekmek için yarıştığı oldukça korkunç görünen bir tırmanış senaryosunu bir yana bırakalım.

Hâlâ şu soruyu sorulmaya değer: Her ülkenin, örneğin Birleşik Devletler'de olduğu kadar, fikri mülkiyet korumasına sahip olduğu bir dünya, çok daha az fikri mülkiyet korumasının olduğu bir dünyadan daha yüksek bir inovasyon hızına mı, yoksa daha düşük bir inovasyon hızına mı sahiptir; toplumsal refahı daha mı yüksektir, yoksa daha mı düşüktür?[3]

O halde sorun başlangıçta koyduğumuz gibidir: Tekel gerçekten rekabete göre daha fazla ortalama inovasyona yol açar mı? Teori buna muğlak bir cevap veriyor, o halde istatistik sağduyu ile desteklenen bazı delillere bakalım.

Delil nedir? Patent korumasının örneğin iş teknikleri ve bilgisayar yazılımı gibi yeni alanlara sürekli olarak genişletildiği düşünüldüğünde, patent koruması uygulamasının son yıllarda inovasyonda büyük miktarda bir artışa yol açtığına dair güçlü delillerin olması beklenir. Ne yazık ki bu beklenti gerçekleşmedi: Birleşik Devletler, Avrupa Birliği ve Japonya'da son yıllarda meydana gelen patent patlamasının, faydalı inovasyon ve toplam verimlilikte benzeri bir patlamaya yol açmadığı şimdiden bellidir. Buna rağmen hüküm vermek için çok erken olduğu ve fikri tekelin insan uğraşının yer aldığı bütün alanlara genişleme sürecinin tamamlanmadığı iddia edilebilir. "Yararlı sonuçları görülecek ama bu arada sabırlı olun ki fikri tekel dalgası normal seyrini tamamlasın" denilebilir. Şimdiye dek anlaşılmış olacağı gibi, bizim için fikri tekel dalgası daha çok yıkıcı tsunami veya kasırgalara benzer, bütün kayıkları kaldıran faydalı dalgalara değil. Bu yüzden kötücül yolunda devam etmesine izin vermek yerine geçmişten ders almamız ve önüne güçlü setler dikmeye başlamamız gerekir. Aslında tarihsel bulgular, rekabetçi piyasalardaki iyi tanımlanmış fakat tamamen "standart" olan mülkiyet hakları ile karşılaştırıldığında, fikri tekelin inovasyonu arttırmak için etkili bir yol olduğuna dair görüşü çok az destekler veya hiç desteklemez.[4]

18. Yüzyılda Telif Hakkı ve Müzik

Telif hakkının etkisini analiz etmek kolay değildir, çünkü 19. yüzyıl öncesine ait güvenilir veri elde etmek zordur. 19. yüzyıl başlarında

Avrupa'da telif hakkı her yerde oldukça yaygındı ve o zamandan beri süresi çok az değişti.

Bunun tek istisnası klasik müzikti. 18. yüzyıl sonlarına kadar müzik dünyasında telif hakkı bilinmiyordu. Bunun sonucu olarak bugün hâlâ toplam müzik satışlarının %3'ünü, fakat kuşkusuz 19. yüzyıl sonlarına dek daha büyük kısmını oluşturan klasik müzik, büyük oranda telif hakkı koruması avantajı olmadan üretildi.

Diğerlerinde olduğu gibi bu konuda da İngiltere öncülük yaptı. Kraliçe Anne Kanunları 1777'e gelinceye kadar basılı müziği kapsamıyordu. O tarihte Johann Christian Bach'ın (daha meşhur olan Johann Sebastian'ın en küçük oğlu) açtığı bir dava, diğer bestecilerin uzunca bir süre başarısız olan girişimlerinin ardından telif haklarında genişlemeye imkân sağlayan bir mahkeme kararına yol açmıştır. Telif hakkı mantığının Avrupa'nın geri kalanına yayılması birkaç on yıl daha aldı. Bu bize ilginç bir doğal deney imkânı sağlar. 1780 ve müziğin bütün Avrupa'da telif hakkına tabi olduğu 1850 yılları arasında Avrupa'nın müzik tarihini bir düşünün.

- Bu dönemde müzik üreticileri listesinde "ilk üç" olarak hangi ülkeleri sıralardınız?
- Birleşik Krallık bu listede var mı?
- Şu cümleye katılır mısınız yoksa katılmaz mısınız? "1780'den sonra Birleşik Krallık'ta üretilen müziğin nitelik ve niceliğinde önemli ölçüde artış olmuştur."
- Bu dönemin bestecileri arasındaki ilk ona dair kendi listenizi oluşturun, kaçı İngiliz veya kaç tanesi İngiltere'de çalışmıştır?

Tablo 8.1 Nüfus içindeki besteciler, Birleşik Krallık'a karşı kontrol grubu

	Önce	Sonra	Oran
Birleşik Krallık	0,348	0,140	0,40
Almanya	0,493	0,361	0,73
İtalya	0,527	0,186	0,35
Avusturya	0,713	0,678	0,95

Bu arada bu küçük deneyin sonuçlarını değerlendirirken bu dönemde İngiltere'nin ekonomik olarak Avrupa'nın en ileri ülkesi olduğunu ve hem genel olarak ve hem de müzikal olarak okuma yazmanın kıta Avrupa'sına göre daha yaygın olduğunu unutmayın. İşte yazarı açısından kuşku duyulmayan bir kaynağa ait, fikri tekelin güçlü bir savunucusu olan (en azından savunucusuydu) Frederic Scherer'den benzeri bir deney hakkında bir alıntı:

> Telif hakkının arada sırada bahşedilen bir kraliyet imtiyazından, resmi ve yaygın bir hukuki sisteme evriminin, ilke olarak, bestecilerin yayımlanmadan gelen gelirini arttırması gerekir. Bölgesinde hiçbir telif hakkı yasası olmayan Beethoven'ın hizmeti karşılığı aldığı ücretin neredeyse evrensel hale gelen Avrupa telif hakkından yararlanan Robert Schumann ile nicelik olarak kıyaslanmasından elde edilen bulgular, fikri mülkiyetin bestecilerin kaderini temelden değiştirdiğine dair varsayıma, en hafif tabirle, sorgulanabilir bir destek sağlar. İtalyan telif hakkı rejiminin ve azami avantaj sağlamak için stratejilerin tasarlandığı dönemin en önemli bestecilerinden Giuseppe Verdi hakkındaki niteliksel bulgular gösteriyor ki telif hakkı çok önemli bir fark yaratabilirdi. Verdi örneğinde, telif hakkı sisteminin sonuna kadar kullanılması yoluyla sağlanan daha yüksek ücret, bestecilik başarısında fark edilebilir bir azalmaya yol açtı.[5]

Profesör Scherer aynı zamanda üçüncü bir doğal deney yürütmek için müziğe ilişkin telif hakkının çeşitli Avrupa ülkelerindeki farklılıklarını kullandı. Çeşitli Avrupa ülkelerindeki her on yılda bir milyon kişiye düşen ortalama besteci sayısını karşılaştırdı. Önce İngiltere'ye dönüp, telif hakkı öncesi 1700-1752 dönemini, sonra telif hakkı sonrası 1767-1849 dönemini ele aldı. Kontrol grubu olarak aynı zamanda bu dönemde telif hakkında hiçbir değişiklik olmayan Almanya, Avusturya ve İtalya'da ne olduğuna baktı. Bu bilgiler Tablo 8.1'de özetlenmiştir.

Bir milyon kişi başına besteci sayısının her yerde düştüğünü görüyoruz. Fakat İngiltere'de telif hakkının uygulanmasından sonra Almanya veya Avusturya'ya göre oldukça daha hızlı düştüğü, İtalya'da

ise İngiltere'yle aynı hızda düştüğü göze çarpıyor. Öyleyse burada telif hakkının müzik üretimini arttırdığına dair hiçbir bulgu yoktur.

Bununla birlikte bulgular karışıktır, çünkü Fransa'daki aynı deney

Tablo 8.2 Nüfusa göre besteciler, Fransa - kontrol grubu

	Önce	Sonra	Oran
Fransa	0,126	0,194	1,54
Almanya	0,527	0,340	0,65
İtalya	0,587	0,153	0,31
Avusturya	0,847	0,740	0,86

daha çok telif hakkı lehinedir. Fransa'da telif hakkı öncesi dönem 1700-1768'dir; telif hakkı sonrası dönemse 1783-1849'dur. Scherer'in verilerini tablo 8.2'de görebilirsiniz.

Burada Fransa'da telif hakkı uygulandığı zaman milyon başına düşen besteci sayısının diğer ülkelere göre oldukça fazla arttığını görüyoruz. Bu dikkate alınmalı çünkü bu telif hakkının klasik müzik üretimini arttırdığı fikrini destekleyen ulaşabildiğimiz tek bulgudur.

Avrupa manzarasına bütün olarak ve telif hakkı koruması ile veya onsuz yaşayan bütün kıyaslanabilir bestecilerin kariyerlerine daha geniş olarak bakan Scherer, üretilen müzikal bestenin miktarını belirlemekte telif hakkının her yönde önemli bir faktör olduğu sonucuna varmanın zor olduğunu görür. Bu, müzik besteleme güdüsünü azaltmayabilir fakat şüphesiz onu arttırmamıştır da: Bestecilerin güdülerini etkileyen mekanizma her ne olursa olsun, telif hakkı koruması onun önemli bir parçası değildi.

19. Yüzyılda Patentler ve İnovasyon

Kenneth Sokoloff, Neomi Lamoreaux ve Zorina Khan ile birlikte 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında Birleşik Devletler'deki patentlerin rolünü inceledi. 1836'da Birleşik Devletler,

> bir inceleme sistemi tesis etti. Buna göre patent verilmeden önce, teknik uzmanlar başvuruları orijinallik ve

> buluşla ilgili iddiaların uygunluğu açısından iyice inceliyordu. Bu işlem belirtilen bir teknolojinin onaylanmasının bir mahkeme sonucunda ayakta kalma olasılığını arttırarak patent haklarını daha emniyetli hale getirdi. Aynı zamanda yeni teknolojinin önemi konusunda da işaret vermiş olabilir. Bundan sonra hem patentleme hem de patent haklarının satışı patlama yaptı.[6]

Daha sonra bu araştırmacılar fikir alışverişine dair ayrıntılı bir sistemin gelişmesini belgelerler. Bu hem uzmanlaşmış aracıları hem de patentlerin reklamını yapan dergileri kapsar. Bu aracılardan bazılarının mucitlere patent alırken yardım etmekle kalmayıp bazı durumlarda fikirleri üretime geçirmek için başlangıç fonu temin etmek suretiyle günümüzün girişimci kapitalisti rolünü oynadıkları görülüyor.

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarındaki inovasyonların incelemesi olarak bu araştırma büyük ilgi çekiyor. Ancak mucitler ve taklitçiler için mülkiyet haklarının iyi tanımlandığı ve gönüllü satış hakkının uygulandığı rekabetçi sistemle karşılaştırıldığında, patent sisteminin inovasyonu arttırdığına dair fazla kanıt sağlamıyor. Bu araştırmanın amacı 1830'lardan sonra Birleşik Devletler'de uygulamaya koyulan patent sisteminin, patentler ve teknolojiler için daha önce var olmayan iyi tanımlanmış bir pazar yarattığını ve böyle bir pazarın yaratılmasının kayıtlı ve ticareti yapılan patent sayısını arttırdığını göstermektir. Patentleme ve patent haklarının satışındaki patlamaya neden olan kurumsal değişiklik, modern kurumsal değişikliklerin aksine patent almayı zorlaştırmaktaydı. Ayrıca bu araştırma patent acentelerinin sayısının ve onların hizmetlerinden faydalanan mucit sayısının patlama yaptığını açıkça ortaya koyarken, aynı zamanda bu acentelerin hizmetlerinin önemli kısmının amacının, mucitlere patent almada ve patent çalılığında dolaşmakta yardımcı olmak olduğunu belgeliyordu, ki patent sistemi yokluğunda bunlar gereksiz, toplumsal olarak israf olan faaliyetler olarak görülürdü.

Önemli bir zorluk ise inovasyon düzeyini belirlemekte ortaya çıkar. Ölçülerden biri kuşkusuz patent sayısıdır, fakat bu patent olmayan bir ülkede veya patent yasaları değiştiği zaman anlamsızdır. Petra Moser, 19. yüzyıldaki dünya fuarlarının inovasyon kataloglarını

inceleyerek bu sorunun üzerine gidiyor. Kataloglardaki inovasyonların bazıları patentli, bazıları değildir; bazıları patent sistemi bulunan ülkelerden bazıları da patent sistemi olmayan ülkelerdendir. Moser çeşitli endüstrilerden 30.000 üzerinde inovasyonun kataloğunu çıkartır. "Mesela on dokuzuncu yüzyıl ortalarında İsviçre [patentin olmadığı bir ülke], Crystal Palace Exhibition'ı ziyaret eden bütün ülkeler içinde kişi başına sergi sayısında ikinci sıradadır. Ayrıca, patent yasalarının olmadığı ülkelerin sergileri olağanüstü inovasyonlar için sayıları ile orantılı olmayan çok sayıda madalyaya sahip oldular."[7] Ancak, Moser patent yasasının inovasyonun yönü üzerinde önemli bir etkisi olduğunu bulur:

> Sergi verilerinin analizi, yenilikçi faaliyetin doğrultusunu belirlemede patent yasalarının önemli bir faktör olduğunu ortaya koyar. Sergi verileri, patentin olmadığı ülkelerde inovasyonun özellikle iki endüstride odaklandığını gösteriyor: Bilimsel aletler ve gıda işleme. Crystal Palace'da patent yasası olmayan bir ülkenin her dört sergisinden biri bilimsel alet iken, diğer ülkelerin inovasyonlarının sadece yedide biri bu kategoriye aitti. Patentsiz ülkeler, aynı zamanda makinelerde, özellikle üretimde ve tarımda kullanılan makinelerde inovasyon açısından çok düşük bir paya sahipler. Hollanda 1869'da siyasi nedenlerle patent sistemini ortadan kaldırdıktan sonra, orada gıda işleme konusundaki inovasyon oranı %11'den %37'ye yükseldi.[8]

Moser sonra şöyle devam eder: "On dokuzuncu yüzyıl kaynakları, bilimsel aletlerde ve gıda işlemede gizliliğin, inovasyonların korunmasında özellikle etkili olduğunu bildirir. Diğer taraftan özellikle büyük çaplı üretim için makinede inovasyonları korumak ve motive etmek için patentleme elzemdi."[9]

Bilimsel aletler ve gıda işleme konusunda gizliliğin önemli olduğuna dair delil elde edildi, fakat makinede inovasyonu korumak ve motive etmek için patentlemenin elzem olduğuna dair bir bulgu yoktur. Dikkat edin, bazı ülkelerde patent korumasının sağlandığı bazı ülkelerde sağlanmadığı bir ortamda, patent yasalarının varlığının

neden olduğu önyargı abartılır. Patent yasaları olan ülkeler gizliliğin zor olduğu inovasyonlara meylederken, olmayan ülkeler gizliliğin kolay olduğu inovasyonlara eğilim gösterirler. Bu patent korumasındaki değişikliklerin farklı ülkelerde farklı etkileri olacağı anlamına gelir.

İlginçtir ki patent yasaları aynı zamanda bir ülkede endüstrinin ve inovasyonların durumunu yansıtabilir:

> 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıla ait anlatı şeklindeki deliller, bir ülkenin patent yasalarını tercih etmesinde, teknolojilerinin yapısının etkili olduğunu ortaya koyar. Örneğin, 1880'lerde İsviçre'nin iki önemli endüstrisi, kimya ve tekstil endüstrileri bir patent sisteminin yürürlüğe girmesine şiddetle karşı çıktılar, çünkü bu onların dışarıda geliştirilen teknolojileri kullanmalarını sınırlayacaktı.[10]

19. yüzyıl tipi inovasyon –küçük metot inovasyonları– patentlerin toplumsal açıdan yararlı olabileceği tipte inovasyonlardır. Buna ve ekonomi tarihçilerinin titiz çalışmalarına rağmen patentlerin 19. ve 20. yüzyılda inovasyon hızının artmasında önemli rol oynadığı şeklinde bir sonuca varmak zordur.

Moser'ın daha yeni bir çalışması, aynı verileri iki farklı açıdan ele alarak bu bulguyu, yani patentlerin inovasyon düzeyini arttırmadığını güçlendirir.[11] Kendi sözleriyle: "İngiltere ve Birleşik Devletler'in karşılaştırılması patent yasalarındaki çok temel farkların bile patentli inovasyonların oranını arttırmayı başaramadığını gösterir."[12] Moser'ın çalışması bu kitapta sık sık tekrarladığımız stilize edilmiş gerçeklerden ikisini doğrular görünüyor. İlki Sokoloff, Lamoreaux ve Khan'ın çalışmasını tartışırken bahsettiğimiz, patentli inovasyonların patentli olmayanlara göre daha çok alınıp satıldığı ve dolayısıyla coğrafi olarak orijinal buluş alanından daha uzaklara yayıldığı gerçeğidir. 1841-1901 dönemine ait verilere dayanarak, patentlerin yaygın olarak kullanıldığı endüstrilerdeki inovasyon, patentlerin kullanılmadığı veya az kullanıldığı endüstrilerden daha fazla değildir fakat coğrafi olarak daha yaygındır. İkincisi, savunma amaçlı patent için neden yokken, 1851'de olduğu gibi, mucitlerin çok küçük bir

yüzdesi (beşte birinden az) kazançlarını maksimize etmek ve fikri mülkiyeti korumak için bir yöntem olarak patenti seçer.

Özetlersek: 19. yüzyıla ilişkin mevcut verilerin seçkin ekonomi tarihçileri tarafından yapılan istatistiksel analizi iki şeyi gösterir. Patentler ne inovasyon hızını arttırır, ne de mucitlerin kazançlarını maksimize etmek için en uygun araçtır. Patentler bir patent piyasası ile onları alıp satmak ve uygulatmak için gerekli yasal ve teknik hizmetler için bir pazar yaratır.

Fikri Mülkiyet ve 20. Yüzyılda İnovasyon

Bazı bilimsel çalışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmiş ekonomilerden elde edilen verileri kullanarak, patent koruması uygulamasının veya onun güçlendirilmesinin daha çok inovasyona yol açıp açmadığını incelemeye giriştiler. Bu konuyu ampirik olarak inceleyen 23 ekonomik çalışma saptadık.[13] İdari özet: Bu çalışmalar sonucunda patent rejimini güçlendirmenin inovasyonu arttırdığına dair ya zayıf deliller bulunmuştur veya hiçbir delil bulunmamıştır. Patent rejimini güçlendirmenin neyi arttırdığına dair delil bol bulunmuştur: patentlemeyi. Aynı zamanda başlangıçta zayıf fikri mülkiyet rejimine sahip ülkelerde fikri mülkiyeti güçlendirmenin, patentlerin sık kullanıldığı sektörlere yabancı yatırım akışını arttırdığına dair kanıt da bulunmuştur. Bir sonraki tablo incelediğimiz çalışmalardan derlediklerimizi içermektedir.

Arundel, Gallini ve Jaffe'nin çalışmaları gerçekte daha önceki deneysel çalışmaların taraması olup her biri belirli bir konu, veri grupları veya metodolojik yaklaşımlar üzerine odaklanıyor. İlk çalışmanın özetinde şöyle yazıyor: "Sonuçlar, alternatif temellük yöntemleri bulunduğu ve tercih edildiği için patent korumasını güçlendirmek adına çok az neden bulunduğunu gösteriyor. Bunun yerine daha güçlü patent koruması, rakipleri bloke etmek için patentlerin kullanılması gibi istenmeyen 'ikinci derece' etkilere yol açabilir."[14] 1980'lerde Birleşik Devletler'de patent korumasının güçlendirilmesinin sonucu olarak inovasyonun arttığını iddia eden tek bir çalışma bulamayınca Gallini şunu yazıyor:

Tablo 8.3 Patentlerin İnovasyona Etkisi Konusundaki Ampirik Çalışmalar

Yazarlar	Yıllar	Ülke	Endüstri
Arora ve diğerleri	1990-2002	ABD	Birçok
Arundel	Birçok	Birçok	Birçok
Baldwin ve Hanel	1993	Kanada	Birçok
Bessen ve Hunt	1980-1996	ABD	Yazılım
Branstetter ve Sakakibara	1988-1998	Japonya	Birçok
Gallini	1980'ler	ABD	Birçok
Hall ve Ham	1980-1994	ABD	Yarıiletken
Hall ve Zeidonis	1979-1995	ABD	Yarıiletken
Jaffe	Birçok	Birçok	Birçok
Kanwar ve Evenson	1981-1990	1981-1990	Toplam
Kortum ve Lerner	1980-2000	ABD	Birçok
Lanjouw (1997, 2002)	1990'lar	Hindistan	İlaç
Lanjouw ve Cockburn	1975-1996	Hindistan	İlaç
Leger	1978-2000	Meksika	Tarım
Lerner (1995)	1850-2000	Birçok	Birçok
Lerner (2002)	1971-2000	ABD	Finans
Levine ve Saunders	1981-2001	ABD	Yazılım
Licht ve Zoz	1992	Almanya	Birçok
Lo	1986	Tayvan	Birçok
Mann (2004, 2005)	1900-2002	ABD	Yazılım
Park	1987-1995	OECD üyeleri	Birçok
Qian	1979-1999	Birçok	İlaç
Sakakibara ve Branstetter	1988-1995	Japonya	Birçok
Scherer ve Weisbrod	1970'ler	İtalya	İlaç

> Birleşik Devletler Patentlerini güçlendirmenin, son on beş yıldır patentlerin artmasına katkıda bulunabileceği anlaşılır olmasına rağmen, bu bağı ispat etmenin zor olduğu ortaya çıkmıştır... Patentlerin lehinde bir açıklama şöyle: Patentlerde (inovasyonda) dramatik artış için son reformlara atıf yapmak gerekir, fakat bu etkiyi deneysel olarak elde etmek için henüz yeterli süre geçmemiştir.[15]

Aynı sebeplerle, daha çok fikri mülkiyet ve daha fazla patentin daha çok inovasyon ve daha yüksek verimlilik demek olduğuna dair herhangi bir deneysel bulgunun yokluğu nedeniyle demeli, Jeffe şunu belirtir: "Politika değişikliklerinin önemine ve patentlemeye dair ayrıntılı verilerin mevcudiyetine rağmen, patent politikasındaki değişiklerin teknolojik inovasyonlar üzerindeki etkilerinin deneysel sonuçlarına dair sağlıklı hükümler azdır."[16]

Sonuç olarak da ilave eder: "Daha güçlü bir patent korumasının, maliyetinin faydalarını aşabileceği konusunda yaygın bir endişe vardır. Hem teorik yaklaşım hem de daha az olmak üzere deneysel yaklaşım bu olasılığa işaret eder."[17]

Bu çalışmaların birkaç tanesi 1980'lerin ortalarında Birleşik Devletler'de patentlerde meydana gelen artışı incelemiş veya ondan etkilenmişlerdir. Bu artış 1982'de Birleşik Devletler'de özel bir patent mahkemesinin kuruluşunu beraberinde getirdi; 1990'larda gürleyip sonra dot-com borsası köpüğüne paralel olarak da patlamaya dönüştü, fakat köpük söndükten sonra durmadı. 1983'de ABD'de 105.704 başvuruya karşılık 59.715 patent dağıtıldı; 2003'e kadar 355.418 başvuruya karşılık 189.597 patent dağıtıldı. Yirmi yıl içinde patent akışı yaklaşık üçe katlandı.

Kortum ve Lerner, özellikle ABD patentlerindeki artış üzerine odaklanır ve bunun az ya da çok bir verimlilik artışı anlamına gelip gelmediğine dair bir iddiada bulunmazlar. Patent başvurularının yapısının nasıl değiştiğini inceleyerek, patentlemede bu dalganın sadece patent yasalarındaki gevşemeyi değil, artan inovasyonu da yansıttığını savunurlar. Ancak aynı zamanda bu artan inovasyonun patent yasasının yapısındaki ve fikri mülkiyet korumasındaki değişikliklerden ileri gelmediğini, fakat daha çok firma düzeyinde AR-GE giderlerinin daha iyi yönetilmesinden ileri geldiğini savunurlar.

Başka çalışmalarda fikri mülkiyet haklarının güçlendirilmesi ile ya AR-GE harcamaları veya inovasyon hızı arasında nedensel bir bağlantıya dair delil bulmak için diğer ülkelerdeki doğal deneyler incelenir. Branstetter ve Sakakibara, 1988 Japon reformlarının Japon AR-GE harcamaları ve inovasyon hızında herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna vardılar. Baldwin ve diğerlerinin elde ettikleri sonuç

ise Birleşik Devletler için geçerli olanın Kanada için de tekrarlanabileceği; inovasyonun daha çok patentlemeye yol açabileceği ancak daha fazla patentin ve daha güçlü patent korumasının daha çok inovasyona neden olmadığıdır. Arora da benzer sonuçlar çıkarır, patent değerinin yükseltilmesinin daha fazla AR-GE harcamasına yol açmadığına hükmeder. Levine ve Saunders yazılım patentlerinin ortaya çıkmasının daha fazla mahkeme ihtilafı yarattığını fakat daha çok inovasyona yol açmadığını ileri sürer. VoIP (İnternet üzerinden telefon konuşması protokolü) işinde yer alan firmalar arasında yarım düzine hukuki savaşın başladığı günlerde, bu görüşe katılmamak mümkün değil. Bu firmaların hepsi benzer şeylerin patentini almışlar ve hepsi de patentlerinin rakiplerinin biri tarafından ihlal edildiğini iddia ediyorlar.

Artan patent korumasının inovasyon üzerinde etkisini en yüksek bulan yazarlar Kanwar, Evenson ve ayrıca Lo'dur. Lo, Tayvan'daki 1986 reformunu incelerken Kanwar ve Evenson fikri mülkiyet korumasının niteliksel bir ölçümünü de içine alan çeşitli değişkenler üzerinden AR-GE'yi GSMH'nin bir kesri olarak elde etmek için ülkeler kesiti içinden zaman-serileri verilerini kullanır. Her iki sonuç dizisi de diğerlerine göre biraz daha yakından incelenmeye değer.

Lo, Tayvanlı mucitlerin inovasyon artışını AR-GE harcaması ile ve aldıkları ABD patentleri ile ölçerek bulur. Ancak o sıralarda ABD patentlerinde dünya çapındaki yükselme dalgasının ve aynı mucitlere verilen Tayvan patentlerinin sayısının çok fazla artmadığı gerçeği düşünüldüğünde, biz ne 1986 kanununun etkisiyle inovasyonda artış olduğu sonucuna varabiliriz ne de toplam verimde ve sektörel verimde bir sıçrama olduğu sonucu çıkarabiliriz. Lo, ikna edici bir şekilde reformun kesin olarak ne yaptığını belgeler. Bu Tayvan firmalarına verilen patentlerin özellikle ABD'de artmasıdır ve bu durum şaşırtıcı değildir. Lo, kendisi Tayvan reformunun yarattığı pozitif etkinin ana kanalının, Tayvan'da özellikle patentlerin yaygın olarak kullanıldığı sektörlere doğrudan yabancı yatırımın teşviki olduğuna işaret eder.

Bu ayrı bir yorum gerektiren önemli bir noktadır. Bazı ülkelerdeki güçlü patent korumasıyla, bazı ülkelerdeki zayıf korumanın birlikte var olduğu bir dünyada patent korumasını arttıran bir ülkenin yabancı

sermaye akışında da, özellikle patentli teknolojilerin kullanıldığı sektörlerde bir artış yaşaması gerekir. Kâr maksimizasyonu yapan girişimciler daima haklarının en sağlam olduğu bu tür yasal çevrelerde iş görmeyi tercih ederler. Örneğin ABD'de ekonomistler ve aynı şekilde sağduyulu insanlar, uzun süredir başka bir eyalete taşınan firmalara sağlanan vergi teşviki ve sübvansiyon politikasının ABD'nin tamamı için iyi bir fikir olmadığını savunmaktadırlar. Eğer bir firmaya yeterince yüksek vergi teşviki ve sübvansiyon sağlarsanız, onları sizin eyaletinize en azından geçici olarak çekebilirsiniz. Buna kimse hayır demez. Sorun şu ki, siz öyle yaptıktan sonra başka eyaletler de aynı şekilde yaparak veya daha fazlasını yaparak karşılık vereceklerdir. Bunu takiben oluşan dengede toplam yatırım miktarı kimsenin sübvansiyon önermediği durumla yaklaşık aynıdır, fakat şimdi sübvansiyonu finanse etmek için herkes çarpık bir vergi ödemektedir. Sermaye, ülkeler arasında serbestçe dolaştığında aynı mantık uluslararası fikri mülkiyet haklarının saptanmasında da geçerlidir. Bu oyunun ekonomistlerin tabiriyle Nash Dengesinde, patent sahiplerinin güçlü fikri mülkiyet koruması olan ülkelerde yerleşmeyi tercih etmeleri doğaldır. Bu alıcı ülkenin sermaye stokunu arttırır ve diğer yerlerdekini azaltır, özellikle de düşük fikri mülkiyet korumasına sahip ülkelerinkini. Bu yüzden uluslararası işbirliği yokluğunda, çoğu ülkelerde patent korumasını arttırma eğilimi, lobicilik ve fikri tekelcilerin rüşvetleri olmasa bile güçlüdür.

Kanwar ve Evanson'ın çalışmalarına gelince, onlar da 1981-1990 dönemi için 31 ülkeye dair veriye sahiptir. İki adet beş yıllık ortalamayı kullanarak, daha yüksek koruma GSMH'nin bir parçası olarak daha yüksek AR-GE'ye yol açar fikrine destek bulurlar. Onların fikri mülkiyet koruması ölçümünün her zaman anlamlı olduğu söylenemez, fakat burası istatistiksel bir tartışmaya girmek için uygun değil. Fikri mülkiyet korumasının beş düzeyi vardır ve GSMH'nin bir parçası olarak AR-GE, Ürdün'deki %0,231'lik on yıllık ortalamadan İsveç'teki %2,822 olan ortalama arasında değişir. Bunun sonuncunda fikri mülkiyet korumasını bir düzey artırmak GSMH'nin parçası olarak AR-GE'yi %0,6 ila %1,0 arasında yükseltir. Daha önce olduğu gibi bu sonucun en uygun yorumu şudur: Yüksek düzeyde fikri mül-

kiyet koruması sunmak AR-GE ve patentlerin en çok bağlantılı olduğu sektörlere yatırım çeker. Bu sonucun daha az lehte yorumu ise bunun yerine Kanwar ve Evenson'ın, AR-GE'nin GSMH'ye oranında temel belirleyiciyi, yani GSMH ile ölçülen pazar büyüklüğünü, unuttuklarına işaret eder. Rekabet ortamında olsun veya tekel altında olsun en temel inovasyon teorisi, pazar genişledikçe inovasyon yapıcı faaliyetin arttığını ve büyük ve zengin ülkelerin küçük ve yoksul ülkelere oranla GSMH'lerinin daha büyük bölümünü AR-GE'ye yatıracaklarını gösterir. Kanwar ve Evenson'ın verilerini, 1990 CIA *World Fact Book*'daki (CIA tarafından ülkeler ile ilgili almanak) GSMH verilerinin yanına koyarsak ülkenin GSMH'sinde %1'lik bir büyümenin AR-GE'nin GSMH'ye oranını %0,34 arttırdığını görürüz.

AR-GE'nin (logaritmasının) GSMH'ye oranını GSMH'den (logaritmasından) tahmin etmemizden sonra kalan hata payına bakmak ilginç olabilir. (Tablo 8.4' bakınız).

Tablo 8.4 Ülkeler arası fikri mülkiyet düzeyinin oranındaki kalan

Fikri Mülkiyet Düzeyi	Ortalama Kalan
0	- 0,95
1	- 0,46
2	0,20
3	0,20
4	0,10

Bu tablo neyi gösterir? Soru şudur: Fikri mülkiyet düzeyini arttırmak kalanda yükselmeye yol açar mı? 0 düzeyinden 1 düzeyine ve 1 düzeyinden 2 düzeyine geçerken bu doğrudur, düzey 2'den 3'e ve düzey 3'den 4'e geçerken ise doğru değildir. Diğer bir deyişle bir kez pazar büyüklüğünü kontrol altına aldığınızda, daha yüksek fikri mülkiyet koruması AR-GE / GSMH oranını çok düşük düzeylerde arttırır, fakat Kanwar ve Evenson skalasına göre iki veya üzeri düzeyde korumalarda bu oranla bağlantısız hale gelir. Bu da gördüğümüz şeyin esas olarak yabancı yatırım etkisi olduğu fikrini güçlendirir. Düşük fikri mülkiyet korumasına sahip yoksul ülkelerde artışlar daha fazla yabancı yatırım getirir ve AR-GE'yi yükseltir. Yüksek düzeyde fikri

mülkiyet koruması olan daha zengin ülkelerde yabancı yatırım bir sorun değildir ve fikri mülkiyette artışlar inovasyon üzerine yok denecek kadar az etki yapar.

Scherer ve Weisbrod'un çalışması büyük ve ileri ülkelerin yabancı yatırım çekmek için patent korumasını güçlendirmeye bel bağlamalarının belki de çok akıllıca olmadığını gösterir. Bu durum 1979'da ilaçta patenti getirdiğinde, jenerik ilaç üreterek büyüyen İtalyan ilaç endüstrisinin neden büyük ölçüde ortadan kaybolduğunu açıklayabilir. Bu gerçekleşmeyen fikri mülkiyet mucizelerine dair verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir.

Lerner'in çalışması özellikle dikkate değer, çünkü son yüz elli yılda bütün ülkelerde patent yasasında yapılan bütün önemli değişiklikleri inceledi. Vardığı sonuç ne mi?

> Mesela patent korumasını güçlendiren politika değişikliklerini göz önüne alın. Bir defa patentlernede genel eğilimler, politika değişikliği yapan ülkenin yerlilerinin patentte yaptığı değişikliğin negatif olması durumunda, hem İngiltere'de hem de ülkenin kendisinde ayarlanır. Sonuç bölümünde belirtilen uyarıya konu olan bu bulgu, bu politika değişikliklerinin inovasyonu arttırmadığını gösterir.[18]

Tarımsal patentlerle ilgilenen pek az çalışmadan biri olduğu ve gerçek verilere dayandığını bildiğimiz tek çalışma olduğu için Leger'in çalışması da söz edilmeye değer. Patentlerin Latin Amerika tarım üretimindeki etkisini inceleyen birkaç (negatif) çalışmadan söz ettikten sonra Meksika'da mısır üretimi ile ilgili örnek vaka incelemesinin sonuçlarını rapor eder. Sonuç, "güçlü fikri mülkiyet hakları yeni cinslerin geliştirilmesine çok az etki yaptığını ve çok az Meksikalı üreticinin inovasyonlarını korumak için fikri mülkiyet hakkı kullandığını "[19] gösterir.

Son olarak Mann'ın çalışması okunmaya değer çünkü Bessen'in deneysel bulgularını alt üst eden bildiğimiz tek girişimdir. 4. bölümde geniş olarak belirttiğimiz gibi, Bessen ve çalışma arkadaşları bir dizi çalışma ile, oldukça ikna edici şekilde, yazılım patentlerinin yazılım endüstrisinde inovasyon hızını arttırmadığını ve büyük olasılıkla dü-

şürdüğünü gösterir. Bessen'in kendisinin de yayımlanmamış bir eklemesinde doğru olarak belirttiği gibi:

> Bu çalışmada gerçek deneysel bulgular, Mann'ın çıkardığı sonuçlardan farklı sonuçlara işaret eder, şöyle ki: Çok az yazılım başlangıçta yazılım patentinden faydalanır ve patentler risk finansmanı sağlamak için firmalar tarafından yaygın olarak kullanılmazlar. Aslında başka şeylerin yanında, bu çalışma risk finansmanlı yazılımların %80'inin finansman aldıkları dört yıl içinde hiçbir patent almadıklarını bildirir.[20]

Lerner'inkinde olduğu gibi, geride kalan çalışmalar sonucunda da arttırılan patent korumasının inovasyonun artmasına neden olacağına dair çok az delil veya olumsuz delil vardır.

> Patentlerin firma düzeyinde AR-GE çalışmasının yerini aldığına, daha düşük AR-GE yoğunluğu ile ilişkili olduğuna dair kanıt bulduk.[21]
>
> Sonuçlar güçlü patentlerin, sermaye açısından zengin firmalar arasında "patent portföyü yarışları" yaratırken niş ürün pazarındaki firmaların girişini kolaylaştırdığını gösterir.[22]
>
> Hindistan'ın ilaçlar için getirmekte olduğu patentlerin etkileri üzerine bir hükme varmak için henüz erken... Son zamanlarda Hindistan firmaları pazara taklitleri getirmekte çok hızlı hareket ediyorlar... Küresel fiyat düzenlemeleri endişesi nedeniyle yeni ilaçlar Hintli tüketicilere daha geç ulaşabilir.[23]
>
> Küçük firmalar inovasyonlarını korumak için diğer mekanizmaları (örn. gizlilik) tercih ederler veya belki de bir patenti korumanın maliyeti çok büyük olduğu için patentlere güvenmezler. Bu sonucun diğer bir açıklaması şudur: Ortalama olarak küçük firmalar genellikle patent için gerekli yeniliği yerine getirmeyen artımlı inovasyonla uğraşırlar. Bunun yanında büyük firmaların kurumsal gereklilik nedeniyle patente başvurmaları daha olasıdır... Ayrıca, firmalar patente başvururlar

çünkü patentler diğer firmalarla çapraz lisanslama anlaşmalarında kullanılır.[24]

Ulusal patent koruması, hukuk ağırlıklı ABD patentlerindeki, yerli AR-GE'de ve ilaç endüstrisi ihracatında değişiklerle hesaplanan yerli inovasyonu tek başına teşvik etmez. Bununla beraber ekonomik olarak gelişmiş, eğitim düzeyinin ve ekonomik özgürlüğün yüksek düzeyde olduğu ülkelerde yerli inovasyon hızlanır. Buna ek olarak fikri mülkiyet haklarının ideal bir düzeyi bulunur, bu düzeyin üzerinde bir artış yenilikçi faaliyetleri azaltır.[25]

Öte yandan, 307 Japon firması üzerinde hem Japon hem ABD patent verilerini kullanarak yapılan ekonometrik analiz sonucunda, AR-GE harcamasına ya da patent reformuna bağlanabilecek inovatif üretimde bir artışa dair kanıt bulunmaz.[26]

Route 128 Bölgesi ve Silikon Vadisi

Şimdi patent ve telif hakkı gibi geleneksel fikri tekel masalını değil, fakat bağlayıcı rekabet yasağı sözleşmesi hükümlerinin hikâyesini ele alacağız. Bunlar kelimenin tam anlamıyla patent ve telif hakkına eşit değilse de, aynı amaca (bir inovasyon üzerinde tekel sağlamaya) hizmet eder ve patentlere yasal olarak izin verilmediği ve kolayca uygulanabilir olmadığı durumda patent yerine kullanılır. Önceki bölümde Gary Becker'dan yaptığımız alıntının açıkça gösterdiği gibi, işçilerin daha önceki görevlerinde elde ettikleri bilgileri yaymalarının yasal olarak önlenmesi, bilgi taşmalarını içselleştirmek için etkisiz bir yoldur. Bu, fiyatlar ve ücretler kullanılarak daha etkili bir şekilde başarılabilir. İş akitlerinde rekabet yasağı hükümleri böyle etkisiz ve tekeli teşvik edici yasal yolların çok sık rastlanan bir örneğidir. Onların inovasyon hızına etkilerini test etmek fikri, tekelin ne dereceye kadar faydalı bir toplumsal amaca hizmet ettiğini anlamamıza yardımcı olur.

Büyük ihtimalle Silikon Vadisi'ni duymuşsunuzdur. Ama Route 128 bölgesini duymamış olabilirsiniz. Ancak, bilgisayar firmalarına

yer açmak için çiftçilerin, Silikon Vadisi'nin o zamanki adı olan Santa Clara Vadisi'ndeki yerlerinden edilmelerinden çok uzun zaman önce, 1940'lardan beri Boston'daki Route 128 bölgesi bir yüksek teknoloji bölgesi olmuştur. 1965'de hem Silikon Vadisi hem Route 128 eşit öneme sahip teknolojik istihdam merkezi olmuşlardır, her ikisi de daha fazla büyümek için benzer potansiyele ve arzuya sahipti:

> Route 128 bölgesi yarışa epey önde başladı. 1965'de Route 128 bölgesinde toplam teknoloji istihdamı Silikon Vadisi'nin yaklaşık üç katıydı. 1975'e kadar Silikon Vadisi'nin istihdamı beşe katlandı, fakat Route 128'de pek ikiye katlanmadı, böylece Silikon Vadisi toplam teknoloji istihdamında %15 öne geçti. 1975 ve 1990 arasında fark son derece büyüdü. Bu dönem süresince Silikon Vadisi, Route 128'den üç kat daha fazla yeni teknoloji ile bağlantılı iş yarattı. 1990'a kadar Silikon Vadisi, Route 128'in iki misli elektronik ürün ihraç etti. Bu karşılaştırmaya Silikon Vadisi'nde en hızlı büyüyen yazılım ve multimedya alanları dahil değil. 1995'te Silikon Vadisi, Birleşik Devletler'de dış satışlarda en yüksek geliri elde eden metropol bölgesi oldu. 1994'de % 35'lik bir artış gösterdi. Route 128'in yer aldığı Boston bölgesi ise ilk beşe giremedi.[27]

İki bölge arasındaki büyük büyüme farkını ne açıklar? Elbette her ikisinin de bilgisayar devriminde etkili olacak şekilde önemli üniversitelerle bağlantısı vardır; Route 128'in Harvard ve MIT ile ve Silikon Vadisi'nin Stanford ile. Ronald J. Gilson tarafından yapılan dikkatli bir analize göre iki bölge arasındaki tek önemli fark, Massachusetts ve California arasında iş hukukundaki küçük fakat önemli farkta yatar. Gilson'a göre:

> İstihdam sonrası rekabet etmeme anlaşması bir işverenin özel bilgisinin bilgi taşmasını, ticari sır kanununda olduğu gibi onun açığa vurulmasını veya kullanılmasını engelleyerek değil; taşmanın meydana geleceği mekanizmayı, yani işten ayrılan çalışanın rakibin işine girmesini veya rakip bir iş başlatmasını bloke ederek önler.

> Böyle bir anlaşmaya göre, çalışan herhangi bir nedenle görevi sona erdikten sonra, işveren ile belirli bir zaman dilimi için –genellikle bir iki yıl– işverenin mevcut veya tasarı halindeki işlerinde ve işverenin pay aldığı pazara tekabül eden belirlenmiş bir coğrafi alanda rekabet etmeyecektir.[28]

Massachusetts'de:

> Massachusetts hukuku, genel olarak eyaletlerin çoğunun iş sonrası rekabet yasağı sözleşmesine yaklaşımını temsil eder. Bu alandaki Birleşik Devletler hukuku, büyük ölçüde İngiliz hukukundan alınmıştır. İngiliz hukuku, iş satışıyla bağlantılı olarak, satıcı tarafından verilen rekabet etmeme taahhütnamelerinin genel yaptırımlarına dair, ana prensiplere dair ve iş akitlerine bir muhakeme kuralı uygulanmasına dair temel bir model geliştirmiştir. Rekabet yasağı sözleşmeleri, eğer sözleşme süresi ve coğrafi teminat bir işverenin meşru iş çıkarlarından daha büyük değilse ve diğer yandan toplum çıkarlarına aykırı değilse, işten ayrılan çalışana karşı uygulanacaktır. Bu düzenleme Massachusetts sözleşme şartlarında çok yaygındır ve 19. yüzyıl sonlarından beri uygulanır.[29]

Buna karşılık, California'da:

> California'da rekabet yasağı sözleşmelerini düzenleyen hukuk hem nadirdir hem de Massachusetts eyaletinden çok farklıdır. California İş ve Meslek Kanunu fasıl 16600, "bir kimsenin ticaret veya her türlü yasal bir işte çalışmasını engelleyen her kontrat hükümsüzdür," der. Mahkemeler fasıl 16600'ü "dilinin izin verdiği ölçüde geniş" yorumladılar. Gerçekten California mahkemelerinin uyguladıkları hukuk kurallarının seçimi, fasıl 16600'ü ne kadar ciddiyetle mütalaa ettiklerini vurgular. Rekabet yasağı getiren bir iş sonrası sözleşmesini de içine alan bir iş akdi, açıkça sözleşmenin yaptırımlarının geçerli olacağı başka bir eyaletin hukukunu gösterse bile, California mahkemeleri denetlemek için ve

> bu eyalet sözleşme ile irtibatlı olsa da, her şeye rağmen fasıl 16600'ü sözleşmeyi geçersiz kılmak için California'da oturanların lehine uygulayacaktır.[30]

Konunun birçok uzmanının aksine bu kitabın okuyucuları, Silikon Vadisi'nin rekabetçi çevresinin getirdiği faydalı sonuçlara şaşırmayacaklardır. Sexanian, başka bakımlardan da aydınlatıcı kitabında, şunu söyler: "Silikon Vadisi'nin paradoksu şuydu: Rekabet için sürekli inovasyona ihtiyaç vardı, bu da tekrar firmaların işbirliğini gerektiriyordu."[31] Böyle olması için iyi ekonomik nedenlerin olduğunu biliyoruz: Rekabet, inovasyon doğuran bir mekanizmadır ve sürdürülebilir rekabetçi inovasyon, onu anlamayanlara paradoksal gelse de, genellikle en iyi şekilde rakip firmalar arasındaki işbirliği ile uygulanır.

Route 128 firmaları bilgiyi gizli tutmak için kaynakları ileri teknoloji endüstrisinin büyümesinin önünde durarak ve onu engelleyerek harcarken, bunu yapmak California'da mümkün değildi. Ve böylece Silikon Vadisi, tekelleşmenin değirmentaşından kurtulup çalışanları ayrılıp yeni firmalar kurarken ve yeniden eski firmalarla birleşirken, toplumsal olarak faydalı bilgiyi büyük ölçüde yayarak dev adımlarla büyüdü.

Veritabanları

Veritabanları meselesi henüz deney aşamasındadır. ABD bu kez, en azından şimdilik, doğru taraftadır. Veritabanları, sevgililer günü kartı göndereceğiniz şahsi listenizi, İnsan Genomunu, yerel sarı sayfaları, şu berbat mesajcıların posta listelerini veya herhangi bir büyük listeyi içine alacak kadar geniş ve geneldir. Açıkça görülüyor ki veritabanları özel şahıslar için, özel işler için, akademik araştırmalar için, endüstriyel AR-GE ve ne yazık ki ulusal güvenlik için gittikçe önem kazanmaktadır.

Henüz sonuçlanmamış bu deney ve beraberindeki yoğun tartışmalar 1996'da başladı. 11 Mart'ta Avrupa Birliği, üyelerine, veritabanlarına, adı geçen veritabanı kendisi telif hakkına tabi olmayan materyal içerse de, telif hakkı temelinde bir yasal koruma sağlamaları için bir yönerge yayımladı. AB aynı zamanda üye olmayan ülkeleri

de bu yönergeye uymaya zorlamaya çalıştı. Üye olmayan ülkeler bunu, benzer koruma sağlamaları şartıyla AB korumasının onların vatandaşlarını da kapsayacak şekilde genişletilmesine karar vererek yaptılar. 2001 yılına kadar bütün AB ülkeleri bu yönergeyi uygulamaya geçti.

ABD'de ne oldu? Stephen Maurer ve Suzanne Scotchmer ABD'deki durumu şu sözlerle özetliyorlar: "Bilimsel topluluklar ve mühendislik camiasından gelen itirazlar olmasaydı, ABD belki de 1997'de bir veritabanı koruma anlaşması imzalamış ve 1998'de buna tekabül eden hukuki mevzuatı getirmiş olacaktı. H.R. 354, Bilgi Toplamada Korsanlığa Karşı Kanun olarak bilinen tadil edilmiş bir kanun tasarısı Kongre'de beklemektedir."[32] Bildiğimiz kadarı ile tadil edilmiş tasarı henüz onaylanmadı ve tartışmalar hâlâ bitmedi. Bunun anlamı en azından şimdiye dek ABD'de veritabanları fikri tekel konusu değil.

Eğer düşünürseniz, veritabanları fikri tekel savunucularının söz ettikleri yüceltilmiş saf bilgiye çok yaklaşır ve hâkim ekonomi teorisine göre üretimi çok zor fakat kopyalaması kesinlikle çok ucuzdur. Maurer ve Scotchmer bunun ve aynı zamanda çok pahalı veritabanlarının fikri mülkiyet koruması olmadan üretilmeye ve alınıp satılmaya devam etmekte olduğu şaşırtıcı gerçeğinin farkındadırlar:

> Yasal koruma için her zamanki argüman basit ve zorlama geliyor. Veritabanlarının hazırlanması pahalıdır fakat kopyalanması ucuzdur. Bu nedenle özel ve ticari veritabanı sahipleri kopyacılarla açık pazarda rekabet edemezler. Mevcut yasa ile veritabanları adil bir kâr sağlayamazlarsa hiçbir makul işletme, Kongre kuralları değiştirinceye kadar, onlara yatırım yapmayacaktır. Oysa veritabanları gelişmektedir.[33]

Ayrıca:

> Sonuç olarak, en revaçta ve güçlü metotların çoğu pazara bağlıdır. Eğer tüketiciler sık sık güncelleme isterlerse, olası kopyacı, bir önceki ayın veritabanını indirimli fiyata sunarak çok az kazanabilir. Aynı şekilde tüketiciler belirli bir veritabanı, telif haklı arama yazı-

lımı ile birlikte gelirse, daha değerli olduğunu düşünebilirler. Her iki durumda da kopyacılar sadece kendileri sağlam yatırımlar yaparak rekabet edebilirler. Bunun sonucunda ortaya çıkan koruma özellikle güncellenmiş, aranılabilecek veri setlerinin rağbette olduğu bilimlerde etkilidir.[34]

Bütün bunlara işaret ettikten ve ABD'de veritabanlarını fikri mülkiyet kapsamına almanın hem akademik araştırmalar ve hem iş faaliyetlerinde çok büyük olumsuz etkilerini ikna edici şekilde belgeledikten sonra, Maurer ve Scotchmer fikri tekel lehine şunları ekleyerek devam ederler: "Kongre bu yöntemleri her güncellemeyi veya düzeltmeyi bir iki yıl korumak suretiyle hâlâ daha fazla güçlendirebilir. Bu tür bir yasal düzenleme H.R. 354'ün önerdiği 15 yıllık süreden çok daha az sınırlayıcıdır."[35] Bunun neden iyi bir fikir olduğu bizim gözümüzden kaçtı, fakat bu ileriye bırakacağımız farklı bir tartışmadır.

Bu arada deney başka bir boyutta devam eder. Hangisinin daha yüksek olduğunu düşünüyorsunuz: Veritabanı üretim hızı fikri mülkiyet ile korunduğu AB'de mi yoksa fikri mülkiyet korumasının olmadığı ABD'de mi yüksektir? Evet, doğru bildiniz: ABD'de. Aslında bu bir yarış bile değil, Block'ın işaret ettiği gibi ABD hiç uğraşmadan kazanır. ABD'de veritabanı endüstrisinin içinde bulunduğu mükemmel durumu, onun şaşırtıcı büyüme hızını ve verimliliğini ve aynı zamanda yönergenin uygulanmasının AB'nin veritabanı üretiminde kalıcı bir artış yapmadığı gerçeğini ayrıntılı olarak belgeledikten sonra, Block ilave ediyor: "Ölçümü yapılan dönemin tamamı için ABD *online* veritabanı üretimi, Avrupa'nın tamamını yaklaşık 2,5:1 oranında geçmiştir... Veritabanı üretiminde Amerikan hâkimiyeti yaratıcılara verilen teşvikle açıklanamaz çünkü veritabanı haklarının Amerikan koruması yönergeden çok zayıftır."[36] Buna biz sadece şunu ekleyebiliriz: Büyük ihtimalle endüstrideki Amerikan hâkimiyeti yaratıcılarına düşen gerçek kârlarla ölçülen ekonomik teşvikle ve uygulandığı rekabetçi çevre ile ve nerdeyse kesin olarak AB Yönergesi ile hiçbirinin fazla artmamasıyla açıklanabilir. Bizim tahminimiz birkaç yıl içinde bir uygulamalı ekonomist sadece bunu gösteren bir doktora tezi yazacaktır.

Eşzamanlı Buluş

Mucitler özgün fikirler ürettikleri sürece, olağanüstü yeteneklerinden yararlanmayı garantilemek için onları tekel hakkı ile ödüllendirmek bir anlam taşıyabilir. Örneğin, eğer James Watt olmasaydı buhar makinesi onun patentinin sona erme tarihinden çok sonra icat edilecekti ise, ona tekel hakkı vermek için bir gerekçe bulunabilir. Eğer zaten birkaç yıl içinde başkaları zaten onu icat edecekti diye düşünülürse, elbette ona uzun süreli tekel hakkı vermek pek akla uygun değildir. Eşzamanlı buluşlar genellikle istisna değil kuraldır ve patent sisteminin varlığında çoğunlukla tatsız bir hikâyeye yol açarlar. Aşağıdaki örnekler toplumsal açıdan dikkate değer örnekler olmayabilir, fakat şimdiye kadar bildiklerimiz içinde en önemli olanlardır. Şurası kesindir ki daha birçok hikâye anlatılmayı beklemektedir. Çünkü gördüğünüz gibi eşzamanlı buluş istisna değil, kuraldır. Carnegie'nin belirttiği gibi modern zamanların en büyük yenilikçilerinden olan James Watt bile yanılmıştır: "İlk buluşu gizli ısı idi. Bunu Profesör Black'e ilettiğinde, arkadaşının ondan önce davrandığını ve birkaç yıldır derslerinde öğrencilerine onu öğretmekte olduğunu gördü."[37]

O zamandan beri bu yönde çok az değişiklik oldu, değiştiyse de bugünlerde eşzamanlı buluş gittikçe daha çok istisna değil, kural haline geldi. "Bayraklarını direğe en önce çekmek" için her türlü hileye başvuran ve aynı sonuca ulaşan meslektaşlarından üç gün evvel, küçük tartışma metinlerini yayımlamak için can atan akademisyenler, bu temel gerçeğin çok iyi farkındadırlar. Fakat henüz çok temel araştırmalara patent verilmiyor, bu yüzden şimdiye kadar yarışta birinci olmak sadece bireysel itibar ve ücretleri etkilemiştir. Patent verilen alanlarda bu etki, hem ilgili kişiler hem de genel olarak toplum için daha dramatik olmuştur.

Radyo Dalgaları

Popüler tarihe göre radyo büyük mucit Guglielmo Marconi tarafından icat edildi. Aslında Hong gibi bazı yazarlar Marconi'nin, 1896 ve 1898 yılları arasında büyük bir mesafeden radyo sinyallerinin kablosuz iletimini gerçekleştiren veya gerçekleştirmek üzere olan çağdaş-

larına ve diğer başka kişilere göre ne kadar orijinal olduğunu savunmak için büyük emek sarf ederler.[38]

Hong'un kendisinin Marconi'yi ateşli bir şekilde savunduğu çalışmasındaki bulgular da dâhil olmak üzere, birçok delil bu durumun aksini gösterir. Hafif farklı bir şekilde, fakat işlevsel olarak Marconi'ye denk bir şekilde, radyoyu icat ettiğini iddia eden birçok rakip, yani birçok kişi vardır. Bunlar arasında Birleşik Krallık'taki İngiliz fizikçi Oliver Lodge ve ABD'deki unutulmuş dahi Nikola Tesla gibi resmen tanınanlar ile birlikte, şimdi açıkça belgelendiği gibi buluşlarını 1895'te bir tez ile yayımlayan ve aygıtının çalışmasını Mart 1896'da Sen Petersburg Fizik Derneği'nde gösteren Rus Aleksander Popov gibi, öte yandan konu ile en çok ilgili fakat en az göze çarpan kişi olan Kraliyet Donanması'ndan mühendis Henry B. Jackson gibi değişik kişiler vardır.

Marconi'nin patentinden hiç şikâyetçi olmayan ve aslında Marconi'nin bir arkadaşı olan Jackson, 2 Mayıs 1897'de resmi bir rapor yazar:

> Deneylerimi Marconi'nin deneyleri ile karşılaştırarak onun sonuçlarını duymadan önce elimdeki aletlerle Mors sinyallerini aygıtımla 100 yarda uzaklığa iletmeyi başardığımı bildirecektim. Bu mesafeyi tedricen üçte bir mile çıkarttım. Fakat geçen ay daha güçlü bir indüksiyon bobini edininceye dek daha ileri gidemedim. Bununla verici ve alıcıya bağlı havada izole edilmiş olan Marconi'nin sistem tellerini kullanarak şimdiki sonuçlarımı elde ettim. Bunun haricinde ayrıntıları onunkine çok benzeyen cihazım gayet başarılıydı.[39]

Ne alçakgönüllü ifade şekli, ne tevazu! Gerçek şu ki Marconi zamanın var olan bilimini kullanıyordu: "Hertz dalgalarının uzun dönemli tespiti" yaygın olarak çalışılan bir konuydu. Marconi'nin cihazı elbette sınır mühendisliğinden yararlandı, fakat kara kutusunda hiçbir gerçek bilimsel buluş yoktur. Benzer deneyler Cambridge Cavendish Laboratuarı'nda, Ernest Rutherford tarafından 1895-96 gibi erken bir tarihte yapıldı. Rutherford ve Jackson'ınınkine birçok parçasının ebatlarına kadar tamamen benzeyen Marconi'nin teçhizatını tanımlarken, Hong "Marconi'nin çözümlerinde 'aşikâr olmayan' bir unsur

vardır: Onun vericinin bir kutbunu ve alıcının bir kutbunu topraklaması,"[40] der. Yani Marconi'nin bilmecenin çözümüne katkısı anten ve verici üzerine odaklanmıştır.

Trotter, Threlfall ve Crookes, hepsi Marconi'nin buluşlarının öncülleridir. Lodge'un Oxford'da İngiliz Bilim Geliştirme Derneği'nin Ağustos 1894 toplantısında sinyallerin iletilmesinde Hertz dalgalarının kullanılması konusundaki konuşması da Marconi'den önceydi. Marconi bu konudaki çalışmasına 1895'de başladı. 2 Haziran 1896'daki ilk patent başvurusundan da açıkça görüleceği gibi, henüz Hertz dalgalarını gerçekten anlamıyordu:

> Telsiz telgraf için aldığı patentte Marconi, (*Branly tarafından icat edilen ve FitzGerald ve Lodge tarafından geliştirilen*) dalga alıcısı kullanımı hakkında her şeyin kendine ait olduğunu iddia ediyordu. Mayıs 1897'de Lodge kendine ait telsiz telgraf sistemi için patente başvurdu, fakat dalga alıcısı ve dinleme aygıtı üzerindeki iddialarından vazgeçmek zorunda kaldı, çünkü onlar Marconi tarafından patente dahil edilmişti.[41]

Marconi'nin 1897'de patent için son tarifnamesi, J. Fletcher Moulton ve diğerlerinin katkıları sayesinde, ilkinden "tamamen farklı bir belgedir" ve bu belge radyo, radyo verici ve radyo alıcısına dair her şeyi patentlemeyi başarır. Savunucuları tarafından asıl katkısının anteni topraklamak olduğu söylenen bir adam için hiç fena değil!

Marconi aristokrat bir aileden geldiği ve Londra'da çok iyi bağlantıları olduğu için, diğerleri tarafından icat edilen birçok parçayı ilk olarak ve ismi altında patentlemeyi başardı. Aynı zamanda şehrin mali çevreleri ile ailesinin bağlantıları nedeniyle, 1897'de Marconi Telsiz Telgraf Limited Şirketi kolaylıkla kuruldu ve cömertçe finanse edildi. Derhal yükselmeye başladı ve bir yıldan az zamanda hissesi 3 dolardan 22 dolara yükseldi. 1899'da Amerikan Marconi Şt. kuruldu ve Thomas Edison ve Andrew Carnegie çapındaki yerel büyük tüfeklerden yatırım çekti. Sonra 12 Aralık 1901'de Marconi ilk kez Atlantik Okyanusu üzerinden sinyal gönderdi ve sinyal aldı. 1903'e kadar Marconi Şirketi düzenli olarak Atlantik ötesi haber iletimini sağlıyordu. Hikâyenin sonu. Aslında tam olarak değil.

Marconi çekici ve başarılı bir aristokrat olabilir, fakat o bir İtalyan aristokrattı ve patenti o kadar geniş kapsamlıydı ki İngiltere'de herkesi dışarıda bırakıyordu. Ayrıca kendisinin icat etmediği ve zaten yaygın olarak kullanılan aletleri açıkça kendine mal ediyordu. Bütün bunlar güçlü bir tepki doğurdu. Bu tepkiler Marconi'nin finansal servetini etkilemezken dışarıda bırakılanların rekabetine izin vermedi. Bu deneyim en azından bir şeyler öğrenebilmemiz için yeterli belge ve kötü hisler bıraktı.

Öğrendiğimizi tamamlamak için Atlantik'in öbür yanında olanı özetleyelim. Son zamanlarda yeniden dikkati çeken unutulmuş deha Nikola Tesla, 1897'de çeşitli radyo patentleri için başvurdu. 1990'da bu patentler verildi. Bu Tesla'nın buluşunun onunkinden önce olduğu gerekçesiyle Birleşik Devletler'de Marconi'nin radyo patenti başvurusunun tekrar reddedilmesine yol açtı. Patent Dairesi'nin, 1903'de Marconi'nin başvurularından birini daha reddederken şuna işaret ettiğini öğreniyoruz:

> İddiaların çoğu, Tesla'nın 645.576 ve 649.621 numaralı kayıtlı patentleri nedeniyle patentlenebilir olmadığını, bunu gidermek için yapılacak değişiklik aynı zamanda Marconi'nin "Tesla osilatörünün" niteliği konusundaki sahte bilgisizliği saçmalıktan başka bir şey değildir diyor... "Tesla osilatörü" terimi her iki kıtada da gündelik bir kelime haline gelmiştir.[42]

O halde neden N. Tesla Yayıncılık Şirketi, Birleşik Devletler'de radyo iletişimi üzerinde tekelini 1920 sonlarına kadar tamamen elinde tutamadı? Neden Marconi, Nobel Ödülü yolunda kendini zenginleştirirken Nikola Tesla yoksul biri olarak öldü? Çünkü şimdi de o zaman ki gibi patentleme ve fikri tekel oyunu hiç de demokratik değildi ve Bayan Khan'ın son ve tamamen ilginç kitabıyla bizi inandırmak istediği gibi küçüklere açık değildir. O yüzden Marconi, Edison ve Carnegie gibi benzerlerinin desteği ile ABD Patent Dairesi'ne saldırmaya devam etti ve 1904'de süreci tersine çevirerek radyonun keşfi için Marconi'ye bir patent verdiler: "Bunun nedenleri hiçbir zaman tamamıyla açıklanmadı, fakat Marconi'nin Birleşik Devletler'deki güçlü mali desteği olası açıklamalardan birini akla getirir."[43]

Sizi Nikola Tesla'nın Marconi'ye karşı talihsiz mücadelesinin acı hikâyesi ve zavallı Tesla'nın zamanın büyük "mucitlerine" ve "girişimci dehalarına", en başta Edison'a karşı kaybettiği başka birçok mücadelenin hikâyeleriyle üzmeyeceğiz. Sonuç şu ki Tesla asla dehasının meyvelerini toplayamadı.

Burada konunun Tesla mı yoksa Marconi mi radyo için tekeli hak ediyordu meselesi olmadığını not etmenizi istiyoruz. Bu hikâyenin verdiği ders daha çok eşzamanlı buluşların sık olduğu, bunun istisna değil kural olduğudur. Ders şudur: Patent sistemi eşzamanlı buluşların toplum tarafından tanınıp kullanılmasını engeller. Ve nihayet ders, patent sisteminin üretici kapasiteyi tahrip ettiği, yıkıcı tekel doğurduğu ve son olarak fakat aynı derecede önemli Aleksander Popov ve Nikola Tesla gibi dâhileri aşağıladığı ve yok ettiğidir.

Nikola Tesla'ya yapılan haksızlığın hikâyesinin trajikomik bir sonu vardır: 1943'de ABD Yüksek Mahkemesi ABD Patent Dairesi'nin daha önceki kararını tersine çevirerek Tesla'nın radyo patentini onayladı. Elbette Tesla o zamana kadar ölmüştü ve aslında patent verilmesinin nedeni de buydu. ABD Hükümeti'ne Marconi Şirketi tarafından Birinci Dünya Savaşı sırasında patentlerini kullandığı için dava açıldı. Tesla'ya patenti verilerek Marconi'nin iddiası ortadan kaldırıldı. Tesla'dan böyle bir iddia ile karşılaşmadılar, ölmüş olduğu için dava açamazdı.

Gökleri Kilitlemek veya Açmak

Radyo büyük mucit Marconi tarafından icat edildiği gibi, uçak da büyük Wright kardeşler tarafından icat edildi.[44]

Ancak popüler tarih yine yanlış yol gösterir. On dokuzuncu yüzyılın başında Sir George Cayley (1773-1857), başarılı bir uçak tasarımının tarifini zaten yazmış ve detaylandırmıştı. Başlıca zorlukları hafif bir güç kaynağının bulunmayışı ve uçuş kontrolü, özellikle yön ve yükseklik değiştirilmesi ile ilgiliydi. Otto Lilienthal (1848-96), Cayley'in Alman takipçisi, kendi yaptığı uçurtma planör ile birçok başarılı uçuş gerçekleştirmiş ve böylece uçuş yönetimi konusunda bazı çok önemli şeyleri öğrenmişti. "Eğilmiş kanat" fikri gerçekte Lilienthal'a aittir. Ancak, planöre güç uygulamayı denerken kendini öl-

dürmüştü. Wright kardeşlerin ilk kez 1902'de patent başvuruları kanat eğme ve dümenin birlikte kullanılması ile elde edilen uçuş kontrol sistemi içindi, yani mevcut teknolojinin üzerinde çok küçük bir gelişmeydi.

Ayrıca modern uçakların "eğilmiş kanatla" kontrol edilmediği, fakat hareketli kontrol yüzeyleri ile, yani kaldırıcı ve kanatçık ile kontrol edildiğine dikkatinizi çekelim. Bunlar Wright kardeşler tarafından değil, Glenn Curtiss tarafından icat edildi. Ama bu gerçek Wright kardeşlerin "eğilmiş kanat" patentlerine dayanarak Glenn Curtiss'e dava açmalarına engel olmadı.

Aslında Wright kardeşlerin hikâyesi, James Watt ve Marconi'nin hikâyesinden çok farklı değil. Watt ve Marconi gibi onlar da mevcut teknoloji üzerine küçük bir iyileştirme yaparak bütün endüstri üzerinde tekel kurmak amacıyla patent sistemini kullandılar. Wright kardeşler belki de Boulton gibi politik bağlantıları olan bir ortağa sahip olmadıkları için veya Marconi gibi aristokrat bağları olmadığı için daha az başarılı oldular. Aynı zamanda 1907'den itibaren uçak konusunda en ciddi gelişmelerin meydana geldiği Fransa'da inovasyonu da engelleyemediler. Marconi'nin hikâyesinin ayrıntılarını verdiğimiz için Wrightların hikâyesini anlatmayacağız. Sadece tekel oyununda Wright kardeşlerin biraz daha az başarılı olduğuna dikkat çekmekle yetineceğiz.

Fakat Wright kardeşler uçağın tartışmasız ilk mucitleriydi, değil mi? Belki. Bu kitabı veya sabırsızsanız bu paragrafı okumayı bitirdiğinizde her yerde hazır ve nazır olan Google'a gidin ve "Bamboo Dick olarak da tanınan Çılgın Pearse"i girin ve değişik bir cevap almak için "Kendimi şanslı hissediyorum" düğmesine basın.

Tele-şeyler

Birbiri ardına benzer hikâyeler anlatılabilir ve anlatılmalıdır, çünkü birçok "tele-şey" on dokuzuncu yüzyılın ortalarından beri hayatımızda büyük bir devrim yarattı: telgraf, telefon ve televizyon.[45] Ama şimdiye dek öğrendiğimiz derslere ve bunlardan bazılarının hikâyelerine, özellikle telefonun ve Bell şirketinin büyümesi hakkında hi-

kâyenin eklenmesi, gerçekten yeni bir şey katmaz, basit ve eğlenceli bir özet temin etmez.

Kısacası telgraf, telefon ve televizyon bazı az çok birbirinden bağımsız mucidin eşzamanlı icatlarının ve birikimli buluşlarının belirgin örnekleridir. Her üç örnekte de toplam emeğe katkısı olan mucitlerden biri –genel olarak en az katkıda bulunanı, en iyi bağlantıları olanı ve tekel oyununda en kurnazı– patenti, şan ve şöhretle tekel kârlarını almıştır. Diğer mucitler, patent sistemi sayesinde, ekonomik bir kazanç sağlamadan, kendi buluşlarının kopyasını yapma hakkına ve pazarda rekabet hakkına sahip olmadan, hiçbir şöhret de kazanmadan ortada bırakılmışlardır. Tabii ABD Kongresi'nin 2002'de Antonio Meucci'nin telefonu icat ettiğini ilan etmesi, buluşuna karşılık uygun bir telafi biçimiydi. Meucci'nin on yıllardır ölü olduğunu bildiğimize göre o bundan mutlu olur muydu, şüpheliyiz.

Kıssadan Hisse

Bütün bunlardan alınacak ders ve kalkülüs, sürat teknesi, bisiklet, sinema filmi, MR filmi, otomobil, koli bandı gibi düzinelerce diğer örnekten çıkan ders basittir. Çoğu büyük buluş, birikimli ve eşzamanlıdır; çoğu büyük buluş hemen hemen her zaman ürünü geliştirmek için ve onu tüketiciye olası en düşük fiyata satmak için kendi aralarında yarışan birçok farklı mucit ve şirket tarafından aynı zamanda takdim edilebilirdi. Eğer eşzamanlı buluşların yarattığı toplumsal üretim kapasitesi kullanılabilir olsaydı, çoğu büyük buluş daha hızlı yayılacaktı ve bir düzine bunu hak etmeyen tekelci değil, hepimiz daha iyi durumda olacaktık. Bunların hiçbiri olmadı ve hiçbiri olmuyor, çünkü fikri tekel sistemi bunun önünü kesiyor. Fikri tekel, geçmişte bütün ödülleri, şanslı fakat genellikle bunu hak etmeyen, şu veya bu şekilde bir patent almayı ve tekel gücünü ele geçirmeyi başarmış kişiye verdi ve hâlâ vermeye devam ediyor. Anlattığımız hikâyelerin gösterdiği gibi, bu büyük buluşların ortaya çıkması için kesinlikle gerekli değil. Değerli üretici kapasite tam anlamıyla tahrip edilip hiçe sayıldığı için bu topluma zarar veriyor. Sonuç olarak izninizle şunu da söyleyelim: Aynı zamanda son derece adaletsiz.

9

İlaç Endüstrisi

Patentler için en uygun örneğin ilaç endüstrisi olduğu söylenir çoğu zaman. İlaç endüstrisinde sabit inovasyon maliyeti yüksek olup tek bir ilacı piyasaya sürmenin ortalama maliyetinin, 2000 yılı için, 800 milyon dolar gibi yüksek bir meblağ olduğu hesaplanmıştır.[1] Bir ilacın bulunması ile onaylanması arasında geçen süre çok uzun olduğu için patent koruması diğer endüstrilere göre daha sınırlıdır. Eylül 1984'deki İlaç Fiyatlarında Rekabet ve Patent Süresi Düzeltilmesine Dair Yasa'ya (Hatch-Waxman Yasası)[2] göre etkili tekel korumasının sadece on iki yıl artı üç ila beş yıllık ek süre olduğu hesaplanmaktadır. Aslında daha önceki bölümlerde sözü edilen endüstri araştırmalarına göre, piyasaya yeni ürünler getirmede patentlerin önemli bir rol oynadığı düşünülen tek endüstri, ilaç endüstrisidir.

İlaç endüstrisi buna ek olarak tamamlayıcı başka bir nedenle daha özel olarak ele alınmaya değer bir endüstridir. İlaç endüstrisin kullandığı teknoloji, yani ilaçların üretildiği, paketlendiği ve dağıtıldığı kimyasal ve endüstriyel süreçler, ölçek hipotezine sabit geri dönüşlere neredeyse mükemmel olarak uymaktadır. Yani, ilacın on milyonuncu kutusu ile birinci kutusunun gönderilmesinin maliyeti yaklaşık olarak aynıdır. Bu yüzden birçok ilaç firmasının fakir ülkelere ilaç göndermediğine dair şikâyetler vardır. Yoksul Afrikalı tüketiciler bile ilave ilacın üretimi için ihtiyaç duyulan birkaç fazla senti ödemeye istekli olacaklardır.

Aynı zamanda 1984 Hatch-Waxman Yasası'ndan beri, patent dışı ilaç üreticileri daha kolay piyasaya girdiler, öyle ki Kongre Bütçe Ofisi'ne göre patent dışı ilaçlar 1996 yılında ABD'de reçeteli ilaçların %43'ünü oluşturuyordu. Halbuki yirmi iki yıl önce bu miktar %19'du.

Amerikan İlaç Araştırmacıları ve Üreticileri Birliği (PhRMA) raporuna göre patent dışı ilaçların payı 2006'da %42-58 arasındadır.[3] Latin Amerika, Avrupa, Hindistan ve diğer Asya ülkeleri gibi bölgelerde patent dışı ilaçların pazar payı daha da yüksektir. Bunun sonucu olarak patent süresi dolar dolmaz ilgili tekelci, ilacı patentli ilaca göre marjinal fiyata çok yakın bir fiyata satan çok sayıda patent dışı ilaç üreticisinin rekabeti ile karşılaşmayı bekleyebilir. ABD'de patent dışı ilaçlar piyasada orijinal patentli ilaçtan %30 ila %80 daha ucuza satılmaktadır.[4]

Son olarak, küresel ilaç pazarı coğrafi olarak yoğunlaşmıştır, toplam satışların %48'ini gerçekleştiren ABD'yi, %29 ile Avrupa ve %11 ile Japonya izler. Bu neden böyledir? Yeni bir ilaç yaratmanın sabit maliyetinin çok yüksek olduğu iddia edilir, bunun sonucu olarak yeni ilaçlar pahalıdır ve sadece zengin ülkelerin tüketicilerinin onları almaya güçleri yeter. Buna rağmen diğer pazarlar da büyümektedir ve Çin ve Hindistan'ın ekonomik gelişimleri yakında dünyadaki pazar payı dağılımında önemli değişikliğe yol açacaktır.

İlaç endüstrisinin bu şekilde tanımı geleneksel bir Schumpeterci endüstrinin ders kitabındaki tanımına benzer. Şimdiye kadar gerçekdışı ve yanlış olarak eleştirdiğimiz model, şimdi ilaç endüstrisinin durumuna nerdeyse mükemmel bir şekilde uyuyor görünmektedir. Bu koşullar altında geleneksel model, bir ilacın birçok olası üreticisinin olduğunu, endüstrinin dinamik olarak rekabetçi olması gerektiğini ve daha yeni ve daha üstün ilaçlarla piyasaya yeni girenlerin eskilere sık sık meydan okuduğu için yüksek oranda yenilikçi olduğunu öngörür. Bu bir anlamda küresel ilaç endüstrisini tanımlar. Fakat aynı derecede önemli hatta daha önemli başka bir açıdan tanımlamaz.

Bazı insanlar ilaç endüstrisine saygı duyarlar, bazıları küçümserler, çok azı ortadadır. İlaç sanayii her fikri tekel taraftarının tipik örneğidir. Bunun en açık örneği: Patentlerin mucitlere sağladığı koruma olmasaydı alıştığımız yeni harika ilaçlar ortaya çıkmayacaktı, yaşam süresi beklentimiz biraz daha kısa olacaktı ve büyük ilaç şirketlerinin tedavi etmeyi başardığı hastalıklardan milyonlarca kişi ölecekti. Karşı kampa göre ise büyük ilaç şirketleri insanlık için bir beladır: Dünya çapında ilacı kontrol edip ilaçları marjinal fiyattan satmayı reddeden ve milyonlarca insanı ölüme terk eden az sayıda beyaz adamın mey-

dana getirdiği bir kulüptür. Büyük ilaç şirketleri tarafından ilaç arzının geri çekilmesi de bir ekonomik suçtur deniliyor. Günümüzde tıbbi ve biyoteknolojik mucizelerin fikri mülkiyetin meyveleri olduğu söylenerek buna karşı çıkılıyor.

Bu kulağa baştan sona karmaşık geliyor, o halde dikkatle ele alalım ve bir kez bilge rolünü oynayalım: *in media stat virtus, et sanitas* (erdem ve sağlık ortada durur.) İlaç endüstrisi, içini açıp incelerken birçok zıt açıdan ve bakış açısından yaklaşılması gereken karmaşık bir deney canlısıdır. Biz dar da olsa kendi bakış açımızı koruyacağız ve şu soruyu soracağız: İlaç sanayisinde patentler lehine ne kadar güçlü deliller var? Patentler olmasaydı elimizdeki ilaçların olmayacağına veya en azından daha az veya daha kötü ilaçlara sahip olacağımıza dair önemli deliller var mı? Eğer ilaçta patent az çok yürürlükten kaldırılır, yani dünya, 1878'e kadarki İsviçre ve bundan bir yıl sonrasına kadarki İtalya gibi olursa, endüstri biter ve yetenek daha tatmin edici olan diğer işlere mi kayar?

Aslında büyük ilaç şirketlerinin, bazılarının tarif ettiği canavar olmayabileceğini görmekle beraber ilaçta patentin lehinde delillerin birçok kişinin düşündüğünden çok daha zayıf olduğunu göreceğiz. Yani demek ki en uygun şartlarda bile patentler toplum için, tüketiciler için ve bu durumda hastalar için her şartta iyi değildir. Bizim tüm bildiğimiz, patentlerin tekelciler için iyi olduğudur.

Dünya İlaç Patentlerinin En Kısa Tarihi

İlaç endüstrisi önemli bir endüstridir ve gittikçe önemi artmaktadır. Pazar büyüklüğü dünya çapında 700 milyar dolara yaklaşmaktadır ve yılda %5 ila %8 arasında bir hızla büyümektedir. İlaç satışlarının 2006'da 275 milyar doları bulduğu ABD'de[5] toplam ulusal sağlık harcamaları içinde reçeteli ilaçların payı 1980'deki %4,9'dan 2004'de %10'a yükseldi. Bu GSMH'nın %1,6'sına tekabül etmektedir. Yeni ilaçları geliştirmek son derece pahalıdır. Hansen, Grabowski ve Lasagna, pazara "yeni bir kimyasal varlık" getirmenin 1987 fiyatları ile milyon dolar olarak maliyetine dair aşağıdaki rakamları hesaplarlar. Patentli ilaçlarda % 23 başarı oranı varsayarlar.[6]

Klinik öncesi testlere kadar araştırma masrafları 66 milyon dolarken, %8 faiz oranı üzerinden hesaplandığında 142 milyon dolara çıkar. Klinik testlerin maliyetleri 48 milyon dolardır, aynı orandan hesaplanınca 72 milyon dolara çıkar. Toplam olarak, faizsiz 114 milyon dolar ve %8 faizle 214 milyon dolara ulaşır.

Maliyetin klinik öncesi bileşeninin büyük olduğuna dikkat edin ve özellikle faiz oranı hesaba katıldığında böyledir, çünkü klinik deneylere başlamadan önce klinik öncesi maliyetin ödenmiş olması gerekir. Di Masi, Grabowski ve Hansen tarafından yapılan daha yeni hesaplar, yeni bir ilacın piyasaya çıkarılmasının toplam maliyetini 2000 yılı fiyatları ile yaklaşık 800 milyon dolar olarak tayin eder.[7] Bazı araştırmacılar tarafından metodolojilerinin eleştirmesine rağmen bu rakam inovasyon maliyetinde harikulade bir artış anlamına gelir. Bu artış çoğu kez FDA'nın (Amerikan Gıda ve İlaç Kurumu) istediği daha uzun ve daha pahalı klinik deneylerin sermayelendirilmesinin sonucudur. Çok yeni ve bilinen bir vakada Pfizer, geliştirmek için yaklaşık bir milyar dolar harcadığı yeni bir ilaçtan zarar ettiğini açıkladı. Torcetrapib adlı bu ilaç dramatik bir şekilde beklenen sonucu vermemişti.[8] Söz konusu milyar doların 800 milyon doları klinik deneyler için harcanırken ilacın üretileceği İrlanda'daki fabrika 90 milyon dolara mal olmuştu.[9] Bu boyuttaki AR-GE maliyeti ile çok güçlü patent koruması olmaksızın düzgün işleyen ve yenilik yapabilen bir ilaç endüstrisi hayal etmek mümkün değildir. Bu hep böyle değildi.

Tarihsel olarak ilaç endüstrisinde fikri tekel, zaman ve mekâna göre çok büyük değişiklik gösterdi. Özetlersek: Modern ilaç endüstrisi patentlerin az sayıda ve daha zayıf olduğu ülkelerde daha hızlı gelişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ve beraberinde kimya endüstrisinde dünya ölçeğinde güç dağılımının değişmesi ile birlikte, patent lobicileri farmasötik ürünler için patent korumasını arttırmak amacıyla uzun süreli ve başarılı bir lobi faaliyeti yürüttüler. İşte başarılarının ayrıntıları.

ABD'de ilaçlar, Birleşik Devletler Anayasası yazıldığından beri, kimyasal ürünlerin daima patentlenebilir olduğu aynı basit nedenle patentlenebilir olmuştur. ABD iki ayrı patent şekli kabul eder: İlacın üretilme metodu ilacın kimyasal formülünden bağımsız olarak pa-

tentlenebilir. 1984'e kadar ABD patent yasası, tıbbi buluşları diğer inovasyonlarla aynı şekilde ele aldı, ilaçlar için hiçbir özel muamele söz konusu olmadı. Son yıllarda ilaç patentlerinin süresi diğer patentlerin sürelerine göre daha sık uzatılmıştır. Daha önce söz ettiğimiz gibi, 24 Eylül 1984 Hatch-Waxman Kanunu, yeni ilaçların ortaya çıkmasını geciktiren düzenleyici koşulları telafi etmek için tasarlandı. Bu yasanın ilaçta etkin patent koruması süresini yaklaşık üç ila beş yıl arasında arttırdığı hesaplanıyor.

Son yıllara kadar Kıta Avrupa'sının çoğunda, sadece ilacın üretim yöntemi patentlenebiliyordu. Bu nedenle bir ilaç bir kez keşfedildikten sonra, onu imal etmenin farklı bir yöntemini bulan ikinci bir şirket de onu üretebilirdi. Ürün patentlerine karşı yöntem patentleri için gerekçe, Alman Kimya Endüstrisi Birliği tarafından Reichstag'a verilen bir yazıda belirtilmiştir.[10] O yazıda, aynı kimyasal maddenin ilk olarak farklı madde ve bileşiklerle başlansa bile, çeşitli işlem ve yöntemlerle elde edilebileceğine işaret edilir. O nedenle inovasyon yapan kişiyi daha ileri inovasyona engel olmadan ödüllendirdiği için, yeni bir yöntemin patentlenmesinde toplumsal yarar vardır. Belirli bir ürünün patentlenmesinin negatif bir toplumsal değeri vardır, çünkü bu başkalarının farklı yöntemle bile olsa onu üretmelerini engeller. Ama bunun Alman kimya şirketlerinin nerede olabilirse orada, Birleşik Krallık'ta ve özellikle Birleşik Devletler'de ürünlerini patentlemelerine engel olmadığı belirtilmelidir.[11]

Fransa'da, 5 Temmuz 1844 tarihli yasaya göre, farmasötik buluşlar patentlenemiyordu. Sonra mevzuat geliştirilerek ürünlerin patentlenmesinde yasağı sürdürürken yöntemlerin patentlenmesine izin verildi. 4 Şubat 1959'daki kararname ile ve sonra da 2 Ocak 1966'daki yasa ile nihayet Fransa'da farmasötik ürünler için sınırlı patent uygulaması yürürlüğe girdi. İlaçların patentlenmesi yasağı 1978'de tamamıyla kalktı. Almanya'da 25 Mayıs 1877 yasası, ürünler tamamen dışarıda bırakılarak hem kimyasal hem farmasötik yöntemler için patent uygulaması getirdi. 4 Nisan 1891 yasası, patent korumasını patentli bir yöntemle elde edilen ürünleri içine alacak şekilde genişletti. Nihayet 4 Eylül 1967'de çıkan yasa ile Almanya'da da kimyasal ve farmasötik ürünlere genel patentlenebilirlik sağlandı.

İsviçre'de, İsviçre Anayasası ile kimyasal ve farmasötik ürünlerde patent açıkça yasaklanmıştı. Gücünün hatırlatılmasına gerek olmayan İsviçre ilaç endüstrisi, buna rağmen tarihsel olarak Alman ilaç endüstrisinin önemli bir rakibi olmuştu. Hem politik hem yasal açıdan sürekli Alman baskısı nedeniyle, 21 Haziran 1907'de, yine de oldukça kısıtlayıcı olan İsviçre Kanunu, kimyasal yöntemler için patent uygulamasını yürürlüğe soktu. 25 Haziran 1954 yasası ile patentler sadece yöntemlere uygulanmaya devam etti, fakat patent süresi on yıldan on sekiz yıla uzatıldı. İsviçre'de ürünler için patent uygulamasına 1977'de geçildi.

İtalya'da 1978'e değin farmasötik patentler yasaktı. 1978'de Yüksek Mahkeme, hepsi de yabancı olan on sekiz ilaç şirketi lehinde karar aldı. İtalya'da tıbbi ürünlerde yabancı patentlerin geçerli olması isteniyordu. Herhangi bir patent korumasının tamamen yokluğunda bile İtalya güçlü bir ilaç endüstrisi kurmuştu: 1970'lerin sonuna kadar dünyadaki beşinci büyük ilaç üreticisi ve yedinci büyük ihracatçı ülkeydi.

İspanya'da 1986'da ülkenin Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmesi sonucunda *Ley de Patentes,* ürünler için patent uygulamasını yürürlüğe soktu. Yasa 1992'de uygulanmaya başlandı. Bu tarihten önce, 1931 gibi eski bir tarihteki düzenlemeler açık bir şekilde her türlü maddenin, özellikle de farmasötik maddenin patentlenmesini yasaklıyordu. Buna karşın yöntemlerin patentlenmesine izin veriliyordu.[12]

İlaçlar aynı zamanda bir kısım uluslararası anlaşmaların da kapsamındaydı. Patentlemede son devir 1873'de Viyana Konferansını takiben 1883'de Paris Birliği Sözleşmesi ile başladı. Daha yakın geçmişte, 19 Haziran 1970'de Washington'da, Patent İşbirliği Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma tıbbi ürünlerde uluslararası daha güçlü bir patent koruması için genişletme sürecini başlattı. 3 Ekim 1973 Münih Sözleşmesi, 7 Ekim 1978'de yürürlüğe girmiş olup "Avrupa Patenti" kavramını tanımlar. İlk temel anlaşmada yapılan düzeltme ve değişiklikler sonunda bir "Topluluk Patent Sözleşmesi" tanımlanmasına yol açtı ve bu sözleşme 15 Aralık 1975'de Lüksemburg'da imzalandı. Bu bazı ülkelerde (Danimarka, İrlanda, Yunanistan, Por-

tekiz ve İspanya) onaylanmadı ve proje genel olarak sonuçta başaralı olamadı.

Buna rağmen birleşik Avrupa patent sistemi çekirdek fikri terk edilmedi ve çeşitli biçimlerde önce Avrupa Komisyonu, sonra Avrupa Birliği himayesinde takip edilmeye devam etti. 2000'de Topluluk Patent Düzenlemesi teklifi kabul edildi. Bu nihai olarak Avrupa Patenti tesis edilmesi yolunda en önemli adım sayıldı. Bununla beraber işler Avrupa Birliği Patenti taraftarlarının beklediği şekilde hızlı ve düzenli gitmedi. 2007 itibarıyla proje hâlâ, AB Komisyonu üyesi Charlie McCreevy'nin sözleriyle, "çamura batmış"[13] durumdadır ve gerçekleşmekten çok uzaktır. İlginçtir ki engeller ne tekniktir ne de özellikle kıta çapında bir fikri mülkiyet tesis edilmesine güçlü bir muhalefetin sonucudur. Engeller tamamıyla çeşitli ilgili ülkede, sayıları ne yazık ki gittikçe büyüyen, çıkar gruplarının rant arayışından dolayıdır. Şimdiki fikri tekelciler (ve onların ulusal avukatları) kendi küçük pazarlarında bir süre daha tekelci olarak (yasal uzmanlar olarak) kalmayı, daha büyük kıtasal pazarda her şeylerini daha güçlü bir tekelciye (veya daha uzmanlaşmış avukatlarla yabancı bir şirkete) kaptırma riskine tercih edeceklerdir.

AB patent yasasına göre bilimsel buluşlar ve teoriler ile birlikte bilgisayar programları, matematiksel yöntemler, estetik yaratılar, tasarılar, zihinsel faaliyetler için kural ve yöntemler, oyun oynama veya iş yapma kural ve yöntemleri, bilgi sunumları açık biçimde buluş olarak değerlendirilmez ve bu nedenle patentlenemez. Bilimsel teorinin veya bilimsel buluşun ne olduğuna dair büyük ölçüde muğlaklık bulunması nedeni ile, yeni bir ilacın veya biyoloji mühendisliği sonucunda elde edilen bir ürünün, onun altında yatan ve onu açıklayan kimyasal ve biyolojik modelden ne dereceye kadar bağımsız olup olmadığı belirsizdir. Bu belirsizliğe rağmen tıbbi ürün ve tedaviler AB'de gitgide ABD'dekine benzer yollarla patentlenmişlerdir.

Son olarak son yıllarda 1 Ocak 1995'de yürürlüğe giren WTO-TRIPS (Dünya Ticaret Örgütü-Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle ilgili Yönleri) Anlaşması çerçevesinde, diğer endüstrilerde olduğu gibi ilaç endüstrisinde de patent kurallarının dünya ölçeğinde uyumlu hale getirilme sürecine girilmiştir. Hindistan'daki ilaç patent sisteminde

fikri tekel lehine değişiklik yapılması veya daha yeni bir tarihte Brezilya hükümetinin AIDS ile bağlantılı ilaçların üretim ve dağıtımıyla ilgili yabancı patentlerin "baypas" edilmesi kararı çevresinde meydana gelen siyasi ve adli tartışmalar, devam eden sürecin sadece en gözle görülür iki yönüdür. Bu konuya daha sonra 10. bölümde döneceğiz.

Belirli ülkelerdeki kimyasal yöntemlerin ve farmasötik ürünlerin patentlenmesi ile ilgili ayrıntıları neden verdiğimizi merak edebilirsiniz. Çok basit bir nedenle: Destekçilerinin iddia ettiği gibi patentler farmasötik inovasyon için gerekli bir koşul olmuş olsaydı, tıbbi ürünlerin patent korumasındaki büyük, tarihsel ve ülkeden ülkeye değişen farklılıkların, ulusal ilaç endüstrilerinde belirgin bir etkiye sahip olması gerekirdi. Özellikle de en azından 1850 ve 1980 yılları arasında çoğu ilaç ve tıbbi ürünün, ABD ve Birleşik Krallık'ta icat edilmesi ve üretilmesi gerekirdi. Ayrıca İtalya, İsviçre ve daha az ölçüde Almanya gibi ülkelerin, son zamanlara kadar, ilaç endüstrisinde geride kalmış olması gerekirdi. Halbuki bir asırdan fazla bir süre bunun tersi geçerli oldu.

Patentsiz Kimyasallar

İlaç endüstrisinin yükselişinden önce en önemli kimyasal üretim biçimi boya ve renklendirme endüstrisiydi. Başlangıcında ve on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına dek, neredeyse her endüstri gibi, boya endüstrisi de bir Fransız-İngiliz ekonomik faaliyetiydi. Her iki ülkede de patent koruması her türlü endüstriyel ürüne uygulanmaktaydı. 1862'de İngiliz şirketleri dünya pazarının %50'sine, Fransız şirketleri %40'ına hâkimdi. İsviçre ve Alman şirketleri ise önemsiz oyunculardı. 1873'e kadar Alman şirketleri pazarın %50'sine sahip oldu. Diğer yandan Fransız, İsviçre ve İngiliz firmaları her biri pazarın %13 ila %17'sini kontrol ediyorlardı. 1913'te Alman firmaları pazar payının %80'ininden fazlasını ele geçirdiler. İsviçre % 8'ine sahipti. Dünyanın geri kalanındaki firmalar ise büyük oranda ortadan kayboldu. Bu dönem boyunca İsviçre'de hiç patent koruması yokken, Almanya'da 1877'de yöntemler patentlenebilir oldu fakat ürünler ol-

madı. Fransa, Birleşik Krallık ve ABD'de öteden beri hem ürünler hem yöntemler patentlenebilir olmuştu. Aslında Fransa'da bu endüstri için güçlü patent koruması bulunması ve İsviçre'de hiç bulunmaması, 1864'ten sonra önemli İsviçre kimya ve sonra da ilaç endüstrisinin gelişmesinde büyük ölçüde etkili olmuştur.

O yılda Fransız şirketi La Fuchsine lehine aynı isimde bir boyar madde için sahip olduğu patentin kapsamı konusunda verilen adli bir karar, bu şirketin Fransız boya endüstrisi üzerinde tamamen hâkimiyetini sağlamıştır. Bu, boya ve renklendirme endüstrisini oluşturan birçok şirketin durumdan haberdar olup patentlerin yasal olmadığı İsviçre'ye büyük ölçüde göç etmesiyle sonuçlandı. 1864'ten yaklaşık yirmi yıl sonrasına kadar La Fuchsine (1868 ediniminden sonra Poirrer) patentleri sayesinde Fransız pazarına hâkim oldu. Aynı dönemde patentle korunmayan İsviçreli ve Alman rakipleri inovasyon yaparken bu şirket yok denecek kadar az inovasyon yaptı. Bu yüzden La Fuchsine Fransa dışında rekabet etmekten tamamıyla acizdi ve patent süresi dolar dolmaz Britanya'daki (bunlar arasında Perkin en bilinenidir) benzerleri gibi unutulup ortadan kayboldu. Şayet bu size Edison'ın patentlerinden kaçan girişimcilerin Hollywood film endüstrisini yaratmalarını hatırlatıyorsa, şablonu görmeye başladınız demektir. Göç eden Fransız firmaları Basel ve civarında yerleştiler ve onları derhal diğer kimya şirketleri takip etti. Bu öyle bir göçtü ki Haber, tam Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransa'da ne organik ne inorganik hiçbir kimyasal ürün üretilmediğini gözlemler.[14]

Haber, Fransız kimya endüstrisinin yokluğunu, açıkça rekabeti boğan ve inovasyonu imkânsız hale getiren patentlerin varlığına bağlar. Aynı şekilde ABD'de Birinci Dünya Savaşı öncesinde boya endüstrisinin yavaş büyümesinin, büyük ölçüde patent korumasının sonucu olduğuna işaret eder: Patentlerin çoğuna Bayer, BASF, Hoechst ve IG Farben gibi büyük Alman şirketleri sahipti. ABD'de kimya endüstrisi o kadar geriydi ki Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD, İngiliz ablukasından kaçmak için Almanya'dan denizaltıyla boya ithal etmek zorunda kalmıştı.

Durum üzücü olmasaydı komik olabilirdi: Alman kimya şirketleri içeride ve kimyasal ürünlerin patentlenemediği çoğu Avrupa paza-

rında, yoğun bir şekilde rekabet etti. Bu onları sık sık inovasyon yapmaya ve çok yüksek verimlilik sağlayan üretim yöntemleri geliştirmeye zorladı. Böylesi yoğun rekabet, kapsamlı bir patent sistemi dünyasında yaşayan Anglo-Sakson şirketlere oranla, önceden "keskin rekabet" imkânı verdi. Başlangıçtaki bu avantaja, ürünlerini Birleşik Krallık ve ABD'de patentleme fırsatı eklenmesi, Alman kimya şirketlerinin kimya pazarına girmek için aşılmaz bariyerler dikmelerini sağladı. Burada bizi yanlış anlamayın, Alman şirketlerinin dünya çapında hâkimiyetlerini kurmak için patentleri kullanmadıklarını söylemiyoruz. Kullandılar ve dünya çapında kimya endüstrisinin, 1930'lara kadar, az veya çok birbiriyle gevşek bir bağ ile bir arada tutulan karteller topluluğu olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bu karteller içinde Alman şirketleri öncü ve eşgüdüm sağlayıcı bir rol oynadı. Buna rağmen dünya pazarından Fransız ve Anglo-Sakson benzerlerinin kökünü kazıdıkları ve bunu çok daha az patent korumasına rağmen yapmış olmaları, bizi bu bölümde ilgilendiren özel konu hakkında çok şey söyler.[15]

Bu yüzden Birinci Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere'de ilaçlar ve diğer kimyasal ürünler az ve pahalıydı. Bu 1919'da, 1907'deki İngiliz Patent Yasası'nda ilaçlara zorunlu lisans uygulaması getiren 38A fasılayı eklemek suretiyle değişiklik yapılmasına yol açtı. Yine 1937'deki Sargent Komitesi'nin raporu, ilaç kıtlığına ve bunun İngiltere'deki güçlü patentlerle ilgisine işaret etti. 1949 Patent Yasası'nda 41. Fasıla, 2. Numara ile gıda ve ilaçta zorunlu lisans lehine yeni özel bir işlem getirildi. İngiliz hükümeti patent yasalarını yeniden düzenlemek için, hiçbir zaman patenti tamamen ortadan kaldırmadan patent yasalarını yeniden düzenlemeye kırk yıl harcadı. İlaç fiyatlarını düşürmeyi boş yere umut ederek ilaç endüstrisine Almanlara yetişmesi için teşvik yaratmayı umdu. Hepimizin bildiği gibi başaramadı: Alman şirketleri içeride yeni ürünleri patentle korunmasa bile inovasyon yapmayı sürdürdü ve İngiliz ilaç endüstrisi hiçbir zaman ona rakip olamadı. Mucize ilaç Aspirin, İngiliz değil bir Alman icadıydı; ABD, Britanya ve Fransa'da patentli olmasına rağmen hiçbir zaman Almanya'da patentlenemedi. Bayer, Versailles Anlaşması[16] ile tüm dünyada aspirin üzerindeki patentinden vazgeç- meye zorlandı.

Murmann, 1857-1914 döneminde Avrupa sentetik boya endüstrisini tarihsel olarak inceleyerek bulduğu sonuçları şöyle özetler:

> Patent pozisyonları nedeniyle sentetik boya endüstrisine hâkim olan, fakat sonra liderliği kaybeden İngiliz ve Fransız sentetik boya firmaları, konu ile ilgili önemli örneklerdir. Bu firmaların üretim, pazarlama ve yönetim konusunda üstün yetenekler geliştirmeyi başaramadıkları görülüyor, çünkü başlangıçta patentler onları rekabetten korumaktaydı. Diğer yandan Alman ve İsviçre firmaları, kendi pazarlarında patent alamıyorlardı ve rekabetçi iç pazarda sadece üstün yetenekler geliştiren bu firmalar ayakta kalabildi. İlk Fransız ve İngiliz patentlerinin süresi dolunca, önde gelen Alman ve İsviçre firmaları, İngiliz ve Fransız pazarına girdi ve önceki liderlerin elinden satışların büyük kısmını aldılar.[17]

Yalnızca iki dünya savaşının sona ermesiyle birlikte ve Alman kimya bilgisinin önce Fransız ve İngiliz, sonra da galip İtilaf Devletleri tarafından fiilen kamulaştırılması ile birlikte, kimya endüstrisinde bir ölçüde rekabetçi ortam birkaç on yıl için geri getirildi. Sonunda Birinci Dünya Savaşı ambargosu işe yaradı ve DuPont Alman ürünlerini korsan olarak üreterek boya pazarına girdi. İngiliz hükümeti, DuPont'un, Birinci Dünya Savaşı başında el koyulan Birleşik Krallık'taki Hoechst fabrikasına girerek endüstriyel sırları ele geçirmesine izin verdi. ABD hükümeti DuPont'un 1919'da savaş sonunda kamulaştırılan tüm Alman kimya patentlerini bedava almasına izin verdi.

Teorik bir bakış açısıyla patentlerin, özellikle ürün patentlerinin, kimya endüstrisindeki inovasyon üzerinde tahrip edici etkilerini anlamak zor değildir. Kimya endüstrisi, inovasyon zincirlerinin klasik bir örneğidir – yeni bileşikler ve işlemler, var olan bilgilerin üzerinde inşa edilir. Gördüğümüz gibi bu durumda patentler özellikle zararlıdır, çünkü inovasyon yapmak için patentlerin yarattığı ek teşvik, kimya endüstrisinde olduğu gibi, inovasyon yapmanın zorluğunun artması nedeniyle karşılanamaz.

Modern ilaç endüstrisinin geçen yüzyılın kimya endüstrisinden önemli ölçüde farklı olduğu söylenebilir, bazen söylenmektedir de.

Özellikle yeni ilaç geliştirmenin maliyetinin en büyük kısmının, hangisinin işe yarayacağına dair çok sayıda bileşiğin test edilmesinden ileri geldiği savunulur. Bu doğru olsaydı, yeni ilaç geliştirme, eski ilaçların kullanılmasına ve bilgisine o kadar bağlı olmazdı. Ancak Bristol-Myers Squib'de bilimsel ekibin müdürü olan Peter Ringrose'a göre böyle değil; *The New York Times*'a "kanserde muhtemelen rol oynayan ancak şirketin üzerinde çalışmadığı elliden fazla protein bulunduğunu, çünkü patent sahiplerinin ya izin vermediklerini ya da fahiş lisans ücreti talep ettiklerini," söylemişti.[18]

İlaçla ilgili yetkililerin doğru sözlerini bir tarafa bırakalım, ilaç endüstrisinin gelecekte gittikçe karmaşık inovasyon zincirleri ile nitelenmesi için daha derin bir neden var: Biyoteknoloji. 2004 itibariyle, şimdiden ilaç endüstrisinde araştırma projelerinin yarıdan fazlası bazı biyomedikal temele sahip. Biyomedikal araştırmada gen parçaları önemli her inovasyon zincirinin başlangıç halkasıdır. Başarılı inovasyon zincirleri çok sayıda gen parçalarından ayrılıp sonra birleşirler ve en azından bunlardan bazıları olmadan meydana gelemezler. Gen parçaları sınırlı sayıda olduğu için, onları patentlemek bu alanda çalışan bilim adamların "kamuya ait olmayan" sorunu dediği şeyi yapay olarak üretmekle eşdeğerdir. O halde patent yasasının modern ilaç endüstrisinde bile araştırmayı teşvik mi edeceği yoksa ona ket mi vuracağı meselesi hâlâ ortada duruyor.[19]

Patentsiz İlaçlar

İtalya'da ilaçta patent, yabancı çokuluslu şirketlerin baskısı ile 1978'de uygulamaya konuldu. Bugün Hindistan, Çin ve Brezilya, istemeyerek, aynısını yapmak için ABD baskısına boyun eğdiler. Fikri mülkiyet taraftarları bunun, bu ülkelerde farmasötik inovasyonu arttıracağını savunuyorlar. O halde şunu sorabiliriz: Fikri mülkiyet korumasını arttırmak İtalyan ilaç endüstrisinde inovasyonda altın bir çağın ortaya çıkmasını tetiklemiş miydi?

1961-80 döneminde dünyada toplam 1282 yeni etkin kimyasal bileşik keşfedildi. Bunlardan toplam 119'u İtalya'dan (%9,28) geldi. 1980-1983 döneminde toplam 108 bileşik keşfedildi. Bunlardan 8'i

İtalya'dan (%7,5) geldi.[20] Daha yakın dönemlerle ilgili verilere sahip olmasak da bilgi sahibi gözlemcilerin izlenimleri açıkça inovasyonların azaldığı yönündedir. Profesör Scherer ve Weisburst, İtalyan ilaç endüstrisinin patentler yürürlüğe girdikten sonraki evrimini dikkatle incelemek için çabaladılar. Scherer'in kendi sözleri ile vardığı sonucun özeti: "Sandy Weisburst'un gerçekleştirdiği ve benim danışmanlığımda yürütülen araştırma örneğin canlı bir patent dışı ilaç endüstrisine sahip olan İtalya'da, İtalyan Yüksek Mahkemesinin ilaçta ürün patentini mecbur tutmasından sonra geçen ilk on yılda yeni ilaçların keşfedilmesinde önemli bir başarı sağlanmadığını göstermiştir."[21]

Bazı tarihsel ve deneysel çalışmalar gösteriyor ki patentsiz İtalyan ilaç endüstrisi 1978'e kadar zorluk çekmedi. Bir yandan dışarıda patent sahibi olan yabancı şirketler doğrudan yatırım ve kendi ürünlerinin pazar payını korumak için yerel üretim birimleri kurmak yoluyla İtalya piyasasına girdi. Diğer yandan başka yerde patentlenmiş ürünlerin serbestçe taklit edilme imkânı, birçok İtalyan taklitçi firmanın yaratılmasını kolaylaştırdı. Bunlar mevcut ürünleri geliştirdiler ve aynı zamanda onların daha ucuza dağıtılmasına olanak sağladılar. Buna rağmen en büyük kırk İtalyan firması (1970'lerin sonlarına kadar sayısı yaklaşık beş yüz olan firma içerisinden) sadece taklit etmekle kalmadı, kendi ürünlerini de geliştirdi. Ya mevcut ürünleri içinde kullanarak (%25 oranında) veya patentlenebilir olmayan ürünleri veya patent süresi dolmuş ürünleri[22] (%31 oranında) kullanarak yaygın bir şekilde inovasyon yaptılar.

Başka bir deyişle İtalya'da, bir asırdan fazla bir süre, hiçbir patent koruması olmadan gelişen bir ilaç endüstrisi mevcuttu. Bu birinci noktadır. İkinci nokta ise patentler yürürlüğe girdikten sonraki otuz yıl boyunca, ne büyüklük ne yeni ürünler ve ne de bu endüstrinin ekonomik performansı önemli ölçüde artmıştır. Bakabildiğimiz her gösterge, eğer bir şey gösteriyorsa, o da patent uygulamasının İtalyan ilaç endüstrisine yarar getirdiği değil, zarar verdiğidir. Bu meseleyi ele alan her uzman aynı sonuca varmıştır.

1978'den beri patent korumasız ilaç üretiminin merkezine Hindistan oturmuştur. Hint endüstrisinin büyümesi ve canlılığı, 1978 ön-

cesi İtalyan ilaç endüstrisine benziyor. Aslında daha da fazlası, çünkü salt ulusal pazarın büyüklüğü Hintli patent dışı ilaç üreticilerini küresel ilaç endüstrisinde büyük oyuncular haline dönüştürdü. WTO-TRIPS anlaşmaları çerçevesinde Hindistan şimdi farmasötik ürünlere ürün patenti uygulaması getirmesi için zorlanıyor. Bu zorlama gittikçe artmaktadır (tamamen uyum sağlaması için resmi olarak 2005 yılı son tarihtir). Bir kısım araştırmacılar İtalyan deneyimi temelinde Hindistan ilaç endüstrisindeki bu yasal değişikliğin sonuçlarına dair tahminde bulunurken, özel olarak Hindistan'ı ele alan çok az çalışma biliyoruz.[23] Sadece tek bir çalışma doğrudan Hindistan'a odaklanır ve önemli refah sorusunu sorar: Ülkede farmasötik patentler tamamen yürürlüğe girdikten sonra, Hintli tüketiciler daha mı iyi, yoksa daha mı kötü durumda olacaklar? Piyasada belirli bir ilaç üzerinde, örneğin çok iyi mikro zaman serisi verilerinin elimizde mevcut olduğu kinolonlar üzerinde, yoğunlaşarak Chaudhuri, Goldberger ve Jai şu sonuca varırlar (jargon için özür dileriz, bazen kaçınılmaz oluyor):

> Eğer üzerinde çalıştığımız florokinolon molekülleri o sırada ABD'de olduğu gibi Hindistan'da da patent koruması altında olsaydı fiyatlar, kârlar ve tüketici refahının nasıl olacağına dair simülasyon yürütüyoruz. [...] Fiyat düzenlemesinin bulunduğu durumda, Hindistan ekonomisinin florokinolon alt grubundaki dört yerli ürün grubundan vazgeçilmesiyle, yıllık toplam refah kaybının ABD doları olarak 305 milyon veya 2000'deki toplam sistemik antibakteryal grup satışının yaklaşık %50'si olacağını hesaplıyoruz. Yerli üreticilerin geçmişteki kârları, bunun yaklaşık 50 milyon dolarını oluşturur. Toplam refah kaybının en büyük kısmı bu yüzden tüketici refahı kaybından ileri gelir. Buna karşın fiyat düzenlemesi ile yabancı üreticilerin kâr artışı yılda sadece yaklaşık 19,6 milyon dolar olarak hesaplanmıştır.[24]

Büyük resme bakan diğer gözlemciler daha az karamsarlar. Ama çok ilginçtir ki biz, patentlerin Hindistan ekonomisinde teşvik edeceği ek farmasötik inovasyon miktarının, diğer toplumsal kayıpları telafi edecek kadar önemli ve büyük olacağını iddia eden, tek bir bağımsız

analizciye rastlamadık. Daha yerinde olarak, çoğu ekonomiste göre, Hindistan gibi ülkelerde patent uygulamasının olumlu sonuçları, yararlı fiyat ayrımcılığının bir sonucudur. Tartışma şöyle sürer: Tekel gücü fiyat ayrımcılığına izin verir; yani, aynı malı ona çok değer veren kişilere yüksek fiyata (genellikle ortalamadan zengin olanlara) ve ona az değer verenlere düşük fiyata (genellikle ortalamadan fakir olanlara) satmaya imkân verir. Patent koruması bulunmayışı nedeniyle yoksul ülkelerde, orijinal üreticileri tarafından pazarlanmayan birçok yeni ilaç mevcuttur. Çünkü bunlar söz konusu ülkede güvenli patentlerle korunmaz. Korunmuş olsaydı kârını maksimize eden tekelci bu ilaçları hızla, fakir ülkelerde de zengin ülkelerdeki fiyattan daha düşük fiyata sunmak için bir teşvike sahip olacaktı. Bu durum yoksul ülkede yaşayanların refahını arttıracaktı, çünkü ilaçlara nispeten daha kısa zamanda ulaşmaları mümkün olacaktı.

Bu argüman tamamen mantıklı görünmekle birlikte (yeni ilaçların daha erken pazarlanmasından ileri gelen kazancın ne kadar büyük olduğu meselesini bir yana bırakın) bu fikrin savunucularının fark etmediği veya önem vermediği iki nokta var. İlki "paralel ithal" veya dilerseniz serbest ticaret olarak bilinen yeniden satış ile ilgilidir. Eğer bir ilaç X ülkesinde Y ülkesinden daha ucuza satılıyorsa, son zamanlarda birçok Amerikalının ve Kanadalının keşfetmiş olduğu gibi, ilacı X ülkesinden Y ülkesine nakletmek için bir firma kurmaya teşvik vardır. Bu yüzden yoksul ülkeler için gereklilik, sadece Batı tipi patentlerin uyarlanması ve böylece fiyat farklılığından onların faydalanması değil, aynı zamanda serbest ticaretin de sınırlandırılmasıdır. Bu fikrin serbest ticareti dünya çapında desteklemek ve genişletmek için kurulup finanse edilen Dünya Ticaret Örgütü gibi bir kuruluştan geldiğini düşünürsek ilginç bir sapma! İkinci kuşku ise şu gözlemden ileri gelir: Gerçekten yeni ilaçları taklit etmek ve "korsan üretmek" bu kadar kolay olsaydı, söz konusu ülkede patent koruması olmadığı için yerli firmalar zaten bu ilaçları üretiyor ve pazarlıyor olacaktı. Bu yüzden yabancı patent sahibinin ürününün gelmesi, yerli tüketicilerin refahını gerçekten arttıramazdı, çünkü o tamamen mevcut yerli tedarikçilerin yerini alacaktı. Eğer birisi çıkıp ilaç üretiminde marjinal maliyetin sabit olmadığını veya taklit ile ters mühendisliğin o kadar ucuz

olmadığını ya da orijinal mucidin taklitçilere göre bazı maliyet avantajlarına sahip olduğunu savunmak istemiyorsa, bu sonuç kaçınılmaz görünüyor. Fakat o zaman son üç noktadan her biri bir kez atlanırsa, patent koruması için bütün argüman daha başta çöker, başlangıç noktasına geri döneriz: *qui prodest?*

Günümüzde İlaç Endüstrisi

1985 ve 2005 arasında neredeyse sayısı elliyi bulan bir dizi birleşme ve el değiştirmenin gitgide daha yoğunlaşmış bir ilaç endüstrisine yol açtığı gerçeğine rağmen, ilaç endüstrisinin dünya geneline bakıldığında tekelleşmiş bir endüstri olduğu sonucuna varmak zordur. Hepsi ABD, Almanya, Birleşik Krallık, İsviçre ve Fransa'da üslenmiş birkaç büyük şirketin –on beş ve muhtemelen yakın zamanda daha az– bütün dünyada hâkim bir yer tuttuğu gerçektir. Buna rağmen 15. ve 16. sıradakinin satışları arasındaki fark, 2004'te 10 milyar dolar içinde 600 milyon dolardı. En büyük 50 ilaç ve biyomedikal firmanın listesi düzgün bir bütün oluşturur. Listenin başında 52 milyar dolarla Pfizer ve en sonunda 1,5 milyar dolarla Tanabe Seiyaku bulunur. 2. (Johnson&Johnson) ve 3. (GlaxoSmithKline) arasında yaklaşık eksi % 21 oranında ve 12. (Eli Lilly) ve 13. arasında (Bayer) yaklaşık eksi %27 oranında olmak üzere satış yüzdesinde iki büyük düşüş görülür. Ayrıca, 1985'ten sonraki birleşme dalgası yeni biyoteknoloji şirketlerinin ve yukarıda belgelemiş olduğumuz gibi artan sayıda patent dışı ilaç üreticisinin ortaya çıkması ile paralellik gösterir. Bu iki faktör ilaç endüstrisinde tekelleşmeyi önlemiştir. En büyük otuz farmasötik ve biyoteknolojik firmanın dünya çapında toplam pazar payı %50'dir. İlaçta ilk ikinin satışları 2004'te küresel pazarın %15'ine tekabül ediyordu. Nispi büyüklük ve pazar payları bu endüstride, varsalar bile, tekel gücünün kaynağı değildir. Ayrıca birleşme dalgası listenin başına yükselmek için önemli bariyerler oluşturduysa da endüstriye kendiliğinden giriş için önemli engellerin bulunduğunu iddia etmek zorlama olur. Ele aldığımız her ülkede çoğunlukla birçok rakip ilaç firması vardır ve özellikle ABD'de her ay yeni biyomedikal şirketleri ortaya çıkmakta ve finanse edilmektedir.[25]

Birkaç gerçeğin daha eklenmesi okuyucunun sonunda varmış olduğumuz sonuca neden vardığımızı daha iyi anlamasına yardımcı olur. Satışlar hızla artıyor; 1990'ların büyük kısmında yılda yaklaşık %12 oranında ve hâlâ şimdi yılda %8 oranında artıyor. Aynı dönemde AR-GE harcamaları ise sadece %6 artış gösteriyor. Novartis gibi bir şirket (endüstri ortalamasına göre büyük bir AR-GE oyuncusu) gelirinin yaklaşık %33'ünü promosyonlu satışlara ve %19'unu AR-GE'ye harcıyor. Endüstrinin AR-GE/satış oranı yaklaşık %16-17 gibi görünürken 1998 Kongre Bütçe Ofisi raporuna göre 1994'te Amerikan ilaç sanayi için aynı oran yaklaşık %18 ve 2007 PhRMA verilerine göre 2006'da bu oran %19 idi. Burada anlatmak istediğimiz, ilaç şirketlerinin AR-GE için çok az harcadıkları değildir – hiç kimse farmasötik AR-GE için toplumsal açıdan en uygun miktarın ne kadar olduğunu hesaplamayı başaramadı (ileride başaracağını da sanmıyoruz). Burada asıl mesele, en büyük 30 şirketin promosyon ve reklama AR-GE için harcadıklarının iki katını harcamalarıdır. Ve bu ilk otuz şirket endüstride özel AR-GE harcamasının yapıldığı yerlerdir.

Sonra şunu görüyoruz: FDA (Amerikan Gıda ve İlaç Ofisi) tarafından onaylanan yeni ilaçların en çok üçte birinin –dörtte biri olması daha muhtemel– mevcut tedavilerin üzerinde terapötik etkiye sahip olduğu kabul edilmiştir. Bunun anlamı en cömert varsayımla toplam AR-GE harcamasının sadece %25-30'unun yeni ilaçlara gittiğidir. Geri kalanı, biraz sonra göreceğimiz gibi, bende-de-bulunsun mantığı doğrultusundaki benzer tip ilaçlara gider. Buna bağlı olarak en büyük 30 firmanın Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya arasında uyguladığı fiyat farkı miktarının önemli oranda arttığı gittikçe daha çok göze çarpmaktadır. Benzer ilaçların fiyat oranları, iki veya üç katı değerlere erişmektedir. Bu özel plana göre belli ki Amerikan tüketiciler kurban olarak seçilmiştir ve bir ölçüde de Kuzey Avrupa ve İsviçreli tüketiciler. Aynı zamanda işletme kârları, diğer tüketim maddelerinde %15 veya daha az olmasına karşılık, ilaç endüstrisinde %25'tir. ABD pazarına odaklanan firmalarda %35 gibi bir oranla tepe yapmaktadır. ABD ilaç endüstrisi nerdeyse yirmi yıldır ABD ekonomisinin en kârlı sektörleri listesinde ilk sıradadır, asla üçüncü sıradan aşağıya düşmemiştir. Bu diğer üretim sektörlerinin yakalayamadığı bir başarıdır.

Tekel gücünün imkân sağladığı fiyat ayrımcılığının ödülleri vardır.

Özetleyerek gidersek ileride inceleyeceğimiz rahatsızlığın belirtileri şunlardır:

- İnovasyon var, fakat ne harcadığımız verili iken düşündüğümüz kadar değil.
- Farmasötik inovasyon çok pahalı görünüyor ve yeni ilaçları pazarlama daha da pahalı. Bu da son tüketici fiyatının çok yüksek olmasına ve artmasına neden olur.
- Patent korumasının dünya çapında genişlemesinden sonra bile bazı tüketiciler diğerlerinden daha fazla zarar görür.

Faydalı İlaçlar Nereden Gelir?

Faydalı yeni ilaçlar artan miktarlarda küçük firmalardan, yeni firmalardan ve üniversite laboratuvarlarından geliyor gibi görünmektedir. Fakat bu patent sistemine karşı bir suçlama değildir. Çünkü büyük ihtimalle bu küçük firmalar ve üniversite laboratuvarları, bir patent alıp büyük bir ilaç şirketine satma umudu ile hareket etmeselerdi, bu kadar çaba sarf etmeyeceklerdi.

Sonra bu üniversite laboratuvarlarının esasen devlet parası ile, çoğunlukla Ulusal Sağlık Enstitüleri vasıtası ile gelen federal para ile finanse edildiği şeklinde, çok da ufak olmayan bir ayrıntı vardır. Tıbbi araştırma için farmasötik endüstri, lobicilerinin sizi inandırmak istediklerinden çok daha az elzemdir. Chicago Üniversitesi'nden iki tanınmış ekonomistin yaptığı çalışmaya göre ABD, 1995'de biyomedikal araştırmaya yaklaşık 25 milyar dolar harcamıştır. Bu paranın yaklaşık 11,5 milyar doları federal hükümetten geldi. Akademik araştırma için harcanan diğer 3,6 milyar doları ise federal devlet sağlamadı. Endüstri 10 milyar dolar harcadı.[26] Ancak endüstri AR-GE'si %20 oranında vergi indirimine tabidir ve böylece hükümet "endüstri" araştırması maliyetinin yaklaşık 2 milyar dolarını ödemişti. O zaman öyleydi ama bugün farklı mı? Farklı görünmüyor. Endüstrinin kendi kaynaklarına göre endüstrinin araştırma için toplam harcaması 2006'da yaklaşık 57 milyar dolardı.[27] Buna karşın aynı yıl Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün bütçesi (biyomedikal araştırma için kamu fon-

larının en büyüğü, fakat hiçbir şekilde tek kaynağı değil) 28,5 milyar dolara ulaştı. Demek ki hiçbir şey değişmiyor: Özel sektör biyomedikal AR-GE'nin sadece üçte birini ödüyor. Buna karşın biyomedikal alan dışında faaliyet gösteren özel kesim, AR-GE'nin üçte ikisinden fazlasını kendi karşılar.

HIV virüsü taşıyan birçok kimse AIDS için hiçbir etkili tedavinin olmadığı ve HIV pozitif olmanın yavaş bir ölüm hükmü olduğu 1980'li yılları hâlâ hatırlayabilir. Bu kişilerin pek çoğu doğal olarak HIV'i yok etmese bile hayatı yaşanabilir kılan ilaçları piyasaya sundukları için ilaç endüstrisine müteşekkirdir:

> "Şer" ilaç şirketleri, aslında insanlık tarihinin en hayırlı kurumlarından biridir ve son yirmi yılda yaptıkları araştırmalar bir gün, gerçekten olduğu gibi bir devrim olarak kabul edilecek. Evet, onları motive eden kârdır. Gerçekten öyle mi! Bu kapitalizmin dehasıdır, insanlığın gelişimini insan hırsı gibi daima güvenilir bir boyunduruğa koşmak. Yaşasın bu şirketler. Hayatımı tamamen onlara borçluyum.[28]

Fakat HIV'i tedavi etmek için kullanılan modern ilaç karışımının büyük bir ilaç şirketi tarafından bulunmadığını akılda tutmak gerekir. O akademik bir araştırmacı tarafından icat edildi: Dr. David Ho.

Yine de burada üzerinde tartıştığımız meselenin patentler olduğunu ve onların, özellikle tıbbi patentlerin, topluma faydalı olup olmadığı konusu olduğunu söyleyebilirsiniz. Çoğu önemli pek çok tıbbi buluş, kamusal olarak finanse edilen araştırma laboratuvarlarından gelebilir, fakat şu da bir gerçek ki başarılı bir patent alma umudu gibi güçlü bir neden olmasa, bu araştırmacılar bu kadar yoğun çalışmazlardı. Bu doğrudur. O halde konuyu baştan düşünelim. Böyle araştırmaların sonuçlarının patentlenebilmesine imkân veren Bayh-Dole yasası ile buluşlarını patentlemeleri ve pazarlamaları için teşvik artmış olmasına rağmen, yasanın geçtiği 1980'den bu yana Amerikan üniversitelerinin laboratuvarlarından tıbbi bilimsel buluşların görülmemiş bir hızla yağdığına dair hiçbir kanıt olmadığını görüyoruz. Daha önce iyi araştırmalar yapılmıştı, şimdi de yapılıyor. O zaman ile şimdiyi karşılaştıran tıp ve biyoloji dalında çalışan bilim adamları,

bundan daha çok araştırmanın yönü konusunda şikâyet edebilirler (bugün daha çok ticari yönelimli ve o zaman olduğundan daha az oranda büyük sorunlara ve saf bilimsel keşfe dönük), fakat kalitenin görünür şekilde düştüğünden şikâyet etmiyorlar. Aynı zamanda Bayh-Dole yasası yürürlüğe girdikten sonra hiç kimsenin, ABD üniversitelerinde ve federal hükümet tarafından finanse edilen laboratuvarlarda biyomedikal araştırmaların kalitesinin gözle görünür şekilde arttığını bırakın belgelediğini, iddia ettiğini bile duymadık. Olduğu yerde kaldı, genel teşvikler söz konusu olduğunda patentlenebilirlik hiçbir fark yaratmadı.

Ama devam etmemize izin verin. Çünkü sadece genel teşvikler yoktur, özel teşvikler de vardır. Patentler biyomedikal araştırmayı toplumsal olarak daha değerli bir doğrultuya yöneltmiş olabilir. 8. bölümde tartışılan Petra Moser'ın araştırmasından ortaya çıkan maddi bulgular, patentlerin sunduğu büyük şahsi kazanç imkânlarının inovasyonları belirli bir yöne itebileceğini ortaya koyuyor. Bu soru ilginç olduğu halde öyle görünüyor ki araştırılmamış veya biz cevabına rastlayamadık. O yüzden hâlâ tartışmaya açık bir soru: Temel biyomedikal inovasyonların patentlenebilirliği, toplumsal olarak daha değerli araştırma projelerine ve keşiflere girişmek için bir teşvik yaratmış mıdır?

Daha da önemlisi, aynı zamanda bize göre sağlık ekonomisi alanında daha temel bir soruyu ortaya koyan hiçbir şey bulamadık: Büyük toplumsal değere sahip tıbbi ve farmasötik buluşlar nereden gelir? Bu soru bizi, önemli tıbbi buluş veya gerçekten yenilikçi bir ilacın ne olduğu sorusu ile baş başa bıraktı. İki teorisyen ekonomist olarak kime sorulacağını çözmek için karşılaştırmalı üstünlük yasasına başvurduk: Doktorlar, daha doğrusu tıp doktorları. Çok sayıda tıp dergisine başvurmak hoş bir keşfe yol açtı. *British Medical Journal* gibi çok seçkin bir yayın, meslektaşlarına ve okuyucularına bizim en temel sorumuza çok yakın bir soru sorarak yeni bir yazı dizisine başlamaya karar vermişti: Hangi tıbbi ve farmasötik buluşlar gerçekten temel buluştur ve nereden gelirler? Kendi sözleriyle:

> Okuyuculardan kilometre taşlarını tayin etmelerini istedik ve çok sayıda okuyucu bunu yerine getirdi. Editör ve danışmanlardan oluşan kurul, alanı 70'den 15'e da-

> ralttı. Kazananların her birini yazması için davet ettik; onların katkıları 20 Ocak'ta yayımlayacağımız özel eki oluşturuyor. Ve şimdi okuyucuları bu tıbbi kilometre taşlarından hangisinin en önemli olduğuna dair oy vermeye davet ediyoruz. (*bmj.com*'a bkz.) Sonuç, 18 Ocak'ta (2006) ilan edilecek.[29]

Özel bir sıralamaya tabi tutulmadan seçilen ilk on beş (yetmişlik grubu öğrenemedik, ki zaten bize göre sonucu hiçbir şekilde değiştirmeyecekti): Penisilin, x ışınları, doku kültürü, eter (anestezik), klorpromazin, halk sağlığını koruma (sanitasyon), jerm teorisi, kanıta dayalı tıp, aşılar, hap, bilgisayarlar, oral rehidrasyon tedavisi, DNA yapısı, monoklonal antikor teknolojisi, sigaranın sağlığa zararları.[30]

Bu listeye girenlerin kaç tanesi patentliydi veya daha önce alınmış bir patentin sonucuydu ya da bir patent almak arzusunun motive ettiği bir araştırma projesi sırasında elde edilmişti? İkisi: klorpromazin ve hap. Bu bir tesadüf mü? Öyle olduğunu sanmıyoruz. *BMJ*'nin aynı nüshasında başka benzer listelere atıflar bulabilirsiniz. Çok ilginç bir tanesi 1999-2000'den beri ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri tarafından derlenmiş: ABD'de yirminci yüzyılda halk sağlığı konusundaki başarıların ilk onunun listesi. Bu listeye girenlerden kaç tanesinin tıbbi patenti var? Sıfır. *BMJ*'nin editörü herhangi bir listenin doğal rastlantısallığını bildiği için, başyazısının bir yerinde dışarıda bırakılanlar arasından kendi üç tercihini belirtir: "Aspirin, *Helikobakter pilori* ve Medline nerede?" İyi bir noktaya değinmiş. Ve soruyoruz: Bunların patentlere herhangi borcu var mı? Hiçbir şekilde.

Hatta mümkün olduğu kadar patentlerin lehinde olan bulguları üst üste yığsak bile sonuç çok az değişir. Bunu yapmak için *Chemical and Engineering News* dergisinin[31] *web* sitesine gittik. Orada tedavi kategorilerine göre bölünmüş "En Çok Satılan İlaçlar Listesi" bulunabiliyor.[32] Bunlar dünya çapında en çok satılan yeni ilaçlar ve onlardan 46 adet mevcut. Listedeki her ilaç, ilacın hikâyesini anlatan ve ilaçla ilgili diğer bazı bilimsel ve ticari ayrıntıların bulunduğu iyi hazırlanmış bir sayfa ile bağlantılıdır. Bu bol miktarda bilgiyi kullanarak, günümüzün mucize ilaçlarından kaç tanesinin varlığını, herhangi bir anlamda patentlere borçlu olmadığını saydık. Ya hiç patent-

lenmemiş oldukları ve onları bulanların patent almak gibi bir amaçları olmadığı için veya ilaçların hiçbir şekilde patentlenemediği ülkelerde bulunan şirketler tarafından keşfedildikleri için patentlere borçlu değildiler. Bu listeye giren ilaçların hemen hemen tamamının zaman içinde şu veya bu noktada patentlenmiş olması beklenirdi. İşte her türlü modern ilaca ait okumalarımızın özeti.

46 çok satan ilaçtan 20'sinin geliştirilmesiyle patentlerin ilgisi yok (aspirin, AZT, siklosporin, digoksin, eter, florür, insülin, izoniazid, tıbbi esrar, metadon, morfin, oksitosin, penisilin, fenobarbital, prontosil, kinin, ritalin (metilfenidat), salvarsan, aşılar, vitaminler). Geri kalan 26 ürün için patentler önemli bir rol oynadı (allegra, botoks, sisplatin, crixivan, eritropoietin, fentanil, fosamax, hidrokortizon, ivermektin, l-dopa, librium, lovastatin, oral kontraseptifler, premarin, prozac, rituxan, salbutamol, tagamet, taxol, talidomid, torazin, tiroksin, viagra, vioxx, RU-486, 6-merkaptopurin). Bu 26 tane içinden dördü tamamen şans eseri bulunup sonra patentlendi (sisplatin, librium, taxol, torazin), 2 tanesi Bayh-Dole Yasası hayal bile edilmeden önce üniversite laboratuvarlarında keşfedildi (sisplatin ve taxol). Ayrıca birkaç tanesi birden fazla şirket tarafından eşzamanlı keşfedildi ve uzun süren pahalı hukuk savaşlarına yol açtı. Ancak ayrıntıların konumuzla ilgisi yok.

Sonuç oldukça basit: Bugün Almanya, İtalya ve İsviçre'nin ilaçlara patent uygulamasını kabul ettikten otuz yıl sonra bile ve ilaç şirketlerinin geliştirebildikleri her şeyi patentleme politikasını benimsemelerinden en az yarım asır sonra bile, dünyada en çok satılan ilaç listesinin yarısından fazlası varlığını patentlere borçlu değil. Hâlâ ilaç patentleri lağvedilir veya önemli oranda sınırlanırsa, değerli ilaçların keşfedilemeyeceğinden o kadar emin misiniz?

Ama bu özellikle yeni bir haber değil. Biraz yaşlı Amerikalı okuyucular, 1961'deki ilaç endüstrisindeki tekelci oyunları soruşturan Kefauver Komitesi'ni anımsayabilir.[33] Çalışma, rapor edilen birçok ilginç bulgu arasında, ürün patenti uygulamayan ülkelerde, uygulayanların on katı temel ilaç keşfi yapıldığını gösterdi. Ayrıca ürün patenti veren ülkelerdeki ilaç fiyatlarının vermeyenlere göre daha yüksek olduğu bulundu. Yine bizim gayet iyi farkında olduğumuz bir şey.

O halde sonraki soru şudur: Eğer yeni ve temel tıbbi keşiflere gitmiyorsa bütün bu farmasötik AR-GE için ayrılan para nereye gidiyor?

Rant Arayışı ve Fazlalık

İlaçlar üzerine gereksiz araştırmalara dair çok kanıt vardır. Ulusal Sağlık İdaresi Enstitüsü 1989-2000 döneminde Gıda ve İlaç Dairesi'nin onayladığı ilaç başvurularının %54'ünün piyasada önceden mevcut etken maddeleri içerdiğini açıkladı. Bu yüzden yenilik sadece dozajında, veriliş yolunda veya diğer maddelerle bileşiminde idi. Onaylanan yeni ilaçların %35'i yeni etken madde içeren ürünlerdi. Fakat bu ilaçların sadece bir kısmı öncelikli ilaç statüsü verilmesi için gerekli koşullara sahipti, yani mevcut tedavilere göre daha iyi klinik etkiye sahipti. Gerçekte Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi tarafından onaylanan 1.035 ilacın sadece 238'i yeni etken madde içeriyordu ve klinik başarısına göre öncelik takdir edilmişti. Başka bir deyişle Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi'nin onayladığı ilaçların %77'si tamamen tıbbi bakış açısından değerlendirildiğinde fazla idi.[34] *The New Republic*, bu gerçekler üzerinde yorumuna iğneleyerek devam ediyor:

> Eğer rapor sizi ikna etmiyorsa televizyona dönün ve hangi ilaçların en saldırgan biçimde pazarlandığına dikkat edin. Celebrex reklâmları artriti olanların ip atlayabileceğini ima edebilir, fakat ilaç gerçekte ağrıyı basit bir ibuprofenden daha fazla hafifletmez. Onun başlıca öngörülen yararı, daha az oranda ülsere sebebiyet vermesidir, fakat FDA yakın zamanda bu iddiayı da reddetti. Clarinex, Claritin'in değişik şekilde paketlenmişi olup öncelikle etkinliği şüphelidir ve dışarıda çok ucuza reçetesiz satılmaktadır. Bir çeşit iksir gibi reklamı yapılan, her yerde hazır ve nazır "mor hap" Nexium, esasen AstraZeneca'nın eski mide ekşimesi ilacı Prilosec'in, şirketin patentini uzatmasını sağlamak üzere küçük bir kimyasal değişiklik yapılmış şeklidir. (Araştırmacıların plasebo etkiyi sağlamak için morun özellikle iyi bir hap rengi olduğunu bulmaları belki tesadüf değildir.)[35]

İronik ama ne yazık ki şu bir gerçektir: Bende-de-olsun ilaçlar veya taklit ilaçlar, tekelleşebilecek pazarda bir çeşit rekabet yaratmanın mevcut tek yoludur. Patentlerin çok uzun süreli olması nedeniyle gelecekte patent dışı girişler neredeyse söz konusu olmayacağına göre, taklit ilaçların sağladığı sınırlı derecede ikame imkânı ve fiyat rekabeti gerçekten değerlidir. Şaka yapmıyoruz, bu birçok yorumcunun büyük ilaç şirketlerine karşı savaşlarında çoğunlukla gözden kaçırdıkları bir noktadır. Günümüzde ilaç şirketlerinin iş yaptığı kurumsal çevre belli olduğuna göre, bende-de-olsun ilaçlar bariz şekilde kâr maksimize edici araçlardır ve şirketlerin kâr maksimize etmelerinde bir yanlışlık yoktur. Aynı zamanda seçenekleri arttırarak ve biraz daha ucuza satarak, az da olsa tüketicilerin refahını arttırırlar. Yine, bunlar patent olmasaydı ortaya çıkacak piyasa rekabetinin kansız ve acıklı şeklidir ama yine de rekabettir. Bende-de-olsun ilaçların ironik yönü açıkça şudur: Patent koruması nedeniyle çok pahalıdır ve bu kendimize gereksiz yere ödettiğimiz bir bedeldir.

Bu pahalıya mal olan fazlalığın yaratılmasının bizim nihai argümanımızla ilgili iki sonucu vardır. Bilgisayar yazılım endüstrisinde olduğu gibi, bölünemezliğin inovasyon işleminde öyle önemli bir faktör olmadığını ortaya koyar, diğer bir deyişle tekel kârları yoluyla telafi edilmesi gereken gerçek sabit maliyetin muhtemelen küçük olduğunu gösterir. İkinci olarak patent sisteminin bizzat kendisi tarafından suni olarak yaratılan önemli miktarda toplumsal olarak verimsiz rant arayışının varlığını ortaya koyar. Sağlık giderlerinin yükselmesi toplumda tartışılırken yersiz olarak büyük ilaç şirketlerinin muazzam kârlarının üzerinde ısrarla durulduğunu görüyoruz. Evet, bu kârlar anormal yüksek ve bu sürekli olarak böyle. Bunun tekelci bir endüstrinin işareti olduğuna katılıyoruz. Fakat sağlık harcamalarının yükselmesinin asıl nedeni onlar değildir, çünkü nihayetinde bu pastanın sadece %10'udur. Patent sisteminin yarattığı bende-de-olsun ilaç işindeki kaynak kaybından çok daha büyük miktar reklam ve yasal desteğe gider. *Bu* pastanın büyük kısmıdır. Araştırma maliyeti, yasal maliyet, reklam ve promosyon maliyetinin toplamı muhtemelen bütün pastanın %50'sinden fazlasını oluşturur!

Şimdi şöyle düşünün: Farz edin büyük ilaç şirketlerinin kârını üretim sektörünün ortalama kâr oranı düzeyine indirdik. Satış yüzdesi olarak bu yaklaşık %5 olacak, yani ilaç maliyeti %5 düşecek. İlaç endüstrisini rekabetçi hale getir, tekelci rekabet dalaveresinde heba olan kaynaklardan kurtul. Bu ilaç maliyetini %50 gibi yüksek oranda düşürür. İlaç endüstrisini daha rekabetçi bir endüstri haline getirmek, kâr marjlarını normal bir düzeye indirecek ve havadan maliyetten %5 daha indirim sağlayacaksınız. ABD Kongresi bunu dikkate almalı.

Mevcut ilaçların ikamesi oldukları sürece yeni ilaçların, patentin olmadığı bir dünyada hemen hemen hiçbir ekonomik değeri yoktur veya çok az vardır. Buna rağmen patent nedeniyle piyasaya çıkarılmaları 800 milyon dolara mal olur. Çünkü patentlerin varlığı, üreticileri Patent Ofisi'nin orijinal, patentli ilaçtan yeterli derecede farklıymış gibi gösterebileceği "bir şey icat etmeye" zorlar. Bu para nereye gider? Bu tür yatırımlardan toplumsal kazanç nedir? Hiçbir şey. Bir bende-de-olsun ilacın piyasaya sunulmasından tek toplumsal kazanç, faydalı etken maddenin piyasada mevcut miktarının artması ve ortalama fiyatın muhtemelen bir miktar düşmesidir. Fakat bu, sadece eski ilacı taklit edip bir miktar geliştirerek daha hızlı ve kat be kat ucuza mal edilerek başarılabilirdi. Patentlenebilir bir bende-de-olsun ilacı elde etmek için harcanan para toplumdan esirgenmiş ve tüketicilere yüklenmiş bir paradır. Rant arayışı ve tekel kârları hepimize gerçekten çok pahalıya mal olabilir.

Fazlalık ve Rüşvet

Aynı probleme farklı bir bakış, ilaçların yeni ilaç araştırılması için yapılan AR-GE üzerinden pazarlanmasına vurgu yapar:

> İlaç sektöründeki kriz için daha iyi bir açıklama, FDA'nın beş yıl önce şirketlerin doğrudan tüketicileri hedef almasına izin vermesinden sonra önceliğin pazarlamaya geçmiş olmasıdır. Boston Üniversitesi Kamu Sağlığı Okulu profesörü Alan Sager tarafından toplanan verilere göre, patentli ilaç yapan şirketlerin AR-GE bölümlerinde çalışan sayısı 1995 ve 2000 yılları arasında hafifçe düşerken pazarlamada çalışan kişi sayısı %59'a

fırladı. "İlaç şirketleri devrim yaratacak araştırmaların değerini yüksek sesle ilan ederken basın bültenlerinde belirtilenden çok daha az kaynağı bu işe ayırıyorlar gibi görünüyor," demekte Sager.[36]

Pazarlama ile rekabetin olmaması arasındaki bariz bağa dair kütüphaneler dolusu yazı yazılabilir. İlaç endüstrisi de bu kuralın dışında değildir ve Profesör Sager ve birçok başka kişinin işaret ettikleri bulguların basit ve kolay anlaşılır bir açıklaması vardır: Kapsamlı ve sürekli süresi uzatılan patentleme nedeniyle büyük ilaç şirkeleri tekel gibi davranmaya alışmışlardır. Tekeller mümkün olduğu kadar az inovasyon yaparlar ve bunu da sadece zorlandıkları zaman yaparlar. Bunun yerine zamanlarını, eski tamir edilmiş ürünlerini güçsüz müşterilere büyük dozlarda reklamlar aracılığıyla yüksek fiyata satmaya çalışırken siyasi koruma yoluyla rant peşinde harcamayı tercih ederler: "[İlaç] Şirketleri bugün hukuki taktiklere yatırım yapmanın getirisinin AR-GE yatırımının getirisinden fazla olduğunu gördüler," diyor Kaiser Permanente Sağlık Koruma Örgütü icra direktörü yardımcısı Sharon Levine. "Bugün tüketiciler gelecekte inovasyon akımı yaratma bahanesiyle gereksiz fazla para ödemektedirler. Fakat bu para aslında avukatlara gitmektedir."[37]

Ekonomistler buna "toplumsal olarak verimsiz rant arayışı" diyorlar. Bu çirkindir, fakat kibar akademik jargon *rant arama* "rüşvet" ve beraberinde gelen şeyleri içerir. Rüşvetin üzücü Payola hikâyesi örneğinde olduğu gibi standart pazarlama yöntemi olduğu müzik endüstrisinden zaten bahsetmiştik. İleri derecede tekelleşmiş endüstrilerde ve temel dağıtım ve bilgi kanallarını ele geçirmenin kazancının çok büyük olduğu endüstrilerde, kamu tercihi teorisi ve ekonomik sağduyunun ortaya koyduğu gibi kuralları değiştirip sonra çiğneme eğilimine karşı koymak zordur. İlaç endüstrisinde temel dağıtım ve bilgi kanalı, radyo ve TV kanalları değil, fakat tıp mesleğidir. Bu nedenle kaçınılmaz ve sürekli bir şekilde doktorları ele geçirip onları belirli bir ilaca özendirip diğerleri hakkında susmaya sevk ederler. Gittikçe daha sık görüyoruz ki "Doktorlar Reçete Yazarken, İlaç Şirketleri Çek Yazar"; Gardiner Harris ilaç şirketlerinin doktorlara belirli bir ilacı reçeteye yazmaktan başka hiçbir şey yapmadan "danışmanlık

faaliyetleri" karşılığında yüksek rakamlı çekler gönderdiklerini belirten raporuna isabetli olarak bu başlığı koyuyor.

Boston'da federal savcılar bu pazarlama yöntemlerini önlemeye çalışıyorlardı. Ele aldıkları vakalar bunun her zaman rastlanan birkaç çürük elma işi olmadığını gösteriyor:

> Geçen ay Pfizer'in 430 milyon dolar ödemeyi ve ağrı kesici ilaç Nuerontin'in şirketin Wamer-Lambert birimi tarafından pazarlanması ile ilgili isnat edilen suçu kabul etti. Astra-Zeneca geçen yıl 355 milyon dolar ödedi. TAP İlaçları ise 2001'de 875 milyon dolar ödedi. Her biri şirketin doktorlara bedava sağladığı ilaçların devlete fatura edilerek yolsuzluk yapıldığı şeklinde isnat edilen suçu kabul ettiler.
>
> Geçen yıl 8,33 milyar dolar ciro yapan Schering-Plough son iki yıldır 500 milyon doları yasal sorunlar için ayırıyor. Bu para genel olarak Boston tahkikatı sonucunda beklenen para cezası için ve Philadelphia'da federal savcılar tarafından Schering-Plough'un Medicaid' den aşırı para alıp almadığına dair açılan ayrı bir soruşturma sonucu gelebilecek para cezası için ayrıldı.[38]

Durum gerçekten vahim ve bu tür hikâyeleri daha fazla tekrarlamanın bir değeri yok.[39] Simdi ciddi bir tartışmaya bu tür skandalları katmanın anlamı nedir diye düşünebilirsiniz. Burada bazı önemsiz ahlaki konuları saymaya çalışmıyoruz; hatta "iş iştir" gerçeğinin her türlü makul ahlaksızlığa katlanmak için kullanılamayacağının söylenmesi gerekse bile. Biz bunun yerine çok yakıcı bir politik sonuca vurgu yapıyoruz. İlaç endüstrisi tekelleşmiştir, çünkü uygulanan iş yönteminin kurulmasında patentler çekirdek rolündedir. Tekelleşmiş bir endüstri, sonunda rant arama ve rüşvet ile ortaya çıkmalı, ilgili araştırma sonuçlarını iptal etmeli veya baskı altına almalı, doktorların reçetelendirme davranışlarını yönlendirmeli, araştırma ekibinin üç katı sayıda pazarlama gücü görevlendirmeli ve nihayet seçim kampanyası iştirakleri için en büyük bağışçılardan biri olmalıdır.

Bu radyo endüstrisi olsaydı ve rüşvet şu veya bu istasyonda çalınacak ezginin kalitesini etkileyecek olsaydı, toplum açısından endişe

edecek büyük bir mesele olmazdı. Fakat bu sağlık endüstrisi ve rüşvet alacağınız ilacı etkiliyor.

O halde Ödünleşim Eğrisi Ne kadar Dik?

Hughes, Moore ve Snyder'in yazdığı, Aventis (artık Sanofi-Aventis) İlaçları sponsorluğunda yakınlarda hazırlanmış bir Ulusal Ekonomik Araştırmalar Dairesi araştırması, doğrudan ilaç patentlerinin zarar ve yararları üzerinde durur.[40] Çalışmada yeni ilaçların toplumsal faydalarını hesaptan düşmek için uygun faiz oranı %5'ten büyük olduğu zaman patentleri lağvetmenin toplumsal faydasının zararından çok olduğu sonucuna varırlar. İlaçların toplumsal faydaları riskli olduğu için ve aslında bu çalışmada ilaçların özel risk ile tamamen ilişkili olduğu varsayıldığı için uygun faiz oranı ilaç endüstrisinin kâr oranıdır. Gerçekte hükümet projelerinde maliyet fayda hesaplamalarında kullanılan faiz oranları genellikle %15 civarındadır. Bu oran Hugh, Moore ve Snyder'in ilaç AR-GE'leri için kabul ettiği kâr oranı ile aynıdır. Bu patentlerin lağvedilmesinin oranda %5 gibi önemli bir fazlalıkla daha kârlı olduğu anlamına gelir.

Hughes, Moore ve Snyder, fikri tekelin maliyet ve faydalarını sayıya dökmeye çalışan birkaç kişi arasındadırlar ve onların hesaplarını burada tekrarlamaya değer. İlaç talebinin doğrusal olduğunu varsayarlar. Maliyet-fayda analizi bakımından üretim artışı tekel düzeyinin üzerine çıkarsa talep sabit bir hızla düşer. Eğer talep aniden düşerse o zaman tüketici rantı kaybı, doğrusal talep fonksiyonuna göre hesaplanandan çok daha küçüktür ve bu durumda daha çok patentlerin lehine bir durum elde ederiz. Bununla birlikte ilaçlar için talebin gelirle bağlantılı olduğunu düşünmek için neden vardır. Eğer durum buysa doğrusal talep varsayımı mantıklıdır. Hughes, Moore ve Snyder modelinin diğer parametreleri verilere göre ayarlanır. İlaçların gelirinin %75'inin hâlâ patente tabi ilaçlar tarafından yaratıldığın varsayarlar. Bu piyasa tekeli 9 yıl sürer ve yeni bir ilacın ömrü 25 yıldır. Patent dışı ilaç üreticilerinin piyasaya girmesinin inovasyondan sonra bir yıl alacağını varsayarlar. Patent dışı ilaçlar ile patent süresi dolan patent dışı olmayan ilaçlar arasındaki rekabete dair veriler temelinde

inovatörlerin aynı zamanda hem tekel fiyatı tahsil edip hem de piyasanın %20'sine hizmet edebileceklerini varsayarak inovatöre ilk hamle avantajı atfederler. Aslında Hindistan'a ait bulgular patent dışı ilaçların piyasaya girmesinin dört yıla yakın olduğunu ortaya koyar ve Kongre Bütçe Dairesi gibi nispi olarak tarafsız kaynaklar patent dışı ilaçların piyasaya girdikten sonra pazar paylarının %20'nin çok üzerinde olduğunu öne sürer.

Son olarak önemli bir varsayım, üretici kârı ile keşfedilen yeni ilaç sayısı arasındaki bağdır. Yani tekele bağlı yüksek kâr beklentisi daha fazla ilaç araştırmasına ve sonuç olarak daha çok ilaca yol açar. Ancak bu etkinin olumsuz da olabileceğine dikkat edin, çünkü mevcut ilaçların tekelleşmesi yeni ilaç keşfini zorlaştırabilir ve bunun deneysel olarak kimya endüstrisi tarihinde önemli olduğunu görmüştük. Hughes, Moore ve Snyder keşfedilen yeni ilaç sayısının üretici kârı ile orantılı olduğunu varsayarlar. Yani patent yokluğunda kârı, patent olduğu durumda oluşacak kârın yaklaşık %25'i olarak hesapladıkları için patent yokluğunda yeni ilaç sayısının diğerinin %25'i olacağını varsayarlar. Daha önce tartışılan inovasyon zincirleri ve mevcut patentler çevresinde icat maliyeti problemleri olmasa bile bu varsayım patent sisteminin çok lehinedir. Kârlar %25'e düşerse buluşlarının sayısının %25 düşme ihtimali çok zordur. Endüstri anketlerinden elde edilen verilere dayanarak (patent olmasaydı geliştirilecek ilaç sayısını muhtemelen düşük gösterirler) %40 amaca yakın bir rakam olarak görünecekti. Kendi hesaplamamıza göre firmalar patent yokluğunda patent varken kazandıklarının %25'ini değil %80'inine yakınını kazanacaklardı.[41] Bu görünürdeki önyargılara rağmen Hughes, Moore ve Snyder faiz oranı %5 gibi düşük bir değer olsa bile ilaca daha kolay ulaşılabilmenin sağladığı fayda uzun dönemde daha az yeni ilaca sahip olmanın getirdiği maliyetin üzerindedir.

O halde toplumun karşılaştığı ödünleşim eğrisi ne kadar diktir? Öyle görünüyor ki çok dik değil. Eğer %5 gibi bir indirim oranı, ilaç endüstrisinin himayesinde yapılan bir araştırmada bile yüksek ise, patent olmadan daha iyi durumda olacağımız sonucuna varabiliriz.

Yeni İlaçların Maliyetine Yeniden Bakış

İlaç patentleri için gerekçe çoğunlukla piyasaya ilaç sunmanın yüksek maliyetinde yatar. Çoğu çalışmalara ilaç endüstrisi sponsor olmuştur ve bu yüzden gayet şüphelidirler. Önceki analizimizde şüphelenmek için önemli bir nedeni zaten görmüştük: Yeni ilaçların maliyeti sadece başarısız olmuş projelerin maliyetini içine almaz, öyle olsaydı bu makul olurdu. Fakat aynı zamanda bende-de-olsun ilaçlar için AR-GE maliyetini de kapsar ki bu bütün AR-GE maliyetinin yaklaşık %75'ini oluşturur. Bu daha az akla uygundur. Ama hikâye burada sona ermez. Muhasebeye devam edelim.

Teknolojide Tüketici Projesi, yetim ilaçlar için klinik deneylerin maliyetini inceledi; bu ilaçlar için sağlam veriler mevcuttur çünkü bu ilaçlar hükümet çıkarları bakımından özel olarak elverişlidir.[42] İlaç endüstrisi sponsorluğunda bir çalışma bir ilaç için klinik deneylerin ortalama maliyetini 1995 yılındaki doların değeriyle yaklaşık 24,5 milyon olarak hesapladı. Bununla beraber daha sağlam verilerin bulunduğu yetim ilaçlar için klinik deneylerin ortalama maliyeti sadece yaklaşık 6,5 milyon 1995 doları idi; oysa bu klinik deneylerin normal dışı deneyler olduğuna inanmak için bir neden yoktur.[43]

Yine Ekonomik ve Siyasi Araştırmalar Merkezi'nin 2002 yılı raporunda maliyetlerinin ilaç şirketlerinin iddia ettiklerinden kat kat daha düşük olduğu hesaplanır.[44] Aynı zamanda, farmasötik ürünlerin üretimi sabit tutulursa özel şirketlerin yeni ilaçları geliştirmek için kamusal tıbbi araştırma merkezlerinden iki kat fazla harcama eğiliminde olduğu bulunur. Rapor kolayca tahmin edilebileceği gibi özel ilaç tekellerinin ek maliyetlerinin çoğunlukla hukuki harcamalardan ve reklam giderlerinden geldiğini belgeler: İlk olarak patent almak ve onları korumak için, ikinci olarak doktorları çoğunlukla patent dışı ve daha ucuz olan alternatif ilaç yerine "kendi ilaçlarını" reçeteye yazmaya ikna etmek için.

Son ama aynı derecede önemli konu klinik deneyler meselesidir. Bende-de-olsun ilaçlara harcanan paralar ve patent sisteminin doğurduğu yasal ve pazarlama maliyetleri hesaplandıktan sonra bile şu hâlâ gerçektir ki 5 Aralık 2006'da Pfizer Torcetrapib'in üretimi ve ticari-

leşmesinden vazgeçtiğinde klinik deneylere harcadığı 800 milyon dolar zarar yazmak zorunda kaldı. İlaç endüstrisi bir yerde ve bir şekilde böyle giderleri telafi etmek zorundadır. Hem ilaç firmaları hem bağımsız gözlemcilerin üzerinde birleştiği şey, artık klinik deney maliyetinin yeni bir ilaç geliştirmenin toplam maliyetinin %80 ve üzerine tekabül ettiğidir. Taklit ilaçlara ilişkin klinik deneyler toplumsal açıdan tamamen bir kayıpken gerçekten yenilikçi ve tedavide faydalı ilaçlara ilişkin olanlar öyle değildir. Tam tersine toplumsal olarak son derece değerlidir ve telafi edilmesi gerekir. Bunu başarmak için ilaç patentleri gerekli midir?

Hayır, değildir. Burada kısa tutacağız ve bu tartışmanın ayrıntılarını bundan sonraki son bölüme bırakacağız. Orada reform için birkaç önerimiz olacak. Klinik deneyler yeni bir ilaç geliştirme sürecinde belirli bir kimyasal bileşiğin numune olarak büyük bir grup insan üzerinde etkisi hakkında bilginin elde edildiği basamaktır. Bu bilgiyi dağıtmanın ve öğrenmenin maliyeti ucuz olmasına karşın elde etmenin maliyetinin yüksek olması nedeniyle güçlü bir kamusal yarar bileşenine sahiptir. Aynı şekilde ekonomik yeterlilik veya eşitlik yoluyla bunun yeni bir ilaç geliştiren ilaç firmaları tarafından ödenmesi için bir neden yoktur –aslında ilk pazarlayanlar olacakları için kuvvetli bir çıkar çatışması vardır. Klinik deneylerin bedelinin devlet kesesinden ödenmesi daha iyi olur, örneğin rekabetçi ve emsal Ulusal Sağlık Enstitüsü yardımı ile. Bu noktada ilaç patentlerinin varlığı için bir neden kalmaz.

En Büyük Virüs

İlaçtaki sıkıntının birçok unsuru vardır: Düzenleyici FDA sistemi, bazı ilaçların sadece reçete ile verilebilmesi fikri, genel olarak sağlık sigortası problemi ve ilaçları kimin ödeyeceği meselesi. İlaç patentleri ortadan kaldırılarak sistemin düzene sokulacağını iddia etmek saçmadır. Yine, aynı zamanda alt yapıyı –klinik deneylerin bedelinin nasıl karşılandığını ve nasıl yapıldığını– ıslah etmeden ilaç patentlerini kaldırmayı düşünmek de saçmadır.

Ancak, patentlerin ilaç inovasyonunda olumlu bir rol oynamadığını görmüştük. Sistem yeni büyük sağlık ve hayat kurtarıcı ürünleri

teşvik etmek yerine çok fazla yanlış türden inovasyon ve harcamaya yol açmaktadır: Başkalarının patentlerinden kurtulmak ve müsrif bir tekelden pay almak için bende-de-olsun ilaçlar ve tekel gücü sağlamak için gerekli tüm reklam ve pazarlama harcamaları.[45] Hayat denilen oyunda sağlık en temel şeydir. Hepimiz daha uzun yaşamak ve daha sağlıklı olmak isteriz. Gördüğümüz gibi bu oyunda patentler faydalı bir rol oynamaz.

Açıklamalar

Buradaki bakış açımız çok dardır ve bu bölüm genel olarak günümüzde ilaç endüstrisinin işleyişine ve yeni ilaçların patentlenebilirliğinin azaltılmasının onun üzerine etkisine dair ayrıntılı bir değerlendirme değildir. Özellikle tam bir analizin gerektirdiği şu soruyu sormaz: Alternatif bir sistemde doktorlar, tıp araştırmacıları ve büyük ilaç şirketleri hissedarları şimdi olduklarından daha iyi mi yoksa daha kötü mü durumda olacaklar?

10

Kötü, İyi ve Çirkin

Seçkin ekonomist Fritz Machlup, patent sisteminin ekonomisi üzerine 1958'deki meşhur bir çalışmasında uzun süre birlikte kitap yazdığı Edith Penrose'ın eski bir cümlesini başka şekilde ifade ederek şöyle der:[1]

> Eğer bir patent sistemimiz olmasaydı, onun ekonomik sonuçlarına dair şimdiki bilgimize dayanarak, bir patent sistemi tavsiye etmek sorumsuzluk olurdu. Fakat uzun süredir bir patent sistemimiz olduğundan, şimdiki bilgimize dayanarak, onun kaldırılmasını tavsiye etmek sorumsuzluk olur.

Nerdeyse elli yıl sonra, bu meşhur cümlenin ilk yarısı şimdiye dek hiç olmadığı kadar geçerli. Ne yazık ki tavsiyeye uyulmamış: Bırakın olduğu gibi kalmasını, patent sistemi son derece genişletilmiştir. Ve fikri tekelin ekonomik sistemimizin her köşesine genişletilmesinin sonuna gelindiğine dair bir işaret yoktur. Kaldı ki o zamandan bu yana geçen elli yılda patentlerin inovasyonu artırdığına dair bir bulgu ortaya çıkmamıştır. İkinci öneriyi yeniden düşünmenin zamanı gelmiştir.

Fikri tekel savunucuları fikri mülkiyeti güçlü ve faydalı bir ilaç şeklinde tanımlamaktan hoşlanırlar. Eğer bir ilacın ciddi yan etkileri varsa ve bilimsel çalışmalar sonucunda geçici yararlarına dair olsa olsa zayıf kanıtlar bulunduysa, böyle bir ilacı, aksi takdirde sağlıklı bir hastaya verir miydiniz? Hastalığı hayatını tehdit etmiyorsa herhalde vermezdiniz. Oysa biz inovasyonun fikri tekel olmadığı zaman arttığını (hasta sağlıklı) ve fikri tekelin ciddi yan etkileri olduğunu (fikri tekelin kötülükleri) ve bir dizi bilimsel araştırma sonucunda onun inovasyonu geliştirdiğine dair yok denecek kadar az delil ortaya

çıktığını (önerilen faydalı etkinin muhtemelen olmadığını) belgelemiş bulunuyoruz. Fikri tekel aleyhinde iddia kesindir ve Machlup'un politika önerisinin ikinci yarısının artık modası geçmiş olduğu sonucuna varmamız gerekir.

"Şimdiki bilgimize dayanarak" aşamalı olarak fakat etkin bir şekilde fikri tekel korumasını yürürlükten kaldırmak toplumsal sorumluluk çerçevesinde yapılacak yegâne şeydir. Son elli yılda şimdiki fikri mülkiyet yasalarının zararlı etkilerine dair şüpheye yer bırakmayacak deliller, aynı zamanda fikri tekel olmadan inovasyon piyasasının nasıl işlediğine dair yasal, ekonomik ve mesleki teknik bilgiler birikmiştir. Fikri mülkiyetin kaldırılmasına şimdi *a priori* karşı çıkmak, elli yıl önce bize refah getiren sürece ve küreselleşme başladığında ticaretin serbestleşmesi sürecinde gümrük vergilerinin ve ticaret engellerinin kaldırılmasına karşı çıkmak kadar anlamsız olacaktır. Ticaret engellerinden kâr sağlayan kişiler ve firmalar, uzun süre bunların ülkenin zenginliğini arttırdığını, içerdeki şirketleri ve işleri koruduğunu ve onların kaldırılmasının ekonomimizde birçok sektör için felaket olacağını iddia ettiler. Bunun doğru olmadığının, ve ticaret engellerinin rant sağlayıcı aygıtlardan başka bir şey olmadığının, azınlığın çıkarlarına hizmet ettiğinin, ekonominin bütününe ve başta düşük gelirli tüketiciler olmak üzere diğer herkesin zararına olduğunun farkına varmak zaman aldı. Şimdi aynı şey patentler ve telif hakları için geçerli.

Fikri tekel üzerine gerçekçi bir görüş, onun bir tedavi olmaktan ziyade bir hastalık olduğudur. İnovasyonu artırmak gibi ilkeli bir çabadan ortaya çıkmaz, fakat ortaçağ kurumlarının –loncalar, kraliyet imtiyazları, ticaret sınırlamaları, dini ve siyasi sansür– ve toplumsal refah pahasına kendi cüzdanlarını şişirme peşindeki tekelcilerin rant arayan davranışlarının zararlı bir bileşimidir. Mesela nüfus artışı ve mali piyasaların evrimi düşünüldüğünde Sosyal Güvenliğin muhafaza edilmesinin uygun olup olmadığını tartışabiliriz, fakat hiç kimse onun mali piyasaların sürekli olarak sağlayamayacağı yaşlılık sigortası sağlamak için tasarlandığından kuşku duymaz. Buna karşın patentler ve telif hakları hiçbir zaman uygun şekilde inovasyonu teşvik etmek için tasarlanmamıştır.

Günümüzdeki sistem üzerinde bilimsel çalışmalar onun iflas etmiş olduğunda birleşirler. O halde ondan kurtulmak iyi bir fikir olabilir. Bununla beraber bir an durmak gerekir. Fikri tekelin kansere benzediğini anlayınca, onun sadece bir defada kesilip atılmasının sorunlara yol açacağını kabul ederiz. Fikri mülkiyet yasaları uzun zamandır mevcut olduğu için onlarla yaşamayı öğrendik. Bu yasalar etrafında ve beraberinde sayısız yasal ve gayri resmi kurum, iş yöntemleri ve mesleki beceriler ortaya çıktı. Bu yüzden fikri mülkiyet yasalarının birdenbire ortadan kaldırılması beraberinde sayısız hasara neden olabilir.

İlaç örneğini ele alın. İlaçlar sadece patentli değildir, aynı zamanda devlet tarafından çok çeşitli yönlerden düzenlemeye tabidirler. Şimdiki sisteme göre ABD'de Gıda ve İlaç Dairesinin onayını almak, çok pahalı klinik deneylerin yapılmasını gerektirir ve bu deneylerin sonuçlarının rakipler tarafından serbestçe erişilir olması gerekir. Elbette patentleri ortadan kaldırıp sonra da firmaları, sonuçlarına rakiplerinin serbestçe ulaşabileceği, pahalı deneyler yapmaya zorlamak iyi bir reform olamaz. Yalnızca eşzamanlı olarak klinik deneylerin sonuçlarının elde edildiği, önce kamuya sonra özellikle rakiplere serbestçe sunulduğu deney sürecini değiştirmek suretiyle patentler uygun şekilde kaldırılabilir. Kısa dönemde bile "mümkün" olabilecek bazı istenilir politikaların listesini yaparken ilaç endüstrisiyle ilgili özel durumlara daha sonra geri döneceğiz.

Bu örneğin bize gösterdiği, yürürlükten kaldırma işleminin küçük adımlarla yapılması ve hangi adımların birbirini takip edeceğinin önemli olduğudur. Paralel bir reform için hem Gıda ve İlaç Dairesi gibi diğer kurumlara ihtiyaç olması hem de bunun siyasi bir zorunluluk olması nedeniyle tedrici reform gereklidir. Fikri tekel sayesinde zenginleşen insan sayısı çoktur ve artmaktadır. Bunlardan bazıları, örneğin film yıldızları, çok zenginleşmesine rağmen (ki fikri mülkiyetin kaldırılması durumda Tom Cruise'un yoksullaşmasından kimse endişe etmemelidir) diğer pek çok insan için bu doğru değildir. Birçok sıradan insan için fikri tekel hayatını kazanmanın diğer bir yolu haline gelmiştir. Pek çok insan o olmadan eşit derecede hatta daha iyi para kazanabilecekken, birçoğunun uyum için zamana ihtiyacı vardır.

Bunun dışında yine ticaret engelleri ile olduğu şekilde fikri tekelin kaldırılmasından yararlanacak insan sayısı büyük ve artmaktaysa da her birinin payına düşen ve hissedeceği kazanç küçük olacaktır. Popüler müzik ve filmlerin korsanlığı etrafında çıkarılan yaygaraya rağmen telif hakkının azaltılmasından veya kaldırılmasından gelecek kişisel tasarruf çok önemli olmayacaktır, çünkü müzik, film ve kitaplar ev içi tüketimde çok küçük bir pay sahibidir. İlaç ve yazılım söz konusu olduğunda tüketicinin tasarrufu daha fazla olacaktır, fakat daha zor hissedilecektir. Son olarak ve daha önemlisi, 1950'lerde ve 1960'larda dünyadaki ortalama vatandaşın serbest ticaretin yaklaşık otuz yıl içinde yaşam standardına getireceği muazzam gelişimi öngörebilmesi ne kadar zor idiyse, şimdi fikri mülkiyetin aşamalı şekilde ortadan kaldırılmasının birkaç on yıl içinde adım adım getirebileceği teknolojik gelişimi kavramak daha da zordur.

Özetle fikri mülkiyet sistemimizin tasfiye edilmesi, kolektif eylem üzerine literatürün reform için başlıca engeller olarak tanımladığı bazı durumlar ortaya çıkarır. Bir yanda birkaç tane iyi örgütlenmiş ve ortak hareket eden tekelci, koruyucu duvarlar kaldırılırsa çok şey kaybedecektir. Diğer yanda çok büyük sayıda birbiri ile bağlantısız tüketici, daha serbest rekabetin uyarlanmasından çok küçük kişisel kazanç sağlayacaktır. O halde savaş alanı uzun bir zaman, fikri tekelin kaldırılmasının önemli kişisel kazançlara yol açacağına kamuoyunu ikna etmek üzere fikir ve teorilerin çarpıştığı bir alan olacaktır. Bu arada hem bir tarafta fikri mülkiyeti büyük oranda genişletmeyi hem de ters yönde de yararlı bir reformu savunan görüşlerin bulunduğu geniş bir alan mevcuttur. Bu sonuç bölümümüzde bu önerileri kötü, iyi ve tamamen çirkin olarak ayıracağız.

Kötü

Fikri mülkiyet sistemimizin son derece bozuk olduğu bir gerçektir, buna rağmen onu daha da fazla bozmak isteyenler var. Bu konuda önceliğin gitgide daha fazla imtiyaz talep eden rant-arayıcı dalgaya verilmesi gerekiyor. ABD ve Avrupa içinde patente konu olan inovasyonların kapsamını genişletmek, telif hakkı süresini uzatmak ve

fikri mülkiyet ihlali için gitgide daha acımasız yaptırımlar getirmek için sürekli bir uğraş söz konusudur. Uluslararası alanda, fikirlerin saf ihracatçısı ve serbest ticaret anlaşmalarının bir parçası olarak ABD fikri tekelcileri için korumayı önemli oranda arttırmak için görüşmeler yapmaktadır. En son Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (CAFTA) bu kötü uygulamanın en bariz örneğidir.

Fikri tekelin güçlendirilmesi için getirilen kötü önerilerin listesinin sonu yok gibi görünüyor. En önemsizden başlayarak kısmi bir liste verelim:

- Spor hareketlerini ve oyunlarını da içine alacak şekilde patent kapsamını genişlet.[2]
- Haber görüntülerini, basın bildirilerini vs. içine alacak şekilde telif hakkının kapsamını genişlet.[3]
- Anlatı dizgesinin patentlenmesine izin ver – ABD Patent Ofisi'nin "The Zombie Stare" buluşu için Andrew Knight'e patent vererek yaptığı şeyin ta kendisi.[4]
- Telif hakkının veritabanlarına 1996 AB Veritabanı Talimatı ile ve sonraki WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü) Anlaşması teklifi ile sağladığı koruma düzeyini genişlet.[5]
- Telif hakkı ve patent kapsamını kamusal fonlarla finanse edilenler de dâhil olmak üzere bilimsel araştırmaları da içine alacak şekilde genişlet. Bu zaten kısmen Bayh-Dole Yasası ile gerçekleştirildi.[6]
- Avrupa'da telif hakkı süresini ABD ile uyumlu olacak şekilde genişlet – bu çok ironik çünkü ABD'de, CTEA (Telif Hakkı Süresi Uzatma Kanunu) ve DMCA (Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası) sponsorları yeni ve daha uzun Avrupa telif hakkı süresine uyum sağlamak zorunda olduklarını iddia etmiştiler.[7]
- Lisans reddine imkân tanıyan ve anti-tröst otoriteler tarafından uygulanan şartların kapsamını genişlet. Daha genel olarak lisans uygulamalarında dokuz hayır denilen uygulamaya yol açan 1970 Anti-tröst Bölümü'nün hikmetini çalışmaz hale getir. Daha önceki akıl, doğru olarak, lisanslama işinde bu uygulamaları rekabetçi olmayan ticari kısıtlamalar olarak gördü. Fikri tekel çıkarcılarının ısrarlı ve başarılı lobileri, masanın al-

tını üste getirmeyi başardı ve bu tip tekelci uygulamaları iyi işleyen patent lisanslama piyasası için gerekli, hatta olmazsa olmaz bir bileşen olarak tarif etti.[8]

- *Trinko vs. Verizon* davasında verilmiş nispeten yeni bir ABD Yüksek Mahkemesi kararında olduğu gibi, yasal olarak elde edilmiş tekel gücü ve onun daha yüksek fiyat almak için kullanılması, sadece kabul edilebilir değil aynı zamanda "serbest piyasa sisteminin önemli bir unsurudur" çünkü "inovasyonu ve ekonomik büyümeyi teşvik eder."[9] Bunu kabul ettir.
- Bilgisayar tasarımına onları fikri mülkiyeti "korumaya" zorlayacak yasal sınırlamalar getir.[10]
- Bilgisayardan bilgisayara dosya değişiminde kullanılan yazılım üreticilerini onların yazılımı kullanılarak yapılan telif hakkı ihlalinden doğrudan sorumlu hale getir, Yüksek Mahkeme'nin *Grokster* davası kararından sonra bu gayet kolay yapılabilir.[11]
- Avrupa'da bilgisayar yazılımlarının patentlenmesine izin ver, Avrupa Parlamentosu'nun aniden rasyonelleşmesi sonucunda bir an için biz bunu kaçırdık.[12]
- Zaten patentlenebildiği ABD dışındaki her türlü bitki çeşitlerinin patentlenmesine izin ver.[13]
- Zaten patentlenebildiği ABD dışında genomik ürünlerin genel olarak patentlenebilmesi için önlem al.[14]
- Diğer ülkeleri, özellikle gelişmekte olanları, ABD ve AB ve Japonya'daki aynı acımasız fikri mülkiyet yasalarını uygulamaları için zorla.[15]

Bunların neden kötü fikirler olduğu şimdiye kadar aşikâr olmalıdır – hepsinin reddedilmesi gerekir.

Özellikle gelişmekte olan ülkeler, ABD ve AB pazarına daha çok girebilmek karşılığında fikri özgürlüklerinden vazgeçmeyi kabul etmek konusunda ihtiyatlı olmalıdırlar. Gelişmekte olan ülkeler yavaş fakat mutlak olarak ABD ve AB baskısına boyun eğmekte ve TRIPS ve WIPO tarafından koyulan şartlara uygun olarak ulusal mevzuatlarında değişiklik yapmaktadır. Bu kısmen saf lobiciliğin ve Batılı hükümetler ve çokuluslu şirketlerin politik baskısının sonucudur. Kıs-

men de TRIPS ve onun ideolojisinin altında yatan dünya fikri mülkiyet sisteminin sömürü amacıyla yeniden düzenlenmesine karşı pratik ve tutarlı bir alternatifin yokluğu nedeniyledir. Bu eğilim gelişmekte olan ülkelerde bu konulardaki açık ve kritik tartışmaları her zamankinden daha ivedi ve değerli hale getirir.

İyi

Hem patentler hem telif hakları için mevcut sistemde küçük iyileştirmeler yapmak amacıyla birçok şey gerçekleştirilebilir. Patentler söz konusu olduğunda patent sistemini "sualtı" patentlere daha az maruz hale getirmek için çeşitli öneriler vardır. Ve genel olarak sistemi sıkılaştırarak patentin inovasyonla gerçekten bağı olmasını ve başka birisinin buluşu üzerinde hak iddiası olmamasını sağlamaktır. Telif hakkı konusunda asıl öncelik, telif sahibi ölü olduğu veya ortadan kaybolduğu için veya izinin bulunamayacağı her hangi bir durumda, bütün terk edilmiş ve yetim eserlerin telif hakkına tabi oldukları için ilelebet kullanılmaz kalmasına mani olmaktır.

Hem patentler hem telif hakları için çok temel bir öncelik, kamuya ait kısmının daha fazla daralmasını önlemek ve mümkün olduğu anda, onu gittikçe içine hapseden çitleri geri itmektir. Bu bir yandan telif hakkı süresinin uzatılması ve kapsamının genişletilmesi için 1998 Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası ve Telif Hakkı Süresi Uzatılması Yasası ile kabul edilenin gerisine götürecek önerilere karşı çıkmak anlamına gelir. Diğer yandan, aynı zamanda büyüyen kamuya ait kısmı ve karşılanması gereken kamusal ihtiyaçları açgözlülerin ellerinden korumak için, önleyici eylemlerde bulunmak gerekir. Özel ekonomik inisiyatif bu yönde son derece yararlı olabilir ve en son IBM tarafından öncülüğü yapılan Açık İnovasyon İnisiyatifi bu konuda çok iyi bir örnektir.[16]

Kısaca tarif etmek gerekirse, Açık İnovasyon Ağı IBM, Philips, Sony ve iki büyük Linux satıcısı, Red Hat (daha önceki bir bölümde söz ettiğimiz bir Linux dağıtıcısı) ve Novell (başka bir başarılı Linux dağıtıcısı) tarafından kurulmuştur. Açık İnovasyon Ağı, Linux ile bağlantılı patentleri patent sahibinden satın alıp sonra parasız lisanslaya-

bileceği bir fikri mülkiyet havuzu yaratmak amacıyla oluşturulmuştur. Ama belki de bundan daha önemlisi, Açık İnovasyon Ağı imtiyazının bir parçası olan taahhüttür. Bu taahhüt Linux'a ya bazı kısımlarının önemli bir patenti ihlal ettiği iddiası ile saldıranlara veya parçalarını patentlemek gayreti ile parçalayanlara karşı dava açmayı içerir. Açık İnovasyon Ağı tarafından kontrol edilen patentler Linux'a bağlı yazılım kullanırken, Açık İnovasyon Ağı ile lisans imzalayan herhangi bir kullanıcıya karşı kendi patentlerini ileri sürmemeyi kabul eden herkese serbest olacak. İnşallah yüz Açık İnovasyon Ağı ortaya çıkıp serpilir!

Fikri tekel yüküne karşı diğer kısa vadeli iyileştirmelere bakmaya devam edelim. Jaffe ve Lerner, halen ABD'de uygulanış biçimi ile patent sisteminin nasıl bozulduğunu en ince ayrıntılarıyla belgelerler.[17] Anlamsız patentlerin alınmasını ve yaptırımlarını zorlaştırmak için bazı öneriler getirirler. Biz bu önerileri ilke olarak destekliyoruz, bazı ayrıntılara katılmasak da konuyu karşılıklı tartışmamız halinde onlar bizi bazı noktalarda ikna edebilir ve biz onları başka bazı noktalarda ikna edebiliriz.

Özellikle bir öneri, patentlerin verilmeden önce itiraz edilmesine imkân sağlamaktır. Bu buluş öncesi durumla ilgili gerçek delillerin getirilmesini sağlayacaktır. Bu "bir salıncak nasıl sallanır" ve "fıstık ezmeli sandviç ve jöleli sandviçler" gibi binlerce patentin gösterdiği gibi,[18] ABD Patent Ofisi'nin pek bilmediği bir şeydir. Bununla beraber gerçekçi olursak pek az şahıs veya firma, patent sistemini kötü patentleri tespit edecek kadar dikkatli izleyecek veya kötü patentlerin reddedilmesinin toplumsal yararı için bunun bedelini karşılayacaktır. Quillen ve diğerleri,[19] ABD Patent Ofisi'nin inceleme faaliyetlerini hangi zorluklarla yürüttüğünü inceler ve bunları Avrupa ve Japonya Patent Ofisleri ile karşılaştırır. Lerner ve Jaffe'e zıt bir yaklaşımla, patentlenebilirlik konusunda karar vermek için patent ofisinin uygun yer olmadığını belirtirler. Şöyle sorarak bitirirler:

> Neden bir kayıt sistemine gidip inceleme sistemini işletmenin masraflarından kurtulmuyoruz... devam etmekte olan başvuruları ortadan kaldırmamız gerekmez mi, böylece Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi, patent başvurularında sunulan konunun patentlenebilir-

> liğine dair nihai karara varabilecek ve tekrar çalışmak zorunda kalmayacak. Son olarak Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi, fiilen her başvuruya patent verdiği sürece, mahkemeler yasal geçerlilik karinesinin üstesinden gelmek için açık ve ikna edici delil standardına bağlı kalmakta haklı mıdır?[20]

Şaşırtıcı olsa da, bu önerilerin her birinin farklı doğrultuda olmalarına rağmen, şimdiki sisteme göre bir ilerleme olacağı doğrudur. Bu da, şimdiki sistemin ne kadar kötü olduğuna dair çok şey söyler: Matematikçiler buna küresel minumum derler ve ondan uzağa doğru her yöndeki hareketin işleri düzelttiği bir pozisyonu ifade eder.

Aynı zamanda Galini ve Scotchmer'in önerisi olan patent iddialarına karşı bağımsız buluş savunmasına izin verilmesi çok önemlidir.[21] Yani patent ihlaline karşı savunma olarak, bir buluşun bağımsız olarak yapıldığına, önceden patentlenmiş benzeri bir buluşun doğrudan veya dolaylı bir sonucu olarak elde edilmediğine dair ispata izin verecekler. Örneğin, bir kelime işlemciye bir metin yüklemek için fare ile "bir tık" için patent aldıysanız ve aynı şekilde benim kelime işlemcim de bir tıkla metin yüklediği için bana dava açtıysanız, kelime işlemcimi boş zamanımda yazdığımı ve sizin patentinizi hiç okumadığımı veya sizin kelime işlemcinizin kopyasını hiç görmediğimi göstererek kendimi savunabilirim. Bu inovatörü bilmeden bir patenti ihlal etme endişesine karşı rahatlatır. Aynı zamanda sualtında savaşa girmeyi önemli oranda zorlaştırır çünkü sualtı saldırısı ile torpillenen mucit buluşunun bağımsız olduğunu iddia edebilir ve ispatlayabilir. Bu reform bile tek başına çok büyük toplumsal değere sahip olacak ve fikri tekel yükünü muazzam ölçüde azaltacaktır. Defalarca gösterdiğimiz gibi, eşzamanlı veya bağımsız buluşlar yaratıcı süreçte istisna olmaktan ziyade neredeyse bir kuraldır. Geçen yüzyılın birçok büyük buluşu için –radyo, televizyon, uçak, telefon– iki veya daha fazla bağımsız ya da eşzamanlı mucidin ticari olarak buluşlarını kullanmalarına izin verilseydi, tüketiciler bundan büyük ölçüde faydalanacaklardı ve genel olarak ekonomik gelişmeye yararlı olacaktı. Bugün daha doğru ve geçerlidir bu, çünkü özellikle yazılım, biyomedikal ürünlerle telekomünikasyon ve genel olarak iş yöntemleri alanlarında, nerdeyse

aynı ve eşzamanlı inovasyonlar üzerinde hukuki ihtilaflar zirveye çıkmıştır.

Alternatif bir reform, AR-GE maliyeti hesaplarına dayanarak belirlenen ücretlerle zorunlu lisans uygulaması olabilirdi. Prensip şu: Bir aygıtı icat etmek 100 dolara mal oluyorsa bu tip bir yatırımda %10 akla uygun bir kâr oranı olurdu ve lisans talebi tahminen yaklaşık 100 birim olurdu. O halde 1,10 dolarlık net şimdiki değer lisans ücreti uygun olacaktı. Eğer belirsizlik maliyeti fazladan bir beş sent ise belirli bir patent için zorunlu lisans ücretini 1,15 dolar olarak düzenlememiz gerekirdi. William Kingston bunun pratikte nasıl işleyeceğini daha ciddi olarak inceler. Özellikle başarılı bir inovasyon yapmak için gerekli birçok başarısız inovasyonu hesaplamak üzere bir çarpan bulmaya çalışır. Kingston maliyet hesaplarının patent ihtilaflarında zaten yaygın şekilde kullanıldığına ve bunu üretmenin ve belgelemenin çok zor olmadığına işaret eder. Üzerinde çalıştığı birçok vakada başarılı bir şekilde patentlenip lisanslanmış ürünlerin lisanslanmasından gelen toplam kazancın, eğer lisans hemen alınmışsa onun AR-GE maliyetinin yaklaşık sekiz katı olduğunu hesaplar. Ürün olarak çıkarılan lisanslar bilfiil piyasaya gider ve dört gibi bir çarpan uygun olur. İlaçlar söz konusu olduğunda iki gibi bir çarpanın yeterli olacağını ileri sürerek şu noktayı vurgular: Eğer üç adet böyle lisans alındıysa, ödemeler ürünü (zaten) en kârlı ondalık bölücüye yerleştirecektir (çok para kazandıran ilaçların bulunduğu yere).[22]

Patent süresini kısaltmak ve uzun süreli fakat anlamsız patentleri kazara ihlal etmeyi daha az rastlanır hale getirmek için arka kapı, patent yeniletmeyi tekrar getirmek olabilir; patent süresini sabit tutup örneğin yirmi yıllık süreyi küçük parçalara bölmek ve her evrede yenilemeyi zorunlu kılmak. Bu Cornelli ile Schankerman ve Scotchmer tarafından tartışılmıştır.[23]

Telif hakkı konusunda en acil sorun "satın alınmış ve ödenmiş" bir Kongre ve Yüksek Mahkeme problemidir. Hem Kongre'de DMCA görüşmelerini hem de *Eldred* davasında Yüksek Mahkeme kararını okuduktan sonra bundan bütünüyle emin olduk.[24] Her eser, kayıtlı olsun olmasın, otomatik olarak telif hakkı vermenin, yenileme gereğini ortadan kaldırmanın ve telif hakkı süresini esas olarak sonsuza

kadar uzatmanın üçlü darbesi, zamanla fiilen yazılı her şeyin erişilemez olacağı anlamına gelir. Başkaları gibi Lessig de bu "çirkin reformların" neden olduğu sorunları ince ayrıntıları ile belgeler.[25] Küçük bir yenileme ücreti ile kötü etkilerin bazılarının ortadan kaldırılmasını önerir. Landes ve Posner, hukuktaki feragat ilkesinin, telif haklarını koruduklarını bilfiil belirtmeyen telif hakkı sahiplerine uygulanabileceğini ileri sürer.[26] Bu önerilerin her biri veya ikisi de, siyasi olarak naif de olsa, şimdiki duruma göre büyük bir ilerleme olacaktır.

Telif hakkında şu anda karşılaştığımız fiyasko, telif hakkı ile ilgili daha çok acımasız yasa yürürlüğe koyuldukça, bilgisayardan bilgisayara paylaşım ağlarının gerçek anlamda korumanın imkânsız olmasıyla da ispatlandığı gibi, gittikçe daha az gerçek telif hakkı koruması mümkün olur. Birçok kişi bu ikilemden kurtulmanın yolunun zorunlu lisanstan geçtiğini ileri sürer. Radyo yayıncıları bugün sabit bir ücret öderler, fakat belirli bir şarkıyı yayımlamak için özel bir izin gerekmez. Aynı biçimde bir şarkının indirilme sayısına göre telif hakkı sahiplerine ödeme yapılarak indirmeler yasal hale getirilebilir. Bu mükemmel bir öneri değildir; "indirme oranlarında" hile yapılma olasılığı akla gelir. Ayrıca internet radyosu için zorunlu lisans ücreti savunulamayacak kadar yüksek tutulmuştur; fakat son tahlilde şimdiki durumu iyileştirmeye hizmet edebilir.

Aynı zamanda, Apple ve EMI tarafından yeni alınan ve sınırlı olsalar da yaygın olarak reklamı yapılan kararlar dâhilinde teknoloji yoluyla biligsayardan bilgisayara dosya paylaşımına engel olmaktan vazgeçme kararı da (dijital haklar yönetiminden vazgeçmek) olumlu bir adımdır. Bu büyük oyunculardan en azından birkaçının "teknolojik polislik" yaklaşımının kaybettiren bir iş teklifi olduğunu ve tüketicilerin o zaman az çok serbestçe paylaşıp yeniden dağıtım yapacağından, indirilebilir müzik satarak çok para kazanılabileceğini fark etmekte olduğunu gösterir. [27]

Düzenlemelerin Kaldırılması

Yürürlükten kaldırma ile şimdiki sistemin ortası, hükümeti telif hakkının ve patent işlerinin tamamen dışına çıkarmak fakat fikri mülkiyet uygulanması için özel sözleşmelerin kullanılmasına izin vermek ola-

caktır. Bu, esas olarak şu anlama gelir: Telif hakları ve patentler artık yasalarla düzenlenmeyecek ve hükümet bu yasaların uygulanmasında bedelsiz rol alan üçüncü taraf olmayacak. Patent ve telif hakları ile ilgili özel düzenlemelerin, imzacılardan biri tarafından ihlali, mağdur tarafça mahkemeye getirilecek ve herhangi bir sözleşme ihlali ile aynı muameleye tabi olacak.

Bu hassas bir nokta ve aydınlatılmaya ihtiyacı var. Telif hakkı ve patent dışında, aynı şekilde özel sözleşmeler yoluyla yapılan alt lisans sözleşmeleri vardır. Yani, size kitabımı satmadan önce veya fikrimi göstermeden önce, sizinle onu tekrar satmayacağınıza dair bir sözleşme imzalamayı isteyebilirim. Veya bu sözleşmeler çoğu, bilgisayar yazılımlarında olduğu gibi, paket açıldığında zımnen kabul edilen sözleşmelere dâhil edilebilir. Fikri mülkiyetin kesin bir şekilde yürürlükten kaldırılması, hükümetin bu tür anlaşmaları uygulamamayı taahhüt etmesi gerekir. Yürürlükten kaldırmak için ara bir adım, kanuni telif hakkı süresini tamamen ortadan kaldırırken bu tip sözleşmelerin uygulanmasına izin vermek olacaktır. Alternatiflere bağlı olarak bu önerinin artıları ve eksileri vardır.

Telif hakkı konusunda düzenlemelerin kaldırılmasının bazı olumsuz etkileri olacaktır, çünkü kötü özel sözleşmelerle adil kullanım ve zaman sınırları tamamıyla ortadan kaldırabilir. Fakat zaman sınırı etkin bir şekilde kaldırıldıktan sonra ve mahkemeler telif hakkının yerine geçmek üzere sözleşmelerin adil kullanımı sınırlamalarına izin vermek doğrultusunda hareket etmekte olduğundan, olumsuz etki çok büyük olmayabilir. Olumlu yanı ise üçüncü tarafların resmin dışında olmalarıdır. Telif hakkına tabi bir kalem bir kez internete sızarsa, benim açımdan onu internete koyarak birisinin kendi sözleşmesini ihlal etmesi bana bir yükümlülük getirmez. Esasen sızdırana dava açılabilirken eser yine de aslında kamu malına girecek. Ancak başka bir sakınca vardır: Bu dava oranını önemli ölçüde arttırabilir ve bunun belli bir toplumsal maliyeti vardır. Fikri mülkiyet avukatları şimdiki her şey için telif hakkı alma konusunda Bizans oyunu becerilerini daha karmaşık telif hakkı sözleşmeleri yazma ve sözü edilen sözleşmelerin ihlalinden dolayı bir tarafa dava açma konusundaki beceriye dönüştürecekler.

Patentlere gelince, düzenlemelerin kaldırılması birkaç olumsuzluk ile birçok sorunu çözecek. Sualtındaki mücadeleye son verebilecek – çünkü sualtı korsanı beni işe yaramaz patent kâğıdı için ücret ödemek üzere bir anlaşma imzalamaya zorlayamayacak. Ve elbette bağımsız buluş korunacak– bağımsız mucit herhangi bir lisans sözleşmesi imzalamaktan kaçınacak. Ancak hukuki giderlerin artma riski devam edecek, özellikle bağımsız buluşlar söz konusu olduğunda. Eğer değerli bir tekel üzerinde oturuyorsanız ve aynı şeyi sizden bağımsız olarak icat eden birisi piyasaya girerse, onun bunu mahkeme önünde gereği gibi ispat edemeyeceğine dair en ufak bir olasılık bile avukat tutup mahkemeye gitmek için önemli bir teşvik oluşturur.

Kamuya açıklanmaması da büyük bir problem olmayacaktır. Şimdiki patentlerin izin verdiği kamuya açıklama miktarı çok azdır, belki gerçek bile değildir. Bu fazlasıyla belgelenmiştir ve ABD Patent Ofisi'nin sitesine girip birkaç patenti incelediğimizde kolayca doğrulanabilir.

Artan gizlilik, özel olarak sözleşme yapılabilir patentlerin/lisansların belki de en büyük sakıncası olacaktır, özellikle bağımsız buluş maddesinde: Bir şeyi sizin başkasına lisansladığınız fikrin bir kopyasından ters mühendislik yapmadığımı veya bağımsız olarak kendim icat ettiğimi nasıl anlatabilirim? Bu durum şimdikine göre ihmal edilemez bir kaynak kaybı gerektirebilir. Özellikle bu durum, şimdi patentli fakat buluşun somutlaştığı ürüne ulaşılmasına bir kez izin verildikten sonra, gizli tutulması zor olacak buluşlar için geçerlidir.

Yürürlükten Kaldırma

Düzenlemelerin kaldırılması dışında doğrudan yürürlükten kaldırma söz konusudur. Başka bir deyişle patent ve telif haklarının ortadan kaldırılmasına ek olarak hükümetin alt lisans sözleşmeleri gibi muvazaalı sözleşmeler istememesi gerekir. Ekonomistlerin genel olarak özel sözleşmelerin yürürlüğe koyulması lehine konuşmalarına rağmen, bizim serbest pazar ve rekabet adına bunların bazılarının karşısında olmamız sürpriz olabilir. Ancak alt lisans meselesinde, özel sözleşmeler lehinde genel tartışmaların iki temel unsuru eksiktir.

İlk olarak, alt lisans sınırlamaları, sözleşmenin tarafları olmayan kişileri olumsuz olarak etkiler. Yani bir kitap alırken kopyalarını satmamak üzere özel bir sözleşme imzalarsam, bu sözleşme diğer insanların kitabı benden satın alma haklarına tecavüz eder. Bir grup insanın (satıcı ve ilk alıcı) bir mal veya hizmetin arzını sınırlamak üzere anlaşma yaptıkları bu tür sözleşmeler genel olarak kartel olarak adlandırılır ve anti-tröst yasalarına aykırıdır. Eğer siz ve ben fırın sahipleri olarak satacağımız ekmek sayısını sınırlamak üzere anlaşırsak mahkemeler sadece bu anlaşmayı uygulamamakla kalmaz, biz aynı zamanda cezai kavuşturmaya uğrarız. Aynı sözleşmeyi bir fırın, müşterisi olan bir restoran hatta sıradan vatandaş işleme koysa bile aynı şey geçerlidir.

İkinci olarak, ekonomistler hangi sözleşmelerin uygulanacağını saptamada işlem maliyetini önemli bir unsur olarak kabul ederler. "Mülk hukukun onda dokuzudur" deyişi günlük dilde olduğu gibi ekonomide de geçerlidir. Kölelik meselesini ele alın. Neden insanların kendilerini köleleştirecek özel sözleşmeler imzalamalarına izin verilmemelidir? Aslında ekonomistler daima köleliğe karşı oldular – 19. yüzyılda David Ricardo ve John Stuart Mill, Charles Dickens gibi edebi aydınlarla halkın önünde ateşli bir tartışmaya girdiler ve ekonomistler köleliğe karşı çıkarken edebiyat devleri köleliği savundular.[28] Gerçek şu ki emeğimiz bizden ayrılamaz. Başkasının bizim emeğimize sahip olması için onların bizim şahsi davranışımız üzerinde zorla ve para ile denetim sağlaması gerekir. Emeğimizi satmak evimizi satmakla aynı değildir, onu neden kiraladığımız bile –yani bir işçi olmak– gayet karmaşıktır ve bir dizi kurala ve işlem maliyetine tabidir. Köleliğin yarattığı anlaşma bedelleri toplumsal olarak zarar vericidir, çünkü kişisel dokunulmazlığın ve olmazsa olmaz temel kişisel özgürlüklerin ihlali anlamına gelir. Bu nedenle sadece ahlaki değil ekonomik temelde de genel olarak reddedilir. Ayrıca köleliğe izin vermek için hiçbir ekonomik gerekçe yoktur. İyi işleyen piyasalarla emeği kiralamak, ona sahip olmanın yerine geçecek iyi bir şeydir. O nedenle emeğin kiralanmasına izin veririz, temelli satışına değil.

Fikri mülkiyet için ise, bunun tam tersi durum toplumsal olarak faydalı bir düzenlemedir: Temelli satışına izin ver, fakat kiralanmasını

yasakla. Aynı şekilde, bu yeterlidir çünkü işlem maliyetini düşürür. Çünkü fikri mülkiyette mülk satıcıya değil satın alana aittir. Eğer bana bir fikrin bir kopyasını satarsanız, artık fikir ya bende ya da sahip olduğum bir nesnede bulunur. Sizin fikre hâkim olmanız için benim özel alanımı zorla ve bedel karşılığında denetleyebilmeniz gerekir. Bana bir kitap, bir CD veya bilgisayar dosyası satsanız da aynı şey geçelidir. Her birinde de ben öğenin fiziksel hâkimiyetine sahibimdir, siz onun kullanımını sadece müdahaleci önlemlerle kontrol edebilirsiniz. Ayrıca iyi işleyen piyasalar söz konusu olduğunda kiralama yerine sahip olma daha iyidir. Fikri tekele karşı bizim en temel argümanımız, onun yokluğunda piyasaların iyi işleyeceği ve bu yüzden bir kira piyasasına gerek olmadığıdır. Çünkü kira piyasası ancak fikri mülkiyeti gerçekleştirmeye yarar.

Önemli ayrımın satışa karşı kira olmadığını, fakat bir fikrin kullanımında yapılan kısıtlamalar olduğunu vurguluyoruz. Kira süresince fikrin kullanımına kısıtlamalar getirmeyen fikri mülkiyet üzerinde kira sözleşmeleri bizim önerimize uygun olacaktır, fakat satışa göre küçük avantajlar sunacaktır. Bir buluş veya matematik formülü gibi bir fikir söz konusu olduğunda, fikri bir kez bana geçirdiğinizde kiranın pek anlamı yoktur, çünkü ne ben size fikrin bendeki kopyasını geri verebilirim ne de inandırıcı olarak bir süre sonra onu unutmaya söz verebilirim. Bir fikrin cisimleştiği bir nesne, mesela bir kitap veya bir CD, söz konusu olunca, bana bir süre için nesneyi elbette kiralayabilirsiniz. Ancak alt lisanslama ile hayata geçirilen fikri tekel yokluğunda ben, kitap veya CD'nin kopyasını yapmakta özgürüm ve kira dönemi sona erse bile bu kopya benim mülkiyetim olarak kalır. Alt lisanslama olmadan kiralamaya hiçbir ekonomik itiraz yoktur; diğer taraftan bu kiralamaları yasaklamasak da fikri tekel yokluğunda bu kira piyasalarının çok yaygın olmasını da beklemeyiz.

Ne kadar arzu edilir olduğu veya pratikte ne kadar ilişkili olabileceği belli olmasa da yürürlükten kaldırmanın daha uç şekilleri mümkündür. Yine de ekonomistler olarak bu olasılıklar üzerinde düşünmeliyiz. Devletin verdiği tekeller yokken veya tekelci sözleşmelerin yürürlükte olmadığı durumda yenilikçiler, ilk hamle avantajı

nedeniyle çoğunlukla bir miktar tekel hakkına sahip olacaklardır. Bu geçici tekel ile bile mücadele etmek için kullanılabilecek devlet politikaları vardır. Örneğin kısa sürede ticari gizlilik, dijital haklar yönetimi ve şifreleme, iş yapma şartı olarak bir inovasyon hakkında ayrıntılı bilginin yayınlanmasını zorunlu kılan bir yasa ile ortadan kaldırılabilir. Elbette işlem maliyetleri muhtemelen büyüktür çünkü *inovasyon* tanımı aniden bulanıklaşacaktır, çünkü nispi kolaylık nedeni ile yasal itirazlar üst üste yığılabilir.

Bununla beraber fikir elbette uygulanabilir. Mesela bir bilgisayar yazılımı satmak için satıcının kaynak kodunu vermesi gerekir; bir ilacı satmak için üreticinin kimyasal formülünü yayımlaması gerekir. Bu son örnek sizi belli yönlerden böyle bir örneğin hiç radikal olmadığına inandırabilir, (bir ilaç satmak için kimyasal formülün yayımlanması gerekir) ilaç firmalarının ürünlerinde ticari gizliliğe izin verilmez. Diğer yönlerden ise öneri daha radikaldir. Yeni bir üretim sürecinin veya yeni bir iş yönteminin benimsendiği bir örneği ele alın ve ayrıntılarının tamamıyla açıklanması ile ortaya çıkacak karmaşayı düşünün. Aynı gerçekler önceki bölümlerde bize gerçek dünyada taklidin pahalı olduğunu ve inovasyonların uygulanıyor oldukları veya onları tarif eden yayımlanmış bir teknik çalışma bulunduğu için, bu durumda tam açımlamanın neredeyse imkânsız olabileceğini ve hileli olmasının kesin olduğunu gösterdiğini ve fazladan yasal ve işlem masraflarına neden olduğunu iddia etmemize cevaz verdi. Bu yüzden her zamanki tavrımızdan farklı olarak, bu özel durumda radikal pozisyonumuzu bırakıyor ve oraya gerçekten ilk gittiğiniz için tekelci olacak kadar şanslı iseniz ve diğerleri size yetişmekte zorlanıyorsa, o zaman tekelci olmalarına imkân veren bir sistem lehine oy veriyoruz. Varsın olsunlar.

Gizliliğin sadece özel sözleşme ile kaldırılması da ara bir çözüm olabilir – yani rekabeti sınırlamaya değil arttırmaya hizmet eden GNU kamu lisansı dışında bütün telif hakkının kaldırılması. Bu özellikle korunmasını istediğimiz ve patentlere genişletilmesini istediğimiz telif hakkı şeklidir. Aslında ve Linux yazılım alanıyla sınırlı olmak üzere, bu esasen daha önce sözü edilen Açık Ağ İnisiyatifi'nin başarmaya uğraştığı şeydir.

Madalyonun diğer tarafında ekonomistler, sözleşmelere devlet yaptırımı olmadığı durumda ihaleci bir kara borsa ortaya çıkabilir diye düşünebilir. Buna bir örnek, yüksek faiz oranlarını sınırlamak üzere tefeci ödünç para verme sözleşmelerinin yasaklanması ve aynı zamanda geri ödeme yapılamadığı durumda sözleşmeye koyulabilecek cezaları sınırlamadır. Doğal olarak yasadışı bir piyasa ortaya çıkmıştır ve örgütlü çeteler size çok yüksek faizlerle teminatsız borç para vermekten mutlu olurlar ve ödeyemezseniz gelip bacaklarınızı kırarlar. Toplumsal açıdan sözleşmeler ortadan kaldırılmadı; fakat tamamen medeni dünyanın dışına itildi ve kamu düzeni sistemi tarafından kovuşturma konusu yapıldı. Eğer hükümet pakete dair sözleşmeleri yürürlükten kaldırırsa aynı şey olmayacak mı? Cevap şudur: "Belki de olmayacak." Anti-tröst yasası suç ortaklığı yapmayan rakiplerin bacaklarını kıran bir piyasa yaratmadı ve Amerikan Film Endüstrisi Birliği ve Müzik Kayıt Endüstrisi Birliği telifli materyali ağa sızdıranlardan öç almayı çok isterdi ama onları bulmayı başaramadı.

Hükümetin faal olarak rekabeti zorlaması şeklindeki uç yaklaşımı, genel olarak benimsemiyoruz – biz yürürlükten kaldırmayı benimsiyoruz, hükümetin bütün muvazaalı alt lisans sözleşmelerini uygulamayı reddetmesi de dâhil. Lisans sözleşmelerini uygulama yolu olarak şiddete dayalı intikama izin verilmediği sürece, özel olarak uygulanmasına karşı değiliz. Örneğin televizyon ve sinema endüstrisinde yazarlık ve kâr payı, telif hakkı yasasına göre tahakkuk etmiyor fakat stüdyolar ve yazarlar sendikası arasındaki özel bir sözleşmeye göre tahakkuk ediyor. Fikri mülkiyet olmadan böyle bir sözleşme mahkemede uygulanamaz; fakat örneğin greve giden yazarlar veya yazarlar sendikasına karşı lokavt yapan stüdyolar tarafından uygulanabilir. Bu ekonomik açıdan illa iyi bir şey değildir. Ancak hükümetin özel sözleşme uygulamasını engelleme işine girmesinin bedeli büyüktür, çünkü özel yıkıcı olmayan yaptırım diğer kötülüğe göre ehven olabilir. Ancak bu tür yaptırım hükümet yaptırımından farklı olarak kendini sınırlayıcıdır. Yani, stüdyolar daima grevi kabul edebilir ve yerlerine yazarlar bulabilir ve yazarlar daima kendi stüdyolarını kurabilir. Bazı alt tekeller iyi bir toplumsal amaca hizmet edebileceği için bu tip kendini sınırlayıcı yaptırımı kontrol etmeye çalışmak kötü bir fikirdir.

İlaçlar

İlaç endüstrisini uygun şekilde ele almak, savunuculuğunu yaptığımız reform süreci için turnusol kâğıdı görevini görür. Doğrudan yürürlükten kaldırma veya patent süresinin zamanla kısaltılması bile, bu sektörde daha önce çerçevesi çizilen nedenlerden dolayı, iyi sonuç vermeyecektir. İlaç endüstrisindeki fikri mülkiyet sisteminde reform yapılması, hükümet müdahalesi ve tıp sektörünün düzenlenmesi gibi çok yönü olan zorlu bir görevdir. Konu hakkında bilgisi olan okuyucuların ve ilaç ve tıp endüstrisi mensuplarının aşağıdaki cümleleri ukalaca ve saçma değilse bile basite indirgenmiş olarak göreceklerinin tamamen farkındayız. Buna rağmen deneyeceğiz. Sıra ile işte ihtiyaç listemiz.

- İlaç endüstrisini 2. ve 3. aşama yoğun klinik deney masrafından kurtar. Onları rekabetçi bir temelde Ulusal Sağlık Enstitüleri'nin finanse etmesini sağla: 1. aşama deneyleri tamamlayan ilaç şirketleri 2. ve 3. aşama deneylerin finansmanı için başvuru yaparlar. Buna paralel olarak tıbbi klinikler ve hastaneler onaylanmış deneylerde görevlendirilmek üzere Ulusal Sağlık Enstitüleri'ne rekabet edici teklif sunarlar. Kazanan ilaçla en iyi teklifi eşleştir ve kapma riskini en aza indirmek için kamu tercihi sağduyusunu kullan. Klinik deney sonuçları kamu malı olur ve idari ve bakım masrafı olarak küçük bir ücret karşılığında isteyen herkese verilir. Bu ilaç şirketlerini ne sebeple olursa olsun kendi deneylerini bizzat yapmalarına ve parasını karşılama kararı vermelerine engel olmayacak, bu onların seçimi. Bununla beraber 2. ve 3. aşama klinik deneylerin kamu tarafından finansmanına izin verilmesi (yeni ilaç geliştirmede özel sabit maliyetin açık farkla en büyük bileşeni) ilaç patentlerinin birkaç yıldan daha uzun sürmesi için en önemli (hayır, tek) gerekçeyi ortadan kaldırır.
- İlaç patentlerinin süresini orantılı olarak azaltmaya başla. İlaç tazminatlarını itibari değer olarak alırsak reformumuz özel sabit maliyetin %70 ila %80'ini ortadan kaldırır. Bu sebeple patent süresi şimdiki 20 yıl yerine 4 yıla düşürülmeli ve uzatma yapılmamalıdır. Yine endüstriye göre şimdiki etkili pa-

tent süresinin ilacın ticarileştiği ilk günden itibaren 12 yıl olduğunu hatırlayın, böylece onun üçte ikisini kesmeyi öneriyoruz ki bu maliyet düşüşü oranından daha azdır. Ulusal Sağlık Enstitüleri'ne bağlı verimsizlik, klinik deneyler sürecini yavaşlatabileceği gerçeğini telafi etmek için patent süresini ilacın ruhsatlandığı günden başlat. On yıllık bir geçiş süreci yeni düzenleyici çevrenin hazırlanmasına yeter.

- Reçetesiz satılamayan ilaç sayısını büyük oranda azalt. Birçok ilaç için bu, başka şekilde bilgilenecek tüketiciyi korumaktan çok doktorların reçetelendirme şekilleri üzerine tekelci bir denetimin yoludur ve suni olarak kısmen ilaç firmalarına ve kısmen de eczane denilen verimsiz yerel tekellere giden rantlarla dağıtım giderlerini arttırmaya yarar.
- Gallini ve Scotchmer'in belirtmiş oldukları gibi eşzamanlı veya bağımsız buluşlara izin ver.[29] Ayrıca, patent süreleri ticarileşmesinin başından itibaren olduğuna göre başvurular daha erken yapılmalı (fakat ifşa edilmemeli) ve atıl veya kullanılmayan etken kimyasal bileşik ve ilaçlar için zorunlu ruhsat getirilmelidir. Başka bir deyişle aşağıdaki tekelci taktiğin uygulanamaz hale gelmesini garanti et: Bütün bir bileşik grubu için patente başvur ve sonra onları uzun bir süre içinde sırayla geliştir, aynı grubun ilk üyeleri üzerindeki patentlerin tamamen süresi doluncaya kadar klinik deneyleri ve bazı bileşiklerin üretimini ertele.

Bu reform dizisi her derde deva bir reçete olmayabilir, fakat bu şekilde örgütlenmiş bir ilaç endüstrisinin şimdikinden daha az değerli, tüketici için daha düşük fiyata ilaç üretmeyeceğine inanıyoruz. Bir kongre üyesi veya senatör bunu fiiliyata geçirmek için ayrıntılar üzerinde çalışabilir düşüncesiyle gönüllü olarak zamanımızı veriyor ve uzmanlığımızı bu iş için kullanıyoruz.

Bundan sonra odakta Afrika ve AIDS salgını olmak üzere, yoksul ülkeler meselesini inceleyeceğiz. Küresel açıdan bu, gelişmiş ülkelerde ilaç fiyatlarının yüksekliğinden daha dramatik ve acil bir sorundur. Burada pozisyonlar TRIPS'in *dura sed lex* (kural kuraldır) (Hindistan, Güney Afrika, Çin, vs.'de tıbbi patentlerin uygulanması

için zorlamak) ile yoksul ülkeler için geçici fakat uzun süreli bir askıya alma arasında gidip gelmektedir.[30] Hatta bizim reformumuz yol haritası olarak uygulanacak olsa bile, on yıllık bir geçiş süresi Afrika'daki durumun daha da bozulmasına yol açacak kadar uzun bir zamandır. O yüzden ilaç patentlerinin on veya on beş yıl askıya alınmasının, gelişmekte olan ülkeler için şimdiki duruma göre bir iyileşme olacağına hiç kuşku yoktur. AIDS ilaçları ile ilgili olarak yakın zamanda Brezilya'nın bu çerçevede tek taraflı harekete geçmesi, bu teorik olasılığın siyasi bir olasılık haline gelmekte olduğunu göstermekte ve bunun ekonomik ve toplumsal etkileri ciddi olarak devam etmektedir. Özellikle ucuz ilaçların bu ülkelerden zengin ülkelere paralel ithalinden korktuğu için büyük ilaç şirketleri, bu öneriye karşı çıkmaktadır. Geçici olarak ilaçta serbest ticareti askıya almak bile üzerinde düşünülmeye değerdir. Başka bir deyişle, yoksul ülkelerde tıbbi patentlerin geçici olarak askıya alınmasına paralel olarak ve onlardan dünyanın geri kalanına ilaç ticaretinin askıya alınması sonunda, bu bölgelerde toplumsal refah artacaktır. Ancak bu çok açık bir çağrı değil ve onun savunmasını yapan literatürde bu tür politika değişikliklerinin olumlu ve olumsuz yanlarına dair çok az teknik ve sayısal analize rastladığımızı itiraf etmeliyiz.

Bundan başka, olumsuz olsa da, belirgin bir ekonomik noktaya dikkat çekmekten kendimizi alamadık: Sadece fiyat ayrımcılığı sonucunda, dünya çapında gelirler yeterince düşük olduğu zaman, büyük ilaç firmaları Afrika'nın, Amerika'nın ve Asya'nın yoksul ülkelerinin başına bela olan birçok hastalığı özel olarak hedefleyen yeni ilaçların geliştirilmesini ve üretimini cazip bulacaklardır. Bunun anlamı şudur: ABD, Avrupa ve Japonya'nın ilaç piyasalarını bizim işaret ettiğimiz yönde ıslah etmek, aslında daha az gelişmiş ülkelerin sağlık sorunlarını sistematik ve tamamen hayırsever olmayan bir yoldan ve etkili olarak seslendirebilmemizi garantiye almanın önkoşuludur. Yardımseverlik övgüye değerdir, yararlı ve değerlidir fakat tarihin bize defalarca öğretmiş olduğu gibi hayırseverlik hiçbir zaman yoksulluğu ve veba benzeri yaygın hastalıkları ortadan kaldırmamıştır ve kaldırmayacaktır. Serbest rekabetçi piyasalar ve onların beslediği inovas-

yonlar, küresel ilaç patentleri sisteminin herhangi geçici ve hayırsever, kısmi reformundan çok daha etkili ve denenmiş bir ilaçtır.

Markalar

Tekelleştirmekten çok tanıtmaya yarayan markalara çok az yer verdik. Gariptir ki markalar küresellik karşıtı ve piyasa karşıtı hareketlerde çok ilgi çekmiştir. Logo karşıtı, marka karşıtı, büyük şirket karşıtı yürüyüşler, kitaplar, filmler ve broşürler yapılmıştır. Korkarız ki bu, daha çok renkli pamuk tişörtlere dikilmiş timsahların neden olduğu ciddi toplumsal kayıptan daha çok, hareket içindeki öncü şahsiyetlerin kendilerinin tanınmış bir "logo" olma arzularından ve aynı zamanda "logolaşmış" eşyalara sahip olamayan gençlerin düş kırıklığından dolayıdır.

Ancak sonunda telif hakkı ve patentler önemli ölçüde zayıflayınca, markayı diğer fikri mülkiyet koruma şekillerinin yerine ikame etme eğilimi ortaya çıkar. Örneğin Disney, Miki Fare üzerinde telif hakkını kaybedecek olursa, Miki Fareyi marka haline getirmek isteyecekler ve böylece Miki Fare görüntülerinin kullanılması önlenecektir. Dolayısıyla telif hakkı ve patent hukukunda herhangi bir yasal reform yapma çabası, telif hakkı ve patent yerine geçmesini önlemek için markanın tanıtım için kullanımının nasıl sınırlanacağını göz önüne almak zorundadır.

İnovasyonun ve Yaratıcılığın Sübvansiyonu

Teorik olarak, kendi başına rekabetçi piyasanın inovasyon yapmak için yeterince teşvik yaratmadığını söylemek mümkündür, bunun böyle olduğuna dair bir delil olmasa bile. Fikri tekeli ortadan kaldırmayı başardığımızı farz edin ve birkaç yıl sonra toplumsal olarak arzu edilenden daha az inovasyon yapılmış olduğunu keşfettiğimizi varsayın. Bu olay ne kadar düşük bir olasılık olsa da, biz ekonomist olarak yine de onu göz önüne almalıyız. Bu durumda fikri tekeli tekrar yürürlüğe mi koymalıyız?

Fikri mülkiyet yasası hükümetin özel tekelleri uygulaması hakkındadır. Etkili vergi toplama mekanizmalarının olmadığı ülkelerde, geçmişte ve günümüzde devlet tarafından tekel verilmesi olağandı

ve hâlâ da öyledir; hepimiz bir çay veya çikolata markası için eski bir etiketi görmüşüzdür: "Majestelerinin İzni ile". Uluslar geliştikçe, tuz tekeli veya başkanın kayınbiraderine münhasır ithal hakkı verilmesi şeklindeki vergi düzeninin yerini, daha etkili vergi toplama altyapıları alıyordu. Bu yüzden şu veya bu ticari faaliyeti yürütmek veya belli malları veya hizmetleri üretmek ve ticarileştirmek üzere devlet görevlileri tarafından münhasır hakların satışı, hemen hemen tüm gelişmiş piyasa ekonomilerinde gittikçe ortadan kayboldu. Fikri mülkiyet, modern vergi toplayıcılığının tarih öncesinden kalan birkaç tarih yanılgısından biridir, aslında en beteridir: Şimdi orijinal olarak kurulmasına neden olan amaçların tersi olan bir amaç için, yani rant arama amacı ile tahrif edilmiş bir anakronizm istismar edilmektedir. Çözüm şudur –eğer gerçekten birkaç ek teşvike ihtiyaç varsa– bu sübvansiyon yoluyla yapılmalıdır, devlet tarafından verilen tekel ile değil.

Bu meseleye dair ilk soru, şimdiki tekelcilerin kârlarının yerini ne düzeyde bir sübvansiyonun alacağı şeklinde olabilir.[31] Schankerman, AR-GE için %15 ila %35 arası bir sübvansiyonun, şimdi patentlerle sağlanana eşit bir teşvik sağlamaya yeteceğini hesaplar.[32] İronik olarak, neredeyse bu düzeyde bir sübvansiyon, patente ek olarak zaten mevcuttur, daha önceki bölümde belgelediğimiz gibi özellikle ilaç endüstrisinde. Esasen hükümetin, vergi verenlerin parasını araştırmayı sübvanse etmek için kullanmasının ve sonra ona özel bir tekel bahşetmesinin kötü görüntüsü, son yıllarda "özel-kamu ortaklığı" mantrasının ele geçirdiği akademide gülünç boyutlara erişir. Özel tekeller için kamu sübvansiyonunun daha iğrenç bir şeklini ise anlamak zordur.

Tekeller gibi sübvansiyonlar da rant aramaya yol açabilir ve tahrif edici etkiye sahip olabilir, o yüzden başvurulacak ilk çare değildir. Paul Romer gibi bazı ekonomistler bu olumsuz yan etkilerin farkındadırlar ve bu çarpıklıkların bir kısmından kaçınmak için sübvansiyon hedefinin daraltılmasını önermişlerdir: Örneğin bulgulara göre inovasyon sürecinde temel unsurlar olacak öğrencilerin mezun edilmesi. Andreas Irmen ve Martin Hellwig gibi diğerlerine göre, yatırımlara genel kapsamlı uygulanan geniş sübvansiyon, örneğin faiz

oranı sübvansiyonları, muhtemelen en az tahrif edici şekildir. Yine Michael Kremer gibi diğerleri, meydana geldikten sonra verilen ödüllerin, inovasyon yapmak için daha büyük teşvik yarattığını belirtirler. Nancy Gallini ve Suzanne Scotchmer, daha ileri giderek, son çalışmalarında değişik sübvansiyon yöntemlerini karşılaştırırlar. Teknik analizleri bu kitabı aşar fakat esas konu aynıdır: Temel araştırma ve hatta uygulanmış buluş için, değişik şekillerde akıllı sübvansiyon yöntemleri mevcuttur ve patent ve telif hakkını büyük ölçüde geliştirecek uygun bir karışım bulunabilir.[33]

Toplumsal Normlar

Toplumsal normlar bizim özel olarak uzmanı olduğumuz bir konu değildir. Buna rağmen konumuzla ilgilidir: Mülkiyet hakları hiçbir zaman sadece kanun ve düzen sistemi ile veya başka insanların davranışlarının pahalı özel denetimiyle uygulanmaz. Genel olarak kabul edilen ve iyi işleyen mülkiyet hakları sistemi de aynı zamanda, ("esas olarak" demek istiyor insan) genel olarak paylaşılan ahlak duygusu üzerinde durur. Komşumun bahçesini küçük çöp parçaları ile kirletmemem, sadece bana bağıracakları için veya davacı olacakları için değil, öncelikle ve çoğunlukla öyle yapmaktan kendim utanacağım içindir. Aynı şey kitapların, filmlerin, müziğin kopyalanması, internetten materyal indirilmesi, sahip olduğumuz filmlerin arkadaşlarımızın evde izlemeleri için kopyalanması gibi fikri tekelin "küçük" yönlerinin günlük uygulamaları için de bariz şekilde doğrudur. Kısaca, şimdiki fikri tekel standartlarının uygulanması büyük ölçüde hangi toplumsal normların kabul edildiği ve edileceği meselesidir ve sade vatandaş tarafından neyin ahlaken kabul edilebilir olup olmadığına bağlıdır.

Ekonomist Eric Rasmusen, toplumsal normlar ve fikri mülkiyet meselesi hakkında oldukça fazla ve oldukça özgün biçimde kafa yordu. O konuda pek de çelişkili olmayan paradokslarını göz önüne alın:

> Video kiralanan dükkânlar ve kütüphaneler elbette icat edenin kârlarını düşürür ve inovasyona zarar verir, fakat bu faydacı bir yaklaşımdır. Daha etik bir yaklaşıma gö-

> reyse, örneğin, ne zaman birisi kitap satın almak yerine kamu kütüphanesinden bir kitap ödünç alırsa yazarı, emeğinin meyvelerinden yoksun bırakmış olur ve yazarın kendini ifade gücünün azaltılmasına iştirak etmiş olur. Bu durumda bir kitabın telif hakkını ihlal etmek ahlak dışı ise aynı zamanda kamu kütüphanelerini kullanmak da ahlak dışı görünecektir. Kütüphaneler yasadışı değildir, fakat kanunun adaletsizliği ahlaklı bir insanın adil olmayan işler yapması için bir neden değildir. Çocuk bölümlerinin varlığı ise özellikle utanç verici olur, çünkü çocukları çalmaya teşvik eder.[34]

Aynı sağduyulu mantığı kullanarak aşağıdaki makul sonuca varır:

> Kopyalamadan tümüyle caydırmak için kopyacılara hatırı sayılır bir ceza hükmeden bir standart gerekecektir, çünkü bireyler tarafından yapılan kopyalamanın önlenmesi zordur. Kısmen caydırmak iki nedenden dolayı istenmez. İlk olarak, hedeflenen kötü davranışı caydıramazken büyük oranda kullanılamazlık yaratacaktır. İkinci olarak bir sürü insanı dürüst günahkârlar olma eşiğinden iterek diğer durumlarda suçun etkililiğini azaltır. Aynı zamanda yeni ürünler yaratmak için yapılan teşvikte, bireyler tarafından kopyalamayı caydırmaktan kaynaklanan küçük bir artış olur. Bu nedenle kopyalamadan dolayı insanların suçlu hissetmemeleri gerektiği sonucuna vardım.[35]

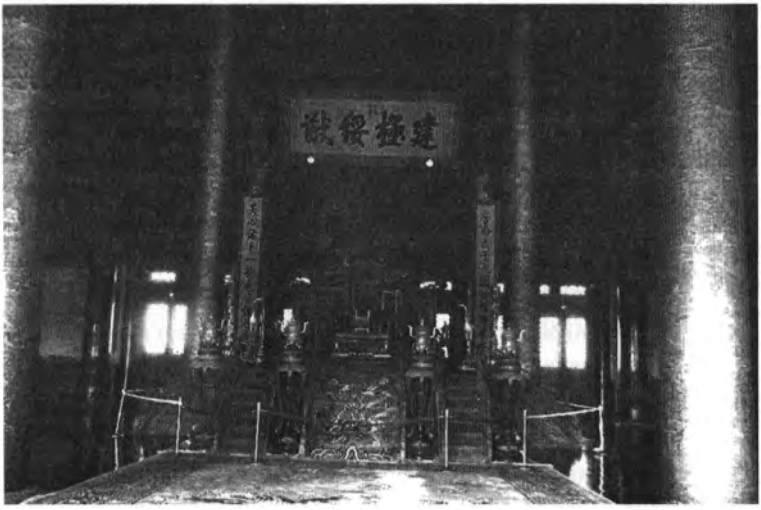
Kendi kişisel günlük ahlaki yargılarımıza göre bile bu değerlendirmeye katıldığımız, (görünürde on milyonlarca Amerikalının ve dünyadaki diğerlerinin yaptıkları gibi) şimdiye kadar son derece açıktır. Böyle ahlaki konularda çok daha fazla açık ve saydam kamusal tartışmanın, sadece bizim ikimizin değil, tanıdığımız herkesin her gün karşılaştığı çelişki nedeniyle, uzun süredir vadesinin geçmiş olduğu bellidir. Kanun ve resmi genel ahlak, katı bir şekilde, insanların tekrar tekrar telif hakkına tabi dijital ve dijital olmayan materyali ticaret dışı kullanım için kopyalamasını yanlış olarak belirtir, ama bu suç değildir.

Gittikçe artan sayıda Avrupalı hâkimin meslekten olmayanlarla aynı neticeye geliyor gibi görünmesi, o yüzden biraz rahatlatıcıdır. Danimarka ve İspanya başta olmak üzere ve sonra çok yakın zamanda İtalya'da mahkeme kararlarına göre, özel kullanım için ve ticari kâr elde etme niyeti olmaksızın yapılan kopyalama, adil kullanımı ihlal etmez ve cezalandırılmaması gerekir.

Çirkin

Walt Disney'in Miki Fare üzerinde tekelini sürdürmeye devam edip etmeyeceği, ayaklanmaya veya barışçı bir isyana yol açacak bir sorun değildir. Fakat hiç kuşkunuz olmasın ki, fikri tekel hem refahımızı hem özgürlüğümüzü tehdit etmekte ve bütünüyle inovasyonu boğmaktadır.

Bu sadece tartışma açmak için söylenmiş (ve telif hakkına sahip kitabımızdan birkaç nüsha fazla satmaya yarayacak) abartılı bir cümle gibi görünebilir. Ancak, Büyük Çinli kâşif Çen Ho'nun filosunun 1433 itibariyle Afrika ve Orta Doğu'yu keşfetmiş olmasına rağmen,

"Rotadan Sapma", Yasak Şehir, Pekin, Yazarlar tarafından çekildi, 2004.

bunu takip eden yüzyıllarda dünya Çinliler tarafından değil Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilmişti.[36] Ming Hanedanı'nın tekelcileri, ki o zaman kültürel ve idari gücün tekeliydi, Çen Ho'nun yenilikçi keşiflerinde kendi tekellerine bir tehdit gördüler ve onu durdurdular. Bu imparatorların "Rotadan Sapma" ve "Bir Şey Yapma" şiarı ile yönettiği ve inovasyon ve ilerlemenin sadece durduğu değil, fakat git gide eskime, gerileme ve sonunda yoksullaşma ile yer değiştirdiği, durgun, içe dönük ve gerileyici bir rejime yol açtı. Ve işte biz bu yüzden ABD'de Çen Ho gününü değil Christopher Columbus gününü kutluyoruz.

Daha küçük çapta, fakat dünya tarihi üzerinde hiçbir şekilde daha az etkili olmamak üzere, şunu görüyoruz ki fikri mülkiyet buhar makinesinin, otomobilin, uçağın ve sayısız başka faydalı şeyin gelişimini geciktirmiştir. Bu ABD'nin dünyada tek hâkim güç olmasından önce ve ABD ve AB'de neredeyse şimdiki sistem kadar zararlı bir sistemin varlığından önce meydana gelmişti. Bu çok sayıda ülkenin hâlâ dünya üstünlüğü için yarıştığı bir zamanda ve uygulanması için modern ticari anlaşmalarımızın yapıldığı fikri tekelciler arasında muvazaalı bir antlaşma henüz olası değilken meydan gelmişti. Wright kardeşler yasal işlemi buluşa tercih etmiş olsalar bile en azından Fransızlar uçağı geliştirmekte serbestti. Gottlieb Daimler ve Karl Benz, içten yanmalı motorla çalışan ilk pratik otomobili ilk yapan olsalar da onların Alman patentleri, yalnızca altı yıl sonra John Lambert'i Amerika'nın ilk gazla çalışan otomobilini geliştirmekten alıkoyamadı. Ne de Duryea kardeşlerin kısa süre sonra Amerika'nın gazla çalışan araçları üretip satan ilk şirketini kurmalarına engel oldu.[37]

Bugün, bir yazılım inovatörü kendisine Microsoft'un avukatlarından korunacağı bir limanı nerede bulacak? Yarın, büyük ilaç şirketlerinin patentlerine meydan okuyacak ilaç şirketleri nerede olacak ve Afrika ve başka yerlerde ölmekte olan milyonlar için nerede ilaç ve aşı üretecek? Bugün birikmiş bilginin herkese açık olması fikrine kendini adamış ve Google Kitap Arama İnisiyatifini savunan cesur yayıncılar nerede? Bildiğimiz kadarıyla hiçbir yerde ve bu gelecek zamanlar için kötü bir alamet. Yenilikçiler ve tekelciler arasındaki yasal ve siyasal mücadele gerçek bir mücadele ve yenilikçiler kaza-

namayabilir çünkü "Rotadan Sapma" ve "Bir Şey Yapma" güçleri güçlü ve yükselmekte.

Elbette refah ve özgürlüğe karşı temel tehdit akla uygun bir reformla çözülebilir. Fakat fikri mülkiyet bir kanserdir. Amaç sadece kanseri daha iyicil yapmak değil, onu çıkarıp atarak ondan tamamen kurtulmak olmalıdır. Bu nedenle fikri tekelin derhal ve daimi olarak yok edilmesine kuşkulu bakmamıza rağmen, uzun vadede amaç tamamen kaldırılması dışında bir şey olmamalıdır. Hem patentlerin hem telif haklarının süresinde aşamalı bir kısaltma, başlamak için doğru bir yer olabilir. Son tahlilde ortadan kaldırmayı amaçlayarak, zamanla süreleri kısaltmak suretiyle aynı zamanda gerekli ayarlamaları yapmak mümkün olur: Örneğin Gıda ve İlaç Dairesi düzenlemeleri, yayın teknikleri ve uygulamaları, yazılım geliştirme ve dağıtım yöntemleri.

Az bir miktar fikri tekelin, tümüyle yürürlükten kaldırmaya göre daha iyi olabileceği biliniyorken, neden biz fikri mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılması hedefini koyuyoruz? Bizim fikri tekel karşısında pozisyonumuz, çoğu ekonomistin ticaret sınırlamalarına karşı aldıkları pozisyondan farklı değil. Belirli durumlarda az bir miktar koruma arzu edilebilir olmasına rağmen, genel kural olarak sınırlamaların ortadan kaldırılması üzerine odaklanmak, daha pratik ve daha yararlıdır. Benzer şekilde belli durumlarda az bir miktarda fikri tekel arzu edilebilir olsa da genel bir kural olarak fikri tekelin lağvedilmesi üzerinde odaklanmak daha pratik ve yararlıdır. Ticarette olduğu gibi inovasyonda da az bir miktar tekel sürdürülebilir değildir. Bir kez lobiciler çadırın içine burunlarını sokarsa, arkasından bütün lobinin gelmesi kesindir ve biz bir kez daha bozuk bir patent sistemi ve anlamsız şekilde uzun telif hakkı süreleri ile karşı karşıya kalırız. Refah ve özgürlüğümüzü emniyete almak için fikri tekeli çadırdan tamamen çıkarmalıyız. Bunu yapmak için yarım asırdan uzun süredir ticaret sınırlamaları ile ilgili geliştirmiş olduğumuz ve hâlâ devam eden aynı sabırlı kararlılığı yine geliştirmeliyiz.

Fikri mülkiyet ile ticaret sınırlandırmaları arasındaki bu benzetim, ne tamamen retorik bir araçtır, ne de gelişigüzel bir karşılaştırmadır. Asırlar boyu insanın yenilikçi faaliyeti yeni tüketim nesneleri, yeni

makineler ve yeni yiyecek maddeleri yaratmak biçiminde olmuştur. Fakat fikirlerin bir üreticiden diğerine ve ülkeler arasında aktarımı bugünküne yakın bir hızla, standartlaşmış ve rutinleşmiş şekilde olmamıştır. Yaratıcı insan eylemi maddi nesnelerin yaratılması ve yeniden üretimine odaklanmış olup fikirlerin yaratılmasına ve yeniden üretimine odaklanmamıştır. Malların serbest ticareti o yüzden gelişmenin anahtarı olmuştur. Sizinkine benzeyen ayakkabılarla piyasaya ne kadar çok rakip girerse siz onları satmaya devam edebilmek için ayakkabılarınızı o kadar geliştirmek zorunda kalırsınız.

Bu diyalektiğe eskiden biz ekonomik gelişme adını verirdik ve birkaç asırlık fikri tartışma ve çok sayıda savaştan sonra Batılı toplumlar uluslararası ticareti kısıtlamanın zararlı olduğunu anlamaya başladılar. Çünkü korumacılık ekonomik gelişmeyi engeller ve çatışmaları besleyen uluslararası gerilimlere yol açar. En azından Ortaçağın sonlarından beri savaş; ilerleme güçleri, bireysel özgürlük, rekabet ve serbest ticareti savunan güçlerle durgunluk, bireysel eylemin düzenlenmesi, tekel ve ticari korumayı savunan güçler arasında olmuştur. Şimdi maddi malların serbest ticareti üzerine fikri ve siyasi savaşın kazanılmış gibi göründüğü için ve daha çok sayıda az gelişmiş ülke serbest ticaret yapan ülkeler saflarına katılmakta olduğundan dolayı serbest ticareti savunan bu aynı ülkelerde fikri mülkiyeti güçlendirmek için baskılar artmaktadır. Bu tesadüf değildir.

Maddi malların çoğu şimdiden daha az gelişmiş ülkelerde üretiliyor ve gelecek on yıllarda bu daha da artarak devam edecek. Çoğu inovasyonlar ve yaratımlar da gelişmiş ülkelerde yer alıyor ve bilişim teknolojisi ve biyo-mühendislik devrimleri en azından bir süre daha bunun devam edeceğini gösteriyor. O halde ekonomik gelişmenin daimi parazitinin yeni versiyonunun –merkantilizmin– Kuzey Amerika'nın, Avrupa'nın ve Asya'nın zengin ülkelerinde ortaya çıkması şaşırtıcı değildir.

Ekonomik gelişme "şeylerin" mümkün olduğu kadar verimli bir şekilde üretilmesinden ve böylece en düşük fiyata satılabilmesinden ortaya çıkar. Bu mantık hem *satın aldığımız* hem *sattığımız* şeyler için geçerlidir ve işte burada merkantilizm tuzağı yatar. Çoğumuz kâr etmenin en emin yolunun ucuza satın alıp pahalıya satmak olduğunu

öğrenmişizdir. Yeterli derecede rekabet varsa ve herkes ucuza alıp pahalıya satmaya çalışırsa benim için bunu yapmanın *tek* yolu sizden daha verimli olmaktır. Bu inovasyon ve gelişme için teşvik yaratır. Merkantilizm tuzağı ve trajedisi bu bireysel olarak doğru olan felsefenin ulusal bir politikaya dönüşmesi sonucu ortaya çıkar. Yani ülkemiz bütün olarak ucuza alıp pahalıya satarsa hepimiz daha iyi durumda oluruz şeklini aldığı zaman ortaya çıkar. Smith, Ricardo ve klasik ekonomistler 250 yıl önce piyasaların işleyiş biçimi ile ilgili işte bu dar görüşlü ve çarpık bakış açısıyla mücadele ediyorlardı. O sırada İngiltere'de buğday üreticileri buğdayı daha pahalı satabilmek için buğdayın serbest ticaretini sınırlandırmak istediler. Bu İngiliz tüketicilerin onu ucuza alamaması demekti. Şimdi bir sonraki paragrafa geçmeden önce fikri tekel kapsamına giren ilaçların, CD'lerin, DVD'lerin ve diğer ürünlerin paralel ithallerinin engellenmesi hakkında bugünkü tartışmaları bir düşünün. Bir paralellik görüyor musunuz? Anlatmak istediğimiz işte budur.

Bu ekonomik zararlının günümüzdeki şekli, eğer malları ucuza alıp fikirleri pahalıya satarsak güya hepimizin ortak çıkarına en iyi hizmet edileceğidir. Merkantilist amentünün bu yeni versiyonunu vaaz edenlerin akıllarında şu vardır: Dünya Ticaret Örgütü mümkün olduğu kadar çok serbest ticareti zorlamalıdır ki böylece biz "onların" ürünlerini ucuza alabilelim. O aynı zamanda mümkün olduğu kadar bizim fikri mülkiyetimizi korumalı ki böylece "kendi" filmlerimizi, yazılımımızı ve ilaçlarımızı yüksek fiyata satabilelim. Bu saçmalığın gözden kaçırdığı şey ise bugün, üç asır önce olduğu gibi onların yiyeceğini ucuza almak iyi olsa da eğer onlar yüksek fiyatla film ve ilaç satın alıyorsa "biz" de öyle alıyoruz. Aslında ilaç ve DVD'ler konusunun ispat ettiği gibi tekelci "bize" "onlara" sattığından bile yüksek fiyata satar. Bu gelişmeye teşvik konusunda önemli sonuçlara neden olur: Taklitlerden yasal olarak korunmak için birisi yüksek fiyata satabiliyorsa işleri daha iyi ve daha ucuza yapmak için çok çaba harcamayacaktır.

Asırlardır ekonomik gelişmenin nedeni serbest ticaretin gelişimi ile özdeşleştirilmiştir. Gelecek yıllarda sürdürülebilir ekonomik gelişme, gitgide daha fazla ölçüde aşamalı olarak fikri tekeli azaltma

ve nihai olarak ortadan kaldırma gücümüze bağlı olacaktır. Serbest ticaret için mücadelede olduğu gibi ilk adım, gerici pozisyon için fikri temelleri yıkmaktan oluşur. Yeniden merkantilist safsatanın öğrettiği şeye geri dönüyoruz, yani zengin olmak için bir ülke ticareti düzenlemeli ve ticari artık değer için gayret etmelidir. Bugün aynı safsata fikri tekel olmadan inovasyonların mümkün olmadığını ve hükümetlerimizin paralel ithali yasaklamaları ve acımasız fikri tekel kurallarının uygulanması gerektiğini öğretir. Bu efsaneyi yıkmak üzere ilerleme kaydetmiş olduğumuzu umuyoruz.

NOTLAR

1 Giriş

1 Lord (1923), s. 5-3.

2 Carnegie (1905), s. 157.

3 James Watt hikâyesinin büyük bölümü Carnegie (1905), Lord (1923), ve Marsden (2004)'de bulunabilir. Boulton'un Watt'ın girişimindeki yerine ilişkin bilgi Mantoux'dan (1905) alınmıştır. Gerçek Watt'ın canlı bir tanıtımı, Hornblower'a ve daha pek çok kişiye karşı yürüttüğü hukuk savaşlarıyla, akabinde statüsünü gerçekler hakkındaki kamu hafızasını değiştirmek için nasıl kullandığına ilişkin bilgi Marsden'de (2004) bulunabilir. Wasbrough mekanizması konusundaki patentin (anlaşılan o da bağımsız olarak Pickard tarafından icat edildi) haksız olduğu da, nedenine ilişkin Watt gibi hiçbir kanıt sunmayan Selgin ve Turner'ın (2006) görüşü.

Lord'un ve Carnegie'nin eserleri artık telif kapsamından çıktığı için internetteki, buhar gücünün tarihini anlatan çok iyi bir Rochester sitesinden ulaşılabiliyor: http://www.history.rochester.edu/steam (3 Şubat 2008 tarihinde girildi). Bu bölümün daha sonraki taslaklarında, daha önce asla tasavvur etmediğimiz şekilde bize James Watt ve buhar makinesi hakkındaki orijinal tarihi kaynakları kontrol etme imkânı veren Google Kitap Arama'dan büyük ölçüde yararlanıldı.

4 Lord (1923), 1775 ve 1800 yılları arasında Boulton ve Watt tarafından üretilen buhar makinelerinin sayısına dair rakamlar verir ve *The Cambridge Economic History of Europe* (1965) (Cambridge Avrupa Ekonomi Tarihi) adlı kitapta da, 1800 ve 1815 yılları arasında toplam beygirgücü ve genel olarak buhar gücü dağılımı gösterilmektedir. Bununla birlikte, Kanefsky (1979), Lord'un rakamlarına fazlaca itibar etmez. Bu nedenle, makine ve beygirgücü konusunda Kanefsky ve Robey'in (1980) rakamlarını kullanıyoruz.

Beygirgücüne ilişkin hesaplamalarımız, Birleşik Krallık'ta 1760 yılında yaklaşık 5.000 beygirgücü üreten 510 buhar makinesini esas alır. Takip eden 50 yılda, buna yılda 30.000 beygirgücü üreten 1.740 makinenin eklendiğini tahmin ediyoruz. Bu da hesabımıza her yıl yaklaşık 750 beygirgücü eklenmesi anlamına gelir. 1815 için bunu 100.000 beygirgücü olarak hesaplıyoruz ki bu Kanefsky ve Robey'in (1980) 1800 ve 1830 için verdiği rakamların ortalamasıdır. Bu da, 1800 yılı için hesapladığımız 35.000 beygirgücü ile birlikte, 1800'den sonra yılda 4.000 beygir gücü eklenmesi demektir.

Buhar makinelerinin yakıt verimi ya da "görevi" ile ilgili veri Nouvolari'den (2004) alınmıştır.

5 Kanefsky ve Robey (1980), Smith'le birlikte (1977-78) önce Newcomen'in ardından da Watt'ın patentlerinin buhar teknolojisinin benimsenmesi üzerindeki zararlı etkilerine ilişkin dikkatli bir tarihi anlatı oluşturdular. Alıntılanan kitapların dışında, Hornblower'ın makinesine ve onun Watt'ınkine olan ilişkisine dair bilgi kolaylıkla girilebilen *Encyclopaedia Britannica*, *Wikipedia* gibi internet sitelerinde mevcut. Hornblower'ın inovasyonuna ilişkin bazı detaylara bakmaksa ilgin olabilir. 1781 yılında patenti alınan bu inovasyon, iki silindirli bir buhar makinesinden oluşuyordu ve Watt ile Boulton'un tasarımlarından büyük ölçüde daha etkiliydi. Boulton ve Watt onun buluşuna meydan okudular ve kazandılar. İddiaları Hornblower makinesinde ayrı kondansatör kullanıldığı için bunun bir patent ihlali olduğuydu. 1799'daki hakkındaki hukuki karar sonucunda daha önceki lisans bedelleri nedeniyle Hornblower, Watt ve Boulton'a önemli miktar ödeme yapmak zorunda kaldı ve kademeli makineyi daha da geliştirme şansını da böylece kaybetti. Kademeli buhar makinesi konusundaki kaidesi 1804 yılına, Arthur Woolf'a kadar canlandırılmadı. Bu kaide, Boulton ve Watt'ın patentlerinin dolmasının ardından gelen verimlilik patlamasının en önemli unsurlarından biri oldu.

Watt'ın düşük basınçlı makineleri geliştirmeye açık olmayan bir çıkmaz yoldu; tarih, yüksek basınç ve yoğunlaştırmayan makinelerin önünün açık olduğunu gösteriyor. Her tür buhar makinesini kapsayan Boulton ve Watt'ın patenti, 1800 yılına kadar yüksek basınçlı versiyon üzerinde ciddi çalışmalar yapılmasını engelledi. Buna Watt ve Boulton'un yanında çalışan ve 1780'da yüksek basınç makinesinin bir versiyonunu geliştiren William Murdoch da dahil. Murdoch buna "buhar arabası" adını vermişti ancak onu geliştirmesi, Boulton ve Watt'ın onun geliştirmek için bir sent bile harcamamalarına rağmen, patentlerine yüksek-basınç versiyonu da ekleme başarıları nedeniyle, yasal yoldan engellendi. Bu hikâyenin ayrıntılarını öğrenmek için, Cotton Times'ın internet sitesine www.cottontimes.co.uk (23 Şubat 2008'de girildi) ve Carnegie'nin (1905) 140 ile 141. sayfalarına bakılabilir. *Wikipedia*'deki "William Murdoch" başlıklı kayıtta da iyi bir özet bulunabilir: http://en.wikipedia.org/wiki/William_Murdoch. Daha genel olarak, çeşitli araştırmacılar Murdoch'u doğrudan, bugün yüksek-basınç makinesinin (1802'deki) resmi "mucidi" olarak kabul edilen Trevithick'e bağlıyorlar. Delillerin Boulton ve Watt'ın patentinin, yüksek-basınç buhar makinesini ve dolayısıyla ekonomik gelişmeyi yaklaşık on altı yıl geciktirdiğine işaret ettiği açık şekilde görülmektedir.

6 Pickard'ın patentinin Watt'ın ondan yararlanmasını nasıl engellediğine ilişkin hikâye von Tunzelmann (1978) tarafından anlatılır.

7 Thompson (1847), s.110 ve Lord'da (1923) alıntılanır.

8 Scherer (1984), s. 25-25.

9 NTP, Inc. v. Research in Motion Ltd., Civil Action Number 3:01 CV767-JRS.

10 ABD Patent no: 6,219,694 (29 Mayıs 1998'de dosyalandı.)

11 *In re Napster, Inc.* (9. Kayıt - Sir.)

12 Manes (2004).

13 Lessig (2004).

14 Barro ve Sala-i-Martin (1995), s.290.
15 *The Economist* (2001), s.42. (İtalikler eklenmiştir.)
16 ABD patent kanuna ilişkin bilgi ABD Patent Bürosu internet sitesinde http://www.uspto.gov/main/patents.htm (28 Şubat 2008'de girildi) bulunabilir. Cihaz patentlerine ve tasarım patentlerine ek olarak üçüncü sınıf bir patent daha bulunmaktadır: bitki patenti. Cihaz patenti gibi bitki patenti de 20 yıl geçerlidir.
17 Sonny Bono Telif Hakkı Uzatma Sözleşmesi'ne (The Sonny Bono Copyright Extension Act) internetten ulaşılabilir: http://library.thinkquest.org/J001570/sonnybonolaw.html (28 Şubat 2008'de girilmiştir). Telif hakları konusundaki Berne Konvansiyonu'na ise http://law.cornell.edu/treaties/berneoverview.html (28 Şubat 2008'de girilmiştir) adresinden ulaşılabilir. Parodiler de dahil meşru kullanımlar için yararlı bir tartışma için bkz. Gall (2000).
18 ABD Anayasası, Madde 1, Bölüm 8. ABD anayasası, ki telif hakkına sahip değildir, pek çok internet sitesinde yer almaktadır. Örneğin http://www.law.cornell.edu/constitution adresine bakılabilir.
19 218 dolara mal olan film *Tarnation*'dır. Bu filme ilişkin bilgi *BBC News*'da bulunabilir: http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/3720455.stm.
20 Machlup (1958), s.80. Her şeye rağmen patent sistemini korumamız gerektiği sonucuna varmıştır. Sonuç bölümünde bu tutumunu ayrıntılı olarak tartışacağız.
21 2003 Lawrence R. Klein konuşması için bkz. Boldrin ve Levine (2004b.). Aynı zamanda bkz. Selgin ve Turner (2006).
22 Scherer (1965).

2 Rekabet Ortamında Yaratıcılık

1 Microsoft'un GNU/Linux kullanıcılarını dava edebileceğine ilişkin ipuçları, bu kurumun 2007'de GNU/Linux'un 235 Microsoft patentini ihlal ettiğini açıkladığından beri oldukça yaygındır. Bu açıklama da, açıklamaya tepkiler de basında geniş olarak yer almıştır.
2 Bill Gates, "Microsoft Challenges and Strategy" (Microsoft Zorluklar ve Strateji). Memo. 16 Mayıs 1991.
3 Telif haklarının ve patentin yazılım piyasasındaki rolüne dair kapsamlı bir tartışma Bessen ve Hunt'da (2003) bulunabilir. İlk tarayıcı ve sunucu Avrupa Nükleer Araştırma Örgütü olarak bilinen CERN'de Tim Berners-Lee tarafından yazıldı ve o aynı zamanda CERN'deki üstlerini kod ve protokolün ücretsiz ve açık olması konusunda ikna etmiştir. NSCA Mosaic ilk popüler tarayıcıydı ve hem Netscape hem Internet Explorer için kaynak kodu sağlamıştır. Orijinal Internet Explorer, NSCA Mosaic'ın ticari kolu olan Spyglass ruhsatlı şifreye dayandırılmıştır. Örneğin, www.blooberry.com'a bakınız.
4 Bugün geçerli olduğu şekliyle "telif mnüsaadesi" (copyleft) telif hakkı yasasını, yan ürünler için kaynak kodun serbest bırakılması için kullanır. Telif hakkını kaldırmanın bir sonucu da genel kamu lisansını ve kaynak kodlarını gizli tutmak için ek kullanıcı ve inovatörlerin hakkını kısıtlayan benzer anlaşmaları ortadan kaldırmak

olacaktır. Rekabeti gizlice engellemeye yarayan, telif hakkını reddeden, öte yandan genel kamu lisansı gibi telif haklarına izin veren "negatif telif hakkı" savunulabilir. Ancak hükümetin genel kamu lisansı gibi şeffaflık anlaşmalarını güçlendirmeye çalışması, gizlilik anlaşmalarını güçlendirmeye çalışmasından daha anlaşılabilirdir. Bununla birlikte, telif hakkının olmadığı durumda kaynak kodu gizliliğinin önemli bir uygulama sorunu olacağı konusunda şüphelerimiz var.

5 Linux'un sunucu pazardaki yüzde 25lik payı konusundaki tahmin http://news.zdnet.co.uk/software/0,1000000121,2122729,00.htm bağlantısındandır (ulaşım 23 Şubat 2008).

6 Web sunucularının popülaritesine dair istatistikler www.netcraft.com'da bulunabilir. Netcraft web sunucu hakkında güncellenmiş bilgi, Ocak 2007 itibarı ile Apache'ın pazarın %60'ına ve ikinci olan Microsoft'un %30'una sahip olduğunu göstermektedir: http:// news.netcraft.com./archives/web_server_survey.html.

7 Brown (2005).

8 Açık Kaynak Yazılım hareketinin oldukça kapsamlı fakat aynı zamanda okuyucunun sıkılmadan okuyacağı kısalıkta bir hikâyesi Nuvolari'de (2005) bulunabilir. Nuvolari fikri tekelin hiç olmadığı on dokuzuncu yüzyıla ait iki " kolektif icat" olgusuyla, örneğin Cleveland maden eritme ocağı ve Comish buhar makinesiyle ile ilginç ve bariz paralellikler kurmaktadır.

9 Açık Kaynak Yazılımın üretim ve dağıtımı konusundaki Red Hat yaklaşımının yaşama şansı ile ilgili en son bilgiler, 2005 yılı ortasında Red Hat gelirlerinin yılda %46 oranında arttığını gösteriyor. Bu bilgiyi Gilbert'de (2005) ve Novell ile Microsoft'un arasında Microsoft'un Linux'un Novell versiyonunun ortak ortamda Windows ile beraber işlem yapmasını sağlayan anlaşmanın ayrıntılarını, Flynn ve Lohr'da (2006) bulabiliriz.

10 Plant (1934), s.172.

11 Plant (1934), s. 172.

12 Amerikan yayıncılardan İngiliz yazarların kazandığı para Plant'de (1934) tartışılmaktadır. Fikri mülkiyet konusundaki bakış açısı bizimkine benzemektedir.

13 1850'deki nüfus sayımında Birleşik Devletler nüfusu 23,2 milyon, 1851 nüfus sayımında Birleşik Krallık nüfusu 27,5 milyondu. Kişi başına gayrisafi milli hâsıla aynı yıllarda, 1996'da ABD'de yaklaşık 1.930 dolar, İngiltere'de ise 2.838 dolardır. Her iki ülkede de okuma yazma oranı yaklaşık %85. O halde şu sonuca varabiliriz: Her iki ülkenin kitap pazarı aynı büyüklükte.

14 *9/11 Komisyon Raporu*'na ilişkin haber çeşitli kaynaklardan alınmıştır; bunlardan başlıcaları Koerner (2004) ve Wyatt'dır (2004).

15 Koerner (2004), s. 1.

16 Wyatt (2004).

17 St. Martin'in versiyonunun çok satanlardan biri olduğuna ilişkin bilgi *Washington Post*'ta (2004) yayımlandı. Buna göre Norton'un sürümü 1. sırada, St. Martin'in sürümü de 8. sırada yer aldı.

18 Mayıs (2005).

19 *Associated Press* (2005).

20 Irak Çalışma Grubu'na ve satış performanslarına ilişkin rapora internette ulaşmak mümkün. Örneğin şu bağlantıya bakılabilir: http://www.cnn.com/2006/SHOWBIZ/books/12/07/us.iraq.book.ap/index.html (25 Aralık 2006'da ulaşıldı.)

21 *Harry Potter ve Melez Prens* için ilk baskı miktarı www.veritaserum.com. da bulunabilir (23 Şubat 2008'de ulaşıldı).

22 J. K. Rowling'in önceki mesleğine ilişkin bilgi internetteki biyografisinden alınmıştır: http://www.esortment.com/jkrowlingbiogr_reak.htm (23Şubat 2008'de ulaşıldı).

23 *Gedenprensa* projesinde yer alan aynı İspanyol gazeteler, çeşitli ekonomik konularda ikimizden birinden ve meslektaşımız İspanyol ekonomist Juan Urrutia'dan başyazı yayımlamaya oldukça istekliydi. Ve tabi ki *Gedeprensa* teklifini eleştiren aynı yazarların makalesini yayımlamayı reddettiler. İlginizi çekerse başyazılar http://lasindias.com/articulos/grandes_firmas/gedeprensa.html bağlantısında bulunabilir (23 Şubat 2008'de ulaşıldı).

24 Benjamin Day'in hikâyesi Surowieck'den (2003) alınmıştır ve şu bağlantıdan ulaşılabilir: http://www.newyorker.com/archive/2003/07/14/030714_ta_talksurowiecki (24 Şubat 2008'de ulaşıldı):
"Son zamanlara kadar Amerikan iş dünyası şöyle işliyor: İnovatörler, ürünlerin pazarlanması, tedarikçi geliştirme, teşkilat yönetimi ve bilgi yönetiminde yeniliklerle geldi. Eğer fikirler iyi ise inovatörler zengin oldu, fakat aynı zamanda taklit edildiler ve bu da onları olabileceklerinden daha az zengin yaptı. Fakat bu herkes için çok iyi bir şeydi. Rekabet fiyatları düşürdü ve kaliteyi yükseltti; yeni fikirler yayıldı ve geliştirildi. Posta sipariş kataloğu, hareket eden montaj hattı, merkezi olmayan şirket, müşteri uçuş mili, kategori katili dükkânlar, bu radikal fikirlerin hiç biri patent almadı." Amerikan yayın endüstrisinin nihai tekelci kaderi Hesse'nin (2002) yazdığı mükemmel tarihi eleştiride bulunabilir.

25 http://riaa.com/issues/piracy/default.asp (10 Haziran 2007'de ulaşıldı).

26 Katolik dogmalar, *virginitas ante partum*, *in partu* ve *postpartum* (doğumdan önce, doğum sırasında ve doğumdan sonra bekâret) konusuna atfımız merak uyandırdıysa, www.answersingenesis.org bu doktrine dalmak için bir başlangıç olabilir.

27 On dokuzuncu yüzyılda Avrupa'da okuma yazma oranının en yüksek olduğu ülkenin, muhtemelen Prusya krallığı haricinde, İngiltere olduğu bilgisini Cipolla'dan (1969) öğrendik.

28 Burada aktardığımız tüm gerçekleri Mann (2000) ve Johns (2002) sayesinde keşfettiğimiz Coover'dan (1985) öğrendik. Johns, Coover'da alıntılanan bilgiler dışında birçok orijinal referans kitabı da taramış gibi görünüyor.

29 Bkz. Johns (2002), s. 70-71.

30 Hollywood hikâyeleri ve ses kaydının başlangıcı ve aynı zamanda alıntılar Lessig'den (2004) alınmıştır

31 Lessig (2004), s. 54.

32 Flint (2002), s. 1.
33 *Penthouse*'un mali problemleri ile ilgili ve bunun internetin ortaya çıkmasından ileri geldiği haberi basında geniş ölçüde yer almıştı. Örneğin, bkz. David Carr (2002). Porno endüstrisi hakkındaki başlıca kaynağımız Swartz'dı (2004).

3 Rekabet Ortamında İnovasyon

1 Yazılım endüstrisinin eskiye oranla daha az inovatif olduğu konusundaki beyan ilk bakışta World of Warcraft oyunu ve NMORPG'ler olarak bilinen devasa nitelikteki çok oyunculu *online* rol yapma oyunu gibi inovasyonların fanlarına tuhaf gelebilir. Yine de bu, tartışmalı da olsa bu alandaki uzmanlar tarafından yapılan deneysel araştırmaların çoğunun en sağlam bulgusudur. Kuşkulu okurlar, James Bessen'in internet sitesini ziyaret edebilirler. Yeni başlayanlar için: http://www.researchoninnovation.org/online.htm ve oradaki referanslarla araştırmaya devam edebilirler. Diğer bir seçenek de, Google'a "yazılım patentleri inovasyonu" yazıp mesut bir şekilde tıklamaktır.
2 "Keşif yapabilen ve dahice makineler bulabilme yeteneğine sahip üstün mucitler" anlamına gelir. Bu ilk patentin metni pek çok tarihi kitapta tekrarlanmıştır. Örneğin bkz. Kaufer (2002), s.5.
3 Price (2006), s.138; Tekeller Kanunu'nun tam metni Price'ın (2006) ekinde bulunabilir.
4 A.g.e., s. 135
5 Stigler (1956), s.275.
6 A.g.e., s. 274. Stigler [1956], tekel iyi bir şey çünkü inovasyon sağlar diyen Schumpeterci görüşe karşı çıkar. Metindeki alıntılarda gösterildiği gibi onun görüşü de bizimki gibi rekabet ortamında çok sayıda inovasyonun meydana geldiği şeklindedir.
7 Nuvolari (2004a), s.354.
8 Trevithick'in buluşunu patentlememesine ilişkin bilgi Rowe'da (1953) bulunabilir.
9 Cornwall madencilik endüstrisi deneyimi Nuvolari'de (2004a, 2004b) incelenmiştir. Bu kitapta yakıt verimliliği ve buhar makinelerinin "görevine" ilişkin bilgi de bulunabilir. Cleveland demir üreticilerinin benzer örneği -Cleveland, Birleşik Krallık, Ohio değil- Allen'da (1983) titizlikle belgelenmiş ve tartışılmıştır. On dokuzuncu yüzyıl ortalarında yüksek fırın geliştirilme ve iyileştirmesi için teknik bilgilerin bir firmadan diğerine serbestçe akmasına izin verirken, bir yandan da sert bir şekilde rekabet etmeyi başarmışlardı. Demir ve kömür içeren endüstrilerdeki firmalar, belli ki patent ve fikri tekel koruması olmadan, buluş ve inovasyon yapmaya eğilimlidirler; Adams (1966) İkinci Dünya Savaşı sonrası çelik endüstrisinin hikâyesini anlatır.
10 Patentlemenin ortaya çıkmasından önce tarım sektörünün tarihsel analizi Birleşik Devletler için, McClellan'da (1997) ve Avrupa için Campbell ve Overton'da (1991) bulunabilir. Birleşik Devletler tarımında "on dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyılın başları [...] biyolojik inovasyonlar dalgası" ile ilgili detaylı çalışmalar, örneğin buğday ve hububat için Olmstead ve Rhode (2002), pamuk için Olmstead ve Rhode (2003) ve meyve ağaçları için Barragan Arce'da (2003) bulunabilir. Olmstead ve

Rhode (2003) aynı zamanda pamuk tarımı sektöründe nasıl "mucitlerin buluşun erken evresinde tüketicileri fikri mülkiyetlerini kopyalamaları ve yaymaları için teşvik ettiklerini" belgeler.

11 1948-2002 için Tarım Faktör Verimliliği Birleşik Devletler Tarım Bakanlığından alınmıştır. Tablo 1. http://www.ers.usda.gov/data/agproductivity (23 Şubat 2008' de ulaşıldı).

12 Mahsul verimi ile ilgili veri Ulusal Tarım İstatistik Servisinden alınmıştır: http://www.nass.usda.gov/QuickStats/ (23 Şubat 2008'de ulaşıldı).

13 Mısır melezleri patentleri ile ilgili bilgiler Urban'dan (2000) alınmıştır.

14 Almeria'nın uydu görüntüleri, NASA'dan alınmış ve pek çok yerde geniş ölçüde tekrar kullanılmış ve renklendirilmiştir. Örneğin, http://www.iberiannature.com (23 Şubat 2008'de girildi) ya da http://visibleearth.nasa.gov (23 Şubat 2008'de girildi.)

15 Daha ayrıntılı gerçekler, Costas ve Heuvelink'de (2000) bulunabilir. Almeria bahçıvanlığının belki de dünyanın en verimli tarımsal yerleşim olduğuna dair cümlelerimizden şüphe ediyorsanız http://www.edis.ifas.ufl.edu adresinden kontrol edebilirsiniz (23 Şubat 2008'de ulaşılmıştır). Taklit ve rekabetin birlikte olduğu inovasyon hikayelerinden anlatmadığımız fakat anlatılması gereken bir tanesi son derece başarılı Tayvan makine takım endüstrisi hikâyesi Sonobe, Kawakami ve Otsuka'da (2003) bulunmaktadır. Sadece bunu alıntılamak birçok diğer hikâyeye haksızlık oluyor ama kitapların bile sınırlı kapasiteleri var.

16 Kuzeydoğu İtalya'da "maglioni" tarihi içimizden birinin birinci elden tecrübesinden gelir, Benetton kronolojisi www.museedelapub.org da bulunabilir.

17 Patentlerden önce finans endüstrisindeki inovasyon, Tufano'nın iki çalışmasında (1989, 2002) ve Herrera ve Schroth (2004) tarafından yapılan daha güncel bir araştırmada belgelenmiştir. Yatırım bankacılığı endüstrisi ile ilgili daha az akademik olan bir görüş Lewis'de (1989) bulunur. İş metodları patenti, *State Street Bankası*'nın *Signature Financial* aleyhine açtığı davada, 1998 Federal Temyiz Mahkemesi kararı tarihini taşır. Yargı mevzuatının en dramatik örneklerinden birinde, iş yöntemleri için patentlerde yeni, kullanışlı olduğu ve çok bariz olmadığı durumda, Birleşik Devletler hukukunda bir yasaklama olmadığına karar verdiler. Bu ve aynı zamanda Birleşik Devletler Patent Yasası ile ilgili önemli gelişmelerin faydalı bir özeti Ladas ve Parry'de (2003) bulunur. State Street Bankası Davası aynı zamanda www.gigalaw.com adresinde tartışılmaktadır (23 Şubat 2008'de ulaşılmıştır).

18 Tufana (2003); alıntı orijinal çalışma tablosu 7. sayfadandır ve yazarın internet sitesinden ulaşılabilir: http://www.people.hbs.edu/ptufano/fininnov_tufano_june2002.pdf (28 Şubat 2008'de ulaşılmıştır).

19 Endüstriye en deneysel bakan Raustiala ve Sprigman (2006), nefis SPLURGE ve STEAL fotoğraflarını onlardan aldık. Araştırma çok sayıda benzer örnek ve fotoğraf içerir. İkimizden biri daha yeni kayak tatilinden dönmüştü ve bir şeyi görmezden gelemedik: Kayak endüstrisi muazzam bir hızla yenileşmekte, esasen

moda endüstrisi ile aynı hızda ve o da diğeri gibi fiilen her türlü etkin patent korumasından bağımsız. Yanlış anlaşılmasın, her yeni gereç veya şekil veya kenar kesimine patent ofisine ilk giden firma tarafından patent alındı. Yine de, her yıl yirmi veya daha fazla kayak takımı üreten firma yeni modellerle ortaya çıkmakta ve hepsi hemen hemen aynı! Oyma kayakların değişik üretimlerine bakın, hangi firmanın kayak oyma fikrini "icat" ettiğini söyleyebilir misiniz? Eğer ona patent aldılarsa –alıp almadıklarına dair kanıt bulamadık– gerçekten pek fark etmezdi, çünkü herkes hemen onu kopyaladı. Bir patent (Avrupa patenti EP 1208879) belli ki orada bulunmakta, eğer daha önce ne olduğunu biliyorsanız, bir çift oyma kayağa benzer bir şeyi tarif eder, fakat kimsenin pek umurunda değildir. Aynı hikâye kayak botları sektöründe rekabet eden bir düzineye yakın firma için de geçerlidir.

20 Vamedoe (1990).

21 Spor hareketlerinin patentlenmesi teklifi Kukkonen'de (1998) vardır. Spor ligleri, özel hakların tek bir takıma çok fazla avantaj sağlayacağı korkusuyla tekel vermeseler de, iyi fikirlerin yayılması için isteğe bağlı ya da zorunlu lisanslama yoluna gitmektedir.

22 "Yale Araştırması" Levin ve diğerlerinde (1987) ve Klevorick ve diğerlerinde (1995) bulunur. "Camegie Araştırması" Cohen, Nelson ve Walsh'da (2000) tarif edilmektedir.

23 Havuzlara ilişkin bilginin büyük bölümü Shapiro'dan (2001) alınmıştır.

24 Nuvolari (2004a), s.360.

25 Derry ve Williams (1960).

26 North (1981).

27 Gregory Clark (2007).

28 Bkz. Nwokeaba (2002).

29 Braguinsky, Gadrakhmanov ve Ohyama (2007).

4 Fikri Tekelin Kötülüğü

1 Fikri tekelciler çıkarlarının, tüketicilere daha az faydalı sınırlı ürünleri satmaktan geçtiğinin gayet farkındadırlar ve sizin ya da benim satın aldığımız nesnelerin ticaretini yapabileceğimiz "karanlık ağı" bu nedenle kendilerine en büyük tehdit olarak algılarlar. Biddle ve diğerleri (tarihsiz), istemeden de olsa, açıkça bunu belgeler.

2 1963-2005 dönemi için, patent başvuruları, tesciller, ülkesi gibi bilgiler *online* olarak Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisi sitesinde mevcut: http://www.uspto.gov

3 Hepimiz için çok kötü bir işaret olan, 1990'larda Fikri Mülkiyet avukatlarının sayısının patent sayısından daha hızla büyüdüğü bilgisini, 19 Kasım, 2002'de, Amerikan Girişim Enstitüsü'nde Richard Posner'ın yaptığı bir konuşmada öğrendik. Şu adresten konuşmaya ulaşılabilir: http://techlawjournal.com/intelpro/20021119.asp (4 Şubat 2005'de ulaşıldı).

4 Bessen'den (2003) s. 1 alınmıştır. Jerry Baker'ın ifadesi ABD Patent ve Marka Ofisi duruşmalarında (1994) geçmiştir.

5 Avukatlar hakkındaki "yetersiz uzmanlık" değerlendirmelerini patent başvurularının resmi onay oranlarından aldık: http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/us_stat.pdf (24 Şubat 2008 tarihinde ulaşıldı). 1960'lı yılların başından beri başvuruların yaklaşık yüzde ellisine patent verilmiş. Bazı özel başvurular için oranlar daha da yüksek, örneğin tasarım ve bitkiler için. (bkz. http://www.thestandard.com/article/0,1902,20543,00.html 24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

6 Yazılım endüstrisindeki patent tartışmalarının çoğu orijinal hukuki, yasal ve olgusal kaynaklara referans veren Bessen (2003) ve Bessen ve Hunt'dan (2003) alındı.

7 *The Economist* (2005).

8 A.g.e.

9 A.g.e. O ünlü derginin aynı sayısında, QualComm'un da hikayesini bulabiliyoruz, zafer şarkısı çok güzel söylenmiş olan ve bu nedenle daha önce belirttiğimiz araştırmanın 8 ve 9. Sayfalarından alıntılamadan geçemediğimiz şartlarının ortaya çıktığı prototip "IP şirketi":

Qualcomm bugün üçüncü nesil kablosuz ağın temellerini oluşturan CDMA adlı bir teknoloji yarattı. Şirketin gelirlerinin üçte biri, (ve kârlarının da yüzde 60'ı) bu teknolojiyi kullanan malzemelerin lisans ücretlerinden geliyor; geri kalanı, yüzde seksenden fazla pazar payı olan o fikri mülkiyete bağlı olan ciplerin satışından kaynaklanıyor. Teknolojisi üçüncü nesil cep telefonu standardının temelini oluştururken, Qualcomm tüm malzeme üreticilerinin geçmesi gereken bir paralı geçiş köprüsüne dönüştü... Lisanslama uygulaması, Qualcomm henüz yeniyken ve 1990larda mücadele ederken başladı ve nakit akışına yardımcı oldu. İlk başta şirket, cep telefonları yaptı ve onun alt teknolojisini geliştirdi ancak 1999'da işin daha az somut ve kârlı olan tarafa yoğunlaşmak için telefon makinesi üreten birimini sattı. Bugün AR-GE'ye ortalama yılda bir milyon dolar ya da gelirlerinin yüzde 19'unu harcıyor. 2005 Ağustos ayında, Qualcomm, az geliri olan ama yeni nesil kablosuz teknoloji konusunda çıkmış ya da askıda yaklaşık 100 patenti olan Flarion için 600 milyon dolar ödedi. Eğer her şey planlandığı gibi giderse, bu Qualcomm'a bir sonraki yüksek hızlı mobil iletişim aşamasına da hâkim olma imkânı verecek.

10 Lanjouw ve Lerner (1996).

11 Panip IP'nin hikâyesi basında genişçe belgelendi. Örneğin, Pofeldt'e (2003) bakınız.

12 Özel patent başvurularına ilişkin detaylara, Birleşik Devletler, Patent ve Marka Ofisi'nin internet sitesinde, özel patent numarasını girerek ya da Google patent araması yoluyla ulaşılabilir.

13 Küçük firmalar için patentin iyi olduğunu savunan iki çalışma Gans, Hsu ve Stern (2000) ve Mann (2004). İlki sadece değer yargısını tersine çevirerek bizim savunduğumuz şeyi ispatladığı için özellikle önemli, yani rekabetin pazarda fikirlerin yetersizliğinden ileri geldiğini iddia ediyor. Yazarlar, yenilikçiler ve yükümlüler arasındaki, ortaklar için tekel fiyatının sürdürülmesi amacıyla yapılan

çapraz lisanslamayı "ortak ticarileşme stratejisi" olarak adlandırırlar ve şu sonuca varırlar: "Ortak ticarileşme stratejisi, ürün pazarında rekabet giderlerini ortadan kaldırırken ve batık varlıklara iki misli yatırımı önlerken, "fikir piyasasındaki" eksiklikler, yenilikçileri bunun yerine ürün piyasasında rekabetçi bir strateji izlemeye yöneltebilir. [...] Fikri mülkiyeti kontrol eden firmalar veya riskli sermaye yatırımı ile ilgili firmalar işbirlikçi bir strateji izlemeye daha yatkındır." (sayfa 30)
Bunun ne anlama geldiğine dikkat edin: Fikri mülkiyet hileli davranışları ve tekel ısrarını kolaylaştırır. Rekabet ve "yaratıcı yıkım" sadece fikri mülkiyet hakları zayıf ise veya yoksa ortaya çıkabilir. Buna biz sadece "Aynen öyle, Sherlock" diyebiliriz.

14 *Online* olarak: http://www.freepatentsonline.com/20050160457.html adresinden ulaşılabilir (Şubat 2008'de ulaşıldı).

15 Federal Devir Mahkemesi'nin bu davaya ilişkin görüşüne http://www.ll.georgetown.edu/federal/judicial/fed/opinions/00opinions/00-1464.html adresinden ulaşılabilir (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

16 Adalet Bakanlığı'nın anti-tröst ve fikri mülkiyet arasındaki ilişki konusundaki görüşleri için Klein'e (1997) bakınız. 1997'de de Xerox, PalmPilot'un üreticisi 3Com'u grafitti el yazısı tanıma sistemi yüzünden mahkemeye verdi. Xerox'un patenti bilgisayarın değişik harfler arasındaki farkı tanımasında yardımcı olması için Latin alfabesinde bir varyasyon kullanma "fikrini" içeriyordu. Xerox'un bu fikri hiçbir zaman uygulamaya koymadığını söylemeye gerek yok ve Xerox "buluşunun" faydalı bir çalışma sistemi tasarlamak konusunda maddi olarak 3Com'a yardımı olmuşa da benzemiyor.

17 Carnegie Araştırması, Cohen ve diğerlerinde (2000) anlatılıyor.

18 Poloraid Corp. Eastman Kodak Co'ya karşı davası. 866 F.2d 1415, 9 USPQ2d 1877 (Federal Davası 1989).

19 Bessen'de (2003) atıf yapılmıştır.

20 Gilbert ve Newbery (1982), güçlü patent korumasının nasıl ve neden tekelcilerin rekabetçi rüçhan hakkı kaydını geçerli ve esasen kârlı hale getirdiğine dair bir teorik analiz geliştirir. Şu sonuca varırlar: Aslında, AR-GE girdileri [yani tam fikri mülkiyet uygulaması] için mükemmel bir pazar, tekelciye rekabetçi bir araştırma programı yürütecek her rakibe yetişmesi için önalım giderini sıfıra indiren ve tekelinin idamesini masrafsız hale getiren ve bu yüzden iki misli çekici hale getiren güvenilir bir tehdit oluşturur.(sayfa 524)
Bu araştırma 1970 sonlarında, son fikri mülkiyet çılgınlığından ve Fikri Mülkiyet avukatlarının lobileri sonucu bu davalara bakmak üzere özel Federal Temyiz Mahkemesi kurulmadan önceydi. Bu tür bir rüçhan hakkı faaliyetinin fikri mülkiyet uygulamasının yüksek maliyeti dolayısıyla toplumsal olarak fazla zarar verici olmayabileceği gibi iyimser kehanetleri de kapsayan içeriği, bugün ne yazık ki artan yasal ve adli fikri mülkiyet korumasının bize mecburen getireceği sosyal kayıplar karşısında, işitilmemiş bir ikaz olarak okunuyor.

21 Mowery ve Rosenberg (1998), s.18-19. Aynı zamanda bkz. orijinal Mowery (1990).

22 *The New York Times*, 3 Ağustos 2004. İş Hayatı Bölümü.

23 Diamond ve Chakrabarty davası ve biyoteknoloji ürünlerinin patentlenebilirliği konusundaki davanın sonuçları internette bulunuyor. İnternette birçok başlangıç noktasından biri Urban (2000). Patentlerin tarımsal ve biyoteknolojik sektörü içine alacak şekilde genişletilme sürecinde etkili olan diğer iki mahkeme kararı, 1985'de (tek taraflı) *Ex parte Hibbert* ve 1987'de *Ex parte Allan.*

24 Alston ve Venner (2000). Özet. PVPA yasa teklifi onu büyük bir tekelci ziyafeti haline getirmeden önceki dönemde ABD'de tarımsal inovasyonun dağılımıyla ilgili klasik bir çalışma için, teknik olarak ilgili okuyucunun, rekabetçi inovasyonun işleyişini çok güzel bir şekilde belgeleyen Griliches'e (1957) başvurması gerekir. Bu ve önceki bölümde, tarım sektörü ve onun teknolojik gelişimi ile patentlerin ilişkili olmayışına dair yaptığımız genelleme diğerlerinin yanı sıra Butler ve Marion (1985), Campbell ve Overton (1991), Griliches (1960), Kloppenburg (1988), McClelland'de (1997) anlatılan bilimsel araştırmaya dayandırılmıştır.

25 25 Haziran 2000, makale. http://www.biotech-info.net/basmati_patent.html (24 Şubat 2008'de ulaşıldı). Basmati pirincine ilişkin ek bilgi internette geniş çapta mevcuttur. Örneğin, http://www.american.edu/TED/basmati.htm (24 Şubat 2008' de ulaşıldı) adresi bu dava ve pek çok diğer davalara ilişkin ayrıntılı bilgi vermektedir.

26 Slashdot, http://politics.slashdot.org/article.pl?sid=04/11/13/2023220 (24 Şubat 2008'de ulaşıldı). Irak çiftçilerine tarımsal fikri mülkiyet dayatan Geçici Yönetim hakkındaki hikaye pek çok yerde mevcut.

27 Özgürlük Kulesi konusundaki telif hakkı davası Sadeghi'de (2004) tartışılıyor.

28 Tartışma ve alıntılar, 11 Ağustos 2005 tarihli *New York Times*'ın Bölge bölümünde, "Kulenin Tasarımında Benzerlikler Olduğuna İlişkin Dava İlerleyebilir" adlı makalede yer alıyor.

29 Bessen ve Hunt (2003). s. 25. Daha önce elektronik yayıncılık inovatörü olan James Bessen, son birkaç yıldır sorunun deneysel yanlarına özel önem vererek, yazılım patentleri üzerinde, üretken bir araştırmacı oldu. Burada alıntıladıklarımızın yanında diğer birkaç ilginç araştırma, onun sitesi olan www.researchoninnovation.org da, ayrıca editörü olduğu ve http://www.researchoninnovation.org/WordPress/ adresindeki Technological Innovation and Intellectual Property blogunda çok sayıda teknik haberlerle birlikte bulunabilir.
Yazılım patentlerine ilişkin daha eğlenceli bilgiler elde etmek için swpat.ffii.org/patents/effects/index.en.html adresindeki ve kendisini "patentlerin verilme, lisanslaması ve hukuki itilaflarının yazılım alanındaki oyuncuları nasıl etkilediğine ilişkin haberler ve vaka analizleri koleksiyonu" olarak tanımlayan aynı isimdeki internet sitesine bakınız. Oldukça eğlenceli ve eğitici bir okuma sunuyor.

30 Fox (2002), s.2.

31 Bessen ve Hunt'ta (2003) atıf yapılmıştır. s. 27. Aynı tutarlılıkta benzer savlara http://www.researchininnovation.org/quillen/quillen.htm adresindeki yazılarında ve sunumlarında ulaşılabilir.

32 Graham (2002), s.1. Selden ve Amerikan Otomobil endüstrisinin kartelleşmesini Graham'dan (2002) öğreniyoruz, teknik de olsa değerli bir okuma sağlıyor. Graham aynı zamanda 1975-1994 döneminde devam patentlerinin stratejik kullanımını inceleniyor. Uzun bir hikâyeyi özetlersek "devamlılık", günümüzdeki tamamen mevzuat tarafından desteklenen, başvurunun gizliliğine ve aynı zamanda patentinizin "daha uzun" sürmesine, bir tür "Duracell tekeli"ne izin veren bir dizi yasal hileden oluşur. 1930 ortalarından beri devam patentlerinin payının gitgide hızla ve devamlı şekilde arttığı gerçeği kuşkusuz sizi şaşırtmayacaktır.

33 Jerome Lemelson ve onun sualtı patentleri Perelman'de (2002) bulunabilir. Fakat sadece bu isimi Google ve bağlantılarına girerek *online* birçok bilgiye ulaşmak mümkün. Birçok site daha çok savunmaya yönelik, fakat gerçekleri rapor ediyorlar ve söze gerek yok, gerçekler kendisini savunur.

34 Rambus davası hakkında bilgi FTC (Federal Ticaret Komisyonu) şikâyetlerinde (2002) sayfa 2'de bulunabilir: http://www.ftc.gov/opa/2002/06/rambus.shtm (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

35 Honeywell ile Minolta davasının sonucu basında yer almıştır. Örneğin bkz. Mallory (1992).

36 Wright's Kardeşler patenti internette bulunabilir: http://invention.psychology.msstate.edu/i/Wrights/WrightUSPatent.html (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.) Glenn Curtiss ve Wright kardeşlerin hikâyesi Shulman'dan (2003). Bulgular Curtiss'in sadece, uçak tasarımına Wright kardeşlerden daha fazla katkıda bulunduğunu değil, aynı zamanda onun patenti rakiplerine karşı bir araç olarak kullanmaya daha az meyilli olduğunu gösteriyor.

37 Levinstein ve Badische Kimya'nın hikâyesi İngiliz boyama endüstrisinin çökmesiyle birlikte Penrose'da sayfa 106'da (1951) ve Gardner'de (1981) 28. Bölümde tartışılmıştır. Aynı zamanda http://www.colorantshistory.org/British Dyestuffs.html adresinden de ulaşılabilir.

38 Diamond davasına ilişkin bilgi http://wired.com/news/business/0,1367,16586,00.html adresinde bulunabilir. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

39 Napster'a ilişkin bilgi için http://www.grammy.aol.com/features/0130_naptimeline.html adresine bakılabilir. (31 Ekim 2006'da ulaşıldı.)

40 40 milyon kullanıcı rakamı http://usatoday.com/tech/webguide/internetlife/2002-10-14-p2p-swapping-x.htm adresinden alındı (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

41 Eğer Google kitap araması size Dilbert hakkında istediğiniz bilgiyi vermiyorsa Dilbert'in kendi internet sitesini ziyaret etmeyi deneyin: http://www.unitedmedia.com/comics/dilbert/ (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

42 Google Print Projesi hikâyesi ve onun Google Kitap Arama projesine talihsiz biçimde dönüşümü ve sözünü ettiğimiz yasal mücadele kolayca elbette Google Arama'da bulunabilir.

43 Bu kitabı yazmaya başladığımız zaman patent ve telif haklarının ekonomik sistem için kötü olduğunu savunmak radikal-marjinal bir pozisyon olarak düşünülüyordu. Artık değil. *The New York Times*'tan *The Wall Street Journal*'a, *Fortu-*

ne'dan *Business Week*'e kadar yaygın medya sürekli olarak, serbest piyasa ekonomimize patent salgınının yaptığı gözle görülür hasarları bildirmektedir. Çok güçlü ve her zamankinden daha yerinde olan Jefferson alıntısını, araba endüstrisini etkileyen diğer bir sualtı patent davası üzerine, başlığı aslen "Patent Salgını" olan 9 Ocak 2006 tarihli *Business Week* makalesinde bulduk.

44 Eğer çılgın patentlere ilişkin verdiğimiz kısa liste sizi eğlendirdiyse, hafta sonu arkadaşlarınızla yapacağınız barbekü için daha çok örneğe ihtiyacınız olacak. Jaffe ve Lerner (2005) iyi bir kaynak.

45 http://www.worlds.net/news/PressRelease/prn054.html (30 Nisan 2006'da ulaşıldı).

46 Bkz. http://freeculture.org/cereal/ (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

47 Bkz. http://velonews.com/news/fea/7550.0.html (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

5 Disney'deki Şeytan

1 1997 yılı Ekonomik İstatistiklere göre (http://www.census.gov/epcd/www/econ97.html adresinde 24 Şubat 2008'de ulaşılmıştır) film ve ses kayıt endüstrileri sadece sinema filmini, televizyon prodüksiyonunu değil, aynı zamanda müzik ve ses kaydını da içine alır ve 275.981 kişiye iş verir. Karşılaştırma yaparsak, IBM tek başına 300.000'den fazla sayıda kişi çalıştırır. Yayın endüstrisi, 1.006.214 çalışan ile bundan oldukça büyüktür fakat bunların çoğu (403.355'i) telif hakkıyla korunmayan gazete yayınında çalışır. Film endüstrisinin 580.000 kişiye iş verdiği şeklindeki MPAA'nın abartılı hesaplamasını kullanırsak ve buna tüm yayın endüstrisini eklersek bu 1.586.214 çalışan demektir. Hâlbuki üretime bakarsak, üretilmiş metal ürün üretimi, bilgisayar ve elektronik ürün üretimi ve nakliye aletleri üretimi endüstrileri daha fazla sayıda işçi çalıştırmaktadır. Telif hakkından faydalanan endüstrilere daha gerçekçi olarak bakınca, film ve ses kayıt endüstrisinde 275.981 işçiyi gazeteler dışında çalışan veya yazılım yayımlamayan 336.479 yayın işçisine eklersek, 612.460 işçi gibi bir sonuç elde ederiz ki bu ABD işgücünün minik bir parçasıdır ve örneğin mobilya endüstrisinde çalışan işçi sayısıyla yaklaşık olarak aynıdır.

2 Hesse (2002), s. 42.

3 Telif hakkı verileri http://www.copyright.gov/reports/annual/2000/appendices.pdf de rapor edilen yıllık kayıtlardan alındı (24 Şubat 2008'de ulaşıldı). 1909'dan beri edebi olmayan eserler de telif hakkı kapsamına alındı. Ancak, aynı kaynağın bir sonraki eki 2000 yılı için telif hakkı kapsamındaki eserleri sınıflandırarak dökümünü verir ve orada edebi eserlerin oranı toplamın %46,3'ünü gösterir. Edebi olmayan eserlerin sayısının 1909'dan 2000'e dek toplam içindeki oranının çizgisel olarak arttığı varsayımı, hesaplamalarda yüzyılın ilk ve son dönemleri için yüksek derecede, yüzyılın ortasındaki ara dönem için de iyi bir kesinlik sunar. 1976'da mali yılın başlangıç tarihi değişti. O yüzden dört aylık 1976 mali yılı 1976 ve 1977 yıllarının ağırlıklı ortalamasından oluşur, sırasıyla ağırlıklar 1,0 ve 0,67'dir. 1976'da kayıtlardaki

tuhaf düşüş mali yılın başlangıcının değişmesinden ileri gelir; aşağıya doğru ok sadece dört ay uzunlukta bir yılı temsil eder. Nüfus verileri www.census. gov./population/estimates/nation/popclockest.txt.'den alınmıştır (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

4 http://www.copyright.gov/reports/annual/2000/appendices.pdf adresinden 24 Şubat 2008'de ulaşıldı.

5 Akerloff ve diğerleri, (2002), s.1.

6 http://eon.law.harvard.edu/openlaw/eldredvashcroft/cert-petition.html adresi aynı zamanda Eldred ve Ashcroft davasının tam metnini de içeriyor. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

7 George Gershwin ve onun (bulunmayan CTEA) yoksullaşmış mirasçılarına gelince, Gershwin'in nasıl bir kısım mevcut (telif hakkı olmayan) müzik kaynaklarından serbestçe ödünç aldığını ve sonra her şeyden telif hakkı aldığını anlatan iyi belgelenmiş hikâyeyi okumayı eğlenceli bulabilirsiniz. Buna İngilizcede kısaca "çalmak" denir. Hikâye Arewa'da (2006) anlatılır.

8 Edgar Rice Burroughs hakkındaki bilgi aktarıldığı gün itibariyle doğrudur. O zamandan beri, telif hakkı altına alınmış Mars serilerinden bazıları, internet üzerinden kullanılmış kitap satan bazı satıcılarda bulunmaktadır. Yani kitapların yenilerini almayı tercih eden o nadir insanlardan biri değilseniz, serinin telif hakkına alınan ve alınmayan bölümlerinin piyasada bulunması konusunda büyük bir fark yoktur. Bizim belirtmek istediğimiz, telif hakkı altına alınan eserlerin telif hakkı altına alınmayanlara oranla her zaman için daha az bulunduğu değil, bazen az bulunabildikleri ve hiçbir zaman bunun tersi olmuyor. Telif hakkı savunucularının telif hakkının eski kitaplara ulaşımı kolaylaştıracağı yönündeki iddiası, gerçeklerle tam olarak çelişiyor.

9 Courtney Love'ın New York'taki Digital Hollywood çevirimiçi eğlence konferansında yaptığı konuşmadan alındı. 16 Mayıs 2000'de Salon tarafından yayımlandı ve http://dir.salon.com/story/tech/feature/2000/06/14/love.index.xml adresinden ulaşılabilir (13 Ağustos 2007'de ulaşıldı).

10 BBC News, 18 Mayıs 2004, BBC News'un Cannes'daki internet muhabiri Ian Youngs'ın yazdığı makale http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/3720455.stm adresinden 24 Şubat 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

11 Heinlein (1939), *The Past Through Tomorrow: "Future History' Stories*'de tekrar basıldı. Putnam and Sons. s. 25.

12 http://www.dontbuycds.org/payola.htm

13 DMCA'ya ilişkin tartışmanın büyük bölümü Electronic Frontier Foundation'dan (2003) alındı.

14 A.g.e. http://www.eff.org/IP/DMCA/20030102_dmca.unintended.consequences.html (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

15 A.g.e.

16 http://en.wikipedia.org/wiki/Grokster adresinde 20 Ağustos 2007'de yayımlandı. Wikipedia'nın içeriği sürekli olarak değiştiği için, bu metin daha sonra kaldırılmış olabilir.

17 ABD Yüksek Mahkemesi Metro-Goldywin-Mayer Studios Inc. ve Grokster Ltd. davası. 27 Haziran 2005. Sayfa kaynağa göre değişiyor. http://w2.eff.org/IP/P2P/MGM_v_Grokster/04-480.pdf adresinden ulaşılabilir. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

18 Mark Cuban'ın bloğundan http://www.blogmaverick.com/entry/1234000230037801/ adresinden 23 Şubat 2007'de ulaşıldı.

19 http://en.wikipedia.org.wiki/Grokster adresinden 20 Ağustos 2007'de ulaşıldı.

20 Boynton (2004).

21 Senatör Fritz Hollings'in Tüketici Genişbant ve Dijital Televizyon Tanıtım Sözleşmesi. S. 2048. http://www.politechbot.com/docs/cbdtba/hollings.s2048.032102.html adresinden ulaşıldı.

22 Kayıtlı müzik ve DVd'lere ilişkin satış bilgileri http://www.riaa.com/pdf/md_riaa10yr.pdf adresinden en son 12 Haziran 2004'de ulaşıldı. RIAA bir süre, düzenli olarak endüstri verilerinin faydalı bir dökümünü yayımladı. Korsanlık takıntıları haline geldiği için, artık yayımlamıyorlar, herhalde propagandalarının değerini düşürür diye korktular. George Ziemann onların kontrolsüz şekilde propaganda yapmalarına izin vermemeye ve kirli çamaşırlarını uygun bir şekilde ortaya dökmeye karar verdi. www.azoz.com da RIAA satışlarının pek çok mükemmel ekonomik analizini, fiyatlandırma ve kâr rakamlarını bulabilirsiniz. %99 propagandayı, %1 gerçekten ayırır böylece.

23 Son olarak, kek üstüne kiraz: "Patent salgını" çabucak aynı zamanda "telif hakkı" salgını oluyor. Şifahen söylenmiş fikirler bile telif hakkına tabi oluyor bugünlerde. Off-Off Broadway yapımı *Tam Lin*'in bunu 2006 yılında oldukça ağır bir bedel karşılığında keşfettiğini Green (2006) bildiriyor.

6 Rekabet Nasıl İşler

1 Zimbabve'nin trajik durumu günlük basında çok iyi belgelenmiştir. WorldnetDaily bu konuda geniş kapsamlı bir internet sitesidir, özellikle (2002) ve (2003)'e bakın. Zimbabve'nin durumu biz bu kitabı yazdığımız beş yıllık süre içinde sadece daha kötüye gitti.

2 Bay Michael Novak'ın akademik statüsü, Zimbabve'nin sosyoekonomik durumundan daha az biliniyor. Amerikan Girişim Enstitüsü web sitesine göre, Michael Novak Din, Felsefe ve Kamu Politikası'nda George Frederick Jewett Araştırmacısı olup "özgür toplumun üç sistemini-serbest politika, serbest ekonomi, özgürlük kültürü-ve onların din ve felsefedeki kaynaklarına dair araştırma yapar." Böyle bir pozisyon için ekonomi ve mantıkta resmi ve gayri resmi bir eğitimin önkoşul olduğunu düşünebilirsiniz, fakat deliller böyle olmadığını gösteriyor.

3 George J. Stigler biraz iğneleyici olmakla beraber büyük bir ekonomistti, ısrarcı serbest pazar konumu nedeniyle tekellere karşı hoşgörülü olarak görülmüştür, hiçbir şey gerçeğe bu kadar uzak değildir. Sadece genel olarak tekellere karşı çok az sempati duyduğu değil, ileride etraflıca ele alıp eleştireceğimiz gibi inovasyon hak-

kında "Schumpeterci" görüşe açıktan karşı çıkan yazılar yazan birkaç ekonomistten biriydi. Stigler (1956, sayfa 269)'de , "En hızlı ekonomik gelişme yaratan, tekel midir, rekabet midir?" diye sorar ve cevabı hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde rekabet diye verir.

4 Kling(2003). Larry Jones, bize ilk olarak işaret ettiği gibi, 1970'deki Bitki Türlerini Koruma Yasası orada da rekabeti yok edinceye kadar yeni bitki ve havyan piyasası bizim soyut modelimizin mükemmel bir örneğiydi. Ülkenin her yerinde tarım ekonomisi bölümlerindeki birçok meslektaşımız, o zamandan beri Larry'nin Sacramanto, California'da büyürken öğrendiği ve aynı şekilde başka yerlerde de uygulanan şeyi onayladılar.

5 Rekabetçi endüstrilerde bile sınırlı kapasitenin ekonomik rantların kaynağı olduğu hiç de bizim orijinal fikrimiz değildir. Biz ikimiz de onu daha üniversitede öğrenciyken maliyet eğrileri gösterilip bir endüstrinin kısmı dengesi açıklandığı zaman öğrenmiştik. Ekonomik düşünce tarihi konusunda özellikle bilgili değiliz, fakat kavramı ilk ifade edenin, gereksiz olarak inframarjinal araziye düşen Ricardiyen rantlardan ayırmak için rant benzeri (quasi-rent) terimini icat eden, Alfred Marshall (1890, 5. cilt) olduğu izlenimi edindik. Gereksiz çünkü her iki durumda da rantlar, zamanda bir noktada sabit üretim faktörlerinin varlığından ortaya çıkar: birinde arazi diğerinde üretim kapasitesi. Her iki durumda da, rantlar sabit bir faktörün sahiplerinde gerçekleşir. Üretim kapasitesi zamanla büyürken, arazi genel olarak bir zamandan diğerine büyümeyebilir. Bunun tek anlamı üretici kapasitenin sahibine düşen rant uzun vadede rekabetçi güçlerin zorlaması ile genişlediği için ortadan kalkarken, araziye düşen rant uzun vadede bile ortadan kalkmayabilir. Marshall aynı zamanda pazarın büyüklüğü ile bölünemezlik arasındaki oranın inovasyonların uyarlanmasında çok önemli rol oynadığını çok iyi anlamış görünüyor: "O sanatta önceden beri kullanılan veya başka sanatta kullanılan makinelerin uyarlanması sonucu kolayca yapılabileceği bilinse bile, bunun yapılmasının zahmetini ve maliyetini karşılayacak henüz yeterli iş olmayacağı için, nerdeyse her sanatta bir çok iş el ile yapılır.(1890, cilt 1V, dipnot 1)"

6 Rekabetin bir gala yemeği olmadığı fikri, doğrudan Yoldaş Mao'nun devrimin de bir gala yemeği olmadığı gözleminden ve rekabetin sonu olmayan fakat yararlı olduğu için istediğimiz şeyleri üretmekte bir devrim olduğu gerçeğinden yola çıkarak kullanılmıştır.

7 İnovasyonların Athena gibi tamamen zırhlı olarak inovatörün kafasından çıkmadığı, fakat yüzlerce daha çok binlerce bağımsız bireyin katkıda bulunduğu buluşların bir araya gelmesi sonucunda uzun ve zahmetli bir sürecin ürünü olduğu gerçek inovatörler tarafından çok iyi anlaşılmıştır ve birçok yazar tarafından tekrarlanmıştır. İşle bağlantılı literatürde bu noktanın yeni bir tartışması Berkun (2007)'de bulunuyor, ondan önce veya bizden önce bu konuyu tartışan birçoklarına çok sayıda atıflarla pek çok örneği içeriyor.

8 Ortak bilgi paylaşımı savımızın eleştirisi kelimesi kelimesine orijinal kitap baskısını değerlendiren birisinin sözleridir. Bu işi bize inanılmaz derecede yardımcı oldu

ve onun eleştirilerinin çoğu her noktada doğruydu ve ileri görüşlüydü. Bizim duruşumuza dair entelektüel tartışma bizi kitabın hem yapısını hem içeriğini büyük ölçüde revize etmeye götürdü. Umarız o kişi son versiyonu ilkinden daha ikna edici bulur.

9 Fudenberg ve Tirole (1991).

10 Rudyard Kipling'den , The Mary Gloster telif hakkı bittiği için bazı web sitelerinde mevcut ,örneğin, http: //www.poetryloverspage.com/poets/kipling/mary_gloster.htm.Bu da yukarıda şükranlarımızı belirttiğimiz aynı eleştirmen tarafından teklif edilmiştir.

11 Hirshleifer (1971).

12 Anton ve Yao (1994) .Anton ve Yao ve Hirshleifer (1971)'ın modellerine benzer modellerin yeni versiyonları farklı uygulamalara sahiptir fakat aynı belli sonucu verir: Rekabet ve inovasyon birlikte çok iyi gider, fakat tekel inovasyona zarar verir. Baccara ve Razin (2000)'e ve Marimon ve Quadrini (2006)'ye bakın.

13 Flint (2002).

14 Bizim sık sık sözünü ettiğimiz kitap satışlarında "daha geniş kapsamlı veritabanı" birkaç tür kaynağı kullanarak topladığımız ve Boldrin ve Levine (2005b)'de gösterilen dir.

15 Liebowitz (2004).

16 Yine eleştirmenin teklif ettiği. Meraklı okuyucular için, *Stanza 83'ün* orijinal dizeleri:

La prima iscrizion ch'agli occhi occorre,
Con lungo onor Lucrezia Borgia noma
La cui bellezza ed onestà preporre
Debbe all'antiqua sua patria Roma.

17 James Bond'un silah markası Fleming (1953)'de tarif edilmiş.

7 Fikri Tekel İçin Savunmalar

1 Ed Felten'in pizzahakları blogunda tartışılıyor (2005).

2 WorldNetDaily, 7 Mayıs 2002; ulaşılabilen makale (24 Şubat 2008'de girildi): http://www.wprldnetdaily.com/index.php?fa=PAGE.view&pagelD=13805.

3 *Zimbabwe Independent* (2003).

4 *The Economist*'den alıntı 1851 tarihli. Aynı magazin tarafından evlatlıktan ret tonunda alıntılandığını gördük. *The Economist* (2005). Aynı araştırmada 18. sayfada şöyle deniliyor: "Bireysel olarak bu doğru olabilir [patentlerin inovasyonlara yardımcı olmak yerine zarar verdiği]. Fakat işlemlerin miktarı ve değeri arttıkça bir şeyler değişir. Paylaşma [...] bir inovasyona onu gömmekten daha çok değer katabilir. Ancak etkin bir paylaşım için pazarda alınıp satılabilen bir mülkiyet hakkına gerek vardır."

O tempora, o mores. (ç.n. Ne günlere kaldık, ne adetlere! şeklinde çevrilebilecek Çiçero'ya ait sözler.)

5 Uygulama, fikrin somutlaşması tartışması ilginç, fakat daha çok akademik yapıda. İlgilenen okuyucular son araştırmaları görmek ve neyin nerede durduğunu tayin etmek için Greenwood ve Jovanovic'e (1990) başvursunlar.

6 Borges (1983), 51-58 sayfalar.

7 Scotchmer (2004), 2. Bölüm, sayfa 33. Bu kitap aynı zamanda, ekonomi bilimi ve inovasyonların çeşitli yönleri konusunda mükemmel ve çok yararlı bir ders kitabıdır. Scotchmer hareket noktası olarak kitabın büyük bir bölümünde standart modeli almış olmasına rağmen, bazı kısımlardaki dikkatli analizi bizim burada önerdiğimiz kimi teorik ve politik duruşa yaklaşır. Scotchmer'in ders kitabından alıntı yaptık, çünkü başka yönlerden de tutarlı, mükemmel bir kitap. Literatürde çok sayıda buna benzer, fakat çok daha muğlak argüman vardır.

8 İnovasyon hakkında ekonomik araştırmaların tarihine kısaca baktığımızda bazı yazarlara başvurduk. Fikirlerin rakip kamu malı olduğuna dair klasik inanç, Romer'ın (1986,1990) çalışmasının ana fikridir, aynı zamanda Lucas'da (1988) da ele alınır. Bu temanın tekelci rekabet çerçevesinde çeşitlemeleri Grossman ve Helpman'da (1991) bulunabilir. Bu fikirler daha önce Allyn Young'ın (1928) ve özellikle Kenneth Arrow'un (1962) savaş sonrası çalışmaları üzerine inşa edilmiş, Karl Shell (1966,1967) tarafından da geliştirilmiştir.

Nereye ait olduğuna ikna olmak için Arrow'un ilk argümanının AR-GE, kamu yararı sağladığı için (rakip olmayan bilgi), kamu harcamaları tarafından finanse edilmelidir sonucuna varmak amacında olduğuna işaret etmemiz gerekir. Arrow'un yeni ufuklar açan tezinde ve daha sonra bu konu üzerinde yazdıklarında bilgi üretiminde tahsisat yetersizliğine çare olarak aklında fikri tekel olduğunu gösteren bir şey yoktur. Patentler hakkında genellikle patent olmadan inovasyon olmaz varsayımıyla başlayan ve patent korumasının ideal uzunluğunu ve genişliğini araştıran kapsamlı bir mikroekonomi literatürü vardır. Gilbert ve Shapiro (1990) veya Gallini ve Scotchmer'in (2001) çalışmalarında iyi örnekler bulunabilir. Çoğu durumda patentlerin inovasyon için gerekli olduğu varsayımı deneysel bir ilke olarak düşünülmez, fakat hiç patent olmamasının daha iyi olacağı bir dünyada ideal patentleri incelemenin çok ilginç olmadığı gerçeğinden doğar.

9 Tirole (1988), s. 390.

10 Barro ve Sala-i Martin (1999), s. 290.

11 Boldrin ve Levine (2007), sınırsız kapasite ve Bertrand fiyatlandırması çift varsayımı altında, yenilikçi ve taklitçi arasında ardışık bir oyun olarak yazıldığında, standart modelin eşsiz bir alt oyunun mükemmel dengesine sahip olduğunu gösterir. Böyle bir dengede yenilikçi inovasyon yapar ve taklidin pozitif maliyetiyle karşılaşan taklitçiler piyasaya girmez ve yenilikçinin tekelci olmasına izin verirler. Birkaç olağanüstü şart dışında bunun gerçek piyasaların bırakın gerçekçi tanımı olmayı, ilginç bir tanımı bile olduğunu söyleyemeyiz. Tam tersine bu vesileyle tanımı yapılan sonuç fikri tekelin yokluğunda yenilikçilerin ve taklitçilerin davranış biçiminin açıkça abes bir tasviridir. Yine de, standart modelin temel varsayımlarının (sınırsız kapasite ve marjinal maliyet fiyatlandırması) doğ-

rudan mantıki bir çıkarımı olduğu için bu analitik sonuç en azından birinin atılması gerektiğini ortaya koyar. Şahsen biz ikisinin de atılması gerektiğine inanıyoruz ve bunu araştırmamızın çoğunda yapıyoruz. Alıntılanan araştırmada tek başına marjinal maliyet fiyatlandırmasının bile atılması çok daha önemli sonuçlara yol açar. (Başka bir yerde, bu aynı zamanda standart modeli kullananların tercih ettikleri varsayımların ne ifade ettiğini anlamadıklarını gösterir.)

12 Ivan P'ng bize tekerlekli bavul örneğini göstermiştir.

13 Becker (1971).

14 Ellison ve Glaeser (1997,1999).

15 Acemoglu ve Angrist (2000).

16 Ciccone ve Peri (2002).

17 Castiglionesi ve Ornaghi (2004).

18 Cavalli-Sforza (1996).

19 Cipolla (1972). s. 48.

20 Cipolla (1976). s.154

21 Cipolla (1976). s.158.

22 Akademik ekonomistlerin ve iş dünyasında, politikada ve medyadaki mezunlarının bilgiye ve bilgi iletimine şizofrenik muamele yapmalarından yaygın bir şekilde şikâyet ederiz. Aşağıdaki alıntı Hirshleifer ve Riley'in(1992) ders kitabında 276. sayfadandır ve bilgi aktarımının çok pahalı olma özelliğine yalnız bizim vurgu yapmadığımızı gösterir. Şaşırtıcı olan ekonomistlerin bu gerçeği ne kadar az kullandığıdır.

Bir mesajı iletmek için salt "açıklama" sadece nadiren kâfi gelir; hem mesajı gönderenin hem de alanın daha aktif bir şey yapması gerekir. Öğretmenler ders kitaplarını ve derslerini hazırlamak için çok çalışırlar; öğrenciler onları anlamak için ineklerler. Daha önceki analizimizde bilgiyi çok açık bir şekilde değerli fakat iyi korunmazsa kaçmaya eğilimli olan kısa ömürlü bir meta olarak gördük. Fakat yapısı ve değeri o kadar açık olmayan, istekli kullanıcılar bulunmasına rağmen aktarımı zor ve serbestçe sunulsa bile kavranılması zor olan bilgi çeşitleri de en azından aynı derecede önem taşır.

23 Atıfta bulunulan AR-GE taramaları Levin ve diğerleri (1987) ve Cohen ve Walsh'dadır (1998).

24 Stratejik patent sürecinde bilgi ifşası Anton ve Yao (2000), Battacharya ve Ritter (1983), Horstmann, McDonald ve Slivinski (1985), Okuno-Fujiwera ve diğerleri (1990) ve Ponce (2003) tarafından incelendi. Kapasite seçiminde gizliliğin etkilerini Boldrin ve Levine'de (2004 a) tartışıyoruz.

25 Okuno-Fujiwara ve diğerleri (1990).

26 Ponce (2003).

27 Boldrine ve Levine (2004a).

28 Moser (2003,2005).

29 http: //www.gnu.org/philosophy/amozonpatent.html'de mevcut.

30 Schumpeter'in tekeli kutlaması 1943'deki çalışmasında bulunabilir. Yeni bir düzenlemesi Aghion ve Howitt'de(1992).
31 Evans ve Schmalense (2001).
32 Schumpeter (1943), s.90.
33 Karl Marx'ın komünizmi tarifi Marx'da (1939) bulunabilir.
34 DeLong ve Froomkin (1999).
35 Boldrin ve Levine (2005b); Quah (2002).
36 Bu bölümü ilk yazdığımız zaman kendi kendimize evde yapılan filmlerin stüdyoda yapılanların kalitesine erişmesi için bir on yıl geçmesi gerektiğini tahmin ediyorduk. Ancak bu tahminimiz on yıl dolmadan yanlış çıktı. www.starwreck.com adresinde mevcut olan Star Wreck filmi yapım kalitesi olarak stüdyolarda üretilen 200 milyon dolarlık özel efekt bombasıyla karşılaştırılabilir nitelikte. Altı sponsorundan birine, 800 $ perakende fiyatı olan "Pinnacle DV500 editleyici [sic] kartı ödünç vermelerinden" dolayı teşekkür ettikleri için, bu filmi yapmak için 200 milyon dolar harcamadıklarından emin olabiliriz. Web sitelerinden alıntı yaparsak:
S: Lanet olası, böyle bir filme gücün yettiği için çok zengin olmalısın... Devasa setler, stüdyolar, aktörler ve ödünç çiftlikler!
C: Ne seti? Köprü setleri olduğu gibi sanal. Dışarıdaki çekimler hiçbir maliyeti olmayan yerlerde yapıldı (okullar, kamusal yerler vs.) "Mavi ekran stüdyosu" gerçekte Samuli'nin oturma odasında küçük bir parça mavi döşemelik muşamba...
Samuli için bu biraz pahalı bir hobi, fakat bir film olarak hala sıfır bütçeye çok yakın. Yapımın en masraflı kısmı bilgisayar donanımını güncellemekti.
"*Render farm*" fotoğrafı -küçük bir apartman dairesinin mutfağında bir bilgisayar yapım maliyetine lezzet katıyor.
37 Boldrine ve Levine (2005b).
38 Varian (1997), s.1.
39 Karjala (1998), s. 9. Kamusal alanda ürünlerin bulunabilirliğine dair yine Karjala (2004) ve bu kitabın önceki kısmında bizim analizimize bakınız.
40 Landes ve Posner (2003). s.223.
41 Landes ve Posner (2002) s. 15. Aynı zamanda Landes ve Posner (2003), 487-488 sayfalarda neredeyse harfi harfine benzer bir argüman geliştirilmiş.
42 Landes ve Posner (2002), s.15.
43 Bill Britt, "International Marketing: Disney's Global Goals," *Marketing,* 17 Mayıs, 1990, sayfa (eksik), Landes ve Posner(2002) sayfa 13'de alıntılandığı gibi. Aynı zamanda Landes ve Posner (2003) sayfa 224'de.
44 Landes ve Posner (2003), s.225. Landes ve Posner (2002), s.15.'de benzer ifadeler bulunur.
45 Landes ve Posner (2003), s.229.

8 Fikri Tekel İnovasyonu Arttırır mı?

1 İnovasyonlar daha önceki inovasyonlar üzerine inşa edildiği zaman, fikri tekelin avantaj ve dezavantajları Scotchmer'de (1991) ve rekabetin ilk en iyi sonucu başardığı ve fikri tekelin hiçbir inovasyon yapamadığı örnekler oluşturan Boldrin ve Levine'de (1999) tartışılıyor. Daha ayrıntılı örnekleme ve inovasyonların karmaşıklığı arttığı zaman fikri tekelin oynadığı bu çok olumsuz rolün daha kapsamlı bir analizi Boldrin ve Levine'de (2005a, 2006) bulunabilir. Fikri tekelin yaygın olduğu endüstrilerde birleşme ve edinme modelleri imasıyla problemin ayrıntılı bir analizi Llanes ve Trento'da (2006) mevcut.

2 İyi tanımlanmış mülkiyet haklarının ve özellikle patentlerin Endüstri Devrimi'nde oynadığı role ilişkin Douglass North'ın görüşlerinin başlangıç noktası 1981 ve 1991'deki çalışmalarıdır. North'ın mülkiyet haklarının evrimi konusunda zamanla ve ekonomi geliştikçe gitgide daha "verimli" veya sadece "daha iyi" olacağı şeklinde naif bir görüşe sahip olmadığı belirtilmelidir. Onların hiç değilse çoğunlukla politik bir oyun içinde rant arayıcı etkenler tarafından belirlendiği gerçeğinin farkında olarak North, çoğunlukla karşılaşılan mülkiyet hakları sisteminin büyük ölçüde yetersiz ve birden fazla boyutta verimsizlik yaratıcı olduğuna işaret etmekte dikkatli davranır.

3 Diğer ülkelerdeki yatırımları kendine çekmek için patentlerin kullanılmasını yazarken, Avrupa'da yaklaşık 1400 ve 1800 yılları arasında patentlerin rolü konusuna girerek konu dışına çıkmaktan kendimizi alamadık. İşte daha ileri okumalar için bazı ipuçları. Patentlerin başlangıçtaki amaçları patent vaat eden ülke ve şehirde şu veya bu nedenle bulunmayan belirli sanatçı gruplarını ve yüksek vasıflı ustaları cezp etmekti. Tekel hem İtalyanların hem de Kuzey Avrupa şehirlerinin göç etmeyi ve orada bir dükkân açmayı kabul eden mucitlere sunduğu havuçtu. İngiltere'de on yedinci, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın büyük kısmında dışarıya seyahat ederek yeni malları ve teknolojileri ilk kez ülkeye getiren vatandaşlar krallık patent imtiyazıyla ödüllendirildi. Birleşik Devletler patent yasaları yabancı yenilikçileri çalmak için teşvik sunmaya daha az meyillidir, fakat yine de 1861 reformuna dek yabancı vatandaşlar ve inovasyonlar ağır bir ayrıma uğruyordu. Yabancı buluşların özellikle İngilizlerin buluşlarının korsanlığı artmaktaydı. Şu ilginç gerçeğe dikkat edin: Bütün bu uygulamalar tam olarak taklide, modern jargonla korsanlığa eşdeğerdi ve yerel tekelle ödüllendiriliyordu! Bu "icatlarımızı çalan" Hindistan, Çin, Meksika ve Brezilya halkları aleyhine şimdiki vaazların ışığında akılda tutmaya değer bir şeydir. Tarihi belgeleri bizim okumamız bu "karşılıklı çalmanın" toplam buluşların miktarına bir etkisi olmadığı şeklindedir.

4 Bu konuda daha fazla okumak için birkaç iyi başlangıç kitabı: Epstein ve Maarten (2005, y.h.), Khan (2005, 2. bölüm), Landes (1969) ve Landes (1998). Patentlerin Sanayi Devrimi'ne ve on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl boyunca icat yapıcı faaliyetlere etkisi ile ilgili tarihsel literatürün en son ve oldukça tarafsız bir sentezinde McLeod ve Nuvolari (2006) sayfa 22'de şu sonuca varırlar:

Bununla beraber patent sistemlerinin ortaya çıkmasının böyle bir değişimde önemli ve belirleyici bir rol oynadığını varsaymak yanlış olacaktı. Bu araştırmada tartışılan bulgular bu tarihsel evrede yaratıcı faaliyetleri destekleyen kurumsal düzenlemelerin çok çeşitli ve karmaşık olduğunu göstermiştir.[...]Başka bir deyişle, batı sanayileşmesinin kökleri modern patent sisteminin kinden daha geniş ve daha derindir.

5 Scherer (2004) s. 191. Telif haklarının klasik müziğe etkisi hakkında bildiğimiz her şeyi Scherer (2004) ve kaynaklarından öğrenmiş olduğumuz açıktır. Anne Kanunlarının müzikal bestelere genişletilmesine ilişkin ayrıntılara dair başka değerli bir referans Carroll'dır (2005).

6 Lamoreaux ve Sokoloff (2002), s. 7-8. Khan, Lamoreaux ve Sokoloff'ın bahsini ettiğimiz araştırması çeşitli makalelerde ve büyük bir bibliyografya içeren Khan'ın (2005) kitabı da dâhil birçok kitapta bulunmaktadır. Aracıların ve rollerinin büyümesi hakkında Lamoreaux'a ve Sokoloff'a (2002) bakınız.

7 Moser (2003), s.3.

8 A.g.e., s.6.

9 A.g.e., s.6.

10 Moser (2003), s. 34.-35. Dalında en iyi teze Ekonomi Tarihi Derneği tarafından verilen 2003 Gerschenkron Ödülü'nü kazanan Petro Moser'in tezi on dokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyıl başında yenileştirici faaliyetleri belirlemede patentlerin rolü üzerine değerli bilgi hazinesidir. Başlıca bulgular Moser'de (2003) özetlenmiş.

11 Moser (2005-2006).

12 Moser (2006), özet.

13 Uzun tabloda listelenen bütün deneysel çalışmalar sondaki referanslarda bulunabilir. Patentler hakkındaki veriler ABD Patent Dairesinin 2003'deki Yıllık Raporundan alınmıştır. Bu rapor, *online* http://www.uspto.gov./web/offices/com/ annual adresinde bulunabilir, diğer temel veriler www.cms.hhs.gov'dan alınmıştır.

14 Arundel (2001).

15 Gallini (2002). s.139.

16 Jaffe (2000), özet.

17 A.g.e., s.555

18 Lerner (2002), s.2.

19 Leger (2004), s.9.

20 Bessen (2005), özet.

21 Bessen ve Hunt (2003), özet.

22 Hall ve Ham (1999), özet.

23 Lanjouw (1997), s.32.,

24 Licht ve Zoz (1996), s.1.

25 Qian (2007), özet.

26 Sakakibara ve Branstetter (2001), özet.

27 Gilson (1999). Stanford Hukuk Fakültesi, John M. Olin, Hukuk ve Ekonomi Programı, Ağustos 1998, Tartışma Metni 163, ilk versiyon sayfa 16'dan alıntıladık.
28 A.g.e., s.35.
29 A.g.e., s.36.
30 A.g.e, s. 40. Ayrıca Kenney ve von Burg (2000) Route 128'e karşı Silikon Vadisi hikâyesinde çok miktarda bilgi sağlar.
31 Saxenian (1994), s.46.
32 Maurer ve Scotchmer (1999), s.1129.
33 A.g.e.
34 A.g.e. s.1130.
35 Maurer ve Schotchmer (1999), s. 1129. Veritabanları hakkında çok miktarda başka bilgi Block (2000), David (2001), Maurer (1999) ve Maurer ve diğerlerinde (2000) bulunabilir.
36 Block (2000). s.7.
37 Carnegie (1905), Bölüm 3. s.50.
38 Marconi ve onun karşı çıkılan buluşu hakkında bilgi edinmek için Hong (2001) ile başladık çünkü o eşzamanlı bir buluş olmadığını göstermek için çoğundan daha fazla çabalıyor. Web de çok sayıda iyi düzenlenmiş siteler bulunabilir; biz Wikipedia'daki Marconi sayfasından yararlandık. Oradan özellikle Popov hakkında bilgi edindik, onun birimize ortaokulda öğretilmiş olduğu gibi sahtekâr olmadığını ve "1905'de öldüğünü ve Rus hükümetinin 40 yıl sonrasına kadar iddiasında ısrar etmediğini" öğrendik. Tesla hakkında artık tartışmalı olmayan gerçekler Johnston (1982) ve Lomas'ın (1999) da içinde bulunduğu değişik yerlerde belirtiliyor ve sonra www.pbs.org/tesla/ll/ll_whoradio.html ve birçok başka site patent sisteminin ihmal ettiği deha Tesla'yı son yıllarda yeniden keşfetti.
39 Jackson (1897), Hong'da alıntılanmıştır, s. 17. Burns'de de atıf yapılmıştır (2004).
40 Hong (2001). s.23.
41 Hong (2001), s.13, vurgu eklenmiştir.
42 http://www.pbs.org/tesla/ll/ll_whoradio.html'de bildirildiği gibi.
43 A.g.e.
44 Glenn Curtiss ve Wright Kardeşlerin hikâyesi ile ilgili ayrıntılar Shulman'ın (2003) nefis kitabında bulunabilir.
45 Brock (1981) hem telgraf hem telefon endüstrilerinin ayrıntılı tarihini anlatır. Yazar tekel fiyatı, karteller, icatların çalınması, siyasi kayırmalar ve bununla beraber gelen bütün yasal hilelerin her iyi girişimcinin üstesinden gelmesi belki de uygulaması gereken iş yöntemleri olduğuna inanır göründüğü için bizden ürpertici ayrıntıları saklamaz. Kitap, ABD Kongresi'nin Bell'in telefon buluşunu Antonio Meucci'den çaldığına karar vermesinden önce yazıldığı için Brock, Bell'in aynı "buluşu" tarif eden Elisha Gray'in eşdeğer bir dosyasından sadece iki saat önce patent dosyasını teslim ettiğini bildirir. Bu açıkça geçmişe dönük bütün her şeyi daha da eğlenceli hale getirir çünkü yeniden eşzamanlı buluşların istisna

değil kural olduğunu kanıtlar ve çalmanın eldeki seçeneklerden biri olduğunu gösterir (bu sonuncusu için www.esanet.it/chez_basilio/schiavo_wv.htm'ye bakınız). Antonio Meucci hakkında tarihsel ayrıntılar her yerde bulunabilir; 16 Haziran, 2002'de geçen ABD Kongresi kararı için www.guardian.co.uk/international/story/0.3604.738675.00.html'ye bakınız. Televizyona gelince Maclaurin'in (1950) araştırmasında başka bir "iş iştir" yaklaşımı bulunabilir. Maclaurin televizyonun, kısmen bazı oyuncuların oyun sahasından güç kullanarak dışarı atılması ve kısmen kalanlar arasında tekelci bir kartel inşa edilerek çözüldüğü eşzamanlı buluşun klasik bir örneği olduğunu kabul eder. Schumpeter'in her iyi takipçisi gibi, buna rağmen bunun sonucu ziyan edilen üretici kapasitenin ve ortaya çıkardığı tekel fiyatının iyi şeyler olduğu sonucuna varır. RCA (Amerikan Radyo Kurumu) için iyi olan Amerika için de iyidir, öyle görünüyor. Televizyonun icadına Philo T.Farnsworth'ün katkısına dair çeşitli yorumlar için Roberts'ın (2003) keskin kitapçığına veya onun daha uzun ve romantik biyografisi için Schwartz'a (2003) bakınız.

9 İlaç Endüstrisi

1 Hansen ve diğerleri (1991) yeni bir ilaç geliştirmenin 1987'deki maliyetini rapor ederler. Ticaret Bakanlığı 1987'nin ilk çeyreğinde 72,487, 2000'de 99,317 GSMH zımni fiyat deflâtörü bildirmiştir. Bu 1987'nin 200 milyon dolarlık ön tahmini 2000 yılı dolarına çevirmek için kullanılır.

2 Tıbbi patent koruması tahmini uzunluğu Grabowski'den (2002). Diğer taraftan ona Hatch-Waxman Kanunun etkisi Grabowski ve Vernon'dan (1986,1996).

3 PhRMA (2007), s. 2.

4 İlaç endüstrisinin bugünkü yapısı ve ekonomik icraatları hakkında temel bilgiler *online* olarak geniş şekilde mevcuttur. Alıntıladığımız belirli veriler El Feki (2005), healthguideusa.org/NationalCosts.htm'de ve çeşitli *online* raporlar www.imshealth.com'da serbestçe bulunabilir.

5 2005'deki 253,7 milyar dolar üstünde IMS Health tarafından web sitelerinde rapor edildiği gibi, http://www.imshealth.com. En çok satan on ilaç toplamı 41 milyar dolardır.

6 Hansen, Grabowski ve Lasagna (1991).

7 Di Masi, Grabowski ve Hansen (2003). Bu çalışma aynı zamanda ilaç endüstrisinde aktifleştirmede ve indirim maliyetinde kullanılan faiz oranlarını ve kârları açıklar.

8 FDA resmi bildirisi için http:// www.fda.gov/bbs/topics/NEWS/2006/NEW-01514.html'ye bakınız.

9 Bu rakamlar Pfizer'ın 3 Aralık,2006 tarihli basın bildirisinden ve bildiriyi nakleden birçok web sitesinde halen mevcut.

10 Dutfield (2003), s. 78.

11 Aslında bazı büyük kimya şirketleri Fransız boya endüstrisinin (alta bakınız) kaderini paylaşmamak ve endüstrinin gelişmesi için endüstriyi patent korumasının tamamen dışında tutmak istiyorlardı. On dokuzuncu yüzyıl sonunda Alman patent

sistemi konusundaki ek ayrıntılar hakkında Dutfield (2003) dışında Seckelmann'a (2001) bakınız. Kimya endüstrisinin gelişimi konusunda çeşitli tarihsel çalışmalar için Arora ve diğerlerine (1998) bakınız.

12 Yine, Dutfield (2003), özellikle 4. ve 5. bölümler, başlıca bilgi kaynağımız. Zorina Kahn'ın patent yasalarının *online* tarihi http://eh.net/encyclopedia/article/khan. patents temel gerçeklere dair faydalı ve ulaşılması kolay bir özet sağlar.

13 http://en.wikipedia.org/wiki/Community_patent'de ve çeşitli medya kaynaklarında alıntılandığı gibi.

14 Boya endüstrisinin tarihini ve illa olumlu olmasa da onun üzerinde patentlerin oynadığı önemli rolü öğrenmeye başlamak için Morris ve Travis'e (1992) ve oradaki referanslara bakınız. Patentlerin ve tekelin "La Fuchsine"in gelişmesine neden mani olduğuna dair Van den Belt'i (1992) bakınız. Diğer sektörlerde ve ülkelerde mesela ABD'de çok faydalı olmayan patentlere dair benzer hikâyeler için aynı zamanda boya endüstrisinin ilk evrelerinin de dikkatle analiz edildiği Murmann'a (2004) bakınız. Eğer gizemli "fuchsine (fuşin-anilin kırmızısı)" in yapısını merak ediyorsanız Wikipedia size onun kimyasal bileşimini anlatabilir.

15 Meyer-Thurow (1982) hem boya endüstrisi için hem de Alman kimya endüstrisinin gelişimi için ek bilgi sağlar. Fransa'da hem organik hem inorganik kimyasal üretim olmayışına Haber (1958, 1971) dikkat çekmiştir. Oradan aynı zamanda kimya endüstrisinin tarihi hakkında diğer ayrıntılar çıkarılabilir. İngiliz boya endüstrisinin çöküşü aynı zamanda Penrose (1951), 102-105. sayfalarda tartışılıyor.

16 Aspirinin tarihini anlatan yüzlerce web sitesinde teyit edildiği gibi.

17 Murmann (2004), sayfa 3.

18 Pollack (2001).

19 Terim de dâhil tıbbi araştırmada "anticommons" sorununa ilk olarak Heller ve Eisenberg'in (1998) çok tartışılan makalesinde işaret edildi. Bu konuda daha güncel uzmanlık Scherer (2002), ve gene parçaları patentlerinin hala artmakta olduğunu, patent sahiplerinin para kazanmak istediklerini ve bu yüzden "anticommons" sorunu olmaması gerekir diye akıl yürüten Epstein ve Kuhlik'de (2004) mevcut. Benkler (2004) ve Clark ve diğerleri (2000) yazılım endüstrisinde olduğu gibi patent havuzlarının sorunu çözeceğini savunur: Ne de olsa oligopoli tekelden iyidir ve bu makaleler düzinelerce referans içerir. Illionis Üniversitesi Hukuk Fakültesinde bir konferans, home.law.uiuc.edu/iple/conferenceJune06.html tartışmanın 2006'daki durumunu resmeder. Sonuçlarını paylaşmak isteyen gittikçe artan sayıda bilim adamı, tıbbi ve biyolojik araştırma laboratuarları hakkında bilgi Begley (2006), Leaf (2005) ve Maurer ve diğerlerinin (2004) de aralarında bulunduğu bir kısım gazete kaynaklarından bulunabilir.

20 İtalyan ilaç endüstrisine dair bilgi ve veriler Campanella (1979), Ferraguta ve diğerleri (1983) ve Paci'den (1990).

21 Scherer (2003) sayfa 122. Bu Scherer'in dünya çapında ilaç patentlerinin refaha etkisi üzerine çalışması, sonucu ise tıbbi patentlerin sağlığımız için kötü olduğu.

22 İsviçre ilaç endüstrisini neden daha dikkatli incelemediğimiz sorulabilir. O da kendi ülkesinde patent olmadan büyüdü ve İtalyan ilaç endüstrisinden daha başarılı oldu. İsviçre'de patentler İtalya'dan sadece bir yıl önce yürürlüğe girmiş olsa bile hâlâ daha başarılıdır. Bu tartışmanın iki tarafını da eşit şekilde haksız gösterir çünkü İsviçre ilaç endüstrisi hem patentle hem patent olmadan çok başarılı oldu. Bu bölümde işaret edildiği gibi İsviçre ilaç şirketlerinin Fransa'da patent kontrolünden kaçan Fransız firmaları tarafından yaratıldığı gerçek olsa bile İsviçre iç pazarı konuyu tartışmak için çok küçük bir pazar. Önce İsviçre kimya şirketleri sonra ilaç şirketlerinin ne yöntem ne de ürün patentlerini kendi evlerinin bahçesini korumak için kullanamamaları çok önemli değil. Çünkü pazarın İsviçre'den daha küçük olduğu birçok başka ülkede patent kullanabiliyorlardı ve kullandılar da. Bu anlamda ve başlangıcını bir yana bırakırsak başarılı İsviçre ilaç endüstrisi –bugün dünya ölçeğinde 5. ve 6. sıralarda bulunan Novartis ve Hoffman- La Roche'ın başını çektiği aynı zamanda Alcon (29) ve Serono (35) ile temsil edilen– ne "lehte" ne de "aleyhte" bir patent tarihine sahiptir. Bununla birlikte Alexander Clavel'den ve onun Fransız "patentli koşucu" akranlarından CIBA-Geigy ve Hoffman-La Roche gibi büyük firmaların meydana gelmesi önem taşır. 1960'ların sonlarına kadar önde gelen ilaç üreticisi ülkelerin Almanya, İsviçre ve İtalya (yani, ya patentin olmadığı veya zayıf korumanın olduğu ülkeler) olduğu Wikipedia'nın bile "*pharmaceutical company*" girişinde kabul edilmektedir.

23 Hindistan ilaç endüstrisi hakkında ve patent olmadan nasıl büyüdüğüne dair daha fazla bilgi sahibi olmak isteyen okurlar Wikipedia'nın "Hindistan'da İlaçlar" girişine başvurabilirler. Özellikle çok aydınlatıcı, iyi yazılmış ve çok sayıda referans ve veriler var. Merhume Jean Lanjouw patent uyarlamasının Hindistan ilaç endüstrisine etkisinin ne olabileceği üzerine dünyada önde gelen uzmanlardan biriydi. (1997, 2002, 2005) tarihli çalışmalarında ilaçta patent uygulamasına geçen alt ve orta gelirli ülkelerde lehte ve aleyhte yanlar hakkında dengeli bir görüş ortaya koyar. Ancak bizim sınırlı sorumuza gelince onun deneysel çalışmasından ortaya çıkan cevap teknik olarak ifade edilse de oldukça açık:

Yüksek düzeyde korumanın, özellikle çokulusların normal şartlarda yerel teknik kapasitenin rekabet baskısı yaratma olasılığı nedeniyle girmeye tereddüt edeceği ülkelerde, kısa vadede yeni ürünlerin daha sıklıkla girişini teşvik edebileceğine dair bazı deliller vardır. Diğer yandan uzun vadede aynı iç kapasite giriş için alternatif bir kaynak olabilir ve çok geniş patent koruması sunan bir ülkenin bu faaliyetin faydasını görmeyeceğini ve sonuç olarak pazarda toplam olarak daha az ürüne sahip olabileceğini görürüz. (2005, sayfa 25).

Herkes tarafından kabul edildiği gibi Lanjouw, kesin bir şekilde olmasa da patent uygulamasının fiyat farklılaşmasını daha etkili hale getirerek fakir ülkelere yararlı olacağı fikrini geliştiren analistlerden biridir. Bu konuda daha sağlıklı bir beyan Maskus'da (2001) bulunabilir. Çalışma çoğunlukla paralel ithal üzerine yoğunlaşır ve garip bir yardımseverlik argümanını savunur. Buna göre fiyatlar yoksul

ülkede zengin ülkedekinden daha yüksek olduğu zaman veya en azından eşit olduğu zaman fakat asla tersi olmadığı durumda zengin ülkelerin yoksul ülkelere ilaç ihraç etmelerine izin verilmelidir. Hangi ekonomik mantık ve toplumsal refah işlevinin bu asimetrik serbest ticaret kuralını desteklediğini biz bilmiyoruz. Belki de biz konuyu bütünüyle anlamıyoruz. Bunun yoksul ülkelere nasıl bir hayır olacağı konusu ise daha esrarlı. Neden öyle söylediğimizi anlamak için aynı mantığı tarım ürünlerine uygulayın. Bu tam olarak Avrupa Birliğinin tarım ürünleri ticareti politikasına denk geliyor.

24 Chaudhuri, Goldberg, Jia (2003), özet bölümünden alınmış parça.

25 İlaç endüstrisinin günümüzdeki durumuna dair genel bilgimiz çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir, CIPR (Fikri Mülkiyet Hakları Koalisyonu) (2002) , El Feki (2005), IFPMA (Uluslararası İlaç Üreticileri ve Birlikleri Federasyonu) (2004), Maskus (2001), NIHCM (Sağlık İdaresi Ulusal Enstitüsü) (2002), Wikipedia ve http://pubs.acs.org./cen7coverstory/83/8325/index.html'de mevcut Kimya ve Mühendislik Haberleri özel sayısı.

26 Murphy ve Topel (1999).

27 PhRMA (2007), "Temel Gerçekler".

28 Andrew Sullivan'ın blogu: 1 Temmuz, 2005, Cuma Saat: 12:12: 00 Öğleden Sonra.

29 Godlee (2007), sayfa 1.

30 Godlee (2007), sayfa 1. Bu editoryal parçanın yer aldığı BMJ (İngiliz Tıp Dergisi) özel sayısı 15 en önemli tıbbi buluşu listeler ve şu adresteki sitesinde mevcut: www.bmj.com.

31 http://pubs.acs.org/cen/.

32 http://pubs.acs.org/cen/coverstory/83/8325/8325list.html.

33 1961 Kefauver Komitesi hakkında bilgi başta olmak üzere 1962'deki Kefauver-Harris veya İlaç Etkinliği Değişikliği hakkındaki diğer bilgiler her zamanki gibi başta Vikipedi olmak üzere birçok yerde mevcut.

34 NIHCM (2002).

35 Bu ve aşağıdaki "me-too" ilaçlar ve onların ayırt edici mor renklerine dair ve ilaç endüstrisinde AR-GE ve pazarlama elemanı oranına dair ve tüketicilerin ilaçlara ödemeye zorlandıkları fahiş fiyatlarla neyi finanse ettikleri üzerine bir dizi alıntı aynı The New Republic'ten: http://www.thenewrepublic.com/docprint.mhtml?i=20021007&s=thompson100702.

36 A.g.e

37 A.g.e.

38 Harris (2004).

39 Eksik olsa da uzun ve tamamen yasa dışı olmasa da oldukça uygunsuz rant arayışı yöntemleri Baker ve Chatani'de (2002). Taklit ilaçların gelişimi ve patentlenmesi hakkında ek bilgi Hubbard ve Love'da (2004) ve ilgili referanslarda bulunuyor. Bu ilaçların tıp mesleği mensuplarına "pazarlanması" ile ilgili ayrıntılar ise Angell ve Relman'da (2002).

40 Hugh, Moore ve Snyder çalışması (2002). Bildirdikleri sonuç bizimkinin tersidir: İlaç patentlerinin kaldırılmaması gerektiği sonucuna varırlar. Görünüşe göre bunun medeni ilgili faiz oranın %5'ten düşük olduğuna inanmaları.

41 Patent olmadan geliştirilecek ilaç oranı olarak %40 tahmini Levin ve diğerlerinin (1987) araştırmasından. Hindistan'da jenerik ilaçlara dair bilgi Lanjouw'dan (1997), patent dışıilaçların girişinden sonra pazar payı hakkında bilgi CBO (Kongre Bütçe Dairesi)[1998]'dan ve bizim kendi hesaplarımız Boldrin ve Levine'de (2005b).

42 http://www.cptech.org/

43 Yetim ilaç çalışması Love'da (1997).

44 http://www.cepr.net/ Özel sektör ve kamusal araştırma merkezlerinin ilaç geliştirme maliyetlerini karşılaştıran CEPR (Ekonomik Politika Araştırmaları Merkezi) çalışması Baker ve Chatani'de (2002).

45 Ders kitapları piyasasında aşırı "bende-de-olsun" taklidi teorik olarak Boldrin ve Levine'de (2002) araştırıldı. Orada belirli şartlar altında --ilaç endüstrisinden farklı olmayan şartlar altında- sonucun "Pareto En Kötü Sonuç" olabileceğini gösteriyoruz. Bu fikir patent yarışları ve aşırı AR-GE harcamalarında şimdi unutulmuş görünen gelişmiş literatür örneğin Fudenberg ve Tirole (1991) için yabancı bir konu değil.

10 Kötü, İyi ve Çirkin

1 Machlup (1958), s. 80. Öyle görünüyor ki aslında Machlup Penrose'u (1951) yorumluyordu. Bunu Bronwyn Hall ile yapılan bir konuşmadan öğrendik. O da anlaşılan Joshua Lerner'den öğrenmiş.

2 Bildiğimize göre, bu önerinin ilk basılı ifadesi Kukkonen'de (1998) bulunuyor. Fakat Google'da hızlı bir arama bu fikrin konuyla ilgilenen hukukçuların ve hukuk şirketlerinin çok ilgisini çektiğini gösteriyor. Das (2000), http://www.mofo.com/news/updates/files/update1022.html'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı).

3 2.Bölümde tartıştığımız İspanyol *Gedeprensa* örneğinde olduğu gibi.

4 Patent kapsamının son zamanda olay dizisini içine alacak şekilde genişletilmesi www.emediawire.com/releases/2005/l l/emw303435.htm'de tartışılıyor. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.) Olay örgülerinin patentlenmesi genel fikrinin sempatiden öte son derece önyargılı bir yasal "analizi" için http://www.plotpatents.com/legal_analysis.htm'ye bakınız. Bu analiz kurgusal olay örgülerinin patentlenebilmesi için çok çalışan bir hukuk şirketinden geliyor.

5 8. Bölümde tartıştığımız şekilde ve oradaki kaynaklar.

6 Burada kaynağa ihtiyaç yok, buna rağmen işte Üniversite araştırması patentlenmesine dair eski ve oldukça ilginç bir örnek, Apple (1989).

7 Yine, AB telif hakkı süresinin şimdiki ABD telif hakkı süresine uyacak şekilde genişletilmesi üzerine halen devam eden tartışma hakkında malzeme hem internette hem de günlük basında bol miktarda bulunmaktadır. Başlangıç için http://

news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/music/3547788.stm'e bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.) Dennis Karjala'dan AB-ABD uyumlaştırması konusunda bir parça için http://homepages.law.asu.edu/~dkarjala/OpposingCopyrightExtension/legmats/HarmonizationChartDSK.html'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

8 "Lisanlamaya tek taraflı ret" uygulamasına dair sorunların nispeten teknik bir tartışması için http://www.usdoj.gov/atr/public/hearings/ip/chapter_1.pdf'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.) "Dokuz-Hayır" listesi için ve bunlardan kurtulma imkânı konusunda tarafsız olmayan, açıkça kaldırılmasını benimseyen bir tartışma için Gilbert ve Shapiro'ya (1997) bakınız. Son zamanlardaki iki Microsoft anti tröst davasında ikna edici şekilde uygulanmış farklı bir görüş için First'e (2006) bakınız.

9 Trinko'ya karşı Verizon davası hakkında bilgi internette geniş şekilde yer almaktadır, örneğin Evans (2004) ve Power Market's Week (2004); Yüksek Mahkeme kararı ise web sitesinde mevcut.

10 Dijital Haklar Yönetimi insiyatifi (onun çoklu versiyonlarında) ve onun tartışmalı yapısı internet ve diğer medyada yaygın olarak mevcut. Meraklı okuyucu ilgili Vikipedi girişinden başlayıp devam edebilir.

11 Grokster davası hakkında ayrıntılı bilgi için yine Wikipedia iyi bir başlangıç noktası. Daha fazla bilgi Grokstere 'e karşı MGM hakkında Elektronik Sınır Vakfı sayfasında bulunabilir. Ilımlı bir hukuki değerlendirme Samuelson'da (2004). Yüksek Mahkeme kararının ekonomik inovasyon üzerine kötü etkisi için www.grokster.com'a gidiniz ve sizi 24 Şubat 2008'de bile karşılayan korkutucu mesajı okuyunuz.

12 2 Temmuz 2005'te Avrupa Parlamentosu'nda "Bilgisayarla Gerçekleştirilen Buluşların Patentlenebilirliğine Dair Yönerge" adı verilen talimatı fesih etmek için yapılan oylama sonucu 14'e karşı 648'di (18 çekimser). Bu iyi bir haber olmasına rağmen Avrupa'da yazılım patentleri üzerindeki savaş sona ermedi. Oylama Avrupa Parlementosu içinde yazılım patentlerine geniş çaplı bir karşı çıkıştan daha çok Avrupa Parlementosu'nun her önerisini yok saymaya meyleden Avrupa Komisyonu ile arasındaki genel savaşa atfedilebilir. Ancak bu arada halk muhalefeti arttı özellikle iş dünyasında. Yazılım patentlerine ticaret lehine çizgide ve bu kitapta göz önüne serilen serbest piyasa lehinde argümanlar temelinde karşı çıkan eylemci gruplar ortaya çıktı.

13 Bu konu üzerine haber ve bilgi her türlü medyada yaygın olarak yer alıyor. Yiyecek ve tarımda biyoteknoloji üzerine Gıda ve Tarım Örgütünün *online* Forumu http://www.fao.org/biotech/forum.asp de olup (24 Şubat 2008'de ulaşıldı) meraklı okuyucu için özellikle aydınlatıcı bir başlangıç noktasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün durumunu iyileştirecek bazı makul reformlar http://issues.org/17.4/barton.htm'de bulunabilir. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

14 Genomik patentlerin neden kötü bir fikir olduğunu büyük ölçüde açıklığa kavuşturduktan sonra yanlış nedenlerle onlardan hoşlanan kişilere dair atıflar Putnam (2004) ve Hale ve diğerlerinde (2006).

15 http:/www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm. deki TRIPS web sitesinde bulunan belgeler ile kolayca doğrulanacağı gibi TRIPS-WTO varlığının tek olmasa da ana nedeni budur. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

16 IBM ve diğer firmaların Linux üzerindeki koruyucu patent havuzu hakkındaki bilgi internet ve diğer medyada yaygın şekilde mevcuttur. Daha fazla bilgi için OSDL ve Serbest Standartlar grubu altında Wikipedia'ya veya doğrudan OIN, http://www.openinventionnetwork.com veya Linux Vakfının http://www.linux-foundation.org/en/Main_Page 'e gidiniz. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

17 Bütün olası ve hepsi de çok akla uygun reformlara dair ayrıntılı bir tartışma Jaffe ve Lerner'de (2004) bulunabilir.

18 Belli ki "salıncak nasıl sallanır" patenti (ABD Patent No 6368227) burada devasa ve gittikçe büyüyen ve bizim uydurduğumuz sanılabilecek kadar mantıken mesnetsiz patent sınıfı için bir örnektir. İtiraf etmeliyiz ki ABD Patent Ofisinin dünyadaki en utanmaz rant-arayıcılarından bazılarıyla işbirliği içinde eriştiği yüksekliğe erişebilecek düzeyde hayal gücüne sahip değiliz. Bu modern yasal ucubeler takımı üzerine eğlenceli bir araştırma için sonsuz sayıda siteden birkaç tanesi şunlardır: www.patentsonline.com/crazy.html, www.crazypatents.com, www.totallyabsurd.com, www.patentlysilly.com korkutmazsa eğlendirir. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

19 Quillen ve diğerleri (2002).

20 Quillen ve diğerleri (2002), s. 50-51.

21 Gallini ve Scotchmer (2001).

22 Kingston (2001), s. 32.

23 Patent yenileme planları Cornelli ve Schankerman (1999) ve Scotchmer'de (1999) tartışılıyor.

24 http://www.supremecourtus.gov/opinions/02pdf/01-618.pdf 'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

25 Lessig (2004). Özellikle http://www.authorama.com'da kamusal alan versiyonunda "Kayıt ve Yenileme" bölümüne bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

26 Landes ve Posner (2003).

27 Biraz iyi yasal haberler, kişisel kullanım için ve ticari amacı olmaksızın yapılan müzik indirmelerine dahi hırsızlık olarak muamele edilmesi için en saçma başvurulardan bazıları aleyhine karar vermeye başlayan Avrupa mahkemelerinden de geliyor gibi gözüküyor. İspanyol ve İtalyan mahkeme kararları için mesela http: //www.theregister.co.uk/2006/11/03/spanish_judge_says_downloading_legal/ ve http: //www.repubblica.it/2006/10/sezioni/cronaca/cassazione-3/lecito-scaricare-file/lecito-scaricare-file.html'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

28 Ekonomistler ile diğerleri arasında kölelik üzerine tartışma enine boyuna Levy ve Peart'de (2001) tartışılıyor. Dickens köleliği savunmasının yanı sıra telif hakkı yasasının da güçlü bir taraftarıydı ve izni olmadan kitaplarının yasal olarak ABD'de dağıtılabilmesine müthiş öfkeleniyordu. İronik olarak sanatçıyı ve atleti stüdyo veya takıma bağlayan uzun süreli sözleşmelerin yaygın olduğu müzik ve

spor endüstrilerinde sözleşmeli köleliğe sınırlı biçimde hâlâ izin verilmektedir.

29 Gallini ve Scotchmer (2001).

30 Diğerleri yanında Condon ve Sinha (2004) gelişmekte olan ülkelerde patentlerin askıya alınmasının ölçütlerini inceledi.

31 Schankerman ve Pakes (1986) çeşitli Avrupa ülkelerinde patent gelirlerini inceledi. Onların verilerini kullanarak Kingston (2001) şimdiki patent sisteminin yerini alması için gereken sübvansiyon miktarını hesaplar. (s. 18).
Schankerman ve Pakes, İngiltere, Fransa ve Almanya'daki patentler için patent gelirlerinin işletmelerin içerdeki AR-GE harcamalarının sadece küçük bir kısmını oluşturduğu bildiriyor. Bu İngiltere ve Fransa'da 5 yıllık patentlerin getirilerinin ıskontolu toplamı 7.000 dolar, Almanya'da 19.000 dolar demektir. Patentlerin toplam ulusal AR-GE harcamalarının bir oranı olarak değeri Fransa'da 0,057, İngiltere'de 0,068 ve Almanya'da 0,056 idi(1986, 1068. ve 1074. S.). Schankerman akabinde patentlere eşit bir teşvik sağlamak için AR-GE' ye %15 ila %35'lik bir sübvansiyonun yeterli olacağını hesapladı (1988, s. 95).

32 Schankerman (1998). Bunun bir önceki nottaki alıntıda Kingston'ın atıfta bulunduğu aynı çalışma olduğuna dikkat edin. 1988 Kingston'ın çalışma tablolarında bir dizgi yanlışı olsa gerek.

33 Sırasıyla Romer (1996), Hellwig ve Irmen (2001), Kremer (2001, a,b) ve Glennerster, Kremer ve Williams (2006), Gallini ve Scotchmer'e (2001) bakınız.

34 Rasmusen (2005), s. 6.

35 Rasmusen (2005), s. 21.

36 Onun hakkında bilgi edinmeye başlamak için mesela http: //famausmuslims.muslimonline.org/zheng-he-cheng-ho.html'ye bakınız. (24 Şubat 2008'de ulaşıldı.)

37 Wikipedia'da iki küçük giriş ve birkaç küçük site dışında John Lambert veya Duryea Kardeşler hakkında internette çok az bilgi var. Buna rağmen dikkatli bir arama ve okuma ile hikâyeleri ve başarıları yavaş yavaş fakat açıkça ortaya çıkar. Hiçbiri patent almadı fakat yenilikçi faaliyetleri buna rağmen Amerikan otomobil endüstrisini başlattı. Scharchburg'a (1993) bakınız.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D. ve J. Angrist (2000), "How Large are the Social Returns to Education? Evidence from Compulsory Schooling Laws," *NBER Macroeconomic Annual 2000* içinde, y.h. B. S. Bernanke ve K. Rogoff, 9-59, Cambridge: MA: MIT Press.

Acemoglu, D. ve J. Linn (2003), "Market Size in Innovation: Theory and Evidence from the Pharmaceutical Industry," NBER Çalışma Dosyası No. 10038, Haziran.

Adams, W. ve J. B. Dirlam (1966), "Big Steel, Invention and Innovation," *Quarterly Journal of Economics* 80, 167-89.

Aghion, P. ve P. Howitt (1992), "A Model of Growth through Creative Destruction," *Econometrica* 60, 323-51.

Akerloff, G.A., K. J. Arrow, T. F. Bresnahan, J. M. Buchanan, R. H. Coase, L. R. Cohen, M. Friedman, J. R. Green, R. W. Halın, T. W Hazlett, C. S. Hemphill, R. E. Litan, R. G. Noll, R. Schmalensee, S. Shavell, H. R. Varian, and R. J. Zeckhauser (2002), "Amicus Curiae Brief in Support of Petitioners in the Supreme Court of the United States *Eric Eldred et al v. John D. Ashcroft, Attorney General*."

Allen, R. C. (1983), "Collective Invention," *Journal of Economic Behavior and Organization* 4, 1-24.

Aiston, J. M. ve R. J. Venner (2000), "The Effects of the U.S. Plant Variety Protection Act on Wheat Genetic Improvement," D.P. No. 62, International Food Policy Research Institute, May.

Angell, M. ve A. S. Relman (2002), "Patents, Profits, and American Medicine: Conflicts of Interest in the Marketing and Testing of New Drugs," *Daedalus* (Bahar), 102-11.

Anton, J. J. ve D. A. Yao (1994), "Expropriation and Inventions: Appropriable Rents in the Absence of Property Rights," *American Economic Review* 84, 190-209.

Anton, J. J. ve D. A. Yao (2000), "Little Patents and Big Secrets: Managing Intellectual Property," basılmamış akademik çalışma, Wharton Graduate School of Business, University of Pennsylvania.

Apple, R. (1989), "Patenting University Research: Harry Steenbock and the Wisconsin Alumni Research Foundation," *Isis* 80 (3), 374-94.

Arewa, O. B. (2006), "Copyright on Catfish Row: Musical Borrowing, Porgy & Bess and Unfair Use," ExpressO Preprint Series, dosya 1116, Berkeley Electronic Press, http://law.bepress.com.expresso/eps/ 1116 adresinde bulunabilir.

Arora, A., M. Ceccagnoli ve W. Cohen (2003), "R&D and the Patent Premium," NBER Çalışma Dosyası No. W9431.

Arora, A., R. Landau ve N. Rosenberg (1998), *Chemicals and Long-Term Economic Growth: Insights from the Chemical Industry*, New York: John Wiley & Sons.

Arrow, K. (1962), "Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention," *Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors* içinde, y.h. National Bureau of Economic Research, 609, 617. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Arundel, A. (2001), "Patents in the Knowledge-Based Economy," *Beleidsstudies Technologie Economie* 37, 67-88.

Associated Press (2005), "Publisher of 9/11 Report to Make Donation," Temmuz 21.

Baccara, M. G. ve R. Razin (2004), "Curb Your Innovation: Corporate Conservatism in the Presence of Imperfect Intellectual Property Rights," basılmamış akademik çalışma, New York University.

Baker, D. ve N. Chatani (2002), "Promoting Good Ideas on Drugs: Are Patents the Best Way? The Relative Efficiency of Patent and Public Support for Bio-medical Research," seminer dosyası, Center for Economic and Policy Research.

Baldwin, J. M. ve P. Hanel (2003), *Innovation and Knowledge Creation in an Open Economy: Canadian Industry and International Implications*, Cambridge: Cambridge University Press.

Barragan Arce, J. (2005), "The Apples of Competition: A Study of Plants Innovation in Nineteenth and Twentieth Century USA," doktora tezi, University of Minnesota, hazırlanıyor.

Barro, R. J. ve X. Sala-i-Martin (1995), *Economic Growth*, Cambridge, MA: MIT Press.

Battacharya, S. Ve J. R. Ritter (1983), "Innovation and Communication: Signalling with Partial Disclosure," *Review of Economic Studies* 50, 331-46.

Becker, G. (1971), *Economic Theory*, New York: Knopf.

Begley, S. (2006), "In Switch, Scientists Share Data to Develop Useful Drug Therapies, *Wall Street Journal*, Ocak 20.

Benkler, Y. (2004), "Commons-Based Strategies and the Problems of Patents," *Science* 305, 1110-11.

Bercovitz, A. (1974), "La protección jurídica de las invenciones y la industria quimicofarmaceútica," kolokyumda sunulmuş dosya, Salamanca Üniversitesi İş Hukuku Bölümü, Madrid.

Berkun S. (2007), *The Myths of Innovation*, Sebastopol, CA: O'Reilly Media.

Bessen, J. (2003), "Patent Thickets: Strategic Patenting of Complex Technologies," basılmamış akademik çalışma, School of Law, Boston University, Mart.

Bessen, J. (2005), "A Comment on 'Do Patents Facilitate Financing in the Software Industry?" Boston University School of Law and Research on Innovation, http://www.researchoninnovation.org/comment adresinde Mann.pdf olarak bulunabilir.

Bessen, J. ve R. M. Hunt (2003), "An Empirical Look at Software Patents," basılmamış akademik çalışma, Massachussets Institute of Technology, Mayıs, http://opensource.mit.edu/papers/bessen.pdf adresinde bulunabilir. Kısaltılmış bir örneği *Journal of Economics & Management Strategy* 16, no. 1 (2007), 157-89'da basılmıştır.

Biddle, P., P. England, M. Peinado ve B.Willman (tarihsiz), "The Darknet and the Future of Content Distribution," basılmamış akademik çalışma, Microsoft Corporation.

Block, M. (2000), "The Empirical Basis for Statutory Database Protection after the European Database Directive," basılmamış akademik çalışma, Duke Law School, www.law.duke.edu/cspd/papers/empirical.doc adresinde bulunabilir.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (1999), "Perfectly Competitive Innovation," basılmamış akademik çalışma, University ofMinnesota ve UCLA, http://dklevine.com ve http://www.econ.umn.edu/~mboldrin adreslerinde bulunabilir.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2002), "The Case Against Intellectual Property," *The American Economic Review: Papers and Proceedings* 92, 209-12.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2004a), "Rent Seeking and Innovation," *Journal of Monetary Economics* 51, 127-60.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2004b), "2003 Lawrence Klein Lecture: The Case Against Intellectual Monopoly," *International Economic Review* 45, 327-50.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2005a), "The Economics of Ideas and Intellectual Property," *Proceedings of the National Academy of Sciences* 102, 1252-56.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2005b), "IP and Market Size," basılmamış doktora tezi, http://www.econ.umn.edu/~mboldrin//Research/Current Research/innovation.html adresinde bulunabilir.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2006), "Standing on Giants' Shoulders. The Economics of Innovation in a Complex Economy," çalışma dosyası,Washington University in St. Louis.

Boldrin, M. ve D. K. Levine (2007), "Full Appropriation and Intellectual Property," basılmamış akademik çalışma, Washington University in St. Louis, Şubat.

Borges, J. L. (1983), *Labyrinths: Selected Stories and Other Writings*, New York: Modern Library.

Boynton, R. S. (2004), "The Tyranny of Copyright?" *New York Times*, Ocak 25.

Braguinsky, S., S. Gabdrakhmanov ve A. Ohyama (2007), "A Theory of Industry Dynamics With Innovation and Imitation," basılmamış akademik çalışma, Department of Economics, SUNY Buffalo, *Review of Economic Dynamics*'te basılacak.

Branstetter, L. ve M. Sakakibara (2001), "Do Stronger Patents Induce More Innovation? Evidence from the 1988 Japanese Patent Law Reforms," *Rand Journal of Economics* 32, 77-100.

Breyer, S. (1970), "The Uneasy Case for Copyright. A Study of Copyright in Books, Photocopies, and Computer Programs," *Harvard Law Review* 84, 281-351.

Britt, B. (1990), "International Marketing: Disney's Global Goals," *Marketing*, Mayıs 17.

Brock, G. W. (1981), *The Telecommunications Industry: The Dynamics of Market Structure*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Brown, K. (2005), *Samizdat*, basılmamış taslak, Alexis de Tocqueville Institute, taslak üzerine tartışmalar http://www.adti.net/samizdat/samizdat.updatesold.html adresinde yer almaktadır.

Burns, R. W. (2004), *Communications: An International History of the Formative Years*, IEE History of Technology Series 32.

Butler L. J. ve B.Marion (1985), *The Impact of Patent Protection on the U.S. Seed Industry and Public Breeding*, Madison: University of Wisconsin Press.

Campanella, L. (1979), "La politica dei farmaci in Italia con particolare riferimento ai problemi della ricerca scientifica," *La concentrazione industriale: Problemi teorici e considerazioni empiriche con particolare riferimento all'industria farmaceutica* içinde, y.h. G. Querini. Franco Angeli.

Campbell, B. ve M. Overton (1991), *Land, Labour and Livestock: Historical Studies in European Agricultural Productivity*, Manchester, UK: Manchester University Press.

Carnegie, A. (1905), *James Watt*, Doubleday, Page & Co.

Carr, D. (2002), "Cybersmut and Debt Undermine Penthouse," *New York Times*, Nisan 8.

Carroll, M. W. (2005), "The Struggle for Music Copyright," *Florida Law Review* 57, 907-61.

Castiglionesi, F. ve C. Ornaghi (2004), "An Empirical Assessment of the Determinants of TFP Growth," basılmamış akademik çalışma, Universidad Carlos III, Madrid.

Cavalli-Sforza, L. L. (1996), "The Spread of Agriculture and Nomadic Pastoralism: Insights from Genetics, Linguistics, and Archaeology," *The Origins and Spread of Agriculture and Pastoralism in Eurasia* içinde, y.h. D. Harris, 51-69, Londra: University College London Press.

Caves, R. E., M. D. Whinston ve M. A. Hurwitz (1991), "Patent Expiration, Entry and Competition in the U.S. Pharmaceutical Industry: An Exploratory Analysis," Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics, 1-48.

Chaudhuri, S., P. Goldberg ve P. Jia (2003), "The Effects of Extending Intellectual Property Rights Protection to Developing Countries: A Case Study of the Indian Pharmaceutical Market," NBER Çalışma Dosyası No. 10159, *The American Economic Review*'de basılacak.

Chien, R. I., y.h. (1979), *Issues in Pharmaceutical Economics*, Lanham, MD: Lexington Books.

Ciccone, A. ve G. Peri (2002), "Identifying Human Capital Externalities: Theory with an Application to US Cities," IZA Tartışma Dosyaları No. 488, Institute for the Study of Labor.

Cipolla, C. M. (1969), *Literacy and Development in the West*, Harmondsworth, UK: Penguin Books.

Cipolla, C. M. (1972), "The Diffusion of Innovations in Early Modern Europe," *Comparative Studies in Society and History* 14, 46-52.

Cipolla, C. M. (1976), *Before the Industrial Revolution: European Society and Economy, 1000-1700,* New York: W. W. Norton.

Clark, G. (2007), *A Farewell to Alms: A Brief Economic History of the World*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Clark, J., J. Piccolo, B. Stanton ve K. Tyson (2000), "Patent Pools: A Solution to the Problem of Access in Biotechnology Patents?" basılmamış akademik çalışma, U.S. Patent and Trademark Office, Washington, DC.

Cohen, W.M., A. Arora, M. Ceccagnoli, A. Goto, A.Nagata, R. R. Nelson ve J. P.Walsh (2002), "Patents: Their Effectiveness and Role," basılmamış akademik çalışma, Carnegie-Mellon University.

Cohen, W. M., R. R.Nelson ve J. P.Walsh (2000), "Protecting Their Intellectual Assets: Appropriability Conditions and Why U.S. Manufacturing Firms Patent (or Not)," NBER Çalışma Dosyası No. 7552, Şubat.

Cohen,W. M. ve J.Walsh (1998), "R&DSpillovers, Appropriability and R&D Intensity: A Survey Based Approach," basılmamış akademik çalışma, Carnegie-Mellon University.

Colyvas, J.,M.Crow, A. Gelijns, R.Mazzoleni, R.Nelson,N.Rosenberg ve B. N. Sampat (2002), "How Do University Inventions Get into Practice?" *Management Science* 48, 61-72.

Comanor, W. S. (1966), "The Drug Industry and Medical Research: The Economics of the Kefauver Committee Investigations," *The Journal of Business* 39, 12-18.

Comanor,W. S. (1986), "The Political Economy of the Pharmaceutical Industry," *Journal of Economic Literature* 24, 1178-1217.

Commission on Intellectual Property Rights (2002), "Integrating Intellectual Property Right and Development Policy," komisyonun nihai raporu, http://www.iprcommission.org/papers/pdfs/final report/CIPRfullfinal.pdf adresinde bulunabilir.

Condon, B. ve T. Sinha (2004), "Global Diseases, Global Patents, and Differential Treatment in WTO Law: Criteria for Suspending Patent Obligations in Developing Countries," basılmamış akademik çalışma, Instituto Tecnológico Autónomo de México, Mexico City, *Journal of International Law and Business*'de basılacak.

Congressional Budget Office (1998),*How Increased Competition from Generic Drugs Has Affected Prices and Returns in the Pharmaceuticals Industry*, Washington, DC: Congressional Budget Office, http://www.cbo.gov/showdoc.cfm?index=655&sequence=0 adresinde bulunabilir.

Coover, J. (1985),*Music Publishing: Copyright and Piracy in Victorian England*. Londra: Mansell Publishing.

Comelli, F. ve M. D. Schankerman (1999), "Patent Renewal and R&D Incentives," *Rand Journal of Economics* 30, 197-213.

Costas, J.M. ve E. Heuvelink, y.h. (2000), *Greenhouse Horticulture in Almeria (Spain): Report on a Study Tour*.

Das, P. K. (2000), "Offensive Protection: The Potential Application of Intellectual Property Law to Scripted Sports Plays," *Indiana Law Journal* 75, 1073-1100.

David, P. A. (2001), "Tragedy of the PublicKnowledge 'Commons'? Global Science, Intellectual Property and the Digital Technology Boomerang," MERIT Araştırma Notu 003, http://econwpa.wustl.edu/eps/dev/papers/0502/0502010.pdf.

DeLong, B. Ve M. Froomkin (1999). *Speculative Microeconomics for Tomorrow's Economy*, http://personal.law.miami.edu/f froomkin/articles/spec.htm adresinde bulunabilir.

Derry, T. K. ve T. I. Williams (1960), *A Short History of Technology*. Oxford, UK: Clarendon Press.

DiMasi, J., R. W. Hansen ve H. G. Grabowski (2003). "The Price of Innovation: New Estimates of Drug Development Costs," *Journal of Health Economics* 22, 151-85.

Dunlap, D. W. (2005), "Copyright Suit over Tower Design Can Proceed, Judge Says," *New York Times*, Ağustos 11, C19.

Dutfield, G. (2003), *Intellectual Property Rights and the Life Science Industries: ATwentieth Century History,* Aldershot, UK: Ashgate.

The Economist (2005), "A Market for Ideas: A Survey of Patents and Technologies," Ekim 22, 1-20.

Electronic Frontier Foundation (2003), "DMCA Archives," http://www.eff.org /IP/DMCA/ adresinde bulunabilir.

El Feki, S. (2005), "Prescription for Change: A Survey of Pharmaceuticals," *The Economist*, Haziran 18.

Ellison, G. ve E. Glaeser (1997), "Geographic Concentration in U.S. Manufacturing Industries: A Dartboard Approach," *Journal of Political Economy* 105, 889-927.

Ellison, G. ve E. Glaeser (1999), "The Geographic Concentration of Industry: Does Natural Advantage Explain Agglomeration?" *The American Economic Review, Papers and Proceedings* 89, 311-16.

Epstein, R. A. ve B.N.Kuhlik (2004), "Is There a Biomedical Anticommons?" *Regulation Magazine* 27, 54-58.

Epstein, S. R. ve P.Maarten, y.h. (2005), *Guilds, Technology and the Economy in Europe, 1400-1800,* Londra: Routledge.

Evans, D. S. (2004), "What's Yours is Mine," *Wall Street Journal*, Şubat 2.

Evans, D. S. ve R. Schmalensee (2001), "Some Economic Aspects of Antitrust Analysis in Dynamically Competitive Industries," NBER Çalışma Dosyası No. 8268.

Federal Trade Commission (2002), "Complaint 0110017: In the Matter of Rambus Incorporated, A Corporation," Docket No. 9302, http://www.ftc.gov/os/ adjpro/d9302/020618admincmp.pdf adresinde bulunabilir.

Felten, E. (2005), "The Pizzaright Principle," Freedom to Tinker, Eylül 28, http://www.freedom-to-tinker.com/?p=902 adresinde bulunabilir.

Ferraguto, G., C. Lucioni ve F. Onida (1983), *L'industria farmaceutica italiana: L'innovazione tecnologica.* Il Mulino.

First, H. (2006), "Microsoft and the Evolution of the Intellectual Property Concept," New York University Law and Economics Working Papers No. 74.

Fleming, I. (1953), *Casino Royale*, Londra: Jonathan Cape.

Flint, E. (2002), "Prime Palaver #6," Nisan 15, http://www.baen.com/library/ palaver6.htm adresinde bulunabilir.

Flynn, L. J. ve S. Lohr (2006), "Two Giants in a Deal over Linux," *New York Times*, Kasım3.

Fox, S. P. (2002), "Opening Statements of Stephen P. Fox Associate General Counsel, Director of Intellectual Property Hewlett-Packard Company," FTC/DOJ Bilgi-Temelli Ekonomide Rekabet ve Fikri Mülkiyet Hukuku ve Politikası Duruşmaları, Şubat 28

Fudenberg, D. ve J. Tirole (1991), *Game Theory*, Cambridge, MA: MIT Press.

Gall, B. W. (2000), "What is 'Fair Use' in Copyright Law?" http://www.gigalaw.com/articles/2000-all/gall-2000–12-all.html adresinde bulunabilir.

Gallini, N. (2002), "The Economics of Patents: Lessons from Recent U.S. Patent Reform," *Journal of Economic Perspective* 16, 131-54.

Gallini, N. ve S. Scotchmer (2001), "Intellectual Property:When Is It the Best Incentive System?" *Innovation Policy and the Economy* içinde, cilt 2, y.h. A. Jaffe, J. Lerner ve S. Stern. Cambridge, MA: MIT Press.

Gans, J. S., D. H. Hsu ve S. Stern (2000), "When Does Start Up Innovation Spur the Gale of Creative Destruction?" NBER Çalışma Dosyası No. 7851, Ağustos.

Gardner,W. M. (1915), *The British Coal-Tar Industry,* Manchester, NH: Ayer Publishing; tekrar baskı, Londra:Williams and Norgate, 1981.

Gates, B. (1991), "Microsoft Challenges and Strategy Memo," Mayıs 16. http://www.nytimes.com/2007/06/09/opinion/09lee.html?ex=1339041600&en=a2f3d8f1f3cfcb61&ei=5090 adresinde bulunabilir.

Gilbert, A. (2005), "Red Hat Revenues Jump 46%,"*Web Design & Technology News*, Temmuz 2.

Gilbert, R. ve C. Shapiro (1990), "Optimal Patent Length and Breadth," *Rand Journal of Economics* 21, 106-12.

Gilbert, R. ve C. Shapiro (1997), "Antitrust Issues in the Licensing of Intellectual Property: The Nine No-No's Meet the Nineties," Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics, 283-336.

Gilbert, R. J. ve D. M. G. Newbery (1982), "Preemptive Patenting and the Persistence of Monopoly," *The American Economic Review* 72, 514-26.

Gilson, R. (1999), "The Legal Infrastructure of High Technology Industrial Districts: Silicon Valley, Route 128, and Covenants not to Compete," *New York University Law Review* 74, 575-629.

Glennerster, R., M. Kremer ve H. Williams (2006), "Creating Markets for Vaccines," *Innovations* 1 (1), 67-79.

Godlee, F. (2007), "Milestones on the Long Road to Knowledge," *British Medical Journal* (334, ek), http://www.bmj.com/cgi/content/full/334/suppl 1/s2 adresinde bulunabilir.

Grabowski, H. G. (2002), "Patents, Innovation and Access to New Pharmaceuticals," *Journal of International Economics Law* 5, 849-60.

Grabowski, H. G. ve J.M. Vernon (1986), "Longer Patent for Lower Imitation Barriers: The 1984 Drug Act," *The American Economic Review, Papers and Proceedings* 76, 195-98.

Grabowski H. G. ve J. M. Vernon (1996), "Longer Patents for Increased Generic Competition in the US," *PharmacoEconomics* 10, 110-23.

Graham, S.H. (2002), "Secrecy in the Shadow's of Patenting: Firms'Use of Continuation Patents: 1975-1994," doktora tezi bölümü, Haas School of Business, University of California, Berkeley.

Green, J. (2006), "Exit, Pursued by a Lawyer," *New York Times*, Ocak 29.

Greenwood, J. ve B. Jovanovic (1990), "Financial Development, Growth, and the Distribution of Income," *Journal of Political Economy* 98, 1076-1107.

Griliches, Z. (1957), "Hybrid Corn: An Exploration in the Economics of Technological Change," *Econometrica* 25, 501-22.

Griliches, Z. (1960), "HybridCorn and the Economics of Innovation," *Science* 132 (Temmuz).

Grossman, G. ve E. Helpman (1991), "Quality Ladders in the Theory of Growth," *Review of Economic Studies* 58, 43-61.

Haber, L. F. (1958), The *Chemical Industry During the Nineteenth Century*. Cambridge, UK: Clarendon Press.

Haber, L. F. (1971), *The Chemical Industry: 1900–1930*. Oxford: Clarendon Press.

Hale, R., L. Tolleri ve J. L. Telford (2006), "The Evolution and Impact of Genome Patents and Patent Applications," *Expert Opinion on Therapeutic Patents* 16 (3), 231-5.

Hall, B. H. ve R. H. Ziedonis (2001), "The Patent Paradox Revisited: An Empirical Study of Patenting in the U.S. Semiconductor Industry, 1979–1995," *Rand Journal of Economics* 32, 101-28.

Hall,G. ve R.-M.Ham(1999), "The Patents ParadoxRevisited:Determinants of Patenting in the U.S. Semiconductor Industry, 1980-94," basılmamış akademik çalışma, University of California at Berkley, Nisan.

Hansen, R. W., H. G. Grabowski ve L. Lasagna (1991), "Cost of Innovation in the Pharmaceutical Industry," *Journal of Health Economics* 10, 107-42.

Harris, G. (2004), "As Doctors Write Prescriptions, Drug Companies Write Checks," *New York Times*, Haziran 27.

Hayek, F. (1960), "Free Enterprise and Competitive Order," *Individualism and Economic Order* içinde, Chicago: University of Chicago Press.

Heinlein, R. (1939), "Life Line," *Astounding Science Fiction* içinde.

Heller,M. A. ve R. S. Eisenberg (1998), "Can Patents Deter Innovation? The Anticommons in Biomedical Research," *Science* 280, 698-701.

Hellwig, M. ve C. Irmen (2001), "Endogenous Technical Change in a Competitive Economy," *Journal of Economic Theory* 101, 1-39.

Herrera, H. ve E. Schroth (2004), "Developer's Expertise and the Dynamics of Financial Innovation: Theory and Evidence," FAME Araştırma Dosyası No. 124, University of Lausanne, Ekim.

Hesse, C. (2002), "The rise of intellectual property, 700 BC-AD 2000: An Idea in the Balance," *Daedalus* (Bahar), 26-45.

Hirshleifer, J. (1971), "The Private and Social Value of Information and the Reward to Inventive Activity," *American Economic Review* 61, 561-74.

Hirshleifer, J. ve J. G. Riley (1992), *The Analytics of Uncertainty and Information*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hong, S. (2001), *Wireless: From Marconi's Black-Box to the Audion*, Cambridge, MA: MIT Press.

Horstmann, I., G. M. MacDonald ve A. Slivinski (1985), "Patents as Information Transfer Mechanisms: To Patent or (Maybe) Not to Patent," *Journal of Political Economy* 93, 837-58.

Hubbard, T. ve J. Love (2004), "A New Trade Framework for Global Healthcare R&D," *PLoS Biology* 2 (2), E52, http://0-biology.plosjournals.org.ilsprod.lib.neu.edu/perlserv/?SESSID=58f35c0e6f50f2af6fca8736674f75c6&request=get-document&doi=10.1371%2Fjournal.pbio.0020052 adresinde bulunabilir.

Hughes, J. W., M. J. More ve E. A. Snyder (2002), "'Napsterizing' Pharmaceuticals: Access, Innovation, and Consumer Welfare,"NBER Çalışma Dosyası No. 9229, Ekim.

International Federation of Pharmaceutical Manufacturers (2004), *The Pharmaceutical Innovation Platform*. Cenova: International Federation of Pharmaceutical Manufacturers.

Jackson, H. B. (1897), "Report of Captain Jackson," Mayıs 22, 1897, ADM 116/523, U.K. Public Records Office, Kew.

Jaffe, A. B. (2000), "The U.S. Patent System in Transition: Policy Innovation and the Innovation Process," *Research Policy* 29, 531-57.

Jaffe, A. B. Ve J. Lerner (2004), *Innovation and Its Discontents*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Johns, A. (2002), "Pop Music Pirate Hunters," *Daedalus* (Bahar), 67-77.

Johnston, B. (1982), *My Inventions: The Autobiography of Nikola Tesla*. Williston, VT: Hart Brothers Publishing.

Kanefsky, J. W. (1979), "The Diffusion of Power Technology in British Industry, 1760-1870," doktora tezi, University of Exeter.

Kanefsky, J. W. ve J. Robey (1980), "Steam Engines in 18th Century Britain: A Quantitative Assessment," *Technology and Culture* 21, 161-86.

Kanwar, S. ve R. Evenson (2003), "Does Intellectual Property Protection Spur Technological Change?" *Oxford Economic Papers* 55, 235-64.

Karjala,D. S. (1998), "Statement ofCopyright and Intellectual LawProfessors in Opposition to H.R. 604, H.R. 2589 and S. 505, The Copyright TermExtension Act, Submitted to the Joint Committees of the Judiciary," Ocak 28, http://www.public.asu.edu/dkarjala/legmats/1998Statement.html adresinde bulunabilir.

Karjala, D. S. (2004), "Opposing Copyright Extension," http://www.public.asu.edu/dkarjala/legmats/hatch95.html adresinde bulunabilir.

Kaufer, E. (2002), *The Economics of the Patent System*, Routledge.

Kenney, M. ve von Burg, U. (2000), "Institutions and Economies: Creating Silicon Valley", *Understanding Silicon Valley: Anatomy of an Entrepreneurial Region* içinde, y.h. M. Kenney. Palo Alto, CA: Stanford University Press.

Kevles,D. J. (2001), "Patenting Life. AHistoricalOverview of Law, Interests, and Ethics," basılmamış akademik çalışma, Legal TheoryWorkshop, Yale Law School, Aralık 20.

Khan, Z. (2005), *The Democratization of Invention: Patents and Copyrights in American Development, 1790-1920,* New York: Cambridge University Press.

Kingston,W. (1984), *The Political Economy of Innovation,* The Hague:Martinus Nijhoff, 1989.

Kingston, W. (2001), "Meeting Nelson's Concerns about Intellectual Property," Nelson ve Winter Konferansında sunulmuş çalışma, Danish Research Unit for Industrial Dynamics, Aalborg, Haziran 12-15, http://www.druid.dk/conferences/ nw/ adresinde bulunabilir.

Klein, J. I. (1997), "Cross-Licensing and Antitrust Law," Amerikan Fikri Mülkiyet Hukuk Birliği konferansında sunulmuş çalışma, http://www.usdoj.gov/atr/public/speeches/1118.htm adresinde bulunabilir.

Klevorick, A. K., R. C. Levin, R. R.Nelson ve S. G.Winter (1995), "On the Sources and Significance of Interindustry Differences in Technological Opportunities," *Research Policy* 25, 185-205.

Kling, A. (2003), "A Metaphor's Metaphor," Tech Central Station, http://www.techcentralstation.com/030303B.html adresinde bulunabilir.

Kloppenburg, J. R., Jr., (1988), *First the Seed: The Political Economy of Plant Biotechnology, 1492-2000,* Londra: Cambridge University Press.

Koerner, B. J. (2004), "Who Gets the 9/11 Report Profits?" *Slate*, Temmuz 27, http://slate.msn.com/id/2104431 adresinde bulunabilir.

Kortum, S. ve Lerner, J. (1998), "Stronger Protection or Technological Revolution: What Is Behind the Recent Surge in Patenting?" *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy* 48, 247-304.

Kremer,M. (2001a), "CreatingMarkets for New Vaccines: Part I: Rationale," *Innovation Policy and the Economy* içinde, cilt 1, y.h. A. B. Jaffe, J. Lerner ve S. Stern. Cambridge, MA: MIT Press.

Kremer, M. (2001b), "Creating Markets for New Vaccines: Part II: Design Issues," *Innovation Policy and the Economy* içinde, cilt 1, y.h. A. B. Jaffe, J. Lerner ve S. Stern, Cambridge, MA: MIT Press.

Krugman, P. (1980), "Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade," *American Economic Review* 70, 950-9.

Kukkonen, C. A. (1998), "Be a Good Sport and Refrain from Using My Patented Putt: Intellectual Property Protection for Sports RelatedMovements," *Journal of the Patent and Trademark Office Society* 80, 808.

Ladas and Parry LLP (2003), "A Brief History of Patent Law in the United States," The Patent System: Historical Articles and Introductory Information, http://www.ladas.com/Patents/IntroductoryIndex.html adresinde bulunabilir.

Lamberti, M. J. (2001), "An Industry in Evolution," CenterWatch, http://www.centerwatch.com adresinde bulunabilir.

Lamoreaux, N. R. ve K. L. Sokoloff (2002), "Intermediaries in the U.S. Market for Technology, 1870-1920," NBER Çalışma dosyası No. 9016.

Landes, D. S. (1969), *The Unbound Prometheus: Technological Change and Industrial Development in Western Europe from 1750 to Present*.New York: CambridgeUniversity Press.

Landes, D. S. (1998), *The Wealth and Poverty of Nations: Why Are Some So Rich and Others So Poor?* New York: W. W. Norton.

Landes, W. M. ve R. Posner (2002), "Indefinitely Renewable Copyright," çalışma dosyası, Olin Center for Law and Economics, University of Chicago, http://www.law.uchicago.edu/Lawecon/WkngPprs 151–175/154.wml-rap.copyright.new.pdf adresinde bulunabilir.

Landes, W. M. ve R. A. Posner (2003), *The Economic Structure of Intellectual Property Law*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Lanjouw, J. O. (1997), "The Introduction of Pharmaceutical Product Patents in India: Heartless Exploitation of the Poor and Suffering?" NBER çalışma dosyası No. 6366.

Lanjouw, J. O. (2002), "Intellectual Property and the Availability of Pharmaceutical in Poor Countries," Küresel Kalkınma Merkezi Çalışma Dosyası No. 5.

Lanjouw, J. O. (2005), "Patents, Price Controls and Access to New Drugs: How

Policy Affects Global Market Entry," Küresel Kalkınma Merkezi Çalışma Dosyası No. 61.

Lanjouw, J. ve I. Cockburn (2002), "New Pills For Poor People? Empirical Evidence after GATT," *World Development* 29, 265-89.

Lanjouw, J.O. ve J. Lerner (1996), "Preliminary Injunctive Relief: Theory and Evidence from Patent Litigation," NBER Çalışma Dosyası No. 5689.

Leaf, C. (2005), "The Law of Unintended Consequences," *Fortune*, Eylül 19.

Leger, A. (2004), "Strenghtening of Intellectual Property Rights in Mexico: A Case Study of Maize Breeding," çalışma dosyası, Unisfera International Center, Haziran, http://www.unisfera.org adresinde bulunabilir.

Lemley, M. A. (2004), "Ex Ante versus Ex Post Justifications for Intellectual Property," basılmamış akademik çalışma, University of California, Berkeley.

Lerner, J. (1995), "Patenting in the Shadow of Competitors," *Journal of Law and Economics* 38, 563-95.

Lerner, J. (2002), "Patent Protection and Innovation over 150 Years," http://www.epip.eu/papers/20030424/epip/papers/cd/papers speakers/Lerner PaperEPIP 210403.pdf adresinde bulunabilir. Kısaltılmış bir örneği "150 Years of Patent Office Protection," *American Economic Review, Papers and Proceedings* 92, 221-25.

Lessig, L. (2004), *Free Culture*, New York: Penguin Press.

Levin, R. C., A. K. Klevorick, R. R. Nelson ve S. G.Winter (1987), "Appropriating the Returns fromIndustrial Research and Development," Brookings Papers on Economic Activity No. 3, 783-820.

Levine, L. ve K. M. Saunders (2004), "Software Patents: Innovation or Litigation?" the IFIP 8.6 Working Conference: IT Innovation for Adaptiveness and Competitive Advantage çalışma dosyası, Leixlip, Ireland.

Levy, D. M. ve S. J. Peart (2001), "The Secret History of the Dismal Science," http://www.econlib.org/library/Columns/LevyPeartdismal.html adresinde bulunabilir.

Lewis, M. (1989), *Liar's Poker,* New York: W. W. Norton.

Licht, G. ve K. Zoz (1996), "Patents and R&D: An Econometric Investigation Using Applications for German, European and US Patents by German Companies," Tartışma Dosyası No. 96-19, ZEW-Mannheim, Haziran.

Liebowitz, S. (2004), "Will MP3 Downloads Annihilate the Record Industry? The Evidence So Far," *Advances in the Study of Entrepreneurship, Innovation, and Economic Growth* 15, 229-60.

Lindsey, B. (2001), *Against the Dead Hand: The Uncertain Struggle for Global Capitalism*, New York: JohnWiley & Sons.

Llanes, G. ve S. Trento (2006), "Complex Sequential Innovation," basılmamış akademik çalışma, Universidad Carlos III de Madrid, Ekim.

Lo, S.-T. (2004), "Strenghtening Intellectual Property Rights: Experience from the 1986 Taiwanese Patent Reforms," basılmamış akademik çalışma, Department of Economics, UCLA, http://www.international.ucla.edu/article.asp?parentid=10985 adresinde bulunabilir.

Lomas, R. (1999), *The Man Who Invented the Twentieth Century: Nikola Tesla, Forgotten Genius of Electricity,* Londra: Headline.

Lord, J. (1923), *Capital and Steam Power*, Londra: P. S. King & Son.

Love, J. (1997), "Call for More Reliable Costs Data on Clinical Trials," Ocak 13, http://www.cptech.org/pharm/marketletter.html adresinde bulunabilir.

Lucas, R. E. (1988), "On theMechanics of Economic Development," *Journal of Monetary Economics* 22, 3-42.

Machlup, F. (1958), "An Economic Review of the Patent System," Study of the Sub-Committee on Patents, Trademarks, and Copyrights of the Committee on the Judiciary, U.S. Senate, 85th Congress, 2d sess. Pursuant to S. Res. 236, Study No. 15.

Maclaurin, R.W. (1950), "Patents and Technical Progress:AStudy of Television," *Journal of Political Economy* 58, 142-57.

MacLeod, C. ve A. Nuvolari (2006), "Inventive Activities, Patents and Early Industrialization: A Synthesis of Research Issues," Danish Research Unit for Industrial Dynamics Çalışma Dosyası No. 06-28.

Mallory, J. (1992), "Camera Makers Pay Honeywell $124M in Patent Settlement: Kodak, Konica, Kyocera, Canon, Matsushita, Nikon, Premier," Newsbytes News Network, Ağustos 24.

Manes, S. (2004), "The Trouble with Larry," *Forbes Magazine*, Mart 29, http://www.forbes.com/columnists/business/free forbes/2004/0329/084.html adresinde bulunabilir.

Mann, C. C. (2000), "The Heavenly Jukebox," *Atlantic Monthly* 286 (3).

Mann, R. (2004), "The Myth of the Software Patent Thicket: An Empirical Investigation of the Relationship between Intellectual Property and Innovation in Software Firms," University of Texas School of Law, Law and Economics Çalışma Dosyası No. 022, Şubat.

Mann, R. (2005), "Do Patents Facilitate Financing in the Software Industry?" *Texas Law Review* 83, 961-1030.

Mantoux, P. (1905), *La revolution industrielle au XVIII siecle.* Paris: Aguillar. Tekrar baskı, 1962.

Marimon, R. ve V. Quadrini (2006), "Competition, Innovation and Growth with Limited Commitment," basılmamış akademik çalışma, Universitat Pompeu Fabra and University of South Carolina, Temmuz.

Marsden, B. (2004), *Watt's Perfect Engine: Steam and the Age of Invention*, New York : Columbia University Press.

Marshall, A. (1920), *Principles of Economics,* 8. Bas. New York: Macmillan.

Marx, K. (1857), *Grundrisse der Kritik der Politischen Oekonomie*, Berlin: Dietz.

Maskus, K. E. (2001), "Parallel Imports in Pharmaceuticals: Implications for Competition and Prices in Developing Countries," Dünya Fikri Mülkiyet Kurumu nihai raporu, Nisan.

Maurer, S.M. (1999), "Raw Knowledge: Protecting Technical Databases for Science and Technology," Committee on Promoting Access to Scientific and Technical Knowledge, National Research Council, National Academy of Sciences.

Maurer, S. M., R. B. Firestone ve C. R. Scriver (2000), "Science's Neglected Legacy," *Nature* 405, 117-20.

Maurer, S. M., A. Rai ve A. Sali (2004), "Finding Cures for Tropical Diseases: Is Open Source an Answer?" *PLoS Medicine* 1 (3): e56.

Maurer, S. M. ve S. Scotchmer (1999) "Database Protection: Is It Broken and Should We Fix It?" *Science* 284, 1129-30.

May, E. R. (2005), "When Government Writes History: The 9-11 Commission Report," History News Network, http://hnn.us/articles/11972.html adresinde bulunabilir.

McClelland, P. D. (1997), *Sowing Modernity: America's First Agricultural Revolution*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

McKenzie, L. W. (1981), "The Classical Theorem on Existence of Competitive Equilibrium," *Econometrica* 49, 819-41.

Meyer-Thurow, G. (1982), "The Industrialization of Invention: A Case Study from the German Chemical Industry," *Isis* 73 (3), 363-81.

Morris, P. J. ve A. S. Travis (1992), "A History of the International Dyestuff Industry," *American Dyestuff Reporter* 81 (11), http://colorantshistory.org/HistoryInternationalDyeIndustry.html adresinde bulunabilir.

Moser, P. (2003), "How Do Patent Laws Influence Innovation? Evidence from Nineteenth-Century World Fairs," NBER Çalışma Dosyası No. 9909, kısaltılmış hali American Economic Review 95, 1215–36'da basılmıştır.

Moser, P. (2005), "Do Patents Facilitate Knowledge Spillovers? Evidence from the Economic Geography of Innovations in 1851," basılmamış akademik çalışma, National Bureau of Economic Research and Massachusetts Institute of Technology, http://web.mit.edu/moser/www/loc507nber.pdf adresinde bulunabilir.

Moser, P. (2006), "What Do Inventors Patent?" basılmamış akademik çalışma, National Bureau of Economic Research and Massachusetts Institute of Technology, http://web.mit.edu/moser/www/patrat603.pdf adresinde bulunabilir.

Mowery, D. C. (1990), "The Economic History of Technology: The Development of Industrial Research in U.S. Manufacturing," *American Economic Review* 80 (Mayıs), 345-9.

Mowery, D. C. ve N. Rosenberg (1998), *Paths of Innovation: Technological Change in 20th Century America*, New York: Cambridge University Press.

Murmann, J. P. (2004), "Patents and Technological Competencies: A Cross National Study of Intellectual Property Right Strategies in the Synthetic Dye Industry, 1857-1914," the 2004 Economic History Association Meetings'de sunulmuş çalışma, San Jose, CA.

Murphy, K.M. ve R. Topel (1999), "The EconomicValue of Medical Research," basılmamış akademik çalışma, University of Chicago, Eylül.

National Institute for Health CareManagement (2002), "Changing Patterns of Pharmaceutical Innovation," http://www.nihcm.org/innovations.pdf adresinde bulunabilir.

North, D. (1991), *Institutions, Institutional Change and Economic Performanc*,. New York: Cambridge University Press.

North,D. C. (1981), *Structure and Change in Economic History*,NewYork: W. W. Norton.

Novak, M. (1996), *The Fire of Invention, the Fuel of Interest,* Washington, DC: American Enterprise Institute Press.

Nuvolari,A. (2004a), "Collective Invention during the British Industrial Revolution: The Case of the Cornish Pumping Engine," *Cambridge Journal of Economics* 28, 347-63.

Nuvolari, A. (2004b), "The Making of Steam Power Technology," doktora tezi, Eindhoven Centre for Innovation Studies.

Nuvolari, A. (2005), "Open Source Software Development: Some Historical Perspectives," *First Monday. Peer-reviewed Journal on the Internet* 10 (10), http://www.firstmonday.org/issues/issue10 10/nuvolari/index.html adresinde bulunabilir.

Nwokeaba, H. (2002), "Why Industrial Revolution Missed Africa: A 'traditional knowledge' Perspective," United Nations Economic Commission for Africa Paper No. 01/02.

Oberholzer, F. ve K. Strumpf (2004), "The Effect of File Sharing on Record Sale: An Empirical Analysis," basılmamış akademik çalışma, Harvard Business School, Mart.

Okuno-Fujiwara, M., A. Postlewaite ve K. Suzumura (1990), "Strategic Information Revelation," *Review of Economic Studies* 57, 25-47.

Olmstead, A. L. ve P. W. Rhode (2002), "The Red Queen and the Hard Reds: Productivity Growth in American Wheat, 1800-1940," *Journal of Economic History* 62, 929-66.

Olmstead, A. L. ve P. W. Rhode (2003), "Hog-Round Marketing, Seed Quality, and Government Policy: Institutional Change in U.S. Cotton Production, 1920-1960," *Journal of Economic History* 63, 447-88.

Paci, R. (1990), *Innovazione tecnologica e intervento pubblico nell'industria farmaceutica*, Milano: Franco Angeli.

Park,W. G. (2001), "R&D, Spillovers, and Intellectual Property Rights," basılmamış akademik çalışma, Department of Economics, American University, Aralık.

Penrose, E. (1951), *The Economics of the International Patent System*, Baltimore: John Hopkins University Press.

Perelman, M. (2002), *Steal This Idea: Intellectual Property Rights and the Corporate Confiscation of Creativity*, New York: Palgrave Macmillan.

Pesendorfer, W. (1995). "Design Innovation and Fashion Cycles," *American Economic Review* 85, 771-92.

Pharmaceutical Research and Manufacturers of America (2007), *Pharmaceutical Industry Profile: 2007*. Washington, DC: Pharmaceutical Research and Manufacturers of America.

Plant, A. (1934), "The Economic Aspect of Copyright in Books," *Economica* 1, 167-95.

Plant, A. (1953), *The New Commerce in Ideas and Intellectual Property*, Londra: Athlone Press.

Pofeldt, E. (2003). "Patent (Lawsuits) Pending, Small E-tailers Get Squeezed by Questionable IP Claims," *Fortune Small Business*, Mart 1.

Pollack, A. (2001), "Bristol-Myers and Athersys Make Deal on Gene Patents," *New York Times*, Ocak 8.

Ponce, C. (2003), "Knowledge Disclosure as Optimal Intellectual Property Protection," basılmamış akademik çalışma, Department of Economics, UCLA.

Posner, R. A. (2002), "The Law and Economics of Intellectual Property," *Daedalus* (Bahar), 5-12.

Posner, R. A. (2004), "Posner Responds to 'Why Mickey Mouse Is Not Subject to Congestion,' by Michele Boldrin and David Levine," *The Economists' Voice* 1, 2.

Price, W. H. (2006), *The English Patents of Monopolies: A History*, Clark, NJ: Lawbook Exchange.

Putnam, J. D. (2004), "Cost and Benefits of Genomic Patents," *American Journal of Pharmacogenomics* 4 (5), 277-92.

Qian, Y. (2007), "Do National Patent Laws Stimulate Domestic Innovation in a Global Patenting Environment? A Cross-Country Analysis of Pharmaceutical Patent Protection, 1978-2002," *Review of Economics and Statistics* 89, 436-53.

Quah,D. (2002), "24/7 Competitive Innovation," basılmamış akademik çalışma, London School of Economics, http://econ.lse.ac.uk/staff/dquah/currnnu.html adresinde bulunabilir.

Quillen, C. D., Jr., O. H. Webster ve R. Eichmann (2002), "Continuing Patent Applications and Performance of the U.S. Patent and Trademark Office: Extended," *Federal Circuit Court Bar Journal* 12 (1), 35-55.

Rasmusen, E. B. (2005), "An Economic Approach to the Ethics of Copyright Violation," American Law & Economics Association 15th Annual Meeting Çalışma Dosyası No. 61, http://law.bepress.com/alea/15th/art61 adresinde bulunabilir.

Raustiala, K. Ve C. Sprigman (2006), "The Piracy Paradox: Innovation and Intellectual Property in Fashion Design," çalışma dosyası, UCLA School of Law.

Rich E. E. ve C. H.Wilson y.h. (1965), *The Cambridge Economic History of Europe*, Cilt 4, New York: Cambridge University Press, 1965.

Roberts, R. (2003),*Philo T. Farnsworth: The Life of Television's Forgotten Inventor (Unlocking the Secrets of Science)*, Bear, DE: Mitchell Lane Publishers.

Romer, P. (1986), "Increasing Returns and Long Run Growth," *Journal of Political Economy* 94, 1002-3.

Romer, P. (1990a), "Are Nonconvexities Important for Understanding Growth?" *American Economic Review* 80, 97-103.

Romer, P. (1990b), "Endogenous Technological Change," *Journal of Political Economy* 98, S71-S102.

Romer, P. (1996), "Science, Economic Growth and Public Policy," *Technology, R&D, and the Economy* içinde, y.h. B. Smith ve C. Barfield, Washington,DC: Brookings Institution and American Enterprise Institute.

Rowe, J. (1953),*Cornwall in the Age of the Industrial Revolution*, Liverpool, UK: Liverpool University Press.

Sadeghi, Y. (2004), "Alum Alleges Stolen Design: Shine Files Suit over Freedom Tower Design," *Yale Daily News*, Kasım 10, http://www.yaledailynews.com/Article.aspx?ArticleID = 27255 adresinde bulunabilir.

Sakakibara,M. ve L. Branstetter (2001), "Do Stronger Patents Induce More Innovation? Evidence from the 1988 Japanese Patent Law Reforms," *Rand Journal of Economics* 32, 77-100.

Samuelson, P. (2004), "What's at Stake in *MGM vs. Grokster*?" *Communications of the ACM* 47 (2), 15-20.

Saunders, K. M. (2002), "Patent Nonuse and the Role of Public Interest as a Deterrent to Technology Suppression," *Harvard Journal of Law and Technology* 15, 1-64.

Saxenian, A.-L. (1994), *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schankerman, M. (1998), "How Valuable Is Patent Protection? Estimates by Technology Field," *Rand Journal of Economics* 29, 77-107.

Schankerman, M. ve A. Pakes (1986), "Estimates of the Value of Patent Rights in European Countries During the Post-1950 Period," *Economic Journal* 96 (384), 1052-77.

Scharchburg, R. P. (1993), *Carriages without Horses: J. Frank Duryea and the Birth of the American Automobile Industry,* Warrendale, PA: Society of Automotive Engineers.

Scherer, F. M. (1965), "Innovation and Invention in the Watt-Boulton Steam Engine Venture," *Technology and Culture* 6, 165-87.

Scherer, F. M. (1984), *Innovation and Growth: Schumpeterian Perspective,* Cambridge, MA: MIT Press.

Scherer, F. M. (2002), "The Economics of Human Gene Patents," *Academic Medicine* 77.

Scherer, F. M. (2003), "Global Welfare in Pharmaceutical Patenting," basılmamış akademik çalışma, Haverford College, Aralık.

Scherer, F. M. (2004), *Quarter Notes and Bank Notes: The Economics of Music Composition in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Scherer F. M. ve S. Weisbrod (1995), "Economic Effects of Strengthening Pharmaceutical Patent Protection in Italy," *International Review of Industrial Property and Copyright Law* 26, 1009-24.

Schumpeter, J. (1911), *The Theory of Economic Development*, New York: McGrawHill.

Schumpeter, J. (1943), *Capitalism, Socialism and Democracy*, Londra: Unwin University Books.

Schwartz, E. I. (2003), *The Last Lone Inventor: A Tale of Genius, Deceit, and the Birth of Television*, New York: Harper Paperbacks.

Schwartzman, D. (1976), *Innovation in the Pharmaceutical Industry*, Baltimore: John Hopkins University Press.

Scotchmer, S. (1991), "Standing on the Shoulders of Giants: Cumulative Research and the Patent Law," *Journal of Economic Perspectives* 5, 29-41.

Scotchmer, S. (1999), "On the Optimality of the Patent Renewal System," *Rand Journal of Economics* 30, 181-96.

Scotchmer, S. (2004), *Innovation and Incentives*, Cambridge, MA: MIT Press.

Seabright, P. (2004), *The Company of Strangers: A Natural History of Economic Life*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Seckelmann, M. (2001), "The Quest for Legal Stability: Patent Protection within the German Empire, 1871-1903," çalışma dosyası, Max Planck Institute for European Legal History, Ağustos.

Selgin, G. ve J. Turner (2006), "James Watt as an Intellectual Monopolist: Comment on Boldrin and Levine," *International Economic Review* 47, 1341-54.

Shapiro, C. (2001), "Navigating the Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools and Standards Setting," *Innovation and the Economy* içinde, cilt 1, y.h. A. Jaffe, J. Lerner ve S. Stern, Cambridge, MA: MIT Press.

Shell, K. (1966), "Toward a Theory of Inventive Activity and Capital Accumulation," *American Economic Review* 56, 62-68.

Shell, K. (1967), "A Model of Inventive Activity and Capital Accumulation," *Essays on the Theory of Optimal Economic Growth* içinde, y.h. K. Shell, 67-85, Cambridge, MA: MIT Press.

Shulman, S. (2003), *Unlocking the Sky*, New York: Harper Perennial.

Smith, A. (1977-78), "Steam and the City:The Committee of Proprietors of the Invention for Raising Water by Fire, 1715-1735," *Transactions of the Newcomen Society* 49, 5-20.

Smith, J. (1991), *Patenting the Sun: Polio and the Salk Vaccine*, New York: Anchor/Doubleday.

Sokoloff, K. L. ve Z. Kahn (2000): "Intellectual Property Institutions in the United States: Early Development and Comparative Perspective," UCLA.

Sonobe, T., M. Kawakami ve K. Otsuka (2003), "Changing Roles of Innovation and Imitation in Industrial Development: The Case of the Machine Tool Industry in Taiwan," *Economic Development and Cultural Change* 52, 103-28.

Stigler, G. J. (1956), "Industrial Organization and Economic Progress," *The State of the Social Science* içinde, y.h. L. D. White, 269-82, Chicago: University of Chicago Press.

Surowiecki, J. (2003), "Patent Bending," 'The Financial Page' içinde, *The New Yorker*, Temmuz 14.

Swartz, J. (2004), "Porn Often Leads High-TechWay," *USA Today*, Eylül 3.

Takeyama, L. N. (1997), "The Intertemporal Consequences of Unauthorized Reproduction of Intellectual Property," *Journal of Law & Economics* 40, 511-22.

The Economist (2001), Haziran 23 sayısı.

Thompson, B. (1847), *Inventions, Improvements, and Practice of Benjamin Thompson, in the Combined Character of Colliery Engineer and General Manager*,-.

Thurston, R. (1878), "A History of the Growth of the Steam-Engine," *The Cambridge History of Science* içinde, cilt 4, y.h. R. Porter ve diğerleri, 854, New York: Cambridge University Press.

Tirole, J. (1988), *The Theory of Industrial Organization*, Cambridge, MA: MIT Press.

Tufano,P. (1989), "First-Mover Advantages in Financial Innovation," *Journal of Financial Economics* 3, 350–70.

Tufano, P. (2003), "Financial Innovation," *The Handbook of the Economics of Finance* içinde, y.h. G. Constantinides, M. Harris ve R. Stulz, Amsterdam: North Holland.

Urban, T. N. (2000), "Agricultural Biotechnology: Its History and Future," http://www.dieboldinstitute.org adresinde bulunabilir.

U.S. Patent and Trademark Office (1994), "USPTO Public Hearings," http://www.uspto.gov/web/offices/com/hearings/index.html adresinde bulunabilir.

Van den Belt, H. (1992), "Why Monopoly Failed: The Rise and Fall of Société La Fuchsine," *British Journal for the History of Science* 25 (84), 45-63.

Varian,H. R. (1997), "Versioning Information Goods," basılmamış akademik çalışma, University of California, Berkeley.

Varnedoe, K. (1990), *A Fine Disregard: What Makes Modern Art Modern*, New York: H. N. Abrams.

von Hippel, E. (1988), *The Sources of Innovation*, New York: Oxford University Press.

von Hippel, E. (2005), *Democratizing Innovation*, Cambridge, MA: MIT Press.

vonTunzelmann, G. N. (1978), *Steam Power and British Industrialization to 1860*, Oxford, UK: Clarendon Press.

Washington Post (2004), "Best Sellers," Ekim 10.

Wyatt, E. (2004), "For Publisher of 9/11 Report, a Royalty-Free Windfall," *New York Times*, Temmuz 28.

Young, A. (1928), "Increasing Returns and Economic Progress", *Economic Journal* 38, 527-42.

Zimbabwe Independent (2003), "GDP to Decline by 11.5%", Eylül 12.

DİZİN

Açık İnovasyon Ağı, 286-8
açık kaynak yazılım, 26-33
  kârlılığı, 32
  rekabetin yararları, 28, 29-30
  yaygınlığı, 28
Afrika, 80, 84, 298
AIDS ilaçları, 83-5, 266, 298-9
Almanya, 256
Almería, İspanya, 70-1
alt lisanslama, 293
Anayasa, ABD, 121
arabalar, 103-4
araştırma ve geliştirme, 162
  ilaç endüstrisinde, 263-4, 266
  maliyeti üzerinden lisanslama, 288-90
  ve fikri mülkiyetin güçlendirilmesi, 228-30
  yerine patenlerin geçmesi, 102, 232
  yönünde patentlerin etkisi, 199
arz ve talep, 156
Avrupa, *bkz.* belirli ülkeler
  Avrupa'da patentler, 253-4
  telif hakkı tarihi, 42-4
Avrupa Birliği, 237

bağımsız buluş, 386-9, 292-7
  bkz. eşzamanlı buluş
bedava kullanım, 184
"bende-de-olsun" ilaçlar, 270-3
besteciler
  sayısı, 221, 223-4
  telif hakkının eser veriminde etkisi, 221
bilgi, *bkz.* gizlilik
  aktarımı, 195-7
  promosyonu, 212-4
  rakip olmayan, 183
bilgi malları, 209, *bkz.* dijital mallar
bilgi taşmaları, 233, 235, *bkz.* rekabet etmeme şartları
bir tık patenti, 199-201
boya endüstrisi, 255-6
Birleşik Devletler
  inovasyon, 228
  patent sayısı, 227-9
  veritabanlarının korunması, 238-9
Birleşik Devletlere Terörist Saldırılar Ulusal Komisyonunun Son Raporu, 35
Bitki Patentleri Ulusal Komitesi, 66
Bitki Türlerini Koruma Yasası (PVPA), 95
buhar makineleri
  Cornish makineleri, 63
  inovasyonu, patentlerin sınırladığı, 11, 13, 63
  inovasyonu, patentlerin süreleri dolduktan sonra, 63
  işbirlikçi inovasyonlar, 64
  rekabet ve inovasyon, 64
  tekel fiyatlandırması, 62
  Watt'ın patentleri, 10-4
boya endüstrisi, 254-5, *bkz.* kimya endüstrisi
bölünebilirlik, 160
bölünemezlik, 160, 162

CD'ler, Napster'ın satışlarına etkisi, 168
copyleft, 28, 30
Cornish makineleri, 63
çapraz lisanslama, 78, 92, 233, *bkz.* patent havuzları
çırçır makinesi, 64

Dijital Haklar Yönetimi (DRM), 85, 138-44, *bkz.* şifreleme
dijital mallar, değeri, 205-6
DMCA (Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası), 47-8, 128-34
aldatmama şartı, 129
celp gücünün kötüye kullanılması , 131
Grokster davası, 131-4
ifade özgürlüğüne etkisi, 129-31, 135-6
kötü niyetli tehditler, 130
sökme (takedown) uyarısı, 131
dosya paylaşım yazılımı, 108
Grokster, 131-4
güvenliğinin sağlanamaması, 289-31
Napster, 15, 108, 168
Dünya Fuarları, 223-5
düzenlemelerin kaldırılması, 290-2

e-kitaplar, şifrelenmesi, 48-9
edebiyat, 43, *bkz.* kitaplar; yayın endüstrisi
eğlence, *bkz.* film endüstrisi; müzik endüstrisi; pornografi endüstrisi; kayıt endüstrisi
ekonomik büyüme, 14
ekonomik gelişme, 161, 308-10
ekonomik verimlilik, hedefi, 153
emek, 293
eşzamanlı buluş, 239-46, 288, *bkz.* bağımsız buluş

fictionwise.com, 48-9
fikir ekonomisi, 203-7
fikirler, *bkz.* sualtı patentleri
dağıtımı, 198
değeri belirsiz, 172
genişleyen pazarda, 207
kamu malı olarak, 184
korunması, 152
kraliyet tekeli, 44
mülkiyeti, 179
patentlenebilir tiplerin sayısının artırılması, 95
rakip olmayan, 184
rakip ve dışlanabilir olarak, 185
satıştan sonra kullanımı, 19, 146-9
somut kopyaya karşı soyut kopya, 180-2
taklit zorlukları, 193
tekeli, *bkz.* fikri tekel
tekelleşme hakkı olarak fikri mülkiyet, 146
teşvik edilmesi, 213-4
ticareti, aktarımı ve rekabetçi rantlar, 206-8
yayılması, 190-1, 194-8
fikirler, kopyaları
denetleme hakkı olarak fikri mülkiyet yasası, 185
ekonomik değeri, 152
rakip ve dışlanabilir olarak, 174-185
satış sonrası kullanımı, 18, 136-9
satışı, 148
sınırlı kapasitesi, 155-7
soyut fikirlere karşı, 182-3
ve toplumsal refah, 103
fikirler, marjinal, 208
fikirler, mülkiyeti, 179
fikri mülkiyet, *bkz.* telif hakkı; fikirler; fikirler ve kopyaları; fikri tekel; rekabet etmeme şartı; patentler
Avrupa'da tarihi, 55-60
basit mülkiyet karşısında, 145-6
çeşitleri, 19
dünya tarihine etkisi, 305
düzeyleri ve AR-GE/BDP oranı , 230
genişletme çabaları, 283-6
gereksiz bir kötülük olarak, 17
güçlendirilmesi, 2225, 228-30, 232-4

gönüllü feragat, 27
hükümetin el çekmesi, 290-2
kaldırılması, 292-6
kaldırılması için nedenler, 280-1
kısa vadeli iyileştirmeler için öneriler, 285-90
lehinde aşırı kullanım argümanı, 210-2
özgürlük ve refah için tehdit olması, 114, 305
reformu, 281-3, 296-9
reformu için öneriler, 285-303
satış sonrası denetimi, 18-9
sürmesi ve pazar hacmi, 205
son kazancı, 24
tamamen kaldırılması hedefi, 306
teşvik olarak, 16
uygulamak için özel sözleşmelerin kullanılması, 290-3
ve GSMH oranı olarak AR-GE, 230
ve tekel kârları, 16
yoksul ve gelişmekte olan ülkelerde, 284-99
fikri mülkiyet verimliliği, 14
fikri mülkiyet verimsizliği, 83, 85, 90, 95
fikri tekel, *bkz.* telif hakkı; fikri mülkiyet; rekabet etmeme şartı; patentler
"pizzahakkı" testi, 177
inovasyon için gerekli olması, 21-2, 188
inovasyon için gereksiz olması, 24
inovasyonun sonucu olarak istenmez oluşu, 26
iyi olarak, 187, 280
gönüllü olarak feragat edilmesi, 26-7
lehinde ekonomik argüman, 161
özel sektörde, 75
üzerindeki tartışmaların amacı, 178
ve fikir ekonomisi vizyonu, 204
ve inovasyon maliyetleri, 178
ve inovasyonda artış olmayışı, 22-3, 178, 219
ve taklidin onunla önlenmesi, 174
yeni girenlerin vazgeçirilmesi, 217
film endüstrisi, *bkz. p*ornografi endüstrisi
ilk hamle avantajı, 167
korsanlıktan gelişen, 46-8
"meşru" endüstri ile karşılaştırıldığında pornografi, 52-3
ve kültürel sömürgeleştirme korkusu, 52-3
videobantlar, 107
fiyat ayrımcılığı, 62, 85, 262, 264, 300
fotoğraf makineleri, 94-5
Fransa
ilaç endüstrisi, 252
kimya endüstrisi, 255
telif hakkı, 43-4

gelişme, *bkz.* inovasyon
bilim ve pratik sanatlarda, 20
ekonomik, 161, 307
ekonomik refah için önemi, 20
Genel Kamu Lisansı, 30
gıda işleme, 223, 224
gizlilik, 198-201, 224, 292

haber endüstrisi
gazeteler, 42
haberlerin internet üzerinden dağıtımı, 37
tekel kazanma gayretleri, 39-40
telif hakkı, 38
telif hakkı olmadan işleyişi, 41
hafıza çipleri, 105-6
Hindistan, 261
hükümet belgeleri, 34-5, *bkz. 9/11 Komisyon Raporu*; Irak Çalışma Grubu

Irak, 98
Irak Çalışma Grubu, 37

ifşa, kamuya, 292, *bkz.* Gizlilik
ilaç endüstrisi, *bkz.* kimya endüstrisi; patent dışı ilaçlar
AR-GE, 263-4, 266

araştırmada patentlerin teşvik edici olması, 265-7
birleşmeler, 263
fiyat ayrımcılığı, 95, 261-3, 262
gereksiz araştırma, 270-2
Hindistan'da, 260-2
ilaç geliştirme maliyeti, 250-2, 258, 277
inovasyon halkaları, 259
İtalya'da, 259-61
kârlar, 271
klinik deneylerde kaybedilen paranın telafisi, 277
patent korumasının sınırları, 248
patentlerin etkili olduğuna inanç, 76-8
patentlerin tarihi, 250-64
patentlerin varlığının nedeni, 248, 250
pazarlamaya ağırlık verilmesi, 272
piyasası, 249
rant-arayışı, 271, 263-4
reklam harcamaları, 277
sabit kazançların ölçülmesi, 248
satışlar, 263-5
temel buluşlar, 266-9
ve AIDS ilaçları politikası, 83-5, 298-300
ve AIDS ilaçlarının geliştirilmesi, 266
ve fikri mülkiyet reformu, 296-8
ve patent sistemi ve sağlık maliyeti, 271
ve üretici artıkdeğeri ile yeni ilaç keşfi arasında bağ, 275-7
ve yoksul ülkelerde patentlerin geçici olarak askıya alınması, 298-9
yasal harcamalar, 277
yolsuzluk, 272-4
İlaç Fiyatı Rekabeti ve Patent Süresi Düzeltme Yasası, 248, 251
ilaçlar, *bkz.* AIDS ilaçları; ilaç endüstrisi
araştırmalarının finansmanı, 265
en çok satanlar, 268
geliştirenler, 265
geliştirme maliyeti, 251, 255, 277
talep, 275
toplumsal faydaları, 275
ve patent yasaları, 251, 254, 268
ilk girenler, 61, 157
ilk hamle avantajı, 162-8, 171, 207
ilk satış hakkı, 18
İngiltere inovasyon ve patentler, 233
Anne Yasası, 42-3, 56, 219
boya endüstrisi, 107
İngiltere'de klasik müzik, 220-1
Tekel Yasası, 56, 80
İnternet
ağtarayıcı, 26
pornografi ve büyümesi, 51
İnternet radyo, 289
inovasyon, *bkz.* yaratıcılık; göç; ilk hamle avantajı
ABD'de artması, 228
ayrıntıların önemi, 199
durumunun yansıması olarak patent yasası, 224
Dünya Fuarı kataloglarında, 224
düzeyini tayin etmek, 223-6
ekonomik gelişmede, 162
fikri mülkiyetin artırmakta başarısızlığı, 22-3
fikri tekel gereği, 21, 188
fikri tekelin gereksiz olması, 24
gazetelerde, 41-2
maliyetleri, 178, 217
menkul kıymetlerde, 71-3
modada, 74
nedenleri, 76-8
patent araştırmaları ve, 225, 233
patent koruması olmadan yazılımda, 25
patent yasasının yönüne etkisi, 223-4
patentin olmadığı ülkelerde, 224
patentler ve azalması, 102
patentlerin kaldırılması durumunda mümkün olması, 218
patentlerin köstek olması, 11, 13
patentlerle sınırlanması, 14, 54, 63, 102
pornografinin dağıtımında, 51-2

rekabet etmeme şartlarının etkisi, 235-6
rekabet ortamında, 59, 162
rekabetçi, 154
rekabetin idare etmekte yeteneksizliği, 187-8
sübvansiyonu, 300-2
tarımda, 66, 95
taşıdığı riskler, 172, 207
tekel altında eksikliği, 55, 178, 219
toplumsal değeri, 71
ve bilgi paylaşımı, 162
ve patentlerin kaldırılması, 218
ve sabit maliyet, 187, 316
ve taklit, 173
ve Toplam Faktör Verimliliği, 68
ve yazılımda patentler, 232
inovatörler, *bkz.* ilk hamle avantajı; inovasyon; üreticiler
ödüllendirilmesi, 16
taklitçilerinkine kıyasla rantları, 157
ve büyük başlangıç rantları umudu, 157
İspanya
Almeria, 70, 71
ilaç endüstrisi, 253
yeni endüstri, 38
İsviçre, 252
işbirliği avantajı, 152-3
iş kanunları, 235-7
İtalya
Benetton, 71
ilaç endüstrisi, 252, 259-61

Jensen Eşitsizliği, 110

Kaliforniya İş Kanunu, 236-8
kamusal mülkiyet, 43, 210-4
Kanada, 144
kapasite
artışı, 158
başlangıç kapasitesi, 160-1
kısıtlamaları, 173-4
ve taklit, 172-3
yeni endüstride kapasite, 157-8
kâr
ilaç endüstrisinde, 272
rekabet karşısında, 149-51
tarım piyasasında, 153
karteller, 292
kayıt endüstrisi, 47, *bkz.* film endüstrisi; müzik endüstrisi
kimya endüstrisi, 93-4, 255-9, *bkz.* ilaç endüstrisi
klinik deneyler, 277, 297
komünizm ve ekonomi, 204
kopya koruması, *bkz.* DRM.
ve bilgisayar arızası olasılığı, 137, 138
kölelik, 293
kriptografik araştırma, DMCA'nın etkisi, 129-30
küresel ekonomi, 207-9

Linux, 27, 32, 295-7, *bkz.* açık kaynak yazılım
lisanslama, 289
lisanslar, gelirleri, 92

mahsül verimi, 68-70
makine, 224
marjinal maliyet, 155, 157, 188
markalar, 17, 300
medikal donanım endüstrisi, 76-8
merkantilizm, 307
Microsoft
inovasyon yokluğu, 26
ilk günlerde koruma noksanlığı, 26
moda, 74, *bkz.* tasarım
MP3 formatı, 108
mülkiyet
basit, 183, 210
faydaları, 146
fikri, *bkz.* fikri mülkiyet
fikri mülkiyete karşı basit mülkiyet, 146-7
kötü mülkiyete karşı iyi mülkiyet, 180, 184-5
özel, 179

müzik, *bkz.* besteciler
klasik, 219-21
korunması lehinde argümanlar, 124
korsanlığı, 42, 45-8, 144
notalı müzik, 45-7
telif hakkı ile yaratılan iş modeli, 127-9
telif hakkı sisteminde kazanılan para, 126
telif hakkının inovasyona ket vurması, 126
müzik endüstrisi, *bkz.* kayıt endüstrisi
fikri sömürgeleştirme korkuları, 52
korsanlık sonucu kayıpları telafi için vergiler, 144
müzisyenlerin kazançları, 125-6
notalı müzik, 45-7
Napster'in CD satışlarına etkisi, 168
şifreleme kullanılması, 48
ve Dijital Haklar Yönetimi, 85
ve MP3 formatı, 107-8

Napster, 15, 109, 168, *bkz.* dosya paylaşım ağları
Nash Dengesi, 229

okuryazarlık, 33

P2P paylaşım ağları, 109
düzenlenmesi, 290
Grokster, 131-4
Napster, 15, 109, 167
patent çalılığı, 87-93
patent dışı ilaçlar
İtalya'da patent dışı ilaç endüstrisi, 259
ortaya koyduğu rekabet, 248-9
pazar payı, 275
pazara girme zamanı, 275
patent havuzları, 78-80
patent ve telif hakkı olmadan piyasa, 149
patent yasası, *bkz.* fikri mülkiyet yasası
hakimler tarafından yapılan değişikler, 71, 72
inovasyon ve endüstri durumunu yansıtması, 224
inovasyon yönü üzerine etkisi, 224
yazılım ve değişiklikler, 1101
pazar büyüklüğü, artış, 207-9
patentler, *bkz.* fikri tekel; fikri mülkiyet
ABD'de sayısının artması, 228
açıklanması, 17
alınmasında bağlantıların önemi, 241, 243-4, 246
Anne Kanunu, 55
AR-GE yerine geçmesi, 233
artması, 75-7, 86
Avrupa'da, 253-4
aydınlatıcı ayrıntı yokluğu, 200
başlangıçtaki hedefi, 20
biyomedikal araştırmada teşvik olması, 265-7
ekonomik olarak değerli kullanımları, 91
endüstri olgunlaştıktan sonra gelişi, 58
etkili olduğuna inanç, 76-8
ikinci derece etkileri, 225
ilaç endüstrisinde süresinin kısaltılması, 296-8
ile inovasyonun sınırlanması, 91
ile yeni girenlerin dışlanması, 90
inceleme sistemleri, 287
inovasyon ve patentler üzerine çalışmalar, 225, 233
itiraz önerisi, 287
kaldırılması ve inovasyonda artış, 218
kaldırılması için nedenler, 280-2
kâr temellükünde etkili oluşu, 198
Marconi'nin patentleri, 241-3
nedenleri, 91
patent hataları, 111
popülerliği, 91
reformu için öneriler, 285-303
rekabeti önlemek için kullanılması, 93-4
suiistimali, 92
süresi, 17, 57, 205

tarihi, 55-60
Tayvan'da patent yasası reformu, 229
ticari araç olarak, 92
ve boya endüstrisi, 252-4
ve ilaç geliştirme, 268
ve kimya endüstrisi, 258
ve tekel gücü oluşması, 79
ve bireysel buluş savunması, 287-9
ve ekonomik gelişmenin yavaşlaması, 14
ve gizlilik, 197-200
ve Sanayi Devrimi, 79, 218
ve toplam faktör verimliliği, 86
Watt'ın buhar makinesi üzerine patentler, 10-4
yasal araç ve pazarlık aracı olarak, 91
yenilenmesi, 289
Payola, 127-9
pazarlama, 74, 260
petrokimya endüstrisi, 92-4
"pizzahakkı" testi, 177
pornografi endüstrisi
dağıtımında inovasyon, 52
"meşru" endüstri ile karşılaştırılması, 53
rekabet, 51-2
telif hakkının sınırlı kullanımı, 50
ve İnternetin büyümesi, 51
posta ile ticaret, 59

rant, rekabetçi, 156, 158, 162, 215-7
rant-arama
açıklanması, 13
ilaç endüstrisinde, 271
kamusala karşı özel, 198
patent iddialarının kullanılması, 90
savurgan, 91
tekelcilerin rant araması, 82-7, 203
rekabet, *bkz.* yeni girenler.
açıklanması, 158
bastırılması, 13
bloke etmek için patentlerin kullanılması, 79, 93-4
ekonomik duraklama, 161
ekonomistlerin görüşleri, 65
faydaları, 27-30, 147
fikirlerin ve kopyaların üretiminde iyi yanı, 147
fiyat ayrımcılığı ile ortaya çıkan, 85
hükümetin uyguladığı, 295
inovasyonu yönetememesi, 185
mükemmel rekabet, 187, 189
pornografi endüstrisinde, 51, 52
rekabet ortamında inovasyon, 59, 161
rekabete karşı kâr, 150
toplum ve mucitler için iyi yanı, 166
toplumsal değeri, 63
ve 9/11 Komisyon Raporunun kârlılığı, 35-6
ve buhar makinelerinde inovasyon, 64
ve Irak Çalışma Grubunun kârlılığı, 37-8
ve işbirliği gereği, 236
ve kapasite artışı, 157
ve rekabetçi rantların azalması, 158
ve taklit, 163
ve üretim 155
ve yenilikçilerin aldığı toplumsal artık-değer bölümü, 151
rekabet etmeme şartı, 233-6
rekabetçi denge, 156-7
rekabetçi rant, 157-8, 163, 206

saatler, 182-3
sabit maliyet, teknoloji ile düşmesi, 209
sağlık, maliyeti, 271
sansür, sansür olarak telif hakkı, 42-3, *bkz.* özgürlük, fikri mülkiyetin tehdidi
seralar, 70-1
serbest ticaret, 281, 283, 306-9
Seri Kopyalama Yönetimi sistemi, 138
Silikon Vadisi, 234-6
sualtı patentler, 102-6, 288-92
DMCA'nın celp gücü, 131
sözleşmeler, özel, 290-3
şifreleme, 47-50, 138-43, 199

e-kitapların şifrelenmesi, 49-50
şifrenin kırılması, 143
yasal zorunluluk olarak, 140, 142-4
zorunluluğun toplumsal bedeli, 142-3

taklit, 190-1
fikri tekel ile önüne geçilmesi, 173
mimaride, 100-1
maliyetleri, 188, 192
önlenmesi, 97
taklit olarak ekonomik gelişme, 97
taklitçi dışsallık, 191-2
tasarımda, 74
ters mühendislik, 165, 172
ve inovasyon, 173
ve rekabet, 73
ve üretici kapasitede artış, 173
zorlukları, 192-4
tamamlayıcı satışlar, 169-72
tasarım, 74, 101
Tayvan, 229
tekel
analizleri, 82-3
AR-GE yönüne etkisi, 199
etkili vergi toplamanın olmadığı ülkelerde, 300
hakkında Schumpeterci görüş, 200-3
hükümetin uygulaması, 21, 79
ilk girenlerin tekel baskısı, 61
kamunun finanse ettiği araştırmalara verilmesi, 301
maliyetleri, 21
olgun bir endüstride süresi, 202-3
patentlemenin nedeni olarak, 91
patentler vasıtasıyla kurulması, 79
rant arayışı, 82-3, 203, 273
rüşvet, 273
Smith'in görüşü, 21
Tekel Kanunu, 56
tekel modeli, 200-2
telif hakkı ve patent ile verilen, 16
ve fiyat farklılığı, 85
ve gelişim, 20
ve yeni girişlerin önlenmesi, 83
ve gizlilik, 198-9
ve savaş, 100
ve toplumsal verimsizlik, 83
teknoloji
tarihi, 80
teknoloji ile sabit maliyetin düşmesi, 209
yayılması, 194-7
telif hakkı, *bkz.* CTEA
1909 revizyonunun etkileri, 116
açıklanması, 18
ABD Anayasasında, 120
Anne Kanunu, 42, 56, 219
Avrupa'daki tarihi, 43
başlangıçtaki hedefleri, 20, 120
CTEA, 18, 117-21
hukukta değişikler, 45, 115-7
ile yaratılan iş modeli, 128-9
imkanının azalması, 290
klasik müzikte telif hakkı, 219-22
mevcut iş yapma biçimini koruma yolu olarak, 127
müddeti, 114-21
pornografi endüstrisinde sınırlı kullanımı, 50
reform önerileri, 285-303
sansür olarak, 42-3
suç olarak ihlali, 45, 116
süresinin arttırılmasının etkileri, 116-9
süresinin uzatılmasına destek, 123-4
uzatılmasına yasal itirazlar, 15, 120
ve bulunabilirlik, 121-4
ve Napster, 35
ve yaratıcı eserlerin maliyeti, 126-7
ve zorunlu lisans ücreti, 289
vergi aracı olarak, 42
yazılım inovasyonunda sınırlı rolü, 26
telif hakkı endüstrisi
ekonomik etkisi, 114
özgürlük ve kültüre tehdit oluşu, 114

ters mühendislik, 165, 172
teşvik, 15-6
biyomedikal araştırmada, 266
patent çalılığının yarattığı, 90
sübvansiyon olarak, 300-2
yokluğu ile yaratılan ekonomik tahrip, 179
ticaret kısıtlamaları, 281, 283, 306-9
ticari sırlar, 193-4, 197-200, *bkz.* rekabet etmeme şartları
Toplam Faktör Verimliliği, 68, 86
Tüketici Genişbant ve Dijital Teşvik Yasası (CBDTPA), 127

üreticiler
hakları, 15, 18
ödüllendirilmesi, 76
üretim
CTEA'nın etkileri, 127
maliyetleri, 155-7
ve rekabet, 155

verimlilik, 86, *bkz.* toplam faktör verimliliği
veritabanları, 237-9

yaratıcı yıkım, 83, 200
yaratıcılık, *bkz.* inovasyon
CTEA'nın etkileri, 117
fikri mülkiyet varlığında eksikliği, 55
yaratıcılar, 15, 16, 18
yatırım
düşük fikri mülkiyet koruması olan ülkelerde, 218
ve fikri mülkiyet koruması, 225, 229-32
yatırım için fikri mülkiyete güvenmenin riskleri, 230
yatırım bankaları, 71-4
yayın endüstrisi, 33, *bkz.* kitaplar
e-kitapların şifrelenmesi, 49
Fransız, 43
Google Print, 109-10
ilk hamle avantajı, 167
ve telif hakkı yasasının genişletilmesi, 108-10
yazılım
açık kaynak, *bkz.* açık kaynak yazılım
fiyat ayrımcılığı, 85
inovasyonda telif hakkının sınırlı rolü, 26
korsanlığı, 32
özgür, 30
ve patent yasasında değişiklikler, 25, 101
yazılımda inovasyon, 25, 54-6, 227
Yeni Büyüme Teorisi, 188-90
yeni girenler, bkz. rekabet
fikri mülkiyet ile vazgeçirilmesi, 217
patentler ile dışarıda bırakılması, 90

Zimbabve, 177-9

MICHELE BOLDRIN - DAVID K.LEVINE

Entelektüel Tekele Karşı

Fikrin mülkiyeti olur mu? İnsanoğluna özgü entelektüel kapasite, yıldan yıla yaygın bir özelleştirmeyle tehlike altına giriyor: "Fikri mülkiyet" kişilerin ve kurumların tekeli altına alınıyor. Sanat eserlerinin kopyalarını paylaşanlar "korsanlıkla" suçlanırken, ilaçların patentlenmesi bunlara ulaşımı güçleştiriyor; bitki tohumlarına ve hatta insanın DNA parçacıklarına bile telif ve patent korumaları getiriliyor. İnsan üretimi ve araştırmasının entelektüel tekel altında toplanmasının bahanesi olarak da, bu buluş ve ürünlerin mucitleri, inovatörleri ve üreticilerinin yaratım çabalarının teşvik edilmesi ve korunması gerektiği gösteriliyor.

Entelektüel Tekele Karşı, bu iddiaları sınamak amacıyla hazırlandı. Patent ve telif haklarıyla korunan fikri mülkiyetin, gerçekten yaratıcılığa destek verip vermediğini sorguluyor. Yoksa insan ırkının yaratıcılığı, azınlığın lehine dondurulup, kişi ve kurumların çıkarları doğrultusunda mı saklanıyor? ABD, AB ve DTÖ vasıtasıyla tüm dünyaya yayılan, soyut insan üretiminin mülkiyete dönüştürülmesi çabalarının nasıl geliştiğini, elimizden neleri aldığını ve ekonomik açıdan makul olmamasına rağmen neden tekelciler tarafından desteklendiğini görebilmemize yardımcı olacak bir çalışma.

ISBN 978-975-570-512-5

*SEL